ſua curaturus præſentia; qua viſæ fuerunt res omnes abolitæ, & conſilia immutata & quia Cæſar Comitem Suartzemburg paulo ante in Angliam miſerat, ut de depoſitione armorum, & de modo aliquo rem honeſte componendi tractaretur; quod pro ſua humanitate Infanti Iſabellæ commiſerat, ſibi ſolam finalem ſententiam reſervans, per Palatini in Germaniam adventum; etiam commercium illud evanuit, & nihil certi ibidem ſtatui potuit, cum forte ſi aliquid ſtatutum fuiſſet, Mansfeldius vel alius pro Palatino bellum gerens non obediviſſet. Cæſar interim divulgata jam ejus mente de transferendo Electoratu in Bavariæ Ducem, eidem ſententiæ conſtanter inſiſtere debuit, ne levis videretur, & inconſtans, ac non ſine imminutione Cæſareæ Majeſtatis irrideretur. quare ex eo quod detecta res foret, quæ maxime nos cruciabat, natam vidimus conſtantem Cæſaris mentem, quam amici omnes probarunt, & ſoli inimici oppugnare ſtuduerunt. Mansfeldius enim qui ruſus cum Infante Belgii adminiſtratrice, ac Domina, paciſci cupiverat, imò jam per D. Rollingerum, habitis conditionibus proficuis, pactus erat; ad præſentiam Palatini à pactis receſſit. Marchio Durlacenſis inſignem exercitum quindecim millium pugnantium habuit inſtructum, & in apertum campum adduxit. Chriſtianus Halberſtadienſis cum ſuo exercitu ex Weſtphalia, & Paderbornenſi agro ad Rheni vicina acceſſit, ut Palatinatui conſuleret, & incepta negotia turbaret; multumque jam numero, & commoditate loci ſuperiores omnia ſibi Palatinani pollicebantur. jam Maideburgum Spirenſium arcem receperant; Spiram ipſam Mansfeldius cum Frederico Palatino intraverat; Manheimiumque ſuum repetierat; & Prope Wiſelochum impetu facto, quandam de Tillio victoriam reportaverat, quare Heidelbergam reverſus

versus magna solemnitate à civibus post tot exilia, & calamitates receptus fuit. inde Mansfeldius nomine Palatini recuperato Sinizheimio, Laudemburgum, aliaque loca obsedit, certa spe Fridericum tandem mutata fortuna, universo Palatinatui, ac mox Bohemiæ restituendum, maxime ubi exercitus Marchionis Durlaciensis, qui præsto erat, in consternatos priore clade Tillianos incidisset, & Bavaricos in medio duorum exercituum solerter oppressisset.

Pugna ad Winpenam.

Verum mox mutata fortuna, Bavaricis copiis una cum Hispanicis unitis, ad Winpenam celeberrimam victoriam cōcessit; in qua Durlaciensis, quamvis instructissimus apparatu, & numero militum, ac loci commoditate superior, cum octo legionibus, viginti octo equitum turmis, decem tormentis, & mille octingentis curribus disposita acie; cecidit in manus Tillianorum, & Burgundianorum, qui paulo ante castra sua conjunxerant.

Hanc vero insignem victoriam, tam impari apparatu obtentam quisquis ea tempestate Cæsaris fælicitati potius, quam Generalium virtuti tribuit. Cæsari enim astra ipsa & Superi militarunt, prout ipse comperi, dum essem in Conventu Ratisbonensi pro translatione Electoratus, quod tunc ad paucorum devenit notitiam. Mihi enim retulit Ioan. Godefridus Episcopus Bambergæ, & Herbipolis, ob incomparabiles virtutes dignus æterna memoria, qui postea in eodem Conventu mortuus est; ex narratione sui cujusdam præfecti militū, quamvis è Lutheri gregalibus (alebat enim suis impensis idem Episcopus duas insignes legiones, unam peditum, & alteram equitum in exercitu Catholico) quod cum ambo exercitus una acriter concertarent, & Catholicus adeo succumberet, ut duabus bombardis amissis, propius periculo esset; forte prope prædictum præfectum miles quidam, legionis Hispa-

nicæ Cordubæ discurrerat, hic (cui octodecim mensium facultatem loquendi magni cruciatus ademerant, quibus captivus ab hostibus attritus fuerat) ad eundem conversus, dixit mulierem candidis vestibus fulgentem se in aere videre, quæ nutu Catholicos ad bellum excitaret, & victoriam polliceretur. cumque paulo ante ipse miles progressus esset, casu in bombardã (quam smiriglium vocant) ignito fomite sui sclopi ignem intulit. illico vi erumpentes pilæ, inimici exercitus undequaque curribus constipatam munitionem inflammarunt, tanto impetu, tanto omnium terrore, ut dispersi milites vires colligere, ac prelium restaurare nequiverint. ex quo tanta confusio postea emanavit, ut desperatione adactus Marchio cum paucis sylvas fugiens saluti suæ consuluerit, amissis impedimentis omnibus pretiosissimis, inter quę ferebantur fuisse aliquot currus monetæ signatæ, quam milites pileis suis exceperunt, & graviori mensura diviserunt. Subdam id quod postea mihi subjunxit, Episcopus ad reprimendam perfidiam Lutheranorum, aliorumq; hæreticorum impugnantium intercessionem Sanctorum. Cum enim suæ legionis præfectum hæc narrantem Episcopus interrogasset, an mulierem tunc temporis ipse vidisset, & quam illam fuisse putaret, respondit, se non vidisse: attamen pro certo credere, fuisse aliquem Angelum; cui subridens Episcopus subjunxit: num vidisset unquam angelum depictum sub forma mulieris? illam fuisse Deiparam, maximam Imperatoris patronam, cujus patrocinio præclarissimas de hostibus victorias reportarat, quam suam generalissimam vocare, depictamq; in suis militaribus signis deferre consueverat. Ingens sane miraculum, cui haud dubiam tanti Præsulis authoritas fidem facit.

Miraculum Mariæ Matris Dei.

Comitia Vngariæ.

Hac victoria divulgata fælicior fuit successus Comitiorum in Vngaria, quæ paulo post celebrata

brata sunt; ubi de Religione opportune tamen tractari non potuit. plurimi enim Vngarorum proceres adhuc exacerbati, parum rem Religionis curarunt; de qua silentium esse volentes, regni difficultates explicarunt, pacem constituerunt, coronam stabiliverunt, commercium Turcarum moderati sunt; communi Ordinum deinde consensu de limitaneis locis præsidio Germanico firmandis, de leg.bus provinciarum, de Ordinum fide erga Cæsarem declaranda, de instaurationε arcium de recuperando Waitzio, de purgatione fluminis prope Taurinum de constituendis præfectis, de administranda justitia, & de recuperatione locorum Bethlemo oppignoratorum actum fuit. Post electionem vero Palatini regni Vngariæ, quem pro illa vice Lutherani, adhuc votis prævalentes Stanislaum Tursum Lutheranum, sed mitioris ingenii hominem constituerunt, & præsidia Germanica admiserunt, Religionem penitus dissimulantes, Ordines ipsi Augustam Imperatricem coronare desiderantes; illud officii genus sponte sua Cæsari obtulerunt una cum debitis, ac solitis honorariis liberalissimis.. maxime autem Cæsarem placare studuerunt, quando durantibus Comitiis de perturbato Turcarum statu, necatoque Ottomanorum Imperatore tragædia innotuit; nam tunc rebus suis illi consulentes; non parum sibi ab Imperatoria potentia metuebant, quare etiã ipsi diversas contra Religionem editas constitutiones, regis arbitrio moderandas, permiserunt, & sacratis personis ereptas fortunas restitui mandarunt.

Interim cum mihi à Sacra Congregatione de propaganda Fide fuisset significatum in regnis Slavoniæ, Croatiæ, Bosniæ, & Dalmatiæ, quæ sunt unita regno Vngariæ, multum præpediri verum ritum Catholicum, imo ipsam Catholicam Religionem, ex eo, quod in dictis regnis non

essent Breviaria, nec Missalia juxta Catholicam reformationem; eaque nec Romæ, nec alibi imprimi posse; cum non reperirentur Illiricarum litterarum typi, eos obtinui gratiosissime à Cæsare dono dandos Sacræ Congregationi, quos Ferdinandus Primus posuerat Gretzii ex qua civitate ad castrũ fluminis in Dalmatia, inde per mare Adriaticum ad Anconam transmittendos curavi; qui integri Romam pervenerunt. Eodẽ tempore obtinui à Cæsare templum Parochiale S. Michiaelis una cum ejus domo, & redditibus in civitate Viennensi prope palatium Archiducale pro Patribus Presbyteris Sancti Pauli, vocatis Barnabitis, qui insigne ibi fundarunt Collegiũ, ex quo sperari possunt ingentes fructus Religionis Catholicæ in illa civitate, & Archiducatu. Durantibus adhuc Comitiis, Cæsar nova Legatione Regis Daniæ pro Palatino requisitus est, ut ex variis locis exercitus pari passu dimitterentur, & amici tractatus ad totum negotium componendũ certo loco, & tempore instituerentur. quam Legationem Cæsarea, qua alias, fælicitate absolvit; ostendens quam injuste prçter prima delicta, nonnulli culpam Palatini studerent adaugere, & arma armis cumulando, magis iram suam irritare, prout Mansfeldius novissime fecerat in Alsatia, familiæ Austriacæ patrimonio, & in Episcopatu Argentinensi. quem imitatus fuerat Christianus Brunsvicensis, quando ex inferiori Saxonia (postposita matris, ac fratris sui adhortatione) in agrum Westphalicum, in Paderbornensem, & Moguntinensem, aliasque Imperii ditiones irruens; inauditas crudelitates exercuerat. Nihilominus Cęsar promisit, se in incepta tractatione pacis perseveraturum, omnemq; operam
„ adhibiturũ, ut in pacis negotio Palatinus, aliaq;
„ sentirent; nihil ab eo fuisse omissum, quo cõmu-
„ nis patriæ tranquillitas resarciri posset. quod etiam Cæsar pro innata clementia præstitit; & non

ita

ita post de novis Imperii Comitiis cogitavit; ut illa, quæ præcedenti anno ob tumultus Mansfeldicos non successerant; saltem hoc año fælicius coram plerisque Imperii Principibus, ac Cæsareæ fortunæ sociis peragerentur, & opportune habita ratione intercessionis Regis Daniæ, Electoris Saxoniæ, aliorumque Principum concluderentur. Quo responso cum minime satisfactum fuisset Palatino, non destitit cum sociis grassari in ipsos etiam Lutheranos; per illos enim dies Mansfeldius in ditionem Landgravii Darmstadiensis irrupit, & ipsum Landgravium Ludovicum captivum abduxit Manheimium, posuitque in carcere, dicto Papalino, ex eo quod fuerat ibi carceratus Balthasar Cossa post concilium Constantiense. per illum Palatinus volebat pacem restitui, Cæsaremque rogari, ac cogi. verum cum Electores Saxoniæ, & Moguntię indigne tulissent injuriam illatam Principi Imperii innocentissimo, illamq; Palatino exprobrassent; nihil de pristina mente justitiam Cæsaris promovendi amiserunt. Huic bonæ Cæsaris voluntati favit Deus prope Höchstam, quando illius exercitui secundam anni 1621. victoriam concessit contra Halberstadiensis, seu Christiani Brunsvicensis exercitum, ex Westphalia in agrum Moguntinum ad succurrendum Mansfeldio, & Durlacensi Palatinum propugnantibus traductum. straverat enim Christianus pontem supra Mœnum prope Höchstam, illudque oppidum ad Electorem Moguntinum spectans occupaverat. Ibidem etiam insignes crudelitates contra Religiosos, ac cives exercens; exercitum in pagis ejusdem Moguntini distribuerat. ubi incendiis, & direptionibus Turcarum more grassabatur, deformata Vrsella, Erlentachio, Sualbacho, Delckenheimio, aliisque locis circumjacentibus. Quod ubi Cæsaris Bavaricus exercitus intellexit; circa illud tempus, quo copiæ ex Vngaria, & Mo-

Victoria ad Hochstam.

ravia in partes Rheni transierant, selecta signa ex Cordubensis, Tillii, & Onaltini copiis convenerunt cum octodecim tormentis non procul à Francofurto; ubi cōstructa acie, aliquandiu substiterunt, ut fortunam prælii experirentur. Verum retrocedente Halberstadiensi, exercitus Cęsareus in tria agmina divisus fuit. Onaltinus medii agminis ductor hostem ex munimentis expulit, & Höchstam fugere coegit. Tillius statim hostem insequutus, medium se inter copias Halberstadiensis collocavit. sed illarū pars per pontem præcurrens, rupto ponte, in Mœnum decidit; alii in arcem confugientes, admotis tormentis, sese dediderunt: alii fluvium tranare conantes, cum equis, & armis submersi sunt. Croatæ fugientes insequuti, omnes internecioni tradiderunt. ita ut tria millia occisorū numerata sint. Pauci, qui superfuerant, Mansfeldicis sese conjunxerunt, cum quibus Mansfeldius, Tillium insequentem metuens, dum annonæ penuriam in Palatinatu, à tā potenti exercitu occupato, metueret; Alsatiam prius quā præveniretur celerrime repetiit, & de novo pecuniam extorquere cæpit ab Andlaviensibus, Rossetanis, & Verzesiis; quod cum etiam à Tabernitanis sperasset, spe sua excidit, validosque præsidiarios invenit, unde de fuga, depasta jam Germania, cogitavit.

Mansfeldius in Alsatiam fugit.

Palatinus vero cum sibi omne subsidium præcisum prævideret, sciretque Bruxellis de pace agi, quam scripserat Rex Angliæ, non parum à Mansfeldio, & Christiano Halberstadiensi præpediri; utrumq; publico diplomate exauctoravit; ac Sedanum reversus, non ita post simulato habitu, in Hollandiam rebus suis diffidens pervenit. Mansfeldius autem ad antiquos suos dolos conversus, impetrata, ac publicata missione, per Tillium operam suam Cæsari exhibuit, una cum Brunsvicensi, si modo Cęsar stipendiorū partem penderet, & proscriptionem aboleret: quæ doli

Palatinus renuntiat Mansfeldio obsequium.

doli causa tamen dicebantur, ut alteri operam suam locaturus immunis posset aliquandiu persistere, ac sine gravi periculo evadere Lotharingiæ ergo fines tunc ingressus ibidem aliquandiu hæsit, & nunc regressum in Germaniam, nunc progressum in Galliam ad Regem; nunc directum iter in Belgium moliebatur: serius tamen consilium dissimulabat. Interim Bruxellæ Suartzemburgicus cum Regis Angliæ Legatis, & Palatini ministris convenerat. sed difficulter votis correspondebant. Palatiniani enim integram suæ ditionis, nec non dignitatis restitutionem deposcebant, Cæsarei vero vix illius partem concedere Frederico, sed filio primogenito, & dignitatem post obitum Ducis Maximiliani; ea tamen conditione, ut Catholicæ Religioni addiceretur; forte se offerre posse dubitabant, sicque infecta tractatione, totum negotium ad futurum Conventum, cui maxime Palatinus diffidebat, dilatũ est; ad quem Cæsar Saxoniæ Electorem, Ducem Pomeraniæ Mechelburgensem, Electores Catholicos omnes cum Ludovico Landgravio Hassiæ, qui paulo ante è manibus Mansfeldii, & Ludovici Palatini liberatus fuerat; invitavit. Prius autem Cæsar sententiam in Marchionem Durlacensem tulit, ut Marchionatũ Badensem Eduardi filiis, uti hæredibus legitimis, restitueret. Lis etenim ista sub tribus Imperatoribus dudum ab Eduardi Marchionis Badensis filiis agitata fuerat contra Georgium Fridericum Marchionem, qui, nepotum suorum tutor, hæreditatem pupillorum sibi appropriaverat; occasione capta, quod parens ad impares nuptias transisset, & Catholicam Religionẽ invehere tentasset. quod quamvis in Imperio absonum foret: tamen causa nondum satis inspecta, & ne ob rem singularem integra Germania bello affligeretur; in Marchionem Badensem hactenus toleratum fuerat. cum vero præfatus Marchio Georgius Fridericus

Mansfeldius in Lotharingia.

Sententia de restituendo superiori Marchionatu.

arma contra Cæſarem ſtrinxiſſet; ac prius filio ditionem ſuam magna fraude ceſſiſſet; fuiſſetq; pars aliqua ditionum pupillorum Principum à
» Marchione Spinola inter alia loca occupata; vo-
» luit Cæſar ad interceſſionem Electoris Moguntini
» ni, ac noſtram, (maxime ut Catholica Religio
» debite promoveretur,) veris hæredibus, Eduardi
» filiis Catholicis in Aula Bruxellæ educatis, ditionem reſtituere. quare ex ſententia ſuorum Conſiliariorum aulicorũ unanimiter ſuffragantium ſecundum jura ſcripta, & Germaniæ conſuetudines, Georgium Fredericum uti reum condemnavit ad reſtituendum eiſdem ſuperiorem Marchionatum Badenſem, nec non fructus perceptos, ac percipiendos, cum omnibus clenodiis, tabulis, mobilibus, & refuſione ſumptuum, ac damnorum.

Sicque Marchio Wilhelmus horum primogenitus per Archiducem Leopoldum Commiſſarium Imperialem in Marchionatum fuit reſtitutus, & ſtatim nihil antiquius fuit illi, & magis in votis, quam (ſicut mihi promiſerat antequam
» Vienna diſcederet) ut ad avitam Religionẽ ſuum
» Marchionatum revocaret; ſic poſtea pręſtitit per
» Patres Societatis Ieſu Spira evocatos; quos in præcipuis locis populo præeſſe voluit, pulſus Lutheranis buccinatoribus, immo res tam fæliciter, auſpice Deo, ſucceſſit; ut omnes ſubditi ita ſacra Catholicorum ſuſceperint, ut nunquam abjuraſſe putarentur, & vere ſeſe antiquos Catholicos pietate, & religione referrent. In hac rerum conſtitutione inſtiti apud Cæſarẽ, ut tantarum victoriarũ memor, Deo gratũ obſequium rependeret in reſtauratione ſuarũ provinciarũ, ut paulatim ſeditionibus, ex hęreſi originem ducentibus, occurreretur; ita ſua Majeſtas ingenti ſollicitudine, ac pietate, quam ſemper prætulit, cum in Moraviam deſtinatos Legatos ad executionem ſuorum decretorũ miſiſſet, multoſq; capite

pite mulctandos vita donasset, primo Cardinalem Dietrichstain monuit, ut ad imitationē Bohemiæ, Prædicantes omnes è Moravia proscriberet: deinde cum ex me cognovisset adhuc clancularios aliquos ad præcipuas urbes hærere, ac nonnullos cives passim festivis diebus eo excurrere; stricte inhiberi præcepit, ne quis privatis istis conventibus, quasi seditiosorum receptaculis auderet interesse; pariterque pupillos omnes, & scholas à cura sectariorum exemit. in quo cum singulariter vidissem Moravos obedivisse; de Anabaptistarum secta proscribenda cogitavi; licet arduam me provinciam subiturū pro certo scirem; tamen Deo Duce, multis superatis difficultatibus, invitis nonnullis Principibus, ac proceribus, à quibus fex illa (si temporale lucrum spectemus) proficua dependebat; obtinui, ut proscriberentur, & omnes Moravi hæreditario jure, & bello victi, familiæq; Austriacæ subditi, in una Religione viverent. quæ ut executioni mandarentur; maxima pietate, ac prudentia Cardinalis à Dietrichstain Gubernator provinciæ, postposito omni suo particulari commodo, elaboravit.

Reformatio Moraviæ Cardinali commissa.

Anabaptistæ proscripti per diploma 17. Aug.

Pari modo cum à me Cæsar percepisset magno doloris sensu, in Carinthia nidulari hæreticos, in postrema Religionis instauratione nondum penitus extirpatos, aut ex vicinis aliquorum Procerum regionibus paulatim & secrete irreptos, severo decreto, arcanis consilii directoribus Gretzii relictis mandavit, ut statim hæretici omnes in Carinthia, præcipue ii, qui Clagenfurti hærebant, aut scholæ Xenodochii, aut aliorum munerum curam gerebant, jurisperiti, cives, aut qualescunq; præscripto termino sex hebdomadarum, ac trium dierum (nisi resipiscerent) ex omnibus regionibus hæreditariis concessa bonorum venditione, eliminarentur; eliminati penitus, ac perpetuo proscriberentur.

Ejiciuntur hæretici ex Carinthia per diploma 24. April.

Idem tentavimus ut in Bohemia publicaretur,

Conatus Ca-

teolicorum in Bohemia.

ſaltem in urbibus Pragenſi, & aliis Regiis: ſed immaturum omnibus videbatur, donec non totaliter abactis miniſtris, populus, pluribus in locis adhuc omnino rudis, inſtrueretur à modeſtioribus, ac doctioribus Catholicis, quos in lingua Bohemica difficillimum erat reperire, pro Germanicis vero partibus ex Bavaria, & Paſſavienſi nonnullos, licet paucos bonos, poteramus nanciſci. duo interim adhuc Pragæ hærebant Pſeudoevangelii buccinatores, qui gentem plebejam præcipue ſubvertebant, & nonnunquam blasphemiis, & calumniis Catholicos onerabant. quare ad illos ejiciendos, eorumq; Eccleſias occludendas maxime à nobis elaboratum eſt; neq; enim deerant patroni, qui tam eorũ, quam populi Pragenſis cauſam agerent, eoſque conſiliis, opibus, & favoribus foverent. ipſemet Cæſaris in Bohemia Prorex recenter confirmatus, quamvis alias diem Paſchatis ejectioni eorundẽ præfixiſſet, ac deinde ob inſtantia Comitia Vngarica uſque ad finem Comitiorum rem produxiſſet; etiam nunc de ejectione talium miniſtrorũ ambigebat, ac rurſus differendũ fore cenſebat. quare contra hujuſmodi procraſtinationẽ Cæſarem cõveni, rogaturus, ut quod in Bohemia reliquum erat ad pietatem, & nominis ſui æternitatem, ampliſſimumque erga Dei Majeſtatem meritum, ejectione duorum prædicantium, & occluſione Eccleſiarum perficeretur. neque enim de
" duobus tantum prædicantibus, ſed de integra li-
" bertate Religionis agebatur. nam quandiu illi hærebant, & apertis Eccleſiis tolerabantur; tamdiu nullus è populo ad Religionem Catholicam accedebat. tamdiu adhuc ſperabant ſectarii ſuam Majeſtatem conceſſuram aliquando liberam facultatem errorum proclamationi: tamdiu etiam adhuc alii per univerſum regnum exemplo horum in regiis urbibus, & apud nobiles publice, apud plebejos vero, & vicanos privatim, eodem

Catholicæ Religionis periculum expenditur.

jure,

jure, ac nomine Augustanam Confessionem inclamabant, tanto populi plausu, ut ob prædicantes calicem Bohemis amicum præbentes, Catholici Sacerdotes contemnerentur. immo constabat, jam ipsos Catholicos, Ecclesiis nonnullis impositos, omnibus proventibus destitui, & misertime vitã transigere. quare plurimi Ecclesias deserere cogitabant; eratque periculum, ne desertæ rursus ab hæreticis occuparentur. & quod maxime nos piosq; omnes affligebat; nisi tunc ejicerentur tales verbi Dei corruptores; de universa Religione perpetuo, aut saltem in longa tempora actum videbatur; nam si semel S. M. ad Comitia Ratisbonæ in proximum Septembrem indicta perveniret; in gratiã Saxoniæ Ducis, aliorumque Principum, coram talem gratiã pro suæ Religionis in Imperio tolerandæ exercitio postulantium, indubie cedere deberet; ut in aliis causis, è quibus alia pendebant Comitiorum negotia eorum gratiam mereretur. Quod periculum ut prævenitemus, bene gerendę rei ansas omnes arripere debebamus, maxime quod quotidie augebatur etiam in hosce prædicantes odium, cum cæteris insolentiores non desisterent in Catholicam Religionem invehi, & recenter quidem in festo Assumptionis gloriosissimæ Virginis Mariæ Matris Dei (quod solum ab hæreticis Lutheranis colitur,) unus illorum turpissimas blasphemias evomere præsumpserat. alii etiam in urbibus regiis, quamvis modestiam simulantes, non omittebant aculeata verba serere, quæ seditionem nonnunquam potuissent excitare, aut saltem turbis deditos animos seditionis seminibus fovere. Quæ cum ingenti animi sensu à me nomine Sanctæ Sedis Apostolicæ, & multorum Catholicorum repræsentata. & profunde in corde Cęsaris impressa fuissent, mandavit Sua Majestas rursus Proregi Bohemiæ, ut postquam in regnum pervenisset, tam ejectionẽ prædican-

De prædicantibus ulterior deliberatio.

dicantium, quam occlusionem Ecclesiarum Lutheranæ Religionis promoveret. verum cum adhuc Protex, cui multum deferebatur, suasisset, Cæsari, ut negotium hoc differri pateretur, saltem usque ad finem Comitiorum instantium Imperii, quæ jam in proximum Octobrem dilata fuerant, ne offenderentur Principes Lutherani convocati, & aversis animis, vel recederent, vel omnino adversæ parti adhærerent, differri oportuit, donec Glatzium, (quod adhuc Cæsaris copias exercebat in Silesia, in qua facile incendium novum excitasset) Lusatia, ac Bohemia ad officium Cæsaris redirent. fuerant enim qui illius loci periculum (ut prædicantiū ejectionem præpedirent,) Cæsari suggesserant, pariterq; qui Klingebergensium fidem vererentur, & Kuttenbergensium in Bohemia recentissimos tumultus in exemplum Cæsari statuerant, ut Cæsarem ab hac mente revocarent. Bella interim ex Germania in Belgium translata illic ardebant, ut nihil certi de futuris Comitiis nobis promittere auderemus. Mansfeldius enim in Episcopatum Metensem cum viginti millibus per Sovordensem ditionem promotus, nunc reditum in Germaniam, nunc aditum in Gallias, nunc devastationem Trevirensis Archiepiscopatus moliebatur, ac minitabatur. quare Trevirensis Archiepiscopus nihil certi potuerat deliberare. Coloniensis inter media arma, non minus de suo accessu dubitabat; nam Hollandi juxta illius residentiam Bonnensem munimentū excitaverant ad opprobrium Presbyterorum omnium, turpi nomenclatura pilei quadrati nuncupatum; illudq; jam ab exercitu Regis Hispaniæ, & à vicanis paucisque militibus Neoburgici Ducis obsidebatur, non sine periculo, ne Hollandorum exercitus occurreret, & integram diœcesem Coloniensem devastaret. Quod ut impediretur; Marchio Spinola Bergam ad Somam, munitissimam Hollando-

Differenda censetur ejectio.

landorum civitatem obsedit, ibique Hollando- "
rum vires occupavit magna sui exercitus, & plurimorum Ducum magni nominis jactura. neque enim obsidio illa tam facilis, neque tam fælix esse poterat, ut brevi finem liceret sperare, quandoq; Hollandi urbem octo signis peditum, & quinque turmis equitum munierant, & aggeres ab una parte perfoderant, ut non nisi per aquas profundissimas posset oppugnari. Sperabat Marchio arcis occupationem tum ob dissidium in urbe inter Arminianos, & Gommaristas exortum; at illud postea, contra Catholicos utrisque pugnantibus facile compositum est; maxime ubi ter mille milites præsidiarii, & sexdecim naves onerariæ cum commeatu receptæ sunt; tum etiam quia ipse paulo ante dimidiatam lunam ante portam prætoriam obtinuerat, quæ non parum Hollandos terrebat.

Mansfeldius transit ad Hollandos.

Hollandorum obsequio sese cum exercitu suo tunc Mansfeldius prope Sedanum latitans addixerat, nemine fere conscio, quare ex illo loco opportunitatē irrumpendi, & infestandi aliqua ex parte Cæsarem, & Regē Hispaniæ venabatur. Dubitabant aliqui an rursus Hannoniam, & Cameracum in Belgium dudum pacatum invaderet. Alii partibus Rhenanis, ut obsidionem munimenti in Rheno constructi solveret, metuebant. At ille de obsessa Berga sollicitus, ut Hollandis morē gereret, Brabantiā versus iter suum direxit. Quare Corduba qui semper illius vestigiis inhæserat cum copiis Regis Hispaniæ; infra Namurcum suum exercitum illi opposuit, & instructa utrinque acie, cum aliter Mansfeldius evadere non posset, acriter ibidem pugnatum fuit aliquot horarum spatio, dubia aliquantisper victoria, quæ à desperatis Mansfeldianis solito animosioribus magno impetu contendebatur. Sed contrario eventu illa regiis cessit, fortiter stationem suam tertio sustinentibus

Prælium ad Floreacum.

Isem-

Hamburgicis, & Emdensibus legionibus, quibus tandem Mansfeldius cedere coactus, dum equitatus Christiani Brunsvicensis pugnaret; turpi fuga dilapsus est. Periere tamen in ipso loco ex hostibus mille equites, & ter mille pedites, magna pars reliquorum dissipata, & a rusticis miserrime trucidata fuit, vixque ex viginti millibus sex millia evaserunt. Christianus Halberstadiensis glande plumbea in sinistro brachio læsus, non sine periculo vitæ, ob tumorem vulneri concretum, brachio destitui debuit. Sex mille reliqui in Belgium ad Bergam obsessam tenderunt, ut obsidionem solverent. sed Spinola, ne interciperetur inter copias Mansfeldii, & Hollandorum, relicta obsidione prudentissime receptui cecinit; & non omissis impedimentis Antverpiam incolumis devenit. Heidelbergam interim Tillius oppugnabat, oppugnatamque multis tormentorum ictibus non ita post vi occupavit. Idem de Manhemio factum est, quem locum fortissimum totius Germaniæ propugnaculum inter duo flumina ad instruendos pontes semper illius beneficio tutos præsidiarii Angli turpissime deseruerunt. Corduba in Palatinatum regressus Frankendaliam ambiebat; jamq; exercitum ad obsidendũ locum collegerat; cum ex Belgio cõmercium pacis, seu induciarũ ad 15. Menses institutum advenit, quo non solũ Frankendalia, sed cæterum Palatinatus inferioris ad manus Regis Hispaniæ deponi debebat; ita tamen, ut infecta pace, rursus Regi Angliæ oppidum in eodem statu, quo recipiebatur, relinqueretur. Cõ-

Induciæ inter Hispanos, & Anglos.

„ merciis ergo civilibus de restituendo Palatino in
„ Anglia deinceps actũ fuit magna spe restituendi
„ Catholicam Religionem in regno à rege ipso data, cum Reformatæ Religionis declamatoribus interdixisset scõmata, aut aculeatas exprobrationes in Romanos Catholicos, & singulariter suos examinari, & approbari voluisset, mul-

tum-

tumque per Anglos, & Hispanos laboratum, ut si perficeretur matrimonium filii Regis Angliæ cum Infanta Hispaniæ; Frederico Palatino, aut saltem ejus hæredibus filiis consuleretur. Quod Cæsarem non retardavit, quin Comitia ad proximum mensis Novembris medium stabiliret. Quare certum diem vigesimum quintũ omnib⁹ Electoribus indicens, Ratisbonam ipsemet iter adornavit, tanto securius, quanto magis constabat, undique Cæsaris hostes cessisse, & vix aliquot periculum alicubi superesse. Klingenbergenses enim, & Glatzenses paulo ante sese honestis pactis dederant, & Turcarum Imperator pacem ex necessitate appetens, legatum cum muneribus destinarat, inviolatamque pacem sese conservaturum confirmarat.

Repetita tamen prius fuit sub initio Octobris Viennæ controversia de prædicantibus ex Bohemia depellendis; in quem finem consilia diversa habita sunt, & scripto argumenta hinc inde probata fuere, non valde rem Catholicam promoventia, quib⁹ ego rursus me opposui, demonstrans Cæsari Politica hæc esse figmenta, quæ hactenus divina providentia eluserat, atque in posterum eludere parata erat, nisi nimium arundineis istis fulcris inniteremur, quod dedecebat pios ac strenuos animos, Dei gloriam pro virib⁹ procurantes. Quare multi pro ejectione hæreticorũ inclinarunt. Exemplum deinde inimicorũ nostrorum à me productum coram Cæsare, ac toto Concilio, plurimorum sententiam mutavit: neq; enim putabam nos Catholicos tot victoriis auctos, ac tãta dignitate Imperiali Electorali, tantoq; Principatu fulgentes, tot regnis, ac provinciis ditatos, debere esse inferioris conditionis, quam essent ipsi hæretici satis depressi. Illi etenim (inter quos lubebat recensere Saxonem) in suis ditionibus nullum patiebantur Catholicum Sacerdotem, nullũ admittebant Catholicũ exerci-

Actio contra prædicantes repetitur.

exercitium, neque quidquam ab illos in hac causa valebat auctoritas Cæsaris, aut amicorum preces, aut Politicarum rationum consideratio ad rigorem illum in falsa Religione temperandum. Quare mirati, & indignati sunt multi mecum quod tam vili essemus Catholici animo; ut pateremur, in nostris ditionibus, atque hæreditariis provinciis, seposito Dei obsequio, nunc ab uno Principe, nunc ab alio, aut à plebe etiam nobis legem imponi, quæ universam ditionem, & imperium aliquando cum æterna fælicitate præpediret, ut exemplis recentissimarum seditionum, & è sententiis Sanctorum Patrum ac Sancti Evangelii, ipsiusque Spiritus sancti oraculis luculenter probabam. Quæ omnia ita mentem Cæsaris penetrarunt; ut constantissime 28 Octobris Proregi Bohemiæ ejectionem prædicantium nominatim duorum Lutheranorum Pragæ, & occlusionem duarum Ecclesiarum ab hæreticis constructarum vigore litterarum Majestatis absque longiori tergiversatione imperarit. cui imperio cum Prorex adhuc Viennæ subsistens paruisset, Mandatumque de Lutheranis concionatoribus è regno dimittendis, & de templis illius sectæ, quæ ad Cæsaream ob divulgatam rebellionem devolutæ fuerant; occludendis, Præfecto urbis Pragensis transmisisset; statim occlusis Ecclesiis intra triduũ concessum, duo ex urbe Pragensi, & plures ex Regiis oppidis prædicantiũ itineri sese accinxerunt. Quod cum ad Electoris Saxoniæ aures pervenisset, statim ad Proregem pro concionatoribus, ac templis à Rodulpho imperatore permissis intercessit; magna humanitate significans, se non posse huic rumori de arcendis Evangelicis fidem adhibere; neque posse arbitrari Cæsaris mentem illam fuisse, cum sciret illius cogitationes tantũ tendere ad reducendam, & stabiliendam pacem hactenus hujusmodi rebus turbatam, rogavit

gavit insuper, ut talem ejectionis exequutionē meliori, qua poterat. via præpediret, verum cum à Prorege percepisset illam non suam tantum, sed Cæsaris fuisse sententiam, jamque satis magno numero prædicantes ad illum lamentabūdi de exilio acurrissent, Doctor Hoc Lutheranorum prædicantium apud eundem Saxonem antesignanus pro suæ sectæ ministris Apologiam quandam edidit. in qua tam Cæsaris Rudolphi, Christiano II. Saxoniæ Electori, promissiones quam recentissimas Archiducis Caroli Electoris Coloniensis, ipsiusque Cæsaris Ferdinandi magnas pollicitationes factas produxit, illarumq; contrarium exitum, modeste tamē, exprobravit. Calvinianam deinde sectam, aliquando prophetizantem Lutheranorum ejectionem, ubi Cæsari *victoria* obtigisset, exprobravit, & Iudæorum quorum Synagogæ permanserant sub tutela Cęsaris, longe meliorem esse conditionem questus est, ac tandem ponderata Cæsaris existimatione. suaque erga suam Majestatem devotione, multis testimoniis, ac periculis toleratis commonstrata, rogavit Cæsarem, ac Proregem Bohemiæ, ut Calamitatem hanc à suæ sectæ viris averterēt; Occasionemque Evangelicis præberent, vitam, honorem, fortunam, & sangvinem pro sua Majestate profundendi, quod omnino fore sperabat, si expulsi exules pristinis sedibus restituerentur, Hæc tamen omnia non ita vera ut progata fuere, Cæsaris animū in fide constantissimū, & conscium quid molirentur sectarii in omnib' regionibus, nunquam in uno consistentes, immutare non valuerunt. Quare surda aure ista præteriens, itineri Ratisbonam versus, præordinatis pri' Austriacis, Vngaricis, de Moravicis expeditionibus, se commisit. Cum vero intellexisset Saxoniæ Electorem Moguntini Electoris, & Landgravii Ludovici intercessionem implorasse, eorumq; fide requisivisse pro defensione nō. nullarum

Apologeticus Doctor Hoe.

Constantia Cæsaris.

larum civitatum Imperialium; quæ apud eum questæ fuerant, se contra pacta Aschaffenburgensia tum milite præsidiario, tum exactionib⁹, aliisque operibus etiam in causa Religionis gravari, cumque in itinere Ratisbonam vers⁹ Schardingã pervenisset, ab eodẽ Saxone missus nobilis quidam ex iis, qui in intimo cubiculo ei assistunt; qui tam voce, quam scriptis suo nomine quæstus est de prædicantium ejectione; quam actionem Elector illaudabilem dicebat. Hinc tota fere aula commota fuit, & in me quilibet culpam rejiciens, non solum hæretici, sed & Catholici ardentibus meis consiliis offensi, non
" dubitarunt me turbatoris pacis nomenclatura
" dehonestare; jamque obganniebant etiam illi,
" qui Electoratus translationem non optabant; cum Saxoniæ Electorem emansurum dicerent, & mox acerrima bella à multis præparata vaticinarentur, quib⁹ integra Catholica Religio in periculum exterminii deduci posset. Quæ omnia Cæsarem vexarunt, & me tunc paululum antecedentem, quo Cæsari precibus, & consilio in tanta anxietate adessem, non parum de contrario aliquo decreto sollicitum, revocarunt. quare ad Cæsarem accedens ei magno conatu persuadere studui, sic divinę voluntati fortiter & suaviter omnia disponenti placuisse, neque talẽ Principem merito tantopere offensum ob rem quæ ad ipsum parum spectabat, & quamvis securus essem, Suam Majestatem nullo modo contrario decreto velle obscurare gloriã adeptæ victoriæ; & beneficii in expugnanda hæresi Catholicæ Religioni in Bohemiæ Regno impensi; nihilominus pro majori rei actæ confirmatione debebam suæ Majestati in memoriam reducere, nullum esse in Imperio Regulum, qui sui patrimonii subditos non Religioni, aut sectæ suæ obtemperare velit, & passim omnes subditos dominis suis in Religione credere, quare hoc mirum in

Argumentum pro restauratione disciplinæ.

Cæsere

Cæsare non debere esse apud alios Principes, cum ipsi hoc in suis ditionibus exequerentur, verum Cæsar cogitabundus litteras Electoris Saxoniæ ostendit, quæ inter alia mentionem litterarum suæ Majestatis ingerebant ann. 1620, quibus Calvinistas extirpatores tam Catholicæ Religionis, quam sectæ Lutheranæ nominaverat, quam tamen Calvinistarum insimulationem propter ejectionem prędicantium è regno Bohemię ille in Cęsarem modeste rejiciebat. Quare eum sua Majestas (pro ut mihi videbatur) maluisset, ejectionem in aliud tempus fuisse dilatam; ostendi nihil in celeritate erratum esse, sed pot.ᵉ in nimia Decreti procrastinatione quod indubie « alioquin fuisset, intermissum, nõ sine dedecore, & conscientiæ propriæ contaminatione, vel si etiam post præsentiam Saxonis fuisset editum; periculum exitisset magis eundem offendendi: quapropter saniori consilio tale decretum fuerat præmissum; illudq; in Bohemia excusari posset; ubi jam Lutherani facta vi irruperant, & non exiguas Turbas cum aliis concitaverant. Quare Cæsar evocato Concilio, & suorum sententiis " auditis, quos instruxeram, statuit, in facto Decreto persistere, Deoque offensorum animos committere, & Saxoni respondere, ut ad Conventũ indictum se accingeret, multa ibidẽ posse componi; Suam Majestatem de causa Religionis in Bohemia cum eo esse tractaturam; illum etiam cogniturum mentem suam Cæsaream non adeo esse ab officio, & favore ipsius alienam, quin parata foret, sufficientem facti Decreti rationem reddere, ac ei in omnibus justis, atque æquis satisfacere,

Maturo consilio decretum factum.

Responsum Cæsaris.

Vbi Ratisbonam accessimus, ex litteris cujusdam ministri Ducis Saxoniæ, qui fratrem Catholicum meum amicum in Aula habebat, demonstrare potui, non fuisse Electorem adeo exacerbatum propter ejectos prædicantes; neque

Mens Electoris Saxoniæ.

eum

eum tanti illos fecisse, ut propterea tumultum aliquem excitare decreverit; verum debuisse Electorem in gratiam Protestantium, suæque Religionis consortium aliquo modo urgere illorũ patrocinium, ne omnino negligentiæ argueretur & ut honestam aliquam ansam suæ absentię attexeret: non enim decreverat tali Conventui interesse, ex quo non nisi indignationem apud suæ Religionis proceres poterat sperare, si in translationem Electoratus à Cæsare conceptam
" consensisset. & licet delegati illius de dimissione
" ministrorum Evangelicorum conquesti fuerint, & institerint, ut restituerentur; tamen illis commissum erat, ut hac in re Cęsari persistenti cede-
" rent, modo de Silesia corrigenda, aut de Lusatia
" repetenda nullo mentio ingereretur. Quæ cum Cæsari retulissem, constantissime in Decreto facto perseveravit. Non semel tamen animadverti in suaMajestate anxietatem aliquã, cum de hisce Decretis moneretur ab iis qui faciliora omnia promittebant, si Saxoniæ Electori aliquando in revocandis dimissis satisfieret. quare suadębant aliqui, ut solis Germanis Ecclesiæ duæ ademptæ concederentur, quam diu rigorosæ Confessioni Augustanæ insisterent; alii extra urbem Pragensem, & alias præcipuas regni Bohemici, cœmiterium, & Ecclesiam Lutheranis quandam censebant, alii Pragensibus saltem simile exercitium indulgeri, vel ad certos annos restringi posse arbitrabantur. quibus sententiis pro virili decuit me opponere, novas consiliariorum instructiones etiam in jure Canonico, fucatoque animi bono fundatas rejicere nõ sine maximo labore, cum hæc non plebis, sed Consiliariorum; & Legatorum nonnullorum essent machinamen-
" ta, trepidantium timore, ubi nullus erat timor;
" à quibus Divinæ Maiestatis gloria retardabatur, ac Cæsari, ejusque existimationi labes aspergebatur. prout inter cætera prudenter non minus,

Timidorum consilia.

uus,

nus, quam pie dixerat Cæsari Princeps & Episcopus Herbipolensis, qui cum in utramque partem disceptasset, & undique pericula vidisset, constantiam in decretis Cæsareis, dubiæ fidei prætulit, qui etiam cedro dignam Cæsari sententiam dixit: Si, inquit, hinc, & inde sint pericula: videaturque hinc Deus, & ibi homines offendi, satius arbitror fore incidere in manus hominis, quam Dei viventis, à quibus neque nos, neque alius posset Suam Majestatem liberare. Quæ verba tandem ponderis habuerunt, ut Cæsar statim constantissima sententia in facto decreto perseverare decreverit, & Proregi Bohemiæ scribi curarit, ut incepta prædicantium ejectione, ac Religionis instauratione constanter procederet, quare etiam Electori Saxoniæ responsum fuit, ejusque rationibus satisfactum, ac præcipue litteris S. Majestatis, de quarum fide agebatur. nam iis videbatur Electori aliquid circa privilegia Bohemorum, ac Religionis libertatem, Mulhusii spopondisse, ad quod etiam Electoris Coloniensis sententia respiciebat; verum & illa excusabantur; nam Cæsar multa Bohemis promiserat, si parerent ipsius mandatis, aut præcib⁹; Sed quia ex Bohemis ne unus quidem libere sese S. Majest. subdidit & omnes vi adacti fuerant ad subeundum onus Imperii, jure, meritoque puniebantur, & Cæsar à tali sponsione confirmationis privilegiorum liber declarabatur, ita ut Elector nihil fidei Cæsareæ deinceps posset opponere,

Episcop. Herbipolensis sententia.

Excusantur Cæsaris promissoris promissiones.

Non deerant tamen adhuc aliqui, quorum opera quæsitum fuerat votum aliquot universitatum Catholicorum Germaniæ, necnon patrum Societati Iesu, aliorumque Religiosorum Theologorum examinantium, an sine peccati labe potuisset Cæsar, ac posset tolerare hæreticos Pragæ, eorumque ejectionem dissimulare. Quæ quæstio Pragensibus Theologis fuerat me inscio

Concilium Theologicum privata auth. celebratur.

mera

dicantium, quam occlusionem Ecclesiarum Lutheranæ Religionis promoveret. verum dum adhuc Prorex, cui multum deferebatur, suasisset, Cæsari, ut negotium hoc differri pateretur, saltem usque ad finem Comitiorum instantium Imperii, quæ jam in proximum Octobrem dilata fuerant, ne offenderentur Principes Lutherani convocati, & aversis animis, vel recederent, vel omnino adversæ parti adhærerent, differri oportuit, donec Glatzium, (quod adhuc Cæsaris copias exercebat in Silesia, in qua facile incendium novum excitasset) Lusatia, ac Bohemia ad officium Cæsaris redirent. fuerant enim qui illius loci periculum (ut prædicantiũ ejectionem præpedirent,) Cæsari suggesserant, pariterq; qui Klingebergensium fidem vererentur, & Kuttenbergensium in Bohemia recentissimos tumultus in exemplum Cæsari statuerant, ut Cæsarem ab hac mente revocarent. Bella interim ex Germania in Belgium translata illic ardebant, ut nihil certi de futuris Comitiis nobis promittere auderemus. Mansfeldius enim in Episcopatum Metensem cum viginti millibus per Sovordensem ditionem promotus, nunc reditum in Germaniam, nunc aditum in Gallias, nunc devastationem Trevirensis Archiepiscopatus moliebatur, ac minitabatur. quare Trevirensis Archiepiscopus nihil certi potuerat deliberare. Coloniensis inter media arma, non minus de suo accessu dubitabat; nam Hollandi juxta illius residentiam Bonnensem munimentũ excitaverant ad opprobrium Presbyterorum omnium, turpi nomenclatura pilei quadrati nuncupatum; illudq; jam ab exercitu Regis Hispaniæ, & à vicanis paucisque militibus Neoburgici Ducis obsidebatur, non sine periculo, ne Hollandorum exercitus occurreret, & integram diœcesem Coloniensem devastaret. Quod ut impediretur; Marchio Spinola Bergam ad Somam, munitissimam Hollando-

Differenda censetur ejectio.

landorum civitatem obsedit, ibique Hollando- "
rum vires occupavit magna sui exercitus, & plurimorum Ducum magni nominis jactura. neque enim obsidio illa tam facilis, neque tam fælix esse poterat, ut brevi finem liceret sperare, quandoq; Hollandi urbem octo signis peditum, & quinque turmis equitum munierant, & aggeres ab una parte perfoderant, ut non nisi per aquas profundissimas posset oppugnari. Sperabat Marchio arcis occupationem tum ob dissidium in urbe inter Arminianos, & Gommaristas exortum; at illud postea, contra Catholicos utrisque pugnantibus facile compositum est; maxime ubi ter mille milites præsidiarii, & sexdecim naves onerariæ cum commeatu receptæ sunt; tum etiam quia ipse paulo ante dimidiatam lunam ante portam prætoriam obtinuerat, quæ non parum Hollandos terrebat.

Mansfeldius transit ad Hollandos.

Hollandorum obsequio sese cum exercitu suo tunc Mansfeldius prope Sedanum latitans addixerat, nemine fere conscio, quare ex illo loco opportunitatē irrumpendi, & infestandi aliqua ex parte Cæsarem, & Regē Hispaniæ venabatur. Dubitabant aliqui an rursus Hannoniam, & Cameracum in Belgium dudum pacatum invaderet. Alii partibus Rhenanis, ut obsidionem munimenti in Rheno constructi solveret, metuebant. At ille de obsessa Berga sollicitus, ut Hollandis morē gereret, Brabantiā versus iter suum direxit. Quare Cordubа qui semper illius vestigiis inhæserat cum copiis Regis Hispaniæ; infra Namurcum suum exercitum illi opposuit, & instructa utrinque acie, cum aliter Mansfeldius evadere non posset, acriter ibidem pugnatum fuit aliquot horarum spatio, dubia aliquantisper victoria, quæ à desperatis Mansfeldianis solito animosioribus magno impetu contendebatur. Sed contrario eventu illa regiis cessit, fortiter stationem suam tertio sustinentibus

Prælium ad Floreacum.

Isem-

Isemburgicis, & Emdensibus legionibus, quibus tandem Mansfeldius cedere coactus, dum equitatus Christiani Brunsvicensis pugnaret; turpi fuga dilapsus est. Periere tamen in ipso loco ex hostibus mille equites, & ter mille pedites, magna pars reliquorum dissipata, & à rusticis miserrime trucidata fuit, vixque ex viginti millibus sex millia evaserunt. Christianus Halberstadiensis glande plumbea in sinistro brachio læsus, non sine periculo vitæ, ob tumorem vulneri concretum, brachio destitui debuit. Sex mille reliqui in Belgium ad Bergam obsessam tenderunt, ut obsidionem solverent. sed Spinola, ne interciperetur inter copias Mansfeldii, & Hollandorum, relicta obsidione prudentissime receptui cecinit; & non omissis impedimentis Antverpiam incolumis devenit. Heidelbergam interim Tillius oppugnabat, oppugnatamque multis tormentorum ictibus non ita post vi occupavit. Idem de Manhemio factum est, quem locum fortissimum totius Germaniæ propugnaculum inter duo flumina ad instruendos pontes semper illius beneficio tutos præsidiarii Angli turpissime deseruerunt. Corduba in Palatinatum regressus Frankendaliam ambiebat; jamq; exercitum ad obsidendũ locum collegerat; cum ex Belgio cōmercium pacis, seu induciarũ ad 15. Menses institutum advenit, quo non solũ Frankendalia, sed cæterum Palatinatus inferioris ad manus Regis Hispaniæ deponi debebat; ita tamen, ut infecta pace, rursus Regi Angliæ oppidum in eodem statu, quo recipiebatur, relinqueretur. Cō- *Induciæ inter Hispanos, & Anglos.*
„ merciis ergo civilibus de restituendo Palatino in
„ Anglia deinceps actũ fuit magna spe restituendi
„ Catholicam Religionem in regno à rege ipso data, cum Reformatæ Religionis declamatoribus interdixisset scōmata, aut aculeatas exprobrationes in Romanos Catholicos, & singulariter suos examinari, & approbari voluisset, multum-

tumque per Anglos, & Hispanos laboratum, ut si perficeretur matrimonium filii Regis Angliæ cum Infanta Hispaniæ; Frederico Palatino, aut saltem ejus hæredibus filiis consuleretur. Quod Cæsarem non retardavit, quin Comitia ad proximum mensis Novembris medium stabiliret. Quare certum diem vigesimum quintũ omnib' Electoribus indicens, Ratisbonam ipsemet iter adornavit, tanto securius, quanto magis constabat, undique Cæsaris hostes cessisse, & vix aliquot periculum alicubi superesse. Klingenbergenses enim, & Glatzenses paulo ante sese honestis pactis dederant, & Turcarum Imperator pacem ex necessitate appetens, legatum cum muneribus destinarat, inviolatamque pacem sese conservaturum confirmarat.

Repetita tamen prius fuit sub initio Octobris Viennæ controversia de prædicantibus ex Bohemia depellendis; in quem finem consilia diversa habita sunt, & scripto argumenta hinc inde probata fuere, non valde rem Catholicam promoventia, quib' ego rursus me opposui, demonstrans Cæsari Politica hæc esse figmenta, quæ hactenus divina providentia eluserat, atque in posterum eludere parata erat, nisi nimium arundineis istis fulcris niteremur, quod dedecebat pios ac strenuos animos, Dei gloriam pro virib' procurantes. Quare multi pro ejectione hæreticorũ inclinarunt. Exemplum deinde inimicorũ nostrorum à me productum coram Cæsare, ac toto Concilio, plurimorum sententiam mutavit: neq; enim putabam nos Catholicos tot victoriis auctos, ac tãta dignitate Imperiali Electorali, tantoq; Principatu fulgentes, tot regnis, ac provinciis ditatos, debere esse inferioris conditionis, quam essent ipsi hæretici satis depressi. Illi etenim (inter quos lubebat recensere Saxonem) in suis ditionibus nullum patiebantur Catholicum Sacerdotem, nullũ admittebant Catholicũ exerci-

Actio contra prædicantes repetitur.

exercitium, neque quidquam ab illos in hac causa valebat auctoritas Cæsaris, aut amicorum preces, aut Politicarum rationum consideratio ad rigorem illum in falsa Religione temperandum. Quare mirati, & indignati sunt multi mecum quod tam vili essemus Catholici animo; ut pateremur, in nostris ditionibus, atque hæreditariis provinciis, seposito Dei obsequio, nunc ab uno Principe, nunc ab alio, aut à plebe etiam nobis legem imponi, quæ universam ditionem, & imperium aliquando cum æterna fælicitate præpediret, ut exemplis recentissimarum seditionum, & è sententiis Sanctorum Patrum ac Sancti Evangelii, ipsiusque Spiritus sancti oraculis luculenter probabam. Quæ omnia ita mentem Cæsaris penetrarunt; ut constantissime 28
" Octobris Proregi Bohemiæ ejectionem prædi-
" cantium nominatim duorum Lutheranorum Pragæ, & occlusionem duarum Ecclesiarum ab hæreticis constructarum vigore litterarum Majestatis absque longiori tergiversatione imperarit. cui imperio cum Prorex adhuc Viennæ subsistens paruisset, Mandatumque de Lutheranis concionatoribus è regno dimittendis, & de templis illius sectæ, quæ ad Cæsaream ob divulgatam rebellionem devolutæ fuerant; occludendis, Præfecto urbis Pragensis transmisisset; statim occlusis Ecclesiis intra triduũ concessum, duo ex urbe Pragensi, & plures ex Regiis oppidis prædicantiũ itineri sese accinxerunt. Quod cum ad Electoris Saxoniæ aures pervenisset, statim ad Proregem pro concionatoribus, ac templis à Rodulpho imperatore permissis intercessit; magna humanitate significans, se non posse huic rumori de arcendis Evangelicis fidem adhibere; neque posse arbitrari Cæsaris mentem illam fuisse, cum sciret illius cogitationes tantũ tendere ad reducendam, & stabiliendam pacem hactenus hujusmodi rebus turbatam, rogavit

gavit insuper, ut talem ejectionis exequutionē meliori, qua poterat. via præpediret, verum cum à Prorege percepisset illam non suam tantum, sed Cæsaris fuisse sententiam, jamque satis magno numero prædicantes ad illum lamentabūdi de exilio acurrissent, Doctor Hoe Lutheranorum prædicantium apud eundem Saxonem antesignanus pro suæ sectæ ministris Apologiam quandam edidit. in qua tam Cæsaris Rudolphi, Christiano II. Saxoniæ Electori, promissiones quam recentissimas Archiducis Caroli Electoris Coloniensis, ipsiusque Cæsaris Ferdinandi magnas pollicitationes factas produxit, illarumq; contrarium exitum, modeste tamē, exprobravit. Calvinianam deinde sectam, aliquando prophetizantem Lutheranorum ejectionem, ubi Cæsari victoria obtigisset, exprobravit, & Iudæorum quorum Synagogæ permanserant sub tutela Cęsaris, longe meliorem esse conditionem questus est, ac tandem ponderata Cæsaris existimatione. suaque erga suam Majestatem devotione, multis testimoniis, ac periculis toleratis commonstrata, rogavit Cæsarem, ac Proregem Bohemiæ, ut Calamitatem hanc à suæ sectæ viris averterēt; Occasionemque Evangelicis præberent, vitam, honorem, fortunam, & sangvinem pro sua Majestate profundendi, quod omnino fore sperabat, si expulsi exules pristinis sedibus restituerentur, Hæc tamen omnia non ita vera ut progata fuere, Cæsaris animū in fide constantissimū, & conscium quid molirentur sectarii in omnib' regionibus, nunquam in uno consistentes, immutare non valuerunt. Quare surda aure ista præteriens, itineri Ratisbonam versus, præordinatis pri' Austriacis, Vngaricis, de Moravicis expeditionibus, se commisit. Cum vero intellexisset Saxoniæ Electorem Moguntini Electoris, & Landgravii Ludovici intercessionem implorasse, eorumq; fide requisivisse pro defensione nō.

Apologetica Doctor Hoe.

Constantia Cæsaris.

nullarum

larum civitatum Imperialium; quæ apud eum questæ fuerant, se contra pacta Aschaffenburgensia tum milite præsidiario, tum exactionib⁹, aliisque operibus etiam in causa Religionis gravari, cumque in itinere Ratisbonam vers⁹ Schardingā pervenisset, ab eodē Saxone missus nobilis quidam ex iis, qui in intimo cubiculo ei assistunt; qui tam voce, quam scriptis suo nomine quæstus est de prædicantium ejectione; quam actionem Elector illaudabilem dicebat. Hinc tota fere aula commota fuit, & in me quilibet culpam rejiciens, non solum hæretici, sed & Catholici ardentibus meis consiliis offensi, non
" dubitarunt me turbatoris pacis nomenclatura
" dehonestare; jamque obganniebant etiam illi,
" qui Electoratus translationem non optabant; cum Saxoniæ Electorem emansurum dicerent, & mox acerrima bella à multis præparata vaticinarentur, quib⁹ integra Catholica Religio in periculum exterminii deduci posset. Quæ omnia Cæsarem vexarunt, & me tunc paululum antecedentem, quo Cæsari precibus, & consilio in tanta anxietate adessem, non parum de contrario aliquo decreto sollicitum, revocarunt. quare ad Cæsarem accedens ei magno conatu persuadere studui, sic divinę voluntati fortiter & suaviter omni disponenti placuisse, neque talē Principem merito tantopere offensum ob rem quæ ad ipsum parum spectabat, & quamvis securus essem, Suam Majestatem nullo modo contrario decreto velle obscurare gloriā adeptæ victoriæ; & beneficii in expugnanda hæresi Catholicæ Religioni in Bohemiæ Regno impensi; nihilominus pro majori rei actæ confirmatione debebam suæ Majestati in memoriam reducere, nullum esse in Imperio Regulum, qui sui patrimonii subditos non Religioni, aut sectæ suæ obtemperare velit, & passim omnes subditos dominis suis in Religione credere, quare hoc mirum in

Argumentum pro restauratione disciplinæ.

Cæsare

Cæsare non debere esse apud alios Principes, cum ipsi hoc in suis ditionibus exequerentur, verum Cæsar cogitabundus litteras Electoris Saxoniæ ostendit, quæ inter alia mentionem litterarum suæ Majestatis ingerebant ann. 1620, quibus Calvinistas extirpatores tam Catholicæ Religionis, quam sectæ Lutheranæ nominaverat, quam tamen Calvinistarum insimulationem propter ejectionem prędicantium è regno Bohemię ille in Cęsarem modeste rejiciebat. Quare eum sua Majestas (prout mihi videbatur) maluisset, ejectionem in aliud tempus fuisse dilatam; ostendi nihil in celeritate erratum esse, sed pot.ª in nimia Decreti procrastinatione quod indubie " alioquin fuisset, intermissum, nō sine dedecore, & conscientiæ propriæ contaminatione, vel si etiam post præsentiam Saxonis fuisset editum; periculum exitisset magis eundem offendendi: quapropter saniori consilio tale decretum fuerat præmissum; illudq; in Bohemia excusari posset; ubi jam Lutherani facta vi irruperant, & non exiguas Turbas cum aliis concitaverant. Quare Cæsar evocato Concilio, & suorum sententiis " auditis, quos instruxeram, statuit, in facto Decreto persistere, Deoque offensorum animos committere, & Saxoni respondere. ut ad Conventū indictum se accingeret, multa ibidē posse componi; Suam Majestatem de causa Religionis in Bohemia cum eo esse tractaturam; illum etiam cogniturum mentem suam Cæsaream non adeo esse ab officio, & favore ipsius alienam, quin parata foret, sufficientem facti Decreti rationem reddere, ac ei in omnibus justis, atque æquis satisfacere,

Maturo consilio decretum factum.

Responsum Cæsaris.

Vbi Ratisbonam accessimus, ex litteris cujusdam ministri Ducis Saxoniæ, qui fratrem Catholicum meum amicum in Aula habebat, demonstrare potui, non fuisse Electorem adeo exacerbatum propter ejectos prædicantes; neque

Mens Electoris Saxonia.

cum

eum tanti illos fecisse, ut propterea tumultum aliquem excitare decreverit; verum debuisse Electorem in gratiam Protestantium, suæque Religionis consortium aliquo modo urgere illorũ patrocinium, ne omnino negligentiæ argueretur & ut honestam aliquam ansam suæ absentię attexeret: non enim decreverat tali Conventui interesse, ex quo non nisi indignationem apud suæ Religionis proceres poterat sperare, si in translationem Electoratus à Cæsare conceptam
" consensisset. & licet delegati illius de dimissione
" ministrorum Evangelicorum conquesti fuerint, & institerint, ut restituerentur; tamen illis commissum erat, ut hac in re Cęsari persistenti cede-
" rent, modo de Silesia corrigenda, aut de Lusatia
" repetenda nullo mentio ingereretur. Quæ cum Cæsari retulissem, constantissime in Decreto facto perseveravit. Non semel tamen animadverti in sua Majestate anxietatem aliquã, cum de hisce Decretis moneretur ab iis qui faciliora omnia promittebant, si Saxoniæ Electori aliquando in revocandis dimissis satisfieret. quare suadebant aliqui, ut solis Germanis Ecclesiæ duæ ademptæ concederentur, quam diu rigorosæ Confessioni Augustanæ insisterent; alii extra urbem Pragensem, & alias præcipuas regni Bohemici, cœmiterium, & Ecclesiam Lutheranis quandam censebant, alii Pragensibus saltem simile exercitium indulgeri, vel ad certos annos restringi posse arbitrabantur. quibus sententiis pro virili decuit me opponere, novas consiliariorum instructiones etiam in jure Canonico, fucatoque animi bono fundatas rejicere nõ sine maximo labore, cum hæc non plebis, sed Consiliariorum; & Legatorum nonnullorum essent machinamen-
" ta, trepidantium timore, ubi nullus erat timor;
" à quibus Divinæ Maiestatis gloria retardabatur, ac Cæsari, ejusque existimationi labes aspergebatur. prout inter cætera prudenter non minus,

Timidorum consilia.

nus, quam pie dixerat Cæsari Princeps & Episcopus Herbipolensis, qui cum in utramque partem disceptasset, & undique pericula vidisset, constantiam in decretis Cæsareis, dubiæ fidei prætulit, qui etiam cedro dignam Cæsari sententiam dixit: Si, inquit, hinc, & inde sint pericula: videaturque hinc Deus, & ibi homines offendi, satius arbitror fore incidere in manus hominis, quam Dei viventis, à quibus neque nos, neque alius posset Suam Majestatem liberare. Quæ verba tandem ponderis habuerunt, ut Cæsar statim constantissima sententia in facto decreto perseverare decreverit, & Proregi Bohemiæ scribi curarit, ut incepta prædicantium ejectione, ac Religionis instauratione constanter procederet, quare etiam Electori Saxoniæ responsum fuit, ejusque rationibus satisfactum, ac præcipue "litteris S. Majestatis, de quarum fide agebatur. "nam iis videbatur Electori aliquid circa privilegia Bohemorum, ac Religionis libertatem, Mulhusii spopondisse, ad quod etiam Electoris Coloniensis sententia respiciebat; verum & illa excusabantur; nam Cæsar multa Bohemis promiserat, si parerent ipsius mandatis, aut præcib⁹; Sed quia ex Bohemis ne unus quidem libere sese S. Majest. subdidit, & omnes vi adacti fuerant ad subeundum onus Imperii, jure, meritoque puniebantur, & Cæsar à tali sponsione confirmationis privilegiorum liber declarabatur, ita ut Elector nihil fidei Cæsareæ deinceps posset opponere,

Episcop. Herbipolensis sententia.

Excusantur Cæsaris promissoru promissiones.

Non deerant tamen adhuc aliqui, quorum opera quæsitum fuerat votum aliquot universitatum Catholicorum Germaniæ, necnon patrum Societati Iesu, aliorumque Religiosorum Theologorum examinantium, an sine peccati labe potuisset Cæsar, ac posset tolerare hæreticos Pragę, eorumque ejectionem dissimulare. Quæ quæstio Pragensibus Theologis fuerat me inscio

Concilium Theologicum privata auth. celebratur.

mera

mera forensi auctoritate, proposita: sed justo Dei judicio, ac veritate teste, omnium calculo statutum fuit, Cæsarem tolerare non posse hæresim post tot victorias, etsi non sine incommodo: hujusmodi enim tolerantia ad instar novæ concessionis tam damnosę sectæ fuisset: quæ si tempus aliquot nancisceretur, firmata jam radice, non sine multo sangvine, ac toties Germaniæ & animorum vastitate miserrima Cæsaris culpa deleri posset. Hoc Theologorum votum postquam ad mei notitiam venit; cum Cæsari retulissem, ac simul questus essem de illorum audacia, qui nobis inconsultis, præsumserant de tanta re deliberanda aliquid statuere, Cæsar eorum zelum excusavit, neque enim dixit, me centum Theologi ab illa sententia restituendi Ecclesiasticam disciplinam, & excludendi hæreticorum sectas, facile revocassent; cum sciam quanto periculo, & patientia similia mala tolerarim. Quę omnia Electoratum concernentia non servato ordine visum fuit enarrare; ut simul quid in ejectione prædicantium factum fuerit, potuisset exactius cognosci, nunc ad intermissam historiæ seriem revertamur.

Cæsaris ingressus Ratisbonam.

Cæsar 24 Novembris Ratisbonam ingressus & solemni Pompa ad Cathedralem Ecclesiam, præeunte Landgravio Ludovico Darmstadiensi, ac subsequentibus Archiepiscopo Salisburgensi, & Episcopo Herbipolensi deductus; mox ab Electoribus Moguntino, ac Coloniensi, qui paulo ante advenerant, salutatus fuit; atq; inde statim, ad Saxonem litteras dedit, quibus illius adventum, ut cuncta melius componerentur, se præstolari perscripsit; Electoremque Moguntinum, ac Darmstadiensem Principem similes litteras ad invitandum illum dare voluit, verum cũ frustra Elector, cujus mater paulo ante defuncta fuerat, expectaretur, & sufficienter culpam in proscriptionem prædicantium rejecisset; neq; jã ulterior

terior spes foret de Brandeburgensis, Pomerani, Brunsvicensis, aut alterius Principis invitati præsentia, qui eandem cum Saxoniæ Electore culpam, atque inde natam diffidentiam arguerunt: Cæsar post transmissas multas Legationes, & sufficientes justissimę suę causæ, de quibus paulo ante diximus, deductiones, quib' merito in Regno Bohemiæ se armis victricibus superatos prædicantes insolentiores, ac turbulentos arcuisse, unamq; Religionem statuisse asserebat, suaque promissa nunquam aliter intellecta explicabat, tandem VII Ianuarii præsentibus Electoribus Catholicis, eorumque Legatis, & Principibus, multisque consiliariis, causas conventus Ratisbonensis per Imperii Vicecancellarium Vlmã exposuit. Omissis etenim pristinis Comitiorum remoris, propter quæ alia Comitia non sine dedecore, ac damno Romani Imperii dedita opera fuerunt abrupta, dum Majoribus votis, Cesare s decisionibus, & Comitiorum decretis nonnulli se opposuerant, & judicia Cameræ Spirensis sufflaminata, aulicique dicasterii jurisdictionem in dubium vocaverant, statim ad simultates inde ortas, ad perniciosa fœdera, & ad detestandam Bohemiæ rebellionem devenit, ejusque Ducem Fredericum Palatinum proscriptum accusavit. deinde amicas, sed falsas interpositiones, cavillationes, sacramentorum violationes, regni, & coronæ rapinas, perfidas Legationes, subditorũ suscitationes, & fœdera etiam cũ Turcarum cliente, enarrans, totius Electorum Collegii spretas admonitiones, temerarias pugnas, suasq; tandem victorias diversis in locis è variis hostium exercitibus, Deo propitio reportatas: obstinatum tamen Palatini animum recensuit, anaq; explicavit, quanto jure Palatinus Cæsaris, ac Imperii declaratus hostis, dignitate sua ob enarrata crimina, & læsæ Majestatis perfidias excidisset, & quomodo ad ipsum devolutam dignitatem

Proposita Cæsaris.

Culpa Palatini.

tem

tem alteri benemerito erga Imperium, Ordinum defensionem, & familiæ suæ conservationem, „ conferre decrevisset; atque defacto ex plenitu-„ dine potestatis modo dictam Electoralem dignitatem Maximiliano utriusque Bavariæ Duci contulisset. Secundum hæc petiit Imperator ab Electoribus, & Principibus præsentibus, ut pro eorum prudentia & innito erga Patriam affectu consilium, ac sententiam dicerent. qua deinceps res Imperii Romani supradicti Electores, ac Principes, qui Cæsari fidam operam præstiterant, melius possent stabilire, hostiumque consilia dissipare, ac pravis molitionibus prævenire, Deinde enarratis gravissimis horum annorum expensis, partim in tuenda Vngaria, partim in Legatorum receptione, ac missione liberaliter effusis; principaliter consulebat de ærario restaurãdo, si forte à Turca, vel Bethlemo appeteretur. Tertio de Hollandorum conatibus, bellum non solum in domũ Burgundicam, sed in Imperium ipsum tantis seditionibus incompositum, in damna Westphaliæ, Coloniensis Diœcesis, Iuliacẽsis ditionis, aliarumque, adornantibus disseruit. Quarto de gravaminibus jam sæpius magno studio, ac contentione partium prolatis, auferendis; de Cameræ Spirensis Tribunali ad justitię dictamen fideliter aministrandum reformando; ac tandem de adulterata moneta proscribẽda, melio rique sufficienda deliberari voluit.

Intentio Cæsaris erga Ducem Bavariæ.

Responsio Electorum.

Ad hanc Cæsaris propositionem præsentes Electores, & Principes, & absentiũ Legati responderunt, se humillime gratias agere Suæ Majestati pro cura ac solicitudine restaurandæ Germaniæ, eamque se obnixe rogare, ut in isto laudabili affectu, & solicitudine Clementer perseveraret. Quod ad primum propositionis caput, de privatione Palatini, de promotione Maximiliani Bavari, & de tuenda pace, multi consultũ putabant, ut cæteri Principes absentes expectarentur, aliis

tamen

tamen satis videbatur, si S.C.Majestas rursus illos tertiis suis litteris evocaret, atq; interim præsentes, quæ exorirentur difficultates, discuterent. Proscriptio itaq; Palatini fere ab omnibus, ut justissima existimabatur, sed asserebatur quorundam sententiam esse, tam grave negotium, quod S.R.Imp. Electoratum concernat, non ad solum Cæsarem, sed ad Electorale Collegium pertineret juxta pacta regia, quæ loco legum in Imperio „ erant habenda, & integerrime custodienda. Ipsa „ quoq; executio dicebatur à nonnullis fuisse improbata; servato enim juris ordine Palatinum prius citari, & audiri debuisse ajebant, antequam proscriptionis nota afficeretur; nihilominus ex his nullus volebat cum Cæsare contendere, sperabantq; ipsum Cæsarē officio suo facturū satis. Quod ad Conventū attinet, dicebant Electores consulentes, eum esse institutū ad omnem diffidentiam auferendam, & pacem stabiliendam, atque ideo his finibus contraria obstacula esse removenda. Putabant ergo, Cæsari operā esse dandam, ut in Bohemia inchoatæ reformationes, & exequutiones intermitterentur; deinde ad firmandam pacem suadebant Suæ Majestati, ut in Palatinum iras remitteret & misericordiā rigori juris anteponendo, ipsum Palatinum post factam „ submissionē, deprecationē & renunciationem, „ in gratiam reciperet, eiq; ablata restitueret; alioquin Suam Majestatem nunquam fore securam, sed perpetuis bellis obnoxiam esse futuram. In translatione vero dignitatis Cæsarem attendere volebant ad ipsius Friderici filium, qui ante noxam parentis jus acquisitum ad Electoratum habebat. Ad fratrem etiam, qui alterius delictum ferre non debebat, cum in persona propria non deliquisset, & ad proximiores agnatos, qui prorsus innocentes Cæsari utilem operā navassent, quos ab Electoratus jure excludi, non erat valde æquum; iniquitatē autem vindicari posse à Regi-

Modesta taxatio Cæsaris.

Proponuntur ad Electoratum varii.

bus, ac Principibus Friderico Palatino affinitate conjunctis. Quibus omnibus incommodis obviari posset, si pax constitueretur, & Palatinus clementia Cæsaris restitueretur.

Contraria sententia rigorem Cæsaris laudans.

E contra aliqui sentiebant Cæsarē in sua propositione graves attulisse causas proscriptionis, & rebus ita constitutis Electoratum illum, ita ad Cæsarem esse devolutū, ut postpositis omnibus proximioribus, dispositio illi soli competeret; & si Palatinus restitueretur, sine delictorum pœna, metuendum fore, ne illius exemplo, alii idem molirentur. Inter Cæsarem, & Palatinum nullum alioquin fore discrimen, quandoquidē Cæsaris regna, & provinciæ eodem modo vastatæ sint. Addebatur, Comitem Palatinum pacem non quærere; immo nec debita submissione, sed vi, & armis causam suam peragere. Collegium autem Electorum necessario debere compleri, meritoq; Cæsarem id juris sibi vendicare. Hujus aliquando mentis fuerat Ioannes Godofridus Princeps, & Episcopus Herbipolensis, quo mâgis Dei zelo percitum Principem non vidit Germania; is militum pater, Sacerdotum exemplum, Principum decus, Catholicorum tutor, sui ipsius contemptor, Ecclesiæ Romanæ Cæsareæq; Majestatis cultor acerrimus, & prudentissimus, nihil nisi ad Electorem Catholicum suspirabat, inter quæ suspiria summo nostro omnium dolore ex hac vita decessit. Contra rursus alii optatam pacem desiderantes, à summo jure abhorrebant, & Circuli inferioris Saxoniæ, Regis Daniæ, Regis Angliæ, & forte aliorum arma metuebant, putabantque sufficere, si Cæsar regna sua & provincias recuperasset, tunc posse secure reconciliationē indulgere; præsertim cum una Cæsaris fortuna bello omnia in discrimen adduci ajebāt, si contrario prælio victoriæ fructus corrumperetur. Quare censebant de ratione faciendæ reconciliationis posse peculiarem tractatum instituí;

Laus Episcopi Herbipolensis.

tui; media autem proponi, si Bohemica reformatio omitteretur; si hæreditariæ, & liberæ civitates Imperii nō premerentur; si bonę promissiones servarentur, si querelæ, & gravamina tollerentur; & cōmissariorum interposita fides liberaretur. Hæc Electorum, & Principum responsio non in votis fuit Cæsari, & nobis omnibus, qui translationē urgebamus Cognoscebatur n. in illa Catholicorū Principum maxima timiditas, & hæreticorū sum̄a audacia. quare putavimus persuadendum Cæsari, ut majori constantia, & clarioribus verbis declararet iis Principibus suā firmam determinationē, prout obtinuimus. Quapropter pro Cæsare responsum fuit, illum rursus ad Duces Pomeraniæ, & Brunsvicensem misisse, ac sperare propediem venturos: suorum etiam pactorum nunquam oblitum in proscriptione Palatini, immo ea in tam gravi casu diligenter considerasse: verum eum fuisse rerum statum, & animorum consensum, ut non tantum litteris, sed etiam corā de proscriptione cum aliis agere non potuisset: quoniam Palatinus tempore necessariæ proscriptionis quotidie magis ac magis sua facinora cumularat, præterquam, quod satis monitus, & consultus fuisse videbatur, tum Palatinus, tum Electorū consensus in Conventu Mulhusino, quando rogatus fuit Palatinus, ut abstineret à tam improbis conatibus, & illi non obedienti tandem justæ pœnæ decretæ fuerunt. sperare itaque Suam Majestatem, Electores habita ratione temporis, ac periculi, hunc agendi modum in deteriorem partē non accepturos. Quod autem de restitutione Palatini aliqui dixerant, Sua Majestas de restitutione dignitatis Electora- « lis non intelligebat; cum contra illū maturo cō- « silio, & legitimis de causis facta fuisset proscriptio. si vero de admittendo Palatino in gratiam suam Cæsaream ageretur, ad illam se sua Majestas offerebat, si modo pœnitentiæ signa exhiberet.

Respondetur mittoribus consiliis.

Excusatur Cæsar ab errore.

Oblatio Cæsaris gratuita.

ret. in fortunatum vero restitutionem (Electorali dignitate excepta) subdebat, se ad intercessionem Regum Angliæ, & Daniæ, nec non Electorum, & Principum, aliqua ex parte inclinare, pariterque ad pœnas promeritas moderandas. Reformationem Bohemiæ constanter negabat ad hunc Conventum pertinere; illam enim ajebat cuilibet Electori, ac Principi inferioris ordinis in suis provinciis hæreditariis esse, ac semper fuisse liberam, non ideo debere in vicinis Circulis, aut Romano Imperio Cæsaream fidem suspectam haberi, cum non semel testatus esset, & adhuc profiteretur, se pacem Religionis in Imperio, quo ad omnes articulos, velle servare, neque vel in minimo quemquam offendere.

Constantia Cæsaris in Bohemica reformatione.

His Cæsaris considerationibus non vehementer contradixerunt Catholici, sed ad alia puncta superius recensita progressi sunt, quæ plerumque ad Comitia futura rejecerunt. Electoris Saxonici, ac Brandeburgici Legati, & Ludovicus Landgravius Hassiæ in priori voto persistentes, Cæsarem melius facturum censebant, si veniam Palatino petenti indulgeret; illam ut peteret se curaturos spondebant. Cæterũ rursus pro intermissione reformationis, & restitutione Ecclesiarum, necnon liberi exercitii Augustanæ confessionis concessione in Bohemiæ Regno instabant. Repetebant etiam quæ paulo ante de civitatum libel-
„ lis supplicibus fuerant dicta. In modo autẽ pro-
„ scriptionis & translationis displicebant illis verba addita, quæ absolutam, & citra modum proscriptionem indicabant, illaq; obligationi Cæsareæ contraire testabantur, cum proscriptio simpliciter, & absolute citra modum in sola Cæsaris potestate non esset, sed in arduis negotiis non nisi consciis Electoribus fieri deberet.

Votum Saxoniæ & Brand. Electorum.

In collatione autẽ sententiarum de modo aliquo cogitabatur ad juste terminandum hunc Conventũ, quare mediatores particulariter au-

Elector. Moguntini, &

diti

diti à Cæsare, (quoniam si Palatinus in bonam Cæsaris gratiam reciperetur, & ipsis aliquid accederet ex iis, quæ antecessores oppignoraverant,) inprimis gratias agebant Cęsari, quod tam clementer aliquid restituere vellet Palatino. Ad instantiam Regis Angliæ videbatur Sua Majestas illis satisfactura, si nepotes saltem non præterirentur in Electorali dignitate restituenda; si tamen omnino dignitatem Electoralem propter delicta Comitis Palatini tunc vacantem in Bavariæ Ducem vellet transferre, idq; nec aureæ bullæ, nec regiæ obligationi repugnare existimaretur; rogabant, ut Cæsar ita rem moderaretur, ut supradicti nepotes, & agnati Palatiniano jure non privarentur; in quo consilio etiã sperabant Bavariæ Ducem quieturum. Huic moderationi antequam Catholici subscriberent; de defensione Electoratus in Bavarię Ducem transferendi, & de repellendis conatibus hostium actum fuit: ideo duos ad me destinarunt, mentem, ac liberalitatem Pontificis postulantes; cumq; intellexissent Pontificem 5000. milites offerre, facilius cõsenserunt. Hisce quamvis moderatis consiliis, Saxoniæ, & Brandeburgensis Electorum Legati non acquiescebant, sed Electoratus Palatini translationem non esse medium obtinendæ pacis censebant, & tum demum ajebant pacem futuram, cum Electoratus cum suis dependentiis priori suo domino restitueretur, à qua sententia propter defectum mandati discedere non poterant. Princeps Ludovicus translationem Electoratus Collegio Electorum relinquebat; sed pro intermissione reformationis in Bohemia deprecabatur; frigide tamen, quia & ipse Cæsaris gratiam ad evacuandam suã causam ambiebat. Præter has in communi difficultates, opponebat sese translationi Electoratus Princeps Wolfgangus Wilhelmus Dux Neoburgicus non sine strepitu, asserens contra textum bullæ aureæ disponi de Ele-

Tr. tum.

Oppositio Ducis Neoburgensis.

Electoratu, se prætermisso, cum per illam denotaretur proximus hæres innoxius; hoc autem casu nullum esse propinquiorem innoxium præter ipsum. frater enim Friderici Palatini contra Cæsarem arma gesserat, legioni præfuerat, & fratri
" semper adhæserat. Favebat Duci Neoburgico vir
" potens tunc temporis in aula Cæsarea, cum è cõ-
" trario alii maxime ad partes Maximiliani accederent. quæ omnia non exiguam diffidentiam excitarunt. Finalis sententiæ remora videbatur absentia Ducis Saxoniæ, sine quo frustratorium censebatur decretum proferendum, quod alioquin ipso assentiente omnino validũ existimabatur. nam neq; Palatinus, neq; alius illius voto putabatur posse contradicere, aut obniti. Illius itaq; præsentiam requirebant Bavarici, quandoque certam sibi dignitatem promittebant; ad illius etiam pręsentiam anhelabant, qui Electoratus translationi resistebant: nam inde remoras
" expectabant; haud enim Saxoniæ Elector, rigi-
" dior juris Germanici observator, consensurus videbatur, ut Electoralis dignitatis translatio à solo Cæsare dependeret; nec facile illam à Protestante Principe adimi permissurus, & forte omnino ob dimissos ministros Evangelicos à Cæsare recessurus judicabatur. Hinc cum de illius emansione constaret, utrimq; mihi passim ob ejectionem prædicantium è Bohemia omnes offendebantur, arguebantque tanquam absentiæ illius authorem, & commercii minus recte instituendi reum; verum postea constitit, ut superius declaravi, hanc non fuisse præcisam causam suæ eman-
" sionis, sed ea usum fuisse pro velo, ut apud socios
" protestantes, quæ facta fuissent excusaret, & Cæ-
" sarem non irritaret. Hæc tamen omnia cessarunt, quando Electores moderamen, de quo ante diximus, invenerunt.

Ducis Saxoniæ respectus.

Nova turbæ circa transla-

Illo invento, nuntium de filii Regis Angliæ in Hispaniam instituta peregrinatione, vix non omnia

mnia cõcepta evertit. nam matrimonium apud aliquos ratum habebatur, qui sibi aliter persuadere non poterant, filium Regis tanto se periculo exposuisse, nisi sibi certo Infantem Hispaniæ addictam habuisset & sese ipsum illi arctiori voto addixisset. quare rursus Electoratus translationem aliqui differendã censebant, & majori fructu reductionis ad fidem Catholicam integri regni Angliæ, ac totius Germaniæ per Palatini cõversionem; Cæsar pacisceretur cum Rege Angliæ pro Palatini filiis in Anglia apud Infantem Hispaniæ educandis. verum multis præsagientibus nullas futuras nuptias, hæc vana videbantur, & ab illis irridebantur. Cæsar etiam à priore sententia vix dimoveri potuit, quo verbo suo staret, quod ut Catholici Electores approbarent, me consulente singulatim quemlibet evocavit, atq; mox propitium responsum obtinuit. Quare deliberato aliquoties universo negotio, Cæsar decrevit, se in gratiam Regum, Electorum, & Principum, qui pro Palatino intercesserant, & ad declarandã clementiam, pacisq; studium post humilem Palatini deprecationem, militum suorũ exauctorationem, & similium molestiarum renunciationem, ipsum in gratiam velle recipere sine restitutione Electoralis dignitatis; quam omnino alteri se donare velle ostendit absq; præjudicio Electoralis præeminentiæ, vel aureæ bullæ, aliarumq; Imperii sanctionum. Quia vero plures erant aspirantes, neque tunc decerni poterat jus cujuslibet, cum abessent proximi agnati Frederici, Sua Majestas, ne Collegiũ Electorale diutius vacaret, Electoralẽ dignitatẽ Maximiliano Duci Bavariæ propter eximia illius merita conferre voluit. Filiis vero, & agnatis ut consuleret, propediem Conventum evocandum promisit, in quo amica transactio, & compositio institueretur; quam Cæsar ipse ad optatum exitum perduceret: si vero amica transactio locum non haberet,

tionem Electoratus.

Finalis sententia Cæsaris.

Electoratus datur Bavariæ Duci, pro interim.

ret, spopondit se juridico processui, assidente Electorali Collegio, decisionem causæ commissurum, ac relicturum; ut post Ducis Bavariæ obitum, Electoratus, aliaq; adjudicata occuparentur ab illo cui jura favissent, modo semper feudū à Cæs. Majestate acceptaretur. His conditionibus contentus Maximilianus 25. Febr. Electorali dignitate auctus fuit. quod Cæsar illa die peragi voluit, quæ aliquando etiam sub Carolo V. Electoralem dignitatem Mauritio Saxoniæ Duci concesserat. Forma autem feudatariæ acceptionis solemnis hæc fuit. Cæsar Regalibus indutus, prælatisque Imperatoriæ Majestatis insignibus, sceptro, sphęra, corona, ac gladio per eos, ad quos illud de jure spectabat coram Electore Moguntino, Coloniensi, & Treverensis Electoris plenipotentibus Legatis, Archiepiscopo Salisburgensi, Episcopo Ratisbonensi, duobus Principibus Hassiæ, perorante Vicecancellario Vlma de delictis illius Comitis Palatini, qui antea Elector Imperii dicebatur, ob quæ lege commissaria talis dignitas erat ad Cæsarem devoluta, per eundem Vicecancellarium declaravit se Duci Bavariæ Maximiliano, eo quod insignem navarit operam contra rebelles Cæsaris, dignitatem Electoralem contulisse, atq; tunc velle eam cum omni solemnitate, sessione, suffragio, & jure Electorali, coram universo Imperio conferre.

Post obitum Bavariæ Ducis ad aliquem agnatorum.

Mens Cæsaris publice declarata.

Refertur gratia Cæsaris ad Bavarum.

Ad quæ verba statim Comes Ioannes ab Hogenzolleren Aulæ Bavariæ Ducis supremus Præfectus, & duo alii ejusdem Aulæ præcipui ministri repetita propositione, eam sese Duci referre velle asseruerunt. secedentes itaque ad proximum conclave, ubi Dux exitum propositionis expectabat, postquam ei mentem Cæsaris indicarunt; reversi sunt cum gratiarum actione nomine sui Ducis Electoralem dignitatem acceptantis; dixeruntque illum coram Sua Majestate se sistere, ac solemne sacramentum præstare paratum

esse.

esse. itaq; paulo post Dux per Vicecancellarium evocatus inter Archiepiscopum Salisburgensem, & Albertum fratrem medius comparuit,& mox Cæsareis pedibus advolutus, audita mente Suæ Majestatis, quam idem Vicecancellarius altius repetiit, exaggerando Cæsaris officium consistere in castigatione delictorum, & promotione bonorum; proinde dixit Cæsarem ex plenitudine potestatis ipsum Maximilianum Sacri Roman. Imperii Electorem Archidapiferum declarare, eumque modo velle ad dicendum sacramentum solitum admittere. Dux actis gratiis fidem dare paratus, acceptoElectorali pileo,&pallio, tactis Evangeliis prælectum juramentum fidelitatis repetiit, & exosculato ense Cæsareo, actisque gratiis, una cum Cæsare porrecta manu novæ dignitati adgratulante; ordine suo in arcanum conclave Cæsareum se recepit: ubi strata mensa, officio Archidapiferi defunctus, primam lancem assidenti Cæsari apposuit, deinde mensæ assidens ejusdem convivio exceptus fuit. Multa potuissent, & forsitan debuissent referri circa istud negocium translationis Electoratus, quæ & alibi, & in ipso Conventu Electorali Ratisbonensi evenerunt: attamen secreta Regis abscondere bonum est; opera autem Dei revelare, & confiteri honorificum. Supradictis cæremoniis peractis, dum Principes Electores variis Imperii negotiis intenderent; ego impetrata à Bavariæ Electori Bibliotheca Heidelbergensi, quæ & copia librorum, & raritate manuscriptorum omnibus aliis in Germania, & forsan in Europa bibliothecis antecellebat, Romam transmittendam curavi. Sacris deinde vacare, & cœnobia quædam nobilitate fulgentissima visitare constitui; ac primo S. Emerani, Ratisbonæ, & Superioris, & Inferioris Münsteri sacras ædes, in quibus remissa aliquantulum disciplina, media visitatione, correctis, quæ corrigenda erant; repa-

Dux dicit Cæsari sacramentum.

Fungitur officio Archidapiferi.

Visitatio Monasteriorum instituta.

rata fuit, singulari omnium voluptate. Quod cum paulo antequam Vienna movissem in celeberrimo monasterio Closterneoburgensi tentassem, semel atque iterum monitum Prælatum refractarium sensi, tum quia insolitum quid erat, ut inquiebat, à Nuntiis visitari, tum qu a favore magnatum sese exemptum fore sperabat; verum eisdem de causis animum sumpsi, & ne longe desuetudine periret jus Apostolicum, quod tum in cœnobium, tum in ipsum Episcopum exerceri potest, patrocinante Majestate Cæsarea, justa authoritate, ac bona intentione, visitationem intimavi, & renitentem præpositum, præmissis monitionibus, ne in contemptum veniret Ecclesiastica, ac Romana jurisdictio, censuris innodavi, & postea formalem visitationem institui. Quæ juris controversia tanti momenti fuit, ut deinceps cætera cœnobia in hæreditariis regionibus Cæsareis obsequentissima habuerim, in quibus alioquin auctoritas Sedis Apostolicæ periclitabatur. Hinc deinceps electionibus Abbatum interesse, ac præesse volui, sacrosque Canones ad unguem observari præcepi, ut in celeberrima Melnicensis Abbatis electione satis apparuit.

Initio hujus anni 1623. per obitum Abbatis vacavit Abbatia Fuldensis, quã inhiabat Landgravius Mauritius Hassiæ præ cæteris hæreticis, eo quod esset opulentissima, & territorium fere haberet mixtum; præterquam quod in istis turbis aliquid audebat sperare; maxime si Elector Saxoniæ, & Principes inferioris districtus ob translationem Electoratus, minus cum Cæsare convenirent. Mature tamen etiam transmissis ex Aula Cæsarea Commissariis, qui electionem Catholici promoverunt, periculo præventum fuit, & tertio mense suffectus Ioañes Bernardus Schenckius à Schvvinsberg, vir ad tuendam dignitatem aptissimus, qui & à Romano Pontifice, & à

& à Cæsare confirmationem impetravit. Hoc ergo periculo liberati, in majus ratione translationis electoratus incidimus; nam Elector Brandeburgicus, Saxo, Brunsvicensis, & Pomeranus satis aperte translationem factam improbabant; summeque dolebant monita sua aliquoties per Legatos inculcata locum non habuisse, cum illa in Legibus fundamentalibus Imperii fuissent, ut arbitrabantur, fundatissima; quæ si tacerentur ab ipsis, non putabant se posse apud posteritatem excusari. Querebantur itaque, quod Palatinus punitus fuisset, antequam satis esset auditus; & quidem ab illis, penes quos non erat tam grave contra excelsam personam judicium. moderationem etiam Cæsaris, qua filiis, & agnatis consulebat, non sufficientem esse, neq; satis fundatam arguebant; cum agnatorum jura hoc pacto controverterentur, & incerto disceptationis eventui committerentur; quæ tamen innocentibus clara esse testabantur; & ratione quorum ingentes tumultus metuebant tum Cęsari, tum patriæ, suisq; d tionibus, de quarum tutela solliciti jam à subd tis mon ti, de milite cogitabant. Quod responsum magnas curas Cæsari, omnibusq; Catholicis, & Principibus injecit; maxime quia tunc innotuerat, Mansfeldium reparato exercitu in Frisia Orientali, quæ ad Imperium spectat, immaniter grassari, & Christianum Halberstadiensem, simili tyrannide sævitiam exercere in Episcopatu Osnabrugensi, & una simul sollicitantes inferioris Saxoniæ Principes ad rebellionem; per Landgravii Hassiæ Mauritii ditiones impetum in Palatinatum pro restituendo Palatino minitabantur. Cui periculo ut Cæsar occurreret, evocato Ratisbonam Tillio, quem ibidem in conspectu Principum titulo Comitis ornavit, de defensione Electoratus agi cœpit. Mihi incumbebat Sanctissimo Domino decursum translationis significare, & addictos quinq;

Offensa Brandeburgici, & Saxonis.

Mansfeldius in Frisia Ori-tali.

mille milites ad illius defensionẽ urgere. Principes congregati primo Saxoniæ Electorem placandum duxerunt, in quem finem nomine omnium ad illum missus fuit Ludovicus Landgravius Darmstadiensis illi gratissimus, cui Cæsar ut tanto fideliorem operam navaret, paulo ante Marpurgensem successionem dudũ inter ipsum, & cognatum Mauritium ventilatam, servata justitia secundum leges Imperii adjudicaverat, cum condemnatione Mauritii, quod prævaricasset testamentum sui patrui; & quod teneretur restituere omnes fructus, & commoda à tempore contraventionis: destinaveratq; Cæsar suos delegatos, Electores Coloniensem, & Saxonem, ut subditis Marpurgensibus, aliisque illarum ditionum fidem, & jusjurandum remitterent, & ad fidem Ludovico dandam hortarentur.

Sententia de Marpurgensi ditione pro Ludovico Darmstadiensi.

Ne autem Sua Majestas, vel Principes Catholici à Mansfeldio, Halberstadio, aliisq; electoratus translationẽ minime approbantibus præverirentur; cõmissum fuit Tillio, ut quam citissime copias omnes in Palatinatu hiberna agentes, relictis tamen necessariis præsidiis, in Vetteraviam conduceret, & illas cum Anhaltini copiis contra Mansfeldium, & Halberstadiũ pugnantibus conjungeret. Sic enim Mauritii Hassiæ ditiones pro Cæsare securæ reddebantur, ne ille, vel deficeret, vel locum hostibus præberet. In hujus consilii celerrima exequutione non parva fuit difficultas; nam statim illi se opposuit Mauritius, qui nullo modo Tillii militem admittere volebat, cum tamen alias promptissime Halberstadii copias, in Moguntinensem diœcesim irrumpentes admisisset. Quare Cæsareis maximã suspicionem de collusione cum Halberstadio, & Mansfeldio ingessit. Verũ Tillius non segnis in imperata sibi statione adipiscenda, Herberstorfium Heidelberga evocatum octo millia equitum, & peditum conscribere jussit; ac cum illo collectis aliis præsidiis,

Copiæ Tillii in Vecteraviam, & Hassiam.

diis, assumptisq; aliquot tormentis partim Hanoviæ, partim Francofurti asservatis, in Hassiæ ditionem perrupit; atque mox ad limitem Brunsvicensis ditionis castrametatus est, monito Brunsvicensi, se nihil hostile moliturum: Anhaltinus vero cũ Corduba castris Mansfeldii Wiltshusium occupantis, & Monasteriensem civitatem cum tota diœcesi ambientis, se opposuerunt; utque aliquid melius agerent, Lipstadium obsederunt, atque inde circum circa regionem ab incursionibus Mansfeldii, & Halberstadiensis tutati sunt. *Tilius Castrametatur apud Brunsvicensem.*

Cæsar interim relicta Ratisbona, ac dimissa Augustissima Imperatrice, secundo Danubio Viennam per superiorem Palatinatum à Bavariæ Duce deductus Pragam properavit, quē semper una die ob commoditatem hospitiorum prævenire debui, considerans majori opportunitate non sine sensu doloris ditiones illas profundissimæ hæresi imersas, in quibus ne unum quidem Catholicum inveni, donec aliquandiu per Sylvam Herciniam in Bohemiam progressus, ad Bischoffheimium deveni, ubi Archidiaconum illius loci obviam habui plenum querimoniis de occupatis à prædicantibus, qui plerumq; durante ista controversia inter Cæsarem, & Saxoniæ Electorem, redierant, & maxime in limitibus Bohemiæ hærebant, & in locis, ex quibus prædicantes exulaverant, nondum Catholici Sacerdotes fuerant substituti; nam & integra Bohemia Sacerdotum penuria laborabat, & regnum destitutũ Archiepiscopo, qui ante aliquot menses è vivis decesserat, nec Episcopum, nec Suffraganeum, qui ordines conferret, aut desolatos tueretur pastores cum gregibus, Pastorem habebat. Cæsar post non longam deliberationem, applaudentibus Bohemis, Ernestum Harrachium Principem virum summæ prudentiæ, pietatis, & morum candore insignissimum ad Arch. episcopatum *Cæsar in Bohemiam progreditur.* *Archiepiscopus Pragensis designatur.*

patum nominavit. verum cum ille adhuc Romæ subsisteret, aliquamdiu quasi officio Suffraganei in conferendis Ordinibus defungi debui.

Præpositus Cotisferviensis iuxta Pilsnā. In itinere obtulit sese seniculus nonaginta annorum, Virginum Ordinis Præmonstratensium Præpositus, qui aliquoties ad martyrium præparatus, ligatis oculis lictori cervicem præbuerat, quē diligentissime inter medios hæreticos clausuram arcte observantem suspexi, & consolatione plenū dimisi. Nihil illo sanctius, nihil modestius ac simplicius; nam me in habitu Ecclesiastico, & Prælati quidē violacea chlamyde inter medios capellanos, aliosq; oblongis vestibus incedentem, aliquamdiu pro Legato Regis Hispaniæ habuit, multaq; de sui Regis laude, militia, ac patrocinio addidit. verum ut Sanctissimi Pontificis Nuntium me intellexit, in genua provolutus, nunquā se in istis regionibus Nuntium à septuaginta annis, quibus vixerat, vidisse referebat, suoque Sacerdotio congratulatus cum Simeone Canticum Nunc dimittis, cantabat, inquiens, se satis vixisse, quando in illis regionibus desperatis Legatos Pontificis vidisset.

Pilsnensis urbis status. Pilsnam eadem die appuli, ubi desolationem Mansfeldii, restaurationem Ferdinandi Cæsaris plusquam alibi notavi. in suburbiis enim amplissimis nulla domus remanserat. plures in urbe domus perforatæ, ecclesiæ dejectæ, & monasteria Dominicanorum, ac Franciscanorum fere desolata. sed quod in tantis malis me solabatur, omnes cives Catholicos, & ne unum quidem hæreticum (quod mirū erat, cum Mansfeldius urbem illam biennio, & amplius tenuisset, & Ecclesiam concionibus Lutheranorum violari curasset) inveni; ex quo cognovi verū fuisse, quod mihi fuerat dictū, hanc civitatem, eo quod semper in omnibus præcedentibus tumultibus antiquis, & modernis occasione hæresum Fidem catholicam acriter servaverit; per speciale Breve à

S.P.M.

S. P. M. Gregorio XIII. susceptam fuisse in pręcipuam Sedis Apostolicæ protectionem; quem honorem Gregorius XV. me suggerente, per aliud breve confirmavit. Vice versa in proximo oppido Rokizzani præter Parochum recenter institutum, atque ab omnibus contemptum, vix unum Catholicum vidi; nec deinceps Parochos, aut Catholicos Pragam usque reperi, devastatas ecclesias, incensa oppida, vicos, & ruinas quamplurimas. ad lęvam monstratum mihi fuit castrũ Sbiroff, sexto ab urbe Pragensi lapide, ubi proceres Bohemiæ rebelles vita donati, detinebantur, quorum consangvinei adventum Cæsaris ut liberationem impetrarent, non procul inde expectabant. Altera die locum fælicissimæ victoriæ Pragensis pertransiens, non sine lacrymis, loco benedixi, diutius considerans commoditatem hostium in editiori loco castra habentium, munimenta, & vallum præparatum, cujus adhuc vestigia extabant. hortum voluptarium Stellę atque non procul inde monasterium S. Margaritæ cum pago usque ad civitatem Pragensem extenso, quæ omnia, quia non profuerãt, merito Divinæ potentiæ victoriam adscribi judicavi.

Rokizzani omnes heretici.

Arx Sbirovviensis.

Tandem tertia feria hebdomatis Sanctæ Pragam adveni, & urbem expectatione majorem vidi, frequenti solum Clero destitutam, quem in sacris Paschatis festis, tam in Cathedrali: quam in Collegiis animadverti, (si monasteria excipiam) vix duodecimum numerum implentem. Tunc prius animum sumserunt sacerdotes mur.* aliquot Parochiarũ suscipiendi, præsente Cæsare, ad quarum administrationem multos inertes cogere debui. Religiosi Ordinis S. Mariæ de Carmelo Discalceatorum aliquandiu pro sua admissione in urbem institerant; neque illud facile erat tum Bohemis etiã Catholicis, qui cæteros difficulter admittebant; tum nonnullis Religiosis, qui suę viciniæ metuebant, se opponentibus. majos

P P. Carmelita admissi Pragæ.

jor erat de loco difficultas; nam unam ex ecclesiis novis, de quibus, ut retulimus, fuit principalis cõtroversia, ab hæreticis ſplendidiſſime ædificatam ambiebant; de qua tamen dudum diſceptabatur, an, quia impendiis hæreticorum ædificata, eſſet deſtruenda; vel ſi integra eſſet ſervanda; an Præmonſtratenſibus, in quorum fundo ędificata dubitabatur, concedenda eſſet. Alii cives minoris partis, eo quod ampliſſimo cœmiterio condecorata eſſet, quod ſepulturę incolarũ deſervire poſſet, illam in Parochialem converti poſtulabant. ſed memoria Pragenſis victoriæ, cui P. Dominicus à S. Maria interfuerat, Cæſarem etiam ad noſtram interceſſionem de Eccleſiæ illius diſpoſitione movit, ut inibi Ordo Carmelitarum fundaretur. Illam itaque loco multarum eccleſiarum per hæreticas deſtructarum integrá ſervari, & pręfatis Patribus conſignari mandavit. Oppoſuerunt ſeſe ſtatim Patres Dominicani è regione ad S. M. Magdalenam habitantes, & non leves difficultates in Bullis S S. Pontificum fundatas produxerunt; ſed illa omnia Romæ ventilata tandem pro patrib⁹ Carmelitanis lata fuit ſententia. Paulo poſt patribus Ordinis Sancti Franciſci de Paula alia eccleſia hæreticorum urbis veteris donata fuit, ad erigendum ibidem illius Ordinis Monaſterium in compenſationem eorum, quæ quondam rabies Huſſitica perdiderat. ſubdam rem memoratu dignam, obſervatam à piis curioſis, quod in eccleſia, & in omnibus januuis domus eccleſiæ adjunctæ, in qua prædicantes habitabant, & poſtea dicti fratres Minimi ſucceſſerant, erat inſculptum. Quod minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Certe hæreticis prophetantibus eccleſiam. & domum futuram eſſe præfatorum Religioſorũ Minimorum. Præterea ex præcipuis Huſſitarum eccleſiis Parochialis una fuit S. Galli, quæ Carmelitanis Conventualibus, ſicut & alia S. Wenceslai, Patribus

Datur illis Eccleſia hæreticorum parva partis

Eccleſia altera PP. S. Franciſci de Paulo donatur.

tribus Ordinis Discalceatorum S. Augstini, altera S. Michaelis, Patribus Ordinis Servorum B. Mariæ ad commendationem nostram fuerunt assignatæ.

Ne autem tot Religiosi sine studiis virtutem excitantibus diutius sordescerent, vel inedia interirent; novellis istis Ordinibus occupatarum ecclesiarum redditus, qui in S. Wencellao, S. Michaele S. Gallo, & S. Salvatore non exigui fuerunt, assignati sunt: Patribus vero Dominicanis, Franciscanis Conventualibus, & Augustinianis ad S. Thomam, ex ærario regio seminaria fundata fuere sat s liberali redditu annuo, qui duodecim, vel quindecim Religiosis in studiis philosophicis, ac Theologicis alendis sufficerēt, collegium Carolinum, quod celebre erat Hussitis, ubi suos errores profitebatur, & gradus male Doctis conferebant; una cum omnib' collegiis, seu seminariis inde dependentibus, P P. Societatis Iesu pro erectione Vniversitatis Catholicę donatum fuit, dummodo consensus Apostolicus accederet. Ac tandem, ne quid deesset sæculari Clero, Canonicæ portiones mirum in modum à Cæsare auctæ; Archiepiscopatus. dignitates, Decanatus, Præposituræ, quasi de novo erectæ fuere. Imo jam de Clero in universum contempto, ac quasi ad opprobrium, & abjectionem deducto, ad pristinum statum, ex quo ante ducentos " annos exciderat, reducendo ut inter ordines re- " gni numeraretur, & primum locum obtineret, " actum fuit. Verum hoc initio majoris molis, quā putaveramus, repertum est, nihilominus fundamenta tunc jacta sunt, quib' postea insistendum fuit. præterea quia in usu Calicis, ex indulto quodam à f. r. Pii Papæ IV regno Bohemiæ, finitimisque regionibus concesso laicis sub certa forma, & condition bus, pro pacandis præfatis regionibus, permisso; debitus, ac statutus ordo non servabatur, seu à communicantib' non implebaa-

Alii Ordines Pragæ admittuntur.

Augentur redditus Cleri Canonicorum Decani, &c.

plebatur, quin potius variæ sectæ, & hæreses sub illa communione tegebantur, ita ut nec honor Dei, nec pax regni Bohemiæ, neq; etiam ipsa Religio Catholica (cujus alias augendæ gratia illa & cōcessio introducta fuerat, ullo pacto promovebantur, ex ordine Sanctissimi Domini de voto D D. S. R. E. Cardinalium Generalium Inquisitorum, quibus de supra dictis relationem feceram; Calicis usum laicis Bohemis, & aliis vicinarum provinciarum inhibui, contradicentibus nonnullis ex primoribus viris, spe inani deceptis uberioris fructus in Religione Catholica, si de novo concederetur,

In Moravia, me suggerente, Cæsar per particulare diploma prohibuit, excursionem hæreticorum ad concionatores hæreticos, recuperavit jura patronatus ab hæreticis Baronibus occupata, ab Eminentissimo pariter Cardinali Dietrichstain, & ab aliis Religiosis viris, & Baronibus Catholicis fuit summopere laboratum pro conversione hæreticorum ad Catholicam Religionem. quare non solum multi nobiles, sed civitates integræ; ut Polnensis & aliæ ad gremium S. Ecclesiæ Catholicæ redierunt, ad quod multum conduxit expulsio prædicantiū à Zenoima; & quod Deus voluererit ostendere signa suæ pietatis, cum ob intercessionem S. Paulinæ Virg. & Mart. cujus reliquię corporis paulo ante fuerunt dono datæ à Gregorio X V Collegio Olomucensi, pestis sęvissima in eadem civitate hoc tempore fuit extincta.

Fœdus Arcanum pro restitut. Palatini. Interim in inferiori Saxonia de translatione Electoratus, quæ multis summe displicuerat, serio apud Ordines deliberatum est; & quia Till. non procul à Brunsvicensi ditione cum exercitu sedem fixerat; sub specie districtum illum tuendi è milite tam Tillii, quam Mansfeldii adhuc in Frisia hærentis, inter Regem Daniæ, Electorem Brandeburgensem, Ducem Brunsvicensem, Du-

cem

cem Holsatiæ, & Mechelburgensem, civitates Bremam, Lubecam, Hamburgum, Luneburgum, & alias arcanum fœdus initum fuit, cui Christianus, Dux Brunsvicensis sese cum Imperio Præfectum præbuit. verum cum tantum ad defensionem dicerentur servituræ copiæ; Dux Luneburgensis, qui jam à triginta circiter annis præfecturam ordinariam Circuli sustinuerat, hoc sui muneris fore existimans, collectis aliquot copiis nomine totius Provinciæ moderata præsidia disposuit, magnaq; modestia vim deprecatus fuit. Alii tamen præfato Christiano Brunsvicensi clam copias suas commiserunt, eumque bellico apparatu promoverunt, qui in proximam Westphaliam aliquandiu secedens, ac cum Mansfeldio tractans plenis exercitibus in fratris sui ditionem, & in Halberstadiensem Diœcesem revertens, propriis concivibus metum incussit, indignatusq; Duci Luneburgensi quod alias tam frigide arma illius districtus movisset; & quod non ita pridem contra illius parentem Comitatum Grubenhagensem à Cæsareis Delegatis impetrasset, non modice ei, & Cęsari offendebatur; neq; jam aliquis dubitabat, quin cōtra Cæsarem tam validum exercitum instruxisset, tum ut Palatinum cognatum suum restitueret; tum ut confirmationem singularē sui Episcopatus Halberstadiensis obtineret, & impune leges latas ab illius Capitulo; nec non ab ipso confirmatas, sacramentaq; de novo exacta in præjudicium Catholicorum Canonicorum stabiliret. nihilonim⁹ illi⁹ frater Vlricus Dux Brunsvicensis, qui & ipse nō parum Cæsari offendebatur, eo quod ad nostram instantiam investituram Ducatus Brunsvicensis ad instar Parentis sui obtinere non potuisset propter bona occupata à suis prędecessorib⁹ tempore Caroli V. Episcopatus Hildesheimensis pendente lite in Camera Spirensi, iram dissimulans, Tillio, & per eum Cæsari persuadere nitebatur,

Modestia Ducis Luneburgensis.

Dissimulatio Brunsvicensis.

batur, Christianum fratrem nihil hostilitatis contra Cæsarem velle movere, atque ideo velle Mansfeldium equitatum dimittere, sibi Duci militare, nec in aliquo Circulũ inferioris Saxoniæ aut aliũ vicinũ offẽdere, nisi pr.⁹ lacesseretur. quare etiam Tillium rogabat, ut quietis amans, nihil contra inferiorem districtum moveret. verum hæc tantum eo fine dicebantur, ut Christianus impune meliora loca occuparet, aciem mature instrueret, & aditum sibi in Bohemiam aperiret. nam eo ipso tempore à Saxoniæ Electore transitus in Bohemiam petebatur, ab Eisfeldensibus collatio non exiguæ summæ pecuniariæ impetrabatur; & copiæ multo majores, quã opus esset, conscribebantur; jamque Christianus cum Mansfeldio copias unire studebat. Imo Fredericus, & Mansfeldius Bethlemum Gaborem ad movendum eodem tempore exercitum in Moraviam & Bohemiam urgebant; tractatusque à Rege Angliæ cum Hispanis institutos, se invitis omnem pacem ejurantib⁹, profectos esse testabantur. nec desinebant Christianus, ac Mãsfeldius ditionem Westphalicam devastare, arcẽ Rettelianam invadere, aliaq; loca, jam non sua, ut aditus Tillio præscinderetur, præsidiis munire. Quare Tillius tum coactus fuit Brunsvicensem Ducem fratrem Christiani Halberstadiensis de mala fide, ac violentia arguere; & castra sua Hirsfeldiam, necnon in Eisfeldiam ad occurrendum violentiis Christiani promovere. ibi cum aliquandiu substitisset, diribitorium occupata Eschwega, Altẽdorfio, & Wissenhusio instituit. ac nonnunquam cum Christiani Brunsvicensis militibus velitationes, quę tamen insolentię militum potius adscribebantur, permisit. Bis Christianus Cæsareos milites primo insolentes aggressus, semel Francisci Alberti Lawenburgensis Ducis legionem in viarum augustias conjectam afflixit, eique omnia impedimenta ademit,

Cun. Bethlemo conspiratio.

Halberstadius primo aggreditur Cæsareos.

Alias

Alias Einotensis Tribuni legionem opprimere tentavit; sed ipse aliquot signa satis magna clade suorum amisit,

Cum interim hæ clades, & pericula Cæsari adhuc Pragæ hærenti renunciarentur, jamque fama percrebuisset de Bethlemi Gaboris apparatu, inconsultum judicans loco minus tuto diutius hærere, Viennam festinavit, ubi mihi cæterum Bohemiæ nec non partē Moraviæ videre licuit, sicut & aliam partem omnino desolatam; &, quod maxime deflebam, totaliter hęresi infectam, è qua non ita pridem prædicātes hęreticorum migraverāt & popul⁹ nunc à Religioso Polono, aut Germano in defectam Bohemorum sobrie satis instruebat, tum ob defectum scientiæ, probæ vitæ, parvi respect⁹, paupertatis, diffidentiæ, tum vel maxime ob obstinatam voluntatem incolarum, quod patienter dissimulandum fuit, donec adesset in tanta messe major maturitas, & operariorum abundantia Sacerdotum. interim tamen ut à teneris assuescerēt Catholicę Religioni, in singulis locis, scholis præfici curavi Clericum Catholicum, cui etiam necesse erat in absentia Sacerdotum nōnunquā ad tres, quatuor, vel plures leucas distantium, necessuraim Baptismi Sacramentum ministrare, & Cathechismum diebus Dominicis loco cōcionis, ac Sacri perlegere. Antequam Praga discessissem, de restauranda principali Abbatia Hirsfeldensi, novissime à Tillio recuperata deliberare cœpi, illam enim inter hæreditaria sua bona numerabat Mauritius Landgravius Hassiæ, qui eā filio secundo genito jure patronat⁹, vel poti⁹ sūma injuria donaverat; neq; nūquā à Cæsare vel à Sanctissima Sede tantæ Prælaturæ Ecclesiasticæ confirmationē acceperat, ac nihilomin⁹ integris fructibus fruebatur. Commendavi tunc Sanctissimo PP. Gregorio XV Archiepiscopum, & Electorem Moguntinum, cujus in Germania ob Cancel-

Cæsar abitum Praga parat.

Abbatia Hirsfeldiensis dispositio.

patum nominavit. verum cum ille adhuc Romæ subsisteret, aliquamdiu quasi officio Suffraganei in conferendis Ordinibus defungi debui.

Præpositus Cottisoviensis iuxta Pilsnã.

In itinere obtulit sese seniculus nonaginta annorum, Virginum Ordinis Præmonstratensium Præpositus, qui aliquoties ad martyrium præparatus, ligatis oculis lictori cervicem præbuerat, quẽ diligentissime inter medios hæreticos clausuram arcte observantem suspexi, & consolatione plenũ dimisi. Nihil illo sanctius, nihil modestius, ac simplicius; nam me inhabitu Ecclesiastico, & Prælati quidẽ violacea chlamyde inter medios capellanos, aliosq; oblongis vestibus incedentem, aliquamdiu pro Legato Regis Hispaniæ habuit, multaq; de sui Regis laude, militia, ac patrocinio addidit. verum ut Sanctissimi Pontificis Nuntium me intellexit, in genua provolutus, nunquã se in istis regionibus Nuntium à septuaginta annis, quibus vixerat, vidisse referebat, suoque Sacerdotio congratulatus cum Simeone Canticum Nunc dimittis, cantabat, inquiens, se satis vixisse, quando in illis regionibus desperatis Legatos Pontificis vidisset.

Pilsnensis urbis status.

Pilsnam eadem die appuli, ubi desolationem Mansfeldii, restaurationem Ferdinandi Cæsaris plusquam alibi notavi. in suburbiis enim amplissimis nulla domus remanserat. plures in urbe domus perforatæ, ecclesiæ dejectæ, & monasteria Dominicanorum, ac Franciscanorum fere desolata. sed quod in tantis malis me solabatur, omnes cives Catholicos, & ne unum quidem hæreticum (quod mirũ erat, cum Mansfeldius urbem illam biennio, & amplius tenuisset, & Ecclesiam concionibus Lutheranorum violari curasset) inveni; ex quo cognovi verũ fuisse, quod mihi fuerat dictũ, hanc civitatem, eo quod semper in omnibus præcedentibus tumultibus antiquis, & modernis occasione hæresum Fidem catholicam acriter servaverit; per speciale Breve à

S.P.M.

S. P. M. Gregorio XIII. susceptam fuisse in precipuam Sedis Apostolicæ protectionem; quem honorem Gregorius XV. me suggerente, per aliud breve confirmavit. Vice versa in proximo oppido Rokizzani præter Parochum recenter institutum, atque ab omnibus contemptum, vix unum Catholicum vidi; nec deinceps Parochos, aut Catholicos Pragam usque reperi, devastatas ecclesias, incensa oppida, vicos, & ruinas quamplurimas. ad lęvam monstratum mihi fuit castrū Sbiroff, sexto ab urbe Pragensi lapide, ubi proceres Bohemiæ rebelles vita donati, detinebantur, quorum consangvinei adventum Cæsaris ut liberationem impetrarent, non procul inde expectabant. Altera die locum fælicissimæ victoriæ Pragensis pertransiens, non sine lacrymis, loco benedixi, diutius considerans commoditatem hostium in editiori loco castra habentium, munimenta, & vallum præparatum, cujus adhuc vestigia extabant. hortum voluptarium Stellę atque non procul inde monasterium S. Margaritæ cum pago usque ad civitatem Pragensem extenso, quæ omnia, quia non profuerāt, merito Divinæ potentiæ victoriam adscribi judicavi.

Rokizzani omnes hæretici.

Arx Sbirovi-ensis.

Tandem tertia feria hebdomatis Sanctæ Pragam adveni, & urbem expectatione majorem vidi, frequenti solum Clero destitutam, quem in sacris Paschatis festis, tam in Cathedrali quam in Collegiis animadverti, (si monasteria excipiam) vix duodecimum numerum implentem. Tunc prius animum sumserunt sacerdotes mult. aliquot Parochiarū suscipiendi, præsente Cæsare, ad quarum administrationem multos inertes cogere debui. Religiosi Ordinis S. Mariæ de Carmelo Discalceatorum aliquandiu pro sua admissione in urbem institerant; neque illud facile erat tum Bohemis etiā Catholicis, qui cæteros difficulter admittebant; tum nonnullis Religiosis, qui suę viciniæ metuebant, se opponentibus. ma-

PP. Carmelitæ admissi Pragæ.

jor

jor erat de loco difficultas; nam unam ex ecclesiis novis, de quibus, ut retulimus, fuit principalis cõtroversia, ab hæreticis splendidissime ædificatam ambiebant; de qua tamen dudum disceptabatur, an, quia impendiis hæreticorum ædificata, esset destruenda; vel si integra esset servanda; an Præmonstratensibus, in quorum fundo ędificata dubitabatur, concedenda esset. Alii cives minoris partis, eo quod amplissimo cœmiterio condecorata esset, quod sepulturę incolarũ deservire posset, illam in Parochialem converti postulabant. sed memoria Pragensis victoriæ, cui P. Dominicus à S. Maria interfuerat, Cæsarem etiam ad nostram intercessionem de Ecclesiæ illius dispositione movit, ut inibi Ordo Carmelitarum fundaretur. Illam itaque loco multarum ecclesiarum per hæreticas destructarum integrã servari, & pręfatis Patribus consignari mandavit. Oppofuerunt sese statim Patres Dominicani è regione ad S. M. Magdalenam habitantes, & non leves difficultates in Bullis S S. Pontificum fundatas produxerunt; sed illa omnia Romæ ventilata tandem pro patrib⁹ Carmelitanis lata fuit sententia. Paulo post patribus Ordinis Sancti Francisci de Paula alia ecclesia hæreticorum urbis veteris donata fuit, ad erigendum ibidem illius Ordinis Monasterium in compensationem eorum, quæ quondam rabies Hussitica perdiderat. subdam rem memoratu dignam, observatam à piis curiosis, quod in ecclesia, & in omnibus januuis domus ecclesiæ adjunctæ, in qua prædicantes habitabant, & postea dicti fratres Minimi successerant erat insculptum. Quod minimis meis fecistis, mihi fecistis. Certe hæreticis prophetantibus ecclesiam. & domum futuram esse præfatorum Religiosorũ Minimorum. Præterea ex præcipuis Hussitarum ecclesiis Parochialis una fuit S. Galli, quæ Carmelitanis Conventualibus, sicut & alia S. Wenceslai, Patribus

Datur illis Ecclesia hæreticorum parvæ partis

Ecclesia altera P P. S. Francisci de Paulo donatur.

tribus Ordinis Discalceatorum S. Augstini, altera S. Michaelis, Patribus Ordinis Servorum B. Mariæ ad commendationem nostram fuerunt assignatæ.

Ne autem tot Religiosi sine studiis virtutem excitantibus diutius sordescerent, vel inedia interirent; novellis istis Ordinibus occupatarum ecclesiarum redditus, qui in S. wencellao, S. Michaele S. Gallo, & S. Salvatore non exigui fuerunt, assignati sunt: Patribus vero Dominicanis, Franciscanis Conventualibus, & Augustinianis ad S. Thomam, ex ærario regio seminaria fundata fuere satis liberali redditu annuo, qui duodecim, vel quindecim Religiosis in studiis philosophicis, ac Theologicis alendis sufficerēt, collegium Carolinum, quod celebre erat Hussitis, ubi suos errores profitebatur, & gradus male Doctis conferebant; una cum omnib' collegiis, seu seminariis inde dependentibus, P P. Societatis Iesu pro erectione Vniversitatis Catholicę donatum fuit, dummodo consensus Apostolicus accederet. Ac tandem, ne quid deesset sæculari Clero, Canonicæ portiones mirum in modum à Cæsare auctæ; Archiepiscopatus. dignitates, Decanatus, Præposituræ, quasi de novo erectæ fuere. Imo jam de Clero in universum contempto, ac quasi ad opprobrium, & abjectionem deducto, ad pristinum statum, ex quo ante ducentos « annos exciderat, reducendo ut inter ordines re- « gni numeraretur, & primum locum obtineret, « actum fuit. Verum hoc initio majoris molis, quā putaveramus, repertum est, nihilominus fundamenta tunc jacta sunt, quib' postea insistendum fuit. præterea quia in usu Calicis, ex indulto quodam à f. r. Pii Papæ IV regno Bohemiæ, finitimisque regionibus concesso laicis sub certa forma, & condition bus, pro pacandis præfatis regionibus, permisso; debitus, ac statutus ordo non servabatur, seu à communicantib' non implebа-

Alii Ordines Pragæ admittuntur.

Augentur redditus Cleri Canonicorum Decani, &c.

plebatur, quin potius variæ sectæ, & hæreses sub illa communione tegebantur, ita ut nec honor Dei, nec pax regni Bohemiæ, neq; etiam ipsa Religio Catholica (cujus alias augendæ gratia illa & cōcessio introducta fuerat, ullo pacto promovebantur, ex ordine Sanctissimi Domini de voto D D. S. R. E. Cardinalium Generalium Inquisitorum, quibus de supra dictis relationem feceram; Calicis usum laicis Bohemis, & aliis vicinarum provinciarum inhibui, contradicentibus nonnullis ex primoribus viris, spe inani decepti ubérioris fructus in Religione Catholica, si de novo concederetur,

In Moravia, me suggerente, Cæsar per particulare diploma prohibuit, excursionem hæreticorum ad concionatores hæreticos, recuperavit jura patronatus ab hæreticis Baronibus occupata, ab Eminentissimo pariter Cardinali Dietrichstain, & ab aliis Religiosis viris, & Baronibus Catholicis fuit summopere laboratum pro conversione hæreticorum ad Catholicam Religionem. quare non solum multi nobiles, sed civitates integræ; ut Polnensis & aliæ ad gremium S. Ecclesiæ Catholicæ redierunt, ad quod multum conduxit expulsio prædicantiū à Zenoima; & quod Deus voluererit ostendere signa suæ pietatis, cum ob intercessionem S. Paulinæ Virg. & Mart. cujus reliquię corporis paulo ante fuerunt dono datæ à Gregorio XV Collegio Olomucensi, pestis sęvissima in eadem civitate hoc tempore fuit extincta.

Fœdus Arcanum pro restitut. Palatini. Interim in inferiori Saxonia de translatione Electoratus, quæ multis summe displicuerat, serio apud Ordines deliberatum est; & quia Till.* non procul à Brunsvicensi ditione cum exercitu sedem fixerat; sub specie districtum illum tuendi è milite tam Tillii, quam Mansfeldii adhuc in Frisia hærentis, inter Regem Daniæ, Electorem Brandeburgensem, Ducem Brunsvicensem, Du-

cem

cem Holsatiæ, & Mechelburgensem, civitates Bremam, Lubecam, Hamburgum, Luneburgum, & alias arcanum fœdus initum fuit, cui Christianus, Dux Brunsvicensis sese cum Imperio Præfectum præbuit. verum cum tantum ad defensionem dicerentur servituræ copiæ; Dux Luneburgensis, qui jam à triginta circiter annis præfecturam ordinariam Circuli sustinuerat, hoc sui muneris fore existimans, collectis aliquot copiis nomine totius Provinciæ moderata præsidia disposuit, magnaq; modestia vim deprecatus fuit. Alii tamen præfato Christiano Brunsvicensi clam copias suas commiserunt, eumque bellico apparatu promoverunt, qui in proximam Westphaliam aliquandiu secedens, ac cum Mansfeldio tractans plenis exercitibus in fratris sui ditionem, & in Halberstadiensem Diœcesem revertens, propriis concivibus metum incussit, indignatusq; Duci Luneburgensi quod alias tam frigide arma illius districtus movisset; & quod non ita pridem contra illius parentem Comitatum Grubenhagensem à Cæsareis Delegatis impetrasset, non modice ei, & Cęsari offendebatur; neq; jam aliquis dubitabat, quin cõtra Cæsarem tam validum exercitum instruxisset, tum ut Palatinum cognatum suum restitueret; tum ut confirmationem singularẽ sui Episcopatus Halberstadiensis obtineret, & impune leges latas ab illius Capitulo; nec non ab ipso confirmatas, sacramentaq; de novo exacta in præjudicium Catholicorum Canonicorum stabiliret. nihilonim⁹ illi⁹ frater Vlricus Dux Brunsvicensis, qui & ipse nõ parum Cæsari offendebatur, eo quod ad nostram instantiam investituram Ducatus Brunsvicensis ad instar Parentis sui obtinere non potuisset propter bona occupata à suis pręde cessorib⁹ tempore Caroli V. Episcopatus Hildesheimensis pendente lite in Camera Spirensi, iram dissimulans, Tillio, & per eum Cæsari persuadere nitebatur,

Modestia Ducis Luneburgensis.

Dissimulatio Brunsvicensis.

batur, Christianum fratrem nihil hostilitatis contra Cæsarem velle movere, atque ideo velle Mansfeldium equitatum dimittere, sibi Duci militare, nec in aliquo Circulũ inferioris Saxoniæ aut aliũ vicinũ offēdere, nisi pr.⁹ lacesseretur. quare etiam Tillium rogabat, ut quietis amans, nihil contra inferiorem districtum moveret. verum hæc tantum eo fine dicebantur, ut Christianus impune meliora loca occuparet, aciem mature instrueret, & aditum sibi in Bohemiam aperiret. nam eo ipso tempore à Saxoniæ Electore transitus in Bohemiam petebatur, ab Eisfeldensibus collatio non exiguæ summæ pecuniaræ impetrabatur; & copiæ multo majores, quã opus esset, conscribebantur; jamque Christianus cum Mansfeldio copias unire studebat. Imo Fredericus, & Mansfeldius Bethlemum Gaborem ad movendum eodem tempore exercitum in Moraviam & Bohemiam urgebant; tractatusque à Rege Angliæ cum Hispanis institutos, se invitis omnem pacem ejurantib⁹, profectos esse testabantur. nec desinebant Christianos, ac Mãsfeldius ditionem Westphalicam devastare, arcē Rettelianam invadere, aliaq; loca, jam non sua, ut aditus Tillio præscinderetur, præsidiis munire. Quare Tillius tum coactus fuit Brunsvicensem Ducem fratrem Christiani Halberstadiensis de mala fide, ac violentia arguere; & castra sua Hirsfeldiam, necnon in Eisfeldiam ad occurrendum violentiis Christiani promovere. ibi cum aliquandiu substitisset, diribitorium occupata Eschvvega, Altēdorfio, & Wissenhusio instituit. ac nonnunquam cum Christiani Brunsvicensis militibus velitationes, quę tamen insolentię militum potius adscribebantur, permisit. Bis Christianus Cæsareos milites primo insolentes aggressus, semel Francisci Alberti Lavvenburgensis Ducis legionem in viarum augustias conjectam afflixit, eique omnia impedimenta ademit,

Cum Bethlemo conspiratio.

Halberstadius primo aggreditur Cæsareos.

Alias

Alias Einotensis Tribuni legionem opprimere tentavit; sed ipse aliquot signa satis magna clade suorum amisit,

Cum interim hæ clades, & pericula Cæsari adhuc Pragæ hærenti renunciarentur, jamque fama percrebuisset de Bethlemi Gaboris apparatu, inconsultum judicans loco minus tuto diutius hærere, Viennam festinavit, ubi mihi cæterum Bohemiæ nec non partē Moraviæ videre licuit, sicut & aliam partem omnino desolatam; &, quod maxime deflebam, totaliter hęresi infectam, è qua non ita pridem prædicātes hęreticorum migraverāt & popul⁹ nunc à Religioso Polono, aut Germano in defectam Bohemorum sobrie satis instruebat, tum ob defectum scientiæ, probæ vitæ, parvi respect⁹, paupertatis, diffidentiæ, tum vel maxime ob obstinatam voluntatem incolarum, quod patienter dissimulandum fuit, donec adesset in tanta messe major maturitas, & operariorum abundantia Sacerdotum. interim tamen ut à teneris assuescerēt Catholicę Religioni, in singulis locis, scholis præfici curavi Clericum Catholicum, cui etiam necesse erat in absentia Sacerdotum nōnunquā ad tres, quatuor, vel plures leucas distantium, necessuraim Baptismi Sacramentum ministrare, & Cathechismum diebus Dominicis loco cōcionis, ac Sacri perlegere. Antequam Praga discessissem, de restauranda principali Abbatia Hirsfeldensi, novissime à Tillio recuperata deliberare cœpi, illam enim inter hæreditaria sua bona numerabat Mauritius Landgravius Hassiæ, qui eā filio secundo genito jure patronat⁹, vel poti⁹ sūma injuria donaverat; neq; nūquā à Cæsare vel à Sanctissima Sede tantæ Prælaturæ Ecclesiasticæ confirmationē acceperat, ac nihilomin⁹ integris fructibus fruebatur. Commendavi tunc Sanctissimo PP. Gregorio XV Archiepiscopum, & Electorem Moguntinum, cujus in Germania ob

Cæsar abitum Praga parat.

Abbatia Hirsfeldiensis dispositio.

Cancel-

Cancellariatus officium est maxima auctoritas, quem etiam uti illi loco vicinum Principem, ac zelo Dei percitum, judicavi facilius ad possessionem admittendum. juraque è Cancellaria Imperii eruta quam commodissime posse restaurare; prout ipse Sanctissimus Dominus optime consideravit; ac tanto beneficio, jure devolutionis ad ipsam Sanctam Sedem spectante præfatum Moguntinensem Electorem condecoravit. Et insuper ne deficiente Archiepiscopo Electore, iterum Abbatia occuparetur ab eodē Landgravio, Coadiutorem in eadem cum futura successione instituendum curavi Archiducem Carolum, ut cū sua, & suæ domus potentia illum tueretur.

Decretum de Religione in Bohemia.

Cæsar etiam antequam è Bohemia discederet; singulariter opus Restaurandæ Religionis Domino Archiepiscopo commendavit; mandans suo relicto Legato, ut solius Divinæ bonitatis, ac justitiæ intuitu, nulli indulgeret; sed in omnib', & per omnia Catholicæ disciplinæ præsentem manum adhiberet. Exemplo suo doctrinam, ac mādatum voluit stabilire: bis enim miraculosam B. Virginis ædem Brandisii tertio ab urbe lapide voluit visitare, atque liberali dono aliquot millium ducatorum (quod multum erat in tanta egestate, ne dicam necessitate(Ecclesiæ illius structuram promovere. Alterum decretum antequā absceederet in favorem Cleri pene ceciderat de restituendis bonis ecclesiasticis. nam cum passim fortunæ reorum venderentur, essentque inter illas, quæ ad sacrum Ordinem quondam spectaverant, relictos Vicarios monuit, ne similes venderentur, vel jam venditę alio beneficio non inæquali compensarentur. Hinc non multo post quoslibet totius Bohemię Prælatos requiri voluit, ut scripto consignarent, quod, quale, quantum, quando, à quo fuissent bona Ecclesiæ ablata, & à quo tunc detinerentur, & suo tempore posset Prorex à venditione talium abstinere, vel simili beneficio compensare.

Decretum de restit. bonorum Ecclesiæ.

Duo-

Duodecimo post decessum die modicis itineribus Cæsar Viennam devenit, ubi mox memor quanto incommodo, & periculo vitæ, suarumque fortunarum in Bohemis, nec non in Germania eum vivere cõtigisset ob unam hæresim, quæ tantam excitavarat inter subditos, & hæreditarium Dominum diffidentiam, ut vix Dominus securus, & vix subditus quiete dies suos posset transigere, de restauranda Religione saltem in hæreditariis Provinciis, serio deliberavit, hortatusque est eos, ad quos cura ecclesiarum spectabat, ut non minus doctos, quam probos animarum curiones animabus præfi erent. Deinde inquisitione facta an in locis nõ privilegiatis qualia erãt oppida Austriæ, & majores vici Cæsarei, alicubi esset exercitium sectarium, ubi intellexit adhuc in Gravvenvverdt, Langẽloise, & Forthoff, dissimulatum fuisse exercitium hæreseos; statim Andreæ à Stadl, Casparo à Nienhauss, & libero Baroni Ioanni Ioachimo ab Aspan respective illorum locorũ jure oppignorationis dominis, omne exercitium sectarum interdixit; imo de facto Doctorem de Schafflerum una cum Patribus Societatis Iesu à Collegio Cremsensi Langeloisum mitti voluit; civibus severis mandatis præcipiens, & instructi statim Catholicam Religionẽ complecterentur, quia nunquam cõcessa fuerat Religionis libertas quarto ordini plebejo in minorib⁹ oppidis ac vicis, sed solũ nobilitati in propriis arcibus domibus, villis & molendinis, aut in aliis locis proprio usui destinatis.

Cæsar in Austriam redit.

Diversæ prohibitiones hæretici exercitii.

Hinc ad minora oppida Cęsar convers⁹, omnes cives, aut incolas Catholicæ Religioni nomen dare voluit incipiens ab Enzestorfensibus, Prætersdorfensibus, Modlingensibus, Bandensibus, ac Draskirchiis, quibus in locis jus civium obstinatis in hæresi denegari mandavit. Nec min' de Styria, Carinthia, & Carniola sollicitus Episcopo Lavantino restaurationem disciplinæ Catholicæ

Coguntur ad Religionem Catholicam incolæ Austriæ.

tholicæ commendavit, eamque ut satageret disertis verbis præcepit. Et quia Iaurinenses tam præsidiarii, quam institores plerumq; erant turpi hæresis labe infecti, à quib' tamen tanti momenti contra Turcas repaguli conservatio dependebat, serio de restitutione Catholicæ Religionis ibidem agi voluit, mandans, nisi id obtineretur, locum Catholicis præsidiariis committi.

Bellum in Saxonia inferiori.

Sæviebat interim bellum in inferiori Saxonia ubi Halberstadiensis miles acriter sese Tillianis opponebat, jamque passim vicanis data fuerunt arma, & milites pabulatores expedirent; & Tilliani vice versa incendio aliquot pagos castigarant, deinde arces duas in ditione Brunsvicensis Ducis interceperant, quas & munire, ibidemq; castramentari cœperāt; tanto confluxu copiarū, ut Ordines inferioris Saxoniæ diem Luneburgi indixerint ad restinguendum incendium, quod alioquin, ut prudenter prospeculabantur, integram vic niam erat pervasurum.

Comitia Luneburgensia.

Scripserat Cæsar ad præfatos Ordines congregatos eosque rogaverat, ut Christianum Brunsvicensem intra modestiæ limites continerent; & ad acceptandam Suæ Majestatis gratiam jam pridem oblatā perducerent, vel omnino eliminarent, cum tam pernicioso illius exercitu; ne cogeretur pręter suā mentem contrariis copiis illū prosequi, ac fidos sibi socios à tot ruinis vindicando etiam ipsis obesse. Quod cum Ordines Christiano proposuissent, neque adhuc (aliter sentiente Luneburgico) illi adhærere decrevissent, absque cunctatione Christianus exercitū suum Visurgim transduxit per pontem Hamelensem; Comitatumq; Lippensem tum infestare cœpit, incenso prius in Eiflia insigni monasterio Gerodiensi, quod ad Electorem Moguntinensem attinebat. Cęsaris vero oblatam gratiam respuens, cū nondum conciliari voluisset; multa, quæ sugillaret, invenit. quare illa minime contentus ulte-

Halberst. Cæsaris graticam respluit.

ulteriorem veniam pro se, & pro omnibus illi militantibus, nec non iis, & sibi secundum illa omnia, quæ Daniæ Rex in novissima Viennensi Legatione à Cæsare petierat, satisfieri postulavit. Quibus verbis tecto nomine Palatini causam agens, illũ ex integro dignitati, & fortunis omnibus restitui, & de aliis tam suis, quam fratris sui nondum ad investituram Brunsvicensis Ducatus absolute admissi, ob bona, de quibus diximus, Ecclesiæ Hildesheimiensi adempta; pacisci volebat, sicq; Cæsarem in ordinem redigere, atq; alia postmodum suæ familiæ, & sibi ratione Halberstadiensis Episcopatus impetrare cogitabat; ita ut sine pugna victor diceretur Cæsaris; & plus commercio, quam armis profecisse cognosceretur. Quæ cum præter Cæsareæ Majestatis dignitatem postularentur, essetque periculum, ne illa similibus commerciis degradaretur; Cæsar prudentissime postulata distinxit; & singulariter ipsi Christiano, ejusq; militibus præsentibus, cujuscunque tandem conditionis essent; gratiose veniam indulgere promisit; hac sola reservata conditione, ut qui ex hæreditariis provinciis contra Suam Majestatem militassent; deinceps ex eisdem provinciis excederent, & oblata gratia infra octiduum à die publicationis uterentur, in cæteris prudenter dissimulavit absque alicujus personæ, causæ, aut occasionis explicatione.

Verum Christianus, qui nunquã paci animum applicuerat; his non cõtentus, insanire perrexit, & exprobrato prius universo Circulo Saxonico, qui illius audaciæ particeps esse noluerat, illumque extra limitem rejecerat; quam socorditer causam suæ patriæ otiosi defenderent, & quanto periculo Cæsari, longe altiora erga ditionem illam cogitanti, se suaque stolide concrederent; exercitum suum in ditionem Monasteriensem, deinde Coloniensem, atque ita in Belgium Hispanicum abducere cogitavit, quo

Cæsaris gratia oblata respuitur.

tandem spoliatis illis regionibus, & præciso nervo Hispanico, in Belgium militem Burgundicum ex Palatinatu revocaret, suique brachii amissionem vindicaret; ac tandem per illam viam Palatinum proscriptum patriæ suæ regnoque Bohemiæ restitueret. Ast Tillius cum suo exercitu fugientis vestigia premere constituerat, & ut alicubi primas copias detineret; Anhaltinum evocaverat cum aliquot copiis Burgundicis, quo vires conjungerent ad prælium, si sese occasio ferret in eundem, antequam Halberstadius Rhenum attingeret, & Hollandorum copiis, prout disposuerat, suas uniret. Favit Deus bonæ intentioni Tillii, qui 31. Iulii Horem appulit, & prima Augusti per patentissimum campum Samen copias suas in ditionem Ravenspurgensem transtulit, ac tandem quarta die Anhaltini copias in Greve suis conjunxit; cum paulo ante Halberstadiensis etiam suas Embresam traduxisset. Intellexerat tunc Tillius Halberstadensem prope Stenvordam consistere, suosq; ibidem in aciem constituisse, quare quo certior de ordine, loco, numero, & castris fieret, Tribunum Avandanium cum legione equitum aliquot Croatis exploratibus adjunxit; ipsemet vero cum toto exercitu optime disposito subsequutus est. reperit jam hostem primos ordines Avandanii invasisse, quibus continuo 500. sclopetarios submisit, quorum virtute hostis retrocedere coactus est. nõ tamen ordines dissolvit; nocte autem succedente, data fuit utrimque quies, sed Halberstadiensis tenebrarum beneficio usus, usque ad sylvam prope Statloo devenit inter aquas, & vallum, ubi sibi tutum fore refugium arbitrabatur. sed Tillius circa meridiem locum prospeculatus die 6. Augusti (quo Romæ Sanctiss. D. Vrbanus VIII. Pontifex ad maximum Vrbis, & Orbis bonum electus fuerat) Equitatum Ducis Adolphi de Holstain, & Tribuni Herberstorfii præcedere jussit, illis-

Intentio Halberstadiensis.

Prælium ad Stadloo contra Brunsvicensem.

Fugit Halberstadiensis.

illisque succedere legionem Iunioris Tillii; equitatum legionibus peditū Schonbergii, Furstenbergii, Ducis Henrici Iulii Lavvenburgensis, & Ervvitii, suffulsit, quibus rursus opposuit equitatum Linattenii, Lindloi, & Nucenhaimii. deinde ipsemet in medio totius exercitus cum cæteris legionibus consistens, signū pugnæ dedit, ac mox spatio duarum horarum totum exercitum Halberstadiensis, qui triginta circiter millibus armatis cōstabat, adeo dissipavit, ut 6000. in ipso loco sint cæsa, quatuor mille sese dederint, cæteri captivi, læsi, ac fugati fuerint. Inter captivos numerati sunt tres Duces, quatuor Comites, sex Tribuni, & facile centum Capitanei cum ducentis signiferis, ac magni nominis ministris. Halberstadius ipse fuga sibi consuluit cum duabus equitum turmis, amissis duodecim tormentis bellicis, totoq; exercitus bellico apparatu. *Numerus occisorum, & captivorum.*

Accidit autem hoc tempore, quod Religiosus quidam reformatæ Religionis (cujus nomini parco) indiscreto zelo conjuncto cum summa propensione in domum Bavaricam (licet inscio Electore) transmiserit socium suum ejusdem Religionis ad Regem Angliæ, illique in scriptis offerre jusserit talem propositionem.

Duplicem viam magnæ Britanniæ Rex habet, ut negotium Palatini, & suorum filiorum terminet, utq; rem sui regni consolidet. Prima quidem est cum Protestantibus se unire, cumq; iis, qui Protestantes sequuntur. Secunda vero cum Catholicis bene convenire. Ambæ quidem maximiorū eventuum capita esse possunt: quoniam ambæ potentes sunt, & sicuti Protestantes auxiliari possunt, quippe qui amici sunt; sic etiam alii nocere possunt, quia inimici existimantur. Quæritur nunc, utra harum viarum magis conferat ad easdem dissensiones componendas, regnumque firmandum. an ut S. M. cum Protestantibus se uniat, an potius cum Catholicis bene conveniat. *Propositio ad Regem Britanniæ à Religioso quodam.*

Hujus quæsiti veritas, ex qua bonum, aut malum regni dependere poteſt, ex tribus dependet. primo ex auxiliis, quæ Proteſtantes afferre poſſunt. ſecundo ex damnis, quæ in eos à Catholicis inferri poſſunt. tertio ex ſecuritate, quæ haberi ab iis Catholicis poteſt.

De primorum auxiliis loqui poſſumus vel de facto, vel de poſſibili.

De poſſibili quidem multa eſſe. ac formidabilia affirmo, quoniam totus pene Septentrio poſſet S. Majeſtati favere: Daniæ Rex, Saxo, Brandeburgicus, Hollandi, Hugonotti Galliæ, Gabor, & Vngaria, & ſic videtur quod Angliarum Rex omnibus mundi partibus ipſo immoto manente, motus excitare poſſet. Et cum ipſe ſeſe movere vellet, ſui regni viribus contra quemlibet potentem Principem bellum gerere poſſet. De poſſibili ergo magna ſunt auxilia.

Quoniam vero argumentũ de poſſibili ad eſſe minime concludit, & in rebus publicis, & præcipue in rebus bellicis multos Principes in errores intolerabiles ingeſſit, proinde videndum, qualia ſint auxilia de facto.

Ex quiete ad motum longior curſus, quam ex motu ad motum. Catholici profecto ſunt in motu belli, & quod maximum eſt belli, cui plaudit victoria. Qui auxilium ferre poſſunt, adhuc moti non ſunt, ac majori impendio fiet ab ipſis & majori apparatu ſe ad bellũ promovendum accingent, quã inimici ad bellũ proſequendum. conſtat quantum diſpendii fuerit in militia componenda, quæ hinc in Palatinatum miſſa fuit.

Hinc aliquis fortaſſe dicet in eo caſu magis conferre Regi, quoniam ejus arma recentia forent, aliorum vero omnino fatigata, at reſpondetur minime fatigata eſſe, vel etiam ſi fatigata eſſent, in hoc prævalẽt, quod victricia ſunt. Quare adverſę parti opus erit extraordinario conatu, ſuppoſito quod Catholici velint dimicare tanquam

quam possessores ad simplicem defensionem.

Verum quod magni refert, quippe victores volent etiam offensivum inferre,& ideo de facto non concurrent multi eorũ Principum,qui principalia auxilia possent subministrare,& quorum momentum maximi faciendum est, tanquam maxime intrinseci; iique sunt Germaniæ Principes,quoniam prçterquam,quod sunt viribus exhausti,territi sunt etiam eorũ exemplo, qui contra Catholicos invecti sunt, non obstante quod illis temporibus Catholici nec possessores erant, nec victores, ĩmo viribus longe inferiores, & tamen in quem statum deducti sint, ignorat nemo. Quamobrem tanquã propriæ quietis amatores in indifferentia stare volent. immo eorum nonnulli; propter res privatas contrarii efficiuntur,sicuti visum est,& adhuc etiam videtur. Sed his omnibus datis,& cõcessis,prudens sane Princeps maxime in belli materia, in qua non minus timore,quam spe utendum est: nunquam fundamentum pones in alieno auxilio, sed necesse est, cum bono ærario rẽ agere magis in re quam in spe. & hac de causa Palatinus male consultus, pejorique adminiculo fultus, cum propter defectum pinguis ærarii illo conatu, quo cœpit, prosequi non potuerit; in eum statum,in quo cernitur,redactus est. Nunc an regnum habeat plenum ærarium ad multos annos (certum enim est ad multos annos bellum gerendum esse) immo an regnum ad multos annos subministrare queat illa auxilia, quæ supponuntur, qui bene novit hujus regni perfectiones, nec nõ defectus, jure optimo potest abnuere. Addo etiam bellicosum Caput deficere,itemque unio,quæ adeo necessaria est inter Consiliarios, & regni primates, non reperitur. Deficientia ergo, & valde periculosa sunt auxilia per istam viam.

De damnis secundorum pariter loqui possumus de facto, vel de possibili.

De facto videtur illos bellum in Germania abstulisse, & in unum angulum prope mare illud constrixisse, cum alieno statu potiti fuerint. Tali ratione præcipuos bellatores suos hostes adeo humiliaverunt, ut non possint amplius hi caput extollere. Et stantibus rebus, prout stant, talia hæc damna sunt; ut ad iis medendum, tametsi omnia auxilia, quæ de possibili sunt, haberent; adhuc anceps res esset.

Et optime considerandum est istos inimicos Catholicos esse defensivi belli magis, quam offensivi, magisque vi, quam electione. De possibili igitur bellum geri potest offensivum, & per electionem. Nec tamen possibilitas ista à facto distabit, quoniam ingrediens Rex primam viam necessario contra Catholicos bellum includit; quoniam fit statim de Religione bellum; multi Catholici Principes unientur, ac Papa ipse primus erit. Nunc damna, quæ intulerit hæreticis, cum contra eos bellum actum est de Religione, quidque suas exerens vires Papa potuerit; qui historias callet, optime novit.

„ Verum in quem statum redacti sint Protestan-
„ tes inimici, eorumq; sequaces, cum contra ipsos
„ Catholici uniti fuerint; videri potest. Nam Palatinus pro propriis regionibus Cæsarem pœne privaverat, ac eum Viennæ aggressus fuerat, in qua quidē urbe plures habebat inimicos Cæsar, quam amicos. Verum cum aliqui ex Catholicis Principibus simul una conspirarunt, eum & ex iis, quas abstulerat provinciis rejecerunt, & iis, quas jam proprias habebat, spoliaverunt. Quare quemadmodum magna sunt damna, quæ à Catholicis Regi illata sunt in re Palatini; majora esse possunt, cum non bene cum eisdem Catholicis conveniet. Majora, inquam (& hæc deberent à S.M. & prævideri, & magis quam alia timeri) & cum Palatinus sua non habeat oppida ea existimans ob Regis defectum se non recuperasse

(ut

(ut perpetuo dicent, ac de facto omnes ejus amici deblaterant, ac præcipue regni Puritani in Regem, ac Principem male affecti, ac adeo in ejus amorem propendentes, ut eos non pudeat palam proferre à se in illo regno eum desiderari) nunquam illud regnum internis dissidiis agitari desinet, propter magnam correspondentiam, quam ille ibi retinet, quæ in Regis Principis, ac regni perniciem tristem aliquam tragædiam poterunt excitare.

Ex duabus istis igitur, hoc est, ex debilibus auxiliis, quæ à Protestantibus habebuntur, & ex multis damnis, quæ à Catholicis inferentur, quasi ex duabus præmissis potest absque ulla dubitatione concludi, potius Regem cum Catholicis bene convenire, quam se cum Protestantibus unire debere.

Sed quia tota vis consistit in hoc; quantum Rex poterit se Catholicis credere, tanquam inimicis existimatis:

Dicitur tandem tertio, & ultimo loco, duo Catholicorum genera existere. Aliqui Majestatem Suam auxilio sustentare possunt, sed possunt, pariter in eam zelotipiá injicere, in re maxime dominatui annexa. Alii vero Regi favere, & auxiliari possunt directe & indirecte; zelotipiã vero in eum inj cere non possunt. si S.M. volet cũ primis convenire, facere id poterit. poterit enim magna inde auxilia obtinere, omnino vero illis se credere non poterit. Si vero cum secundis bene cõvenerit, quales sunt Catholici Principes Germaniç, aliiq; libertati Imperii adhærentes; dico Majestatem S. debere omni ratione; si finẽ excitatis dissensionibus velit imponere; resq; sui regni cõsolidare, cum his bene convenire; neq; alia sine periculo iniri poterit via. nam si se Protestantibus adjunget, eorumq; asseclis, vel omnino, vel magna ex parte, bene cum Catholicis convenire, ac ab ipsis auxilia recipere non poterit. Sed si

bene conveniat cum Catholicis; non tamen ideo cogeretur à Protestantibus dissentire, cum possint una omnes coire.

Declaravit postea oretenus bonus iste Religiosus tam Regi, quam suis Consiliariis, quod caput istorum minorum Principum Germaniæ quandoq; erat Dux Maximilianus Bavariæ; cum illo deberet tractari unio, & compositio de negotio Palatini promovendo, licet inscio Cæsare, promittens reconciliationē Cæsaream, dummodo Palatinus filio vellet dignitatē cedere, vel post obitum Ducis Maximiliani officium Electoris concredere, & ad totā rem componendam Cæsarem certis pactis conditionibus de Catholica Religione asserenda, Archiducissam filiam Minorennem filio Palatini desponsurā, qui educari deberet in Aula Bavarica; vel alterius Principis Catholici in Germania; & dum adolesceret, ipsemet Fredericus Palatinus totum Palatinatum gubernaret, & regeret tutoris nomine. Ista tractatio fuit instituta, & producta per aliquot hebdomadas, sed evanuit priusquam devenisset ad notitiam Cæsaris, & Regis Catholici; & si habuisset optatum finem, qui erat stabilire dignitatē Bavari quoquomodo poterat cum unione ejusdem Bavari, cum
„ inimicis Cæsaris, etiam si S.M. & Domus Austria-
„ ca noluisset; utique origo fuisset discordiarum
„ inter Domum Austriacam, & Bavaricam, & ruinæ
„ utriusque, quod semper procurarunt, & procurabunt hæretici; cum unio istarum duarum familiarum, sit unum ex principalibus fundamentis conservationis Religionis Catholicæ in Germania. sed sperandum est, quod bonitas divina disrumpet in futurū consilia impiorum, quemadmodum disrupit tractationem istam excæcando intellectum Regis, & Palatini, ne vellent consentire, præter alia, ut ejusdem Palatini filius educaretur in Aula Bavarica.

Bethlemus interim, ut addixerat, victoriæ ignarus

rus arma in Vngaria moverat, una cum Turcis, & Tartaris, quos fidei datæ oblitus magna summa sibi coëmerat; ideo Cæsar copias, quæ in Bohemia, ac Moravia erant sub Hieronymo Carafa Marchione de Montenegro, ad resistendum tanto exercitui quam celerrime collegit; conduxitque sex Cosaccorum millia, quæ prius in Moravia exauctorata fuerant. quem exercitum in Moraviam progredi jussit. sed jam Bethlemus occupato oppido S. Andreæ, & accensis suburbiis Fillechensibus, Epporisium, Tirnaviam, multaque alia loca in suam potestatem redegerat, trucidatis quam miserrime militibus, qui ad eorundem locorum præsidia ex legione Tiefenbachi excubabant. Excurrerat eodē impetu pars una illius exercitus in suburbium Possoniense, ut in Austriam pervaderet; illamq; provinciam more suo incendiis vastaret, sed Neusolium, & Comorra, quam plurimum procedentem retardavit, alia vero pars aditus omnes in Moraviam occuparat, quo postmodum integer hostilis exercitus, devastata Vngaria, se recepit; ut simili clade Moraviam affligeret, vixque tunc erat, qui tantis copiis se auderet opponere. *Motus Bethlemi in Vngaria.*

Quare in Bohemia, & Moravia timor maximus populos invaserat qui passim Pragam deserentes locis tutioribus se, suasque fortunas credebant, tanto strepitu, & plausu hæreticorum, ut jam esset, qui auderet Catholicam Religionē ejurare, irridere, ac rursus Lutheranam, ac Calvinianam pestem sibi promittere. Sic suos concives consolabantur exules Bohemi. sic conabantur persuadere su's confœderatis hæreticis, qui in Palatinatu superiori, in Franconia, & in Germania dispersi, in oppidis, ac civitatibus Imperialibus hærebant; sibiq; de Mansfeldii, Halberstadiensi, & Bethlemi adventu congratulabantur. Cæsar Viennæ sollicitus de tanta irruptione, & tali hostiū apparatu per singulas ecclesias preces indici *Pragenses, & Palatinianī gaudent.*

petiit,& vota Deo, necnon Gloriosissimæ Virgini Mariæ obtulit: prout in hujusmodi rebus mos ejus erat, maxime cum Cæsareus exercitus impar hostibus illis se non auderet opponere, sed cogeretur latere, & impune latrocinia, incendia, devastationes,& cædes tolerare. Prudentissime tamen tunc Cæsaris exercitus selecto loco Ghedinensi se inclusit. quo commeatum sufficientem, & non spernendum belli apparatum contulerat. tumultuario etiam opponere sese ibidem munierat, ut hostem in Moraviam, & Bohemiam procedentem subsequens intercluderet, vel redeuntem exciperet. quod animadvertens Bethlemus in initio Moraviæ substitit, & quasi victor conditiones pacis superbissimas Cæsari præscripsit, pacem stabiliturus si Cęsar pręter duos Principatus Silesiæ, omnes civitates montanäs Vngariæ illi cederet, si illum Vngariæ Palatinum crearet, si belli sumptus resarciret; & horũ sufficientem cautionẽ præstaret. cum autem haud ei pro voto responderetur, velletque potius Cæsar, ut quantocyus tota Vngaria excederet, damna sarciret, & nexos omnes Christianos solveret; Cæsareum exercitum Ghedini inclusum maximis copiis Turcarum,& Tartarorum, quæ ad 60. millia ascendebant, obsedit. Verum Cæsarei prudenter annonam dividentes, & valide tormentis sese contra obsidentes propugnantes; fortissime obsidionem sustinuerunt; atque interim Cæsar Tillium cum aliquot legionibus ex inferiori Germania evocaverat, ut suos obsessos,& jam inediam summopere tolerantes liberaret. Bethlemus, ut advenire subsidiarias copias intellexit,& obsidionẽ diutius ex composito protrahi cognovit, pertæsus instante jam hyeme de solutione ejusdem deliberavit. Deliberantem, & nonnunquam gravi damno impetum facientem ad obsidionis solutionem coegerunt Turcæ, ac Tartari, qui impatientes frigoris, ac pluviarum, etiam

Cæsaris exercitus Ghedini.

Obsidetur Ghedinum.

etiam non obtenta facultate Bethlemi, imo maxima illi' indignatione castra deseruerunt: quorum magna pars in manus Comitis Esterhasii stationem Neuheuselianam constanter defendentis, cecidit; & prædam adductam, quæ non exigua fuit, una cum vita plurimorum amisit, secunda, & tertia die Esterhasius contra hos elabentes una cum præsidiariis Cõmorensibus excurrit, & abrupto ponte ad Neutram plusquam 300 Turcas in fluvium adegit, qui frigore rigentes, & aquis hausti perierunt, præter 1200. captivos liberatos, adeptos octo camelos pretiosissimo panno Turcico, & argenteis vasis onustos, Prætorium vexillum, & Vexilliferum una cum pluribus nobilibus, inter quos duo erant Budensis Bassæ, alteriusque purpurati filii, tanto cum Turcarum terrore; ut fugientes per ignotam sibi viam, in manus Preineriorum militum sese ipsos præcipitaverint. Quod idem cum Bethlemus sibi vereretur, & contigisset maxime si obsessi tergis fugientium institissent; satius duxit cum obsessis, ac Cæsareis inducias pacisci. quæ tanto facilius admissæ sunt, quanto illi majori inedia premebantur, nam vix per aliquot dies arctum panem, & aquam brevem, ut dici solet, habuerant. Neque multum Bethlemus postea à pace constituenda abhorrebat, nam & Turcas, & Tartaros spe sua frustratos infestos habuit, illique non semel objiciebant lanienam, ad quam fuerant conducti; quam non minus Vngari exprobrabant, & Poloni vindictam illaturi; omnem occasionem quærentes, solum Cæsaris mandatum expectabant. *Solvitur obsidio Ghedinensis.*

In inferiori Saxonia cum Tillius magnam partem exercitus adduxisset, jamque limites Bohemiæ attigisset; nova consilia contra Cæsarem cudebantur; Daniæ Rex, qui paulo ante celebrem, de qua diximus, victoriam, milites aliquot superato Albi in districtum Saxonicum deduxerat. &

Altenam, ubi Catholici Hamburgenses suis exercitiis intenti divina celebrabant; per suos cum oppressione eorundem Catholicorum expugnaverat; novam Legationem ad Cæsarem adornandam duxit, ut eum vel ad moderate utendum victoria hortaretur, vel ad serium bellum provocaret. Displicebat summopere Regi, quod miles Cæsareus peracto prælio Lipstadium serio obsedisset, & locum tam munitum expugnasset; sed magis, quod totam illam viciniam Sparenburgum, Herfordum, Ravenspurgum, aliaque loca versus Paterbornensem, & Hildesemiensem diœcesim occupasset. imo maxime quod miles omnis in hyberna, Hassiam ad limitem inferioris Saxoniæ deduceretur. quare non parum sibi, suisque, quos pro filiis prensaverat, Episcopatibus metuebat; jamque non contentus Ferdensi, Halberstadiensem, Bremensem, Lubecensem, ac Osnabrugensem, ut tanto cōmodius constitueret suum regnum Interamnisticum, ambiebat. Hinc transmisso Comite Oldemburgensi ad Cæsarem, qui veniam Palatino impetraret, ipsemet Rex ad Ducem Brunsvicensem excurrit, & Magdeburgensem pseudadministratorē primo, deinde alios illius districtus Regulos, & præpotentes civitates ad arma cogenda sub alio prætextu provocavit.

Dania Regis consilia.

Legatio Oldeburgici.

Quæ dum præpararentur, nō feriabatur Mansfeldius in Frisia orientali apud Emdam (quem locum sibi pro refugio delegerat) Emdenses exercere; ab illis enim magnam pecuniæ summam exigebat, quam ut impetrare non potuit, loca pleraque unitis Ordinibus Hollandiæ oppignoravit, & cum illis agens de uniendo suo milite Saxonicis inferioribus varias deliberationes Imperio noxias instituit, quibus posset fortuna Christiani Brunsvicensis restitui; verum propius accedens, dum illas ex Monasteriensi diœcesi putasset executioni demandare; jamque in eum finem

Mansfeldius in Frisia Orientali.

finem ter millia peditum, & mille equites tam ex suis, quam ex reliquiis exercitus Christiani Brunsvicensis collectis, in Westphaliam deduxisset, à Comite de Anholt, & Ervittio non procul à Warendorfio invasus amissis quindecim vexillis, prostratisque quingentis equitibus, & fugatis cæteris omni pene militia exutus est; ita ut cum paucis Lacunas Emdensium debuerit repetere; ibidemque donec aspiraret aura fælicior, quæ illum in Hollandiam, Angliam, & Galliam deveheret, latitare. Ervittius interim cum commissa sibi parte exercitus Comitatum Hoiensem, pro hybernis desumpsit, majoremque metum Daniæ Regi incussit.

Tot unius anni victoriæ, ac victoriis præmissa pericula, quibus tota Bohemia, Moravia, Vngaria, Austria, totumque denique Imperium occupatum trepidavit; aliquantum Religionis Catholicæ progressum ubique retardarunt: inter arma etenim ambigua feriabantur leges, nec quisquam audebat quicquam innovare, aut sua majori impetu pertentare. Paucis ex Imperio per sententiam obtigerat bonorum Ecclesiasticorum restitutio adjudicata, ut Præposito Elvvacensi contra Oppidum Dagenfeldt ratione concionatoris hæretici in Eybah; quem jussit Cæsar avocari; & substituto Catholico curione ritus antiquatos restitui. Quod etiam in favorem Episcopi Augustani, Abbatis Campidonensis, & Decani Gronenbacensis, Volfango Christoforo à Pappenheim detinenti bona omnia Collegiatæ Ecclesiæ Gronnenbacensis præceptū fuerat cum obligatione restitutionis Catholicæ Religionis, ut olim paulo post pacem Religionis fuerat: & pariter in favorem Episcopi Eistatensis contra Marchionem de Onolsbach occupantem Ecclesiam de Galleroneverz cum omnibus decimis, proventibus, mobilibus, & immobilibus ordinatum fuerat. verum hæc, uti & alia in favorem

Remora reformationis facta.

Sententia diversa contra hæreticos.

Equitum S. Ioannis contra Comites de Hanou civitatis de Dinckelspull, contra Comitem de Oethingen passim intrudentem prædicantes, & antiquantem Catholicam Religionem; contra Comites de Stolberg pro restitutione monasterii de wassersloft, à Cæsare decreta; postquam Cæsareus miles ex Imperio fuisset avocatus, serius executioni demandata fuerunt; immo aliqui horum neque isto, nec sequenti anno sua jura vendicare potuerunt.

Differtur ejectio Anabaptista.

Pariter sufflaminatum fuit per Bethlemi tumultuarias irruptiones id, quod Cæsar ad promovendam Catholicam Religionem, & ad extirpandam hæresim ordinaverat in Moravia per ejectionē Anabaptistarum, serio Cardinali à Dietrichstain, & Principi de Lichtenstein cōmendatam; solum ea, quæ Episcopo Labacensi pro restauratione Catholicæ Religionis in Carniola scripta fuerant, quamvis adhuc sobrie ob viciniam turbatam, locum habuerunt. In Bohemia, ubi multi inceperant apud suos subditos Catholicæ Religionis instaurationem, cum substitutione Catholicorum, quibus templa fuerant aliquibus in locis consignata; vix Catholici Sacerdotes securi poterant officiis Ecclesiasticis defungi, tum ob vicanorum insolentias ad nomen Mansfeldii, Halberstadii, Bethlemi, aliorumque exultantium; tum ob trepidationem Catholicorum, passim cum pretiosioribus emigrantium.

Reformatio in Carniola.

Neq; Catholicæ Religioni multo fælicior fuit annus subsequens 1624. quamvis tunc à gravissimis bellis Germania, & Bohemia vacaret, quæ plerumque in Belgium, in Alpes, & ultra illas in Galliam videbantur adducta; nam tacitus quidam metus omnium animos invaserat, quod miles in hyberna deductus, primo vere insolentior ubique per Bohemiam, & Moraviam stipendia efflagitaturus; atque non absimilem ruinam ipse

Insolentia militis Cæsarei.

ipse amic' miles, quam hostis alias inusserat, esset inussurus. Attamen in Bohemia Archiepiscopus non solum sua vigilantia, & prudentia, sed etiam præstantissimorum virorum opera, specialiter P. Valeriani Magni, ex strictiori Ordine Cappucinorum, vere viri magni, verbo opere. & corpore, quod hæresis fomes erat extinguere cœpit. nam facultatem libros hæreticos imprimendi & vendendi substulit, bibliothecas Pragensium visitari, & scrutari per certos doctos viros mandavit; Decanis, Parochis, Rectoribus, & aliis curam animarum habentibus, ut à funeribus hæreticorum celebrandis omnino abstinerent indixit. Per totam Achrchiœcesim suam ordinavit, & constituit, præclaros, & selectos commissarios, quos cum amplissima facultate, & severioribus mandatis per amplum regnum Bohemiæ misit, qui omnes, ac singulas totius regni ecclesias eorumq; ministros, Archidiœcesi Pragensi subjectos, personaliter visitarent, admonerent, corrigerent, & Clerum, quoad fieri poterat, pristinæ morum gravitati, & sanctimoniæ restituerẽt; laborarẽt prçterea, ut omnium Parochiarum jura, bona, redditus in inventarium, & thesaurum ecclesiæ referrent, ut in archivo Archiepiscopali potuissent deponi: insuper quod vacantibus Ecclesiis, ex quibus prædicantes, Hussitæ, Calvinistæ, & Lutherani, seu alii per publicum decretum Cæsareum fuerant expulsi, & proscripti, Catholicis Parochis, seu aliis Regularibus personis impositis optime consulerent; assignantes pro necessitate administrandorum Sacramentormm uni viro Ecclesiasticæ docto, & pro plurium Parochiarum exercenda munia Ecclesiastica; quæ commisso, usque ad annum 1625 inclusive protracta fuit. quare ad supplendam istam penuriam Parochorum quantum fieri potuit, obtinui à Sanctissimo Domino, & ab Eminentissimis Cardinalibus Sacræ Congrega-

tionis

tionis de propaganda Fide, ut mandaretur omnibus Generalibus Regularium, ut transmitterent personas idoneas ad excolendam vineam Domini in tam amplo regno, ut postea factum est, & sic Regulares monasteria olim ab hereticis ablata recuperarunt, & multæ Parochiæ Pragenses, quarum jus ad S. Majestatem Cæsaream devolutum erat, in monasteria conversa fuere.

Ex tota Moravia Cæsar mandavit per publicum decretum, ut ejicerentur omnes prædicantes hæretici, prout ex Iglavia, & ex aliis multis civitatibus, & locis fuerat exequutum. Duo Collegia Societatis Iesu fuerunt de novo constituta, alterum Znoimæ, alterum Iglaviæ, fundatore Comite Adolfo ab Altheim, viro nobilitate, & pietate præclarissimo, maxime ob institutionem cum aliis duobus Principibus Religionis militiæ Christianæ. Hoc eodem anno Imperator seminarium Olumucense condidit; quod Ferdinandeum vocavit, in quo alerentur trecenti juvenes nobiles, sed egeni, qui ad Sacerdotium aspirarent.

In Imperio aliquantulum audaciores Ecclesiastici executionem præcedendi anno omissam promoverunt. Archiepiscopus Moguntinus propter decreta facta à S. M. in Conventu Ratisbonensi ad nostras preces, & beneficio Hispanicarum copiarum Stradam montanam, quam olim antecessores illius Palatinis oppignoraverant, & recenter Regis exercitus invaserat, recuperavit,
„ moxq; in illa exercitium Catholicæ Religionis
„ magno animo instauravit, idem fecit Episcopus Spirensis in aliquot oppidis ante recuperatis, & Herbipolensis Episcopus contra Comitem de Hanau apud Cæsarem restitutionē aliquot monasteriorum isto interim impetravit. Roma mihi Breve Apostolicum venerat ad Cæsarem, quo Sanctissimus D. Suæ Majestatis brachium implora-

plorabat ad tuenda jura Sedis Apostolicæ in Præpositura Ecclesiæ Halberstadiensis, quam contra Iura Sedis Apostolicæ, & concordata Germaniæ, Rex Daniæ filio suo etiam emptis votis sacrilege addixerat, admotaque vi propugnare studebat, cujus violentię cum Cęsarem monuissem, magna diligentia Tillio imperavit, ut satageret jura Ecclesiæ Romanæ; & licet multos parati exercitus Inferioris Saxoniæ deterrerent; non deterruerunt tamen Cæsarem, neque Tillium, qui officii sui memor sedulo rem Catholicam promovit. Et Cæsar non solum Regem, ut à concepto beneficio desisteret; monuit: sed Legato ipsius in Conventu, non ita post Vlmæ celebrando iuxta Electorum aliorumq; Principum mentem omnia sedanda promisit; & ne videretur timuisse inferioris Circuli minas, Halberstadiensi Capitulo revocationem temerarii decreti impetrans; Canonicos, ac Præpositum propter tale Decretum rejectos admitti mandavit; Religiosos S. Francisci Halberstadii monasterio suo restitui voluit; ac tandem PseudoarchiEpiscopum Magdeburgensem ac restituendam Præposituram in Altenbaldenslebeu, ejiciendumq; intrusum condemnavit, & Abbatissam ibidem in Catholica Religione una cum toto virginum cœnobio servandam, nihilq; innovandum strictissime præcepit.

Non multo post, ex decreto tamen Cæsaris, exequutioni demandata fuit sententia, alias contra Landgravium Mauritium ratione Marpurgēsis ditionis lata, contradicente, ac intercedente quantum poterat, Landgravio Guilielmo Mauritii filio, in quem pater (qui jam tunc in Hollandiam abierat) discedens dominiū transtulerat; in quo tantum compendii Catholica Religio fecit, quod ditiones illæ statim à Calvinismo ad Lutheranismum devenerint, vix ullo se opponente; ita enim facile Germani de Religione *Mutatio sectæ Marpurgi in Hassia.*

Prin-

principibus suis cædunt, cum non agitur de assumenda Pontificia, quam maxime hoc nomine, quod Pontificia sit, odio prosequuntur; non ita abhorrentes doctrinā, quā uti nō valde profunde scrutantur, ita non multum curare videtur.

Elector Bavariæ admitti tur à Saxonia.

Magno bono Germaniæ sequenti mense Slensingæ convenerunt Elector Saxoniæ, Elector Moguntinus, Landgravius, Ludovicus, & nomine Electoris Bavariæ Tillius cum aliquot familiæ Saxoniæ Principibus; à quibus cum serio pericula Germania examinata, & nonnullę diffidentiæ ob Electoratus translationem in Bavariæ Ducem à Moguntino remotæ fuissent; confirmatus est Saxoniæ Elector in obsequio Cæsaris; ita ut non solum Bavarum in Electoralis Collegii fratrem, ac socium admitteret, sed deinceps ad conservandam Cæsareæ Majestatis auctoritatem operam suam addiceret. Hanc ut Cæsar rependeret, Fredericum Saxoniæ Ducem Altenburgicum, & Gulielmum etiam Saxoniæ Ducem Vinarlensem, una cum Christiano Principe Anhaltino læsæ Majestatis reos clementissime in gratiam recepit, duósque alios Saxoniæ Duces è Neostadiano carcere liberatos, eidem Electori gratis remisit.

Liberantur captivi.

Obsidio Bredana.

Bellum Germaniæ, ut diximus, totum in Belgium derivatū fuit; ibi magni nominis civitas Bredana à Marchione Spinolæ obsidebatur, quā ut propugnarent Hollandi, undique copias evocarant. Huc Mauritius Hollandici exercitus præfectus descenderat, suaq; castra castris Hispanorum opposuerat, ita ut vix medio milliarià se invicem distarent. Sed quia serius venerat, excitatis jam circumcirca munimentis Hispanicis; illa persuadere potuit, ut obsessos liberaret, quare obsidentibus incommodare, commeatum arcere, subsidia præpedire sategit, sed frustra; ita etiam impetu quodam castra Hispanorū dissolvere conatus, cum incassum successisset, undi-

que

que postea in auxiliis comquirendis laboravit. importune Paulo ante Rex Angliæ telam matrimonii per aliquot annos inter filium illius, & Regis Hispaniæ germanam tractati abruperat, postquam restitutione Palatini desperasset. quare inito novo fœdere cum Rege Galliæ, (cujus Regis sororem pro filio ambiebat.) & cum Hollandis, de oppugnando Rege Hispaniæ, vel saltem de restituendo Palatino deliberavit; nunc Mansfeldii, nunc Regis Daniæ, & quotquot Domui Austriacæ officere poterant, auxilia imploraturus, quæ tamen facilius, tum à Cæsare, tum à Rege Hispaniæ tolerata, quia in sequentem annum rejecta fuere. nam Rex in Italia impeditius Vallem Tellinam propugnabat, suamque Bredam, nisi cum summo dedecore non audebat. Hinc ne præpediretur à copiis Germanicis Spinola, Henricum Bergensem Comitem arma in Marcam circumferre jusserat, & ipse interim in restagnantibus aquis coercendis, & in militibus, ac commeatibus acquirendis, hostibusque omnibus viis insidiandibus expellendis, à quibus plurimum negotii præbebatur; summa industria, ac solertia se exercuit; Mauritius vallum suorum castrorum fere usque ad Castra Spinolę promovit; eaq; magnis operibus munivit Rosenthalii, quo etiam Mansfeldium evocaverat; quem cum Spinola negligeret, in Angliam ad sollicitanda auxilia transmisit, & ut divergiis ab obsidione ipsum Spinolam deterreret, strategemate industrioso Anteverpiam tentavit missis eo aliquot peditum copiis, quæ intempesta nocte lembos in fossam arcis subduxerunt, & inusitatis instrumentis bellicis mœnia pene defensorib⁹ vacua, invadere nisi sunt. quod strategema cum non successisset ob ventum vehementi⁹ flantem, atq; scaphas uno loco consistere nō patientē, alias artes, sed frustra excogitavit. ex Anglia etenim, Gallia, & Hollandia copias in partem

Fœdus inter Anglum & Gallum.

Anteverpia tentata.

partem Flandricam apud portum Caletensem disposuit, quas Rex Angliæ in Palatinatum, ad occupandum Franckendaliam, ubi induciarum terminus expirasset, mittendas curavit. verum & illæ copiæ, partim à tempestate afflictæ, partim inter se non satis cōvenientes, ibidē renitentibus indigenis parum effecerunt. Ne tamen alias aliquid efficerent, Belgarum Infans à Cæsare aliquot legiones peditum, & equitum impetravit; quæ in Bohemia, Moravia dipersæ, tadè quidem motæ, sequenti tamen anno Belgium ab invasione hostium securum reddiderunt.

Cæsaris copiæ.

" Proficiebat interim Cæsar tam in Bohemia, " quam in Moravia contra hæreticos edictis; nam proscriptos prædicantes tamen in Bohemia latitantes, serio per Principem de Lichtenstein ad nostram instantiam perquiri, & arceri jussit. Archiepiscopus Pragensis in singulis districtibus alios reformationis Commissarios instituit, qui evocatis in Synodum Parochis, singulorum gravamina adnotarunt, subdole latitantes pseudoministros detexerunt, loca propinquiora inter se pro administrandis Sacramentis saltē ad tempus distinxerunt, & modum reformandi discentientes, eundem commodissimum suggesserunt. vix scio districtam fuisse, in quo tres, vel quatuor ministri diabolici ad mensem ejurata hæresi non redierint. Præter hæc spiritualia auxilia, quoniam sic tempus requirebat, ad temporalia magis sensibilia confugimus, & à Cæsare alia præter supradicta rigidiora decreta impetravimus, quibus Principi de Lichtenstein mandavit, ne deinceps in Regis Bohemiæ oppidis aliquem civem non Catholicum adscriberet. Deinde, ut ubique Catholici soli, vel ubi aliter fieri non poterat saltem modestiores hæretici in Senatum civitatum adsciscerentur, & quia in Moravia necnon in nonnullis etiam Bohemię locis prædicantes à secularibus dominis defendebantur, vixq; erat

Novis litteris urgetur proscriptorum exilium.

Decreta Cæsarea proficua.

qui auderet, illis invitis, tales Pseudeuangelii ministros arcere: Cardinali de Dietrichstein 27 Decembris præceptum fuit, ut, non habita ratione quorumcunque prædicantes omnes arceret, & recalcitrantes per militarem manum (quam jussus est Maximilianus à Lichtenstein Cardinali præbere) ut perpetuæ emigrationis triste, sed justum officium compelleret.

Arceantur Anabaptistæ.

Maximus tunc in Moravia strepitus fuit contra Anabaptistas, quos paulo ante Cæsar assignatis aliquot terminis proscripserat, cum plusquã vigintimillia illa labe infecti reperirētur, dominis suis in œconomia, in curandis agris, in mercimoniis, officiis, hospitiis, & opera manuũ valde utiles; quare gravatim illos dimittebant, præcipue qui patriæ imperabant. Verum Cæsar constanter etiam ipsis Principibus, nisi parerent, & suos Anabaptistas statim dimitterent, suæ indignationis comminationem indixit, quod ut Anabaptistæ viderũt, dum difficulter à patriis bonis, & ab officiis divellerentur; plusquam decem mille Catholicæ Religioni sese submiserunt. cæteri in Vngariam, in Transylvaniam, Vallachiam, & ad Siculos perrexerunt, pauci ad Polonos pervenerunt, ibique minus grati novo exilio mulctati manserunt,

Prohibentur prædicantes intrare Viennam.

Admirans laudavi hoc ipso anno fervētem Cæsaris in Austria reducenda zelum; in quo tamen nequaquam modestia desiderabatur; nam per ordinarios Magistratus, monitis prius civibus, ut qui Religioni Catholicæ nollent adscribi, libere solum verterent; prædicantes hæreticos arceri voluit, quibus ipse alias nonnullis in locis more majorum securitatem præbuerat; tunc vero ob novas insolentias diutius tolerare non poterat. Itaque de tacito Cæsaris consensu, Senatus urbis Viennensis in ipsa urbe, sub specie quæstionis Parochorum; quibus emolumenta ad sustentãdam dignitatem Sacerdotalē necessaria detrahebantur,

tur,& cives corrumpebantur,prædicantibusLutheranus exercitium Sacramentorum interdixit,solebant enim non procul à civitate commorantes in ipsa urbe hæreticos baptizare, matrimoniis interesse,& alia sua putativaSacramēta secreto infirmis administrare. Deinde ne ad civitatē etiam sine misterio venirent;militib' ad singulas portas constitutis, cautum fuit, illisque mandatum ut advigilarent in tam perniciosas personas, easque vel reiicerent,vel ad superiores deferrent.

Severius Cæsar in Austria superiori,armisDucis Bavariç jam dudum recuperata,& etiam tunc pignoris loco detenta;cum prædicantibus egit, bonis etiam mandatis 39.Augusti,& 4.Octobris, Viennæ editis,omnes Pseudeuangelii,ministros è tota provincia eliminari jussit absque majorj dilatione non aliam causam addens , quam quod pristinæ ac novissimæ rebellionis non parium ansam præbuissent. quapropter ordinati fuere novæ disciplinæ Catholicæ instauratores Doctor Abbas Gotvicensis , & Doctor Spinlerus.

Commercia varia cum Turcis ratione induciarum.

Transmiserat Cæsar præterito anno Legatum suum D. Iacobum Curtium ad portam Ottomanicam cum solemni Legatione, ac solitis muneribus ad pacem stabiliendam;contra quam,quia nihilominus Bethlemus recenter adhuc Turcarum auxilia impetraverat , habens tamen Cæsar hoc anno novas Sultani excusationes, & incitamenta,condescendit ,certos Legatos in Vngariā transmittere; quib' commisit,ut una cum destinatis ab eodem Sultano in locū unum convenirent, illis indicarent Rom. Imperatorē aliquam causam habuisse,& quidē adhuc habere movendi bellum contra Ottomanum;cum jam sepç sçpius sive illius , sive alterius culpa delusus , & à militibus præsidiariis Budensib' , & Strigoniensibus,aliisve, ipsius regiones præter induciarum articu-

articulos fuissent inique satis devastatæ, atque in extremam fere perniciem deductę, nihilominus S. M. declarare pro innita sua bonitate non parum se ad pacem affici, non ut nova aliqua pax condicerentur, sed ut illa quæ anno 606 in Sithvvarok fuerat conclusa, & anno 1616 explicata & confirmata, rursus ratificaretur; modo tamen conditiones diligenter observarentur, & nonnullæ clarius interpretarentur, & corrigerentur, cum hactenus in eorundem observantia fuisset peccatum.

Instructio pro Legatis Cæsaris. Querebatur enim Cæsar de transgressione pactorũ circa pagos dedititios, de devastationibus, captivis, de jure patronatus Transylvaniæ, de subsidiis præstitis rebellibus, ac denique, quod Vazzium vi fuisset occupatum quibus omnibus per contrarios articulos, & justam compensationem Cæsarei deinceps mederi postularunt. Sed tractio ista in aliud tempus dilata, sępius interrupta, ac rursus anno sequenti concepta, non nisi tertio adhinc anno stabilita fuit; nam Turcæ semper difficiliores se præbuerunt, quam anno 1624. quãdo Ottomannicum Imperium quorundam Consiliariorum imprudentia in præsentissimum periculum conjectum fuit, strangulato Imperatore Osmanno, & reassumpto, ac rursus octavo mense destituto Mustafa, & evecto Achimat, & eiecto Mehometo Giraio, qui Caffæ, quæ est Regia Tartarorum sedes, rerũ patiebatur, ac suffecto novo ibidem Rege, quem frater Mechometis, occiso Turcico præfecto, seu Vesirio, fugere coegerat. *Turcarum Mutatio.* Quæ inter Turcas seditiones rem Christiano hoc anno 1642. & 1625. non parum quietam reddiderunt, donec compositis istis turbis, & auctis Christianorum bellis, rursus Turcæ difficiliores sese erga Christianos præbuerunt, ut postea recensebimus.

Nec minus feriantibus in Germania armis Cęsar

ſar res ſuę familiæ Auſtriacæ conſtituere ſategit; diviſa inter fratres hæreditate à Deo poſt obitũ omnium filiorum Maximiliani Cæſaris ad filios Caroli devoluta; omiſſa etenim ceſſione Regis Hiſpaniæ in jure Bohemico, ad ſolum Ferdinandum ejuſque filios maſculos pertinente) de qua forte adhuc, inter Iuriſconſultos fuiſſet quęſtio) omiſſis etiam juribus Ferdinandi, jam ante firmatis in provinciis Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Friuli, nec non in Archiducatu Auſtriæ; totus Comitatus Tirolenſis, Landgraviat⁹ Alſatiæ. provincia Briſgoiæ & aliæ circumcirca ibidem adjacentes ditiones in tres partes fuerunt diviſæ, quarum una Ferdinando Cæſari, altera Archiduci Leopoldo, tertia Archiduci Carolo obtigit. qui tamen ſacro voto obſtrictus nullo modo de ineundo matrimonio cogitans hoc ſuum jus poſtea reliquit Cæſari, contentus Marchionatu de Burgau, & nonnullis dominiis in Moravia, & Sileſia, dum viverēt, prętér annuā penſionem multorum millium florenorum. Cæſar etiam pro ſua innata liberalitate, & animi magnitudine addixit libere hanc donationem Caroli eidem Leopoldo, ſuiſque ſui corporis hæredibus, & ſucceſſoribus, eumque conſtituit Gubernatorem, dum viveret, ulterius portionis, quæ ſibi obtigerat. Pacta autem hujus conventionis fuerunt præter alia una parte invaſa eidem opitularetur; eam exponere, oppignorare, & pro ſuſtinenda familiæ dignitate vendere ſi neceſſe foret, cogerentur, inſuper ad majorem natu familiæ, non extante prole maſcula, devolveretur. Non omittam addere, quod tunc temporis in curia Cæſarea mirum fuit tam gravis tranſactionis prius fuiſſe detectam concluſionem, quam aliquam diſcrepantiam, ob dexteritatem, & ſummam prudentiam Ioannis Vlrici Ducis Cromavii Principis de Echemberg Directoris ſecreti Conſilii Cæſarei, adjuvante Ioanne Baptiſta Verde libero

libero Barone de wertemberg &c. per quos solos fuit directum, & conclusum tam arduum negotium. quare hac occasione sumpta, libere liceat mihi affirmare, tamquam testi oculato (cui multa fuerunt cognita per octennium tamquam Nuntio Sedis Apostolicæ; etsi aliis ignota) Principem quemlibet in tota Europa (quæ potissima pars est Orbis) ministros pietatis, prudentiæ, sapientiæ, & experientiæ, meliores his duobus non posse habere, similes vix, & cum summa difficultate. Horum potissimum industriæ (neque tamen aliorum laboribus derogo) Sedes Apostolica, & Germanicum Imperium eventus fælices negotiorum politicorum, & Religionis post Deum, & Cæsarem debent una cum posteritate tribuere. " " "

Difficilis omnino annus fuit Cæsari 1625. cujus nunc descriptionem aggredior, maxime si illius finem consideremus; initium enim non nisi in instaurationibus corruptæ disciplinæ peractum fuit: nam Cæsar de instauratione Religionis cōsilia initurus, me audito, & evocatis Antonio Abbate Chrinphaniense, Doctore Schaflero, Spindlero, aliisq; præcipui nominis Consiliariis, mandavit Præfecto Austriæ superioris (monito prius Maximiliano Bavariæ Duce illarum ditionum detentore) reformationem Religionis in tota provincia, monitis prius omnibus incolis, ut mature sese ad illam disponerent, vel patrium solum verterent. quare, ut reformatio melius suum sortiretur effectum non multo post diœcesis Passaviensis Ordinario, ejusque substitutis Vicariis significavit, ut amotis Pseudeuangelii seminatoribus; alios magis idoneos sufficerent. Deinde Lintziensi Gubernatori Comiti de Herberstorf injunxit, ut abrogato magistratu hæretico, omnino Catholicum institueret, imponens Prælato in Gotvvirs Georgio Falbio V. I. D. ut serio provinciam sibi suis- " " "

Præcipitur Reformatio in Austria Superiori.

K que

que commilitonibus impoſitam aggrederetur, in qua dum vicani, & oppidani tergiverſarentur, & in longum ſuam reductionem una cum instructione neceſſaria differri rogarent; alia ſeſe incommoda obtulerunt, quæ Cæſarem etiam, quamvis avidiſſimum novæ diſciplinæ, detinuerunt.

Peſtis in Bohemia. Bohemicam reformationem hujus anni plurimum impedivit contagionis morbus, adeo in illo regno vehemens, ut poſt hominū memoriā nunquam vehementior fuerit, ob quem fere toto anno, paucis primis menſibus exceptis, Prælati, & præcipui Proceres è Bohemia exceſſerunt.
» varia tamen media ante contagionis malum ad
» extirpationem hæreſeos adhibita fuerant; inter
» quę non infimum fuit interdictū matrimonium
» non Catholicis, & interdictæ bonorum permutationes, emptiones, & contractus commerciorum iis, qui obſtinate Catholicam Fidem rejicerent, ſed inventa lege, inventa fuit malitia; notatumq; fuit plures matrimonia clandeſtina contraxiſſe; alios ſcortum aluiſſe, vel feciſſe; ita ut neque hoc remedium ſufficere viſum eſt. *Prohibentur matrimonia.* Profecerat tamen in aliquibus alicujus nominis Bohemis, qui ut ad matrimonia honeſtiora pertingerent, aut filias ſuas elocarent gravioribus perſonis, Catholicam Religionem admiſerunt. Magis profuit bonorum per Cæſarem venditio quæ non niſi Catholicis vendebantur, & ſi forte poſſeſſor, aut prævaricator ad Catholicam Religionem poſthabito errore reverteretur; pœnarum, & mulctarū minutio. *Bona venduntur ſolis Catholicis.* His etenim legibus nonnulli, ut bona ſua ſervarent, & mulctā evaderent,
» Catholicam Religionem amplexi ſunt; ut vidi-
» mus in Bohemia, ubi tertia pars regni fiſco adju-
» dicata non niſi ad Catholicorum manus pervenit; quæ ratio politica rem Catholicā vehemen-
» ter auxit; ſed in reducendis ſubditis plebeis pro-
» teſtantis, & civibus, maxime opificibus, maxima
fuit

fuit difficultas, illi enim sine solo, ambulones solam suam artem circumferentes obstinatissimi, rigidioribus mandatis pressi urbes vacuas dominis suis reliquerunt; ut non semel, neque uno in loco accidit. nonnulli etenim incensis propriis ædibus, cum uxoribus, & liberis in sylvas se receperunt, alii vero scipionē manu gestantes, solum verterunt. Non procul à finibus Saxoniæ in vico Marquesdorf vicani omnes aliquot pagorum, fere sexcenti numero, dum illorū dominus Henricus Ottho à Wartenberg rigidius introductioni Catholicæ Religionis insisteret, & alioqui ob alias causas suos subditos infensos haberet, ex condicto ipsa die SS. Simonis, & Iudæ castrum invaserunt, & eum cum paulò ante Sacro interfuisset una cum Domina è libera Baronum de Glosen Bavarica familia aggressi nocte tota arctissime obsederunt; mane vero vi facta irrumpentes illū una cum uxore ex propria arce extrahentes ad fimarium, palis, contis, & fustibus miserrime trucidarunt, neq; propterea quisquam illorum locū deseruit. sed mox alios pagos tentantes, an idem suis Dominis vellent præstare, fere ad duos menses obstinatissime perstiterunt, donec Cæsareus miles à Tribuno Praineró conductus vicum circundedit. & simul omnes delicti reos intercepit. ex his postea viginti coriphæi capti, aliis dispersis, crudelissimas supplicii pœnas Pragæ subierunt: cives vero emigrantes in Saxoniam, vel in civitates Imperiales se receperunt, & sic periit expectatus fructus animarum; auctumque malum alibi non facile superandum. quod cum in multis Congregationibus de regni reformatione institutis animadvertissemus, adhuc aliquandiu supersedendum duximus, & Catechistas singulis locis instituimus, donec felicior aura opportune rem veheret.

Desperatio Bohemorum.

Tumultus rusticorum in Bohemia.

Calamitatum illarū partium additamentum fuit

Obitus Sora-

nißimi Caroli. fuit inopinata mors Caroli Archiducis, fratris Cæsaris, Episcopi Brixinensis, & Vratislaviensis, qui etiam post obitum Archiducis Maximiliani, Ordinem Equitum Teutonicorum Germaniæ titulo Magni Magistri gubernavit. is cum in Hispaniam fuisset evocatus, ut Lusitaniæ regno præesset, aliquando in Belgio substituendus, primis diebus, quibus in Hispaniam appulit infirmatus, pie decessit. vacarunt itaque post illius obitum Episcopatus præfati, & Generalatus Teutonicorum Equitum, de quo non levis inter Equites fuit controversia. Domus enim Austriaca plerumq; illo Magisterio usa ob magnas expensas pro liberatione Prussiæ, & conservatione bonorum illius Ordinis, aliaque beneficia præstita, non libenter talem dignitatem sibi eripi patiebatur, fueratq; Archidux Carolus nonnunquam illius mentis, ut sibi nepotem Archiducem Leopoldum Guillelmum in coadjutorem adsciscere. quod tamen propter ætatis defectum omissum fuerat. vacante ergo Magisterio, Ordini Equitum liberam electionem Cæsar reliquit non tamen omninò filium excludi cupiens, & ideo ad obtemperandum S. M. desiderio quidam ex Ordine proposuerunt Magisterium cuiquam benemerito posse cōferri; Archiduci vero quotannis pensionem duodecim millia florenorum inde solvi usq; ad annum ætatis decimum octavum, quo electus, si superstes foret, locum Archiduci cederet, & tantundem pro sui sustentatione ab eodem Archiduce reciperet. Ordo itaque matura deliberatione præhabita, consentientibus suffragiis. Dominum à Werstèrnach alias Ordinis Vicarium ad Principatum evexit. & ille non ita post clavo assidens, multa bona Ordinis restauravit. Singulariter notavi in hujus Archiducis decessu Cæsaris modestiam; non solum quando æquissimè mortem fratris, & quidem fratris charissimi plusquam patienter tulit; sed quando Or-

Ordinis Teutonici Magisterium.

Ordini Teutonico repetenti bona mobilia Ordinis, defunctiq; Archiducis; ea omnia concessit, quæ Cruce Ordinis signata reperta sunt. quâ distinctionem tum in arce Neustadiensi, tum in Episcopatu Vratislaviensi, Nissæ, & in Burgavico Marchionatu ubi suas sedes habuerat Archidux, clementissimè admisit.

Non exigua fuit difficultas ratione Episcopatus Vratislaviensis, quem Canonici, ad quos libera spectabat electio, nõ illibenter Archiduci Leopoldo Guilielmo detulissent, ea spe firmati, quod ipsius patrocinio tuti in Silesia possent instantes tumultus evadere, & præteritas clades resarcire. erat etiam, qui illam dignitatem tenuiori Canonico addicere volebat, quod civibus Vratislaviensibus hæreticis, & egregie superbis, non parum placebat; ut tanto liberius virgam Episcopi, quæ adhuc exiguè illos premit, possent excutere, unà cum instauratione disciplinæ Ecclesiasticæ, si forte imperaretur. jamque non semel Canonici tantæ dignitatis avidi convenerant, socioque subarrhaverant: verùm Cæsar seposito privato commodo, per Legatum Fredericum à Tallemberg Dicasterii Bohemici Præsidem, difficultates jurispatronatus, aliasque non exiguas ingerens, etiam ad mentem Summi Pontificis talem dignitatem filio Regis Poloniæ Carolo Ferd. deferri maluit, dissuadentibus etiam hoc idem nonnullis Consiliariis, qui ex tali possessione posse innovari jura Polonica, quondam in Silesios habita, verebantur. Ægrius etiam hanc promotionem ferebant Silesitæ cum Vratislaviensibus tanti Regis splendorem extimescentibus, cui difficulter potest resistere Silesia, si semel, uti inceperat, manum restaurationi Catholicæ disciplinæ admoveret; quod uti frequenter monui, successit; nisi Mansfeldii miles pertinacior, & postea Cæsareus, ut alterum repelleret, (de quibus postea latius) adeo illas provincias infestasset.

Episcopatus Vratislaviensis.

De Episcopatu Brixinensi levior fuit difficultas. illius enim, ut extra periculum, electio Dominis Canonicis relicta, non multo post pacificè valde successit; fuitque illa dignitas uni Canonico ex Capitularibus jam pridem Collegii Decano consentientibus suffragiis collata; cujus confirmationem Romæ nos ipsi procuravimus.

Obitus Card. Hogenzolre. Vix res Vratislavienses compositæ fuerant, quando certo nobis constitit obitus Cardin. de Hogenzolre Osnabrugi, quē adeo immaturè ereptū Cæsar, & Imperii Principes gravissimè tulerunt; nam vix in toto Imperio fuerat Princeps rebus tractandis aptior, & in rebus Imperatoris, Catholicique fœderis magis exercitatus. Amisit illa Ecclesia præcipue optimum Pastorem, cujus opera paulò ante, Nobilitate excepta, ad gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ redierat, absq; ullo strepitu; quod non parum fuit in meditullio Imperii, seu Circuli Westphalici, ad oram Circuli Saxonici, & in oculis fere Hollandorum frequentissime excurrentium. acerbam hanc mortem paulo post sensit diœcesis, quando Sede vacante à Mansfeldii milite sub fine Augusti hoc eodem anno invasa, gravi mulcta damnata fuit, & aliquot Canonicos nobiles, ac cives abductos deploravit. Magis tamen, quando quarto mense in electione novi Prælati schisma locum habere cœpit inter Canonicos eligentes, pars enim Metropolitano Archiepiscopo obsequens Franciscum Guilielmum Comitem à Wartemberg, Ferdinandi fratris Guilielmi Bavariæ Ducis filium elegerat: Pars vero neq; infima eandē, quia nondum capitularem, repudiarat. quare tum apud Cæsarem, tum apud Sedem Apostolicā hæc controversia decidi debuit, & non nisi auxilio armorum Comitis Tillii decisa quietem accepit, non sine periculo, ne Daniæ Rex, qui Episcopatum illum pro filio ambierat, obtineret.

Mansfeldii irruptio.

Controversia de Episcopo inter electores Canonicos.

Alia controversia.

Eo-

Eodem mense Imperator, cum tota curia ob sævissimā pestem, quæ Viennæ grassabatur, Neustadium se cōtulit; ubi paulo post prope portam quæ Styriam respicit, cum accensus in quadam parva domo fuisset ignis, mox mirantibus omnibus, ante horam, totam medietatem civitatis ex parte dextera ab ingressu portæ Viennensis combussit. causam tam magni, ac repentini incendii nonnulli ventis valide flantibus tribuerunt; alii perfidiæ hæreticorum, cum eodem momento temporis fuerit accensus ignis in quatuor multum inter se distantibus locis civitatis, præsertim in domo Episcopali, in qua ego habitabam, sed illa combusta aliquot tallerorum millia de meis mobilibus deperdidi, meamque vicem se doluisse ex benignitate, & mente Sanctissimi D.N. Vrbani postea Eminentissimus Cardinalis Barbarinus literis significavit.

Isto interim operam dedi, ut omnino Lutheranæ sectæ exercitium Viennæ intercideretur; nam postquam urbe prohibiti fuerant prædicantes illi animarum seductores; nova sese obtulerat occasio, illorum exercitium perturbandi. habebant enim illi uno miliari Italico circiter ab urbe, in loco Hermols, qui vicus ad Helmhardum Iergerum in istis rebellionibus fere primarium rebellem, spectabat; de cujus causa, ac delictis, cum dudum disceptatum fuisset, tandem illo mortis sententia damnato, sed postea vitæ gratia impetrata, bona omnia fisco adjudicata, subditique mense Aprilis hujus anni in fidem, tutelamq; Cæsaris recepti fuerant. Tunc subito concionatoribus Lutheranis injunctum fuit, ut loco cederent, illaque dynastia paulo post Cathedralis ecclesiæ Viennensis Canonicis ad S. Stephanum tradita fuit, qui statim ibidem Religionem mutarunt, subditosque omnes illorum locorum ad Catholicam Religionem perduxerunt. Quoad hæreticorum exercitium, omnes de-

Adimitur hæreticis Hermols.

cepti fuimus. nam illi deliberantes de loco sui ,, exercitii, proximum urbi pagum, triplo tamen distantiorem ab urbe Viennensi, ad alium Baronem hæreticum, non reum alioquin spectantem, perniciosissimum illud transtulerunt, verum est, locum fuisse tali exercitio dignum, nam proximum habebat urbis Viēnensis patibulum, quod loco imminebat, & quod præteriri non poterat, talem synagogam frequentare volentibus. Hoc tamen opprobrium non deterrebat, quominus singulis Dominicis diebus mille. & aliquando plures eo confluerent. quod non sine cordis anxietate vidimus, & ingemuimus frequenter remedium quærentes, & non invenientes, nondum maturo flagello, quod sibi ipsis hæretici tandem tali suo zelo præpararunt.

Hæretici transferunt suum exercitium in Snzestorf.

Senatus interim Viennensis in nullo suis subditis obligatus, cum animadvertisset ex decreto alias facto non paucos cives loco cessisse, plures etiam ad maturandum discessum in præcinctu esse; nullū deinceps à præstito juramento absolvere voluerunt: sed aliam viam ineundam arbitrantes, omnibus alienæ Fidei professoribus injunxerunt, ut cum uxoribus, liberis, & domesticis suis, conciones Catholicorum, eorumq; templa frequentarent; absentibus vero primo Dominico constitutam pœnam, secundo duplicem, & tertio iterum duplicem indixerunt. quæ mulctæ non parvum tumultum, ac odium seditioni proximū frequenter excitarunt; dum hi excusationes, illi absentias, & rursus isti præsentiam in diversis ecclesiis allegarent, alii vero, ut bruta animalia sese concionatoribus, & ecclesiis magis ad offendiculum, quam ad fructum offerebant.

Decreta Senatus de frequētandis Eccle-[illegible]

In Stiria, Carinthia, & Carniola multo fælicius reformationes successerunt. illarum etenim regionū Episcopis, Gurcensi Lavantino, Labacensi, Seccoviensi, nec non Archiepiscopo Salisburgensi,

Reformationes in Stiria, & Carinthia.

gensi, ferè eodem tempore, cum Austriaci, Bohemi, & Moravi durius resisterent; calcar additum fuit, ut diligentissimè reformationem suarum dioecesium promoverent; eaque omnia quæ ad sæculare etiam officium spectarent, promotione Catholicæ Religionis adhiberent. Insuper Cæsar suis Legatis Gretzii relictis, serio imperavit, ut diligentissimè, ac promptissimè manū tam sancto operi auxiliatricem præstarent & quia tam in illis partibus, quam ferè in universa Germania plus sæculari potestati propter violentiam, & potentiam hæreticorum, etiam in Religionis negotio defertur, ipse Cæsar qui alias dum adhuc Archiducis tantū titulo illis ditionibus imperaret, evulsa hæresi, Catholicam Religionem plantaverat, suosque subditos ad suscipiendam Religionem armata manu adegerat; etiā modo irrepentes hæreticos, ac præcipuè in nobilium Dynastarum, ac Baronum regionibus, apud quos Episcopi minus audiebantur, profligare debuit. Hinc solemni scripto 26. Aprilis hujus añi edito in Stiria, & Carinthia Reformatores ordinavit Leonardum Episcopum Levantinum, Christophanum Ursenbeckium, & Ioannem Baptistam Vischerum quibus etiam normam in expurgandis ditionibus præscripsit, ad quā Magistratus urbiū, advocatos, procuratores, curiales, opifices, foeminas, tutores, pupillos, scholas, discipulos, ac pueros reducerēt. Per illos juxta Cæsaris præscriptū mandatum, de libris prohibitis, de festorum observantia, & jejuniorū, de abstinentia ciborū, de ecclesiarū conservationibus, de hospitalibus, Xenodochiis, de bonis Ecclesiasticis, de Collegiorum fundationibus, de Parochiis, de Confessionibus, & Communione circa festum Paschatis, de revocatione adolescentum, qui in partibus suspectis, aut hæreticis, litteris operam navabant, aut serviebant; ac tandem de collaturis, & feudatariis actum fuit, singulisque juxta

Puncta reformanda à Cæsare præscribuntur.

Zelus Cæsaris.

„ ordinationes Ecclesiæ Catholicæ, & maximè „ Concilii Tridentini, ut ipse examinavi, provi- „ sum fuit, tanto Imperatoris optimi zelo, quanto unquã in primitiva Ecclesia Constantini, Theodosii, Iustiniani, aut Caroli Magni sanctissimas leges sanctientium. Insuper ut rem Catholicam promoveret Cæsar, adhortatus est Episcopos Bambergensem & Herbipolensem; qui nonnullas dynastias in Stiria & Carinthia obtinent; in quibus plerumq; solebant vulpeculę delitescere, ut etiam ipsi sua loca expurgarent, & unita manu lolium ejicerent.

Excusantur Vngari.

Reformatio Religionis, hisce annis eum in Vngaria fælicitatis cursum, quem in aliis provin- „ ciis, tenere non potuit. nam concessio libertatis „ Religionis promissionibus, ac diplomatibus regiis roborata perfringi non potuit. Neq; enim Vngaria armis reducta, sed incolarum consensu, dictam Religionis libertatem præferentium, ad obsequium Regis accessit. quoniam ferè singulis annis à 1619 usque ad præsentem, Vngaria ipsa à Gabrielis Bethlemi armis subacta fuit, ibique tanta persecutionis procella Ecclesiasticos, ac Catholicam Religionem pressit; ut quamplures Sacerdotes vel gladiis, ac tormentis, vel fame, & frigore in montibus interierint; sicque Ministrorum ecclesiæ numerus mirum in modum fuerit imminutus. Et quoniam scholæ Catholicæ toto hoc tempore sublatæ fuerant, ne quidem subcrescere potuerunt, qui Sacerdotio idonei essent. atque hæc una res fuit, quæ maximas, atque arduas in progressu Religionis difficultates objecit. tantum enim abfuit, ut ad loca hæresibus infecta Sacerdotes mitti potuissent, ut ne quidem in locis Catholicis decima quæque Parochia Curatos haberet. sed vel un⁹ Sacerdos subinde huc, illucq; discurrerit, vel scholares sæculares postillas vernacula lingua perlegendo, & baptizando, Catholicos in Fide cõservarunt; idq; ex Ordinario-

riorũ licẽtia, unde Licentiatorũ nomen habuerunt. Inter tot tamen & tantas Religionis clades divina bonitas supra omnem humanã spem magna suppeditavit auxilia, quibus Religio Catholica in regno sublevata fuit. Nam in primis magnorum virorum facta est ad Catholicam Fidem accessio, in quorum amplissimis dominiis Sacerdotes Catholici collocati fuerunt expulsis hæresum seminatoribus; adeo ut solus Comes Georgius Zerin in locum plusquam viginti hæreticorum prædicantium Catholicos Parochos collocavit. Similiter Nicolaus Forgach, Comes Georgius Erdeordii, tota familia Iakosith, Andreas Balassa, & complures alii ex primis Comitum, & Baronum familiis ad Catholicismum redacti, suas partes strenue præstitere. Deinde effectum est, ut omnia majora officia, & regni Magistratus administrarentur per Catholicos, qui & ipsi Religionis rem potenter promoverunt. Ad hæc cum antea in Vngaria Academiæ, & scholæ nullæ, immo ne mediocres litterarum exercitationes reperirentur; hisce annis aliquot introductæ sunt. Petrus enim Pasmanus Archiepiscopus Strigoniensis, nunc Cardinalis Eminentissimus, vir pietate, litteris, & prudentia nemini in tota Europa secundus, Collegium Ternaviense, in quo plus quam mille scholastici numerantur (prout egomet præsens vidi) fundavit, tribus millibus Vngaricis talleris attributis. Instituit præterea in eadẽ civitate Seminarium nobilium puerorum Vngarici regni, qui in Catholica Religione erudirentur. Contubernium quoque ibidem erexit pro pauperibus studiosis scholas R. PP. è Societate Iesu frequentantibus quibus ad numerum viginti quinque tunc adscendentibus, alimoniam præstabat. Præter hæc Collegium Passoviense sub ipsorum Iesuitarum disciplina, ab eodem Cardinali, ac vero Vngariæ Apostolo fundatum est, depositis Viennæ quinqua-

Petri Cardinalis Strigoniensis fundationes.

ginta millibus florenis ad censum perpetuum, è quibus singulis annis tria millia Collegio tribuuntur. Domus insuper, quæ fuerat Sancti Adalberti, primi Strigoniensis Archiepiscopi, à quo D. Stephanus Vngariæ Rex baptismate initiatus est, pauperum Vngariæ studiosorum habitationi ab Eminentissimo eodē in prædicta urbe dicata est. Sed integræ nobilium, ac pauperum simul educationi, ac disciplinæ se providisse Eminentissimo eidem satis non fuisset; ni etiam Sacerdotum inopiæ subvenisset: ac proinde Viennæ Clericorum Collegium instituit; eique partem in censu, partim in donis centum triginta millia florenorum in perpetuum dedit. in hoc quadraginta circiter Clerici aluntur, & jam annis singulis novi Sacerdotes submitti solent. In loco limitaneo præsidio, nempe Iavaricensi, vulgo Rab Dominus de Dalos Episcopus ejusdem civitatis Collegium PP. Societatis Iesu erexit, applicatis inter alia etiam bonis deserti cujusdā in finibus Turcicis monasterii monialium. ubi monasterium etiā fratrum Minorum Sancti Francisci constructum fuit. Duo quoq; alia fundanda Collegia præ manibus sunt; nimirum Scepusiense ex diversis Ecclesiasticis bonis à sæcularibus recuperatis, & Humanaiense per bellicos tumultus interruptum. verum hoc, ut diu mecum egit Comes Humanaius non solum perfici, sed in eo, quod jam factum est, reparari, ac reædificari debet. Talibus incrementis status Ecclesiasticus notabiliter corroboratus est. sed nec minus, cum multa beneficia Ecclesiastica, sicut Abbatia Lesсensis, & Præpositura veteris Budæ, quæ longum tempus in sæcularium manibus occupata permanserat, recuperata sunt, & in dies aliæ recuperantur. Nec Imperatoris pietas non maximam præ se tulit in Ecclesiasticæ rei promotionē. multa enim, & pergravia onera Ecclesiastici status sustulit, me precante, & cum antea bona Eccle-

Cæsaris piissimæ concessiones.

siastica à fisco passim hypotecarentur; sua Majestas suo, ac successorum nomine promisit, nunquam in posterum beneficia ulla oppignoranda. Ac pariter perniciosam consuetudinem, quæ ab annis sexaginta irrepserat, ut mortuo Prælato Fiscus omnia mobilia ad se raperet, Cæsar substulit, ac ut seminariis erigendis mobilia hujusmodi applicarentur mandavit. Insuper cum recenti, sed tantundē intolerabili gravamine Reges obstrinxissent Prælatos ad certum militū numerorum eorum sumptu in confiniis alendū, quo facto omnes redditus Ecclesiarum in milite alendo impendebantur, nec ulla Ecclesias juvandi facultas remanebat: hoc quoq; inconveniens per Cæsaream pietatem sublatum est. Deniq; cum aliquas obventiones Prælatorum Camera sibi usurpasset; eas Sua Majestas remittens, nominatim suprad cto Cardinali, tamquā Archiepiscopo Strigoniensi, redditus cōsignavit ex cusione monetæ debitos, qui vocantur Piserum, quod est quadragesima octava pars cusionis monetæ aureæ, vel argenteæ in mineralibus Vngariæ locis.

Ex his aliisq; multis Cæsaris erga regnum Vngaricum beneficiis natus fuit illius nationis erga suam Majestatem summus affectus; ita ut vivo adhuc, & vegeto illo, de substituendo in Regem successorem in Vngariæ filio Ferdinando III. primo Ecclesiastici sponte sua, deinde sæculares Catholici, necnon politici à Catholicis, & Clero inducti cogitaverint; eamque admissionem adhuc hoc anno perficere maturaverunt; ut suo loco dicemus, postquam de bellis hujus anni, quę maxime extra hæreditaria Cæsaris regna, singulari tamen beneficio Catholicæ Religionis, plusquam speraveram, gesta sunt; divina magis, quam humana gratia tot calamitatibus Germaniæ, per hæresim dissipatæ, finem fortiter præparante. Præteritis etenim bellis Italiæ, Vallis Tellinæ, Sabaudiæ, & Liguriæ; quæ ad nostrum insti- *Affectus Vngarorum erga Cæsarem.*

tutum parum faciunt; non parum tamen progressum bellorũ Germaniæ detinuerunt. Belgicorum, quæ etiam ab exercitibus regiis, & Cæsareis gesta sunt, libet meminisse. Nam Legiones Saxonicæ Henrici Iulii, Nassovicæ, Collalti, & Holsteynii in Belgium evocatæ, sub initium hujus añi appulerunt. Inibi vero singulari usui fuerunt ad repellendas Angliæ, Daniæ, Regum, & Ordinum Hollandiæ copias, ad liberandam Bredam; & irruendum in Palatinatum submissas; quibus, ut victoria non successit, mortuo jam Comite Mauritio, & fere eodem mense Iacobo Rege Angl.æ, Iunior Rex Carolus desponsata sibi sorore Regis Galliæ, novum fœdus, prout fama erat, cum Galliæ, & Daniæ Rege, & cum Ordinibus fœderatis Belgii sancivit ad restituendum Palatinum, & impugnandũ Regem Hispaniæ. quod fœdus, ut validius esset, separatum fœdus maritimum inter Angliæ Regem, & præfatos Ordines Hollandiæ initum fuit; quo integra armatorum classis communibus expensis ordinata fuit, quæ Regem Hispaniæ in ipsa Hispania, aut Lusitania invaderet, illiusque vires una cum viris consumeret. Sic statim instructa fuit classis centum & triginta navium, commeatu, rebusque omnibus ad irruptionem necessariis refertissima. quam ut exciperet Rex Hispaniæ, quamvis in Italia gravi bello implicatus & in Belgio necnon in Germania, immo quarto in Indiis detentus, maritima loca suorum regnorum firmis extructis propugnaculis, excitatisque præsidiis, à finitimis populis muniri mandavit. sed Deus ipse pro Rege, & Religione pugnare visus est; nam vix classis adornata littus exierat, quando iterum portum petere coacta est, ventorum verbere repercussa, ubi naves inter se collisæ inæstimabile damnum dominis intulerunt.

Legationes Cæsaris in Belgium.

Fœdus inter Gallum, Anglum, & Hollandos.

Quatuor in locis Rex Hispaniæ bella habet.

Regis Daniæ

Terra Rex Daniæ cum subsidio aliorum Regum,

gum & auxilio totus districtus Saxoniæ inferioris, caute ad hoc bellum perducendæ, Palatinum in locum, quo exciderat, reponere decrevit. Hinc indictis illius districtus Comitiis, variis per suos, quos seduxerat, gravaminibus dissimulatis, cum semper causam Palatini, & aliam quæ propriæ ambitioni serviebat, Ordinibus non proposuisset; ostendit, quam gravi jugo Cæsar decrevisset illum districtum sibi subjicere, visitationes instituere, Catholicam Religionem introducere, Episcopatus non Caholicis adimere; imo feudatarios more majorum ab investitura excludere, aliaque in non leve præjudicium illius districtus perficere. prolixo insuper sermone ipse Rex Daniæ hoc ipsum alias Tillium voluisse, quando in Brunsvicensem ditionem irruperat, testatus est, ac deinde à præcipuis Ordinibus, se in præfectum Circuli elegi voluit, destituto seniore Duce Luneburgensi, tanquam ad defensionem Circuli non idoneo. quod cum successisset quo magis intentio illius celaretur, Legatione ad Cæsarem omissa Tillio non procul ab illo limite excubanti significavit, præfati districtus ordines ac Principes velle in Cæsareæ Majestatis devotione, & obsequio constanter perseverare; nec contrarias præparationes bellicas admittere: quare obtestatus est eundem Tillium, ne aliquam vim inferret, qua tam devotorum Principum arma provocaret. Interea vero ipse in ipsa Dania præparationes bellicas fecit, & annuentibus Ordinibus inferioris Saxoniæ, plurimas copias collegit, quæ etiam ne strepitum facerent partim in Holsatia, partim ultra mare in Dania asservabantur. Evocaverat etiam ille Christianum Brunsvicensem, ac Mansfeldium, adhuc quidem in Bredanæ urbis liberatione impeditos, sed illos sibi arrha veluti mancíparat; ut liberata, vel deserta urbe in Saxoniam accelerarent. Interim ne

apparatus.

Causa belli inventa.

Decipula Tillio paratur.

Revocatur Mansfeldius.

non tantum Tillio, sed & Cæsari imponeret; ad Cæsarem litteras dedit, quibus præparata Comitia Electorũ Vlmam improbabat, & restitutis illis, qui Bohemiæ tragœdiæ auctores fuerant; etiam deceptum Palatinum pristino loco restitui optabat, ut sic Romanum Imperium quieti, restitueretur, & clementia Cæsaris semper apud Palatini gentiles, affines, & consanguineos, laudaretur. subjunxit paulo post alias litteras, quibus significabat, Ordines inferioris Saxoniæ ipsum uti Ducem Holsatiæ, ac membrum illius Circuli in Præfectum, & belli Ducem elegisse; nihil autem se velle moliri, quod Cæsareæ auctoritati officeret, sed solum Ordines suos, illumque districtum à tot incursionibus, & devastationibus, quas nonnulli minitabantur, velle defendere, maxime à Tillio, quem viderat, nec petitione Principum vicinorum, nec Cæsaris mandatis locum ullum intactum reliquisse; adeoque suis per ludibrium respondisse Cæsarianum militem aere vivere non posse. ad quas litteras Regis primo Tillius respondit, majores belli præparationes, numerosum militem contra leges Imperii, inscio Cæsare regnante, conscriptum; & cæterorum Ordinum legatos, suspicionem injecisse longe majoris momenti, quam esset illatum provinciarum defenso, quibus tum Cæsar, tum ipse vellet assistere: si contingeret provinciam à quolibet hostiliter invadi, rogans, ut ab aliis expeditionibus non satis prudenter, & cum maximo provinciarum detrimento susceptis abstineret. Cæsar vero illius novam miratus dignitatem rogavit, & auctoritate, qua valebat, in Germania, mandavit, ut insolitam externis regibus dignitatem Præfecturæ Circuli deponeret, eamque curam Duci Luneburgensi, qui eam multis annis optime administraverat, committeret. verum hæc frustra fuere apud illum, qui bellum adornabat; quare

Regis Daniæ litteræ ad Cæsarem.

Cæsaris responsum.

quare statim nomine totius inferioris Saxonici districtus, quorum Legati Brunsvicum convenerant ad superioris Saxonici Circuli Electores, Principes &, Ordines scripsit, eorumque operam in repellendis Cosaccis imploravit, quos in Poloniæ limite convenisse, & per illas ditiones velle irrumpere finxit. quod eo fine fecit, ut etiam illum Circulum in belli societatem pertraheret; & ipsis Ordinibus superioris Saxoniæ metum externorum militum incutere, & suos Ordines nullo alio fine bellum gerere, neque alterius culpæ participem se reddere assereret. sed Saxoniæ Elector, iliimque provinciæ Ordines melius moniti, sua quidem provinciam servare promiserunt; ipsumque Regem Daniæ hortati sunt, ut idem saperet, & à vi contra Cæsarem abstineret.. Bello hoc ingruente ad solamen Cæsaris, & Catholicorum pax Turcica mense Majo hujus anni stabilita fuit in aperto campo prope Gyarmatam, septem articulos comprehendens. & quia hi postea, atque iterum fuerunt corrupti, & rursus correcti, melius infra recensentur, nunc vero sufficiat dixisse hanc pacem non parum saltem ad famam Cæsari profecisse; cum à novis exercitibus appareretur; præterquam, quod non nisi anno sequenti Turcarum invasionem senserit, quare hæc pax vere plurimum rebus Cæsareis conduxit. *Pax Turcica.*

Soluta interim per deditionem urbis Bredanę obsidione, & obsidentibus hinc inde dispersis etiam defendentes urbem cum exercitu Hollandorum, qui frustra liberationem procuraverant, dimissi sunt. quare Mansfeldius cum magna parte exercitus ad Regem Daniæ profecturus, duodecim mille pedites, & mille equites. Genneppæ Mosam transiens ad Cliviam deduxit, deinde prope Emmericam navibus Rhenum trajiciens, ibidem aliquandiu inter Resam, & Vesaliam substitit, ubi Christianus Halbersta- *Breda deditur* *Iter, & expeditio Mansfeldii.*

berstadiensis cum equitibus obambulans integram patriam diœcesis Coloniensis exactionibus infestavit; donec Anhaltin⁹ cum octo equitum, peditumque millibus prædones insequutus; eos fugavit. qui dilabentibus hinc inde suis militib⁹, cum octo circiter millibus versus Monasterium, & Osnabrugam se receperunt. Cæsaris interim copiæ non minus, quam Regis Daniæ auctæ sunt; nam non solum legiones, quæ in Belgio fuerant, redierunt; sed Anhaltinus, & Tillius ex Hassia, Veteravia, & Paterbornensi ditione in proximam Visurgi stationem devenerunt, ut hostilibus copiis si ita necesse foret, sese opponerēt. imo ne prævenirentur, Hoxteram, & Holzmundam, qui insignes sunt ultra Visurgim adit⁹, occuparunt; incolasque arma deponere coegerunt. quod ut Danus intellexit; Hammelinum, & Mindam suum exercitum deduxit; ibique aliquãdiu subsistens, ut Tillii molimen expectaret; Hammelii inter lustrandas noctu excubias ex crepidine mœniorum in fossam cum equo lapsus, non exiguum vitæ periculum subiit. quare post ea, tam Hammelium, quam Mindam deserēs, ut majores copias expectaret, in Verdensem diœcesim secessit. Tilli⁹ vero desertam Hammeliam, occupans, Mindam, exiguo prꝑsidio trecentorum tantum militum imisso, sui juris fecit; illamque urbem postea magis ac magis munivit. cum vero Danicus exercitus in dies cresceret, constaretque, jam ex Anglia magnam vim pecuniæ fuisse subministratam; eiq; præter Mansfeldii, & Christiani Halberstadiensis copias in proxima Osnabrugensi ditione grassantes; Vinariensis Ducis ter mille equites, quorum Legatus erat Fuchsius, item Obertrautii Equitum Magistri duas legiones accessisse; moxque majores copias ab Hollandia, & Gallia expectari, voluit Cæsar etiam altero exercitu Tillio multis præsidiis extenuato succurrere. Wallesteinio itaque

Lapsus Regis.

Princi-

Principi curam dedit, ut novas copias conscriberet, illisque militem veteranum ex Bohemia, & Moravia in formam integri exercitus uniret. quod quam citissime exequutus, spatio duorum mensium exercitum viginti trium millium ad limitem Bohemiæ prope Ægram deduxit; illoq; ibidem lustrato, mox relicta ad levam Norimberga in Franconiam optimo ordine perrexit, sextisq; castris Magdeburgensium, & Brunsvicensium fines attigit. occurrit huic exercitui in viarum augustiis difficillimis Dux Brunsvicensis evocata Nobilitate, & vicanis quamplurimis militibus mixtis, per quos aliquantulum repulsus Wallesteinius ad Gotthingam octiduo subsistere coactus fuit; donec adveniente Tilii milite ad sex millia, & viam sternente tutiorem, aditum invenit. Tunc superatis semel sylvis, & anfractibus, plenis gressibus in inferiorem Saxoniam, non ab ea parte, qua Tilli' castra fixerat, sed versus Halberstadium irrupit, atq; non ita post Halberstadium, Halam, & totam Magdeburgensem ditionem invasit. *Nova copia Wallesteinii.* *Resistit Dux Brunsvicensis.*

Interim Tillius majori securitate, postquam frustra Nienburgum oppugnasset, & Regi Daniæ negotium facessere non destitisset; in suis expeditionib' progrediebatur, hoste non parum metuente novum exercitum. Itaque semel Tillius satis magna clade afflictus, non solum cum Gardum, & Grottum Ducum Legatos amisisset: sed cum sævientes rustici aliquot turmas Croatorum, & Wallonum dissipassent; sese debuerat subducere, verum ad Wallesteinii accessum rursus irrumpens insignem victoriam non procul ab Hannobria 4 Novembris retulit: quando in conflictu cecidit Fredericus Dux Saxoniæ Altenburgensis perfidus, qui dudum Neostadii captus, Cæsarique conciliatus sancte spoponderat, se non amplius contra Suam Majestatem militaturum; & Oberntrautius Danici exer- *Tillius cedi-tur.* *Cadit hostium.*

citus

citus inter equites Tribunus præcipuus, cujus obitum non parum Danici consternati, pacis mentionem fecerunt; quæ tamen, ut patuit ex decursu, non nisi ad colligendas vires tempusque extrahendum ordinata fuit.

Consolabatur Regem Daniæ Conventus propediem in Hollandia instituendus Legatorum Regum Angliæ, Sueciæ, Bethlemi, ipsorum Ordinum Hollandiæ, & aliorum inimicorum Domus Austriacæ, qui omnes in Palatini restitutionem erāt conspiraturi. Liceat mihi hoc loco subjungere id, quod vulgo dicebatur de Christianissimo Rege, (quam vere alii viderint, nam me horum sententiæ non subscribo) dicebant enim ipsius Legatum apud Hollandos egisse, ne novæ induciæ inter Hollandos, & Hispanos, de quibus jam aliqua fama fuerat, locum haberent; in quem finem etiam Regem Hollandis submisisse quinquaginta mille libras Flandricas, aliasque promisisse in tractatu Compiniensi; quod si ista non sufficerent pro eorundē sociorum conservatione, multa plura offerre. Dicebatur insuper quod Rex per eundem suum Legatum Dominum Despesse monuerat Hollandos, ut curarent diligenter 80000 aureos solvi à Rege Angliæ pro Mansfeldicis copiis quatuor mensium cum firma sponsione, se ad dictum summam pro eorundem mensium stipendio subministraturum. poterat enim dubitari, quod si Danus desereretur, & addicta stipendia statuto tempore non repræsentarentur, cum Cæsare conveniret, & Cæsari cederet loca omnia inferioris Saxoniæ; quæ non nisi cum periculo reliqui Orbis fieri posse existimabatur.

Conventus fœderis.

Eadem ratio postea in Conventu præfatorum Principum proposita fuit, atque ideo Cæsar reprimendus, & ne potentia Austriacorum cresceret, in ordinem redigendus judicatum. nihilominus adhuc in illo Conventu mense Decembri instituto,

tuto, nihil concludi potuit; Bethlemi enim Legatus sine sufficientibus mandatis comparuerat, alia tamen expectabat Suevus; necdum advenerant Legati aliorum inimicorum Principum Domus Austriacæ. Interim conditiones fœderis sanciendi perpendebant; & quia remotiores minoribus periculis, ac odiis suberant, minoraque comoda expectabant, hinc minoribus sumptibus gravari volebant. Alii etiam in fœdere faciendo segniores eo tempore, quo adhuc dubitabatur, de commercio districtus Saxonici, Brunsvici instituto, manum cohibuerāt; & rem communem paratiori animo tractandam in subsequentem Martium remiserant. Interea Angli susceperunt Legationem ad Regem Galliæ; & Dani ad Saxonicum, & Brandeburgicum Electores, Hollandi ad civitates Hansiaticas, Camerarii ab exule Palatino ad Regem Sueciæ; & cuncti in vigesimum diem Martii cum paratissimis mandatis ad feriendum fœdus comparere debebant.

Dum hæc in inferiori Saxonia varia adhuc fortuna agerentur, & viderentur magis Cæsari fore propitia, quam adversa; Cæsar suæ Austriæ non oblitus conceptam aliquando instaurationem disciplinæ Catholicæ serio promovendam duxit. evocato itaque D. Georgio Falbio Gottuvicensium Abbate viro præstantissimo, & meo amicissimo, aliisq; Commissariis ad reformationem Superioris Austriæ constitutis, eosdem progredi voluit, ne autem in tam difficili opera titubarent, diploma diligenter à me aliisque Ecclesiasticis examinatum, superioribus Austriæ populis transmissum, & 10 Octobris Lintzii publicatum fuit. Cujus longe prolixior à Gubernatore, & Reformatoribus nomine Cæsareo talis facta est publicatio. *Reformatio Superioris Austria.*

"Cum omnibus satis, semperq; notum sit, quo pacto maxima pars trium Ordinum, virorum illustri-

lustrium, Equitum, & civitatum Archiducatus Austriæ supra Onasum, nulla ipsis data occasione graviter deliquerint, & in recenti hæreditariorum regnorum, ac provinciarum suę Cæs. Majestatis rebellione, omnis generis hostilitates, sumptis armis contra naturalem hæreditarium suum Dominum, ac Principem exercere non sint veriti, in primis autem fidem ipsi dare, neglectis amplissimis legationibus, paternisq; admonitionibus. & exhortationibus, insolenter, & proterve detrectarint, jus administrandi provinciam cum rebellibus, & hostibus iniverint, edicta, & mandata pro arbitrio publicarint, itinera, domos & arces occuparint: infra Onasum Rapplstenii præsidium imposuerint, Melckam Deo dicatam domum obsederint, & tormentis quassarint: Aisium diripuerint, multas ædes Parochiales expilarint, rebellibus Bohemis, & Moravis, ut copiis Cæsareis tanto melius resistere, immo illas oppugnare possent, Legionem ter mille peditum, & aliquot alas equitum tradiderint, quibusdam rebellibus Ordinibus infra Onasum permiserint, ut aperte militem conscriberent, arma, pecuniam, hospitia, & diribitoria in provincia illis concesserint; magnam pecuniæ summam contra Suam Cæsaream Majestatem commodarint: rebellibus in Bohemia commeatum, & annonam militarem submiserint, à Principe Transilvaniæ auxilium, militem contra Cæsarem petierint, eumque instigarint, ut regnum Vngariæ, & Stiriam, Cæsaris provinciam hæreditariam occuparet; Legatos ad Hungaricam Electionem miserint electo putativo, sicut & ante novo Regi in Bohemia gratulati erāt; in omnib⁹ rebellium consultationib⁹ Pragæ, Possonii, Brūnæ, Hornæ, Relæ, Neuvensolii, & alibi Legatos habuerint; cum fœderatis Oratorem ad Turcicā portam miserint, integrum Ordinem in Archiducatu supra Onasum extirparint, imo alium domi-

dominum adsciscere conati sint: quod non tantum in suæ Cæsareç Majestatis, totiusque inclytę Domus Austriacæ detrimentum vertebatur, sed etiam in omnium vicinorum Electorum Principum, & provinciarum cum magna ipsorum inquietudine, sumptibus, curis, & molestiis ad totius Romani imperii perniciem, cum summa perturbatione multorum millium Christianorum cæde, & pernicie & universi Orbis Christiani periculosa concussione, vastatione, ac ruina, vertebatur. ob quam causam in pœnam læsæ Majestatis, & amissionis omnium privilegiorũ, vitæ, ac fortunarũ incurrerint: Cæsarem ad conservandum sibi à Deo demandatum Archiducatum supra Onasum, & tuendam inclytæ Domus Austriacæ dignitatem, & existimationem commotum fuisse, ut Illustrissimo, & Excellentissimo Principi Maximiliano, Comiti Palatino ad Rhenum, Duci superioris, & inferioris Bavarię, Sacri Romani Imperii Archidapifero dilecto, suo cognato, affini, & Electori mandata dederit, eumque jusserit pervicaçes illos refractarios subigere, & ad obedientiam sibi debitam reducere: quod etiam ipse Elector, & Dux Bavariæ perfecerit & exequutus sit.

Insuper non obscurum esse supradictæ rebellionis, & contumaciæ non postremam causam fuisse prædicantes, & qui hinc inde in provincia calumniosis, & seditiosis suis concionib⁹ populum excitaverint, & animos auditorum contra suum magistratum exacerbarint, à quibus tribunitiis concionibus necdum sibi temperare, sed audacter non cessare sacramenta & salutiferam Religionem exagitare, & traducere,

Quoniam igitur officii, & conscientiæ ratione Cæsar hujusmodi auctores, & inventores turbarum in hæreditaria sua provincia, & Archiducatu supra Onasum diutius tolerare nec, si id fecerit, cuj⁹ rationẽ Deo reddere possit; suã Cæsareã Maje-

Majestatem gravibus de causis ad stabiliendum tutum quietum, & firmum regimen, omnes & singulos supradictos concionatores ex tota
„ provincia supra Onasum ejicere, & Religionis
„ ipsorum exercitium prorsus abrogare, & intercludere constituisse.

In quem finem Suam Cæsaream Majestatem omnib⁹ & singulis provinciæ incolis, cujuscunque dignitatis, status, & conditionis sint, apud quos supradicti concionatores sive in arcib⁹, urbibus, oppidis, pagis, sive in agris, & villis commorentur, injungere & serio mandare, ut intra proximos octo dies post publicatum hoc generale decretum omnes, & singulos concionatores, eorumque ludimagistros dimittant, qui etiam confestim cum suis facultatib⁹ certo, & in fallibiliter ex provincia migrabūt, neq: unquam in eā sub pœna carceris, aliisq; certis pœnis, revertētur. Illustri vero Adamo, Comiti Herbersdorff Sacræ Cæsareæ Majestatis dilecto, & fidei consiliario & cubiculario, nec non Electoris Bavariæ equitū Tribuno, atq; hoc tempore Lintzii Præfecto, plena potestas confertur, quæ etiam hoc publico diplomate, & Cæsareæ Archiducalis potestatis plenitudine, & certa scientia ipsa datur, ut hoc mandatum omni obsequio observandum curet, & eos, qui ei non paruerint, nec concionatores, & ludimagistros dimiserint, vel aliquid, etsi minimum, contra illud mandatum tentaverint, pro re comperta, & qualitate delicti, in horrorem, & exemplum aliorum, nullius personæ habita ratione, vitæ, & fortunarum pœna afficiat. quod unisquisque sibi dictum putet.

Hujus decreti publicatio multum diversorum animos torsit, qui in dies consilia inierunt, ut Cæsaris animum omnino constantem everterent. quare advenientib⁹ reformatorib⁹ omnem lapidem moverunt, ut rem impedirent, ac tandē

adulta

adulta hyeme illos audiverunt, ubi jam de bello Saxonico, & de adventu Bethlemi desperassent; sed parum ex auditu profecerunt, nam aures, ut aspides surdæ, obturaverunt, suosque concionatores in annum sequentem remiserunt.

Plurimum universæ Ecclesiæ, & causæ familiæ Austriacæ profuerunt tunc Comitia in Vngaria habita, ad quæ Cæsar sese præparaverat, & Ordines Vngariæ in mensem Septembris, ac postea in 13. Octobris convocaverat, ut de imminentibus Vngariæ periculis, de Cæsareis mandatis imposterum promovendis, eorumque violatoribus puniendis, de polygamia matrimonium dehonestante, de Turcicis Canisiensis præsidii excursionibus refrenandis, de prędonibus castigandis, de Arrabonis fluvio purgando, aliisq; regno necessariis consulerent. Cum autem Neostadii nuncium de Saxoniæ inferioris exercitu percepisset, & de Gabrielis Bethlemi bellicis apparatibus varius hactenus rumor fuisset, de quo pauci dubitabant; cum constaret, eum à Regibus, ac Rebuspublicis ad arma contra Austriacorũ Domum sumenda fuisse sollicitatum, Cæsar undiq; copias ad tuendam Suam Majestatem conscribi voluit, inter cætera Bethlemi animum tam de Comitiis, quam de belli societate jam suspecta tentare placuit, atque ideo Georgium Nozzatoth Legatum misit, qui in illius ditionibus nomine Cæsaris facultatem militem conscribendi peteret, eumque ad Comitia convocaret. Ad quæ Bethlemus Cæsari adhuc Neostadii hærenti æque caute respondit, amplissimis verbis gratias agens pro titulo Serenissimi recenter oblato, dans etiam non solum dictam facultatem militem conscribendi, sed mandans Generali militiæ suæ Præfecto, ut Cæsareis Ministris in conscriptione militum omnem operam præstaret. Comitia indicta eodem contextu, op-

Comitia Vngarica.

Propositiones Comitiorum.

L por-

portune fuisse indicta testatus, seque suos Commissarios juxta pristinam regni consuetudinem transmissurum promisit. Ferebatur Bethlemus paulo ante Cæsaris filiam in matrimonium ambiv sse, tecto quidem nomine, ita t. men, ut non deesset, qui ambitionem notaret; nam per Legatum Cæsari significaverat, se jam statuisse secundas nuptias inire, atque ideo rogare Majestatem Suam, ut dignaretur illi aliquam ex Imperii Principibus invenire: cum vero Cæsar dubitaret, erga quam inclinaret, litteras ad Electorem Brandenburgicum impetravit, una cum facultate illius sororem libere per Imperii limitem conducendi, ex quibus tantorum verborum ornamentis pleriq; sibi omnia sincera pollicebantur, prudentiores tamen, aliquoties decepti, nihil non sinistri latere augurabantur.

Cæsar Sopronium proficiscitur.

Interim Cæsar indicta die una cum Augustissima Imperatrice, filiis, & filiabus, totaque Aula Neostadio movens, Soproninm versus iter instituit, habens pro custodia præter Prætorianos equites, ac pedites, mille Cathaphractos, & Legionem integram Germanorum. exceptus autem fuit ab universa nobilitate Vngarica lætissimo aspectu; quæ media fere hora antequam Sopronium attigisset, Suæ Majestati occurrit. ubi Cardinalis Pasmanus Archiepiscopus Strigoniensis elegantissima oratione latina fœlicissimum adventum Suæ Majestatis nómine totius regni aggratulatus; communē omnium plausum expressit, rogavitque dignaretur hunc occursum regni, loco devotæ subjectionis recipere, & civitatem suam attingere universamque Vngariam splendore suæ Majestatis recreare.

Occursus Vngarorum.

Cæsaris ingressus Sopronium.

Ad quæ cum Cæsar gratissima voce respondisset, conscenso equo præcedentem nobilitatem, solemniter incedentem, summa gravitate subsequutus est, præmissis pretiosioribus equis, Ephebis, nobilibus, Baronibus, Consiliariis, Principibus,

bus, me, & Legatis Hispanico, & Florentino. & penes nos erant feciales singulorum regnorum trabeis suis, tunicisque signatis, & singularibus cujuslibet regni insignis, quos sequebatur Aulæ Mariscalcus cum denudato gladio justitiam repræsentante, qui immediate præcedebat Archiducem Ferdinandum Ernestum; & penes eum Cæsar ipse eques, necnon Imperatrix cum Archiduce Leopoldo Gulielmo, & utraq; filia in splendida rheda, quam sequebantur quinquaginta aliæ cum mundo muliebri, & penes illas Prætoriana cohors.

Ad portam urbis Magistratus civitatis rursus Cæsarē perhonorifica oratione excepit, cui cum S. M. respondisset; urbem ingressus, ad ecclesiam Patrum S. Francisci de observantia descendit, dictoque laudis cantico DD. Ambrosii, & Augustini; ornatum palatium subiit, in quo die sequenti coram Ordinibus regni post invocatam gratiam Spiritus sancti, Supremus Aulæ Cancellarius Ordinibus proposuit: Sacratissimam Rom. Cæsaream, Vngariæ, Bohemiæque Majestatem Dominum clementissimum omnino sibi persuadere, inter tot universi pene Imperii factiones, destructis regnis, & ditionibus Majestatis suæ hæreditariis per gravissima bella civilia; nihil esse quo opportunius remedium adferri posset ad conciliandam turbatæ reipublicæ tranquillitatem; quam Comitia indicere, quæ cum ubiq; habuerit, maxime tamen sollicitudinem, curas, & cogitationes, omnesque tractatus, & consilia sua eo direxisse, ut inclytum, sibique carissimum Vngariæ regnum Orbis Christiani antemurale, tot annorum sævis, & intestinis contentionibus agitatum, quocunque modo respirare; jactisque solidis, & in multos annos duraturæ pacis fundamentis, stabiliri posset. Quem in finem neque sumptum, neque laborum dispendia subterfugiens Sua Majestas, etiam temporum, in quæ inci-

Comitiorum Propositio.

Cæsaris liberalis indulgētia.

berstadiensis cum equitibus obambulans integram patriam diœcesis Coloniensis exactionibus infestavit; donec Anhaltin⁹ cum octo equitum, peditumque millibus prædones insequutus; eos fugavit. qui dilabentibus hinc inde suis militib⁹, cum octo circiter millibus versus Monasterium, & Osnabrugam se receperunt. Cæsaris interim copiæ non minus, quam Regis Daniæ auctæ sunt; nam non solum legiones, quæ in Belgio fuerant, redierunt; sed Anhaltinus, & Tillius ex Hassia, Veteravia, & Paterbornensi ditione in proximam Visurgi stationem devenerunt, ut hostilibus copiis si ita necesse foret, sese opponerẽt. imo ne prævenirentur, Hoxteram, & Holzmundam, qui insignes sunt ultra Visurgim adit⁹, occuparunt; incolasque arma deponere coegerunt. quod ut Danus intellexit; Hammelium, & Mindam suum exercitum deduxit; ibique aliquãdiu subsistens, ut Tillii molimen expectaret; Hammelii inter lustrandas noctu excubias ex crepidine mœniorum in fossam cum equo lapsus, non exiguum vitæ periculum subiit. quare postea, tam Hammelium, quam Mindam deserẽs, ut majores copias expectaret; in Verdensem diœcesim secessit. Till⁹ vero desertam Hammeliam, occupans, Mindam, exiguo præsidio trecentorum tantum militum imisso, sui juris fecit; illamque urbem postea magis ac magis munivit. cum vero Danicus exercitus in dies cresceret, constaretque, jam ex Anglia magnam vim pecuniæ fuisse subministratam; eiq; præter Mansfeldii, & Christiani Halberstadiensis copias in proxima Osnabrugensi ditione grassantes; Vinariensis Ducis ter mille equites, quorum Legatus erat Fuchsius, item Obertrautii Equitum Magistri duas legiones accessisse; moxque majores copias ab Hollandia, & Gallia expectari, voluit Cæsar etiam altero exercitu Tillio multis præsidiis extenuato succurrere. Wallesteinio itaque

Lapsus Regis.

Princi-

Principi curam dedit, ut novas copias conscriberet, illisque militem veteranum ex Bohemia, & Moravia in formam integri exercitus uniret. quod quam citissime exequutus, spatio duorum mensium exercitum viginti trium millium ad limitem Bohemiæ prope Ægram deduxit; illoq; ibidem lustrato, mox relicta ad levam Norimberga in Franconiam optimo ordine perrexit, sextisq; castris Magdeburgensium, & Brunsvicensium fines attigit. occurrit huic exercitui in viarum augustiis difficillimis Dux Brunsvicensis evocata Nobilitate, & vicanis quamplurimis militibus mixtis, per quos aliquantulum repulsus Wallesteinius ad Gotthingam octiduo subsistere coactus fuit; donec adveniente Tilii milite ad sex millia, & viam sternente tutiorem, aditum invenit. Tunc superatis semel sylvis, & anfractibus, plenis gressibus in inferiorem Saxoniam, non ab ea parte, qua Tilli' castra fixerat, sed versus Halberstadium irrupit, atq; non ita post Halberstadium, Halam, & totam Magdeburgensem ditionem invasit. *Nova copiæ Vvallesteinii.* *Resistit Dux Brunsvicensis.*

Interim Tillius majori securitate, postquam frustra Nienburgum oppugnasset, & Regi Daniæ negotium facessere non destitisset; in suis expeditionib' p ogrediebatur, hoste non parum metuente novum exercitum. Itaque semel Tillius satis magna clade afflictus. non solum cum Gardum, & Grottum Ducum Legatos amisisset: sed cum sævientes rustici aliquot turmas Croatorum, & Wallonum dissipassent; sese debuerat subducere, verum ad Wallesteinii accessum rursus irrumpens insignem victoriam non procul ab Hannobria 4 Novembris retulit: quando in conflictu cecidit Fredericus Dux Saxoniæ Altenburgensis perfidus, qui dudum Neostadii captus, Cæsarique conciliatus sancte spoponderat, se non amplius contra Suam Majestatem militaturum; & Obentrautius Danici exer- *Tillius cæditur.* *Cadit hostem.*

citus

citus inter equites Tribunus præcipuus, cujus obitu non parum Danici consternati, pacis mentionem fecerunt; quæ tamen, ut patuit ex decursu, non nisi ad colligendas vires tempusque extrahendum ordinata fuit.

Consolabatur Regem Daniæ Conventus propediem in Hollandia instituendus Legatorum Regum Angliæ, Sueciæ, Bethlemi, ipsorum Ordinum Hollandiæ, & aliorum inimicorum Domus Austriacæ, qui omnes in Palatini restitutionem erãt conspiraturi. Liceat mihi hoc loco subjungere id, quod vulgo dicebatur de Christianissimo Rege, (quam vere alii viderint, nam me horum sententiæ non subscribo) dicebant enim ipsius Legatum apud Hollandos egisse, ne novæ induciæ inter Hollandos, & Hispanos, de quibus jam aliqua fama fuerat, locum haberent; in quem finem etiam Regem Hollandis submisisse quinquaginta mille libras Flandricas, aliasque promisisse in tractatu Compiniensi; quod si ista non sufficerent pro eorundẽ sociorum conservatione, multa plura offerre. Dicebatur insuper quod Rex per eundem suum Legatum Dominum Despesse monuerat Hollandos, ut curarent diligenter 80000 aureos solvi à Rege Angliæ pro Mansfeldicis copiis quatuor mensium cum firma sponsione, se ad dictum summam pro eorundem mensium stipendio subministraturum. poterat enim dubitari, quod si Danus desereretur, & addicta stipendia statuto tempore non repræsentarentur, cum Cæsare conveniret, & Cæsari cederet loca omnia inferioris Saxoniæ; quæ non nisi cum periculo reliqui Orbis fieri posse existimabatur.

Conventus fœderis. Eadem ratio postea in Conventu præfatorum Principum proposita fuit, atque ideo Cæsar reprimendus, & ne potentia Austriacorum cresceret, in ordinem redigendus judicatum. nihilominus adhuc in illo Conventu mense Decembri instituto,

tuto, nihil concludi potuit; Bethlemi enim Legatus sine sufficientibus mandatis comparuerat, alia tamen expectabat Suevus; necdum advenerant Legati aliorum inimicorum Principum Domus Austriacæ. Interim conditiones fœderis sanciendi perpendebant; & quia remotiores minoribus periculis, ac odiis suberant, minoraque cōmoda expectabant, hinc minoribus sumptibus gravari volebant. Alii etiam in fœdere faciendo segniores eo tempore, quo adhuc dubitabatur, de commercio districtui Saxonici, Brunsvici instituto, manum cohibuerāt; & rem communem paratiori animo tractandam in subsequentem Martium remiserant. Interea Angli susceperunt Legationem ad Regem Galliæ; & Dani ad Saxonicum, & Brandeburgicum Electores, Hollandi ad civitates Hansiaticas, Camerarii ab exule Palatino ad Regem Sueciæ; & cuncti in vigesimum diem Martii cum paratissimis mandatis ad feriendum fœdus comparere debebant.

Reformatio Superioris Austria.

Dum hæc in inferiori Saxonia varia adhuc fortuna agerentur, & viderentur magis Cæsari fore propitia, quam adversa; Cæsar suæ Austriæ non oblitus conceptam aliquando instaurationem disciplinæ Catholicæ serio promovendam duxit. evocato itaque D. Georgio Falbio Gottuvicensium Abbate viro præstantissimo, & meo amicissimo, aliisq; Commissariis ad reformationem Superioris Austriæ constitutis, eosdem progredi voluit, ne autem in tam difficili opera titubarent, diploma diligenter à me aliisque Ecclesiasticis examinatum, superioribus Austriæ populis transmissum, & 10 Octobris Lintzii publicatum fuit. Cujus longe prolixior à Gubernatore, & Reformatoribus nomine Cæsareo talis facta est publicatio.

"Cum omnibus satis, semperq; notum sit, quo "pacto maxima pars trium Ordinum, virorum il-"lustri-

lustrium, Equitum, & civitatum Archiducatus Austriæ supra Onasum, nulla ipsis data occasione graviter deliquerint, & in recenti hæreditariorum regnorum, ac provinciarum suę Cæs. Majestatis rebellione, omnis generis hostilitates, sumptis armis contra naturalem hæreditarium suum Dominum, ac Principem exercere non sint veriti, in primis autem fidem ipsi dare, neglectis amplissimis legationibus, paternisq; admonitionibus. & exhortationibus, insolenter, & proterve detrectarint, jus administrandi provinciam cum rebellibus, & hostibus iniverint, edicta, & mandata pro arbitrio publicarint, itinera, domos & arces occuparint: infra Onasum Rapplstenii præsidium imposuerint, Melckam Deo dicatam domum obsederint, & tormentis quassarint: Aisium diripuerint, multas ædes Parochiales expilarint, rebellibus Bohemis, & Moravis, ut copiis Cæsareis tanto melius resistere, immo illas oppugnare possent, Legionem ter mille peditum, & aliquot alas equitum tradiderint, quibusdam rebellibus Ordinibus infra Onasum permiserint, ut aperte militem conscriberent, arma, pecuniam, hospitia, & diribitoria in provincia illis concesserint; magnam pecuniæ summam contra Suam Cæsaream Majestatem commodarint: rebellibus in Bohemia commeatum, & annonam militarem submiserint, à Principe Transilvaniæ auxilium, militem contra Cæsarem petierint, cumque instigarint, ut regnum Vngariæ, & Stiriam, Cæsaris provinciam hæreditariam occuparet; Legatos ad Hungaricam Electionem miserint electo putativo, sicut & ante novo Regi in Bohemia gratulati erãt; in omnib⁹ rebellium consultationib⁹ Pragæ, Possonii, Brũnæ, Hornæ, Relæ, Neuvensolii, & alibi Legatos habuerint; cum fœderatis Oratorem ad Turcicã portam miserint, integrum Ordinem in Archiducatu supra Onasum extirparint, imo alium

domi-

dominum adsciscere conati sint: quod non tantum in suæ Cæsareç Majestatis, totiusque inclytę Domus Austriacæ detrimentum vertebatur, sed etiam in omnium vicinorum Electorum Principum, & provinciarum cum magna ipsorum inquietudine, sumptibus, curis, & molestiis ad totius Romani Imperii perniciem, cum summa perturbatione multorum millium Christianorum cæde, & pernicie & universi Orbis Christiani periculosa concussione, vastatione, ac ruina, vertebatur. ob quam causam in pœnam læsæ Majestatis, & amissionis omnium privilegiorū, vitæ, ac fortunarū incurrerint: Cæsarem ad conservandum sibi à Deo demandatum Archiducatum supra Onasum, & tuendam inclytæ Domus Austriacæ dignitatem, & existimationem commotum fuisse, ut Illustrissimo, & Excellentissimo Principi Maximiliano, Comiti Palatino ad Rhenum, Duci superioris, & inferioris Bavarię, Sacri Romani Imperii Archidapifero dilecto, suo cognato, affini, & Electori mandata dederit, eumque jusserit pervicaçes illos refractarios subigere, & ad obedientiam sibi debitam reducere: quod etiam ipse Elector, & Dux Bavariæ perfecerit & exequutus sit.

Insuper non obscurum esse supradictæ rebellionis, & contumaciæ non postremam causam fuisse prædicantes, & qui hinc inde in provincia calumniosis, & seditiosis suis concionib' populum excitaverint, & animos auditorum contra suum magistratum exacerbarint, à quibus tribunitiis concionibus necdum sibi temperare, sed audacter non cessare sacramenta & salutiferam Religionem exagitare, & traducere,

Quoniam igitur officii, & conscientiæ ratione Cæsar hujusmodi auctores, & inventores turbarum in hęreditaria sua provincia, & Archiducatu supra Onasum diutiꝰ tolerare nec, si id fecerit, cujꝰ rationē Deo reddere possit; suā Cæsareā Maje-

Majestatem gravibus de causis ad stabiliendum tutum quietum, & firmum regimen, omnes & singulos supradictos concionatores ex tota
„ provincia supra Onasum ejicere, & Religionis
„ ipsorum exercitium prorsus abrogare, & intercludere constituisse.

In quem finem Suam Cæsaream Majestatem omnib⁹. & singulis provinciæ incolis, cujuscunque dignitatis, status, & conditionis sint, apud quos supradicti concionatores sive in arcib⁹, urbibus, oppidis, pagis, sive in agris, & villis commorentur, injungere & serio mandare, ut intra proximos octo dies post publicatum hoc generale decretum omnes, & singulos concionatores, eorumque ludimagistros dimittant, qui etiam confestim cum suis facultatib⁹ certo, & infallibiliter ex provincia migrabũt, neq: unquam in eã sub pœna carceris, aliisq; certis pœnis, revertẽtur. Illustri vero Adamo, Comiti Herbersdorff Sacræ Cæsareæ Majestatis dilecto, & fidei consiliario & cubiculario, nec non Electoris Bavariæ equitũ Tribuno, atq; hoc tempore Lintzii Præfecto, plena potestas confertur, quæ etiam hoc publico diplomate, & Cæsareæ Archiducalis potestatis plenitudine, & certa scientia ipsa datur, ut hoc mandatum omni obsequio observandum curet, & eos qui ei non paruerint, nec concionatores, & ludimagistros dimiserint, vel aliquid, etsi minimum, contra illud mandatum tentaverint, pro re comperta, & qualitate delicti, in horrorem, & exemplum aliorum, nullius personæ habita ratione, vitæ, & fortunarum pœna afficiat. quod unisquisquẽ sibi dictum putet.

Hujus decreti publicatio multum diversorum animos torsit, qui in dies consilia inierunt, ut Cæsaris animum omnino constantem everterent. quare advenientib⁹ reformatorib⁹ omnem lapidem moverunt; ut rem impedirent, ac tandẽ adulta

adulta hyeme illos audiverunt, ubi jam de bello Saxonico, & de adventu Bethlemi desperassent; sed parum ex auditu profecerunt, nam aures, ut aspides surdæ, obturaverunt, suosque concionatores in annum sequentem remiserunt.

Plurimum universæ Ecclesiæ, & causæ familiæ Austriacæ profuerunt tunc Comitia in Vngaria habita, ad quæ Cæsar sese præparaverat, & Ordines Vngariæ in mensem Septembris, ac postea in 13. Octobris convocaverat, ut de imminentibus Vngariæ periculis, de Cæsareis mandatis imposterum promovendis, eorumque violatoribus puniendis, de polygamia matrimonium dehonestante, de Turcicis Canisiensis præsidii excursionibus refrenandis, de prędonibus castigandis, de Arrabonis fluvio purgando, aliisq; regno necessariis consulerent. Cum autem Neostadii nuncium de Saxoniæ inferioris exercitu percepisset, & de Gabrielis Bethlemi bellicis apparatibus varius hactenus rumor fuisset, de quo pauci dubitabant; cum constaret, eum à Regibus, ac Rebuspublicis ad arma contra Austriacorũ Domum sumenda fuisse sollicitatum, Cæsar undiq; copias ad tuendam Suam Majestatem conscribi voluit, inter cætera Bethlemi animum tam de Comitiis, quam de belli societate jam suspecta tentare placuit, atque ideo Georgium Nozzatoth Legatum misit, qui in illius ditionibus nomine Cæsaris facultatem militem conscribendi peteret, eumque ad Comitia convocaret. Ad quæ Bethlemus Cæsari adhuc Neostadii hærenti æque caute respondit, amplissimis verbis gratias agens pro titulo Serenissimi recenter oblato, dans etiam non solum dictam facultatem militem conscribendi, sed mandans Generali militiæ suæ Præfecto, ut Cæsareis Ministris in conscriptione militum omnem operam præstaret. Comitia indicta eodem contextu, op-

Comitia Vngarica.

Propositiones Comitiorum.

portante fuisse indicta testatus, seque suos Commissarios juxta pristinam regni consuetudinem transmissurum promisit. Ferebatur Bethlemus paulo ante Cæsaris filiam in matrimonium ambivisse, tecto quidem nomine, ita tamen, ut non deesset, qui ambitionem notaret; nam per Legatum Cæsari significaverat, se jam statuisse secundas nuptias inire, atque ideo rogare Majestatem Suam, ut dignaretur illi aliquam ex Imperii Principibus invenire: cum vero Cæsar dubitaret, erga quam inclinaret, litteras ad Electorem Brandenburgicum impetravit, una cum facultate illius sororem libere per Imperii limitem conducendi. ex quibus tantorum verborum ornamentis plerique sibi omnia sincera pollicebantur, prudentiores tamen, aliquoties decepti, nihil non sinistri latere augurabantur.

Cæsar Soproniumproficiscitur.

Interim Cæsar indicta die una cum Augustissima Imperatrice, filiis, & filiabus, totaque Aula Neostadio movens, Soproniunm versus iter instituit, habens pro custodia præter Prætorianos equites, ac pedites, mille Cathaphractos, & Legionem integram Germanorum. exceptus autem fuit ab universa nobilitate Vngarica lætissimo aspectu; quæ media fere hora antequam Sopronium attigisset, Suæ Majestati occurrit. ubi Cardinalis Pasmanus Archiepiscopus Strigoniensis elegantissima oratione latina fælicissimum adventum Suæ Majestatis nomine totius regni adgratulatus; communem omnium plausum expressit, rogavitque dignaretur hunc occursum regni, loco devotæ subjectionis recipere, & civitatem suam attingere universamque Vngariam splendore suæ Majestatis recreare.

Occursus Vngarorum.

Cæsaris ingressus Sopronium.

Ad quæ cum Cæsar gratissima voce respondisset, conscenso equo præcedentem nobilitatem, solemniter incedentem, summa gravitate subsequutus est, præmissis pretiosioribus equis, Ephebis, nobilibus, Baronibus, Consiliariis, Principibus,

bus, me, & Legatis Hispanico, & Florentino. & penes nos erant feciales singulorum regnorum trabeis suis, tunicisque signatis, & singularibus cujuslibet regni insignis, quos sequebatur Aulæ Mariscalcus cum denudato gladio justitiam repræsentante, qui immediate præcedebat Archiducem Ferdinandum Ernestum; & penes eum Cæsar ipse eques, necnon Imperatrix cum Archiduce Leopoldo Gulielmo, & utraq; filia in splendida rheda, quam sequebantur quinquaginta aliæ cum mundo muliebri, & penes illas Prætoriana cohors.

Ad portam urbis Magistratus civitatis rursus Cæsarē perhonorifica oratione excepit, cui cum S.M. respondisset; urbem ingressus, ad ecclesiam Patrum S. Francisci de observantia descendit, dictoque laudis cantico DD. Ambrosii, & Augustini; ornatum palatium subiit, in quo die sequenti coram Ordinibus regni post invocatam gratiam Spiritus sancti, Supremus Aulæ Cancellarius Ordinibus proposuit: Sacratissimam Rom. Cæsaream, Vngariæ, Bohemiæque Majestatem Dominum clementissimum omnino sibi persuadere, inter tot universi pene Imperii factiones, destructis regnis, & ditionibus Majestatis suæ hæreditariis per gravissima bella civilia; nihil esse quo opportunius remedium adferri posset ad conciliandam turbatæ reipublicæ tranquillitatem; quam Comitia indicere, quæ cum ubiq; habuerit, maxime tamen sollicitudinem, curas, & cogitationes, omnesque tractatus, & consilia sua eo direxisse, ut inclytum, sibique carissimum Vngariæ regnum Orbis Christiani antemurale, tot annorum sævis, & intestinis contentionibus agitatum, quocunque modo respirare; jactisque solidis, & in multos annos duraturæ pacis fundamentis, stabiliri posset. Quem in finem neque sumptum, neque laborum dispendia subterfugiens Sua Majestas, etiam temporum, in quæ inci-

Comitiorum Propositio.

Cæsaris liberalis indulgētia.

L 2 detat,

derat, calamitati indulgens, factas olim inducias cum Turcarum Imperatore fæliciter renovavit; motus, cum extremo Vngariæ periculo excitatos, composuit; & sincero, serioque affectu ad pacem restituendam adlaboravit. Nunc vero eisdem sollicitudinibus insistens, ne quid ad regni Vngarici conservationem pertinens desideraretur; fidelibus Ordinibus generalem regni conventum in hac urbe Soproniensi indixit, clementissime confidens, futurum, ut quemadmodum Ordines isthuc prompte confluxerant; ita quoque de negotiis ad securitatem, & incolumitatem publicam spectantibus, prout patriæ, & posteritatis suæ amantes cives decet, quam maxime necessariam, & salutarem deliberationem instituerent, ut nihil dissidiis, simultatibus, vel id genus animi affectionibus tribuentes, quin potius sincere, & candide solum Deum, & regni conservationem præ oculis habentes, citra strepitus, & pretiosissimi temporis jacturam ad ea, quæ necessaria essent, non modo consilia, sed etiam opem, operamque suam libenter impenderent.

Primum punctum inobedientia.

Et prius quidem habita consideratione, quod in regno Vngariæ peculiari fortassis infelicitate hactenus rarissime pax semel facta, diu conservata fuerit, nullumque satis firmum, validumq; videretur habere fundamentum, quibus modis eadem conservari posset, actum est; ne tam facile ab excursionibus, infestationibus, deprædationibus, aliisque ejus generis calamitatibus turbaretur, ex quo postea regnicolæ, dum sæcula aurea sibi pollicentur, improviso opprimi solent; quod annis proxime superioribus luctuosus docuit eventus. Ideo status, & Ordines regni maturas rationes disquirerent, atque Majestati suæ suggererent, quomodo à perpetua formidine, damno, & periculis regno sufficienter caveri, & adversus turbatores pacis publicæ stabilem securitatem parari

parari posse existimarent. nihil vicissim eorum, quæ ad hunc finem assequendum videbuntur opportuna, Majestatem Cæsaream Regiamque sua ex parte intermissuram.

Ante omnia vero primo perquã necessarium judicare, ut auctoritatis, & mandatorum regiorum accuratior, quam hactenus à nonnullis factum sit, ratio haberetur; & acerrimæ pœnæ cõtra prævaricatores decernerentur. de præsidiis etiam Canissæ excurrentibus, unde Turcarum infestationes sive induciarum, sive belli tempore cohiberi possent; probe recordari Suam Majestatem Cæs. Regiamque; quod status anni 1618. sua ex parte sese facturos promiserint, ac proinde confidere ea omnia, quæ ablegatus Commissarius, ut oculatus testis de loci situ, & opportunitate retulerit, illos citra morã, operis, laboribus, ac sumptibus necessariis prospectis, esse facturos. cum vero universa regni salus in eo sita esset, ut arcibus limitaneis; & confinario militi de sumptibus in restauratione, de commeatu, stipendiis, aliisque necessariis debito modo, & tempore provideretur, & cum in hos à tempore suscepti regiminis Sua Majestas Cæsarea ultra ditionũ suarum subsidia cum ordinaria, tum extraordinariæ, ex propriæ Cameræ, Mensæque suæ redditibus, ingentes pecuniarum summas affectu paterno erogarit; clementissime requirere, ut Status, & Ordines, descriptis, liberisque fortunis suis liberalem contributionem usque ad futura Comitia instituerent, ita de frumento, aliisque commeatibus in alimenta confiniorum providerent: ordinarent etiam labores ad reparanda, & munienda confinia, ante hac quidem limitata sed neglecta. quare & pœnas contra eos ponerent, qui hoc in fraudem auderent, supradictorumque annorum decreta innovarent.

Auctoritas Regia stabilienda.

Annona provisio.

Additum etiam, usu compertum esse, nimiam familiaritatẽ regnicolarum cum Turcis, ex qua *Familiaritas Turcica*

vitanda. correſpondentia, tractatus, & machinationes i-
niri ſolerent regno plerumque fuiſſe pernicioſam. quare articulum alias conditum adverſus illius farinæ homines non modo renovari, ſed & contra tranſgreſſores certam pœnā ſuperaddi, ſuſpectoſque inquiri, & reos repertos acriter puniri publice intereſſe.

Prædones coercendi. Nec minus conſtare, vagabundos, & prędones, qui in confiniis, totoque regno rapinas exercebant, & latrociniis vias, & itinera reddebant infeſta; quotidianis querelis, & ſubinde etiam ipſis Turcis ſpecioſi prætextus occaſionem præbere, quaſi illorū injuriis laceſſiti in ultionem merito exurgerent, ex quo facillime fieri poterat, ut tanto labore, ac ſtudio concluſæ induciæ tempore importuniſſimo diſſolverentur; cogitare igitur debere Status, & Ordines de rigoroſis pœnis ac mediis, quemadmodum alias quoque fuit ſancitum, & ut contra illos, qui poſt ultimas factas inducias hac in parte noxii fuerant deprehenſi, in aliorum terrorem procederetur.

Pulvinitratus. Quo commodius, & minori cum diſpendio arcibus, & præſidiis limitaneis de pulvere tormentario, qui plerumque ex Imperio magnis ſumtibus, & ob itinera non ſatis ſecura haud abſque periculo curari deberet; impoſterum per Majeſtatem Suam Cæſaream, Regiamque poſſet provideri, benigniſſime poſtulare, ut articuli alias conditi de ſalnitro, cujus regnum ferax eſt, nequaquam extrahendo, ſed in uſus regni imponendo, renovarentur.

Fluvius Arrabonis purgandus. Obſtructus fluvii Rabæ alveus propter diverſa molendina aggeribus congeſtis, ab aliquot annis in eodem erecta, cum maximo præſidii Iaurinenſis incommodo, necnon pagorum, è quibus ſolebat Iaurinenſibus de commeatu proſpici; nunc in paludes redactorum, neceſſario debere inſpici, ac remedium adhiberi, ſicut alias fuerat decretum; hinc Suam Majeſtatem poſtulare, ut aliquis

aliquis serius ad medelam tantorum malorum ordinaretur, eique de modo, & mediis prospiceretur, ut aggeres destruerentur, quo constantem, & antiquum suum alveum fluvius haberet, & tum beneficio pagorum, tum etiam præsidio tanti loci consuleretur.

Adlaborandū etiam esse, ut articuli alias conditi contra eos, qui variis collusionibus trigesimorum proventus defraudare satagebant, renovarentur, & in effectum deducerentur. Multum præterea incommodi emersisse ex dicatoribus Communitatum, quorū nonnulli tardius comparebant, alii segnius munus suum absolvebant, omnino negligebant. Hinc videri, & illis terminum indicendum juxta articulum anni 1542. videlicet, ut ex prima statim die post Dietā in Comitatu celebrandam, omni dilatione semota, dicatores emitterentur, proinde supradicti articuli renovationem, & observationē videri quam maximè necessariam. *Vectigalia integre servanda.*

Itinerum & viarum securitatem, quæ plurimum conferebat emolumenti, tum comerciis, tùm cōmeatibus trigesimis, aliisq; proventibus, spectare ad officium supremorum Comitum, vel illorum Vicecomitum, quemadmodum ea cura sæpius per regni decreta est commissa; nihilominus tamen experientia quotidiana constare, prędones passim debacchantes itinerantium mercatorum fortunis, & sanguini insidiari, quod causa erat, ut periculis hisce absterriti, ab omni negotiatione abstinere, vel in alias regiones mercimonia sua transferre cogerentur, cum ingenti jactura proventuum regiorum. Proinde articulos in hac re sancitos, non modo repetendos, verum etiam contra prævaricatores pœnas exequutioni mandandas. *Securitati commerciorum consulendum.*

Porrò Sacratissimam Cæs. Majestatem clementer noñullas adhuc regni constitutiones superiori Dieta sancitas, quae ad effectū deduci licebat,

pro satisfactione regnicolarum magnopere considerare; quia tamen varia intercesserant impedientia; motus in regno excitari, tractatus cum Turca de pace constituenda, occupationes in Imperio, Commissariorum defectus, multaq; alia idcirco hisce in Comitiis præsentem Suam Majestatem benignè provisuram, omniaque, quam citissimè expedituram. Eoque magis confidere fideles regni hujus Status, & Ordines officio suo facturos satis, prædicta omnia prudenter expensuros, & se nihil neglecturum, quod ad commodum regni fore cognoverit.

Gravamina. Dum his de rebus Ordines divisis inter se partibus, ac factionibus consulebant; exigua quædã gravamina à nonnullis proposita fuere, quæ potius particulares personas, militum licentiam, iniqua tempora, Bethlemi infidam vicinitatem, & Turcarum protervam libidinem; quam Cæsaris officium inculpabant; quibus tamen omnibus Cæsar quantum fieri potuit, pro innatæ suæ clementiæ bonitate & prudentia ad votum ipsorum Vngarorum providit, maxima omnium, etiam eorum, qui aliquando aversi fuerant, satisfactione, ut nihil in Sua Majestate amplius desideraretur.

Vngari aliqui filium Cæsaris in Regem postulant. Optabant vice versa Ordines Cæsari in omnibus satisfacere & quia per paucos proponebatur successio Archiducis Ferdinandi Ernesti (quam solus Archiepiscopus Strigoniensis, Episcopus Quinqueecclesiensis Vngariæ Cancellarius, & Comes Esterhasius Cæsari placere intellexerant) multi hanc successionem (repugnantibus omninò hæreticis) majoris molis, ac difficultatis fore arbitrabantur. Non n. Catholici omnes advenerant, & hæretici pares, aut superiores in votis facilè propositionẽ rejecissent. Legati etiam Bethlemi subodorantes simile quid esse præ manibus

Legati Bethlemi se opponũt. aperte tali electioni se opposuerunt, multosq; in suam sententiam etiam usq; ad strepitum, & mi-

nas

nas pertraxerunt. submiserat etiam Bethlemus præter illos destinatos ad Comitia solemnem legationem, una cum Secretario, ut Principes viros omnes, & procerum præcipuos ad instantia suarum nuptiarum solemnia invitaret: per hos itaq; extra ordinem singulis electionem Ferdinandi dissuadens, correspondentibus suis, ac hæreticis suggessit, hoc fore contra regni jura, contra libertatem voti, & contra decorum, singulis Polonorum exemplum quasi speculum apponebat, ut inibi fortunã suam periclitantẽ intuerentur. Illi etenim, ut ferebat, rigidissimi sui juris observantes, quamvis quarto requisiti à Rege pro filii promotione, vivente Rege, semper ejus postulata, & Vladislai electionem repudiaverant, ne libertati, & suæ fortunæ cederent, quam forte post obitũ parentis in filio non reperirent. Hæc, inquiebant Legati Bethlemi, est vestræ fortunæ imago, nunc ad oculum servientes adorabitis, quem postea adorasse pœnitebit, quando adultior, & defuncto parente, non vestris votis, sed parenti suo electionem se debere arbitrabitur. Accedebat & alia non minor difficultas ratione Legatorum Comitatuum, & ditionũ, penes quos erat votum, sed restrictum ad propositionem. cum autem hæc electio propositioni non fuisset inserta, neque delegantibus significata, non poterant delegati suam auctoritatem majoris expendere. quare plures ob has, aliasque rationes de electione Archiducis desperabant, Cæsar ipse quasi horum omnium ignarus, promotionem filii prudentissime dissimulabat.

Exemplum Polonorũ adducitur.

Legatorum insufficiens auctoritas ad votandum.

Laborabant tamen in illa Archiepiscopus Strigoniensis, Cancellarius Vngariæ, & Esterhasius, qui apud suos jam de successu electionis desperantes, vivis rationibus necessitatem iminentem, periculum evidens, & decentissimam actionem electionis promovebant, ne defuncto Rege, periculosum interregnũ nemini nisi his, qui commo-

Conatus Catholicorum.

dum è tumultibus quærebant utile contingeret, ne Bethlemus aliquando aſpiraret, vel Turca minus potentem invaderet. Quæ omnia quam maxime regno cavenda prolixe diſſerebant, eademque opera contraria argumenta ſolvebant. Neque enim, ut bene illi inquiebant, eadem eſt ratio regni Poloniæ, atq; Vngariæ cum nunquam in Polonia vivente patre, filium coronatum acceperimus; quod frequenter in Vngaria contigiſſe conſtabat. Addidiſſet alius, longe majorem eſſe libertatem electionis Poloniæ, quam ſit Vngariæ, cum hæc ad proximum ſanguinis, ſi aptus fuerit, & ſi aliquis è Domo Auſtriaca extiterit, vigore pactorum & meritorum reſtringeretur; illa etiā externū, Gallum, Belgam, Germanum, Vngarum aut Tranſylvanum, & Bohemum, aut alium quemlibet complecti poterat. Quod attinebat ad Legatorum Comitatuum commiſſionem, ea multorum judicio ſufficientiſſima videbatur: nam præter propoſitionis reſponſa quilibet ex vi generalis clauſulæ commiſſioni inſertæ poterat una cum aliis ſuffragari rebus in utilitatem regni tendentibus. cum autem hæc electio in evidentem regni utilitatem foret, ad ſopiendas aliquando enaſcituras difficultates, nullus non ſe auctoritate munitum ad tam ſanctum opus electionis arbitrabatur, quod facillime ſibi Catholici omnes perſuadebant, & modeſtiores hæretici non contradicebant. Creſcebat omnibus ad electionem animus; jamq; audebant propalam de illa ſibi aliquid certi promittere, quando deſtinati regnorum Sclavoniæ, Croatiæ; & Dalmatiæ Catholici fere omnes acceſſerunt; ita ut Cæſariani fortiores plurimis votis alios renitentes ſuperarent. Nihilominus quia res erat ſummi momenti, ex qua fere integra Cæſaris auctoritas dependebat; non videbatur expedire abſq; majori cautione fortunam experiri in Archiduce; ſed prudentiores electionem Palatini

Differentia inter Polonicam & Vngaricā coronam.

præ-

præmittendam censebant, firmam spem concipientes, si ad placitum Cæsaris Palatinus eligeretur, longe certius regiam electionem Archiduci Ferdinando obventuram. *Electio Palatini.*

In experimentum itaque gravioris electionis proponebatur Ordinibus Palatinus eligendus unus quidē ex quatuor nominatis. nominaverat enim Cæsar duos Catholicos, & duos hæreticos juxta constitutiones, & consuetudines inviolabiles regni, commendaveratq; ex Catholicis unum præcipue Comitem Esterhasium, cui facto scrutinio cesserant centum & quinquaginta vota propitia, sexaginta vero contraria. Hinc securius de electione regis licuit conjicere; quæ tamen, ut securius obveniret in re tanta, majori nixu curatū fuit à nonnullis, ut etiam ex istis sexaginta nonnulli (certa aliqua diligentia adhibita) impetrarentur. quod successit, ita ut nullus amplius electioni futuræ diffideret.

Soli Bethlemiani cum paucis aliis sese opponebant, & quod mireris, audaci fronte fœmina Budeani quondam vidua, & Iunioris Budeani mater; utque præcipiti rotæ baculum injiceret, Augustissimę Imperatrici periculum privatę suæ causæ suggessit: si hæc electio admitteretur, decideret Sua Majestas à suo jure regio, ac regiminis, quo alioquin poterat gaudere vidua usq; ad novi Regis coronationem, ac confirmationem, si post obitum Cæsaris superfuisset. verum Imperatrix prudentissima in hoc, sicut & in aliis, habitis gratiis pro benignissimo affectu, post Cæsarem nolle vivere, multo minus regnare, totumque illud filiis Cæsareæ Majestatis se velle conferre asseruit, ac de facto contulit. *Budeani vidua oppositio.*

Electione igitur in animis eligentiū firmata, & jā, ut apparebat, certissima, tamen differri debuit ad aliquot dies; nā inter arcanos Cæsaris ministros non satis cōvenit de coronatione Regis, electioni indubie addenda. nā aliqui differendā, *Discutitur Regis coronatio.*

alii maturandam censebant, vocatique fuere ad hujus difficultatis discussionem præter arcani " Cõsilii præcipuos, Archiepiscopus Strigoniensis, " Cancellarius Vngariæ, Esterhasius recenter fa" ctus Palatinus, Legatus Hispaniæ, & ego Sedis A" postol. Nuntius, quia argumenta pleraque Religionem concernebant; neque illa deerant in utramque partem, quibus suaderetur promotio coronæ, & quibus eadem dissuaderetur. Consiliarii qui coronationē immediate adjiciendam dicebant; existimabant, illa omissa, Archiducem non secure Regem fore. illam enim ob causam Bethlemo Gaborio regium titulum fuisse detra" ctum: nam quamvis electus, nunquam tamen " Rex coronatus fuerat. apud Vngaros enim inconstantes multum proderat coronatio, juramentũ, & externa illa pompa animis hominum longe profundius infixa. addebant hi, coronationem proficuam fore Archiduci si forte ad Comitia Imperialia deveniretur; deinde ad ineundum matrimonium cum infanta Hispaniæ videbatur " coronatio necessaria, ut illa non electo Regi, sed " coronato desponsaretur. Imo electus Regis ti" tulus Austriacis Principibus hæreditarie regnum " sibi adscribentibus non parum displicebat; ne quod juris esset, gratiæ adscriberetur. alii tamen aliter sentiebant; nam præproperam istam pompam oderant, non quod inviderent debitum " hunc honorem Regi, aut Cæsari; sed quod Religioni Catholicæ timerent. non enim admisissent Ordines Regem ad coronam nisi eadem privilegia, jura, immunitates, ac Religionis præstitutæ libertates jurasset, quas parens sacramento suo firmaverat illo tempore, cum in maximis versaretur periculis. quando necessitate quadam compulsus coactus fuit, majoris boni ergo, aliquo modo cedere graviora urgentibus: ad quæ adeo enormia nunc nulla necessitas filium adigebat. sperabant in dies, vel per obitum Bethlemi,

Argumenta pro coronatione.

Argumenta contra coronationem.

lemi, vel per continuatas Victorias meliora tempora successura, & sic expunctis iis, quæ Catholicam Religionem præpediebant, posse aliquando mitius juramentum præstari, neque certe aliquis istorum audebat, tam teneram conscientiam adolescentis tam fœdo vinculo adulteratæ Religionis irretire, quo perpetuo irretitus forte aliquando suspirasset, & suæ ætatis Consiliariis culpam prostitutæ libertatis adscripsisset. Qui ærario præerant coronationē ob ingentes sumptus erogandos, & ampliorem Aulam, quæ Coronatum Regem decebat, deinceps alendam, differri volebant, maxime instantibus jam Comitiis Vlmensibus, quæ si à coronato Rege frequentarentur, ingentem summam requirebant; verum hæc Cæsari semper liberali exigua videbantur, suamque Majestatem solum urgebat res conscientię, quam nullo modo gravari volens, omnino coronationē pro nunc omittendam fore indixit, atque ita per Palatinum Ordinibus regni solam electionem filii concedendam insinuavit. Ast Ordines regni, vel consilium animadvertentes, vel forte casu, prout magis credidimus, electionem fecerunt cum ista conditione, ut ab Archiduce promissa, juramento firmarentur regni privilegia tam sacra, quam profana; cum tamen juramentum istud soleret fieri in coronatione Regis. Itaque ex arena Consilium desumendum fuit, periclitabatur enim non solum electio, sed multorum etiam bonorum aversio; qui privilegia sua tenaciter satagentes potius electionem, & regnum, quam jura amisissent, imo jam aliqui potius ad Bethlemum, & quemlibet alium; quam ad tergiversantem Ferdinandum converti volebant. quare omnium sententia judicata fuit necessaria privilegiorum jurata stipulatio. Illam tamen in communi factam minime Regem obligaturum sperabant. Palatinus ipse omnem nobis anxietatem in rebus Religionis

Argumentum Cameræ Ærarii.

Ordinum Vngariæ sententia.

Palatini Vngariæ votum.

exemit, asserens etiam juratos regni articulos,
» servatis servandis posse everti; si Rex una cum re-
» gnicolis mutationi decretorum assentiretur. In
» speciali, inquiebat, res Religionis facile corri-
» gendas, si plures Catholici fierent, & una cum Re-
» ge Religionis incommoda, aut dedecora abroga-
rent, quod non tam facile fieret in civilibus privilegiis, quorum conservationi omnes inhiabant; dum numquam proprium commodum exuebant. His rationibus permotus Cæsar non solum in electionem, sed & in coronationem (quæ pondus addit auctoritati, multumque movet ad constantiam Vngarorum animos, dum Regem suum vident corona S. Stephani redimitum) præmissa privilegiorum confirmatione non secus à filio, quam à patre facienda, consensit. Quare Ordines die S. Catharinæ sacio frequentes Cæsarem adierunt, consiliumque suum de successore (post tamen obitũ Suæ Majestatis) eligendo exposuerunt. quod minime absurdum videri debere asseruit Archiepiscopus Strigoniensis, cum mors æquo pede pulset pauperum tabernas, regumque turres, hoc ad totius regni tranquillitatem spectare, si certũ, ac designatum successorem haberet regnum. Itaque Cæsar gratias agens Ordinibus pro ea benevolentia, qua filium in patre, & patrem in filio prosequebantur; sibi hanc Ordinum mentem non displicere ostendit; ratumque habuit, quicquid in hoc disponerent, dummodo filius, non nisi defuncto, aut lassato parente, regni gubernacula assumeret. Postero itaque die proceres, & Ordines in Curia magna frequentia congregati, postquam per Archiepiscopum Collocensem Serenissimo Ferdinando Archiduci denunciatum fuisset, quo illum Ordines prosequerentur affectu, quo desiderabant illius patrocinium, ac tutelam regia corona insignire; & Archidux ipse invictissimo Patri morem gerere decrevisset; peractis-

Offertur Cæsari electio filii.

ctisq; gratiis Ordinibus, tam propitiam in se voluntatem agnovisset, consentientibus votis illum in Vngariæ Regem elegerunt, simulque ante publicatam peractamque electionem, reversales litteras ab eodem de servandis eorum privilegiis receperunt; quem postea populo Regem proposuerunt ingeminatis vocibus, vivat Rex, Rex vivat. quas voces deinde bombardarum strepitus, tormentorum, & tympanorum sonus, gravissimusque totius populi clamor excepit.

Hoc strepitu nonnihil remisso Ordines, præeunte semper Archiepiscopo Strigoniensi, Cæsarem sub tribunali sedentem salutarunt, coram Archiduce adhuc in pedes ante parentem consistente; dixeruntque Ordinibus Vngariæ complacuisse S.C. Majestatis filium Ferdinandum Ernestum Ducem in Regem suum eligere, quod si placeret Cæsareæ Majestati, eidem vellent hoc significare. Id cum Cæsar annuisset, Archiepiscopus conversus ad Archiducem, altius exorsus est telam electionis ab Ordinib⁹ in favorem illi⁹ factam exponere, rogans ut tali electioni pro bono patriæ, pro fælici regimine, & familiæ augmento vellet consensum præbere, quo habito, Archiepiscopus Archiducem primo Regem nominavit, & grandibus verbis omnia fausta novo Regi suo comprecatus est, quod idem præstiterunt nobiles omnes, ac Barones. Rex vero suum patrocinium, & favorem omnib⁹ deferens, non minori humanitate, quam præparata eloquentia, vitã longissimam Augustissimo seu parenti, & devotam eidem obedientiam, ut utriusq; Spiritus sancti assistentiam ad regendum in pace populos sibi à Deo commissos cõprecatus; solium sibi præparatum apprehendit, & tunc prius supremus regni Cancellarius Vngarico idiomate totã electionis, promotionis, & obtenti consensus decursum Ordinibus universis, nobilitati, & populo explicavit. Accurrerunt postea singulari

Electionis Denunciatio.

Plausus populi.

gulari studio omnes, ut dexteram Regiam exoscularentur, quæ cæremonia in longam noctem protracta fuisset; nisi Augustissima Imperatrix cum ArchiduceLeopoldo Guilielmo superveniens, & novo Regi fælicia precans; turbam ab illo separasset, eundemque una cum Cæsare ad proximam ecclesiam deduxisset. In illa solemni pompa Deo actę sunt gratię, choreis musicorum, tympanis, tubis, & organis mira harmonia resonantibus. Reboarunt postea singula oppida, & civitates magno tormentorum strepitu, & ubique solemni extructi fuere ignes lætitię indices, ita ut viderentur omnia tali electioni applaudere, & præ gaudio novus dies exilire. Fama autem hujus electionis Strigoniam, & Budam usque perlata, ubi Turcis non minor, quam Bethlemo invidia, & indignatione laborantibus, animus desidit.

Laudes Divina.

Corona delatio.

Vienna mox, & aliis è locis, quę ad Coronationem faciebant, allata sunt: missi quoque è præcipuis proceribus, qui regium diadema cum regalibus insigniis Possonio, asportarent, quæ omnia solemnissimo ritu Sopronium, ultimo Novembris allata sunt. Tuncque primum mihi videre licuit mirabilem illam coronam, quam Benedictus VII Pontifex Romæ pro Mescone, seu Menceslao Poloniæ Principe præparauerat, sed divino monitu Stephano Principi Vngariæ, primo ibidem Regi Christiano transmiserat, qua idem Stephanus postea propter vitæ innocentiam Catalogo sanctorum adscriptus perpetuo usus fuerat. Miratus fui in illa corona non artem, quæ rudis est, sed gemmatum aurum, variis pauci pretii carbuncul s miro artificio distinctum, & quod omnibus admirationi est, coronæ additum est paludamentum regium byssinis, aureisque filis intertextum, ab annis septingentis adhuc integerrimum; sceptrum insuper, gladius, & globus, quæ omnia D. Stephano

Corona descriptio

anno

anno 960 servierunt, & tunc Ferdinando Ernesto consignanda delata sunt. Totum agmen deferentium regalia insignia præcedebant Germani tubicines, harmoniam facientes; sequebantur Baro Aurspergius, Lebelius, & alii equitum Magistri cum suis signis cathaphractorum: deinde Vngaricorum procerum præcipui cum magno nobilium comitatu. quos sequebantur tres gubernatores regnorum Dalmatię. Croatię, & Sclavoniæ, qui Banni dicuntur. inde equitabant quinquaginta circiter è Palatino Vngarici ministris leopardorum, tigrium, aliorumque animalium pellibus tecti. Palatinus deinde ipse medius inter Germanicos, atque Vngaricos Barones, Consiliarios, & Principes. Post hos Corona regia, currui Cæsareo imposita, & à custodibus asservata, vehebatur, quam quadraginta Reges jam gestarant, tanta gravitate; ac si Rex ipse thedæ insedisset. Agmen claudebant rhedæ quinquaginta, partim ad solam Pompam vacuæ, partim Prælatorum vectioni servientes, una cum Pretoriano milite, & perpetuo custodiæ coronæ assignato præsidio, & tres aliæ turmæ catraphractorum Germanorum. *Ordo præcedentium.*

Dies octavus Decembris, qui Gloriosissimæ DeiMatri virgini sine labe conceptę sacer est, destinatus fuit coronationi Regis, publicato prius edicto sub pœna capitis, omnibus, ac singulis, ut tumultus evitarent, & quilibet suo officio intenderet. ejus diei summo mane, dato signo majori tormento, omnis nobilitas convenit, regem inaugurandum Comitatura ad ipsam Regiam, Imperator, Imperatrix, & filia una cum solito famulitio, quos comitabantur ego, Legatique Regis Catholici, & magni Ducis Etruriæ, descenderunt in templum solemni ritu deducti à fecialibus Imperii, Bohemię, Austriæ, singulisq; ministris cũ Imperatoriis, ac regiis insigniis, postquam vero Cæsar corona Cæsarea redimitus cum *Regis coro-*

Impe-

natio. Imperatrice coronata sub uranisco consederunt ad sinistram chori partem; accessit Rex inaugurandus cum sua quam maxima Pompa ad thronum in dextera parte chori præparatum; divisis hinc inde nobilibus, ac genæceo, ministris Imperatori servientibus penes Suam Majestatem Cæsaream manentibus. Venerunt distincti ministri regii, qui soli hoc die ministerium suum exercere solent, præcedebat fecialis Vngaricus, & decem vexilliferi decem regnorum Vngariæ incorporatorum præferentes insignia, vexillis impressa, penes hos Comes Zerinius nudatum ensem, Terschetius Francipani Crucem, Allegius sceptrum, Nadastius gladium S. Stephani, Palfius pomum regjum gestantes; quos sequutus est Esterasius Palatinus regni, totius actionis supremus director; postea Rex, quem venientem mox Archiepiscopus Colocensis, & Episcopus Agriensis excepturi occurrerunt in habitu Ecclesiastico, & ad fores Ecclesię data aqua benedicta illum attalica veste Vngarorum more indudum exceperunt; eumq; ad præparatum thronum deduxerunt. Inde post paululum quietis dum singuli ornamenta regia altari imponerēt,

Rex præsentatur consecrationi. rursus Regem ad altare coram Archiepiscopo Strigoniensi Episcopalibus ornamentis induto, & Prælatis ministrantibus circumdato, deduxerunt; rogantes clariori voce Archiepiscopum, ut hunc in Regem regni Vngarici coram universis regni Ordinibus consecraret. Quærenti vero Archiepiscopo, an Principem oblatum idoneum agnoscerent, atque ita fieri vellent; omnibus acclamantibus se velle;

Rex inauguratur. Archiepiscopus surgens Sacrum celebravit, sub quo solitis cæremoniis, ut Pontificale Romanum illas exprimit, Rex inauguratus fuit; extra has cæremonias Rex ipse ascendens primum altaris gradum, gladium S. Stephani evaginavit, & Palatinus ante coronæ impositionem ad cornu Evangelii

gelii consistens, coronamque de manu Archiepiscopi accipiens; ad populum conversus, Vngarico idomate tertio stentoria voce clamavit: O regnum inclytum, O Vngari, quotquot testis, vultisque Sereniss. Ferdinandum Ernestum Archiducem Austriæ sacra corona S. Stephani solemniter inaugurare? respondentibus omnibus constantissima voce, Volumus, omnis nobilitas dixit, Amen, vivat Rex, vivat Rex & Archiepiscopus coronam recipiens de manu Palatini illam regio capiti imposuit, Rex vero chlamydatus, coronatus, cæterisque regalibus insigniis redimitus non procul à Sede Majestatis Cæsareæ secessit ad aliam sedem, quæ majorem aram respiciebat pro offertorio, oblata magna quantitate auri, exosculataque manu Archiepiscopi; ibique " toto tempore solemnis Sacrificii mansit: ubi " etiam devotissime Sanctissimæ Eucharistiæ Sa- " cramento sub una specie absque ablutione, ne " forte aliquis aliud sibi persuaderett, refectus " fuit; & paulo post Christo plenus versa sede ad populum viginti quatuor equites quemlibet ter percutiendo cum gladio S. Stephani creavit,

Absolutis omnibus sacris cæremoniis, totaq; pompa eodem ordine à templo egressa, novus Rex regio adhuc ornatu condecoratus, extra oppidum in clivium, qui à dextera parte est proximior rectæ viæ qua itur Viennam; equum adegit, ubi educto gladio, ut illi genti Vngariæ mos est, quatuor ictibus versus quatuor mundi plagas auram diverberans; suæ dignitatis, ac conservationis regni speciem dedit, & in signum liberalitatis futurę pecuniam recenter suo nomine cusam, trutinaque, ac verbis justitiæ, & æquitatis inscriptam in populum frequentissimum aliquoties per duos suos ministros sparsit. In palatium deinde regressus regali convivio universam aulam excepit; quod non pigebit hic

Cæremoniæ Vngaricæ.

hic adscribere, ut & sessionis ordo, & sobria frugalitas cum liberalitate notetur.

Sessionis ordo. In majori aula Palatii sub uranisco erat oblonga mensa, cujus sola prima pars uranisco tegebatur, caput mensę occupabat Imperator cum Imperatrice, ad latus dextrum ipse Rex adhuc sub uranisco. ab eadem parte, tamen extra tegumentum uranisci, sed parvo intervallo mihi loc' fuit assignat', vacuum autem ab alia parte locũ implebat Baro Vngarus dapibus Cæsari, ac Regi scindendis destinatus, qualem etiam habebam subtus ad latus dexterum nostræ mensę deserviturum: deinde sedebat Archiepiscopus Strigoniensis & Colocensis, ab alia vero pare mensę juxta Baronem Architriclinum mihi è regione erat Legatus Hispaniæ, & Legatus magni Ducis Etruriæ cum Palatino Vngariæ, Rex chlamyde Regia indutus, & corona ornatus vescebatur, sed ad primum haustum coronam Regiam pateræ imposuit, eamq; ad dexteram suam toto tempore convivii servavit. ministrabant, & assistebant mensæ Cæsareæ, Regiæ, ac nostræ præcipui Barones Vngariæ, in alia aula minori excepti fuere cæteri Ordines Vngariæ, qui voto suo Comitia ornaverant; multique ex illis uxores conduxerant una cum aliis Germanicis; reliquaq; aula in quinquaginta mensis extra ordinem præparatis dapes opiparæ magnifice ornatæp:ęb:tæ sunt, plerumque tamen Vngarico modo excultę, ex tali ordine dispositæ, ut vix patenæ mappam alicubi vacuam relinquerent, sed sibi invicem duplici gratu superimpositæ; & tertio mutatæ, totam mensam tegerent, soloque fere odore hominem explerent. Aves non nisi centũ quinquaginta diversi generis; rara tamen sobrietate vinum gustabatur ab omnibus, sesquihoræ spatio, quò suavissimo concentu paucarum

Musica in convivio. vocum elegantia magis, quam ciborum varietate, quæ tamen non deerat, recreati

sumus

sumus. Excepit convivium splendissimum de nocte tripudium ab octo equitibus, totidemque nobilibus, quæ Imperatrici in cubiculo serviebant, rubra holoserica veste indutis, ab omnibus aliis distinctis, institutum, quod ad multam noctem productum est.

Octiduo post, peractis, ad quæ veneramus, Viennam, adulta jam hieme, per nives rediimus. *Comitia pacifica.* Gratias Deo in Christi Natalitiis parsolventes de Comitiis pacifice peractis, quod cum rarissimum esset, singulariter Divino Numini adscripsimus. nam ab annis sexaginta vix ulla Comitia habita fuerant; in quibus non Ordines inter se digladiati, tum ministri Germanici cum Vngaricis decertantes, non aliquot vita privassent, vel vitam ibidem amisissent.

Enituit præcipue hoc anno in Moravia pietas Cardinalis à Dietrichstain, cum illius opera cives omnes Olomucenses præter unum tantum ad Catholicam Religionem redierint; sicut etiam cives multarum aliarum civitatum, & locorum particularium dominorum, ex civitate vero Sterberga, quæ est sub dominio Principis Munsterbergensis (licet Lutherani, & de progenie Regis Bohemiæ Polcibracci) fuerunt ejecti omnes prædicantes hæretici. Præterea ad augendam pietatem, & Religionem Catholicam in populis illis tam ampli Marhionatus; idem Eminentissim⁹ Cardinalis ædificari fecit eodem anno, in civitate sua Nicolsburgensi sacellum ædificiis; picturis, & mensuris simillimum Sacrosancto Sacello Laurentano, obtinuitq; à Sanctiss. D.N. Vrbano Indulgentias in forma Iubilei, quas ii omnes consequerentur, qui devote illam visitassent in festo ejusdem Matris Dei in Cœlos Assumptæ, quare convolarunt ad illam ex Vngaria, Austria, Moravia, & ex aliis remotis partibus innumeri populi. omnes civitates Moraviæ, & in vicinia sitæ prælatis Crucibus, vexillisq; venerunt;

nerunt; pagi itidē viciq; insignibus, agminibusque discreti, alii nudis pedibus, alii explicatis brachiis incesserunt omnes Deo, & Beatiss. Deiparæ non sine symphonia, laudes, & carmina canentes. in quibusdam etiam agminibus; multi flagris nuda, & cruenta sibi terga verberarunt, numerus iniri non potuit; initus tamen est utcunq; numerus eorum, qui ad Sacram Mensam acesserunt, fuitq; decem millia hominum, Quæ pietas imo illis insedit pectore, ex illo etenim cœperunt Nicolsburgum confluere tanto numero, ut nec civitas, nec suburbia eos caperent. præserrim indieb⁹ Beatiss. Virgini sacris, septem, octo, novem, nonnunquam etiam decem integræ civitates, labaris sacris splendentibus venerunt. tantoque pietatis sensu modulati fuere, ut multorum ex oculis, prout ipse vidi, lacrymę spiritualis jubili testes ubertim fluerent, nec modo venerunt, quos vel fortuna, vel natura suis opi-
» bus cumulavit utcumq;, sed Principes ipsi, Impe-
» rator, & Imperatrix; prole Augusta Comitante.
» Frequentiam, & celebritatem auxerunt miracu-
» la.. multi enim quorum vita desperata jam erat,
» implorata Beatissima Virgine Lauretana Nicols-
» burgensi, convaluerūt. Virginis etiam opem sen-
» sere alii variis calamitatibus implicati, infans
» mortuus vitam, & Spiritum recepit, statim ut mater vovit, se filio redivivo, Nicolsburgum Beatissimam Virginem salutandi causa venturam. Omitto cætera, quæ à viris præstantissimis, & doctissimis veteri morte diligenter examinata candido calculo approbata sunt, nam publicis litterarū monumentis ab aliis mandabuntur.

Rex Daniæ occupat Stolizenavium. Sed ex Moravia in inferiorem Saxoniam properandū est, ubi sub nive ardentibus bellis, ut supra tetigimus; Rex Daniæ Stolizenavium recuperaverat magna Tillianorum clade; qua victoria insolentior evasit, maxime ubi intellexit, Mansfeldium Stadensem civitatem attigisse, at-

que

que ibi multorum tormentorum bellicorum apparatu instructum copias velle cum suis conjungere. eum tamen Tillius, impetrato Kalenbergio, ac tunc Hannoveram ambiens; magno conatu studebat præpedire quod Dan⁹ animadvertens; Hannoveram præsidio sex millium firmans, ipsum Mansfeldium in agrum Bremensem cum decem millibus hyberna molientem expectavit. Habebatur interim Conventus Ordinum Brunsvici, quo Saxoniæ Elector, nec non Brandenburgensis, & Pomeranus suos Legatos miserant, ut Ordinibus inferioris Saxoniæ, majora bella adornantibus pacem persuaderent; quod cum difficile foret apud bello incensos animos, undique tympana pulsabantur. Magdeburgenses civitatem suam festinatis operib⁹ munierunt, & commeatum sufficientem ad annum integrum collegerunt, duorumq; millium præsidium conscripserunt; quo insolescente, ac nonnunquam comminante Cęsareis multoties velitationes militari potius licentia, quam ex hostilitate contigerunt. Ne autem tamdiu Magdeburgensium fides dubia Cæsareis incommodaret, Cæsar fecialem Magdeburgum transmisit, ac per eum moneri jussit Magistratum suæ fidei, & officii, vel omnino hostilitatem publicari mandavit. cives vero ad fecialem, & adjunctorum tibicinum adventũ consternati, Cæsaris devotioni sese commiserunt; nihilq; hostib⁹ subsidii ab ipsis præbendum fore sancte addixerunt: Multũ detrahebatur Cæsaris exercitui per vicanos in Hartzcynia sylva, qui integras equitũ turmas prostraverant, & jam millitib⁹ similes, professiq; militum hostes formidandi, nõ nisi legionib⁹ aliquot poterant compesci quare tã Cæsarei à vicanis afflicti, quam Regis Daniæ, atq; Ordinũ inferioris Saxoniæ milites à Cæsareis, & Bavaricis omnem regionem infestantib⁹ perterriti; ad pacem, vel ad inducias aliquas cogebantur.

Magdeburgenses monentur à Cæsare.

Insolentia rusticorum in Hartz.

Inil-

Tractatio de pace.

In illa constitutione laborabant Legati Brandenburgici, ac Saxonici; neque jam multum ab illis adhorrebat (quãtum colligi poterat) instante hyeme Rex Daniæ; qui ut rebus Danicis propter illius absentiam periclitantibus consuleret, in Daniam, & Holsatiam properare volebat, quapropter non multo post in inducias quindecim dierum ad tractandum de longioribus induciis consensit; postea vero inducię triũ mensium constitui debebãt, in quibus coram Brandenburgicis, & Saxonicis Legatis tota ditionis inferioris Saxoniæ controversia discutienda & cum voto Saxonici Ducis & Brandeburgici (consensu tamen partium) terminanda erat. verum has Mansfeldius totam fere Luneburgensem ditionem fæliciter occupans, præpedivit; benignitate tamen Cæsaris postea reparata est.

Rex Daniæ sollicitat auxilia.

Magna interim auxilia Rex Daniæ ab Hollandis, Anglis, & Gallis expectabat; dubi⁹ postea de eorum fide Legatos expedivit; apud illos tamen tarda erant omnia. Rex Galliæ quidem pecuniam aliquam per Epesseum Legatum suum, prout fama vulgatum fuerat, transmiserat: sed Angliæ, & Hollandiæ Ordines tergiversabantur, nam infæliciter Anglicana classis cum decem mille peditibus, & aliquot Equitibus, centum, & quinquaginta navibus insolitis instrumentis bene instructa, & in Hispaniam ad portum Caietensem delata, ibidemq; exposita, male pugnaverat; acriter stationem sibi commissam defendente D. Ferdinando de Giron, cujus industria, & fortitudine in uno pręlio octingenti Angli, & 300 equi interierant, acquisitis octo tormentis bellicis; post quam victoriã fere totidem dispersi milites in terra profugi perierãt: ceteri vero exiguo satis numero in reditu tempestatis injuria perculsi, & commeatu destituti, infirmiq; in Angliam sub finem hujus anni redierant, nullo omnino fructu suæ expeditionis collecto. quare

Infelix expeditio classis Anglicanæ.

postea

postea non modica regni, Ordinum, & particularium mercatorum, partem in hac expeditione habentium lis orta fuit; quã ut Rex sedaret; suos aliquamdiu domi cõtinere, ut vires resumerent, omnino debuit. Ex hac etiam infælici expeditione non parva inter Angliæ Regem, & Hollandiæ Ordines controversia, diffidentiaq; nata est; quam excrescentem aliquoties Rex Daniæ, & Galliæ voluerunt componere, ut fælicius fœdus contra Cæsarem initũ pro restitutione Palatini, succederet: sed serius illa cõposita fuerunt, & Rex Daniæ tanto facilius in præparatas inducias cõsensit. pactis induciis miles Cæsareus partim in agrum Hirtsfeldensem, partim in Hassiæ hyberna deductus fuit, ut comeatum sufficientem obtineret. Rex verò Daniæ suos ad justam disciplinã militarem 140. articulis complexam constrixit, & nulla habita ratione induciarũ, eos ad Lavvenburgensem ditionem perduxit. Halberstadius verò, & Mansfeldius lustratis suis copiis, de aggrediendis VVallesteinianis deliberarunt; & paulatim cũ essent Lubecensibus oneri, non aliter quam si hostis per districtum civitatis grassaretur, Lubecenses occisione aliquorum hostilitatem mulctarunt.

Pacis tractatio.

In pacis autẽ tractatione strenuissime laborabant Saxonici, & Brandenburgici Legati, Brunsvici utrimsq; partis Legatos sufficienter instructos examinantes, & audientes. proposuerant enim inferioris Saxoniæ Provinciales alia media ad stabiliendam pacem, petentes, ut Comes Tillius exercitũ ex Saxonię inferioris locis occupatis abduceret damna illata resarciret, provincias illas ab armorũ metu etiam inposterum liberaret, atq; harum rerum idoneam cautionem præstaret. quare voluerant, ut Tillius nomine Cæsaris promitteret, quod in Principatibus suis tam hæreditariis, quam libera electione acquisitis, contra Imperii de pace Religionis, aliasque con-

Postulata ordinum inferioris Saxoniæ.

M stitu-

ſtitutiones; inprimis circa liberum exercitium Auguſtanæ Confeſſionis Principes non perturbarentur: quare non ſolum Bavaricum, & Fridlandicum exercitum abduci, ſed in electionibus, poſtulationibus, ac decretis ſuis liberi, atque à Cæſareis ſententiis, pœnalibuſque clauſulis immunes in cauſa Religionis eſſent. Voluerant enim, ut à monaſteriorũ viſitationibus per peregrinos Abbates aliquando factis ſine cõſenſu, ac præſcitu Principum liberarentur, & ut in male poſſeſſis provinciis, ac regionib⁹ Eccleſiaſtici juris ſtabilirentur. Quæ omnia ſi Tillius præſtitiſſet, ſpondebant ſe exercitũ ſuum dimiſſuros. ſed hæc ut valde iniqua poſtulata, ut diſcuterentur, inducias concedere detrectabant, immo potius eadem imperare pręſumebant. verũ cum illa poſtulata prima fronte multis acerbiora viderentur, ut Saxoniæ Dux ipſe judicaverat, (& vere ſi Cæſar illa concedere voluiſſet, jam victas manus præbuiſſet & Cæſareæ auctoritati quã plurimum detraxiſſet,) tam Cæſar, quam Saxoniæ Dux tali petitioni irridẽtes, alias pacis propoſitiones fieri, & ſufficientes inducias conſtitui poſtularunt, quas ut Saxoniæ, & Brandenburgici Electores avide pararent, Cæſar ampliſſima ipſis mandata conceſſit, quæ ut intimata fuerunt, utrinq; à prima Decembris in dies quatuordecim proximos, deinde in tres menſes fuerunt induciæ conſtitutæ: poſtea quaſi aliis pacis articulis editis petierunt, ut cõſtitutis die, nocteq; induciis, nulla invaſione, aut oppreſſione violandis; nullæ etiã exactiones fierent, nullas antea jam debitas exigerent, nulla præſidia inveherent, nullas hoſtilitates exercerent, deprædationes; & depopulationes viarũ vitarent, prævaricatores punirentur, & in principali cauſa articulos alios propoſitos, rurſus produxerunt & urſerunt. Cæſarei è contra ægre ferentes articulorum arrogantiam, poſtularunt, ut Regis Daniæ, Ordinumq; inferioris Saxoniæ

Articuli induciarum.

Poſtulata Cæſaris.

xoniæ

xoniæ copiæ exauctorarentur. de Mansfeldio, Christiano Brunsvicensi, aliisq; contra Cæsarem, arma ferre gestientibus, traderetur cautio. quod deinceps nunquã Imperialis Aquilę patrocinium subterfugerent, neq; quicquam contra illã agitarent. Nulli etiam milites absq; expressa Cæsaris licentia cõscriberentur, nulli exercitui suppeditaretur contra Cæsarem commeatus, annona, aut transitus. Præterea ut damna Cæsareæ Majestati, & Principibus ejus Imperium venerantibus illata refunderent; maxime, quæ Christiano Seniori Duci Luneburgensi illata fuerant. Tandem ut occupatos Comitatus Hoiensem, Diepholtzanum Bruckhersanum aliasque urbes, & arces restituerent, præsidia imposita dimitterent, ac paci Religionis conformiter viventes, serio obtemperarent. sed de hoc posteriori puncto, uti de prioribus fere omnibus, non levis orta fuit quęstio, quænã pro pacis Religionis observantia intelligi deberet. Cæsarei n. ad jura sese referentes, facillime se ab ista quæstione explicabant. Danici vero, & inferioris Saxoniæ Ordines in abusibus consistentes, uti hactenus consueverant, tutos, & immunes in omnibus libidinibus sese fore putabant. idoneam deinde cautionem à Cæsare de non vexanda amplius provincia exigentes; & Mansfeldii societatē dissimulantes, defensionis provinciæ modum sibi reservare præsumebant: neq; unquam promissione Tillii, aut Wallesteinii, aut ipsius Cæsaris verbali sponsione contenti esse voluerunt. quod cum indignè tulissent Cæsareani, nullo modo copias suas primo è provincia abducere statuerunt, nec ante Mindam, vel Hoxterãm restituere, nisi prius Rex Daniæ militem suum abduxisset. damnarunt etiam Principes, & Ordines Saxoniæ, quod nunquam ad articulum illorum principalem de juramentis Halberstadii, & alibi contra jura, & leges editis, respondere voluissent; ac tandem omnem

Disceptatio de pace Religionis.

Renitentia Cæsareanorum.

compoſitionem deſperantes Mindam, & Hoxteram, tanquam extra Saxoniæ ditionis diſtrictum oppida, reſtituere noluerunt, neque aliam cautionem Cæſaris dare potuerunt, præter eam, quæ
„ Imperialem Majeſtatem deceret. imo clare re-
„ ſpondentes, nihil Principibus inferioris Saxo-
„ niæ in cauſis Epiſcopatuum, Collegiorum, Capi-
„ tulorum promittere voluerunt, & ea omnia in
„ antiquis terminis Duci Brunſvicénſi minus addicti, Cæſari reſervarunt.

Poſtulata Principum.

E contrario vero Principes liberum Religionis exercitium, & jurisdictionem in ſuis ditionibus tam hæreditariis quam acquiſitis, ſalva libertate Germanica juxta priſtinum ſtatum pertinaciter poſtularunt. quare ſperata pax obtineri non potuit. & quilibet peracta fere hyeme, arma præparavit. Daniæ Rex majori ſpe fultus nihil audebat (nam peractum erat fœdus, de quo ſupra diximus, inter Anglos, Batavos, Suecos, & alios ad reprimendam Domus Auſtriacæ potentiam; in quo ſinguli ſua ſubſidia pecuniæ, militum, & inſtrumentorum addixerant. in hoc fœdere expectatus fuit Legatus Bethlemi cum amplioribus mandatis; ſed is non niſi tertio menſe poſtea advenit. Rex quo ſecurior eſſet de fœdere, & de Brunſvicenſi ditione, loco ad belli impetum ſuſtinendum delecto ſuſpectum Ducem Vlricum Fredericum Brunſvicenſem majorem natu, ad ſe in Holſatiam evocatum ditione propria ſpoliavit; eique animoſiorem Chriſtianum Halberſtadienſem Pſeudoepiſcopum ſubſtituit non ſine Ordinum Ducatus Brunſvicenſis aliqua indignatione; eo quod non Chriſtiano, ſed Vlrico ſacramentum dixiſſent; neque facile ludum iſtum pilæ inſtar admitterent; ſed Rex factum ex neceſſitate, & ad tempus tantum, cui ſervire oporteret, excuſavit.

Cæſar interim quo hoc comercium fuit inſtitutum, rebus ſuæ familiæ intentus, poſtquã jam

dudum

dudum ante de Archiducis Leopoldi matrimonio ad propagationem prolis deliberatū fuisset; dimisso Archiduce Romam; ut necessarias Pontificis dispensationes obtineret, & sponsam Florentiæ præparatam deduceret; factis jam ante renunciationibus Episcopatus Pataviensis, & Argentinensis, nec non Præpositura Constantiensis; quam libere ad manus Pontificis in favorem filii Alberti Bavariæ Ducis deposuerat; de Episcopatibus Pataviensi, & Argentinensi pro Leopoldo Gulielmo, una cum capitulis Cathedralibus utriusque Ecclesiæ agere cœpit. neque enim invitis Canonicis electoribus Cæsar filio dignitatem aliquam pacisci cogitabat; sed proposita necessitate Ecclesiarum, ære alieno gravatarum, & periculorum in mediis Germaniæ turbis indies magis ac magis excrescentibus, necnon congruentiis, quæ maxime locum pro Austriaco Principe in diœcesi Passaviensi habebant; Canonicorum vota præsentabat, eaque à Canonicis honestatem, decentiā, & necessitatē suarum Ecclesiarum expendentib⁹ obtinuit; ita ut paulo post in utraq; Ecclesia Leopoldus Guilielmus Episcopus electus fuerit, ut Cæsar apud ipsas Ecclesias prometetur cum utroq; Capitulo convenit, ut stante minorennitate filii usq; ad annum decimum octavum ætatis (decimumtertium enim tunc agebat) omnes Ecclesiarū redditus ad extinctionē debitorum applicarentur, & Capitulum interim gubernaret quæq; ad promotionem essent Ecclesiarum satageret Passaviensis Episcopatus administratio demandata fuit Marquardo Svvendio; Argentinensis vero Comiti Hermanno à Solms, illius Episcopatus jam pridem contra Mansfeldium, & Brunsvicensem conservatori.

Resignatio Leopoldi, & promotio Guilielmi Leopol.

Cæsar etiam, ut proximiorem Ecclesiam Pataviensem promoveret, sub initium anni 1626. intermissam aliquantulū instaurationē disciplinæ Fidei Catholicæ ob Vngaricam coronationem,

Reformatio Austriæ superioris. & graviores belli tumultus; urgere perseveravit, novis litteris compellans Abbatem Gotvicensem, aliosque reformationi destinatos, ut sedulam manum operi reformationis adhiberent. quæ ut facilior esset, rursus sub initiũ Februarii Ordinibus Politicis scripsit; ut reformationi quæ tam proficua paci, ac necessaria saluti animarum est, morem gererent, ac prioribus decretis serio factis prompte obedirent. quæ cum Provinciales solitis suis excusationibus protrahere voluissent, atq; sub initium Martii longiorem instructione termini dilationem postularent, eundem omnino præscidit. quod Bavariæ Duci, adhuc Austriam loco pignoris obtinenti, ejusque ministris Austriam superiorem regentibus, necnon designatis reformatoribus significavit, ne quovis modo in officio incepto præpedirentur, vel hæretici spe longioris dilationis luctarentur.

Austriæ inferioris reformatio. In Austria vero inferiori Cæsar non minus de Religione sollicitus, minorum oppidorum cives fere omnes ad Catholicam Religionem perdu„ ctos, à suis Magistratibus tam Politicis, quam sa„ cris in eadem Religione servari jussit. quare Vi„ eñensi universitati serio imperavit, ut expunctis „ iis, qui hæresim sapiebant, universitatem ex solis *Vniversitatis remora.* Catholicis membris constituerent. nam præter juristas aliquot, & pragmaticos plusquam viginti erant in civitate Viennensi Medicinæ Doctores, qui Lutheranam doctrinam profitebantur, quorũ nonnulli in consiliis universitatis votum habebant, & non infrequenter bacillum Rectoris Magnifici, aut Decani munus in suo Collegio „ gerebant. Hæc ut totaliter deinceps caverentur, „ Sua Majestas universitatem cum omnibus Col„ legiis hoc anno Collegio Patrum Societatis Iesu „ univit, solas duas professionis Theologicæ lectiones Ordinibus mendicantibus S. Dominici, & S. Francisci reliquit. de Collegio Austriaco Patribus Dominicanis annexo, ac fere in ipso Mo-

nasterii

ñasterii fundo ædificato, atque hactenus ab ipsis Patribus Dominicanis, quasi pædagogis gubernato, non levis fuit difficultas: major erat ratione officii Cancellariatus, quod Ordinario Viennensi hactenus debebatur, illudq; valide propugnabat, sed qui Cancellariatū obtinere non potuerunt, Vicariū munus reportarunt. Ex his contentionibus nata fuerat alia controversia ambitioni proxima, quæ in omnibus locis membra universitatis, aliis omnibus quamvis eruditissimis, antiquissimis, religiosissimis ac dignissimis præferebat ita, ut nō solum in actibus universitatis, sed etiam in aliis exercitiis alibi etiam in Ecclesiis aliquando habendis, cuncti litterarum professores postremo universitatis membro debuissent cedere. ex quo jurgia, contentiones, invidiæ, simultates, & scandala oriebantur eo periculosiora, quo inter doctiores, qui se invicem poterant sugillare, & ingenium aliquando in perniciem Christianæ charitatis exercere. Sed hoc decretum revocavi, & mandavi, ut singuli locum suæ professionis, ac Ordinis, extra actus universitatis, nullo habito respectu ejusdem servarent; quod etiam publico edicto in singulis Monasteriorum Archivis perpetuo asservando nomine Sanctissimi Domini Nostri Papæ Vrbani VIII. declaravi.

Lites universitatis.

Saniori consilio etiam hoc ipso anno laborarunt in ipsa urbe Viennensi pro sua admissione Patres, ac Fratres S. Francisci de Paula summo rigore singularium Ordinis sui abstinentiam servantes. quorum admissioni non unus, neque infimus se opposuit; quare nec uno in loco debui eorundem protectionem assumere, quos sciebam, & Cæsareæ Majestati gratos, & Ecclesiæ Dei proficuos fore. Locus itaque illis obtigit extra portam Italiæ in celebriori suburbio, ubi anno subsequenti fundamenta Ecclesiæ fodit ipsa sua Majestas Cæsarea, & Regia Vngariæ,

Admissio Minimorum.

riæ, & nunc celebre monasterium ædificatur.

„ In Bohemia hic annus Religioni Catholicæ fuisset longe felicior, nisi bella proxima, de quib' infra, justas moras injecissent. nam & Archiepiscopus illius regni Ernestus Adalbertus ab Harrach primis diebus anni 1626. ad Cardinalitiam dignitatem evectus, diligentissimam operam Ecclesiæ suæ impendere decreverat; in quem finem Theologorum Congregationem singulis hebdomadis coram ipso habendam instituerat; & aliunde non sine expensis viros animarum saluti præficiendos impetraverat. verum vicanorum in Austria rebellio, & Silesiorum Moravorumque, ab alia parte Bohemiæ oppressio, med os Bohemos deterruit, strictamq; reformationem in aliud tempus rejecit. In eadem tamen Bohemia tunc cæteris animosior Magnus Prior equitum Melitensium, omnes suos subditos, quorum non pauci erant in civitate Pragensi, ad Fidem Catholicam perduxit, duobus exceptis. quos etiam à suo fundo eliminavit. paulo ante idem fecerat Abbas Strohoviensis, & ad illius imitationem nonnulli alii Religiosi. sed hoc cum extra civitatem attentasset in Benissavii vicinia Comes Paulus Michna, vix non ditiones una cum vita, exorta periculosissima seditione, amisit.

Promotio Cardinalis de Harrach.

Imperium procul ab istis turbis aliquantulũ pacatiori tempore non parũ in Religione Catholica profecit, præeunte, & minoribus regulis animum faciente serenissimo Bavariæ Electore in Palatinatu Heidelbergensi; ubi post duorum annorum tolerantiam, castigata jam satis civium fortuna, Catholicæ Religionis professionem, primo diligenti instructione seductorum, deinde minis, propositione immunitatis p'ępositis præmiis, deniq; obstinatorum ejectione; postliminio revocavit. Bavariæ Electorem imitari voluit Comes Ioannes de Nassau in Belgica Regis Hispaniæ militia educatus, ibidemque Principis Li-

Reformatio Palatinatus.

Reformatio ditionum Comitis de Nassau.

Lignaici gener factus, non procul à Moguntia « Principatum obtinens hæreditarium per decessum sui parentis Calviniana hæresi infecti, verum « constantia bonæ voluntati deerat, & nimius metus bono Principi oberat. animum itaq; non semel volenti addidi, & à Cæsare aliquoties litteras tum ad Principem talia imperia anhelantem; tum ad subditos à mutatione Religionis abhorrentes, procuravi; quibus tandem effectum fuit, ut omnes illius subditi ad Religionem Catholicam devenerint, lepide quidem, sed vere. Princeps enim is Catholicus suos ex Calvinismo ad Lutheranismũ pro tunc perducere moliebatur, aut saltem se hoc moliri fingebat; ne, inquit, tam « procul abessent à suo Catholico ritu, & ut Reli- « gioni in Imperio admissæ obtemperarent, cum « spe, & minis, se alias faciliori modo Catholicam Religionem inducturum. Quod cum à subditis intelligeretur, ipsimet pertæsi tam frequentem mutationem, potius ad Catholicã Religionem, tunc transferri desideraruntt; ne, prout dicebant, infra paucos annos iterum cogamur Religionem mutare, & semper pueri esse. quam gratiam à Comite Catholico facillime impetrarunt, paucosq; dissentientes ipsimet in vicinam Galliam ejecerunt.

Præfertur Catholica Religio Lutheranismo.

Hortabatur eadem opera Cæsar Comitem de « Marcka Ordinis Theutonici Magistrum, & plu- « res alios Principes Catholicos, ut animosius, & « ferventius de instauranda Religione cogitarent « illo tempore, quo fælicior, & facilior fieret progressus; si non ab uno, sed à pluribus opus tam arduum promoveretur. Ipse Cæsar, ut suis exemplo esset, quamvis undique bellicorum tumultuum mole pressus, hoc tempore affligeretur; justitiæ tamen, & Religionis curam non deponens, novam Concilii aulici faciem, & ordinationem instituit, & Consiliarios ad Catholicam Religionẽ, paucissimis exceptis, qui ob libertatem

Imperii tolerabantur, perduxit. Hinc conversio D. Melandri, Wendolii, & aliorum.

Magnam constantiam multis indidit victoria Wallesteiniana à Deo, ipsa D. Marci festivitate, ad pontem Dessaviensem concessa. Postquam enim, ut supra retulimus, pacis cōmercium inter Daniæ Regem, & Cæsarē evanuisset, Rex novis Hollandorum, Mansfeldii, & Halberstadii copiis auctus, sexaginta millia militum in suo exercitu numerabat; illosque in tres turmas tribus exercitibus similes divisit. unam Halberstadius regebat, & cum illa Episcopatum Osnabrugensem, Hildesheimensem, Mindensem, aliosq; infestabat, ut commeatum, & pecuniam extorqueret. alteram Rex ipse juxta Weseram gubernabat, quæ Tillio ibidem progredienti opponebatur; eratq; illa inter duas alias media, ut cęteris laborantibus consilio, & auxilio adesset. tertia turma viginti millium Mansfeldio commissa fuerat ad Albim, triginta habens tormenta bellica, & quingentos currus annonæ, cum qua castrametatus fuerat deserto Lauvvenburgo, & Hagelsberga, totumq; tractū Albis fere Magdeburgum usq; occupaverat, ut Wallesteiniū è tota Magdeburgensi ditione pelleret; & in Silesiam ad evocationem Bethlemi contenderet. Sumopere autem illius intentioni oberat munimentū Wallesteinii ad Dessavium, ubi pontem, per quem cōmode posset transmitti exercitus, Cæsarei muniverant. Quare postquam Sandavium, Rathenavium, & Brandenburgum transiisset, totamque illam ditionem Ducis Megapolitani, atq; Electoris Brandenburgici misere devastasset; ad præfatum pontis munimentum exercitum applicuit, occupato prius Serbstio, quod Anhaltini Principis erat. Duos dies in oppugnatione munimenti insumpsit, & frustra quidem sexcentos tormentorū ictus explosit, strenue munitionēDessaviensem defendente Ioanne Aldringero; ipsa vero

Oppugnatur munimentum.

Pa-

Paschatis die reversus oppugnationem urfit, tertio locum illum summo impetu aggressus. Quæ cum à Wallesteinio Fridlandiæ Duce perciperentur, Comitem Slickium cum turmis aliquot equitum ad præfatum Aldringerum ablegavit, demandans universis copiis, ut 25. Aprilis juxta pontem convenirent, pontem tela linea tentoriis deservienti obnubilari præcipiens, ut si quæ copiæ traducerentur, nec numerari, nec cognosci possent. Mansfeldius vero 25. Aprilis summo conatu pontem aggressus Cæsareanos omni ex parte oppugnavit, sed fortiter resistentibus præsidiariis, omnis oppugnatio irrita fuit; ita ut occiso Hollandicarum copiarum Præfecto Nienhovio, & magna clade exercitus accepta; oppugnationem deserere cogerentur. Quare Wallesteinius hora matutina, non expectatis reliquis copiis, cum iis tantum, quæ advenerant, summo silentio pontem traduxit & munitionem quam Mansfeldius tantopere oppugnaverat egressus, aciem instruxit, præparatamq; Mansfeldii aciem adorsus, eum locum deserere coegit. restaurare nisus est Mansfeldius turbatos ordines, sed equites simul cum ipso in fugam versi, & pedestres copias omnes turpiter deserentes, (quę omnes fuerunt cæsæ,) victoriam Cæsareanis insignem reliquerunt, trucidatis viginti tribus turmarum Præfectis, & signis militaribus triginta quatuor, tribus equestribus, tormentis sex, & impedimentis omnibus amissis.

Dissipatur Mansfeldius.

Hac tam celebri victoria incensi Wallesteiniani, subito civitatem Servestanam sibi dedi postularunt, eamq; parū renitentibus civibus, fugientibus duabus equitum turmis, ibidē pro præsidio relictis, obtinuerunt. Inter captivos fuere Kniphusius cum vigiliarum Præfecto, & duobus Bohemis Michalovitz, & Chukovskio, qui alias Cæsareas partes deseruerant. signa autem cum Questembergio Viennam Cæsari transmissa

 sunt.

Osnabruck recuperanda. sunt. Interim Comes Anhaltinus, & Lindlous, Bavaricarum copiarum Præfecti Osnabrugum cum suis copiis profecti, ut inde Christianum Halberstadensem fugarent; windeburgum strenue oppugnarunt; quo reddito, nihil de Osnabrugo erat dubitandum. verum non tamdiu Christianus expectavit, sed fuga sibi consulens etiam istam ditionem egregiè afflictam reliquit. Suas vero copias Regis Daniæ copiis conjunxit, ut Horchimiensem civitatem obsessam liberarent, Gottingam annonam inferrent, & Tillii copiis resisterent. quod dum molirentur, monasterium Steinheim diœcesis Moguntinensis, & *Damna Danorum.* nobilium cœnobium Hocheim Hassiæ ditionis, oppidum etiam cum arce Naumburg Altstalter, aliisq; loca omnia usque Visurgim incenderunt. parumq; absfuisset, quin magnam partem exercitus Tilliani rupto ponte ad Visurgim perdidissent, nisi Tillius beneficio vicani cujusdam vado reperto copias suas insigni equitatu stipasset. Mansfeldio fugitivo sese conjuxit administrator Hallensis, seu Pseudoarchiepiscopus Magdeburgensis cum non contemnendis copiis, qui novũ exercitum instruxerat, & dispersas copias collegerat Brandenburgi, atque in tota Brandenburgensi Marchia additi sunt prętore Mansfeldio ter mille pedites, qui paulo ante Nauburgum appulerant; & equitatus tribuni Fuchsii; ita ut unius mensis spatio rursus exercitum quindecim millium collegerit, quo rursus fortunam Servest, & Dessavii tentare decreverat, sed tantus tremor adhuc equites detinebat, ut ab illis locis abhorrentes, alio se convertere maluerint. quod animadvertens Mansfeldius, & ipse consternatus erecta munitione ad Tangermundum, versus Havelsbergam duxit; totamque ditionem Mechelburgensem, & Brandenburgensem Marchiã depopulatus, vires sui militis reparavit. Hærente autem Mansfeldio diutius in ditione Brandenbur-

Mansfeldius instaurat exercitum.

bur-

burgensi, cunctis infesto deprædatore, & æqualiter hoste, Elector Brandenburgicus copias suas ministerio Præfecti Krachen Brandenburgum, Stendelam Gailebium, & alia in loca introduxit: ut copias ejusdem Mansfeldii protunderet: voluissentque incolæ ultionem spirantes fortunas suas deperditas vindicare, verum renuente Præfecto omnes impuniti manserunt. sic in non parvam suspicionem temerariæ collusionis Elector incurrit: quam Legatio Regis Daniæ ad ipsum Electorem Bethlemi cognatum auxit, maxime ubi nonnulli ex illius copiis ad Mansfeldios accesserunt, & passim eisdem tutum iter, cum abundanti commeatu in Silesiam progredientibus, Rotemburgii ad Tuberam, & per totam Marchiam præbitum fuit.

Diximus supra quomodo Rex Daniæ destituto Vlrico Frederico Principe, ac Duce Brunsvicense, juniorem fratrem in præcipua arce Wolfenbuteliana substituerit, ut tempori serviret. quod factum præterquam quod Ordinibus displicuerat, etiam Deo visum fuit displicuisse: nam Christianus substitutus, licet initio more suo fervidus in Hassia militem conscripsisset; ex quo rursus Mauritius Hassius, & Hassiaci perfidia notati sunt, nihilominus secundo sui dominii mense infirmitate percussus, inter extremos dolores, tyrannis iconoclastis sacrilegis Ecclesiam Dei infestantibus familiares, ex hac vita desperabundus decessit eviscerato corpore, præter maculata intestina vermis inventus fuit in corpore vivus aliquot ulnarum, qui in illo anno, nec ex una causa prognatus vitam adolescentis vix vigesimum nonum ætatis annum attingentis præmature absumpsit, cæterisq; Ecclesiam Dei, sacra lipsana, & sacras fortunas infestantibus horrorem incussit.

Obitus Halberstadensis pseudoepiscopi.

Advenerat paulo ante expectatus Bethlemi Legatus, qui ad diem vigesimã Martii adesse de-

Bethlemi Legatus.

buerat, & tunc soluto Conventu Regum, ac Principum, ad Regem Daniæ, Ducem Christianum, Ordinumq; inferioris Saxoniæ delectos admissus, eleganti oratione subsidia, præcipue peditum aliquot legiones, ingentem pecuniæ summam, & Legationem nomine omnium ad portam Ottomannicam, superbe non minus, quam pro Christianis impie postulavit, quibus habitis insignem Cæsari cladē non in Imperio, sed in hæreditariis provinciis Austriæ, Moraviæ, Bohemiæ, & Styriæ inferendam pollicebatur. Hæc cum Rex Daniæ, cæteriq; Principes, & Ordines inferioris districtus non parum probassent, Legatum cum oratore ad Ordines Bataviæ, & ad Regem Angliæ dimiserunt; ipsi vero interim Mansfeldio iter in Silesiam imposuerunt. Quæ omnia cum sint Christiano nomini probrosa dedecora, ut melius intelligantur, libet eandem orationem Legati Bethlemi hic de verbo ad verbum correctam, non vitiatam, qualis illa fuit, inserere.

Illustrissimi, ac præpotentes Confœderati Belgi Ordines, Domini Observandiss. A quo Sereniss. Sac. Roman. Imperii, ac regni Transylvaniæ Princeps Dominus meus clementissimus ad hoc sublime regiumq; fastigium à Deo evectus est, nihil quicquā prius, nihil antiquius habuit, quam ut languenti Reipublicæ Christianæ inservire, oppressis, ac sub jugum misere redactis subsidio, & auxilio esse possit. Majores enim ipsius cum ex libero populo oriundi, sua Serenissima etiā Celsitudo in libero regno nata, & educata sit, ab ipso supremo Numine, natura, ac sanguine majorum inbibit libertatis amorem, ut hinc earum gentium vices non possit nō dolore; imo pro viribus eas ope, & consilio juvare quæ patrum, ac majorum laboribus acquisita in libertate molestiam, & injuriam indigne pati coguntur. Cujus eximiæ voluntatis ipsa facta, diversæque in hunc fi-

nem

nem susceptæ ipsius, ac notæ expeditiones testimonium perhibere poterunt. Præsentem itaque Europæ statum cum sæpius animo revolvat, uniusque regnatricis Domus astu, & ambitione tam variis casibus plenum, prœliis atrocem, seditionibus discordem, ipsa etiam pace sævum animadverteret; & omnia hoc fine, ut Regibus, Principibus, cæterisque liberis populis sub jugum intolerandum missis illa universalem, quam tamdiu in animo concepit, in familia sua tandem constituat Monarchiam: initio nunc facto, si fas est dicere, ab ipso sacro Romano Germaniæ Imperio.

Hujus enim, prôh dolor, quę est facies? quis regionum habitus? quis procerum, Principumque status? liberæ ditiones, & provinciæ quamplurimæ uni Domui Austriacæ subjugatæ, plurimæ depopulationibus & incendiis devastatę, reliquæ calliditate, & insidiosæ pacis, ociique libertate ceptæ ad libidinem, & servitutem paratæ; proceres alii bonis, & ditionibus exuti, in exilium missi; alii belli injuria ad extrema redacti, cæteri qui vel tempestatis inclementiam, subjugationisque sævitiam, & si paucissimi effugere; ita illius potentiæ metu & terrore sunt fracti, ut vix hiscere audeant. Vt jam nihil præter antiquæ libertatis, imperiique jurium; & Majestatis vana nomina, & omnium eorum umbram statibus, & Imperii columnis sit reliquum. Et hoc quidem in novo Principatu prudenter ad exemplum Augusti, & Tiberii astutia, & Iberica calliditate imitatum. Verum cum adoleverit, crumdet, & nemine adversante paulatim insurget, & quicquid hactenus intactum munia Senatus, & Magistratuum, legum, Principum, & Electorum in se palam trahere, & victam animis libertatem in dominationem vertere non intermittet Subacta autē Germania, cōvulso hoc Imperio, & tāto cruore auctæ Austriæ vires, quid Galliæ? quid Britanniæ?

tanniæ? quid Daniæ regnis? quid cæteris vicinis? quid denique, & in primis vestræ inclytæ Reipublicæ discriminis id illaturum putamus? certe hęc tantorum annorum virtute, & industria majorum coalita compages, convelli, vel sub unius absoluto dominatu redigi sine vicinorum exitio non potest. Hunc itaque concussi Orbis motum; Imperiique ruinam, & ex hac omnium vicinorum certum periculum, cum Serenissima sua Celsitudo secum considerat, & imminenti tanto malo remedium cum requirit, nullũ apti'; salubriusque inveniri, adhiberique posse existimat; quam ut omnes, qui in immensum unius crescentis potentiam merito suspectam habent, exemplum Hispani, & Austriacorum imitantes consilia, vires, & opes consocient, & sese in sui, suorumque amicorum, & oppressorum mutuam defensionẽ inviolabali fœdere, ac nexu colligent? commune periculum, communem hostem concordia, communibusq; viribus submoveant, singuli enim ut hacten' dum pugnant, omnes victos nullũ est dubium. Et in hunc finem Serenissimus Princeps meus cũ huic comuni negotio ut sua etiam ope assistere velit, sæpius esset interpellatus; me præterito año ad Serenissimos Bohemiæ, Daniæ, Sueciæ Reges, & Brandeburgicum Electorẽ ablegaverat, insci' tamen quod in hoc salutari cõsilio à dictis Regibus cogitationes ipsi' essent præventæ, & Conventum ob id Hagæ Comitum indictum. Itaque ex relatione mea, & mandatum à Sereniss. Regum, illustrissimorumque vestrorum Ordinum Legatis, & deputatis hic Hagæ tunc temporis mihi dato; summã omnium benevolentiam, singulare studium cõfidentiam, & in se affectum, quo conjũctionem, fœdusq; cum Serenissima sua Celsitudine inire, & propositis tunc à me conditionibus confœderationem illam recipere desiderabant, grato admodum animo percepit. Cum autem tum ob

utrinſ-

utriusque partis mandatorum, plenipotentiæq; tabularum defectus; tum propter Ioannis Rutgersii, Serenissimi Regis Succiæ Residentis, ex hac vita discessum; negotium ad optatum finem perduci non potuisset: & hisce, aliisque de causis novum Conventus diem, nimirum 20. elapsi mensis Martii eodē in loco indicere necessarium dicti Legati existimaverint; Serenissimam etiam Celsitudinem ejus, ut Legatum sufficienti cum mandato & instructione, quocum agi, concludique omnia possint; eo ablegare vellet; petierunt. Id Serenissima sua Celsitudo grate agnovit, indeque quanti personam ejus confœderati faciant dijudicans, summas cum cęteris, tum vobis, Illustriss. ac potentes unitarum provinciarum Belgii Ordines, pro hac vestra in Serenitatem suā propensa voluntate gratias habet; suaq; studia & sinceri animi reciprocam voluntatem cū propensissimis in Rempub. vestram, remq; communē officiis, per me vobis offert: valde sibi gratulans, ac partem suæ fælicitatis existimans, hac tempestate tam propitiam commoditatem, occasionemq; sibi oblatam qua cupiti sui, votique diu desiderati compotem se fieri posse videat; ut cum inclytæ ac totius Orbis facile celeberrimæ Reipublicæ prudentissimis Senatorib⁹, & Statib⁹ notitiam & amicitiam inire, fœdusque tractare possit. Nihilque magis desideravit sua Serenitas, quam ut statuto tempore quispiam è suis huc redire potuisset. verum tum nuptiarū solemnia, multaq; suæ Serenitatis negotia; tum ingens locorum, terrarumq; distantia, & evidens interceptionis periculum, moram hanc injicere coegerunt, & ad dictum diem redeunti non sat temporis dedere, Ne tamen quidquam in se Serenissima sua Celsitudo desiderari pateretur, & pręclarum in rem communem totius Orbis Christiani affectum, singularemq; suam ea in re voluntatem palam testaretur; haud prætermittendum

dum putavit personam meã cũ sufficienti mandato ad vos, Illustrissimi Ordines, ablegare; ut si quid deliberationes, & publica consilia juvare posset, quilibet suæ Serenitatis pro salute communi, extrema obeundi promptitudinem re ipsa deprehenderet. Quod etiam eo evidentius apparet, quod licet Serenissimam Celsit. suam ab hac confœderatione præterita tempora, & successus, cæteraque incommoda, plurimæ etiam æquissimæque rationes maxime & merito absterrere possent, quas hic enarrare supervacuum duco: & quisquis stat⁹ Transylvaniæ moderni non ignarus, neutiquam inficiabitur; ita ut Serenissima sua Celsitudo alta pace in florentissimo suo regno, cæterisq; provinciis fruens (Deo inprimis, & tanto Monarcha, quem qui viribus hisce nostris temporibus æquet, reperiatur nemo, protectoribus) horum bellorum finem, & exitum expectare quiete posset. Inprimis etiam, cum ex hac conjunctione parum utilitatis, & securitatis, tam in suam personam, quam in ditiones redundare possit; utpote confœderatis maximo terrarum, marisq; spatio à sua Serenitate, provinciisq; remotis, periculo, aliquando imminente, quod hoc fœdere necessario in se, suasque ditiones provocat, cum ut eidẽ vel serio, vel nunquam auxilio esse possint. Tamen ne unius Domus insolentia, & fastu suma imis divina humanis confundantur; pro communi Orbis Christiani salute & libertate, amicorũq; oppressorum defensione, omnibus incommodis, propriisque periculis postpositis, minime illis defuturum; sed se operam suam, & vires libentissimo animo Reip. causa impensurum, promittit, & pollicetur, admissis eis, quæ antea à me propositæ fuerunt, conditionibus. Quibus ut etiamnum Serenissima sua Celsitudo inhæreat, tum rationes æquissimæ, tum maxime, plurimaq; rerũ incommoda suadent; & primo, ut hoc inito

funda-

fundamento, aliquorum scilicet potentissimorum Europæ Regum, & Principum Rerumpublicarum, belli tam inferendi, quam sustinendi confœderatione, res tanti momenti, & periculi aggrediatur; persuadendi causas nullas esse putat, sed commune periculum communibus viribus propulsandum arbitratur. Ita ultra modo confœderatos, etiam Christianiss. Galliarum Regem, Serenissimum Subaudiæ Ducem, Venetorumque Rempub. huic fœderi ut se jungāt, milite, & pecunia in communi collata ad hoc publicum commodum pro virib' promovendum; serio invitādos esse. aut illud facere si graventur; saltem eo inducendos; ut in Italia bellum continuēt; neq; hostium vires inde egredi patiantur. inprimis etiam illa, quæ nuper de solemni confæderatorum Legatione ad Portam Ottomannicam instituenda, Imperatoremque in partes nostras omni conatu, & viribus pertrahendo; ut cōfœderatis proponerem, Serenissima sua Celsitudo in mandatis mihi dederat, nunc ut denuo, serio mihi injungere pro singulari suo in Remp. ardore, & vigilantia prętetire nullo modo potuit. Vt si unquam utilem & necessariam illam Legationem judicaverint, nunc utilissimam summeque necessariam judicent. Etenim suæ Serenitati per homines secretos, ac fide dignos tam Viennæ, quam Constantinopoli iteratis vicibus innotuit Domum Austriacam Hispanicam, consīderata imminentium periculorum magnitudine modis omnib' anniti, ut potentissimam gentem Ottomannicam in partes suas pertrahat, & venales Vizirios mira calliditate ad libidines suas disponat. nunc etsi Serenissima sua Celsitudo non omni aura moveatur, levibusque rumusculis fidem adhibeat, diligentius tamen investigans, & considerans, quod sub hac conjunctione Domus Austriaca sibi fines pręscriptura, quot partium nostrarum Regibus mala procreatura

sit,

sit, de ipsa Germania, totiusque Christiani Orbis destructione non injusta, sollicitudo mentem ejus subiit. Nam cum nostris temporibus nemo reperiatur, qui Turcam viribus æquet, ac tam numeroso milite, aliisq; ad bella necessariis Austriacorum fines potentius invadere, aut etiam Regum nostrorum conatus impedire, & ut adjunctus socius, vel adversus, grande momentum rebus afferre possit: nullum est dubium, quin Domus Austriaca validum Principem arctiori amicitia, ac fœdere sibi devincire velit, ut regna semper ferro, flammisq; exposita à tam potente hoste tuta reddat, ipsiusq; tela in suos adversarios vibret, ac detorqueat. Nec à vero quidquam abhorret, Cæsarem Catholicum, & afflicti Orbis Christiani caput tali modo crudeliter in propria membra desævire. Cum toti mundo constet quam graviter non ita pridem de clandestinis Ferdinandi cum Domo Ottomannica consiliis regni Bohemiç status conquesti sint. Cui accedit quod ante paucos menses fama percrebuit, etiã Hispanorum Regem hactenus de sanctitate sua, & acerrimo contra infideles odio magnifica jactare solitum, cum Musalmanis nunc in communis Evangelicæ rei exitium tractare, pacemq; emendicare. Quod eo credibilius est, quo gentis Ibericæ usu probatum axioma clarius innotuit: Nihil turpe, si conservandç dominationi conducat, Imperiique molem sustentet. Præterquam quod Pontificiis Principibus alias solemne sit, ut in extrema necessitate paganorum auxilium prompte admodũ implorent, quod Arragones, & Sforzas, & alios fecisse liquido cõstat. unde in primis necessarium est, ut emolumenta, quæ ex inito cum Turcis fœdere ad Austriacam Domum redundant; accuratæ ponderemus, & tam publici discriminis magnitudinem metiri, quam periculi nostri causas investigare non prætermittamus. Nam apud peritos rerum extra dubiũ est,

pace

pace inter Cæsarem, & Ottomannicam gentem stabilita, Vngariam, utramque Austriam, Carinthiam, Stiriam, Carniolam, Bohemiam, item Moraviam, & Silesiam semper tutas, ac pacatos; simulq; bello in regnis nostris accēdendo fomitem, alendo materiam fore, cum è contra turbato statu ipsa Vienna, cor, ac sedes Cæsaris parum secura, & magna auri copia ingens militum numerus, ac omnis consiliorum; actionumque vix contra Turcas vertenda, & proprio Austriacorum patrimonio hostis adeo potens, & immanis arcendus sit. ut prætereamus, quod Musulmanorum gens Romano imperio, cæterisq; Regibus, & Principibus tot horrendis factionib' divisis præstare non valeat, præsertim, si fato permittente, Austriaci nobiscum aliquando infeliciter pugnarent, & appropinquante tam diuturnæ dominationis periodo, finem, ac interritum familiæ suæ ante oculos haberent, & sic in desperationē acti, ruinæ suæ toti' Orbis Christiani exitio parentare velint. Qua ipsa rabie Hūgariæ regnum majori ex parte amissum, & Trapezundini Imperii magnitudo tandem postrata. Accedit ad hęc, quod prudenter animadvertendum pacta confœderatione cū Domo Ottomannica inclytæ unionis fædus, ex parte concessum iri. dubio enim procul Veneta tunc Respub. ab amicitia nostra abstinere; ac Serenissimum Transylvaniæ Principē ab hac conjunctione dehortari non intermittet, Hispanorum quoq; littora sua classe infestare desinet, maritimisq; viribus vos oppugnabit. Quibus omnibus accurate observatis nullum aliud tanti mali remedium esse sua serenitas putat, quam ut Austriacos consilii celeritate præveniamus, eosque, qui in Porta Ottomannica ad clavum rerum sedent, quammaxime nobis addictos reddamus, & sic fœd', quo adversarii partib' nostris exitiū intentare student, legitimo modo præoccupemus ac in propriam ipsorum

ipsorum perniciem vertamus. Et licet bello Asiatico hoc tempore Turcam occupatum esse negari non possit; attamen iis viribus, quas in Europam educere consuevit, minime est exhaustus, sed munerosæ ab ipso in Europa copiæ domi relictæ; ita ut sufficientes vires in campum educere quam comodissime possit. Inprimis cum Tartarorum gens numerosa, quæ ad minimum centum millia equitum efficere potest, ipsius auspicia sequatur, & una cum Rege circa mare hoc etiam tempore excubet. Fœdus igitur amplectendum, non ut in viscera nostra aliorum ferro ipsi crudeles simus, sed quo alienas fraudes promptius, celeriusq; confundamus, eo hac ratione parto consilio severitate, publicis cervicibus imminens exitium prudenter, & fortiter amoliamur; cum inprimis occasione data hostium voluntas certa, nostrum periculum grave, & modus tam sęvos conatus impediendi expeditus sit. & posito, quod domus Austriaca, quę anteactis temporibus sub imagine pietatis, & fama belli Turcici Germaniam gravissimis exactionibus crebro divexerat, & posthabita Christiani nominis reverentia, aucto terrore infidelium patriam exhaurire non erubuit, hoc fœdere ficta potius sanctitate, aliisq; de causis, voluntate, abstinuit. præter ipsam tamen necessitatem, infinitæ sunt rationes, illæq; piæ, & sanctæ, ob quas confœderati, omnibus modis annuere debent, ut certo pacto, seu fœdere Ottomannicum Imperatorem, solemni etiam adhoc missa Legatione, partibus suis obligare possint. Hic enim quo potẽtior, & cęteris vicinior, eo magis hosti formidabilior futurus erit, & maximum commodũ huic nostro fœderi accedet. verum præ manibus opus est, & omni conatu agendum, ut quanto citius Legatio talis decernatur, quam tantam apud Turcicum Imperatorem auctoritatem & pondus habituram, sua Serenissima Celsitudo promittit; ut certo sperandum

randum sit eum facile in hoc fœdus consensurum, in quem finem Serenitas Legatum esset expeditura. & quoniam hoc negotium tanti momenti esse animadvertit, ut absq; maximo Reip. incommodo, & rerum agendarum impedimento prætermitti nequaquam debeat, intermittere etiam Serenissima sua Celsit. non potuit, quin certum hominem ad Budensem Præfectũ transmitteret, per quem voluntatem ejus in hac re tentaret, & pro captu illorum hominum rationes bellis illi inculcaret, qui in dies rediturus erat, quod si nunc sua Serenitas de confœderatorum hac in re voluntate certior fieri posset; idem etiam Constantinopoli apud præcipuum Aulæ Turcicæ hoc tempore moderatorem, per fidos homines, quam commodissime actura esset, ut hoc pacto, & consilia explorata habere, & volũtates etiam eorum in tempore præparare, & disponere posset. atq; ita negotium hoc optatũ finem sortiturum minime dubitandũ esse, sua Serenitas putat; dummodo confœderati tam salubri, & præsentissimo consilio aures, voluntatesq; præbere non dedignentur; interim tamen in se hoc præsenti negotio suæ Serenitatis ope uti cõfœderati desiderant, ante omnia inceptũ fœdus ad finem perducatur, tabulæq;, quibus & sua Serenitas directe comprehendatur, quanto citius conficiantur, & erigantur. hæc afflicta Resp & periculum cum exigat tum Sereniss sua Celsitudo, propter ingentem locorum distantiam, itinerũque pericula, quæ forsan ulteriorẽ Legatorũ expeditionem impedire possent, valde rogat secũdo, cum hæc in Imperio bella, statumq; totius rei altius secum Serenissima Celsitudo perpenderit; & quid mag s utile, & hosti majoris incommodi esse possit, secum consideraret, longa rerum istarum experientia edocta, cõsultissimum certissimumq; esse judicat, ut ubi præcipua belli causa eo etiã omnis vis trãsferatur. quãdiu enim

in lon-

in longinquioribus à Serenitate sua regionibus, & in ipsis Romani Imp. visceribus bellum alatur, non tam Cæsari noceri, quam intentioni ejus, ut scilicet omnes Imperii Principes, ac uniti funditus intereant, inserviri, palam ac manifestũ esse. quid enim bella illa proxime hisce annis in Imperio Romano gesta effecerint? quid tanti sumptus expensi valuerint? quid deniq; tot fortissimarum gentiũ auxilia profecerint? ipsam experientiam docere, pulcherrimas civitates, opulenta oppida & florentissimas omniumq; Imperii provinciarum ditissimas regiones expilatas, dirutas incendio, flammisq; consumptas, & cõfectas esse, Principum, & Statuũ plurimos eo angustiarum, & miseriarum redactos, ut fere familiari vix jam quotidiani sumptus supersint, & ita qui rem communem adjuvare debebant, ipsi auxilio egeant, cæteros, sua quæq; privata majori ex parte prosequendo, remq; in longum trahi animadvertentes; ad continuanda, & præstanda auxilia languescere. Ad hæc, cum loca pleraq; & ditiones in Imperio ab hostib' occupatæ, validissimisq; copiis munitæ sint: Duces etiam expertissimi, & longa militia in Imperio inveterati, multi benevoli, & Cæsareis partib' addicti minime desint; haud facile factu esse videtur, ut absque majori virium conatu inde expelli, dejiciq; possint, quãdiu præsertim domi illis vires pacatæ, & subsidia supersint. illud igitur præ omnibus agendum, & ut majorem, facilioremque exitum sortiatur, necessarium sua Serenitas existimat, ut quantocius copiæ aliquæ educantur, atque ipsum bellũ in visceribus hostium geri aggrediatur. quod eo etiam cõmodius, utiliusq; futurum putat, cum isti populi maxime oppressi, & omni ferè omni libertate indignissimis modis hactenus tractati fuerint, visis justis copiis, statim res novas moliri, & gravissimum jugum excutere incipient, modo miles ab exercenda in eos insolentia contineatur. &

tur. & hoc pacto ex voluntariis iis, qui causæ nostræ favent, exercitum, copiasq; nostras augeri, majorem belli molem transferri, & hostes maxime consternari, virlbusq; destitui videbimus. in Imperio autem, Statibus, & Principibus spiritum resumendi, vires recolligendi, & sese cum fructu, & effectu aliquo fœderi conjungendi spatium dabitur. Accedit huc, quod inter Sereniss. suam Celsitudinem, & cæteros confœderatos amplæ regiones hostium Imperio subjectę interjaceant. vires autem distractæ, & alterius auxilio destitutæ periculo, & incommodis haud careant. quare & hic subveniendũ, in primis vero cum istarum gentium vires, omnisq; militia in equitatu consistant; & peditatu, cui non uti hæ nationes student, destituantur. in hac autem conjunctione, & expeditione ejusmodi peditum phalanges sua Serenitas admodum necesse habet; ita si huic communi negotio in auxilium venire debet; omnino eo laborandum erit, ut exercitus aliquis justus propius istis regionibus admoveatur, quo equitatui suo robur Germanorum peditum adjungere, illiusq; præsidio omnia aggredi, & effectum illum, quem optamus, consequi sua Serenissima Celsitudo possit. & quamquam in hunc finem à Serenissimo Daniæ Rege, pro temporis, & exercitus ejus statu copias obtinuerim, quæ sub Generalis Mansfeldii, & Principis Ioañ s Ernesti Saxoniæ Ducis ductu, & regimine eo viam ingressæ sint: attamen an numerus istarũ, vel ad fallendum hostem, vel ad penetrandũ aptus, dies docebit. interim iteratis vicinibus ad Serenissimam suam Celsitudinem à me perscriptum, ut ille 20. mensis Iulii in Silesia adventum ejus Serenitatis præstolantibus occurrat. itaq; admodum submisse rogare, ut ne ulla cunctatione sua discrimen, vel periculum hisce rebus objici possit; properare dignaretur, fidemq; meã reddere, cæterisq; etiã conditionibus postulatis satisfacere.

Quod cum nunc Serenitatem suam summo etiam cum suo periculo, & incommodo nequaquam neglecturum sciam, ita eo magis etiam mihi sollicitandū, & inclytis confœderatis annitendum erit, ne frustra hoc tantum iter suscipiat, & ante tempus absq; ullo Reipub. fructu se hosti prodat, & si tam parva manu per hostes vadere non possit, validiore ut prorumpant, cum etiam, ut suis exercitibus hostium copiis, terra, marique se opponant, atq; in eo pro viribus laborent, ne à tergo in istas regiones destinatum exercitum aggredi, & ab incepto revocare possent. utque ita hostes pluribus validissimarum gentium, potentissimorumq; Orbis Christiani Regum, & Principum viribus distracti, in unum suas conferre nequaquā poterunt. Serenissima etiam sua Celsit. postea quam omnia ita constituta animadvertet, majori alacritate conatus suos promovere suscipiet. Tertio, cum regiones suæ Serenitatis pecuniis, & belli sumptibus nō adeo nunc abundent, ut tanto exercitui alendo per se sufficiant; sua Serenitas etiam fere quinquennis belli sumptus sola, omnium auxiliis destituta sustinuerit; ut hac ratione ærarium ejus magna ex parte defecerit, fateri cogitur, sibi de necessaria ad hoc bellum pecunia minime provisum. Itaque subsidiū aliquod à confœderatis, nempe 40. millium talerorum Imperial. singulis mensibus, durante bello, ut sibi præstetur, petere coactam esse. quod non ita magnum, vel multum cuiquam videri posse putat si consideraverit, quod ad minus 40. millia Hungarorum militum, modo tuto hoc bellum susciperet sua Serenitas, vellet conscribere & continuo alere. Regiones enim istæ cum ab hisce satis remotæ, & undequaque hostibus, & malevolis sint cinctæ, ex iis in persona cum ipso exercitus flore exire, illumque per tot inimicorum locorum spatia, invias vias, per asperos, & angustos aditus in hostile solum deducere;

Ra-

statum, patriamq; post tergum militaribus hominibus nudā relinquere opinione sane gravius esse, quis non videt? Itaq; ea media necessario exquiri debent, quibus illarū regionū indemnitati consuli, & ex illis publice omniū utilitati occurri possit. Quod alia ratione fieri non potest, quā ut sua Serenitas præter dictū exercitum, cum quo ipsamet ire contend t, tres alios haud minores finium custodiendorum gratia constituat. illosq; circa Cassoviā partim contra Polonū, partim in inferiori Hungaria contra Generalatū novæ arcis Archiepiscopalis. & Hungaros circa Tyrnaviam, partim contra Cæsareanos Viennenses disponat. ex quibus facile quisquis dijudicare poterit, quāto milite opus habeat, quosq; sumptus ultra petitū subsidiū facere sua Serenitas debeat. verum id nulli magnum videbitur, si cōmodum, & fructum, quem ex hac suæ Seren tatis confœderatione uniti, & Reipublicæ Christianæ, sibi promittere possunt maximum, certissimumque; quis secum ponderaverit. Nemo enim hac tempestate propter locorū Regionumq; situm, infinitasq; alias commoditates, majores vires, & robur sua Serenitate (pace aliorum dixerim) habet ad mortale Domui Austriæ infligendum vulnus. ut taceam prudentiam, animi magnitudinem, alacritatem, notissimumque illius, & summum rei communis studium, ut hinc spes non possit esse nisi certa magni alicujus boni. Cum autem absq; sumptibus n hil ardui, & in bellis præsertim effici possit, rogat sua Serenissima Celsit. ut de his ipsi provideatur. & cum propter maximam locorum distantiam, ita cōmode singulis mensibus transmissio illa, sive solutio fieri non possit; ne ab ejus defectu periculum aliquod incurrere, & irrecuperabile damnū pati necesse sit confœderatos; peramice rogat, ut trimestre stipendium, hoc est, 120. millia talerorum per cambium in urbe Alba Græca, vel Constantino-

poli deponantur, quæ per Oratores, & Legatos Christianorum Regum, & Rerumpub. ordinarie ibi residentes absque ullo defectu persolvantur, & tunc mihi ratione hujus trimestris cambii litteras assignare dignentur. Hæc nisi fiant, tum propter ipsam pecuniæ inopiam tum propter rationes supradictas; parum, vel nihil Serenissimam suam Celsitudinem facere posse existimandum est.

Cum itaq;, ex hisce, Illustrissimi, ac præpotentes confœderati Belgii Ordines, Serenissimi Principis mei consilium, mens, & promptum, ac singulare Remp. juvandi studium, æquissimæq; cōditiones appareant; Serenissimus etiam, ac Potentissimus Daniæ Rex nihil quicquā salutarius hoc consilio suscipi posse existimet, quam ut pro cōmuni causa conjunctio quanto citius perficiatur, cæteri invitentur. Itaque quicquid hac ratione in communis rei, labentisq; Christianæ Reipub. commodum, & emolumentum cum Serenissima sua Celsit. vel qui confœderati tractaturi, conclusurique sint, ei acquieturam, ac ratum habituram, pro certo habeo. quantum etiam ad Legationem ad portam Ottomannicam mittendam à cæteris minime se separaturum sub sigillo regio prom sit, cæterasque etiam conditiones, quoad suam Serenissimam Regiæ Majestatis personam attinet, quantum fieri potest adimplere studebit, ut Illustrissimi DD. Ordines ex litteris Regiis videre possunt. Nullū igitur est dubium, quin & vos, inclytę hujus Belgarum Reipub. Status, pro summo vestro in rem communem zelo, & singulari, totique Orbi cognita prudentia, tam amice & prompte pro communi Orbis Christiani salute, & libertate (cui & vestram conjunctam scitis) se, suaque offerenti Principi satisfieri ut possit, omni spe sitis annixuri; & hac concepta spe vestram convenientem, amicamque animi promptitudinem expectat, Illustrissimi, ac

præ-

præpotentes confœderati Belgii Ordines, vos interim officiose colens Gabriel Bethlemus.

Hæc oratio cum coram Ordinibus Hollandiæ Hagæ Comitis recitata placuisset, cæteris confœderatorum Legatis adhuc Hagæ subsistentibus communicata fuit. mox collatione instituta, certa summa Norimbergæ pro Bethlemo fuit destinata. legationem vero pro tunc visum fuit per Ordinarios Angliæ, Galliæ, Batavorum, aliorumque Constantinopoli residentes supplere, donec vel major necessitas, vel evidentior utilitas, singulorum aliquam Legationem requireret. *Legatio suppletur.*

Placebat omnibus, quod jam Mansfeldius itineri accinctus, indictam diem servare statuisset in Silesia, ne frustra Bethlemus ad excipiendum socium accederet. quare etiam Legatum festinatis itineribus redire voluerunt, quo singularis omnium intentio, & constantissima mens Bethlemo innotesceret. Mansfeldius etiam non expectato reditu Legati, assumpto socio itineris, & expeditionis Ioanne Ernesto Duce Saxoniæ Vinariensi, loco Fuchsii Magistri equitum (cum quo non satis Mansfeldio conveniebat) iter ingressus est versus Silesiam, numerans sub suis signis viginti mille milites, inter quos erat Palatinus à Birckenfelt cum mille equitibus, & pleriq; exules Bohemiæ, ac Moraviæ, ad restitutionem patriæ anhelantes, quibus Rotembergā perductis, & constituta, attributaque cuilibet duorum dierū annona, magni itineris biduum fuit indictū, cum spe ulterioris quietis peracto triduo obtinendæ. illo itaq; biduo miles fere viginti milliaria conficiens, Grossensem Ducatum, qui limitaneus, & feudum est Silesiæ, fœliciter attigit, eumque vacuum invenit. Nam Wallesteinius, cum iter Mansfeldii in Silesiam percepisset, Tribunum Pechmannum cum tribus fere millibus equitibus submiserat: sed is modicis itineri- *Mansfeldius in Silesiam proficiscitur.*

bus incedens à Mansfeldio præventus fuit; & cum postea, maxime in locorū angustiis, eos potuisse deprehendere, peditatu dest tutus, itinerantibus locū cedere debuit. Ad primum motum Mansfeldii, vel conceptū, vel intellectū vicani in Austria superiori se moverunt; & cum acrius ad „ Religionem cogerentur, obedientiæ jugum ex„ cusserunt; primum in posteriori parte, quæ Bohemiam spectat, qui octo mille simul incedentes, arces obvias invaserunt. Præfectos captivarunt, & arma undiq; collegerunt. Danubium deinde transeuntes, eam partē, quæ Passavio proxima est ad similē rebellionē provocarunt & nobiles quosdam ad sumenda arma pro defensione patriæ, quā dicebant tot decretis, tot exactionib', & imperiis contaminatam, adegerunt. Præfectus ditionis Comes ab Herberstorf; ut insanientes rusticos vidit, adjuncto sibi carnifice, è primaria urbe Lintziaca egressus est cum aliquali militia urbis præsidio destinata, sed vix non deprehensus insidiis, in urbem profligatus rediit; moxque tanto facinore audaciores, cæteras fere arces omnes, minora oppida, & limitaneas domus occuparunt; Welsium, Stiram, Lambachiacum vi adhibita statim sui juris fecerunt; frustra Cæsare de vi facta, & injuria illata protestante per quatuor è Consiliariis Entzium, ac Lentzium destinatos, ut turbatam patriam solarent: quos vicani ex Cremphaniensi Monasterio paulo ante invaso venientes interceperunt, & Eberbegam, ac postea Stiram abduxerunt.

Rebellio Rusticorum in Austria.

Conatus Gubernatoris.

Mirabilis certe erat ubiq; rerum facies quando nec Cæsaris Legati à furore populi sese eximere potuerunt. inter cæteros legatos erat Rev. D. Ignatius Abbas Vallis liliorum, qui non parvum vitæ discrimen adiit, quando accusatus de fortunis lergeri coemptis, rationem sui ambitus reddere, & vitam facundissimis verbis deprecari coactus fuit. Sacri Ordinis interim aliqui cæsi fue-

Legati Cæsaris captivantur.

fuerunt à vicanis, Præfecti nobilium profligati, primarii Ordines abducti, & tota colluvies rusticorum contis, fustibus, hastis, bipennibus, aliisq; novi generis instrumentis armata, multa tormenta majora ex diversis arcibus nobilium, in usum belli futuri, collegit.

Credebatur esse inter illos, multos equestris, & militaris ordinis viros; nam uno fere tenore barba rasi, & ad certã normã capillos inflexerant, multisq; pullam vestem injecerant. certum est, quod primo rebellionis mense transitus omnes munierint, Danubii ostia occluserint, & viatores quoscunq; ad bellandum, aptos armaverint, tanta disciplina, ut non rustici, sed milites exercitati viderentur. summum Præfectum sibi delegerunt Stephanum Feidingher illinc oriundũ, opificio pileariũ, qui in Abbatia præcipua Cremphaniensi subsistens, ibidem sibi Prętorium constituerat, & cubicula quondam Cæsaris, Matthiæ hospitio destinata inhabitavit, seque jam Cæsarem arbitrabatur, id nonnunquam se decere gloriatus. *Disciplina rusticorum.* *Ducem creant.*

Cum Cæsar Delegatos submisisset, ipsi, detentis illis, sex alios non è suis, sed ex vicinia exoratos, Viennam ad Cæsarem miserunt ut gravamina deferrent, & pœnitentiã à Cæsare extorquerent. querebantur enim, Gubernatorē provinciæ " reformationem exercitii Religionis instituisse, " & verbi Divini ministros (sic suos blaterones ap- " pellabant) aliosq; Evangelicos è provincia exegisse, pro defunctorũ suorum corporibus tumulandis magnas è Catholicis summas fuisse exactas, ejectis è provincia gravissimas exactiones fuisse impositas, multos è subditis ob Religionis Augustanæ Confessionē fuisse dimissos, & metuendum, ne positis armis plures dimitterentur. provinciã menstruis exactionibus fuisse gravatam; milites præsidiarios excursionibus provinciam gravasse, jumenta abduxisse, & pecunias quamplurimas imperasse. hinc per submissos Legatos *Querela rusticorum plerumque falsa.*

volebant, quantocius sibi Augustanæ Confessionis Pastores & scholarum præfectos restitui; milites è provincia abduci; nullos alios submitti; exactiones menstruas tolli; atque seditionis factæ indulgentiam non fucatam, sed seriam tam à Bavariæ Duce, quam à Cæsare, data desuper cautione omnibus, publicari. Quibus obtentis, in omnibus, & legitimis casibus Cæsareæ Majestati se subjectectissimos ad extremum vitæ spiritum permansuros promittebant, alioquin extrema minabantur. Quæ ut optimo ordine ab omnibus studiose peragerentur, ad defensionem suæ provinciæ, regionem omnem in quatuor partes diviserunt; & indicto Generali Conventu in singulis partibus contra vicinos Stirios, Bavaros, Bohemos, & Austriacos inferiores loca Congregationis, numerum accurrentium arma, signa, & modum præscripserunt; neque jam sua provincia contenti, in inferiori Austria exploratores, & subdolos instigatores habuerant; qui plebem contra dominos ac Magistratus incitarent.

Facies Austriæ miserabilis. In gravissimis interim versabamur periculis; expectabatur in Silesia Mansfeldius; armabat suos Transylvanos Bethlemus; pruriebant ad arma Vngari otiosi; & in ipsa Austria inferiori parum securi vivebamus; Cæsar arma plebeis, ac rusticis non audebat imperare, metu ne & ipsi deficerent; militem omnē habebat in inferiori Saxonia; miles in provincia reliquus à longo tempore non exercitus, neq; in tanto numero, ut præsidiis sufficeret: nam & Turcæ sua præsidia auxerant, ac propediem cum Bethlemo dicebantur limitibus suis egressuri. *Bohemia turbata.* in Bohemia etiam, & in vicina Moravia trepidabatur magna Magistratus cura, ne vicani exacerbati ob comminatam, & nonnullis in locis rigidius inceptam reformationem Religionis, sumptis armis, deficerent. ut non semel, modo juxta Kutten-

ber-

bergam , modo ad Litomeritium, & in valle Ioachimi , quæ Saxoniam respicit, ceptum fuerat; quibus in locis seditio pullulabat, quæ alibi abscondita latebat,& al bi æstuabat.

Inter has angustias Cæsar rursus ad preces cõversus, divina auxilia imploraturus, habita diligenti cura civitatis Viennensis,& Neostadiensis, vigilias oculatas Vngaris fidel bus præcepit. in Austria inferiori r gidis decretis conventicula rusticorũ interdixit. vias omnes à milite patrio, cui Catholici Ordines sub Marischalco Austriæ viritim imperaverant,observari voluit; maxime ne ambulones, aut externi vicani internis miscerentur; moxque, missis aliquot turmis equitum, aliquot è seditiosis rusticis Viennam perduci curavit; quos catenis innexos, cæteris ad exemplum,fossis urbis inclusos,operibus oneravit, mortique non ita post addicendos sparsit. quorum exemplo cæteri vicani in officio satis retenti sunt. Bohemiam compescuit miles præsidiarius Pragensis;cives Pilsnenses,Crumlovienses,Budvicenses,Regiogregenses, & alii,qui jam plerique ad Catholicam Religionem provecti, saltem vigilantes Magistratus obtinuerunt: maxime tamen proceres Catholici, ante biennium arcibus impositi, prudenti cura rusticorum sævitiam temperarunt.

Decreta Cæsaris.

Interim fæliciora nuntia ex inferiori Saxonia advenerunt, ubi Tillius civitatem Mindensem ad Weseram jam pridem obsidione cinctam, ac fortiter resistentem non sine strage suorum in tribus castris obstinate mœnia oppugnantium invaserat trucidatis fere omnibus, qua civibus, qua militibus,nullo modo deditionem facientibus;ita ut tota area civitatis corporibus mortuis oppleta fuerit, quæ postea plaustris vicinorum sepulturæ transmissa sunt. Cæsaris etiam exercitus sub Wallesteinio juxta Magdeburgum excubans , habito prius mitiori Magdeburgen-

Expugnatur Minda.

sium resposo, quod caduceator Cæsareus solemni habitu, cum duodecim æneatoribus urbem ingressus, Cæsarisque mandata publicans, à Magistratu,&civibus exceperat;inBrandenburgensem ditionem se movere cœpit ut ibidem si quæ insidiæ laterent, quibus vel Bethlemi, vel Regis Daniæ expeditiones promoveri possent;detegerentur, & impedirentur. Harũ autem copiarum intuitu Elector Brandenburgicus misit è suis,qui Cæsaris exercitum hospitio exciperent, & vim deprecarentur cum certa verbali, atque scri- „ pturali cautione, se in fide Cæsaris permansu- „ rum. quod ut magis Cæsar crederet, hactenus „ dilatum assensum ad promotionem Electoratus Ducis Bavariæ,tunc perlibenter submisit, seque in omnibus Cæsari cum Electore Saxoniæ pariturum sancte promisit. Hinc tanto securius Wallesteinius legiones peditum,proficiscentem Mansfeldium subsequentes, dimisit; quæ eundem in Silesia detinerent.& equitibus adjunctæ in formam exercitus, illam provinciam tuerentur. verum serius illæ appulerunt; nam Mansfeldius Vratislaviam transierat, imparatumque Pechmannum dum peditatu careret, quamvis non sine amissione multorum eluserat. In qua expeditione multi non parum fidem Vratislaviensium, aliorumque Silesiorum plus Mansfeldio quam Cæsari addictorum desiderarunt quæ si constantior ergaCæsaris obsequium fuisset; solis sclopetariis patriæ evocatis, neque Mansfeldum admisissent,nequeCæsaris equitatum tam turpiter deseruissent. rependit tamen propitii affectus mercedem ipse Mansfeldius, qui passim minores urbes, & oppida devastavit. In urbe Garensi erant abundantes nundinæ, eas Mansfeldius cum suo milite frequentare voluit; sed civibus, & mercatoribus, de quorum fortuna agebatur, acriter se defendentibus; & inter cæteros duos equitum præfectos occidentibus,

Tyrannis Mansfeldii.

vehe-

vehementior impressio facta fuit, urbs vero expugnationem verita, de lytro 30000 florenorum convenit, eoque persoluto, nedum deprædationem evasit. simili casu perculsa fuit Gloggovia, Suinnitzium, Oppavia, & fere universa Silesia; quem initio facillime præcavere potuissent, si grassantibus se opposuissent.

Obsessio Gottinga. Obsidebat interim Tillius, castigata jam Mindensi, civitatem Gottingam perductis ad illam oppugnandã viginti duobus tormentis bellicis, vineis, vallo, & munimentis ad urbem usq; erectis; è quibus nonnunquam per præsidia erumpentia ejectus fuit, magna utriusq; partis occisione; quam tamen Tillius tormentorum explosione fortiter vindicavit; ac tandem ditionẽ impetravit, ea conditione; ut milites, & Duces cum expansis signis urbe egrederentur, salvis impedimentis, modo illa cum fortunis civium non permiscerentur, neque transfugæ inter alios occultarentur, hos enim Tillius puniendos depoposcit. *Rex Daniæ cum exercitu.* Daniæ interim Rex, ut obsessos liberaret, Wolfenbuttelo movens viginti millia circumduxit, Fuchsii turmas expectans; quæ circa Calembergam illius loci obsidionẽ frustra attentaverant, sed ante illius adventũ jam Gottingenses præsidiarii deserto loco alia stativa quæsiverant, & Tillius de Northeimiensi obsidione deliberans; illi quidem sufficiens videbatur, sed Regis Daniæ copias multo numerosiores non parum verebatur, maxime eo tempore, quo Wallesteinius totum suum exercitum, exceptis octo millibus, qui in præsidiis Halberstadiensium, & Magdeburgensium remanserant, duplici via in Silesiam deduxerat, illius enim exercitus pars ex *Tres legiones Wallest. in Bohemiam mittuntur.* Brandenburgensi Marchia, pars vero Zervesto directe in Bohemiam, ut faciliorem annonã invenirent & Bohemiã tuerentur; incesserat; non tam propter Mansfeldianos, quam propter Austriacos rebelles, de quibus jam fama erat, quod

Mansfeldium per Moraviam aditu patefacto expectarent; quodque in illius occursum summo impetu contenderent. neq; omnino vanus fuerat rumor. nam Regis Daniæ Legati nonnulli in Austriā profecti, prensationibus & assiduis concionibus eosdem ad seditionem continuandam animaverant, ut rejectis conditionibus Cæsarem indesinenter oppugnarent.

Dudum ergo in bivio Mansfeldius in Silesia, & apud Tescinium erecto vallo hærens stetit; expectaturus occursum Bethlemi promissum, sed illo dilato, de fide illius dubitans, plura munimenta erexit, & non semel de invadenda Moravia, attingendaque Austria consilium habuit. verum insequentes copiæ & collaterales in Bohemiam delatæ, metum injicientes, illum ab hujusmodi invasionibus continuerunt; sicque diutius tergiversantem Moravia, & Silesia ingratum hospitem magno onere sustinuit.

Suecus Polonos affligit. Ne Polonia Silesiis, aut Cæsari succurreret, eodem tempore Suecus ex composito Polonis ad Dantiscum bellum intulit, & Bethlemus per Poloniam in Silesiam irruere decrevit; ut medius inter Mansfeldium, & Suecum Polonos occuparet, factoq; impetu in Bohemiam, Palatinū ditionibus deperditis restitueret. quæ consilia non multo post, intercepto Legato, à Cæsareis intellecta ac præpedita longe alīā mentem Bethlemo ingesserunt; eumq; in Vngaria detinuerunt. Rustici interea in sua Austria occupabantur in obsidione Linziana, summo ardore, ac numero triginta octo milliū obsidentium aliquandiu continuata, ubi jam Præfectus illorum glande plumbea interfectus obierat, & loco illius sutorem quendam Achatium Wellingherū substituerant, *Obsidio Linziana.* sicq; obsidionem usq; ad trigesimum mensis Augusti protraxerant, obsessosque quotidianis oppugnationibus exercuerant, & fere extrema penuria laborantes expugnaverant. cives tuebatur

batur Adamus ab Herberdorf, ad quos, uti ad Ordines cōminatorias litteras dederant rebelles rustici, minitantes, quod nisi infra paucos dies designatos oppidum traderent; ferro, & igne omnes consumpturi essent, quod verentes ii, qui ex Ordinibus in urbe erant, Gubernatori supplicarunt, ut conditionibus ageret, & suæ suorumque vitæ consuleret. verum Gubernator majori quam unquam animo, obsidionem sustinere cogitans; Ordines omnes in arce asservavit, & nisi obsidentes desisterent ab oppugnatione, illos primo loco ad excipiendos hostiles ictus exponere promisit. exinde strategemate quodam, per navem commeatus aliquis in urbem delatus fuit; & Loebelius cum aliquot equitum turmis rusticos prope Enizium stativa habentes aggressus magna virtute 900 occidit, duodecim millibus fuga dilapsis, tantoque terrore ex hac clade correptis ut Ducis sui imperium aspernari, & domum suam redire velle viderentur. verum ab alia parte Danubii Freystadii occupatio illos adhuc continuit; illic enim mortuo Præfecto urbis Catholico, hæretici conspirantes proditore quodam lanione; rusticos ad urbem admiserunt. ut vero se à direptione servarent, singulis fenestris hæreticorum, insciis Catholicis, linteum candidum apposuerunt, atque ita furorem evaserunt. urbis Magistratus custodiæ traditus fuit. duo Sodales Cappucinorum arctæ custodiæ mancipati sunt. unus illorū naso mutilatus, & in stabulum ferinum rejectus. Consul vero opp dispoliata domo interfectus, & arx Comitis Elfridii Meggavii supellectile privata, Ecclesiaque pretiosioribus omnibus denudata fuit.

Strategema Halberstadii.

Freystadium occupatur.

Daniæ interim Rex contra Tillium Northeimium obsidentem proficiscens, primo per Fuchsium aliquot loca Halberstadiensis ditionis recuperaverat, qui Fuchsius postea in Præfecturā Hotenslevem, arcem Schlaen, Sommersburgum, & in

Fuchsius recuperat loca Halberstadiensium.

in plures similes admissus, Regi se conjunxerat. Tillius vero adhuc Northeimiensem oppugnationem admittens, aliquot legiones Comiti de Furstemberg, non procul à Calembergo periculum patienti, submisit, jussitque Dominum de Four, & Ervittium cum octo equitũ turmis suis, decemq; aliis cataphractorum, quas Schonburgicus ducebat, subsequi. sed Dani virtuti suæ diffidentes, pedibus salutem crediderunt: fugientes tamen in ultimas turmas Cronenbergicas inciderunt, à quibus dum premerentur, supervenientes reliquæ phalanges præter militum Tribunum Feyrtagium, sex præfectos, & octingentos equites peremerunt, cæteri in arcem Guelphorum (quæ Wolfenbuttela dicitur) devenerunt.

Caeduntur Danica copia.

Præsagium fuit hæc victoria longe majoris eodem mense successuræ. de qua antequam scribamus, libet Mansfeldum prius in Vngariam deducere. post longã enim deliberationem, in qua non parum de fide Bethlemi non comparentis, ut addixerat, dubitans; cum dudũ Teschii securus hæsisset, inter Marckam, & Wagam munitionibus inclusus; jamque aliquot legiones Cæsareæ Pechmanni, Isolani, & Comitis Zerinii sese non procul ab illius copiis addidissent, moxque expectarentur copiæ Wallesteinii cum toto exercitu; ut nullus amplius dubitaret, quin ipse undique conclusus deberet vel fame interire, vel proficuis Cæsari conditionibus sese cum suis dedere; obtento ab Eliashaszio Comite, nunquam Cæsari satis fideli, etiam tunc & patriæ suæ infido, ad Trenschinium saltum Vngaricum aditu, dolose nunc pacem fingens, nunc Silesiam repetere se velle simulans; una nocte, strato ponte, per Wagensem fluvium ad montem, & sylvam, quæ Vngariam à Moravia separat, festinatis itineribus contendit. ne vero Cæsarei nihil minus cogitantes illius vestigia sequerentur, ponti ignem injecit; & eo tem-

Mansfeldius in Vngariam.

Mansfeldius deiicit

tempore, quo illi sibi de lignis, ad transducendum exercitum, providebant; jam montes attigerat: in quibus delitescens, mox sylvam, per quam transierat, occlusit; ibidemq; donec venirent Bethlemica & Turcica auxilia, quorum opera è manibus Vngarorum eripi debebat, vires reparavit; semper de loco, per quem Vngariam intraverat sollicitus, ut per eundem Silesiam repeteret. in quem finem ibidem in præsidiis decem millia reliquerat. facultatemq; plures, quę in dies cōcessa liberiori præda se offerebant; copias scribendi suis Legatis mandaverat; qui paulo post Ratiboriam, & Oppellium invaserunt, ut spoliis aliquot principatuum ditescerent. quare cum Silesiæ Gubernator publico edicto auxiliares rusticos patrios evocasset, illi talibus hospitibus delectati obsequium detrectarunt, & potius Mansfeldianis, quam Cæsareanis iterum adhærere voluerunt. *& incendit pontem.*

Tillius interim liberatis copiis ad Calemburgum, dum Rex Daniæ destructas colligeret, prope arcem Guelphorum & Duderstadium Northeimum obsidere cœpit. at priusquam instructū esset vallum, & admota tormenta, ad securiora loca recedere debuit, ob adventū Regis, qui urbem ab obsidione liberavit, illamq; instrumentis bellicis, & annona necessaria munivit, postea in Eisfeldium, quod Electoris Moguntini ditione comprehenditur, suum exercitum deduxit, ut in Turingiam Electoris Saxonici, & in alias ditiones Principum, Cæsari fidelium, deveniret, mox tamen illius itineris deliberationem revocans, & Duderstadiū retrocedens in Brunsvicensem ditionem regressus est. Tillius autem evocatis copiis Cæsareis, ad illius subsidium relictis legionibus scilicet equitum Saxonicorum de Four, Huysmani, & sex turmis Croatorum; legionibus insuper peditū duabus, quæ simul octo millib⁹ cō stabat; Regis Daniæ vestigia est insequut⁹ triduo, *Tillius versus Northeimum proficiscitur.*

poste-

posteriora agmina, & nonnunquam per emissarios lateralia attentans, at ille fugienti similis semel ad Seesensem vicum consistens; sed loco diffisus rursus recedens, & collem quendam parvulum, & vallem transiens; tandem prælii aleam expectare decrevit juxta montes Barenbergenses, non procul à munito castro Litterensi. ibi commodum locum sistendi pedē nactum se ratus, dum ab una parte montes, ab alia rivulum, & spongiosam terram invenisset; suos in aciem disposuit, tormenta bellica in editiore loco collocavit; ibidemq; horis aliquot quievit. Tillius vero eo ordine, quo pridie aciem disposuerat subsequutus: non procul inde suos ad pugnandum animavit. sed adhuc longius distabat uterque exercitus, quam ut possent sese invicem offendere, nihilominus Rex confisus loci commoditate, post meridiem paululū montes deserens contra Tillium aciem instruxit. at ille ad aliquot passus procedens, pariter instructa acie occurrentē excepit, dubia certe victoria, quę initio post tormētorum explosionem aliquandiu ad partes Regis inclinavit, nam adeo fortem impresionem equitatus Danicus fecerat, ut secundo Tilliani retrocedere coacti sint, penes spongiosum quendam locum consistentes, hic cum ulterius non possent, ex necessitate vim fecerunt, & reintegrata fortuna nonnihil ad dexteram declinantes, in leviores alas equitum inciderunt, quæ retrocedentes proximos hostiles ordines turbarunt, quod cum vidissent pedites legionis Lohosanæ, Lindlavii, & Kassii, statim stationē sibi concreditam rupto ordine deseruerunt; & perfugiū in arce Lutherensi invenerunt. alii etiam ex strepitu fugientiū conterriti, partim in sylvis, partim in abditis locis latibulum quæsierunt; ita ut pedites fere omnes vel occisi, vel dispersi, equites quāplurimi in loco cōflictus occubuerint, inter quos Generalis equitum Magister Fuchsius, tribunus

Pugna ad Lutram.

Turbantur Ordines

nus Bersabeç Penzius Philippus, Landgravii Hassiæ filius, & totius exercitus annonæ Præfectus Pogvviz captivi facti sunt tribuni septem cum Capitaneis viginti, & Capitaneorum Legatis necnon vexilliferis sexaginta; quorum nonnulli sese ipsos cum arce Lutherana vita pacti dediderant; alii vulnerati, & inter præliandum capti, victas manus præbuerunt. Rex inter pugnandum penes ultimos ordines visus est consistere, diciturq; ter equum mutasse, bis pugnam restituisse, atq; ad sudorem, & raucedinem usq; fortiter dimicasse; cum paucis tamen evasit versus arcem Guelphonis, ubi minus gratus Vlrico Frederico Duci Brunsvicensi aliquandiu delituit, ac postmodum in ditionem Lavvenburgensem, ut vicinior suæ Holsatiæ contendit.

Post tantam victoriam Tillius statim victorem exercitum transmittens Northeimium, Duderstadium, Pintzium, Gulzensium, & ad alia loca, à consternatis absque gravioribus pactis facilime obtinuit. *Alia loca à Tillio occupantur.*

Mansfeldius tunc temporis hęrens inter montana Vngariæ, Bethlemi, & Turcarum copias pro sui liberatione habuit: nam Bethlemus ter mille equites sub ductu fratris sui, & Stephani Charuvotti transmisit; & Turca, Christianis impeditis, præter mille hastatos submissos, spretis conditionib⁹ pacis ante annum pactis, Neutriam cum suo districtu, accensis viginti circiter pagis, depopulatus, Damassum invasit, & Novigradum obsedit. verum vix obsidione posita vvallesteinius, cui occlusum fuerat iter Sylvarum, aliunde in Vngariam penetrans, & illuc contendens, relicto tantisper Mansfeldio in locis montanis, periclitantem civitatem liberavit. Illa liberata, Turcarum copiæ se Bethlemicis conjunxerunt. vvallesteinius autem infęciliore quam unquam forte, cum maximo exercitu militans, non solum à Turcis, Bethlemicis, & Mansfeldianis, verum etiam *Novigradum obsidet Turca* *Wallesteinii infortunia.*

otiam ab Vngaris Cæsari addictis sibi cavere coactus fuit. etenim illi militem externum exosi, si non fuerit sub illorum imperio, neque sufficientem annonam subministrare, neque suis copiis milites Cæsareos tueri, nec satis patienter pabulatores ferre voluerunt. Hinc Wallesteinio supervenit alius casus captivitatis sui Legati Generalis Slickii, & Laurenti de Magistris Tribuni, aliorumq;, quos exploratum hostium molitione, emiserat; cum idoneos Vngaros, quibus potuisset confidere, non haberet. ex quo nata est diffidentia, & tanta quidem; ut Vngari nullum locum, ubi Wallesteinius esset, vellent frequentare, nec ipsius copiis sed adjungere. propterea ex inedia, locorumq; inidoneorũ angustia orta fuit in exercitu Wallesteiniano summa militum infirmitas ad instar cõtagionis, qua gregarii plerique turmatim castra deseruerunt, vel mortui comsumptiq; fuerunt. paulo minor fuit confusio in castris Bethlemi, & Mansfeldi; hic enim civitates montanas deserere noluit præ timore; ille vero quamvis Turcis unitis, ita ad præsentiam Wallesteinii trepidavit, ut non procul ab exercitu Cæsareo consistens cũ æqualibus, aut majoribus copiis, inducias unius noctis deprecatus sit; illisq; obtentis, imo inter ipsa commercia relictis impedimentis evasit; neque unquam amplius se illi ausus est concredere.

Militum infirmatas.

Metus Bethlemi.

Cum rusticis tractatur.

Rustici superioris Austriæ nonnihil placati, Postquam Lintzii parum effecerunt, & plusquã quatuor millia ax suis perdiderunt, Delegatos à Cęsare ad reconciliationem D Abbatum Chremphaniensem, & Comitem Elfridum à Meckau præstantissimos viros, itidemque prudentissimos petierunt, eosque, (quibus plurimum confidebant, quia integras suas fortunas inter illos habebant) quasi minus suspectos adulto jam Septẽ-
» bre audire voluerunt. sed nihil dissimulationis
» in Religione obtinentes, rursus ad antiquam seditio-

ditionem desperabundi, quamvis jam semel convenissent, & culpam suam deprecari voluissent, redierunt, quod inconstantię vitium, multi in rusticos, plures in Bavaricos, & longe plures in Cæsareos milites, servitiores ipso tempore pacifici cōmercii, conjecerunt. Nam cum rustici per destinatos suos ad diem reconciliationis coram præfatis Commissariis convenissent, obtulissentq; se domum ad labores redituros, ac Cæsari duodecim ex suis in habitu pœnitentis, fune ad collum ligato destinaturos; essentq; in eo pararii, ut cæteris ęqualia ista pacta referrent: Bavarici milites, supra Passavium excubantes, & legio Holsteiniana à Suevicis partibus recenter conscripta, à metatoribus hospitium prope Haverzzellam Neokirckii habens, more militari liberiores genio, crapulæ, ac clamoribus prima nocte indulsere. quare rustici inde fugati, sociorum operam invocantes, eorumq; auxiliis aucti, sub crepusculum venientes milites inermes, semisopitos, nudos, adhuc in palea extensos invenerunt; eosq; fere omnes, ablatis paratioribus, occiderunt. pauci una cum Duce omnem suam supellectilem deserente, beneficio aliquot navigiorum, quib' pridie venerant, quæq; tunc à littore subduxerant, vitam redemerunt. rustici vero, ut sese apud alios de violentia militibus illata excusarent, insolentiam, libidinem, & crudelitatem militibus istis adscripserunt, istaque omnia dolo Cęsareorum de pace tractantium, atque interim patriam occupantium, facta fuisse interpretati sunt. alii tamen obstinationi rusticorum, minima victoria obtenta sævientium, & facillime pacem corrumpentium, irritam pacem attribuerunt. Non deerant etiam qui Bavaris, magis ad hanc expeditionem belli, quam ad pacem anhelantibus, bellorū ulteriorum decursum adscriberet: scilicet dudū Bavariæ Electorē potuisse viganos istos compescere, si modo voluisset sine privato

Caeduntur Holsteiniani à rusticis.

Excusant se rustici.

vato commodo operam suam huic expeditioni impendere. cur autem hoc vicino Cęsari præstare voluisset facilius erat conjicere, quam referre. huic obmurmurationi dederat caussa Hellebor-gerus Tribunus; nam obtulerat Cæsari nomine Electoris novam Austriæ recuperationem, si Cæsareis sumptibus, pristino credito adjungendis, eam facere potuisset. hoc cum Cæsar noluisset ne Austria perpetuo pignori subjaceret; culpa omnis in Legatum, & male intellectum mandatũ conjecta fuit. Bavariæ vero Elector postea, ut se purgaret, suumq; candidum ostenderet animũ, nonnullas copias, Cæsaris tamen stipendio, Cæsareis conjunxit, & serio rusticorum seditiones, Cæsarisq; jura copiosiori quam unquam, effuso rusticorum sangvine fęliciter vindicavit. Initium fecit Hubnerus, & Mauritius Smeltzerius ad montem Succari, ubi ducentos rusticos prostraverunt; sed mox octo mille accurentes ipsum Tribunum Hubnerum cum octingentis Bavaricis castigarũt inter quos octo fuere Capitanei, quos rursus Lindlous fortiore eruptione punivit.

Bavaria Ducis excusatio.

Fælicius etiam in inferiori Saxonia post eam insignem victoriam ad Lutram res Cæsaris gerebantur; nam Danus difficulter novum militem, ut instauraret exercitum, & repararet amissum bellatoris nomen, colligebat; quamvis multum Lavvenburgi, & in ditione Mechelburgensi liberaliter aliquot mensium stipendia inter suos dividens, laboraret, non parum illum solatus est Hallensis administrator, qui ut alias infœlicem Mansfeldii fortunam, sic nunc casum Regis suis copiis sex mille peditum, & mille equitum auxit, novas ad Hamburgum, & Lubecam im favorem ejusdem conscribens. è contra ei summe displicuit, quod Ordines, & equites Brunsvicenses una cum Brunsvicensi, ac Luneburgensi Ducibus coram Tillio, fidem & obsequium ipsius ejurassent, & in posterum semper Cæsari adhærere, eumq; defen-

Danus recuperat vires.

Brunsvicensis Dux cum Ordinibus rever-

defendere, eiq; in omnibus parere decrevissent sub pœnis amissionis honoris, dignitatis, beneficiorum, & regalium si vel in minimo Suam Majestatem deinceps offenderent, ideoq; jussissent Brunsvicenses, ac Luneburgenses, ut ille suas copias à ditionibus præfatorum Ducum revocaret. quapropter Rex Ulricum Fredericum, Brunsvicensem Ducem non solum ab illa sententia dehortatus est, verum etiam militare sacramentũ, alias ab ipso pręsidiariis datũ, solvere noluit; imo illum à Wolfenbuttelio, & è propriis locis repellens totum Brunsvicensem Ducatum occupavit. facilius tamen Tillius in occupatione locorum, reconsiliata regione, processit. quare paulo post Steinbruckium, munitissimum alioquin munimentum, post sex dierum oppugnationem, deditione impetravit; cæterumque Luneburgensis ditionis absque gravi cura possedit. Hinc etiam natum fuit Georgii Ducis Luneburgensis obsequium quod post hunc diem apertissime, cum integra legione suis impendiis conscripta, Cæsari non minus liberaliter, quam constantissime impendit.

...titur ad obsequium Cæsaris.

Luneburgensis Dux pro Cæsare militat.

Similem pœnitentiam Cæsar paulo ante impetraverat à Georgio Landgravio Hassiæ, Mauritii filio hactenus seditioso & nolente parere sententiæ, ante Biennium datæ in favorem Ludovici patruelis præfati Mauritii, quoad restitutionem Marpurgensis ditionis, quam executores sententiæ Cæsareæ sub initium Augusti proxime præteriti, per subdelegatos conati fuerant executioni demandare; sed renitentes aliquot præfectos invenerant, præcipue Reinfelsianæ arcis, qui pertinaciter arcem tradere recusaverat. Quare Electoris Coloniensis milites partim à Tillio, partim à Rege Hispaniæ mutuati S. Goarini oppidum è regione arcis obsederant; ac postea actis cuniculis, explosisq; ignitis globis, cum nullam amplius haberent spem liberationis obsessi, i-

Exequutio contra Landgravium.

si, ipsam arcem certis pactis dediderant, illo tempore, quo Ludovicus Landgravius homo Lutheranus sed pacificus, & Cæsari fidelis Princeps è vivis decessit, pariterq; Elector Moguntinus Ioannes Suicardus à Cronenburg, qui septuagesimo quinto suæ ætatis anno, & vigesimo tertio Electoratus, magno omnium luctu expiravit Aschaffenburgi, cuj opera plures similes controversiæ frequenter in Imperio fuerant compositæ; eo quod Electorum omnium senior, & dignitate officii Archicancellarii, & ingenio, comitate, necnon prudentia etiam à Lutheranis Principibus appretiata, omnibus antecelleret. quare postea in multis occasionibus desiderata est, maxime in restauratione disciplinæ Ecclesiasticæ, quæ multis in locis frequentissima fuit.

Obitus Electoris Moguntini.

Fructus victoria ad Lutram.

Parta enim victoria postrema contra Danum, & exterrito Bethlemo, omnes Imperii Principes paulatim sese submiserunt, & Imperator in restitutionem Religionis Catholicæ propensissimus post superatos inferioris Saxoniæ Regulos, ad causam Religionis contra transactionem Passaviensem perperam defendentes, quasi à longo somno excitatus, animum adjecit, atque ad totam Germaniam ad initam quondam pacem Religionis conducendam, quasi liberat magno metu, quo hactenus tam ipse, quam ipsius antecessores Cæsares coacti fuerant, dum bellum effugere satagebant, in longe gravissimis causis dissimulare; liberalissimum in sententiis fractæ pacis se ostendit; ad instantiam enim Episcopi Augustani non multo post victoriam mandavit Comiti Ludovico de Oetinga, ut possessionem Monasterii de Munserott, dudum ab illo possessi, cũ omnibus emolumentis, clenodiis, paramentis, parata pecunia, universaq; supellectile Catholica prompte restitueret, sub pœna proscriptionis. insuper ad instantiam Episcopi Constantiensis decretum edixit contra Magistratum Vlmensem ad com-

Diversa præcepta Cæsaris contra frictam pacem.

ad comparendum, & videndū, illos incidisse in pœnam fractæ pacis cum expresso præcepto, ut desisteret ab omni regimine Ecclesiarum, Monasteriorum, ac piarum fundationum; cui annexa fuit sententia condemnationis quinquaginta marcas auri ob recenter impeditum sacramentorum usum oppidanis Monasterii de Vangen, quos non tantum ob Catholicæ Religionis habitum exercitium, à celebratione festorum, ab erigendis scholis, sed à fundanda Catholicis propria sepultura, temerarie excluserant. Immo Cæsar ulterius procedens, Comiti à Suartzenburg restaurationem Catholicæ Religionis optanti, mandatum liberrime concessit contra tutores Marchionis Onolsbacēsis vicini & in aliquot locis cohæredis, ne reformationem impedirent, sed in omnibus, & per omnia pacē Germaniæ Passavii initam ad unguem observarent. contra Norimbergenses plura similia decreta instante Episcopo Bambergensi, & Eystadiensi prolata sunt, ut jam ubique nova spes restituendæ Religionis appareret, quam anno sequenti omnes Protestantes summe se vereri demonstrarunt.

Hanc Catholicę Religionis restaurationē non amplius bello; sed callida versutia corrumpere, & illius splendori tenebras offundere ingenti summa pecuniæ Ordines Sueviæ; bonis Ecclesiasticis usurpatis, nisi sunt; quando non solum proficiscenti Wallesteinio Norimbergā; aliquot centena millia talerorum numerarunt, sed Cæsari ingentem summam pecuniæ contra irrumpentes Turcas submiserunt. sed dolus recidit in dolosos; nam hic via semel aperta in Germania, non fuit Cæsari amplius op^s celebrare periculosa non minus, quam sumptuosa Comitia, in quibus semper cogi solebat ab Ordinibus Germanię magna concessione privilegiorum, atque imminutione propriæ auctoritatis subsidia etiam justissima ignavo quodā stylo emēdicare, sed postea *Dolus in Protestantium liberalitate.*

potuit

potuit solis mandatis papyraceis exactiones impetrare, & imperare. Quare cum Cæsar hac pecunia ad opprimendos Protestantes, & Turcas repellendos libere uteretur; neque mandatis contra Principes possidentes bona Ecclesiæ desisteret; in tantū augeri cœpit sua auctoritas, & fortuna, ut etiam apud amicissimos aliquos Germaniæ Principes invidiam subiverit; fuerintque qui fœdus quondam solemne inter Catholicos Germanos, & cęteros Principes ad continendam fortunam Domus Austriacæ voverint; & ad illud in effectum deducendum, nonnullos Reges sollicitarint. hoc fœdus, multaque alia contra Cæsarem machinamenta præpedivit recens exorta inter Anglos, & Gallos diffidentia ob Reginam Angliæ, quæ ante annum nupserat, & nondum

Invidia nonnullorum.

„ integram dotem à fratre Rege Galliæ obtinu-
„ erat, quæq; in matrimonio male habebatur à
„ marito Catholicam Religionem in regno minus tolerante, atq; ideo familiam Catholicam Reginæ inter pacta sponsalia concessam dimittente; cui accessit cōmerciorum quædā difficultas, primum inter primates exorta; deinde ad publicum utriusque regni bonum derivata. quam ut sopirent Galli, frequenter Anglis scripserunt; & cum nihil benigne responderetur jure suo naves mercatorum sexaginta in Galliæ portubus detinuerunt quam injuriam ut Rex Angliæ vindicaret; pari violentia naves omnes Gallorum non solum in suis portubus sisti, sed etiam alias Oceano excurrentes in Angliam deduci præcepit. quæ cum rursus à Gallis repeterentur, semina belli jacta sunt domi, ita ut externorum vel obliviscerentur, vel minus in illa inclinarent, multasque invidias Principum præterire deberent.

His invidiis dissimulatis, Cæsar in reducendis ad officium vicanis Austriacis progressus est, in quem finem copias Bohemiæ existentes evocavit; & Præinerū cum Loebelio, aliasq; Wallesteinii ex

nii ex Vngaria mutuatas conduxit. quód ne solus faceret, Bavariæ Dux (summa etiam dissimulatione alterius cogitati fœderis) Pappenheimium suum cum octo millibus submisit. qui sub fine Octobris, unitis viribus rusticos aggressi; tribus præliis prostraverunt; uno tamen maxime insigni ad S Annæ montẽ, in quo ter mille occubuerunt, cæteri postea separatim Cæsaris clementiam implorarunt. Primi, qui socios deseruere, atque ideo mitius à Cæsare habiti sunt, fuerunt Cremphaniensis Cœnobii subditi, qui durius habiti à rusticis sociis, ad pristinos dominos suspirabant. contra illos postea rebelles rustici quidẽ arma moverunt; sed à Cæsareis adjuti fortiter eos repulerunt, cum paulo ante iidem milites à pœnitentibus rusticis in Languesol catenam ferream, qua Danubium occluserant, violenter extorsissent, & resistentes rusticos in quatuor navibus congestos Viennam misissent. quos Cæsar partim ad operas Viennenses, partim vero ad Iauriensem, & Commorensem arcem condemnavit. interim Loebeliani milites Monasterium Lambacense recuperarunt, & in illa expugnatione plusquam septingentos rusticos occiderunt. cæteri vero quatuor mille certis munimentis defensi, eadem deserentes, Gemundum fugerunt, ac rursus in Pappenheimianos inciderunt; ita ut tandem illis seditionem pertæsis, duæ partes Austriæ sese omnino Cæsaris clementiæ submiserint; quamvis aliæ, quæ Passavium, & Bavariam attingunt, adhuc fortiter restiterint.

Rustici superantur.

Lambacense monasterium recuperatur.

Interim vigesima Octobris Moguntiæ novi Electoris electio à capitularibus, qui aderant, solemni ritu celebrata fuit, & communi consensu D. Georgius Fredericus antiquissimæ, nobilissimæq; prosapiæ Greiffenclavvensis, à Volratz, qui jam Episcopus wormaciensis erat, in Archiepiscopum Moguntinũ, & S.R.I. Electorem electus

fuit, atq; à Capituli Decano è Sikingorum familia, è Choro templi Cathedralis renunciatus, & post factam promulgationem Altari impositus, symphoniacis Te Deum laudamus concinentibus, & toto Capitulo, Nuntio Apostolico Petro Aloysio Carafa Episcopo Tricaricensi, & Cæsareis Legatis ipsi gratulantibus, ex templo in arcem, quæ S. Martini Castellum appellatur, curru vectus, atq; eleganti ordine deductus fuit, vespere artificiosis ignibus aliisque id generis ludis concepta è nova electione gaudia declarata sunt.

In Moravia, licet inimico & amico milite, propter crudelitatē in incolās exercitā, impediente,
» crevit tamen Religio, tanquā semen hominum
» animis commixtum: etenim Cæsar me suggerente
» plurima mandavit ut Religio Catholica in
» dicto Marchionatu æternum admitteretur. nam duobus dominiis assignatis, domus probationis Societatis Iesu Brunæ erecta est, & Collegium Olomucense lectione Scholasticæ Theologiæ ornatum pariter, magnificentia optimi Imperatoris mirabiliter locupletatum, Collegium Znoymæ & Collegium Iglaviæ, utrumque quasi firmamen, & stabilimen Catholicæ Religionis. habitat enim in illis Societas Iesu, magistra morum, hæresum vindex, vitiorum expultrix, præceptrix virtutis, juventutis nutrix. Prætet Seminarium Olomucense in iisdem civitatibus Olomutii, Brunæ, & Iglaviæ, fuerunt à C.M. destinatæ domus, in quibus adolescentes pauperes alerentur, nimirum etiam in illis aliquid, quale prisca illa sæcula v derunt, & etiam nostra ætate desideramus, credimus evasurum. Znoymæ monasterium Patrum Cappucinorum inceptum fuit ædificari, eorumdem Olomutii templum, & monasterium funditus dejectum, funditus reædificatum. ita etiā Nicolsburgi Patribus Franciscanis, ad ædificia restauranda numerata pecunia; Carthusianis, & Præmonstratensibus circa Brunam,

mul-

multum opis allatum est: sicut & aliis Religiosis in aliis civitatibus. uno verbo, Ferdinandus Imperator tanquam sol omnibus illuxit, nec fuit qui se absconderet à calore ejus.

Proficiebatur interim à Cæsaris hostibus in Silesia; illi n. quos Mansfeldius ibi reliquerat, Opelium, Troppaviam, & Iagendorfium Teschium occupantes, libero transitu se in Vngariā extenderunt. Missi fuerunt adversus illos præter legionem à Dona, & legionē Colredi, & Henrici Herlebii, ac septemdecim turmas equitum, quatuor mille Poloni Cosacci qui prima velitatione vano timore correpti, scissis turmis evaserunt, Cæsarisq; militem in non leve periculū conjecerunt. nam hoste passim totam Silesiam devastante, & jam Nissensi civitati inhiante, vix erat qui tot illius copiis posset resistere, nisi Saxoniæ Dux Silesia miseratus, quatuor mille sclopetarios sub Comite Wolfgango Mansfeldio illarum Copiarum præfecto submisisset; quorū deinde opera, & Donavii non parum excursiones repressæ sunt: obsidiones tamen ob ingruentem hyemem in proximam æstatem differri debuerunt; nam quamprimum illi Vinarienses, seu Mansfeldici locum aliquem occupabant taliter eum muniebant aggesta terra ad normam recentissimæ disciplinæ, ut non nisi integro exercitu esset expugnandus. sic munita fuit Troppavia, Leiptsnilzium, lagendorfiam, & alia loca, quæ non nisi sequenti anno cum integro exercitu fuerunt expugnata.

Proficiunt Vinartensis Ducis milites in Silesia.

Saxoniæ Ducis auxilia.

Fæliciter in eo erat nonnihil Vngaria, in qua quamvis Cæsaris miles morbo gravatus miserrime viveret, ac nō infrequenter turmatim diffugeret; tamen Mansfeldius, & Vinariensis non audebant civitatibus montanis egredi, ne vel in Ducis Fridlandii, vel in Vngarorum manus inciderent. qui duo exercitus distincti Cæsari militantes, si conjunctis animis, & integris viribꝰ hostem oppugnassent, Turcā in conspectu Bethle-

Incommoda Cæsarei exercitus in Vngaria.

mi, & Mansfeldii Conſtantinopolim uſque pro-
fligaſſent. Obfuit itaq; non ſolum militum gra-
viſſima contagio, ſed diſſidium inter Vngaros, &
Germanos longe maximum, propter quod Vn-
gari libertati aſſueti, illiuſque amantes, & veren-
tes Turcicum bellum, cui perpetuo deberent
ſubeſſe, non ſemel pugnam detrectarunt, com-
meatum Wallesteiniano militi denegarunt, &
ſi occaſio fuiſſet, Wallesteiniana caſtra invaſiſ-
ſent. è contrario Wallesteinius ne inedia interi-
ret, obvia quæq; rapuit, & duritiem Vngarorum
nonnunquam caſtigavit, & ne gravior eſſet, à
Cæſare ex Auſtria panis, ac vini commeatum ſe-
cundo navigio impetravit, atque ita diutius in-
ter hoſtes, infidos amicos, frigora, pluvias, mor-
bos, pericula, & mille incommoditates ad ſtupo-
rem omnium diutius perſtitit.

Diſſidia hoſtium.

Verum eſt, quod ſimiles etiam diſſenſiones
caſtra hoſtium detinuerunt, neque enim Mans-
feldio bene conveniebat cum Vinarienſi, nec illi
multũ fidebat Bethlemus, multo minus Turcæ,
nam quilibet rem ſuam agens, ſocio diffidebat.
Diſplicebat Bethlemo, & Mansfeldio, quod Tur-
cæ Vngariæ vim inferebant. Turcis, quod non
amplius Tranſylvaniæ, dominus ipſis confide-
ret; & utriſque, quod Mansfeldius, ac Vinarien-
ſis, non amplius ipſis ſincera fide adhærerent, imo
inter Mansfeldium, & Vinarienſem certa diffi-
dentia, inſtigante Bethlemo (ut ab evocatis libe-
raretur) exorta; non parvum utriſque metum
injiciebat, quæ jam Mansfeldium ad infirmita-
tem cogeret, & Vinarienſem ad omnia minus a-
ptum redderet. illi enim miles conductus diffi-
culter parebat ſine ſtipendio, & rapinarũ liberta-
te, quæ duo militi in ſolo externo à rigidioribus
Vngaris non permittebantur. quare nec è civita-
tibus montanis migrare, nec pugnare volentes
ad reditũ aſpirabant; quem tamen Vinarienſis
Dux denegabat, niſi à Bethlemo ſtipendia pen-
deren-

Bethlemus dicebatur cauſa diſſidionis.

derentur. Inter hæc adolescente hyeme Turcæ aliquoties à Comite Zerinio graviter castigati, inter se ipsos à Duce suo dissentientes, incensis aliquot pagis, & abductis captivis elapsi sunt, miles Cæsareus in præsidium Scuttanæ insulæ multis calamitatibus afflictus deductus est; & Bethlemus in suam Transilvaniam recessit. imo tam Mansfeldios quam Turcas pertæsus, pacem exoptans, nequis de mente ejus dubitaret, longe meliores conditiones obtulit, quam unquam obtulerat. Mansfeldius interim ad turmas Vngaricas curandas delatus Budæ partim Turcas partim milites suos in hæredes impedimentorum scripsit. in quo pessimo statu salutis (prout mihi ex Vngaria tunc temporis fuit scriptum) convenit illum Mofti Budensis, qui est ibidem supremus Machumettanæ sectæ Antistes, & consolatus est eum, deferendo illi cartam Turcicis literis scriptam in forma (prout vulgò dicitur) passaportus ad Machumettum, ut introduceret illum in Cœlum, quamvis non esset Musulmanus, ob multa merita ipsius in sectam Machumettanam. res riducula, sed certe lacrymabilis pro homine Christiano.

Pax offertur à Bethlemo.

Daniæ Rex paulo ante Mansfeldium, & Vinariensem etiam consolatus fuerat; scripseratq; se copias suas restaurasse, & novam expeditionem moliri, ad quam non parum, ut inquiebat, prodesse poterant Silesiæ, & Vngaricæ copiæ, si Cæsar ibidem detineretur, vinceretur, vel ad iniquas aliquas conditiones, etiam Saxonicos complectentes, adigeretur. Quod de restauratis copiis scripsit, ita fuit; Hollandi enim Angli, & Galli sub fine æstatis octo mille submiserant pedites, ex quibus filius ipsius Regis ex Holsatia, & Dania quinque mille transmiserat; qui una cum copiis phseudoadministratoris Hallensis statim post victoriam conjunctis, exercitum quindecim millium efficiebant, cum quo Rex Hoyam

Danus de Silesiis sollicitus

oppugnare decreverat. nec hoc difficile erat: nam tribunum Limbachium adhuc in vicinia Neoburgum bene præsidiatum oppidum retinens, se eidē cum sexcentis expeditis conjunxerat. quare decimo quarto die Rex oppidum Hoyense expugnavit. ubi non leve periculum adiit, sclopeto in sinistro humero petitus. filius autem ipsius duobus in locis vulneratus in Holsatiam deportari debuit. Obsidere nitebatur etiam tunc Rex Ferdam cum pluribus adjacentibus locis, quæ ita spe devoraverat, ut videretur adhuc ante hyemem magnam partem ditionis Ferdensis, & Episcopatus Mindensis recuperaturus. verum Tillius quatuor legionibus ex Hassia jam in hyberna deductis, evocatis; strenuam operam in illo rejiciendo præstitit. quare Rex mox spe sua frustratus, suas copias in Bremensi Archidiœcesi hybernaturas dimisit; & Tillius cum suis Neoburgum obsedit, & Cæsarei Vinariensem ditionem invaserunt, ut illam præsidiis munirent. verum paulo post eo ex Vngaria Ducis cadaver deportatum est.

Expugnatur Hoyense castrum.

Graviter illo tempore torquebantur Magdeburgenses Ecclesiastici, inter se sūmopere divisi in tres, seu quatuor factiones; Catholici quidem paucissimi, sed Lutherani partim, partim ferventiores Calvinistæ & inter hos nonnulli Administratori addicti, alii vero minus illius causæ affecti, optime judicabant illum magna injuria Cæsarem prosequi. quare quo tuti redderentur, celebratis Hallæ Comitiis dudum de ipsius armis contra Cæsarem assumptis deliberarunt, & quia noluit respicere, fidei pseudoarchiepiscopo datæ renuntiarunt; deinde publice ipsius obsequium detractarunt, & Cæsareos, aut omnino neutros se declararunt. Altera dissidii causa orta fuit, tam inter Canonicos, quam inter Magistratuum Ordines, ob sacra Lipsana D. Norberti Archiepiscopi Magdeburgensis, & Ordinis Præmon-

Magdeburgensium dissidia.

D. Norberti Lipsana.

monstratensis fundatoris, quæ inibi anno Domini M C X L V. recondita vili pendebantur, atque nunc ab Ordine Præmonstratensi, per Abbatem Pragensis urbis Strohosiensem Cæsareis litteris instructum repetebantur. In illarum concessionem non pauci è Senatu, plures è Canonicis consentiebant; nam & Lutherani libenter illis ossibus carebant, & Catholici majorem honorem D. Norberto non invidebant. Qui ex plebe rogabantur, nonnulli hæretici oppressionem urbis subsequuturam, si talibus ossibus privarentur, conjiciebant, illudque adhuc traditione spargi ferebant. sed his inanibus plerique graviores, & iniquiores hæretici ridebant, & potius metuebant, ne ex tali concessione Catholicorũ alibi superstitiosa, ut loquebantur, & stulta pietas augeretur; atque ideo scrupulosè ossa ista abscondenda, aut igni tradenda judicabant. Terrebat omnes (ne hoc agerent) Cæsaris gladius, & in proximo miles, qui sævam vindictam minitabatur, ni precibus Cæsareis locus daretur, & sacra lipsana integrè consignarentur. neq; enim (ut bene Magistratus plebejos corrigebat) ad ullum spectabat, leges Catholicis præscribere, quomodo Sanctos suos venerari deberent; solũ ad illos spectabat commodo suę urbis providere, quod per amissionem paucorum ossium, sordidæq; pellis in pulverem redactæ, nihil pateretur. itaque illa vicit sententia, quæ lipsana tradenda sentiebat. ad sacrum ergo sepulchrum invitatus, & tertio evocatus Abbas, 3. Decembris comparuit; à sodalibus tamen loci, hæreticis prædicantibus inquam, (nam illis monasterium Sanctæ Mariæ, ubi sacratissimæ reliquiæ servabantur, jam pridem cesserat) libenter admissus est. verebantur enim isti phseudoadministratoris minas, quas postea Magistratus civicus in se suscepit. Destinatis igitur duobus, qui adessent, Abbas Strohoviensis, D. Casparus à Questemberg,

Disceptatio de illorum [illegible] missione.

una cùm D. Crispino Fuckio ejusdem Ordinis Præposito Doxanensi, necnon D. Martino Stricerio, & Rudolpho de Sbrojavack militiæ Cæsareæ Hallæ præfecto, assumpto famulitio, ac nonnullis cæmentariis, paucisque admissis, ut curiositati satisfacerent; templum B. Mariæ Virginis ingressi sunt, & altare S. Crucis, sub quo sacrum corp⁹ latebat, demoliri cœperunt, ac in profundo satis loco lapideum sarcophagum invenientes lapide latiore tectū, illumq; deponentes sanctissimum corpus repererunt integrum, si situm, & compagem spectemus; quod tamen ubi moveri cœpit, consumptis tendonibus, illico in partes concidit, fueruntq; partes ordine debito notatæ, ac super oblongam mensam sacra mappa tectam loco suo depositæ, & postea in similis longitudinis capsam mundissima sindone ornatam collocatæ, bonaq; Magistratus venia in Bohemiam delatæ fuerunt, & primo in Monasterio Doxanensi, quod ejusdem Ordinis est celebre virginum cœnobium non procul à Litomeritio, per sex fere menses magna devotione veneratæ sunt; donec decentissimus locus Pragæ in monasterio montis Sion, & solemnis ornatus sacratissimæ translationi præpararetur, quod suo loco recensebimus.

Locus sepulturæ.

Daniæ interim Rex in Holsatia Ordinum Cōventum indixerat, satisq; exiguam sum̄am tanto bello reliquo impetrarat. quare Legatos suos in Hollandiam, Angliam, & Galliam ablegarat, ut in proximam æstatem subsidia pro instaurando bello decernerentur. videbaturq; major spes esse: nam Angli, & Galli recenter convenerant sopitis differentiis ratione Reginæ alias exortis. verum minus animose Galli concurrerent; nam & miles, & pecunia illis in incepto bello necessaria erat. quare Rosen-Krantzium Regis Daniæ Legatum vix non vacuum dimiserunt, propinquius aliquod bellū cupientes. Invenerat Ilius

Conventus Ordinum in Holsatia.

belli

belli modum Rex Angliæ, qui Marchionem Durlacensem seniorem subornaverat, ut Anglicana, & Gallicana pecunia exercitum in Alsatia conscriberet ex Gallis, & Helvetiis, cum quo partes Rheni invadere, & Palatinatum pristino domino asserere tenebatur. conjunxerat sese Marchioni Durlacensi civitas Basileensis, (ubi jam domicilium fixerat) & tympanum pulsaverat; eratque, qui vereretur, ne universi Helvetii tali bello implicarentur. quamobrem Cæsar transmissis in Alsatiam aliquot legionibus peditum, & equitum, Leopoldum illuc migrare voluit; & Basileenses moneri, ne contrarium militem in Alsatia mature conscriberent. propter quæ tale molimen citissime evanuit. majori tamen fundamento Rex Daniæ circa idem tempus copiis in Silesia pecuniam submiserat, illasque instaurari desiderabat, ut Cæsar quammaxime in Vngaria, ac Silesia affligeretur. Hinc subsidium trium legionum clam in Pomerania, & Mechelburgensi ditione detinendum, constituerat cum mille equitibus quod per Brandenburgensem ditionem Silesiæ immitteret, atque Hungaros ad novam seditionem provocaret. Sed huic expeditioni summe oberat præcipitata mors Mansfeldii miserabili modo, dum ex Vngaria per Turcarum ditiones in Dalmatiam, Venetias versus contenderet. quam non multo post sequuta est mors Ioannis Ernesti Ducis Saxoniæ Vinariensis inter civitates Montanas expirantis, ac militem Germanum in Vngaria deserentis. ob quas duorum Ducum mortes. Cæsari fortunatissimas, miles Vngariam deseruit, & in Silesiam contendit. oberat etiam Silesiticæ expeditionis subsidiariis, per Mechelburgensem ditionem submittendis, occupatio fluvii Havellensis, Aldringero, & Duci Lunenburgensi imperata; ita ut inexpectata occupatio civitatis Havelbergensis, Brandenburgensis, & Francofurtanæ ad Oderam,

Durlacensis nova expeditio contra Cæsarem.

Silesia copia:

Cæsaris miles in ditione Brandenburgensi.

per Cæsarem adulta hyeme maturata, conscriptas copias impediret, ne in Silesiam perrumperent. Silesiacas vero Daniæ Regis copias sub diversis Ducib' Carpezzono, Palatino Birckenfeldio, Sbobna, aliisque, incommodabat hyems, & Cæsareus miles etiã ex Vngaria in Silesiam conductus; quamvis etiam illo præsente, aliquot loca, ut Kosellam, Heburgum, aliaq; ob infidam Cæsareanorum custodiam, impetrassent, & sub nivibus plusquam Cæsarei profecissent.

Reformatio in Austria.

Annum 1626. claudo cum sæpius desiderata, procurata & semper impedita reformatione Austriæ superioris, quam Cæsar intermissam, victis jam rusticis, atq; in carcerem compactis fere septuaginta ex coryphe is omnino prosequendam duxit. atq; ideo sub fine anni per ministros Episcopi Passaviensis, aliosq; destinatos ad restaurandam Catholicam Fidem indesinenter progredi voluit sine aliquo alicuius intuitu. quod non difficulter à vicanis reliquis, quorũ fere octo millia in isto sex mensiũ tumultu occubuerant, impetravit. nam illi postremo bello egregie castigati, extenuati, sibiq; metuentes, ut gratiam obtinerent; nihil non obtulerunt. verum in nobilibus erat difficultas, pauci enim, aut nulli ex illis huic postremæ seditioni sese immiscuerant. quare solis plebeis præfectis aliquot, & uno prædicantiũ, à quo nonquã fuerant instigati idiotæ, extremo supplicio condemnatis existimabant proceres, se
„ libertatem Religionis conservaturos. Sed Cæsar
„ aliquandiu quidẽ rigorem differre, eumq; tem-
„ perare, nullo tamen modo illũ omittere voluit.

Hyberna militũ pręsidia nunc in Hassiam, nunc in Franconiam ad Rhenũ, & fere per universam bellum jam pertæsam Germaniam deducta cum oppressione multorum, Electorum, aliorumque Principum animos exacerbaverant; ut serio de
„ pace aliquali modo constituenda deliberare decreverint. Hinc Electores, & Principes fœderis Catho-

Conventus de

Catholici sibi ipsis diem Herbipoli indixerunt, ut opportuno consilio maximis incom̃odis occurreretur. In eo primum (prout vulgatũ fuit, licet certi nihil affirmari potuerit ob secretissima, quę in isto Cõventu fuerunt instituta cõmercia) ventilata fuit Cæsaris fortuna, & auctoritas nimium potens, quæ uni Wallesteinio commissa singulis fere Germanicis provinciis ad nutũ imperabat. quod cum omnibus displiceret, tum vel maxime his, qui nonnihil sibi, suæq; familiæ detrahi existimabant; nec tamen omnino huic potestati audebant sese opponere: nam non parũ res Catholica videbatur promovenda, si victoriæ jam obtentæ possent continuari. De modo ergo continuationis actum fuit; nec iste omnibus occurrit uniformiter. aliquos enim proprius affectus transferebat ad particulare cõmodum, aliis Comitia Generalia Imperii placebant, quæ rursus alii judicabant convocari non posse; cum nec Imperator illa postulasset, neque præsens Imperii status illa pateretur, videreturque jam Cæsar plus armis, quam legibus non ab omnibus admittendis, aut observandis posse proficere. quare in præfato Conventu Deputatorum parum in publicis deliberationibus visum est effectum fuisse, nisi quod Legati ad Cæsarem destinati sunt Melchernichius Electoris Moguntini, & Curzius Electoris Bavarici Consiliarii; qui querelas de militum exactionibus, gravaminibus, & corrupta disciplina instituerent. Præparatorius tamen fuit hic Conventus alterius post aliquot menses Mülhusiũ evocati, in quo Electores personaliter debebant adesse, & Cæsarẽ rogare, ut & ipse suos destinaret, qui de imperio in commune consulerent, re vera tamen secreto, & principaliter, ut potentiam Cæsaris deprimerent, & illorum, aliorumque Principum Imperii libertas, & privilegia non solũ conservarentur, sed augerentur. contrariũ tamen accidit, ut postea dicemus.

putatorum ab Electoribus Herbipoli.

Discutiuntur Comitia.

Indicitur Conventus Mulhusii.

mus. sed is Conventus aliquoties dilatus, non nisi in principio hyemis habitus fuit. paulo post hunc conventum Deputatorum Rex Daniæ per Comitem de Oldenburg solemnes conditiones pacis proposuit Cæsari; obtulitque se velle in Daniam retrocedere, si Majestas Cæsarea è diverso, locis omnibus occupatis in inferiori Circulo Saxoniæ cederet, & pristino statui cuncta restitueret, aut saltem illum immunem in omnibus redderet, servato jure suo suorumque filiorum ad Episcopatus prætensos. hæc ubi obtinere non potuit, se suasque controversias Electorum collegio dijudicandas proposuit; cum vero nec ista succederent, & Wallesteinius illi nomine Cæsaris longe alias conditiones proposuisset, quæ solum regnum Danicum ipsi relinquerent, & eidem totum jus in Imperium abrogarent, expensas restituere, & perpetuo Episcopatibus prætensis cedere juberent; indictis novis sui regni, ditionumque Comitiis multo violentius sese ad arma præparavit.

Pax à Dano proposita.

Conditones Cæsaris.

Palatini consilia Colmariæ.

Palatinus inter illa perpetuo exul infælicitatem suam metuens de reconciliatione cogitavit, & aliquas conditiones componens, rogavit Ducem Lotharingiæ, necnon Ducem Wittenbergensem, ut suas vices in reconciliatione interponerent. dicta igitur fuit dies Colmariæ, ad quam Legati Palatini cum plena commissione parendi adesse debebant. verum cum satis diffideret suæ causæ, in tradendis plenipotentiariis litteris non exigua fuit difficultas, quæ in plures menses extracta fuit; ita ut multi dolo illam adscripserint, judicarintque Palatinum tantum voluisse mentionem reconciliationis injicere, atq; interim eventum Silesiorum militum, necnon pacis Bethlemianæ opperiri. Illa primis hebdomadis anni 1627. per Palatinum, & Archiepiscopum Strigoniensem ex parte Cæsaris, per Miconem Ferentium, & Sigismundum Lomani ex parte

Pax Bethlemiana.

parte Bethlemi, præmissis induciis paucorum dierum, non ita difficulter coalescebat. nam nec insolentes conditiones præter eas, quas alias obtinuerat, impetrabat. in favorem Cæsaris spondebat Bethlemus, sicut alias spoponderat, se nunquam amplius contra Cæsarem arma moturum; Tartari amicitiis valedicturum; copias dimissurum; civitates montanas restituturũ; Mansfeldii copias turmatim dimissurum, ita tamen, ut Cæsaris hostibus non conjungerentur. Ad ipsum Bethlemum etiam spectabat cum Turcis agere, ut Damassum paulo ante occupatum desererent; captivos restituerent; imo ut de novo incolæ omnium locorum ad vitam Bethlemi concessorum, ad juramentum innovandum cogerentur. Cæsari pariter nonnullorum civium malevolorum castigatio reservabatur, cæteris tamen, qui hinc inde militaverant utrinque indulgebatur; & alia omnia transactionis Nicolsburgensis membra servanda ordinabantur. *Conditiones pacis.*

De horum tamen stabili fide etiam tunc, uti semper, dubitatum fuit. imo sub ipsis initiis non valde scrupulose singula à Bethlemo observabantur: mortuo etenim Mansfeldio, & Vinariensi Duce, ipsorum copiæ præter pacta Cæsaris hostibus additæ sunt; & quod magis fuit, aliquot millia Vngarorum, qui Bethlemo militaverant sub Herbeth Georgio, in Silesiam transierant, cæterisque copiis hostium sese conjunxerant. qua re etiam ipso cum auxilio paulo post ingressum in Moraviam arx Steinbergica cum oppido invasa fuit, Regis Daniæ copiis Olmutzium usque grassantibus, atque in dies loca plura, vel oppugnantibus, vel attentantibus. Quod animadvertens Wallesteinius, inita pace Turcica, integrum exercitum in Silesiam transtulit, singulasque legiones in singulis Principatibus, cum debitis equitum turmis, etiam invitis Silesiticis Principibus hospitio excipi præcepit, ut primo vere te- *Progressus Regis in Silesia.* *Exercitus Cæsaris in Silesiam.*

mere ibi consistentes Danicas copias expelleret. Illæ vero è contrario egregie sese ubique mun[i]erunt, sperantes, se posse Cæsaris mil[i]tiæ resistere, si vel ab infido Bethlemo, vel ab exercitu Regis Daniæ Pomeraniam penetrante sperata auxilia obtinerent.

Rex Daniæ urget Holsatios & Mechelburgicos ad societatem.

In hunc finem Rex celebratis Comitiis in Holsatia ab Ordinibus bis mille equites, & sex mille pedites obtinens Ducem Megapolitanum una cum tota sua ditione in ipsius obsequium novo sacramento fidelitatis, & societatis, frustra aliter monente Cæsare, adegit. Verum est, Megapolitanũ aliquando dubiũ fuisse, & non infrequenter præsagiisse tum suas ditiones, tum Holsaticas periculum subituras, sed in Sueciæ Rege omnem spem collocans, aliquot naves bellicas ad Wismariensem portum custodiendum petierat, & illius præsidia libenter intromiserat.

Hollandorum consilia.

Hollandi eodem tempore Legatos ad eundẽ Regem Daniæ miserunt, ut pro re male gesta aliter res sui exercitus ordinaret, assumptis Hollandorum aliquot militiæ præfectis, & Anglorum, Scotorum, Hollandorumq; copiis, ac præcipue consiliariis, sine quibus vix putabant posse rem suam restituere. Inter alia consilia illorum mens erat, ut Rex solum bellum defensivum gereret, & portubus suis, arcibusque securus, Cæsaris militem inopia stipendii laborantem, ac proprias provincias destruentẽ consumeret. cui consilio acquiescebant Ordines Holsatiæ, qui recenter loca suæ ditionis munierant, & jam præsidia ibidẽ detinenda præpararant, viritim pro conservatione suarum fortunarũ pugnaturi. Verum Rex impatientissimus post habita Comitia, Coppenhagæ in Dania, & in Slesvikia, rursus Kilæ in inferiori Holsatia, & Rensburgi in superiori Conventũ agere voluit. cognitaq; tanta suorum liberalitate, fines suos egredi; Lauvembnrgum etiam invito Duce propugnare, omnia loca ad Albim usque invadere;

dere;& Mechelburgensem suis armis unire satagit. quare populi illi miserrimi, quamvis alias Henrico Husano Cæsaris Consiliario, & Legato pluries, per suas Marescalcos Rostochii cõgregatos significassent, sed omnia obedientiæ, subjectionis, & fidelitatis officia S. Cæs. Majestatis deferre: nihilominus turbulentis consiliis, & persuasionibus Regis cesserunt; Cæsaremque suis contributionibus, subsidiis, adversariisque auxiliis oppugnarũt: miro certe Dei judicio, ut populi Aquilonares qui alioquin nunquam ad fidem " Catholicam pervenissent, profundius sese rebel- " lioni immergerent, atque ita Cæsari occasionem " expugnationis, ac reparandæ Religionis præberent. Sic alias fecerunt Bohemi, quo si initio regiminis S. Majestatis sese composuissent; omnia sua privilegia, etiam quæ secundum litteras Majestatis Religionem involvebant, confirmata habuissent; at postea vi ad officium perducti non nisi parere imperanti debuerunt. quorum quidem reformatio in hunc usq; annum sępius tentata, & fere & singulis annis per internũ, aut externum militem præsensque periculum impedita suspensa fuit; quam tamen etiam nunc fere Silesiaticæ turbę præpedivissent; nisi Cæsaris exercitus potentissimis sibi certam victoriam promisisset, & reductionis Silesiæ, sicut & Bohemiæ spem injecisset. quare postquam totis sex annis, quibus Bohemia fuit recuperata, diversę fuissent adhibitę ad instaurandam Catholicam religionẽ normæ; tandem Cæsar pio zelo ad repurgationẽ regni videns se apud duros Bohemos parũ proficere, multo minus loci Ordinarium, aliosque Ecclesiasticos exhortationibus, obsecrationibus, increpationibus effecisse; illos ad Religionẽ fortiori manu (utpote jurisdictio Ecclesiastica non " erat sufficiens contra potentiam, & violentiam hæreticorũ) compellendos duxit, atq; ideo præter Eminentissimum Cardinalẽ Ernestũ ab Harrach

Mechelburgenses desciunt.

Reformatio Bohemiæ.

rach civitatis Pragensis, totiusque regni Archiepiscopum, etiam Iaroslaum Borzitam Comitem de Martinitz supremum Provincialem Camerarium, Fredericum de Tallemberg supremum Provincialem judicem, & Christophorum Vratislaum supremum regni Scribam in Commissarios Cæsareos, & seculares reformatores regni Bomiæ delegit, illisq; mandavit, ut omni cura in omnibus provinciis hæreditarii regni Bohemiæ solam salvificã Religionem Catholicam toleratam in pristinum statum restitui, & subditos omnes ad rectam viã reduci curarent, ut ab injectis multiplicibus erroribus regnum expurgaretur, & sub uno Rege, Lege, & Deo uno, majori pace & quam hactenus, posset gubernari.

Clementia Cæsaris.

Itaque statutum fuit, ut ante omnia Cardinalis, cęteriq; ad tantũ opus designati ex Clero indiscriminatim cujuscunq; ordinis optimos doctissimos & prudentissimos Theologos seligerent, in concionibus, & controversiis à Catholicis hactenus probatos, per quos in singulis districtibus Bohemiæ incolæ præcipuè in celebrioribus oppidis, ac pagis, aliquot exhortationibus in Fide Catholica instruerentur; quorum etiam opera dubii in fide, solutis argumentorum remoris, redocerentur, atque ex superabundanti doctrina paternè ad reducendos in viam salutis monerentur, deinde præfatos deputatos, assumpto idoneo Secretario per hebdomadas aliquoties convenire, decretum fuit, certo in loco, tempore, ac norma, sacrum dicasterium, seu tribunal formando ad quos evocari possent, & deberent toties, quoties vicinorum locorum Magistratus cum suis subditis, Parochis, Ecclesiasticis, ac secularibus, quibus erat ab iisdem designatis reformatoribus serio mens Cæsarea explicanda; mandandumque omnibus, & singulis, ut statim in Sacra Cæsarea Majestatis illiusque Tribunalis subdelegatos Commissarios, instructores & Officiales

Mandatur instructio.

Officium reformatorum.

ciales reciperent, cum oportuna exhortatione, ut quilibet è Magistratu, & è subditis primo intuitu Dei, & secundo auctoritatis Cęsareę & proprii commodi, ex tali obedientia evidentissimè redundantis, mortem gereret Cęsareis mandatis, & surgereret, quousque, quove loco reformationis opus deductum fuisset; quæq; impedimenta obstare, vel obstitura, in posterum viderentur, quæ omnia à Parocho, vel à senioribus erant commodè percipienda.

Inobedientes, malignè mutos, & subdolos blaterones, aut obstinatos debebant designati Reformatores, prudenter pensata qualitate personæ, ac insolentiæ, castigare, certumq; tempus, & terminum iisdem præscribere, intra quem idiotæ ulteriorem informationem perciperent, & nomen suum inter Catholicos darent: ita tamen ut non æqualem omnibus, neq; uniusmodi ubique præfigerent. Iubebantur deinde reformatores singulorum locorum mediæ, ac remedia malorum notare, parochis de competenti sustentatione providere, & aliquos instructores in locis præcipuis relinquere, ac locorum superiores diligenter monere, ut instructoribus in omnib⁹, & per omnia assisterent, subditos debito more severe compellerent, eosq; acriorib⁹ comminationibus ad suspiciendam doctrinam perducerent. Præterea præcipiebatur iisdem designatis Reformatoribus, ut de loco ad locum procederent, si rem semel in uno districtu absolvissent. Ne autē debita auctoritate destituerentur, quo minus reformationis opus promoveri posset, Cæsar sæpe memoratis Commissariis in temporalibus plenariam potestatē tradidit, ut in quolibet districtu unum, vel plures subdelegatos possent instituere, quibus, uti & instructoribus, præcipuè incumberet singulis mensibus, principalibus Reformatoribus relationem profectus ordine suo recensere, quæve remoræ occurrerent; quam relatio-

Pœna inobedientiam.

Protestas commissariorum.

lationem ipsi Reformatores Cæsari facere tenebantur una cū voti sui declaratione, quo tūtius, & quantocius posset incommodis successum præpedientibus obviari.

Prolongationes terminorum.

Termini prolongationis in sola Cardinalis cum designatis Reformatoribus voluntate relinquebantur; ita tamen, ut si illo termino elapso conversio ad Religionem minimè subsequeretur; pertinaces citarentur, & punirentur: in errore vero ex hac vita decedentes ecclesiastica sepultura privarentur, aliisque pœnis mulctarentur; omninò inobedientes per submissionem militum arctarentur: quibus nihilominus modestia imperata fuit, ne tumultus exercitaretur.

Clancularii seductores.

Quoniam verò ad Cæsarem relatum fuit, esse in regno nobiles, & Barones, qui post migrationem prædicantium, iisdem, aliisq; seductoribus sub specie, quod eorum opera in aliis officiis foret necessaria, uterentur, ac penes se retinerent, à quibus deinde rustici, idiotæ ab uno in alium errorem perducebantur, aut ad rebellionem, seditionem, inobedientiam, aliaq; facinora concitabantur: ideo sua Majestas mandavit, ut diligens ubiq;, præcipue apud suspectos, haberetur perquisitio, & si tales alicubi reperirentur, ut statim nobiles, vel Barones ad illos dimittendos sub pœna amissionis feudi deinde, sub mulcta, & proscriptione partis, vel omnium suorū bonorū cogerētur. Quod sine id quidē proficeret, Suam Majestatem monere jubebantur, ut executio statutę pœnę potuisset in effectum deduci. Quoad cives cujusque civitatis mandabatur, ut si post sufficientem instructionem aliqui se pertinaciores monstrarent, ex quo scandalum ortum esset, illi statim urbibus ablegarentur; quietiores vero, præsertim si liberos, ac necessarios suos ad Religionem Catholicam erudiri paterentur, aliquando diutius tolerandi judicabantur, ut post longiorem conversionis terminum concessum,

Pœna inobedientiæ civium.

etiam

etiam ipsos pœniteret. Obedientibus Incolis cujuscunq; tandem civitatis si Religionem Catholicam amplecti vellent, Cęsar ex singulari clementia omnis præteritæ, pernitiosæque rebellionis crimē indulgebat, actio cognitoris Regii cōtra privatos cives ad Catholicā Religionem conversos ratione mulctæ abolebatur; & civitatib', seu oppidis bona antea possessa, nisi fuissent in alios distracta, restituenda erant. Nobilium, ac Baronum subditi sive illi in civitatib' degerent, sive in pagis, si post adhibitam instructionem in pertinacia perseverarēt, à suis dominis per licita media compulsiva ad Catholicam Religionem erant perducendi, & eorum liberi in eadem Religione educandi; sin minus, nullô habito discrimine, tam contra illos, quam contra alios, debebat paulatim, modestius tamen, procedi. *Beneficia pœnitentiam.* " " "

Ne autem deesset, qui parvulis petentibus panem frangerent, Reformatorum curæ relinquebatur, ut ubique ludimagistri, vel saltem ecclesiarum scribæ Catholici alerentur, pueri etiam à Parochis Catholicis cathechismum edocerentur. si qui forent apud parentes hæreticos, & resistentes, poterant pueri ab ipsis avelli, ac ex parationibus facultatibus in schola Catholica educari. & quia curatores pupillorum dominiis ac bonis passim præpositi in suspicionem devenerāt, quasi & ipsi subditos seducerent, & propagationem Religionis præpedirent: Cæsar eos missos fieri decernebat, eorumque loco Catholicis subrogari, tantum ea mora concessa, quæ ad provisionem aliorum Officialium sufficeret. Eadem ratione agi debebat cum iis, qui sub nullo statu comprehendebantur, erantque liberi censuarii, emphyteutæ, & prædia libera possidentes, quibus jus civicum hac in re commune mandabatur observandum. *Præfecti curatores.*

Cætera omnia, quæ ad sepulturam hæreticorū *Sacra relin-*

copula-

quuntur, Archiepiscopo. copulationes matrimoniales, publicarum precum indictionem, jajuniorum consuetam observantiam, librorum hereticorum abolitionem & aliarum ecclesiasticarum rerum curā attinebant, juxta Canones, & Apostolicas sanctiones, uti sacra, Archiepiscopali curæ relinquebantur; habita tamen consideratione, ne nimia exactio fieret ob necessarias sepulturas, vel librorum etiam bonorum ablationem, malorumq; cremationē, neve ob precipitatam violentiam precaretur, Pariter Cæsaris pietas in Ecclesiasticorum moribus nihil precipiebat; sed solū eminentissimum Cardinalem memorem reddebat, quos in vita exemplari ecclesiasticorum haud parum positum foret, & quanta cura in illud deberet, ab omnibus vigilari, ut illi tam pietate, quam timore Dei, & exteriore vitę, conversationisque habitu, modestia, honestate, & vitæ emandatione omnibus præirent, ne potius divino cultui inde obacstulum poneretur.

Reformatio in Carniola. Similem reformationis modum Cęsar eodem mense Carniolis imperavit, ibidemq; loco sui in iis quæ secularem potestantem requirerent, Thomam Episcopum Lubianensem, Doctorem Barbo, & Octavium Pavicetellium ordinavit, qui omnino eandem normam, quam ante Bienniū Carinthiis præscripserat, observarent; hoc addito, ut loca Latrunculatoris tam in Stiria, quam in Carinthia, & Carniola, missum, aliquis Dux ordinaretur; qui si aliquoties monitos prædicantes

Pœna prædicantium. hæreticos deprehenderet, eosdem quasi seditio-
„ sos, exploratores, & sceleratos ad primam ar-
„ borem absque longiore mora affigeret, laqueo-
„ que absq; remissione tam obstinatum scelus ca-
„ stigaret. His tam actibus edictis paulatim effectū
„ fuit, ut in provinciis istis Stiriæ, Carinthiæ & Carniolę nullus amplius infectus heresi reperiretur, nisi qui ex vicina Vngaria eò dilabebantur; quare & ipsis, quo inposterum tanto malo caveretur,

tur, omne commercium interdictum fuit cum Carinthiis; aut si vicinis commercium necessarium videretur, ut saltem nulli ad habitationem admitterentur nisi sincerè, & seriò Catholici, quod magistratibus sub gravissimis pœnis jussum fuit. commercia verò sine scandalo, malo exemplo, aut impietate modestissima tantum, & vix toleranda erant.

Post hæc in superiorem Austriam conversa cura Cæsaris seriò omnes præfectos, scribas, vice-præfectos, & ditionis ministros ad Catholicam Religionem perduci voluit, aut quantocius resistentes dimitti; cum constaret, ex eorum pravo exemplo miserã plebeculã traduci, atq; frequentissime corrumpi. Verum cum hi ad nobiles confugissent, illorum patrocinio tutos sese arbitrantes, Cæsar majori zelo suoque grandi malo frequentissimæ seditionis, plerumque ab hæresi originem ducentis, edoctus; transmissis Commissariis Antonino Abbate Kemphaniensi, & Georgio Teufelio, arcani Consilii Consiliariis; nobiles etiam, & Barones Catholicæ Religioni nomen præbere, aut solo valedicere præcepit: hac tamen moderatione, ut pertinaces intra terminum trium mensium proximorum, nisi resipiscerent, omnino abscedere cogerentur: qui verò spem facerent, illi quidem abscederent, fortunas suas Catholicis præfectis vendendas permitterent, & infra anni spatium venderent. Austriacis tamen superioribus, qui in inferiori Austria fortunas aliquas habebant, concedebatur ejusdem Austriæ inferioris habitatio sine aliquo exercitio suæ sectæ, modo illud suis inobedientiis non demererentur, vel novas seditiones non molirentur. Hoc decretum Cæsaris multos commovit proceres, qui innocentia sua tuti, longiorem Cæsaris tolerantiam sperabant, & supplices deprecabantur, ut diutius indulgeret Religioni à Majoribus per quinquaginta,

Reformatio superioris Austriæ.

Decreta contra nobiles.

Preces nobiliũ.

ginta,& amplius annos toleratæ. verum Cæsar recensitis majorum omnium molestiis, periculis, seditionibus toties per Lutheranæ Religioni addictos, maximo vicinorum Principum universi Imperii, & totius Christianitatis damno, nihil à priori sententia decessit, nisi quod terminum unum iis, qui promptæ fuerant voluntatis, remiserit, atque interim cum plebeis rigorose procedi voluerit. Austria superior in quatuor partes divisa, quarum una adhuc præsentibus supranominatis Cæsareæ Majestatis delegatis veniam sumo dolore, promissaq; pœnitentia postulans, eundem impetravit, pauci verò ex reis Lintzii securi percussi sunt, duo in furcam acti, & unus post supplicium igne absumptus fuit.

Cives Pragenses duri in Religione. In Bohemia inceperant delegati restaurationem Religionis: primò cum Pragensibus, neque omnino illud sine fructu fiebat; licet non is succederet, qui expectabatur, de instructione enim nemo poterat conqueri; nam ad libitum regularis, aut sæcularis Sacerdos concedebaturs, qui horas, & dies insumeret. sed notatum fuit, illam non desiderari, neque valde appretiari. magis movebantur cives honestiores exilio, quod incommoditatem non unam adducebat nam durum erat deserere, diutius suos, durissimum ad ingratos hospites proficisci. hinc non pauci movbeantur initio facto à præcipuis, & maximè à prædictis, àd quorum exemplum multi rigidiores alioqnin convertebantur, quos præcedere pudebat. cæteri clausis officinis, & comerciorum usu interdicto, tempus extrahebant, & nonnunquã pauci aliqui Catholicis accedebant. Mirũ certè fuit, tam parũ fructus post tot labores, curas, & molestias Archiepiscopi, cæterorumq; Delegatorum successisse. multi tunc tardidatem obstinationi Calvinistarum adscripserunt, quæ causa quamvis verissima, tamen sola

Exilium molestum.

Causa obstinationis.

non

non sufficiebat, nam & Hussitæ Calvini doctrinam ejurantes tergiversabantur; & Lutherani non minus à conversione abhorrebant. Hussitas, & Lutheranos lactabat spes fælicioris successus exercitus Regis Daniæ, Ducis, & Electoris Saxoniæ nova intercessio. sed & has spes elusit victoria Wallesteinii sequuta. Alii vero in nobilitatem adhuc decretorum rigore non comprehensam culpas conjecerunt, sed horum adhuc coactionem Cæsar aliquandiu deliberationi subjecit, licet in aliud tempus differre coctus sit.

Turcarum modestia. Interim ad prima veris signa undique miles erumpebat ex hybernis, magna Cæsaris fælicitate, eo quod post pactam cum Bethlemo pacem, Turcarum Imperator suos sub gravi indignationis pœna recedere jussisset nulla amplius Christianis illata injuria; imò commissione transmissa Purpurato Budensi, ut interruptum pacis Cæsareæ ordinem prosequeretur. nam copiosissimum exercitum in Persarum Regem sub Imperio Principis Purpuratorum educere constituerat, ut Babyloniam anteactis annis deperditam recuperaret. cui expeditioni tũ plures Christiani Cæsaris hostes, tum Ottomannici proceres, potius in vicinam Christianitatem, quam in longe dissitam, & fere desertam Asiam signa proferre gestientes sese opposuerunt. Imperator tamen Marathus singulariter à Deo instigatus illã progavit & Christianis parcendũm duxit. quod nonnulli Calillo Purpurato Christianis magis affecto, deberi affirmarunt. Poterat itaque securè Cęsar copias omnes in alios hostes ducere, quæ quondam in Vngaria, & Austria militaverant; prout fecit in Danos, Silesiam occupantes; contra quos præter octo legiones sub finem Martii transmisit turmas equitum Comitis de Montecuculi, legionem Preuneri, & Ducis Holsatiæ, quas postea sequutus est Wallesteinius ipse sub fine Aprilis, cum prius Pechmannus

Cæsaris copiæ in Silesiam.

copia-

copiarum Dux de Vratislavia advolans, Nissiam ab invasione liberasset; alioque Duces Oppaviam, & Brigam, immisso Cæsaris præsidio, servassent. Opportunè ante bellorum initia ob Iubileum ubique publicatum preces inter Catholicos habitæ sunt solemnibus supplicationibus, jejuniis, & eleemosynis fidelium, ac frequentationibus ecclesiarum, saltem in tota Austria, præcedentibus. Quas preces imitari gestiens Rex Daniæ sub initium anni, ut victorium à Deo præpotente impetraret, præter singularem militibus præscriptam modestiam; jejuniorum, concionum, & precum habendarum tempus indixit, tanto rigore, ac frequentia, ut etiam singularum copiarum Duces, præfectos, & ductores in omnibus locis, villis, & oppidis hora decima ante meridiana in templo preces, & orationes habere voluerit, imo omnes homines, & jumenta à labore, potu etiam, & cibo ad horam usque vespertinam certis diebus abstinere præceperit.

„ Brutales hæ preces risum moverunt Catholi-
„ cis, qui tamen ne ab hæreticis superarentur, paulo post Pragæ, translationem D. Norberti magna solemnitate celebrarunt. Statuta etenim die Reverend. D. Abbas Strohofiensis unà cum Præposito Doxanensi, apud quem totis quinque mensibus, dum hæc pompa adornaretur, & Religiosi Ordinis Præmonstratensis convocarentur, prout diximus, quieverant, cisio vecti, quod à sex equis candidissimis, phaleris etiam ejusdem nitoris trahebatur, quasi triumphatores urbem Pragensem ingressi sunt, subsequentibus duabus turmis cataphractorum cum turmis aliquot armatorum civium. Quos exceperunt ad portam Viennensem multi viri equestris Ordinis cum Cæsareis Legatis, & Clero totius urbis sanctas reliquias gestante: eosq; deduxerunt ad ecclesiam Teinensem, ubi reliqua pars diei, & tota nox

Translatio Sancti Norberti Pragæ.

nox psalmodiis sacris vicissim à Religiosis cantatis consumpta fuit.

Postero die rursus Clerus, & populus in eadem æde solemne Sacrificium obtulerunt, atque insigni ordine sacras reliquias ad monasterium Ordinis Præmonstratensis magna devotione deportarunt. Præcedebant agmen pueri nitidissime exculti, partim S. Norbertum, partim vero S. Gereonem, & Vrsulam repræsentantes. sequebatur Clerus totus, omnium monasteriorum Religiosi, Parochi, ac Canonici cereis ardentibus instructi. pone illos Patres monasterii Strohofiensis, & Religiosi Præmonstratenses ex universa fere Europa. illos præcedebant 19. vexilla insigniis condecorata. primum locum obtinebat signum urbis veteris Pragensis, secundum monasterii in Strohoff, & Bruck Theiam, urbis Coloniensis, urbis Antverpiensis, Comitum Nagarolæ, Baronis à Tallemberg, Baronis à Furstenberg, urbis Magdeburgensis, Comitis Slavatæ, Comitis Smetsanski, supremi Burggravii, D. Cardinalis à Dietrichstain, D. Cardinalis ab Harrach. claudebat agmen vexillorum, Cæsareæ, ac Regiæ Majestatis signum Prætorium. subsequebantur 12. Prælati Ordinis Cisterciensis. Arcam vero ipsam, in qua reliquiæ recondebantur, 14. Prælati infulati Ordinis Præmonstratensis detulerunt, subsequente Archiepiscopo, & aliis quamplurimis Prælatis, ac 300. viris illustribus cum cereis ardentibus. arcus triumphales à devotis erecti fuere; sparsa aurea, & argentea pecunia; vestiti nudi aliquot, & integra plaustra vini, ac cervisiæ in pauperes magna liberalitate effusa sunt. Per octo dies à singulis Ordinum Mendicantium Religiosis reliquiæ visitatæ sunt, cantato Sacro, & concione habita, tanta populi per integrum octiduum frequentia, ut nihil celebritati, pietati, & reliquiarum cultui superaddi potuerit.

P Ha-

Habet Ordo Præmonstratensis in Bohemia quatuor celeberrima Cœnobia, duo Monachorum, quibus Abbates præsident, & duo virginum Præposituris decorata. monasteriũ montis Sion inter illa eminet juxta palatiũ Regium, omnino Regale, sive disciplinam, sive structurã, sive redditus, sive functiones, & officia spectemus. Alterum virorũ est Teplense cœnobium in altissima Bohemiæ parte situm, & fundatũ à B. Hzrozanto Ottogari Regis Bohemiæ fratre, qui accepta voti Hierosolymitani commutatione in erectionem monasterii Præmonstratensis, patrimoniũ suum impendit, assignatis monasterio XXVII. pagis, aliquot oppidis, in quæ summum jus habet Abbas. Præterea idem monasterium habet duas fodinas, unam argenti, alteram lapidum pretiosorum, ex quibus non modica utilitas illi solet obvenire. Ab eodem Hzrozanto fundatum fuit & alterum cœnobium virginum, sexto abinde lapide, Hosteslaviense, quadraginta circiter habens pagos, & duo oppida sui juris. stricta ibidem est observantia, & non exiguum Ordinis incrementum. Quartum est monasterium Doxanense, cujus hic mentionem fecimus ex fundatione Geltrudis conjugis Wladislai Regis, amplissimis etiam redditibus dotatum, & optima disciplina instructum. Multa monasteria in Vngaria interierunt; ex solo Ordine Præmonstratensium fuere quondam viginti sex in diœcesi Waradiensi, Strigoniensi, Iavariensi, Vesprimiensi, Quinqueecclesiensi, Waciensi, Agriensi, Colocensi, & Sagrabiensi. Sed redeamus ad Regem Daniæ, qui interim, celebratis undique Comitiis hæreditariarum provinciarum, receptisque magno applausu promissis Hollandorum, Anglorum, Gallorum, Suecorum, aliorumque pro restaurando exercitu, & reparanda tam sua, quam Palatini fortuna; añonam undique, præcipue apud Hamburgum præparari jussit; pontes etiam, quibus

ad

ad libitum Albim transmitteret; instrui, & subditos omnes novo juramento adstringi voluit.

His præmissis copias suas in inferiori Saxonia, quæ 10000. equitum, & 24000. peditũ numerum æquabant; eductas diversis in locis in stationibus collocavit, & in Archiepiscopatus Bremensis locis distribuit, excitatis duobus munimentis ad Archemium, stratoque ponte Visurgi, ut inde hoc anno pugnare velle videretur, relictis aliquantisper copiis, quæ trans Albim in ditione Mechelburgensi excubabant. eò etiam suos convocaverat Tillius, auctus copiis recenter per Hassiam ex partibus Austriæ descendentibus; cum quibus non solum Regem Daniæ in suis munimentis cõtinuit, ne ullo modo insolenter erumperet: verũ etiam Northeimium obsedit. quam tamen civitatem oppugnare noluit, donec liberaliores copiæ ex Bavaria, quæ in Austrios deservierant, advenissent. expectabatur enim, eratque in proximo Pappenheimius cum 6000. tribunus Cortenburgicus cum mille equitibus, & mille trecentis peditibus tribunus Schelroth & Cratzius cum sex millibus, qui omnes plenum exercitum quindecim millium efficiebant; cum quo Tillius nihil non ausurus erat contra eos, qui Northeimium commeatu instruere, atque obsidionem solvere tentassent. verum est, Hallensem Pseudoarchiepiscopum cum tribus legionibus ex Mechelburgensi, & maritimis regionibus erumpentem circa idem tempus multum Havelbergensibus incommodasse, illiusque ecclesiam Cathedralem, uti & Pellinum occupasse satis ingenti clade Cæsareanorum, quam resarcire studebant cum Altringero tribunus Cerbonus, Dux Georgius Luneburgicus, & plures alii tribuni Cæsaris, quos aqua intermedia, & excitatæ tumultuariæ munitiunculæ non parum præpediebant.

Rex Daniæ in Bremensi ditione.

Augetur Tillii exercitus.

Cæsaris exercitus ad Havelbergam.

In Silesia interim ad accessum Wallesteinii

Cæsaris exercitus in Silesia. Regis Daniæ copiæ deserto Teschio sorauno, & Plessio, magis vires suas contrahentes, militem in munimentis ad Kosellam, Iagendorfium, & Troppaviam disposuerunt. Wallesteinius vero Lischbitium cum exercitu contendit, illumque locum novis operibus munitum obsedit. nec multo post dejectis mœnibus impetum militibus imperavit, infœlici omnino successu; nam ob lubricitatem soli, neque mœnia scandere, neque in pedes consistere poterant. quare amissis quingentis recedere coactus est. Postera tamen die oppidum impetratis conditionibus sededidit; & milites omnes sub tribus signis peditum cum una cohorte equitum Cæsaris obsequio se submisere. cives vero, consignatis armis ad armamentarium, domum remissi, magistratum suum, & paucos milites Cæsaris subditos, uti rebelles, custodiæ tradiderunt. Inde festinanter

Iagendorfium expugnatur. Wallesteinius copias suas Iagendorfium versus deducens, eodem modo oppidum expugnavit, facta primis diebus acri tormentorum explosione, ut pleræque turres trepidantibus similes ruinam minitarentur. quo spectaculo comoti præsidiarii deditionis conditiones proposuerunt, easque non nisi viles satis impetrarunt, singulari tamen Generalis Præfecti gratia (cum prius solis bacillis armati migrare jussi fu issent,) gladio accincti recesserunt, & postea plures Cæsaris obsequio sese submiserunt.

Troppavia obsidetur. Majoris molis erat obsessio Troppaviensis, quam immediate post superatum Iagendorfium Wallesteinius aggressus est, missis prius sex mille sclopetariis in Ducatū Grossensem, qui irrumpentes Danos præpedirent, vel fugientes Silesiaticos continerent. Troppavium, magna & munita civitas Silesiæ, bis mille præsidiarios habebat pedites, & sexcentos equites, qui frequenter erumpentes, non exiguum periculum Cæsareo exercitui injiciebant.

Erat

Erat tormentorum explosio frustranca; nam vallo, & propugnaculis munitũ opp dum ptrum globorum ictus curabat. quare fame, aut despe-ratione expugnari debebat. Cum itaque obsid o protraheretur, Wallesteinius Kossellam submi-serat, qui ibidem præsidiariorum animos perten-taret. Hunc locum defendebat Carpensonius, magni nominis aliquando militum præfectus; sed ad Wallesteinii accessum post aliquot dies loco cessit, cum conditionibus, ut liceret cum omnibus aliis militum præfectis, concionaton-bus, ministris, & impedimentis omnibus ad Re-gem Daniæ se recipere, & ne milites cogerentur ad Cæsaris obsequium: qui vice versa jurarunt se spatio sex mensium contra Majestatem Suam Cæsaream non militaturos. Exinde in ditionem Mechelburgensem recessere.

Kossella tra-d tur.

Conditionis [?] ta.

Inopinatus fuit omnibus rei eventus, cum arx potuisset experiri multorum mensium obsi-dionem, tam ob situm loci fortissimum propter paludes, & flumen, & nova munimenta à Mans-feldianis circumcirca exstructa, quam quia illam poterant defendere sex mille pedites, cum exer-citatissimo duce, qui aderat; & ter mille equi-tes, quorum tamen duo millia, & quingenti pri-ma die obsidionis fugerunt versus Vngariam. Miraculi loco rem habuit Imperator, nam ut mi- "
hi postea retulit, attribuit S.M. hanc gratiam "
cuidam decreto circa reformationem Religio- "
nis Austriæ, & Stiriæ, facto à S.M. in secreto con- "
silio, illo eodem die quo arx se dedit. ex quo mi-hi non defuit tunc occasio suggerendi, esse bo-num politicum Imperii, extirpationem hære-sum, non habito quocunque humano respectu, prout multoties S.M. experta fuerat: & quia se-men cecidit in terram bonam, statim fixit radi-ces.

Erant in ditione ad Havelbergam tùnc maxi-me, & frequentissimæ velitationes, in quibus

Cæsaris copiæ ad Havelbergam.

nunc Cæsaris, nunc Regis Daniæ copiæ succumbebant, plerumque tamen deteriori sorte Cæsareanorum, qui & numero militum, & loco inter hostes, superabantur; visumque fuerat nonnunquam de illorum fortuna ibidem conclamatum, præcipuè quando Regis Daniæ aliquot Scotorum millia, & novus exercitus sub Comite seniore Turnio, & seniore Marchione Durlacensi ex Hollandia in Holsatiam, & postea triginta navigiis in Mechelburgensem ditionem deducta advenerunt, Cæsareis tunc pertinaciter sua munimenta defendentibus; & auxilia invocantibus.

Troppavia deditionis conditiones accepit.

Interim in Silesia res fælicius cesserunt. nam Troppavia fortiter per viginti dies defensa, post destructas quadraginta domos ignitis globis, & consternatos cives, accedente annonæ, & aquæ penuria, sese arbitrio obsidentium permisit, & deditionis conditiones accepit. Tunc fere omnes copiæ Regis Daniæ sub ductu Baudisii ad quatuor mille equites, Vngariam versus perrumpentes, occlusis aditibus, & insequente illos equitatu Wallesteinii, cum aliquot millibus sclopetariis, partim in equos assumptis, partim in insidias dispositis, relicta Vngaria, versus Poloniam signa vertere coacti sunt.

Reformatio in Bohemia continuatur.

Cæsari fæliciter cedentibus rebus Silesiacis, ad instaurandam disciplinam utriusque fori in Bohemia animum serius adjecit. quare postquam paulo ante novas regni leges publicasset, quibus temporale illius dominium optime posset consisti, & à seditionibus deinceps liberari; etiam de sacris, & maxime de propaganda Fide sollicitus, intellecta remora, quæ à nonnullis, imo ab omnibus fere regni Baronibus Lutheranis injiciebatur subditorum conversioni; præhabita matura deliberatione, cui interfui, magno animo omnes, etiam ipsos Barones ad Catholicam Religionem assumendam compel-

lere

lere decrevit; ita ut ordinatis certis terminis, omnes, aut gratis migrarent à regno, aut Fidei Catholicæ nomen darent. Quod decretum quamvis nonnullis rigorosum videretur, eo quod aliter educati, vel parum, vel nihil de Religione audivissent, vel ex eo, quod sine rebellione in Cæsaris obsequio continua summaque constantia perstitissent, nihilominus pensatis Cæsaris rationibus, majorumque exemplis, nemini valde iniquum visum est, quamvis aliam Religionem profiteretur. nam certo omnibus constabat, si victoria penes Bohemos fuisset, non tamdiu Catholici fuissent tolerati. Vt autem discretio, tolerantia, & prudentia Suæ Majestatis omnibus innotescat, libet ipsum tam proficuum decretum hic de verbo ad verbum inserere.

De Religione Catholica in Bohemia.

Nos Ferdinandus II. Dei gratia Electus Romanus Imperator, &c. Omnibus & singulis nostris subditis, & incolis ex omnibus quatuor Ordinibus hæreditarii nostri regni Bohemiæ salutem dicimus. Dilecti, & fideles, notum est, & fatentur omnes, hæreditarium nostrum regnum Bohemiæ nunquam magis floruisse, & Deum propitiorem expertum esse, quam tempore Caroli IV. laudatissimæ memoriæ antecessoris nostri, summe honorandi: idque ob eam præcipue causam, quod ex singulari, & paterna cura, atque amore erga majores vestros, & dilectam patriam, pro summa sua prudentia providit, discrepantiam in Religione nullam firmam, & constantem pacem, & sinceram obedientiam, ac confidentiam tum erga magistratum, tum erga subditos in aliquot regno, aut regione afferre, aut conservare posse. Quapropter in regno Bohemiæ certas leges & statuta condidit, omnibusque suis tam Ecclesiasticis, quam Politicis Officialibus, & Consiliariis mandavit, ut ante omnia summo studio, & vigili oculo

caverent, ne præter Sanctam Catholicam, Apostolicam, & solam salvificam Christianam Romanam Religionem (nam ab eo tempore, quo regnum à Paganismo ad Christianam Fidem conversum fuit, usque ad Regem Wenceslaum IV. nulla alia, quam Romana Catholica Fides in eo viguit) ulli perniciosi, & damnabiles errores, hæreses, factiones, & sectæ in regnum introducerentur, aut in eo tolerarentur. Nec minus notum, ac manifestum est, cum post obitum supradicti Imperatoris Caroli, regnante Wenceslao, oscitante forte ex nimia securitate, omnis generis errores, atque hæreses in hæreditarium nostrum regnum Bohemiæ irrepsissent, omnis generis turbas, dissidia, & factiones inter ipsos subditos, nec minus summe perniciosas seditiones, & rebelliones contra Magistratum exortas esse, quæ fere omnium subsequentium Regum temporibus durarunt, atque imprimis sub Imp. Rudolphi, & Matthiæ fælicissimæ memoriæ regimine renovatæ sunt, ac nostro tempore ita invaluerunt, ut nostri quoque subditi in dicto regno nos, nostros hæredes, successores, totamque domum Austriacam regno, & provinciis annexis contra auream bullam supradicti Imp. Caroli IV. privare, atque ita jure hæreditario prorsus spoliare conati sint. Vt igitur hæreditarium istud nostrum regnum Bohemiæ in fælicem illum statum restituatur, in quo temporibus sæpe dicti antecessoris nostri Caroli IV. fuit; nihil magis curæ, cordique habuimus, ex quo insignem illam victoriam ante Pragam de nostris rebellibus hostibus, & adversariis, Deo bene propitio, reportavimus, quam ut laudabile exemplum illius præclari Imperatoris Caroli IV. (qui suo tempore pater patriæ dictus fuit, & talem se ipso facto præstitit) conservando, & defendendo sanctam ac solam salvificam Religionem Catholicam, imitaremur. Sicut

igitur

igitur ille nullas hæreses, aut errores in supradictum nostrum regnum hæreditarium Bohemiæ scienter invehi permisit; aut si illud clam factum est, omnes, & singulas Catholicæ Religioni adversantes sectas, & errores laudabili zelo expelli, & severe puniri mandavit: sic quoniam cum summo dolore intelligimus non Catholicos incolas, qui in hæreditario nostro Bohemiæ regno supersunt, nullum periculosa contra nos, & fideles, atque obsequentes nostros subditos consilia agitandi finem facere: propterea non solum ex officio regio, & æternæ salutis nostrorum subditorum causa (de qua nos Deo omnipotenti aliquando rationem reddere oportebit) & ad stabiliendam, ac propagandam firmam pacem, amorem, & concordiam inter fidos, & dilectos nostros subditos; nec minus ad conservandum, & in tuto collocandum nostrum, & nostrorum hæredum, ac successorum in dictum regnum jus hæreditarium; coacti fuimus edicto sancire, ut omnes nostri non Catholici, & in perniciosis hæresibus persistentes subditi, errores, & sectas, quæ post obitum Caroli IV. in Bohemiam irrepserunt, deserant, & ad S. ac solam salvificam, Apostolicam, Catholicam, Romanam Ecclesiam, & Religionem se convertant. siquidem ob rationes supradictas, & propter conscientiæ stimulos nullum in posterum ex superioribus, & inferioribus ordinibus, in hæresibus, erroribus, & sectis tolerare possumus; sed æquum, ac justum, necnon divinæ voluntati, & mandato consentaneũ comperimus, ut omnes, & singuli nostri obsequentes, ac fidi subditi nobiscum in prisca Romana Catholica Religione, in qua nostri, & ipsorum majores pie vixerunt, & divina opitulante misericordia, beate ex hac vita migrarunt, consentiant. Quapropter jam ante ad instituendum, ac promovendum tam necessarium, salutare, & Deo gratum opus reformatio-

mationis,certos Commissarios constituimus, & illis ex Cæsarea, & Regia gratia injunximus, ut cum per se, tum per suos subdelegatos omni studio annitantur, quo supradicti nostri fidi, atque obsequentes subditi in Catholica fide probe, & solide instruantur, & ab hæresibus, atque erroribus ad rectam viam, & solam salvificam Religionem, atque ita ad obsequium S. Romanæ Apostolicæ, & Catholicæ Ecclesiæ perducatur. Cum igitur jam dictis nostris Commissariis inter alia mandaverimus, ut eos, qui sunt ex Illustrium, & Equitum ordine (ad quos hoc nostrum edictum specialiter dirigitur) intra sex menses ab illius publicatione, quem terminum tanquam satis sufficientem ipsis præfiximus, ad se convocent, eosque vel ipsi per se, vel per alios ad hanc rem ordinatos in Romana Catholica Fide instituant, ac post elapsum terminum, certo, ac bona fide referant, qualem se quisque in debito erga Deum Omnipotentem, & S. Catholicam Ecclesiam, nostrumque paternum, & clementissimum mandatum, quod ad æternam ipsorum salutem spectat, obsequio præbuerit: consultum duximus, omnes, & singulos nostros obsequentes, ac fidos subditos ex illustrium, & Equitum ordine clementissimè, ac paternè exhortari (nam quod ad peculiares nostras, & Imperatricis dilectæ nostræ conjugis urbes, & subditos in proprietariis nostris dominiis, atque ad omnes alios regni incolas attinet, quomodo illi ad Catholicam Fidem adducendi sint; ea de re jam ante mandata dedimus, quibus nihil prorsus derogatum volumus) ut unusquisque fidelium supradictorum nostrorum Commissariorum, aut eorundem subdelegatorum institutionem cupide, & ex animo recipiat, & habita suæ salutis, & utilitatis ratione, in sola salvifica S. Catholica Fide nobis, & universæ Christianæ Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ adstipuletur. quod si quis non fe-

cerit,

cerit, hoc Cæsareo, & Regio diplomate declaramus, nos post elapsum supradictũ sex mensium terminum nullum omnino in nostro hæreditario Bohemiæ regno diutius toleraturos, nec permissuros, ut in eo habitet, suaq; ibi bona possideat: sed volumus, ut Bohemiæ regno excedat, & bona, quæ habet, propinquis, aut aliis Catholicis incolis vendat, in quem finem, ut bona sua vendere possit, alium ipsi terminũ, nempe sex mensium, præfigimus. Ne quis autem existimet pecuniam tantum, & opes, non autẽ solam Dei Omnipotentis gloriam, & honorem, ac subditorũ nostrorum salutem à nobis quæri, hoc mandato ex Cæsarea, & Regia gratia edicimus, ut si unus, aut alter huic nostræ clementissimæ, ac decretoriæ sententiæ (cõtra nostrã spem, & expectationem) parere noluerit, ei absque ullo censu migrare liceat: insuper permittimus, ut ad bonorum suorum administrationem, & venditionem, atque ad exactionem suorum debitorum in regno (quę ut ipsi promptè persolvantur, sedulo, & quantũ jura permittunt, enitemur) quendã ex suis propinquis, aut alium aliquem Catholicum cum plena potestate constituere possit. Quoniã vero nihil nobis acceptius esset, quam ut è vetustis, & nobilibus familiis prognati, quorũ majores olim in nostro hæreditario regno Bohemiæ, antequã errores, & sectæ illud invasissent, Religioni Catholicæ addicti fuerunt, & in ea rebus secundis usi sunt, eandem Religionem amplecterentur, atque ita in regno manerent: Idcirco omnes, & singulos nostros obsequentes subditos paterne, & clementissime monemus, ut unusquisq; suum commodum perpendat, suumque animum introspiciat, ne ex justa Dei vindicta & pœna non tantum temporalium, sed etiam æternorum bonorum (quod tamen nulli evenire cupimus) temere jacturam faciat; sed potius errores, atq; hæreses (quibus ipsi, & eorum progenitores sedu-

cti, & inclytum hoc regnum, ac dilecta ipsorum patria in extremam calamitatem adducta fuit) ejiciat, & ad veterem Sanctam Catholicam Fidem revertatur, utque nobiscum in religione consentiat, operam det. Qua in re nostræ clementissimæ decretoriæ, & immutabili voluntati, atq; sententiæ obtemperabunt. Datum Viennæ, die Sabbati, festo S. Ignatio Sacro, Anno Domini M. DC. XXVII. Regnorum nostrorum Romani octavo, Vngarici decimo, & Bohemici undecimo.

Multos in Imperio hoc decretum commovit. Lutherani inde sperabant Saxoniæ Ducem commovendum, ac Cæsari offensum illius partes desertum. sed Saxoniæ Elector nihil his commotus profugos omnes arcuit, & præpostere querulos expedivit. Plauserunt alii, ut plausibili quadam lætitia gestientes, etiam sua repeterent, & magno animo restaurationem disciplinæ Catholicæ aggrederentur. Comes enim Nassovicus, & Marchio Badensis præcipuè reliquum suæ ditionis expurgarunt. A civitatibus Imperialibus multi sua repeterunt, non valde se opponentibus illarum civitatum oppidanis, ob duas legiones peditum Ducis Henrici Iulii, & Ioannis Georgii Marchionis Anspacensis, quæ juxta Norimbergam stationem dudum habuerant, & recenter cum Norimbergensibus optime mulctatis, non sine periculo novi belli convenerant, ut dimissis oppidis Engelthal, Henfenfeld, Reichenschaung, Haxpurgum, Odenseos, & Offenhausen, quæ jam Cæsarei occupaverant, relictoque libere commerciorum usu; bonam summam signatæ pecuniæ, quæ militum stipendiis sufficeret, exsolverent. Hinc paulo ante Cæsar liberrime mandarat Magistratui Argentinensi, ut occupatas domus Canonicorum, claustra eorundem, cum omnibus emolumentis, ac fructibus jam elapsis redderent. cui mandato in urbe Argenti-

Nova Reformationes in Imperio.

Argentinen-

gentinensi affixo mox Senatus custodiam aliquot militum die, ac nocte destinavit, ne à seditiosis a.riperetur, eorumque insolentia propriæ imprudentiæ adscriberetur. deinde nedum elapso termino à Cæsare constituto, eidem decreto Senatus promptissime parendum censuit, atque evocatis Dominis Canonicis statim Claustrales ædes, quæ vulgo fratrum claustrum nuncupantur, consignarunt redditibusq; liberrime renunciarunt; rogantes tantum, ut de præteritis jam pridem absumptis, aliquid, vel totum remitteretur. Paulo post Duci wirtenbergensi à Cæsare imperatum, ut restitueret monasteria Lorsch, Brengenhausen, & Herbertirs, injectaque mentione aliorum monasteriorum Maulbrunni, Koningslauteren, & Bebenhausen, quæ omnia loca sacra singulis annis plusquam centum septuaginta millia talerorum Cameræ Ducali, præter expensas in magistrat' erogandas, attribuebant. Huic Detreto Dux wirtenbergensis, de cujus integra fortuna agebatur, non ausus fuit vim opponere; sed fratrem suum Viennam ad Cæsarem submisit, ut extremam suæ familiæ ruinam deprecaretur. verum Cæsar constantissime, magna tamen prudentia, nihil remisit, dum aliquantulũ tempori cedendum ordinavit; donec etiam alii ejusdem culpæ socii communi edicto de Electorum consilio cudendo, à possessis bonis sacris arcerentur. Episcopo tamen Eistatensi contra Norimbergenses decreta fuit possessio monasterii Bilbenreut, cum omnibus attinentiis, literis, diplomatibus, mobilibus, ac immobilibus; cui decreto etiam Senatus absque ulteriori tergiversatione, metu vicinorum militum prompte paruit, longe alio stylo, quam septennio ante fecerant tam ipsi Norimbergenses, quam wirtenbergensis Dux, Marchio Badensis, Anspacensis, Hassus, & alii confœderati, quando à Cæsare, & à Duce Bavariæ confirmationes injustarum

sium obedientia.

Dux Wirtemberg. monetur.

Norimbergensib. imperatur restitutio.

detentionum similium fortunarum Ecclesiæ nisi sunt extorquere; aliter Cæsarem una cum omnibus Catholicis crudeli bello impetere, & quicquid Catholicis remanserat, adimere, totamque Catholicam Religionem extirpare minitantes.

Conventus reconciliationis Colmariæ.

Non adhuc animo desponderat Fredericus Palatinus etiam post tot exilia, ac insignes clades perpessas; quin pristinæ fortunæ aliquo modo se reddere studeret. hinc cum initio hujus anni Lotharingiæ Ducem, & Ducem Wirtenbergensem interpellasset, ut apud Cæsarem pro reconciliatione intercederent, & jam indictam diem ad pacis commercia Colmariæ obtinuisset, uti supra tetigimus; Legatos suos miris technis detinuit, ut videret, quo res Silesiacæ vergerent, at male cedentibus, illos quidem Colmariam misit; sed nimis opulentas reconciliationis conditiones ,, obtinere voluit. Quis enim victor integram di-,, tionem (ut nomine Palatini postularunt illius ,, Legati,) voluisset restituere? quis voluisset se-

Superbia Palatini.

ctam tam perniciosam, qualem ibi aluerat, tolerare? quis tot sumptibus factis indulgere? obtulit tantum Palatinus Electoratus dignitatem, ea ratione, ut post obitum Maximiliani Ducis Bavariæ, rursus illius filii illam obtinerent; ac post illius hæredem rursus illa ad unum ex Bavariæ Ducibus derivaretur. quæ oblatio forte Cæsaris delegatis, & Cæsari ipsi non displicuisset, si cætera pœnitentiæ signa respondissent. illis autem defi-,, cientibus, cum obstinate noluisset Palatinus Ca-,, tholicam Religionem admittere, neque controversis fortunis sacris cedere, nec grave æs alienũ suscipere; omnis reconciliationis spes evanuit, Deus autem è contra constantissimo, justissimoque Cæsari magis ac magis benedixit.

Baudisius fugit.

Illius enim exercitus in Silesia hostium copias sub Baudisio fugientes insecutus, (cum illæ Pitscenam Poloniæ limitem petiissent, ac vastassent)

sent (prope Schaverinum aliud Poloniæ oppidum ad Nettam, insigni prælio commisso victor evasit; nam Pechmannus Cæsareæ militiæ submissę Præfectus, cum septem armatorum millibus obviam fugientibus Danis se fortissime dedit, quorum impetum ęgre potuit ab initio sustinere: verum supervenientes Croati septingenti majori strepitu Danos aggressi, tormenta recuperarunt, & ad fugam adactos dissiparunt; ita ut magna pars illorum postea à vicanis trucidata fuerit; & ipse Baudisius cum decem ex suis vix evaserit; cæterique omnes urbe Damensi exclusi miserrime interierint, aut in sylvas sese dudum absconderint. Tamen Cæsaris tantam victoriam non parum repressit mors ipsius Pechmanni, qui inter primos ordines certans, tormento majori ictus occubuit. erat secta Lutheranus, sed ingenio, fortitudine, bellorum experientia & constanti in Cæsarem fide apud milites celebris. quem universus exercitus deflevit. & Cęsar ad talis mortis nuncium ingemuit, non tam ad corporis, quam ad animæ, extra Ecclesiam occumbentis interitum suspirans.

Pugna inter Cæsareos, & Regios.

Obitus Pechmanni.

Detinebat hoc tempore Cæsaris copias in Saxonia Danię Rex duplici exercitu; nam castra sua ad urbem Bleckede posuerat, ubi cum decem millibus urbem oppugnans, Præfectum Brandesteinium deserto oppido in arcem fugere coegerat; qui postea mutata prælii sorte cum vires recollegisset, ea fortitudine impetum retudit; ut frustraneam oppugnationem Rex præcavens receptui canere coactus fuerit. non multo post pejori omnino fortuna in Croatorum milites incidit. qui occisis octingentis, alios in Albim fluviũ adegerunt, alios turpi fuga salutem quærere docuerunt, totumq; fere illum exercitum dissiparunt. Quod animadvertens Rex tam male sibi, suisq; cessisse, pertæsus in Cæsarem bella, desperatione quondam suos in Ducatum Luneburgensem

Dania Rex oppugnat Bleckede.

Desperatio Regis Daniæ.

genſem immittens, miſeros ſubditos graviſſimis moleſtiis affecit, & Brunſvicenſes omnes flamma perdere decernens arcis Guelphorum præſidiarios excitavit. ut frequentiſſimis excurſionibus patriam infeſtarent; ſperans forte inde milites Cæſareos Havelbergam, ubi alter erat exercitus, deſerturos, vel ibidem remiſſius obſidionem curaturos. Deduxerat enim illi alterum exercitum in ditionem Brandeburgenſem, non procul ab Havelberga, quo cum caſtra Cæſareanorum ad Sandovvium excubantia temerarie ſatis aggreſſus fuiſſet; fortuna inibi illi adverſa fuerat: quare in templum Havelbergenſe, quod Cathedralis ædem refert, & in monte ſitum civitati imminet ſeſe receperunt; atq; inde civitatem, ditionem Brandenburgicam, Cæſareaque caſtra graviter infeſtarunt. Quapropter Elector Brandenburgicus, ut prius Brunſvicenſis fecerat, ſubditos ſuos è caſtris Danicis revocare decrevit, plerique enim non ex plebejo, ſed ex equeſtri, & civium ordine, & Regi militabant, & in propriæ patriæ perniciem illi exactiones imponenti aſſiſtebant. imò præſidia habentis Ruppini, Friſaci, Zedenici, & Liebenvvaldi ſumptus menſtruos à Bandenburgicis exigebant. poſtea illos, licet ſerius Cæſari fidus, ſub gravi pœna revocavit, ac ſolis Cæſariis copiis neceſſaria quæq; præberi mandavit; imo omnes ſuos, tam equeſtri loco natos, quam cives, & ruſticos cis, & ultra Oderę flumen commorantes, equis validiſſimis, ſervis, pulvere tormentario, globulis, & omnibus armis inſtructos ad omne ſignum adeſſe juſſit, ut hoſtes propulſarent: ideoque etiam Cæſarea pręſidia Berlini, Francofurti, & alibi libenter admiſit, adeo copioſa, & jam Marckam Brandenburgicam poſſent imperio ſuo ſubjicere, & libere ſuperatis confidere. Ex hac tam propitia Electoris Brandenburgici erga Cæſarem voluntate, nata fuit fama, illum Catholicæ Religioni

Daniæ Rex Havelbergam ducit.

Brandenburgicus revocat ſuos & Cæſari obedit.

Spes de Electore Brandenburgico ad Ca-

gioni

gioni nomen daturum. cujus fælicissimi nuncii famam auxit; quod non ita pridem multos è suis prædicantibus, quod vehementius populum concitassent, officio privasset, modestioribus aliquot substitutis, per quos auctoritas, & obedientia Cæsaris stabiliebatur, & singulis integra fides erga Suam Majestatem serio commendabatur. proinde nonnulli Lutheranam sectam apud suos subditos eliminandam arbitrabantur, ut paulatim Elector sese legibus Imperii conformaret, quod alioquin in Calvinismo valde difficile cognoscebatur. neq; hæc mutatio multis displicebat, qui aliquando hinc quietiorem Germaniæ statum sperabant; displicebat tamen omnibus, quod non ita pridem innotuerat de ejusdem Electoris sorore Catharina paulò ante Bethlemo Gabori desponsata, ac tunc de successione male sollicita. quæ licet Germanico sangvine orta, & Imperii Romani Princeps; nihilominus paulo ante feudum, seu investituram Transylvaniæ post obitum mariti à Turcarum Imperatore petierat, & obtinuerat, ita tamen, ut ipsa foret deinceps amica amicis Turcarum, & inimica inimicis illorum, singulisq; annis offerret dona magni momenti, quibus hanc gratiam ab ipso Imperatore Turcarum agnosceret; nec non aliis conditionibus Christiano nomine indignis, quæ tamen Elector Brandenburgicus paulo post apud Cæsarem excusavit culpam omnem in Bethlemum raiciens, & ipse in obsequio Suæ Majestatis perseveravit.

tholicam Religionem.

Investitura Transylvaniæ à Turcis facta.

Hoc autem in loco non incongruam illius investituræ expositionem putavi, tum ad rerum cum nostro instituto conjunctarum eruditionem; tum etiam, ut complures nostrorum Principum, qui Christo Sole irradiari gloriati, vix tamen ipsi Christo (tantum in Christi ministros irreverentiam stomachantur) caput submittere dignantur; sapientiam addiscant à cæco, ac barbaro

baro Tyranno qui eum sese supra mille attributorum sydera veluti quid divinitatem sapiens, extulerit; ratus est altiorem quendam cœlo ipso tronum eminere qui humilitate præfulgens, inviolabili non in Deum modo, sed in Dei ministros obsequio, ac cæca reverentia stabilitur, ubique superbissima. sed non minus honesta ambitione residere ausus est, dum se non Mahumeti mancipium. sed Mechæ, ac Medinæ, in profundiorem Mahumeti reverentiam, professus est. „ Enimvero tam alta sapientia à solo forsan Spiritu „ sancto longè superari potuit; dum Romanum „ Pontificem, qui Rex Regum esse deberet, servum tamen Dei servorum, & quidem omnium, voluit nuncupari.

Turcarum Imperatoris tituli.

Ego, qui infinitis gratiis, justi: magni, & Omnipotentis Dei, Creatoris Cœli, & terræ, immensi, incomparabilis, & æterni, innumerabilibusque miraculis majoris suorum Prophetarum ornamenti mundi, Solis universi, sancti Mahometis Mustafa, qui sit benedictus in æternum, ac quatuor sociorum ejus, necnon deprecationibus beatarum animarum omnium Sanctorum, & Prophetarum, sum Monarcha totius Monarchiæ ab Oriente, & occidente, dominator mūdi, possessor inclytorum regnorum Europæ-Arabiæ, & Persiæ, successor Cæsaris & Gemmi, donator coronarum Regibus Terræ, umbra Omnipotentis, secundus Alexander Magnus, servitor, & Minister duarum augustissimarum Domuum Mecę, & Medinæ inter omnes civitates mundi nobilissimarum, & super omnes alias habitationes terrenas excelsarum. & sanctæ Ierusalem, Dominus Labsæ, Catafæ, Ægypti, Temen, Sancę, Aden, Basiqzę, Habsh, Tuasin, Merash, Saidę, Damasci, Domus salutis, Haleppi, Tripoli Soriensis, Nihavend, Belengviam, Baruti, Asehilan, Mesopotamiæ, Amadici, Van, Arsici, Cars, Erdeam, Cilderzehem, Çuti, Georgani, Carbag, Schirczal,

rezul; Curdi, Natoliæque, Greciæ, Caramaniæ, famosarum Vestium ferri Daghistan, & Vurchistan, Campaniarum, Chiberack, Bogdaniæ, Balachiæ, maris albi, & nigri, & maris Kulzum, regnorum Terckidilem, Constantinopolis, Invidiatæ, Regi, Zulcadriæ, Mecahl bellicosæ, & armigeræ Algieri, Tripolis Barbariensis, Tunesis, Cypri, Ocri, Rhodi, Votalis, regni Greciæ, Temisuar, Bosnæ, Canisæ, Agriæ, Budæ, domicilii belli, Caphæ, Trabisondæ, & aliorum infinitorum regnorum, populorum, provinciarum, habitatorum, pagorum, & inexpugnabilium arcium Princeps, Imperator, Monarcha, Rex Regum, Sultanus filius Sultani Muratanu, filius Sultani, Ahmedus, filius Sultani, Mehemffam filius Sultani Muradhanus, &c.

Majori impetu Havelbergam oppugnare constituerant Dani ponte supra Butzenburgum instructio, per quem transire satagebant. sed Cæsareis è munimento è regione alterius Danicorum erecto, transitum aliquandiu præpedientibus; illi paulo inferius pontem constituentes, & magno numero transeuntes, concurrentibus Mechelburgensibus ignem præfatæ civitati Havelbergensi injecerunt. quo consternati Cæsarei deserta urbe, ad vicinum lucum concesserunt, verum paulo post retrogressi, urbem strenuè defenderunt; Dani è contra dum dudum è Vuero auxilia sperassent, de possessione ejusdem urbis desperantes; tam munitionem prope Ardenburgum, quam alias non contemnendas, ad Böutzenburgum reliquerunt. Quare Dux Luneburgicus paulo ante minoribus navibus, quæ tignis commode necti poterant, instructis una cum militum præfectis eò præfectus est; & Danis alterum munimentum insula Havelæ situm defendere, sed frustra nitentib', magno impetu irrumpens, eos ad fugam compulit. Pariter Tillius dum nocte albim ponte jungere parasset, Dani rescisso

Haaelberga oppugnatur.

Fuga Danorum.

ſciſco ponte. & munitionibus præſidio nudatis, fuga dilapſi ſunt; tam pravo cæterorum præſidiariorum, qui Havelbergæ erant, exemplo. ut & illi quamprimum traductam Georgii Ducis Luneburgenſis aciem viderant; ſponte ſua inde abierint, & ſeſe in tutum receperint. receſſit poſtea exercitus Danicus verſus mare, ubi ſperabat Rex ſe non ſolum Ducem Mechelburgenſem habiturum, ſed & civitates Anſeaticas, Lubecam, Hamburgum, ac Bremam ſuæ expeditionis ſocias. & ideo eas ad conjungendas vires invitavit. ſed & hoc fruſtra; nam illa animadvertentes Cæſares fælicitatem, prudenter ſeſe excuſarunt. Quare quo patriæ Holſatiæ, aliiſque regionibus proficeretur, filius ipſius Regis cum Equeſtri ordine Holſatiæ, & Sleſvicenſibus, necnon cum ſeditioſis ruſticis Segenbergam appulit; ne vel à Lubecenſibus, vel ab aliis à tergo imminentibus, parens invaderetur. in quem finem etiam non procul ab Hamburgo munimentum longe maximum erigi præcepit tumultuaria architectorum Hollandicorum opera, in quo indies 5000 ſubditorum laborabant.

Solicitantur urbes Anſeaticæ.

Rex in Mechelburgenſem ditionem tendit.

Rex, evocato Marchione Durlacenſi, & Duce Bernardo Saxone Vinarienſi, Slammersdorfio, aliiſque ſuæ militiæ præfectis in Mechelburgenſem ditionem conceſſit, ubi copias viginti navibus impoſitas expectabat, ut inde Cæſareos prohiberet; nam Walleſteinius ex Sileſia per Marchionatum Brandenburgenſem in Mechelburgenſem ditionem volens irrumpere jam Gutterbockium primos ordines quinque millium ſub tribuno Arnhemio tranſmiſerat, & ipſe cum reliquo exercitu modicis itinerib' ſequebatur Tillius ab alia parte non ſolum arcem Guelphorum obſederat in Brunſvicenſi ditione cum legionib' Cortēbachii, Eckſtadii, Herbersdorfii & peditibus Pappenheimii, Ervvittii, ſed etiam ad Viſurgim Neoburgum cum alis Comitis de Grons-

Obſidetur Wolfenbuttlum.

Gronsfeld, tribuni Valbot, Assenburg, Anhold, Gallas, Bock, qui frænum hostibus Brema ascendentibus sub ductu Morgantii injiciebant, præpedientes, ne commeatus, aut arma, præfatis arcibus importarentur. Quod cum aliquoties illi pertentassent, aliquot velitationibus superati, receptui cecinerunt. Rex ipse obsessos suos deseruit, uti & munimentum Winsense, tanto studio, & arte præparatum, proximumq; Hamburgensibus, illorumque præsidio firmatum, sed, ut verebantur multi, Regi ab oppidanis concessum, ut haberet, quo se tempore periculi reciperet. suspicionem auxit magna Regis cum illis familiaritis non solum commercii, & navium, sed etiam propriæ personæ, quam Hamburgum libere, & familiariter intravit, cum excubiis loquebatur, magnoque honore passim à civibus afficiebatur. quæ cum in fraudem fieri viderentur. non defuit officio Cæsar, quin Hamburgenses moneret, ne deserto supremo capite Imperii, legitimo tutore, protectore, ac defensore sui commercii, alienum æmulum respicerent. Iam alias inquiebat Cæsar, serio se monuisse civitatem de variis pacem Imperii perturbantibus; inter quæ recensebat Calvinistarum in ipsa urbe Hamburgensi nidulationem, severis Imperii legibus alioquin exclusam Catholicam insuper " rejectionem, in urbe Hamburgensi satis frequentatam quando vel civis, mercator, opifex, vel etiam mediastinus aliquis deberet admitti, Catholicæ Religionis præpeditum exercitium: cum è contra Anglorum, vel Puritanorum scholæ, ibidem instituerentur, neque commercia, lucra, & improbæ nundinationes poterant multum tam malæ causæ favere, ut bonam Religionem excluderent, cum etiam à Catholicis haberent sufficientia commercia, maximè ab Hispaniæ Rege, à quo possent aliquando etiam intuitu jam iniquæ societatis excludi, ac proinde illo

Obsidetur Neoburgum.

mone-

monebat, ut mitius erga Catholicos se haberent, & Cæsaris totius Romani Imperii capitis legibus obtemperarent, quod idem paulo post occupata prius Bôtzenburgensi arce, & Lavvenburgo deditioné accepto; Tillius aliquot litteris præstitit, continuato itinere cum exercitu Hamburgum, postulans à Mâgistratu ibidem ob illius accessum exterrito, ut locum telonio civitatis destinatum, & aliàs Regi Daniæ concessum suo præsidio munirent, & Cæsaris admitterent, ut naves, & nautás Cæsaris obsequio præpararent; Hollandorum Legatum, ac præfectum Hatsfeld è sua urbe dimitterent, Anglorum etiam Legatos contra Cæsarem conspirantes rejicerent, & pacem Religionis in Imperio è tot annis publicatam servarent. Quæ omnia Hamburgensium Legatus Vincentius Mullerus se senatui propositurum promisit, & ad deliberandum respondendumque octidui spatium impetravit, quo tempore nihil feriatus Tillius post occupata omnia munimenta Regis Daniæ ad Albim, Nieuhusium, Stilhornium, & Harburgum invasit, tanto terrore incusso, ut Rex viritim omnes Holsatos, quotquot arma ferre poterant, ad tuendam patriam evocarit.

Monentur Hamburgẽses à Cæsare.

In tantis Holsatiæ, totiusque Saxoniç inferioris periculis Administrator Hallensis, seu Pseudoarchiepiscopus Magdeburgensis per Angliam, Galliam, & Venetias ad Bethlemum Gaborem profectus est, ut ubique extremo tempore auxilia pro Rege Daniæ impetraret. quæ cum Hollandi post speratam expugnationem Grollensem liberalius promisissent; Angli, & Galli, licet ab Hollandis, rogarentur particulari Legatione, ob fervens bellum inter illorum Reges, pertinacius subsidia negarunt, Veneti vero diu tergiversati, tandem Legatum ob jus gentium ad Bethlemum dimiserunt. qui honestissimè sese illo tempore excusavit, ex eo quod constabat Turcarum Imperatorem

Legationem obit Pseudoarchiep. Hallensis.

ratorem in magnis angustis versari circa Babyloniæ oppugnationem, quæ jam centum mille milites absumpserat, & alios centum mille desiderabat, fælicem rei eventum desperante fere Calillo Purpuratorum Principe; maxime ubi circa idem tempus Emirus Suldanus à Turcarum Imperatore defecerat, & seditionem continuans, Prætorianorum militum Præfectum cum copiis sibi adjunctis oppugnabat, non sine periculo perdendi integrum Ottomannicum Imperium. cui ut ipse Bethlemus consuleret, pacem cum Romanorum Imperatore fovere decreverat. quare tam Hallensem administratorem, quam Lumpenburgicum Zerotinum & Moraviæ profugos, opimas conditiones proferentes, respuit, taliaque postulata in alia omnino quietiora tempora rej ci voluit. imo ne Cæsar à pace inita resiliret; Turcarum Legatum internuntium post revocata fœdera, cum muneribus itineri, accinctum, ad accelerationem misit; Cæsaremque ad patientiam exhortatus sua officia obtulit, & hostium illius technas fidi animi testimonio detexit.

Bethlemus se excusabat.

Clades Turcarum.

Vrgetur à Bethlemo Legatus Turcicus.

Indictus interim fuerat Principum Electorum Conventus Mulhusii in proximum mensem Augusti, ubi de reconciliatione Palatini, de Daniæ Regis injusta expeditione, de ponendis armis, de pacis ratione in Imperio constituenda, & de aliis rebus ipsis Electoribus molestis, ac Cæsareæ fortunę non satis faventibus, quæ particulariter in Imperio occurrebant; agendum erat: sed vix stabile aliquod tempus huic Conventui reperiebatur. Dudum etiam controvertebantur; quinam forent admittendi, an soli Electores, an Principum Legati, an ipse Cæsar. Varii etiam eventus plerumque fælices pro Cęsareo exercitu, in dies statum causę & consiliorum rationes immutabant. Non ita pridem Cæsar consultus, & sollicitatus præcipuè ab Episcopo Augustano, Constantiensi, & Wormatiensi, necnon ab Ab-

Conventus Mulhusii.

„ bate Cæsariensi, & ab aliis gravatis, ut restitutio-
„ nes monasteriorum, Episcopatuum, aliorumque
bonorum Ecclesiasticorum aggrederetur, contra Ducem Wirtembergensem, & Marchionem Anspacensem, in quorum manibus adhuc erant cœnobia Lorchæ, Brezenhusiense, Herbertingense, Mulbrunnense Coronæ Regiæ Bebenhusianum, Heilbroñense, & Reichenbacense, quod olim Cæsar Rudolphus II. in favorem Episcopi
„ Constantinensis inceperat urgere. Quare Sua
„ Majestas ipsos Electores Imperii consulere vo-
„ luit, an ea, quæ merito exigebantur, nunc tan-
„ dem defunctis tot bellis, deberent restitui; neque enim de causæ justitia quæstio erat, sed de executione, quam Sua Majestas absque Electorum judicio, ac voto solus noluit contra plurimorum mentem aggredi illo tempore, cum uni adhuc præcipitata, plena periculis, ac novarum turbarum origo videretur aperienda, si à singulis malæ fidei possessa, & contra jura detenta importunius exigerentur. Neque enim unius, aut paucorum hic causa ventilabatur, quamvis sub paucorum nomine discuterentur ea, quæ nominatorum monasteriorum erant, & contra solos Principes Wirtembergensem, ac Anspacensem. Agebatur enim non minus de Argentinensibus, Vlmensibus, Norimbergensibus, cunctisque civitatibus Imperialibus, necnon de universo fere districtu inferioris Saxoniæ, de Episcopatibus Magdeburgensi, Bremensi, Halberstadiensi, Verdensi, Mindensi, Caminensi, Havelbergensi, Svverinensi & de omnibus post transactionem Passaviensem, contra jura, consuetudines, ac pacta per diversos Principes, Respub. Dynastas, Proceres, ac nobiles invasis, quæ sicut in Duce Wirtembergensi, ita & in omnibus aliis locum erant habitura.

Gravamina Cæsari à Catholicis data.

Cæsar consulit Electores per literas.

Responsio Electorum ad

Ad hanc quæstionẽ tam difficilem generalioribus rebus dissimulatis, Electores tali fere respon-

sponso Cæsari responderunt: Non posse latere Cæsarem. Suam Augustissimam Majestatem, nec acta Imperii sub anno 1555 non callere, quanta, quamq; intolerabilia fuerint Catholicorum gravamina, quam justæ querelæ, quamq; frequentes ob nobilissimas fundationes, monasteria, & bona ipsis paulo post Pataviensia concordata contra Religionis sacrosanctæ foedera, ac jus ipsum commune cum summo tam divini honoris, quam Ecclesiæ Catholicæ præjudicio violenter erepta, violata, eversa, ac tam pertinaci conatu detenta, & quod non defuerint, qui à Majestate Cæsarea, & Statibus Catholicis propositis funesti belli minis præfatorum bonorum, fundationum, cœnobiorum (utpote circa quæ transactionem, aut amicam compositionē admittere nollent) omnimodam cessionem, ac perpetuam abdicationem extorquere niterentur; sub futili illo & vano prætextu, quasi bonorum Ecclesiasticorum conservatio, & immunitas, substantiale punctum sancitæ pacis Religionis non esset; cum tamen eorundem bonorum conservatione, ceu basi nitatur Ecclesiastici status salus, cui non minus, quam sæculari, Religionis sacris fœderibus prospectum voluere, tum Catholicæ Religionis, tum Augustanæ Confessionis asseclæ, ut nisi Ecclesiæ Catholicæ bona hisce fœderibus tuta esse possent, ipsa etiam fœdera evanescerent. Et quamvis Protestantes illi, qui post ictū Religionis fœdus nobilissimas fundationes rapuere & Religiosis pulsis, patrimonii Ecclesiæ dominiū sibi arrogarunt, adeo sensum pacis Religionis pervertant, & eo usque detorqueant, ut ea salva licere sibi opinentur Religiosos terrarū, & Principatuum suorum incolas, à Catholica antiqua Religione, & statu, ad quem se voto obligarunt, ad Augustanam confessionem urgere, & cogere; esse nihilominus in comperto, nec negari à quoquam posse, hujusmodi Religiosos una cum suis cœnobiis,

Audax Protestantium postulatum anno 1619. in conventu Noremberg ensi.

Religiosi exempti.

biis, & redditibus ab omni status sæcularis jurisdictione penitus exemptos, ac sæcularem statum illis defensionis prius nomine obligatum, & obstrictum esse.

His addiderunt Electores, pacta religionis in hisce præsertim casibus luce ipsa clariora existere, nullumque uspiam locorum Augustanæ confessionis asseclis jus, quocunq; tandem illud nomine censeatur, attribuere in cœnobia, & fundationes, ubicunq; locorum existant. Neque Catholicos status restitutionem bonorum, & cœnobiorum ante Pataviensia pacta ipsis ereptorum, quā sub nullo Imperatore non postularant, tam facile condonaturos fuisse, nisi desiderio, & certa spe reliqua conservandi fuissent illecti. Distinxerunt etiam controversias, neque enim illæ erant, an incolis territorii contra territorii dominum vi pacis religiosæ mandata decerni possent; sed potius in jure communi, & pace profana cardo quæstionis verteretur, vi cujus nemini permissum erat, alteri vim inferre, aut quempiam possessione sua exuere, cui juri hactenus nulla Imperii Comitia, nullæve constitutiones, aut leges derogaverant: imo si Religiosis fœdera obscura fuissent, juri tamen communi standum fuisse, quoadusque ambiguitas ista legitimo modo tolleretur. Ac tandem existimarunt quæsitas, ac prætensas in Religiosos, ac cœnobia in sæcularium dominorum ditionibus existentia, jurisdictiones, quamvis extra controversiam forent, tamen eas non nisi ad Religionem præcisæ, nullo modo ad bona, & possessiones sese potuisse extendere, ac proinde Religiosis non minus quam sæcularibus jus emigrandi, ac suas possessiones distrahendi, pretium secum auferendi in usus suos exponendi integrum, ac illæsum mansisse.

Jus naturale quid doceat.

Resolutio Electorum.

Ex quibus omnib⁹ deduxerunt Electores, Majestatem suam uti Ecclesiæ Catholicæ, ac subditorum

torum ejus supremum advocatum, & protectorem non solum ad Episcopi Constantiensis instantiam, restitutionem cœnobii Reichenbacensis rectissime mandasse, verũ etiam ad eandemmet restitutionem urgendam circa monasteria ab Episcopo Augustano, necnon ab Abbate Cæsariensi quæsita; imo & quævis alia post concordata Pataviensia erepta, jus, ac justissimas causas habere. Præsertim cum piæ memoriæ Cæsar Rudolphus decreto quodam 27. Iulii, anno 1599. Electorum Palatini, Saxonis, & Brandenburgici, Legatis Pragæ dato expresse senserit, Ecclesiasticorum bonorum conservationem substantiale punctum pacis religiosæ esse, eiq; in Imperio antecessores pollicitos esse; in eventũ compositionis sese ita dispositionem facturos, ut jus suum cuiq; integrum, ac spoliatis ad sua postliminio redeundi facultas maneret. Maxime vero suæ Majestati licere sententiam ferre, cum alius nemo posset hujus causę esse judex aut arbiter. Hoc quidem prædecessores non fecisse, ne Imperium turbarent, neve status inter se committerent: quare admodum lente, ac meticulose ad controversiæ decisionem progressos fuisse. Eum tamen metum esse sublatum, quando imperium à Turca à quo sibi tum temporis male metuebat, erat liberum & major apud status Imperii erat Majestatis Suæ auctoritas, ac potentia, cum justitia, & bonitate causæ conjuncta, ut credibile non esset futurum, reperiri quempiam, qui ei, ejusq; legitimis dispositionibus refractarium sese exhiberet.

Cæsaris Rudolphi sententia.

" Rationes " Princ. " Electorum.

Hoc tam claro, justo, & constanti voto obtento ab Electoribus Catholicis, Sua Majestas adlaboravit, ut eisdem consentiret Elector Saxoniæ, illumq; speravit omnino ita factorũ in Conventu Mulhusino, atque in hunc finem D. Petrum à Stralendorf Imperii Vicecancellarium, hominem in rebus imperii versatissimum, una cum D. Hermañ. Questembergio, insigni inter cæte-

Elector Saxonia inducitur ad eadem.

baro Tyranno, qui cum sese supra mille attributorum sydera veluti quid divinitatem sapiens, extulerit; ratus est altiorem quendam cœlo ipso tronum eminere, qui humilitate præfulgens, inviolabili non in Deum modo, sed in Dei ministros obsequio, ac cæca reverentia stabilitur, ubique superbissima, sed non minus honesta ambitione residere ausus est, dum se non Mahumeti mancipium, sed Mechæ, ac Medinæ, in profundiorem Mahumeti reverentiam, professus est. „ Enimvero tam alta sapientia à solo forsan Spiritu „ sancto longè superari potuit; dum Romanum „ Pontificem, qui Rex Regum esse debet, servum tamen Dei servorum, & quidem omnium, voluit nuncupari.

Turcarum Imperatoris tituli.

Ego, qui infinitis gratiis, justi: magni, & Omnipotentis Dei, Greatoris Cœli, & terræ, immensi, incomparabilis, & æterni, innumerabilibusque miraculis majoris suorum Prophetarum ornamenti mundi, Solis universi, sancti Mahometis Mustafa, qui sit benedictus in æternum, ac quatuor sociorum ejus, necnon deprecationibus beatarum animarum omnium Sanctorum, & Prophetarum, sum Monarcha totius Monarchiæ ab Oriente, & occidente, dominator mūdi, possessor inclytorum regnorum Europæ-Arabiæ, & Persiæ, successor Cæsaris & Gemmi, donator coronarum Regibus Terræ, umbra Omnipotentis, secundus Alexander Magnus, servitor, & Minister duarum augustissimarum Domuum Meçç, & Medinæ inter omnes civitates mundi nobilissimarum; & super omnes alias habitationes terrenas excelsarum. & sanctæ Ierusalem, Dominus Labsæ, Catafæ, Ægypti, Temen, Sanęç, Aden, Basiqzç, Habsh, Tuasin, Merash, Saidę, Damasci, Domus salutis, Haleppi, Tripoli Soriensis, Nihavend, Belengviam, Baruti, Asehilan, Mesopotamiæ, Amadici, Van, Arsici, Cars, Erdeam, Cilderzchem, Çuti, Georgani, Carbag, Schi-

rczal,

rezul; Curdi, Natoliæque, Greciæ, Caramaniæ, famosarum Vestium ferri Daghistan, & Vurchistan, Campaniarum, Chiberack, Bogdaniæ, Balachiæ, maris albi, & nigri, & maris Kulzum, regnorum Terckidilem, Constantinopolis, Invidiatæ, Regi, Zulcadriæ, Mecahl bellicosæ, & armigeræ Algieri, Tripolis Barbariensis, Tunesis, Cypri, Ocri, Rhodi, Votalis, regni Greciæ, Temisuar, Bosnæ, Canisæ, Agriæ, Budæ, domicilii belli, Caphæ, Trabisondæ, & aliorum infinitorum regnorum, populorum, provinciarum, habitatorum, pagorum, & inexpugnabilium arcium Princeps, Imperator, Monarcha, Rex Regum, Sultanus filius Sultani Muratanu, filius Sultani, Ahmedus, filius Sultani, Mehemffam filius Sultani Muradhanus, &c.

Majori impetu Havelbergam oppugnare constituerant Dani ponte supra Butzenburgum instructio, per quem transire satagebant. sed Cæsareis è munimento è regione alterius Danicorum erecto, transitum aliquandiu præpedientibus; illi paulo inferius pontem constituentes, & magno numero transeuntes, concurrentibus Mechelburgensibus ignem præfatæ civitati Havelbergensi injecerunt. quo consternati Cæsarei deserta urbe, ad vicinum lucum concesserunt. verum paulo post retrogressi, urbem strenuè defenderunt; Dani è contra dum dudum è Vuero auxilia sperassent, de possessione ejusdem urbis desperantes; tam munitionem prope Ardenburgum, quam alias non contemnendas, ad Boitzenburgum reliquerunt. Quare Dux Luneburgicus paulo ante minoribus navibus, quæ tignis comode necti poterant, instructis una cum militum præfectis eò præfectus est; & Danis alterum munimentum insula Havelæ situm defendere, sed frustra nitentib', magno impetu irrumpens, eos ad fugam compulit. Pariter Tillius dum nocte albim ponte jungere parasset, Dani rescissa

Haaelberga oppugnatur.

Fuga Danorum.

scisco ponte. & munitionibus præsidio nudatis, fuga dilapsi sunt; tam pravo cæterorum præsidiariorum, qui Havelbergæ erant, exemplo. ut & illi quamprimum traductam Georgii Ducis Luneburgensis aciem viderunt; sponte sua inde abierint, & sese in tutum receperint. recessit postea exercitus Danicus versus mare, ubi sperabat Rex se non solum Ducem Mechelburgensem habiturum, sed & civitates Anseaticas, Lubecam, Hamburgum, ac Bremam suæ expeditionis socias. & ideo eas ad conjungendas vires invitavit. sed & hoc frustra; nam illa animadvertentes Cæsares fælicitatem, prudenter sese excusarunt. Quare quo patriæ Holsatiæ, aliisque regionibus proficeretur, filius ipsius Regis cum Equestri ordine Holsatiæ, & Slesvicensibus, necnon cum seditiosis rusticis Segenbergam appulit; ne vel à Lubecensibus, vel ab aliis à tergo imminentibus, parens invaderetur. in quem finem etiam non procul ab Hamburgo munimentum longe maximam erigi præcepit tumultuaria architectorum Hollandicorum opera, in quo indies 5000 subditorum laborabant.

Sollicitantur urbes Anseaticæ.

Rex in Mechelburgensem ditionem tendit.

Rex, evocato Marchione Durlacensi, & Duce Bernardo Saxone Vinariensi, Slammersdorfio, aliisque suæ militiæ præfectis in Mechelburgensem ditionem concessit, ubi copias viginti navibus impositas expectabat, ut inde Cæsareos prohiberet; nam Wallesteinius ex Silesia per Marchionatum Brandenburgensem in Mechelburgensem ditionem volens irrumpere jam Gutterbockium primos ordines quinque millium sub tribuno Arnhemio transmiserat, & ipse cum reliquo exercitu modicis itinerib' sequebatur Tillius ab alia parte non solum arcem Guelphorum obsederat in Brunsvicensi ditione cum legionib' Cortēbachii, Eckstadii, Herbersdorfii & peditibus Pappenheimii, Ervvittii, sed etiam ad Visurgim Neoburgum cum alis Comitis de

Obsidetur Wolfenbuttlum.

Grons-

Gronsfeld, tribuni Valbot, Assenburg, Anhold, *Obsidetur Neoburgum.*
Gallas, Bock, qui frænum hostibus Brema adscendentibus sub ductu Morgantii injiciebant, præpedientes, ne commeatus, aut arma, præfatis arcibus importarentur. Quod cum aliquoties illi pertentassent, aliquot velitationibus superati, receptui cecinerunt. Rex ipse obsessos suos deseruit, uti & munimentum Winsense, tanto studio, & arte præparatum, proximumq; Hamburgensibus, illorumque præsidio firmatum, sed, ut verebantur multi, Regi ab oppidanis concessum, ut haberet, quo se tempore periculi reciperet. suspicionem auxit magna Regis cum illis familiaritis non solum commercii, & navium, sed etiam propriæ personæ, quam Hamburgum libere, & familiariter intravit, cum excubiis loquebatur, magnoque honore passim à civibus afficiebatur. quæ cum in fraudem fieri viderentur. non defuit officio Cæsar, quin Hamburgenses moneret, ne deserto supremo capite Imperii, legitimo tutore, protectore, ac defensore sui commercii, alienum æmulum respicerent, Iam alias inquiebat Cæsar, serio se monuisse civitatem de variis pacem Imperii perturbantibus; inter quæ recensebat Calvinistarum in ipsa urbe Hamburgensi nidulationem, severis Imperii legibus alioquin exclusam Catholicam insuper " rejectionem, in urbe Hamburgensi satis frequen- " tatam quando vel civis, mercator, opifex, vel etiam mediastinus aliquis deberet admitti, Catholicæ Religionis præpeditum exercitium: cum è contra Anglorum, vel Puritanorum scholæ, ibidem instituerentur, neque commercia, lucra, & improbæ nundinationes poterant multum tam malæ causæ favere, ut bonam Religionem excluderent, cum etiam à Catholicis haberent sufficientia commercia, maximè ab Hispaniæ Rege, à quo possent aliquando etiam intuitu jam iniquæ societatis excludi, ac proinde illo mone-

monebat, ut mitius erga Catholicos se haberent, & Cæsaris totius Romani Imperii capitis legibus obtemperarent, quod idem paulo post occupata prius Bôtzenburgensi arce, & Lavvenburgo deditione accepto; Tillius aliquot litteris præstitit, continuato itinere cum exercitu Hamburgum, postulans à Magistratu ibidem ob illius accessum exterrito, ut locum telonio civitatis destinatum, & aliàs Regi Daniæ concessum suo præsidio munirent, & Cæsaris admitterent, ut naves, & nautas Cæsaris obsequio præpararent; Hollandorum Legatum, ac præfectum Hatsfeld è sua urbe dimitterent, Anglorum etiam Legatos contra Cæsarem conspirantes rejicerent, & pacem Religionis in Imperio è tot annis publicatam servarent. Quæ omnia Hamburgensium Legatus Vincentius Mullerus se senatui propositurum promisit, & ad deliberandum respondendumque octidui spatium impetravit, quo tempore nihil feriatus Tillius post occupata omnia munimenta Regis Daniæ ad Albim, Nieuhusium, Stilhornium, & Harburgum invasit, tanto terrore incusso, ut Rex viritim omnes Holsatos, quotquot arma ferre poterant, ad tuendam patriam evocarit.

Monentur Hamburgẽses à Cæsare.

In tantis Holsatiæ, totiusque Saxoniç inferioris periculis Administrator Hallensis, seu Pseudoarchiepiscopus Magdeburgensis per Angliam, Galliam, & Venetias ad Bethlemum Gaborem profectus est, ut ubique extremo tempore auxilia pro Rege Daniæ impetraret. quæ cum Hollandi post speratam expugnationem Grolensem liberalius promisissent; Angli, & Galli, licet ab Hollandis, rogarentur particulari Legatione, ob fervens bellum inter illorum Reges, pertinacius subsidia negarunt, Veneti vero diu tergiversati, tandem Legatum ob jus gentium ad Bethlemum dimiserunt. qui honestissimè sese illo tempore excusavit, ex eo quod constabat Turcarum Imperatorem

Legationem obit Pseudoarchiep. Hallensis.

ratorem in magnis angustiis versari circa Babyloniæ oppugnationem, quæ jam centum mille milites absumpserat, & alios centum mille desiderabat, fælicem rei eventum desperante fere Calillo Purpuratorum Principe; maxime ubi circa idem tempus Emirus Suldanus à Turcarum Imperatore defecerat, & seditionem continuans, Prætorianorum militum Præfectum cum copiis sibi adjunctis oppugnabat, non sine periculo perdendi integrum Ottomannicum Imperium. cui ut ipse Bethlemus consuleret, pacem cum Romanorum Imperatore fovere decreverat. quare tam Hallensem administratorem, quam Lumpenburgicum Zerotinum & Moraviæ profugos, opimas conditiones proferentes, respuit, taliaque postulata in alia omnino quietiora tempora rejici voluit. imo ne Cæsar à pace inita resiliret; Turcarum Legatum internuntium post revocata fœdera, cum muneribus itineri, accinctum, ad accelerationem ursit; Cæsaremque ad patientiam exhortatus sua officia obtulit, & hostium illius technas fidi animi testimonio detexit.

Bethlemus se excusabat.

Clades Turcarum.

Vrgetur à Bethlemo Legatus Turcicus.

Indictus interim fuerat Principum Electorum Conventus Mulhusii in proximum mensem Augusti, ubi de reconciliatione Palatini, de Daniæ Regis injusta expeditione, de ponendis armis, de pacis ratione in Imperio constituenda, & de aliis rebus ipsis Electoribus molestis, ac Cæsareæ fortunæ non satis faventibus, quæ particulariter in Imperio occurrebant; agendum erat: sed vix stabile aliquod tempus huic Conventui reperiebatur. Dudum etiam controvertebantur; quinam forent admittendi, an soli Electores, an Principum Legati, an ipse Cæsar. Varii etiam eventus plerumque fælices pro Cæsareo exercitu, in dies statum causæ & consiliorum rationes immutabant. Non ita pridem Cæsar consultus, & sollicitatus præcipuè ab Episcopo Augustano, Constantiensi, & Wormatiensi, nec non ab Ab-

Conventus Mulhusii sus-

» bate Cæsariensi,& ab aliis gravatis ut restitutio-
» nes monasteriorum,Episcopatuum,aliorumque bonorum Ecclesiasticorum aggrederetur, contra Ducem Wirtembergensem, & Marchionem Anspacensem, in quorum manibus adhuc erant cœnobia Lorchæ, Brezenhusiense, Herbertingense,Mulbrunnense Coronæ Regiæ Bebenhusianum,Heilbroñense,& Reichenbacense, quod olim Cæsar Rudolphus II. in favorem Episcopi
» Constantinensis inceperat urgere. Quare Sua
» Majestas ipsos Electores Imperii consulere vo-
» luit, an ea, quæ merito exigebantur, nunc tan-
» dem defunctis tot bellis, deberent restitui; neque enim de causæ justitia quæstio erat, sed de executione, quam Sua Majestas absque Electorum judicio, ac voto solus noluit contra plurimorum mentem aggredi illo tempore, cum uni adhuc præcipitata, plena periculis,ac novarum turbarum origo videretur aperienda, si à singulis malæ fidei possessa,& contra jura detenta importunius exigerentur. Neque enim unius,aut paucorum hic causa ventilabatur, quamvis sub paucorum nomine discuterentur ea, quæ nominatorum monasteriorum erant, & contra solos Principes Wirtembergensem, ac Anspacensem. Agebatur enim non minus de Argentinensibus, Vlmensibus, Norimbergensibus, cunctisque civitatibus Imperialibus, necnon de universo fere districtu inferioris Saxoniæ, de Episcopatibus Magdeburgensi, Bremensi, Halberstadiensi, Verdensi, Mindensi, Caminensi, Havelbergensi, Svverinensi & de omnibus post transactionem Passaviensem, contra jura, consuetudines,ac pacta per diversos Principes, Respub. Dynastas, Proceres, ac nobiles invasis, quæ sicut in Duce Wirtembergensi, ita & in omnibus aliis locum erant habitura.

Gravamina Cæsari à Catholicis data.

Cæsar consuluit Electores per literas.

Responsio Electorum ad

Ad hanc quæstionē tam difficilem generalioribus rebus dissimulatis, Electores tali fere respon-

sponso Cæsari responderunt: Non posse latere Cæsarem. Suam Augustissimam Majestatem, nec acta Imperii sub anno 1555 non callere, quanta, quamq; intolerabilia fuerint Catholicorum gravamina, quam justæ querelæ, quamq; frequentes ob nobilissimas fundationes, monasteria, & bona ipsis paulo post Patavienſia concordata contra Religionis sacrosanctæ fœdera, ac jus ipsum commune cum summo tam divini honoris, quam Ecclesiæ Catholicæ præjudicio violenter erepta, violata, eversa, ac tam pertinaci conatu detenta, & quod non defuerint, qui à Majestate Cæsarea, & Statibus Catholicis propositis funesti belli minis præfatorum bonorum, fundationum, cœnobiorum (utpote circa quæ transactionem, aut amicam compositionē admittere nollent) omnimodam cessionem, ac perpetuam abdicationem extorquere niterentur; sub futili illo & vano prætextu, quasi bonorum Ecclesiasticorum conservatio, & immunitas, substantiale punctum sancitæ pacis Religionis non esset; cum tamen eorundem bonorum conservatione, ceu basi nitatur Ecclesiastici status salus, cui non minus, quam sæculari, Religionis sacris fœderibus prospectum voluere, tum Catholicæ Religionis, tum Augustanæ Confessionis asseclæ, ut nisi Ecclesiæ Catholicæ bona hisce fœderibus tuta esse possent, ipsa etiam fœdera evanescerent. Et quamvis Protestantes illi, qui post ictū Religionis fœdus nobilissimas fundationes rapuere & Religiosis pulsis, patrimonii Ecclesiæ dominiū sibi arrogarunt, adeo sensum pacis Religionis pervertant, & eo usque detorqueant, ut ea salva licere sibi opinentur Religiosos terrarū, & Principatuum suorum incolas, à Catholica antiqua Religione, & statu, ad quem se voto obligarunt, ad Augustanam confessionem urgere, & cogere; esse nihilominus in comperto, nec negari à quoquam posse, hujusmodi Religiosos una cum suis cœnobiis,

Audax Protestantium postulatum anno 1619. in conventu Norimbergensi.

Religiosi exempti.

bus, & reddditibus ab omni status sæcularis jurisdictione penitus exemptos, ac sæcularem statum illis defensionis prius nomine obligatum, & obstrictum esse.

His addiderunt Electores, pacta religionis in hisce præsertim casibus luce ipsa clariora existere, nullamque uspiam locorum Augustanæ confessionis asseclis jus, quocunq; tandem illud nomine censeatur, attribuere in cœnobia, & fundationes, ubicunq; locorum existant. Neque Catholicos status restitutionem bonorum, & cœnobiorum ante Pataviensia pacta ipsis ereptorum, quã sub nullo Imperatore non postularant, tam facile condonaturos fuisse, nisi desiderio, & certa spe reliqua conservandi fuissent illecti. Distinxerunt etiam controversias, neque enim illæ erant, an incolis territorii contra territorii dominum vi pacis religiosæ mandata decerni possent; sed potius in jure communi, & pace profana cardo quæstionis verteretur, vi cujus nemini permissum erat, alteri vim inferre, aut quempiam possessione sua exuere, cui juri hactenus nulla Imperii Comitia, nullæve constitutiones, aut leges derogaverant: imo si Religiosis fœdera obscura fuissent, juri tamen communi standum fuisse, quoadusque ambiguitas ista legitimo modo tolleretur. Ac tandem existimarunt quæsitas, ac prætensas in Religiosos, ac cœnobia in sæcularium dominorum ditionibus existentia, jurisdictiones, quamvis extra controversiam forent, tamen eas non nisi ad Religionem præcisæ, nullo modo ad bona, & possessiones sese potuisse extendere, ac proinde Religiosis non minus quam sæcularibus jus emigrandi, ac suas possessiones distrahendi, pretium secum auferendi in usus suos exponendi integrum, ac illæsum necessario mansisse.

Jus naturale quid doceat.

Ex quibus omnib⁹ deduxerunt Electores, Majestatem suam uti Ecclesiæ Catholicæ, ac subditorum

Persuasio Electorum.

torum ejus supremum advocatum, & protectorem non solum ad Episcopi Constantiensis instantiam, restitutionem cœnobii Reichenbacensis rectissime mandasse, verū etiam ad eandemmet restitutionem urgendam circa monasteria ab Episcopo Augustano, necnon ab Abbate Cæsariensi quæsita; imo & quævis alia post concordata Pataviensia erepta, jus, ac justissimas causas habere. Præsertim cum piæ memoriæ Cæsar Rudolphus decreto quodam 27. Iulii, anno 1599. Electorum Palatini, Saxonis, & Brandenburgici, Legatis Pragæ dato expresse senserit, Ecclesiasticorum bonorum conservationem substantiale punctum pacis religiosæ esse, eiq; in Imperio antecessores pollicitos esse; in eventū compositionis sese ita dispositionem facturos, ut jus suum cuiq; integrum, ac spoliatis ad sua postliminio redeundi facultas maneret. Maxime vero suæ Majestati licere sententiam ferre, cum alius nemo posset hujus causę esse judex aut arbiter. Hoc quidem prædecessores non fecisse, ne Imperium turbarent, neve status inter se committerent: quare admodum lente, ac meticulose ad controversiæ decisionem progressos fuisse. Eum tamen metum esse sublatum, quando imperium à Turca à quo sibi tum temporis male metuebat, erat liberum & major apud status Imperii erat Majestatis Suæ auctoritas; ac potentia, cum justitia, & bonitate causæ conjuncta, ut credibile non esset futurum, reperiri quempiam, qui ei, ejusq; legitimis dispositionibus refractarium sese exhiberet. *Cæsaris Rudolphi sententia.* *" Rationes " Princ. " Electorum.*

Hoc tam claro, justo, & constanti voto obtento ab Electoribus Catholicis, Sua Majestas adlaboravit, ut eisdem consentiret Elector Saxoniæ, illumq; speravit omnino ita factarū in Conventu Mulhusino, atque in hunc finem D. Petrum à Stralendorf Imperii Vicecancellarium, hominem in rebus imperii versatissimum, una cum D. Hermañ. Questembergio, insigni inter cæte- *Elector Saxonia inducitur ad eadem.*

ros Consiliario, eò ablegavit, ut tam de his, quam de aliis gravaminibus, hactenus justitiam, disciplinam, ac religionem præpedientibus semel „ consentientibus votis determinaretur. Ego et- „ iam in re tanti momenti, ex qua salus Imperii „ pendebat, vigilantissimus Vienna licet maximis expensis, virum versatum destinavi, qui nomine Sedis Apostolicæ constantiam Electorum promoveret, & decretum laude dignissimum nomine Sanctitatis suæ urgeret, maximè illo tempore, quo plures undique accurrebant, ut ipsorum fortunis consuleretur. Sic Brunsvicensis, sic Holsatus, Mindenses, Luneburgicus, Landgravii Hassiæ, Wirtenbergensis Dux, Duces Saxonici, Vinarienses, Coburgenses, & Altenburgenses, in- „ super Hispanici, & Gaborei Legati. Quidni etiam „ Sedes Apostolica cujus res vel maxime agebatur, mitteret, qui sollicitam manum adhiberet? Quid autem actum fuerit, postea referemus, neque enim hoc mense Augusti, nec sequenti initia Comitiorum fuerunt.

Hamburgenses & Lubecenses, cum Cæsare conspirant.

Favit tamen Deus bonę voluntati, & cum nonnulli de exitu illius dubitassent, si forte Rex Daniæ repararet suam fortunam, vel si Principes omnes Protestantes una cum civitatibus liberis, atq; Anseaticis conspirarent; ecce ad literas Cæsareæ Majestatis, & Tillii, tū Hamburgenses, tum Lubecenses Cæsaris obsequio se dedicarunt, annonam, arma, transitum, & quicquid absque illorum damno, aut periculo posset Cæsareis prodesse, liberaliter obtulerunt. Wallesteinius etiam jam creatus Fridlandiæ Dux, una cum suo Legato Slickio, adulto mense Augusti, Havelbergam appulit, & mox exercitum universum, fugato Durlacensi, in Mechelburgensem ditionē deduxit, & statim à civitatibus Rostochiensi, ac Wismariensi stipendium mille equitū, vel menstruatim 15. m. talerorum postulavit. Dum ergo exercitus in Mechelburgensem ditionem esset deductus,

ctus, suprema capita exercituum Cæsaris, ac Bavarici Ducis, seu Catholici fœderis Lavvenburgi convenerunt, & de invadenda Holsatia deliberarunt, neq; illud difficile videbatur, impetrato transitu, ac commeatu ab Hamburgo, ac Lubeca. Quare Tillius absq; longiori deliberatione initium facere voluit magis ad sinistrā deflectens, Binneburgum oppugnare decernens, dum Wallesteinii exercitus magis ad dexteram inclinans, in duas partes divisus, partim medio itinere non procul à Tillii exercitu, partim vero versus Lubeckam omnino ad sinistram properaret. Prius tamen ante solutum Conventum Lavvenburgensem, duo Generales Ducem Holsatiæ, conditiones pacis proponentē, audiverunt. Verū cum illæ non essent pro victoribus, sed adhuc Regiam Majestatem Daniæ saperent, nullo modo pacem admittere voluerunt, nisi prius Rex Daniæ ab armis discederet; officiū Præfecturæ districtus Saxoniæ inferioris deponeret; omnibus actionibus erga Ecclesias sacras valediceret; Imperii Romani feuda, & telonia restitueret; Glükstadium traderet; belli expensas ferret; omnino Brunsvicensi Ducatu cederet; damna Duci Lunenburgensi incendio causata refunderet; omnibus fœderibus contra Domum Austriacam, & Imperii Principes nuntium mitteret; telonio Sundæ non nisi pristino more uteretur; denique nisi de his omnibus idoneam cautionem præstaret.

Conventus supremorum Ducum Lavvenburgi.

Commerciū pacis tentatum à Duce Holsatiæ.

Hæc cum Daniæ Rex citra extremum suum damnum facere non posset, neque vellet; uterq; Generalis modo prędicto in Holsatiam tetendit. ac mox Tillius non sine periculo vitæ Binneburdum, ubi ictu sclopi petitus fuit, expugnavit; Slickius vero, qui ad dexteram progrediens, Marchionem à Durlach cum suis copiis in angustias insulę cujusdam redegit, ut vix evadere posset; & Wallesteinius medius Steinbergam fæliciter obtinuit. solus Rex Daniæ minimè sibi con-

Exercitus Cæsarei in Holsatiam.

 stans,

ſtans, nunc Crempenam, nunc Glückſtadium infæliciter petens; ex deſperatione proprias civitates igne injecto perdidit; & ruſtici, ut aquæ intumeſcerent, obices notis in locis oppoſuerunt. E contrario vero juxta Albim, & Viſurgim ad obſidionem arcis Guelphorum, & Nienburgi adhuc Cæſarei, necnon Bavarici excubabant, maxime ut auxiliaribus Hollandicis, ſub ductu tribuni Morgantii procedentibus, occurrerent. Illas itaque copias non multo poſt exceperunt tanta fortitudine, ac prudentia, ut ademptis omnibus impedimentis copias totas diſperſerint, ex quibus aliqui Viſurgi abſumpti ſunt, & centum circiter in poteſtatem Cæſareanorum devenerunt. Ne autem Nienburgum, & Guelphorum arx ullo modo evaderet, Tillius relicta Holſatia Ducis Fridlandiæ exercitui, totum ſe in ditionem Brunſviçenſem convertit, ſerioq; illas urbes obſideri juſſit. Increbuerat enim fama totum Hollandorum exercitum mox Grolla devicta, in Brunſvicenſem ditionem adventurum, ut obſeſſos liberaret. Quare huic periculo Tillius occurrendum duxit, & obſidendo præfata loca, optima hyberna in Bremenſi Archiepiſcopatu quæſivit, ut quietus laſſos exciperet, hujus deliberationis initium ſub ipſo Tillii adventu fecit Comes Anholtinus juxta Otterbergam, & Stadenam munitionem, cum mille equitibus exploraturus hoſtiū agmina; & cum in Dalvvigium Anglorum tribunum incidiſſet, ex illius copiis duas turmas proſtravit, tertiamque diſperſit, præter captivos, totum pontium apparatum nanciſcens. ex quo poſtea ſequuta eſt deditio civitatis Northaim. Dux Fridlandiæ interim Itzeho, wilſteram, Segebergam, & Bredenburgam in Holſatia non ſine effuſione ſanguinis ab utraque parte occupavit, & Slickius copias Durlacenſis juxta mare obſervans delectis duabus legionibus Bernardi Ducis Vinarienſis, & Nellii; cæteros ita arctè continebat,

Tillius relinquit Holſatiā Cæſareis.

Anholtini victoria.

Delentur copiæ Durlacenſis.

ut

ut vel aquis deberent se committere, vel ipsius arma perstringere: acquisierat enim jam octodecim tormenta obsessorum, sperabatque se non multo post cæteras hostium copias deleturum, & signa omnia in suam potestatem redacturum.

Cæsar interim, ut vicinior esset Conventui Mulhusiano, Pragam bonis auspiciis profectus est, relicto Viennæ, ac in tota Austria Gubernatore Cardinale Dietrichsteinio, necnon filio Archiduce, studiis suis sub optimis pædagogis invigilaturo. Ante discessum singulariter laboravim⁹, " ut Austria absente Sua Majestate reformaretur, " quod etiam impetravimus, quando rigidissima " decreta adversus hæreticos latentes (de quibus postea latius) obtinuimus. Pragæ vero ipsemet Cæsar reformationi manum apposuit, & non infrequenter designatos Commissarios de fructu hactenus facto examinavit, tarditatem arguit, & remoras omnes amoveri mandavit. summe juvit multorũ reductioni abjuratio hæresis paulo ante facta à Comite wolfgango Mansfeldio, arcano Consiliario Electoris Saxoniæ. nam & ille insignem suæ mutationis rationem reddidit, tum apud Electorem Saxonicum, tum apud Bohemiæ proceres, & paulo post totam suam ditionem in Bohemia; & multos alios ad agnitionẽ veræ Fidei viam aperuit, Soli aliquot rustici prope Kuttenbergam, & Bennissavium seducti à quodam Silesio profugo apertius obstiterunt, quando alii rustici, nedum coacti, iram dissimularunt.

Cæsar in Bohemiam tendit.

In vicinia Bohemiæ erat Palatinatus superior, jam dudum à Bavaro nomine Suæ Majestatis de- " tentus, in eo sobrie satis reformatio fuerat instituta: nam præter voluntarios nullus ad ædem redierat, ex voluntariis tam pauci, ut vix decem possent numerari, qui adhuc plerumque à sociis incolis irridebantur, & explodebantur. Cæsar itaque sub suo in Bohemiam adventu moni- " tus ab Electore, instaurationem Religionis in "

„ bate Cæsariensi, & ab aliis gravatis, ut restitutio-
„ nes monasteriorum, Episcopatuum, aliorumque bonorum Ecclesiasticorum aggrederetur, contra Ducem Wirtembergensem, & Marchionem Anspacensem, in quorum manibus adhuc erant cœnobia Lorchæ, Brezenhusiense, Herbertingense, Mulbrunnense Coronæ Regiæ Bebenhusianum, Heilbroñense, & Reichenbacense, quod olim Cæsar Rudolphus II. in favorem Episcopi

Gravamina Cæsari à Catholicis data.

Cæsar consulit Electores per literas.

„ Constantinensis inceperat urgere. Quare Sua
„ Majestas ipsos Electores Imperii consulere vo-
„ luit, an ea, quæ merito exigebantur, nunc tan-
„ dem defunctis tot bellis, deberent restitui; neque enim de causæ justitia quæstio erat, sed de executione, quam Sua Majestas absque Electorum judicio, ac voto solus noluit contra plurimorum mentem aggredi illo tempore, cum uni adhuc præcipitata, plena periculis, ac novarum turbarum origo videretur aperienda, si à singulis malæ fidei possessa, & contra jura detenta importunius exigerentur. Neque enim unius, aut paucorum hic causa ventilabatur, quamvis sub paucorum nomine discuterentur ea, quæ nominatorum monasteriorum erant, & contra solos Principes Wirtembergensem, ac Anspacensem. Agebatur enim non minus de Argentinensibus, Vlmensibus, Norimbergensibus, cunctisque civitatibus Imperialibus, necnon de universo fere districtu inferioris Saxoniæ, de Episcopatibus Magdeburgensi, Bremensi, Halberstadiensi, Verdensi, Mindensi, Caminensi, Havelbergensi, Svverinensi & de omnibus post transactionem Passaviensem, contra jura, consuetudines, ac pacta per diversos Principes, Respub. Dynastas, Proceres, ac nobiles invasis, quæ sicut in Duce Wirtembergensi, ita & in omnibus aliis locum erant habitura.

Responsio Electorum ad

Ad hanc quæstionẽ tam difficilem generalioribus rebus dissimulatis, Electores tali fere respon-

sponso Cæsari responderunt: Non posse latere Cæsarem.
Suam Augustissimam Majestatem, nec acta Imperii sub anno 1555 non callere, quanta, quamq; intolerabilia fuerint Catholicorum gravamina, quam justæ querelæ, quamq; frequentes ob nobilissimas fundationes, monasteria, & bona ipsis paulo post Pataviensia concordata contra Religionis sacrosanctæ fœdera, ac jus ipsum commune cum summo tam divini honoris, quam Ecclesiæ Catholicæ præjudicio violenter erepta, violata, eversa, ac tam pertinaci conatu detenta, & quod non defuerint, qui à Majestate Cæsarea, & Statibus Catholicis propositis funesti belli minis præfatorum bonorum, fundationum, cœnobiorum (utpote circa quæ transactionem, aut amicam compositionē admittere nollent) omnimodam cessionem, ac perpetuam abdicationem extorquere niterentur; sub futili illo & vano prætextu, quasi bonorum Ecclesiasticorum conservatio, & immunitas, substantiale punctum sancitæ pacis Religionis non esset; cum tamen eorundem bonorum conservatione, ceu basi nitatur Ecclesiastici status salus, cui non minus, quam sæculari, Religionis sacris fœderibus prospectum voluere, tum Catholicæ Religionis, tum Augustanæ Confessionis asseclæ, ut nisi Ecclesiæ Catholicæ bona hisce fœderibus tuta esse possent, ipsa etiam fœdera evanescerent. Et quamvis Protestantes illi, qui post ictū Religionis fœdus nobilissimas fundationes rapuere & Religiosis pulsis, patrimonii Ecclesiæ dominiū sibi arrogarunt, adeo sensum pacis Religionis pervertant, & eo usque detorqueant, ut ea salva licere sibi opinentur Religiosos terrarū, & Principatuum suorum incolas, à Catholica antiqua Religione, & statu, ad quem se voto obligarunt, ad Augustanam confessionem urgere, & cogere; esse nihilominus in comperto, nec negari à quoquam posse, hujusmodi Religiosos una cum suis cœnobiis,

Audax Protestantium postulatum anno 1619. in Conventu Noremberqensi.

Religiosi exempti.

biis, & redditibus ab omni status sæcularis jurisdictione penitus exemptos, ac sæcularem statum illis defensionis prius nomine obligatum, & obstrictum esse.

His addiderunt Electores, pacta religionis in hisce præsertim casibus luce ipsa clariora existere, nullumque uspiam locorum Augustanæ confessionis asseclis jus, quocunq; tandem illud nomine censeatur, attribuere in cœnobia, & fundationes, ubicunq; locorum existant Neque Catholicos status restitutionem bonorum, & cœnobiorum ante Pataviensia pacta ipsis ereptorum, quã sub nullo Imperatore non postularant, tam facile condonaturos fuisse, nisi desiderio, & certa spe reliqua conservandi fuissent illecti. Distinxerunt etiam controversias, neque enim illæ erant, an incolis territorii contra territorii dominum vi pacis religiosæ mandata decerni possent; sed potius in jure communi, & pace profana cardo quæstionis verteretur, vi cujus nemini permissum erat, alteri vim inferre, aut quempiam possessione sua exuere, cui juri hactenus nulla Imperii Comitia, nullæve constitutiones, aut leges derogaverant: imo si Religiosis fœdera obscura fuissent, juri tamen communi standum fuisse, quoadusque ambiguitas ista legitimo modo tolleretur. Ac tandem existimarunt quæsitas, ac prætensas in Religiosos, ac cœnobia in sæcularium dominorum ditionibus existentia, jurisdictiones, quamvis extra controversiam forent, tamen eas non nisi ad Religionem præcisæ, nullo modo ad bona, & possessiones sese potuisse extendere, ac proinde Religiosis non minus quam sæcularibus jus emigrandi, ac suas possessiones distrahendi, pretium secum auferendi in usus suos exponendi integrum, ac illæsum necessario mansisse.

Jus naturale quid doceat.

Resolutio Electorum.

Ex quibus omnib' deduxerunt Electores, Majestatem suam uti Ecclesiæ Catholicæ, ac subditorum

toram ejus supremum advocatum, & protectorem non solum ad Episcopi Constantiensis instantiam, restitutionem cœnobii Reichenbacensis rectissime mandasse, verū etiam ad eandemmet restitutionem urgendam circa monasteria ab Episcopo Augustano, necnon ab Abbate Cæsariensi quæsita; imo & quævis alia post concordata Pataviensia erepta, jus, ac justissimas causas habere. Præsertim cum piæ memoriæ Cæsar Rudolphus decreto quodam 27. Iulii, anno 1599. Electorum Palatini, Saxonis, & Brandenburgici, Legatis Pragæ dato expresse senserit, Ecclesiasticorum bonorum conservationem substantiale punctum pacis religiosæ esse, eiq; in Imperio antecessores pollicitos esse; in eventū compositionis sese ita dispositionem facturos, ut jus suum cuiq; integrum, ac spoliatis ad sua postliminio redeundi facultas maneret. Maxime vero suæ Majestati licere sententiam ferre, cum alius nemo posset hujus causę esse judex aut arbiter. Hoc quidem prædecessores non fecisse, ne Imperium turbarent, neve status inter se committerent: quare admodum lente, ac meticulose ad controversiæ decisionem progressos fuisse. Eum tamen metum esse sublatum, quando imperium à Turca à quo sibi tum temporis male metuebat, erat liberum & major apud status Imperii erat Majestatis Suæ auctoritas; ac potentia, cum justitia, & bonitate causæ conjuncta, ut credibile non esset futurum, reperiri quempiam, qui ei, ejusq; legitimis dispositionibus refractarium sese exhiberet.

Cæsaris Rudolphi sententia.

" Rationes " Princ. " Electorum.

Hoc tam claro, justo, & constanti voto obtento ab Electoribus Catholicis, Sua Majestas adlaboravit, ut eisdem consentiret Elector Saxoniæ, illumq; speravit omnino ita facturū in Conventu Mulhusino, atque in hunc finem D. Petrum à Stralendorf Imperii Vicecancellarium, hominem in rebus imperii versatissimum, una cum D. Hermāno Questembergio, insigni inter cæte-

Elector Saxoniæ inducitur ad eadem.

xos Consiliario, eò ablegavit, ut tam de his, quam de aliis gravaminibus, hactenus justitiam, disciplinam, ac religionem præpedientibus semel „ consentientibus votis determinaretur. Ego et„ iam in re tanti momenti, ex qua salus Imperii „ pendebat, vigilantissimus. Vienna, licet max. mis expensis, virum versatum destinavi, qui nomine Sedis Apostolicæ constantiam Electorum promoveret, & decretum laude dignissimum nomine Sanctitatis suæ urgeret, maximè illo tempore, quo plures undique accurrebant, ut ipsorum fortunis consuleretur. Sic Brunsvicensis, sic Holsatus, Mindenses, Luneburgicus, Landgravii Hassiæ, Wirtenbergensis Dux, Duces Saxonici, Vimarienses, Coburgenses, & Altenburgenses, in„ super Hispanici, & Gaborei Legati. Quidni etiam „ Sedes Apostolica cujus res vel maxime agebatur, mitteret, qui sollicitam manum adhiberet? Quid autem actum fuerit, postea referemus, neque enim hoc mense Augusti, nec sequenti initia Comitiorum fuerunt.

Hamburgenses & Lubecenses, cum Cæsare conspirant.

Favit tamen Deus bonę voluntati, & cum nonnulli de exitu illius dubitassent, si forte Rex Daniæ repararet suam fortunam, vel si Principes omnes Protestantes una cum civitatibus liberis, atq; Anseaticis conspirarent; ecce ad literas Cæsareæ Majestatis, & Tillii, tū Hamburgenses, tum Lubecenses Cæsaris obsequio se dedicarunt, annonam, arma, transitum, & quicquid absque illorum damno, aut periculo posset Cæsareis prodesse, liberaliter obtulerunt. Wallesteinius etiam jam creatus Fridlandiæ Dux, una cum suo Legato Slickio, adulto mense Augusti, Havelbergam appulit, & mox exercitum universum, fugato Durlacensi, in Mechelburgensem ditionē deduxit, & statim à civitatibus Rostochiensi, ac Wismariensi stipendium mille equitū, vel menstruatim 15. m. talerorum postulavit. Dum ergo exercitus in Mechelburgensem ditionem esset deductus,

ctus, suprema capita exercituum Cæsaris, ac Bavarici Ducis, seu Catholici fœderis Lavvenburgi convenerunt, & de invadenda Holsatia deliberarunt, neq; illud difficile videbatur, impetrato transitu, ac commeatu ab Hamburgo, ac Lubeca. Quare Tillius absq; longiori deliberatione initium facere voluit magis ad sinistrā deflectens, Binneburgum oppugnare decernens, dum Wallesteinii exercitus magis ad dexteram inclinans, in duas partes divisus, partim medio itinere non procul à Tillii exercitu, partim vero versus Lubeckam omnino ad sinistram properaret. Prius tamen ante solutum Conventum Lavvenburgensem, duo Generales Ducem Holsatiæ, conditiones pacis proponentē, audiverunt. Verū cum illæ non essent pro victoribus, sed adhuc Regiam Majestatem Daniæ saperent, nullo modo pacem admittere voluerunt, nisi prius Rex Daniæ ab armis discederet; officiū Præfecturæ districtus Saxoniæ inferioris deponeret; omnibus actionibus erga Ecclesias sacras valediceret; Imperii Romani feuda, & telonia restitueret; Glükstadium traderet; belli expensas ferret; omnino Brunsvicensi Ducatu cederet; damna Duci Lunenburgensi incendio causata refunderet; omnibus fœderibus contra Domum Austriacam, & Imperii Principes nuntium mitteret; telonio Sundæ non nisi pristino more uteretur; denique nisi de his omnibus idoneam cautionem præstaret.

Conventus supremorum Ducum Lavvenburgi.

Commerciū pacis tentatum à Duce Holsatia.

Hæc cum Daniæ Rex citra extremum suum damnum facere non posset, neque vellet; uterq; Generalis modo prędicto in Holsatiam tetendit. ac mox Tillius non sine periculo vitæ Binneburdum, ubi ictu sclopi petitus fuit, expugnavit; Slickius vero, qui ad dexteram progrediens, Marchionem à Durlach cum suis copiis in angustias insulę cujusdam redegit, ut vix evadere posset; & Wallesteinius medius Steinbergam fæliciter obtinuit. solus Rex Daniæ minimè sibi con-

Exercitus Cæsarei in Holsatiam.

ſtans, nunc Crempenam, nunc Glückſtadium infæliciter petens; ex deſperatione proprias civitates igne injecto perdidit; & ruſtici, ut aquæ intumeſcerent, obices notis in locis oppoſuerunt. E contrario vero juxta Albim, & Viſurgim ad obſidionem arcis Guelphorum, & Nienburgi adhuc Cæſarei, necnon Bavarici excubabant, maxime ut auxiliaribus Hollandicis, ſub ductu tribuni Morgantii procedentibus, occurrerent. Illas itaque copias non multo poſt exceperunt tanta fortitudine, ac prudentia, ut ademptis omnibus impedimentis copias totas diſperſerint, ex quibus aliqui Viſurgi abſumpti ſunt, & centum circiter in poteſtatem Cæſareanorum devenerunt. Ne autem Nienburgum, & Guelphorum arx ullo modo evaderet, Tillius relicta Holſatia Ducis Fridlandiæ exercitui, totum ſe in ditionem Brunſviçenſem convertit, ſerioq; illas urbes obſideri juſſit. Increbuerat enim fama totum Hollandorum exercitum mox Grolla devicta, in Brunſvicenſem ditionem adventurum, ut obſeſſos liberaret. Quare huic periculo Tillius occurrendum duxit, & obſidendo præfata loca, optima hyberna in Bremenſi Archiepiſcopatu quæſivit, ut quietus laſſos exciperet, hujus deliberationis initium ſub ipſo Tillii adventu fecit Comes Anholtinus juxta Otterbergam, & Stadenam munitionem, cum mille equitibus exploraturus hoſtiū agmina; & cum in Dalvvigium Anglorum tribunum incidiſſet, ex illius copiis duas turmas proſtravit, tertiamque diſperſit, præter captivos, totum pontium apparatum nanciſcens. ex quo poſtea ſequuta eſt deditio civitatis Northaim. Dux Fridlandiæ interim Itzeho, wilſteram, Segebergam, & Bredenburgam in Holſatia non ſine effuſione ſanguinis ab utraque parte occupavit, & Slickius copias Durlacenſis juxta mare obſervans deletis duabus legionibus Bernardi Ducis Vinarienſis, & Nellii; cæteros ita arctè continebat,

Tillius relinquit Holſatiā Cæſareis.

Anholtini victoria.

Delentur copiæ Durlacenſes.

ut vel aquis deberent se committere, vel ipsius arma perstringere: acquisierat enim jam octodecim tormenta obsessorum, sperabatque se non multo post cæteras hostium copias deleturum, & signa omnia in suam potestatem redacturum.

Cæsar interim, ut vicinior esset Conventui Mulhusiano, Pragam bonis auspiciis profectus est, relicto Viennæ, ac in tota Austria Gubernatore Cardinale Dietrichsteinio, necnon filio Archiduce, studiis suis sub optimis pædagogis invigilaturo. Ante discessum singulariter laboravim', ut Austria absente Sua Majestate reformaretur, quod etiam impetravimus, quando rigidissima decreta adversus hæreticos latentes (de quibus postea latius) obtinuimus. Pragæ vero ipsemet Cæsar reformationi manum apposuit, & non infrequenter designatos Commissarios de fructu hactenus facto examinavit, tarditatem arguit, & remoras omnes amoveri mandavit. summe juvit multorũ reductioni abjuratio hæresis paulo ante facta à Comite wolfgango Mansfeldio, arcano Consiliario Electoris Saxoniæ. nam & ille insignem suæ mutationis rationem reddidit, tum apud Electorem Saxonicum, tum apud Bohemiæ proceres, & paulo post totam suam ditionem in Bohemia; & multos alios ad agnitionẽ veræ Fidei viam aperuit, Soli aliquot rustici prope Kuttenbergam, & Bennissavium seducti à quodam Silesio profugo apertius obstiterunt, quando alii rustici, nedum coacti, iram dissimularunt. *Cæsar in Bohemiam tendit.*

In vicinia Bohemiæ erat Palatinatus superior, jam dudum à Bavaro nomine Suæ Majestatis detentus, in eo sobrie satis reformatio fuerat instituta: nam præter voluntarios nullus ad ædem redierat, ex voluntariis tam pauci, ut vix decem possent numerari, qui adhuc plerumque à sociis incolis irridebantur, & explodebantur. Cæsar itaque sub suo in Bohemiam adventu monitus ab Electore, instaurationem Religionis in

Reformatio Palatinatus Superioris.

„ præfato Palatinatu demandavit, quam etiam Bavarus in se libenti animo suscepit, strenuam exhibens operam, ut omnes ejusdem provinciæ incolæ ad Catholicam Religionem reverterentur. in quo notavi faciliorē omnino fuisse obedientiam, quam in Bohemia, in Moravia, vel Austria; neque enim tot discesserunt, aut extrema comminati, ac desperabundi restiterunt, sed turma- „ tim, cum aliter non possent, nomen Catholicæ Religioni dederunt. cum autem causam hujus facilitatis requirerem, intellexi ab uno extremo in aliud extremum faciliorem esse transitum absque medio: facilius enim superbus Calvinista, aut rigorosus Lutheranus fiet Catholicus, quam tepidi, ac molles Lutherani, qui semper speciosa pollicentur, & nunquam serio animum applicant veritati, vel minus de Religione solliciti, sordide in suis erroribus securi tota vita sua volutantur.

Bavariæ Ducis & Episcoporum opera.

Magnam in hac reformatione superioris Palatinatus operā adhibuit Episcopus Ratisbonensis, & Eichstadiensis per suos, quos submiserant, Archidiaconos, & doctos Parochos, quibus Bavariæ Elector congruam sustentationem optimo ordine assignavit ex proximis Ecclesiasticis redditibus, qui adhuc sub titulo fisci, sicut tempore Palatini fuerant; ab ipso Electore, ex singulari indulto Apostolico pro certis annis, & ad causas pias detinebantur, tanta cura Electoris, ut spatio unius añi fere tota provincia ad religionem Catholicam redacta fuerit. Idē longe fælicius præsente Cæsare succedebat in Bohemia, ubi pleriq; Barones ad Comitia regni pro coronatione Imperatricis, & Regis Vngariæ filii Cæsaris, vocati, „ Religioni Catholicæ nomen dare satagebant, „ ut liberiori oculo novam Reginam, & Regem salutarent, & quod erratū fuerat nova fidei professione repararent: quæ tamen à multis contemnebantur.

Omnia

Omnia videbantur tam coronationibus Imperatricis, & Regis, quam institutæ reformationi Religionis favere; optima enim sorte Comes Slickius apud Cimbricā Chersonesum prope Kilam, postquam dudum hostiū copias obsedisset, fugiente Marchione Durlacensi cum præcipuis Ducibus via maris, & dissipatis primis legionibus; totam illam partem exercitus Regis Daniæ, quæ eidem Marchioni commissa fuerat, superavit; ademptisque 27. signis peditum, & sexdecim equitum, sine sanguine Cæsareis copiis adjecit; atque ulterius progressus quasi totam præfatam Cimbricam Chersonesum seu Iutiam occupavit. Tillius non minus ad Visurgim, & Albim fere eodem tempore omnes munitiones Regis Daniæ apud Aichem obtinuit, uti & Ottersbergam, quo habito nihil eidem Regi, excepto Nienburgo, & Guelfonis arce, remansit. Infra Bremam erant munimenta Dreyen, & Grolandt Danico præsidio munita, ut ex Hollandia copiæ per Visurgim Stadam possent deduci. illas adhuc custodiebat Morgantius Anglorum tribunus; verum neque ibidem tuto potuisset consistere, si aliæ legiones Tillii impeditæ in obsidione advenissent. quare Stadenam pro refugio sibi munierat, ibidemq; sibi securam stationem præpararat.

Copia Durlaci Cæsari accedunt.

Tilli ad Visurgim victoria.

Pari fælicitate Cæsaris, Constantinopoli exortus tumultus, ratione Prætoriani militis detrectandis pugnam contra Persam, & irruptio Cosaccorum contra Turcas multis seditionibus fatigatos magnam quietem spondebat. quam ut Turcæ foverent, sedulo iter Legati internuntii ad Cæsarem promoverunt. venerat enim ille Viennam paulo post abscessum Cæsaris, & festinatis itineribus Suam Majestatem Pragæ morantem requisivit cum majoribus, quam unquam, muneribus, inter quæ erant septem equi pretiosissimi, & aliquot plaustra aulæorum, mirabili omnino demissione, ex metu procedente, ne pax tractata

Turba Constantinop.

Turcæ argent pacem.

„ corrumperetur; quare illam ardentibus votis „ ursit. Hinc liberius Cæsar conceptam Austriæ inferioris reformationem publicari jussit eo tempore, quo ipse in Bohemia morabatur, ne gravius à quoquam molestaretur. Fuerat quidem Austria inferior ante plures annos sub Imperatore Rudolpho, Gubernatore provinciæ Archiduce Matthia, opera Cardinalis Klefelii ad Religionem Catholicam aliqua ex parte conversa, sed nobiles adhuc plerique Lutheranismum, aut Calvinismum profitebantur, & juxta concessa privilegia, extorsasq; libertates tempore Maximiliani, an. 1575. tempore Matthiæ, an. 1609. item an. 1612. & tempore Imperatoris Ferdinandi, an. 1620. in suis arcibus aliisque locis alebant sectarios prædicantes, ad quos non solum subditis, sed etiam aliis licebat excurrere, ac de facto maximo numero diebus Dominicis, ac festis excurrebant ex civitate Viennensi nonnunquam aliquot millia, ex civitate Badensi quamplurimi, sic & aliunde: neq; hoc poterat impediri, nisi Cæsar ipse videretur suis verbis decesse. Verum ipsi hæretici hac libertate abutentes paulatim in maximum numerum excreverunt, seditiones concitarunt in concionibus suis frequenter, Catholicos calumniati sunt passim, schemata spargentes, & quod damnosissimum erat, Lutherani cum Calvinistis se miscuerunt nova, & inaudita reconciliatione. ab iisdem enim prædicantibus Lutheranis Calvinistæ putativa sacramenta adulterata recipiebant; hoc sibi persuadentes, nihil obesse, si crederent in Synaxi sua, nihil aliud esse quã figuram, & speciem sacramenti, quod Calvinistis sufficiebat. nam cum ipsorum Eucharistia in solo usu consisteret, tuncq; tantum esset sacramentum, quando actu ipso sumitur, etiã in modo usus consistere volebant, eaq; ex fide interna distinguebant, ita ut præsentia corporis Christi ex fide sumentis penderet; si sumens erat Lutheranus verum Christum

Reformatio Austriæ inferioris.

Abutuntur sua libertate hæretici.

Dolus Lutheranorum.

stum sumebat; si Calvinista, tantum figuram habebat. eodem fere modo ludebant in aliis mysteriis Fidei controversis, quæ jam cōmuniter adiaphora fiebant, & in gratiam Calvinistarum à Lutheranis omittebantur, vel à Calvinistis, tanquam infirmitates sociorum, tolerabantur, donec etiam illa non expurgarentur. Quare Cæsar, qui jam dudū Calvinistas juxta leges Imperii proscripserat, etiam adulteratos Lutheranos severo edicto proscribere voluit, prout infra in ultima parte referemus.

Paulo post amotis jam prædicantibus, de constituendis Ecclesiis, ordinandisq; Parochis non levis orta fuit difficultas. Hæretici enim Barones, ac Comites plerumq; Catholicorū Sacerdotum redditus, in decimis, agris, pascuis, vineis, & similibus suis fortunis miscuerant, scripturas Ecclesiæ omnes absconderant, jamq; extra hominum memoriam erat, quid, quale, quantū ad quemlibet Parochum spectaret. suis pseudoministris vile stipendium præter casu obvenientes proventus assignaverant, qui redditus cum doctrina correspondererent. Verū Catholici Sacerdotes tali penuria contenti non erant, sic neq; operarii reperiebantur. præterea Catholicos Sacerdotes præsentare hæretici negligebant, ne vel proderentur, vel subditi tandem ad Fidem Catholicam redigerentur. Hinc Cæsar omnes, & singulos Austriæ proceres severo edicto moneri voluit, ut statim Catholicos Sacerdotes præsentarent; honestam sustentationem assignarent, registra reddituum producerent, & magna quiete Catholicos ministros ad exercitium Religionis Catholicæ admitterent. Quæ nisi infra paucarum hebdomadarum terminum explerent, jure suo pro nunc in Parochiales Ecclesias deciderent, & Ordinarii loci seu Episcopi cura esset Ecclesiis de sufficienti Parocho prospiciendi. Quia vero in aliquibus locis Austriæ audaciores Barones prædi-

Edictum Cæsaris contra Barones & nobiles hæreticos, pro instituitione & sustentatione Parochorum Catholi-

eorum in Parochiis. „ cantes detinebant,&illi haud libenter patria ex„ cedebant, Latrunculatori Austriæ imperatum fuit;ut illos in Sicitzensdorf arceret, aut ligatos Viennā perduceret,atq; in opprobrium omnium sectariorum catenis affixi ad operas in mœnibus urbis condemnarentur. Cum autem innotuisset, plures ex seductoribus,etiam præter decretum Cæsareum Vngariam petiisse, rigorosissimis scriptis Cæsar Palatinum regni monendum duxit,ut sibi suoque regno à tam periculosis novatoribus caveret, illos arceret, & omnem societatem, cōmercium, & subditorum familiaritatem illis interdiceret.

Alia remedia contra hæreticos prædicantes. „ Similis fere diligentia nobis adhibenda fuit in „ civibus Viennensibus, aliorumque oppidorum; destituti etenim commoditate blateronum prope oppida, eandē venabantur in Vngaria, etiam ad decem,vel plura milliaria excurrentes,ne scelerata sua doctrina, umbraticisque Sacramentis destituerentur. Alii etiam desertis suis domibus, in Vngariam penitus studebant commigrare, filios abducere, hæreticis de foris elocare,& mille technas, quo in errore suo perdurarent,adinveniebant. Præcipue molestissimus nobis fuit librorū impressor Lintziensis hæreticus, qui cum suo prælo in Vngariam migraverat, & hæreticis Vngaris gratus, ut suæ sectæ libros familiariter haberent,pertinaciter defendebatur, & *jus* emigrationis magna dicacitate privabatur: attamen illum bibliothecam circumferentem in Vngaria, per Archiepiscopum, & Palatinum rejici curavimus.

Obstabant etiam Austriacorum reductioni inveteratæ consuetudines plerosque subditos Dominicis, ac festis diebus,ac vecturis gravandi, & judicia instituendi, ita ut vix locus relinqueretur sacræ instructioni, & multo minus solemni Sacrificio. Quibus omnibus mature contrariis decretis occurrendum fuit.

Cele-

Celebrabatur interim Conventus Electorum Mülhusii, (quæ Electoris Saxoniæ est civitas in Thuringia) in quo cum Rex Daniæ & Fridericus Palatinus pro eorum delegatis, quos ad Conventum destinarant, fidem publicam petiissent; repulsam receperunt, & postea cum dudum de restitutione pacis, ac reconciliatione offensorum actum fuisset, multiq; putassent Cæsarem in ordinem reducendum; nihil præter voluntatem Suæ Majestatis decerni potuit. habebat enim exercitum tantis victoriis nobilitatum, ut jam toti Germaniæ auderet, & posset imperare. Legiones aliquot ex Valle Tellina recenter in superiorem Germaniam ad Vlmam, & Norimbergam appulerant, aliæ in Franconia detinebantur, & Wallesteinius etiam Mülhusii timebatur, Elector Saxoniæ pacem desiderabat, illam & alii Principes urgebant; sed Cæsaris Legatus Stralendorfius non nisi pacem Religionis Passavii traditam concedi posse probabat. Illa ut publicaretur, & confirmaretur ab universo Imperio, nonnulli instabant. verum neque hoc maturum omnibus videbatur. nam & Saxoniæ Elector, & Elector Brandenburgicus non parum tali decreto tangebantur, neque adhuc tota Germaniæ difficultas evacuabatur.

Conventus Electorum Mülhusii.

Quid Cæsar per Legatum suum Stralendorfium in puncto Relig. probabat, & quid Electores, & alii.

1. Tandem ab omnibus conclusum fuit, ut Fridericus Palatinus quam citissime supplex ultro veniret coram Imperatore, & sese quam maxime humiliaret, venniamque commissæ suæ fellon'æ deprecaretur modo, & forma pro tali delicto consueta, & ad conservandum Suæ Cæsar. Majestat. auctoritatem hactenus usitata.

2. Vt renunciaret, tam pro se, quam pro suis descendentibus in perpetuum nulliter factæ suæ electioni, & coronationi in Regem Bohemiæ, pro dicto regno, & conjunctis, seu incorporatis provinciis.

3. Pariterque per felloniam amisso renunciaret Electoratui.

4. Vt pariter renunciaret, & abnegaret omnia pro se, & nomine suo, seu in ejus gratiam, & favorem inita fœdera præterita præsentia, & futura; omniaque consilia, & media, quæ contra Imperatoriam Majestatem, Imperiiq; fideles status ullo modo urgere posset.

5. Et licet ipse Palatinus omni jure obligatus esset rependere, & restituere omnes omnino bellorum sumptus, & incomoda hactenus causata, & sui causa perpessa; cum tamen illi impossibile esset hæc omnia resarcire; penes Imperatoris clementiam stabit, quamnam hoc casu, & quantam illi gratiam conferre voluerit.

6. Acceptatis à Palatino, completisque hisce conditionibus, Imperator eum absolvet ab incurso, & declarato Imperii banno, eumq; in gratiam recipiet, & portionem aliquam de propriis Palatini ipsius bonis eidem, & posteris suis pro libito sua Cæsarea Majestas assignabit.

7. Vt unanimitas mutua, & sincera inter Imperii status affectio reintegraretur, & continuaretur, Cæsar gravamina publica, seu statuum cõtra se invicem querelas, jam dudum ab ipsis propositas (in quantum de jure inclusum & submissum erat) ex Imperii constitutionibus, & legibus publicis, quamprimum definiret, neq; permitteret, ut ullus ex Imperii Statibus ab altero contra jus, fasq; offenderetur, aut opprimeretur.

8. Quod si Palatinus ipsiusque fautores, & asseclæ has conditiones non acceptassent, sed ulterius belli aleam experiri maluissent; obtulerunt Majestati Cæsareæ sese omnes Imperii Electores in Conventu congregati, unanimiter velle etiam omnibus suis viribus & auxiliis, in quantum potuissent, sublevare, & adjuvare contra præfatum Fredericum Palatinum, omnesque ejus adhærentes, seu belli consortes, quicunque, vel cujus-

juscunque conditionis illi fuissent, dummodo tamen ditiones, subditi, & bona ipsorum Electorum, aliorumque sociorum nullis aliis militum Imperialium stationibus, commissionibus, conductibus, quarteriis, & depopulationibus, & similibus gravata, aut infesta fuissent.

9. Vltimo decretum fuit, ut hoc ipsorum Electorum Principum unanime conclusum omnibus aliis Imperii statibus aut per viam publicam Comitiorum, aut saltem per circulares Conventus pro unanimi omnium Imperii statuum approbatione quamprimum notificaretur, publicaretur, & in effectum emitteretur.

Vacaverat jam pridem Ecclesia Halberstadiensis tum per obitum ultimi intrusi Christiani Ducis Brunsvicensis, tum per illegitimam illius postulationem, nunquam à Cæsare, nunquam à Sede Apostolica probatam, ob notoriam inidoneitatem postulati, qui quamvis in parentis, ac fratris sui locorum plurimorū suffragio successerat, nihilominus nullā de assumenda Religione spem dederat, sicut parens præbuerat, nullumque indultum civile habuerat, sicut parens impetraverat. De Electoribus etiam non exigua erat quæstio; nam Canonic Cathedralis Ecclesiæ ut plurimum erant sectarii male promoti, & majori ex parte criminis læsæ Majestatis rei. Quare de his omnibus agendum fuit cum Cæsareo capitulo, Cæsar libertatem electionis nullo modo tentabat præpedire, non tamen volebat inidoneos admittere, nec facile tali ditione tot sumptibus occupata totaliter cedere, neque privati erat nobilis, aut Baronis in tantis turbis Ecclesiā à seditiosis propugnare. De Archiduce igitur Leopoldo Guilielmo cogitatum fuit, à quo quidem non pauci Canonici, ut à Catholico; ac præpotenti abhorrebant; sed magis suis præbendis destitui, propter seditiosum decretum, alias à toto Capitulo, reclamantibus paucis Catholicis, edi-

Electio Leopoldi Guilielmi in Episcopum Halberstadiensem, postquā dictus Episcopatus fuerat in manibus hæreticorum spatio nonaginta annorum.

stum,

ctum, præpostereque defensum, castigari metu-ebant. attamen cum Cæsar omnes Canonicos in suum patrocinium accepisset, clementissimamque suam gratiam obtulisset, ille spe restaurationis, protectionis, & immunitatis Archiducem Leopoldum liberis suffragiis elegerũt; postquam Ecclesia illa fuerat in manibus hæreticorum per 90 annos. Commendaveram paulo ante eundem Archiducem Sanctissimo Domino nostro, pro obtinenda Abbatia Hirsfeldensi per obitum Archiepiscopi, & Electoratus Moguntini vacante, quæ non minus præpotentem manum contra Hassiæ Regulos requirebat, cujus opera à tam gravi præsidio liberaretur, quo plurimum affligebatur; impetraveramque gratiam Romæ, quæ tamen postea non parum controversa fuit. nam Abbatia illa jam dudum in manibus Mauritii Hassiæ Landgravii filiorum sustentationi serviebat, & maximi momenti difficultates cum Saxoniæ Electore, variisq; Regulis sustinebat, qui omnes Catholicum, & multo magis provisum Apostolicum excludebant, in quo neq; omnes Catholici consentiebant; nam Ordinarius loci jus devolutum, & Ordo S. Benedicti, cujus illa quondam fuerat Abbatia ex simili Prælatura Fuldensi jus Religionis, ac Monachismo tuebatur. quę tamen omnia evincere oportuit, ut Leopoldo Gulielmo Imperatoris filio, imo ipsi Imperatori præter jura nihil volenti, satisfieret.

Provisio Apostolica Seren. Leopoldi Gulielmi in Abbatiam Hirsfeldiansem.

Mentio Ordinis Sancti Benedicti memoriam excitat, ut de eodem Ordine in Austria aliquid dicamus. Habet enim is Ordo sicut in universa Germania, ita & in Austria, celeberrima & creberrima cœnobia; Melvicense, Kremphaniense, Coltvvicense, Viennense, Mariazellense, & pleraque his similia, Horum Prælati divi si inter se nullo vinculo, nisi externa habitus specie conveniebant, & traditionib⁹, ac usu, seu abusu potius loco certarum constitutionũ vivebant. In Congrega-

Reducuntur monasteria Ord. S. Benedicti Archiducatus Austriæ in unam Congre. ad instar Cassinensis.

gregrationem itaque illa cœnobia redigi curavi, accedente summa pietate, & optima voluntate Abbatum, necnon postea consensu Pontificio; ita ut unus illorum esset visitator, penes quem esset auctoritas cæteros visitandi, puniendi, & quod magnum fuit, Prælatum destituendi, quo sanctione non uni malo alienationis bonorum sacrorum, sed parentum alimentationibus, negligentiis, dissensionibus, monasticæ disciplinæ, œconomicæ incuriæ, aliisque corruptis moribus occurrimus, proximeq; ad disciplinam Cassinensis Congregationis, quæ in Italia celeberrima est, accessimus, licet Ordinarii locorum tam sanctum, & laudabile opus multum postea oppugnarint.

Diversa provisiones in favorem Catholicorum contra hæreticos.

Frequentissimæ interim fiebant ad favorem Ecclesię expeditiones in voto Electorum, & Mülhusino Conventu fundatæ. Halæ Suevorum Magistratui imperatum fuit, ut Parochum Catholicum à pręposito Elvacensi submittendum prompte reciperent, eidem bona Ecclesiastica omnia consignarent, in ecclesia S. Spiritus sacros Ministros restituerent, & pristina illis emolumenta, mobilia, & immobilia suorum beneficiorum assignarent. In Ecclesia Argentinensi præter capitulares Domus, de quibus diximus, maxima violentia facta fuerat Catholicis, paulo post transactionem Passaviensem Augustæ anno 1555 confirmatam. neq; tunc ob bella Gallica vindicari potuit tantum hæreticorum facinus, quod adeo excrevit, ut anno 1561 cives excitata seditione Canonicos urbe pepulerint, ecclesiam Cathedralē invaserint; prędicantes instituerint; Catholicum Religionis exercitium abrogaverint; cives Catholicos è tribubus deleverint; illosque deinceps nunquam ad curam, & ministeria urbis admiserint. Quare nunc Cæsar rogatus à Decano, & Capitulo restitutionem Cathedralis, necnon Parochialium ecclesiarum cum omnibus redditibus,

juribus,

juribus, & judiciis, una cum tota supellectili sacra cujuscunq; valoris illa fuerat, serio sub pœna mulctæ quinquaginta marcarum auri impetravit, cum expresso mandato, ut deinceps omnib⁹, & singulis civibus liberum concederent ad Catholicorum ecclesias, & exercitia accessum, prout publicæ pacis fuit transactio: juxta quam etiam voluit Sua Majestas, ut omnibus suis decretis obtemperarent; contraria, si quæ in contemptum; damnum, & opprobrium Catholicorum, cessissent, prohiberent, revocarent, & irrita declararent, ita ut nemo propter amplius Fidei Catholicæ professionē arceri posset vel à suo Senatu, vel ab aliis officiis: si quid autem adversum ista haberent, quantocius unum vel plures Legatos ad Cæsaream Aulam transmitterent, qui interrogata responderent, causas denegatæ obedientiæ explicarent, & servato juris rigore, severiorem, & faciliorem sententiam expectarent.

Decisio Cæsaris in materia Religionis in favorem Ducis Neoburgi Catholici, contra Duces fratres hæreticos.

Pari zelo Cæsarea sua Majestas propagationi Catholicæ Religionis studiosissima, non solum urbium Imperialium subditos in ordinem reduci curavit, sed aliorum Regulorum subditos ad unitatem Fidei provocavit. sic Duci Neoburgico persuasit, ut cæterum suæ ditionis, quod hactenus in fratrum illius fuerat potestate, ad Catholicæ Religionis statum perduceret. Quod Neoburgicus magno zelo non omisit, multaq; ad hoc faciendum argumenta indubie ante tredecim annos de industria in divisione hęreditatis inter ipsum, & fratres illius, Augustū, & Ioannem Fredericum inserta, adinvenit, probavitq; ex vi pactorum subditos omnes illius juris tam in profanis, quam in sacris permansisse, solumq; usumfructum fratribus Palatinis fuisse concessum. Quare Cæsar, sic instante Duce, repetita cōventione alias facta, mandavit præfatis Palatinis, ut servato jure suo ad usumfructum loco pignoris assignatum, fratri Wolffgango Guilielmo in

rebus, quæ Fidem spectabant, promptam obedientiam præstarent, vel à suis subditis illam præstari permitterent; maximè ut omnes paci publicæ sese accommodarent, neque quidquam aliud profiterentur in materia Religionis, quam quod ipsorum hæreditarius dominus se profiteri gloriabatur. ab illo etenim servatum fuisse jus, tam in civilibus, quam in sacris legib⁹, ac moribus, aliquid statuendi, corrigendi, & pristinam Religionem postliminio restituendi, quod illi liberum foret quandocunque voluerit.

Cæsarei occupant totam Holsatiam, & Cimbricam Chersonesum.

Favit tam bonæ intentioni Cæsareæ Deus, & adhuc ante hyberna militum, totam Iutiam, totam Slisvvickiam, Ditmarsiam, atque Holsatiam Cæsar suis armis subjecit, paucis locis exceptis. Rex ipse Daniæ pudore suffusus interiora Daniæ petijt, ubi Ordines, & plebs lasciviens ipsum impetivit, pacemque etiam iniquis conditionibus postulavit, & deinceps illi inutiliter belligeranti parere detrectavit. Filius ipsius Regis inter parentem & Ordines medius, dum nunc hos, nunc illos studeret placare, luxato pede vix non tibiam confregit. Quod Dei monitum non pauci ad instar parentis sui monitum in mœnibus Hammeliæ ante biennium suspexerunt, judicaruntq; reprimendos pedes nimium veloces ad effundendum sangvinem. Inter fugiendum Rex sexaginta navibus tres legiones Kolbii, Slamersdorfii, ac Slabatæ cum turmis aliquot equitū Reingravii commiserat; ut præsidia Selandiæ, Fioniæ, aliarumque provinciarum firmarent. verum Cæsarei mare sulcantes, octo ex his navibus cum aliquot militibus invaserunt, & eorum opera postmodum ipsum regnum infestarunt, & Bauditium deferentem primam insulam vix attigerunt; redeuntes autem Cæsareæ copiæ, sexaginta, & amplius signa reportarunt.

Rex fugit in interiora Daniæ.

Hollandi efferunt auxilia

Desperatam Daniæ plagam miserantes Hollandi, præcipue Ambsterdamenses, quib⁹ fælicio-

ris fortunæ spes ex interitu Daniæ decidebat; omnem moverunt lapidem, ut mole sua collabescentem fortem sociorum erigerent; quo mare Balticum, & Suevicum, ubi celeberrima, ac creberrima sua habent emporia, servarent. Quare plures naves armarunt, & per eorum Legatum Laurentium Realem aliquando in Indiis maris Præfectum, præsidia duorum millium sclopetariorum Regi Daniæ eorum impendiis alendorum obtulerunt, per quos ipse angustiis Sundæ consuleret, ne ipsis aditus in Poloniam, Prussiam, Rugiam. & Sueciam præcluderetur ab Austriacis, & Hispanis, (quod maxime cavendum arbitrati sunt) insuper & alios quatuor mille (Regi tamen merentes) submittere promiserunt. Sed Rex paulo amplius fidei Hollandorum concedens, quam Cæsareanorum tam gravia præsidia recusavit, fretumque Sundianum suis præsidiis munire contentus promissas auxiliares copias alibi quidem collocandas non detrectavit. Sunda vero illas exclusit : nam verebatur, ne si semel tam potentes hospites admitteret, etiam ab ipsis non minus, quam à Cæsareis suo præcipuo commodo præcipuoque fortalitio destitueretur. Quæ commercia inter Hollandos, ac Danos, una cum responsis, causis, & rationibus hincinde ventilatis postea in manus Cæsareanorum devenerunt. nam transmissus Legatus Hollandorum Laurentius, Deo sic permittente, tempestate in terram Iutiæ jactus, & à Cæsareis interceptus, Pragamque deductus, per annum Viennæ detentus fuit, non sine Hollandorum gravissima indignatione, quod ipsorum Legati à Cæsareis hactenus amicis, aut saltem non inimicis, hostiliter detinerentur, quam tamen detentionem Cæsar ob tam iniquæ legationis commercia prudenter excusavit.

Regi Daniæ per eorum Legatum Laurentium Realem.

Rex non fidens Hollandis renuit eorum auxilia introduci in fretum Sundianum.

Legatus Laurentius maris tempestate in Iutiam iactus & captus devenit in manus Cæsareanorum.

Hollandi, ut similia officia continuarent, Cæsariq; gravissime incommodarent, quatuor mille equi-

le equites cum aliquot scolpetariis pararunt, quibus si minus Daniam saltem Stadam, aliosq; aditus ad Albim, quæ Hamburgum spectant, uti & illos Visurgim, Bremam versus attingunt, liberarent. quod ut maturè Tilliani prævenirent, expugnationem Nienbugensis oppidi accelerandum consuerunt, neq; enim illa iam sexto mense, mortuo Gubernatore Limbachio, valde difficilis videbatur. nihilominus obsessi non despondentes animo aliquoties hostiles impetus sustinuere, donec tandem occlusis aditib⁹ omnibus multi auxiliatori, & summe indigentes salis, ligni, pulveris nitrati, deditionis conditiones proficuas obtineri posse cognoverunt. quas etiam, ne postea admitterent, ambabus ulnis amplexati sunt, & cum impedimentis omnibus, ac tribus tormentis bellicis, armis, & commeatu pertriduũ, abscesserunt, militesq; solũ Ducis Luneburgici ad quem locus iste alioqui spectabat admisesserunt Hollandorum exemplum imitari volentes obsessi in arce Guelfonis, quæ unica Danicis remanserat trans Albim, summopere timentes impetum aquarum, quæ jam in altitudinem platearum excreverant; inter alia à Pappenheimio liberum abscessum petierunt, si modo ab Regem Daniæ salvi deduci possent, Quod cum in se suscepisset Pappenheimius, de modo solliciti, naves quib⁹ mare transmitterent, & secure navigarent, postularunt; ac deinde Duci Vlrico Frederico arcem cedere voluerunt. Verum Pappenheimius postremam conditionem recusans, detrectans etiam tormenta omnia bellica, quæ ibidẽ asservabantur, concedere; obsidionem continuavit. Tillio interim universam diœcesim Bremensem, paucis renitentibus, invadente, legiones duæ Regis Daniæ Nerbrod. & Bernardi Geist retrocedentes ad munimentum Bremerforden, illud festinatis operibus summe munierunt. reliqui verò Morgantii Stadenam urbẽ petierunt. Verum nõ

Nienburgense Oppidum post sex mensium obsidionem venit in manus Tilii. pactis honestis conditionibus.

multo

multo post etiam legiones duæ præfatæ, traditis signis, sese non difficulter Tillianis castris submiserunt. turmæ equitum sub Comite Dortenberg adhuc circa Hostenum fluvium excubantis, sociorum exemplo perterritæ, in Hollandiam regredi, quam ulterius progredi maluerunt, præcipue adulta jam hyeme illis in locis rigidissima, & ob frequentes aquas periculosissima: atque ita vix aliquid præsidii reliquum regi Daniæ etiam ad Visurgim remansit.

His ad Septentrionem tam fæliciter pro Cæsare procedentibus in Bohemia adornabatur coronatio Ferdinandi Ernesti, & imperatricis Leonoræ quorum solennitatibus cum dies 18. & dies 29. Novemb. fuissent indictæ, illis diebus universi Bohemi Pragam ascenderunt, & partes sibi concreditas obierunt. novum ibi videbatur de ordine Ecclesiastico introducto, quia à ducentis, & amplius annis locum non habuerat in sessionib' statuum regni, sed tanquam externus, aut tanquam coronæ Regiæ insertus habitus fuerat, sic in litibus, in juribus, in expeditionibus, semper duplicia jura Ecclesiasticis imponebantur, & illorum non secus atq; causa alicujus Vngari, Poloni, aut Germani agitabatur. hinc mirum non erat, si plerique illorum jura sua negligerent, aut desererent, quando non nisi gravissimis de caussis decidebantur: quæ à triginta annis fuerant sopita, illa eotinguebantur. tabulis regni nihil sacrum inscribebatur, & vix actio civi, aut nobili contra Ecclesiasticum denegabatur. è contrario autem, nunquam, vel rarissime ecclesiasticus cōtra proceres regni audiebatur. Hinc gravissimus erat Ordinis Ecclesiastici contemptus, vilipendium, & continuum fere miserorum Sacerdotum gravamen. quod ut auferretur, jam pridem me suggerente, Cæsar illum pristino suo decori restituendū decreverat imo jā pridē, ut in cæteris regionibus totius Europæ, illi primum locū assignaverat,

Comitia Bohemica.

verat, atque ita legibus patriis eundem inscripserat, executionem tamen decreti demandandam usq; ad primam Ordinum convocationem, & nõ nisi præsente Cęsare judicatum fuerat, ut tumultus evitarentur. Quare ante omnia in ista Ordinum convocatione mandatum fuit, ut deinceps Ordo Ecclesiasticus inter Ordines regni & primo quidem numeraretur; ita tamen, ut post Archiepiscopum, Clerum repræsentantē, regni Gubernator locũ haberet, & sic ordine suo respõderet.

Propositio Cæsaris in Comitiis Bohemicis.

Proposuit Cæsar in primis Comitiis, regni, instaurationem, legum novarum observantiam, vicinorum Principum amicitiam, perpetuam pacem, hostium, si ingruerent, rejectionem, limitanearum arcium defensionem, promptum armorum apparatum, deperditarum ditionum recuperationem, & hæreditarii filii sui coronationē, ad quam omnes Ordines invitavit. Dum antea de prioribus consulerent, & tum imperatricis, tum filii coronatio adornaretur, noviq; regni Magistratus instituerentur, Corona regni caute associata Pragam delata fuit, illam postea indictis diebus stylo Romano invariato Archiepiscopus Pragensis inconsultis, consentientibus tamen Ordinibus, utriq; Majestati solemniter imposuit, idq; solum cautum fuit, ne filius vivente parente regni gubernacula aggrederetur.

Coronatio Imperatricis in Reginam Bohemiæ.

Igitur 18 Novembris cum in Pragensem Cathedralem aulæis varia pictura contextis, & ex auro laciniatis ornatam descendisset Imperator, coronam habitumque induens Imperialem; comitante Vngariæ Rege, ordinario suo, privatoq; habitu vestito, (qui dum cæremoniæ peragerentur, suo in solio, quod unico gradu erat Imperiali dimissius, sub sua umbella ex eodē latere sedebat) imperatricem postea advenientem non solùm suæ mulieres, Aulæ regniq; innumerabiles patricii, sed etiã Cardinalis ab Harrach Pontificali habitu indutus & alii Prælati cum mitris viginti numero

numero partim Episcopi, partim Abbatis comitati sunt. Postea coronationis actus juxta Ecclesiæ ritus peractus fuit, hoc tantum addito, quod uno eodemq; tempore imperatricis capiti coronam imposuere unus ex Prælatis, qui fuit Cardinalis ab Harrach, tamquam Archiepiscopus Pragensis, & unus ex secularibus Baro de Walstein, tanquam Burggravius, & primus inter regni Magistratus, atq; una Monialis Ordinis S. Benedicti, nempe Abbatissa monasterii S Georgii, quod est intra regalem arcem Pragensem; quæ quidem sicut Principissæ titulum refert, ita & in toto coronationis actu in capita coronam gemmis contextam gestavit, & Imperatrici serviens caudam vestis extulit, tanquam prima in Cæsarea Majestatis famulitio. Peractis in Ecclesia cæremoniis, & plurimis auditis bombardarum, & sclopoporum fragorib⁹ aliquot turmarum, quæ in diversis arcis plateis consistebant, in Aulam, in qua Dietæ congregari solent, perventum fuit. ibi in quadam tabularum contignatione, decem supra humum gradibus erecta, in prælonga mensa, superbo apparatu nitente discubuerunt Cæsareæ Majestates, Rex Vngariæ, ambæ archiducissę filiæ, Mariana, & Renata Cæcilia, Cardinales Dietrichstain, & ab Harrach, Ego tanquam Apostolicus Nuncius, & D. Franciscus Moncada Marchio Aytonæ Catholicus Orator. Talnatem Ordine consessum est: Cæsareæ Majestates in capite; ad dexteram in principio mensæ Rex Vngariæ; ex eadem parte paulo inferius in camno, quod rubro villoso serico coopertū erat, ambæ Archiducissæ sederunt; ex earum regione existens Cubiculari⁹ Imperatoris, dividendis ferculis Regalibus personis, inservivit, paulo inferius è regione posterioris Archiducissæ nostrū scamnum positum fuit etiā villoso serico rubro coopertū, ac æque è nostra regione unus S. Majest. Trusces nobis ministravit. In Aulæ vero planicie decem aliæ mensæ

paratæ

vatæ fuerunt, in quib' juxta mortem septem regni majores Magistratus cum aliquot Principib', & centum circiter quadraginta nobilibus mulieribus comederunt. Nocte in S. Laurentii monte multi missiles ignes apparuere, sequentibus diebus duo Equitum ludi spectati sunt, quib' velut moderator, & caput præfuit ipse Rex Vngariç, cujus quidem coronatio postea die 29. secuta est; à solo tamen Cardinali ab Harrach, non à Burggravio, coronatus est.

Coronatio Ferdinandi Tertii in Regem Bohemiæ.

Peracta utraq; coronatione, Commissarii reformationis Religionis in universam Bohemiam concesserunt, ut officio suo tam in instruendis idiotis, quam in reprehendendis, & corrigendis obstinatis fungerentur. quo vero major esset horum Commissariorum auctoritas, alios Cæsar ad singulas urbes misit, qui ęrario, & politicis intenderent, legesque recenter editas executioni demandarent. iisdem etiam imperatum est, ut " singulari studio Religionis Catholicæ promotioni, invigilarent, Cęsarisq; mentem omnibus ex- " plicarent. quia tamen plures Bohemiæ proceres nondum seriam Majestatis suæ mentem intellexerant, & rarius audebant sibi effingere tarditatis excusationes; S. M. Terminũ ultimo mensis Decembris expirantem, ad alios quinq; menses duxit: ita tamen, ut quilibet sibi persuaderet, hunc terminum fore ultimum, & post hunc nemini amplius indulgendum, adhortans de novo interim omnes & singulos peramanter, ut sui rationem habentes considerarent proprium statum miseram ignorantiam, qua præpediti se ipsos in perpetuum infidelitatis abyssum percipitarent.

Continuatio reformationis Religionis in Regno Bohemia.

Occasione autem, quod D. Baro de Done supremus Aulæ Magister Regis Vngariæ, necnon Consiliarius secretus Imperatoris, vir pietate, & prudentia in tota illa Aula, atque in tota Germania nemini secundus, datis è propriis redditibus supra quinquaginta millia florenorum ad redd-

menda Ordinis Teutonicorum bona, ut valgo dicunt Comendam, quæ Ægræ erat hæreticis antea oppignorata (quæ erat domina Ecclesiæ principalis, & Parochialis illius civitatis, atque aliarum viginti Parochiarum, quæ sunt in Comitatu) ut illam Religionem Sancti Ioannis adjiceret, cujus ipse D. Baro eques erat, prout ego ad ipsius preces à S. Sanctitate obtinueram; Speciales Commissarii à S. M. destinati fuerunt qui præfatam Commendam cum omnibus ecclesiis recuperarunt, & ejectis hæreticis prædicantibus to-
„ leratis, ob jus Imperiale, ac Saxonicum Catholi-
„ cos Parochos introduxerunt non sine incola-
„ rum strepitu, qui initio quidem mutationem difficulter admiserunt, transmissis Legatis, ad Saxonem; necnon ad Cæsarem, per quos petierunt ad minus jure Imperii usitatæ transactioni Passa-
„ viensi posse relinqui. verum apud Cæsarem, qui
„ jure belli etiam præfatam civitatem Ægrensem
„ ad obedientiam perduxerat, ista frustra dicta fuere, coactiq; cives parere. quod forte non fecissent, nisi pr.ᵘ tres turmæ equitum in urbem admissæ seditiosiores compescuissent, & castigatis aliquibus cæteros deterruissent. In principali ecclesia post aliquot menses fuit fundatũ Collegiũ P P. Societatis Iesu à Comite Slickio cũ maximo fructu animarum illius civitatis & districtus.

Fructus an. 1628. amplissimi.

Adornabatur initio anni 1628. omnium expectatione fructuosissimi, tandem aliquando post victorias non minori cura Religionis instauratio. in Silesiâ, & Wartenbergæ primum litteræ Cæsaris publicis valvis affixæ fuere, quibus seria restitutio ecclesiarum idoneis personis ab Vrati-
„ slaviensis Episcopi Legato Preinero destinandis,
„ magna modestia imperatum est; ut si primi co-
„ natus non succederent, fortior manus adhibere-
„ tur, prout postea adhibita fuit contra Iagendorfienses, Troppavienses & Kobellenses: quibᵘ adhuc pertinacius resistentib, præsidiarii fuere im-
positi.

trans Albim, & mare, tradito Niemburg, se recepit; dimissis etiã præsidiariis, qui hactenus Guelsoni arcem occupaverant, quorum loco Pappenheimiẽses recẽter successerant, & civibus, ut tanto securius pro Cæsare excubarent, arma ademerant: ita ut solum cis Albim servaretur Daniæ Regi Stadena, à Tillio tamen undique munitionibus cincta, quæ & commeatum prohibebant, & novos præsidiarios aliquoties conatos ingredi arcere non desistebant. Quare Stadenses de conservando oppido dubitare cœperunt; maxime impetrata non ita pridem Vertena arce, quę primaria sedes fuerat Archiepiscopi Bremensis, & Stadenis vicina, ac commoda, quorum pręsidiarii Danici sub duobus signis valde imminuti juxta pacta deditionis Stadenam deducti plus oneri, quam subsidio obsessis, lignorum, & salis inopia laborantibus, fore cognoscebantur.

...norum projectus.

Stadena obsessio a Tillio.

Desperatis itaq; rebus Danicis, statim de maris Baltici dominio & de servanda Crempena, & Glüchstadio præcipua sollicitudo Regis fuit. Quare sub initio anni celebrem Conventum Ordinum regni Daniæ, admissis etiam Legatis Hollandicis, nec non Suecicis, instituit, ut de reparanda fortuna diliberaretur. Ordines quidẽ Danę bella pertęsi, sedulo pacis rationem inculcarunt, clarisq; illam rationibus suaserant, mox nihil reliquum fore, si miles Cæsareus tam frequenti numero regionibus illis admitteretur, & vicinas circum Regiones, occupata jam tota Marcka Brandenburgica, & Mechelburgensi, & Pomeraniæ ditionibus, fluviorũ ostia, & port⁹ insideret. Hollãdi vero & Sueci ex ulteriori bello divergium sibi promittentes nihil omiserant, quo Regi vindictam spiranti, eandẽ ut facilẽ ex possessa adhuc Crẽpena, & Glückstadio persuaderẽt: in quem finem Hollandi sua auxilia tã liberaliter

Comitia Danica.

 obtule-

obtulerunt, ut illinc multi in suspitionem ambiti regni ab ipsis devenerint; c ediderintque huc etiam spectasse tam liberalem promissionem unius legionis, quam Laurentius Realis ipsorum nomine prout diximus, ad Sundæ transitum, eorumq; etiam impendiis extra ordinem aliorum auxiliariorum tuendum obtulerat; videlicet eo fine, ut optimam regni partem, imò optimum Orbis vectigal pignoris loco suæ Hollandiæ obtinerent.

Legatio Hollandorum.

Postulata Cæsaris apud Lubecenses.

E contra Lubecæ Cæsarei Legati congregati cum Wallesteinio, & Tillio de oppugnandis reliquis ditionibus Regis deliberantes, maxime in tanta navium inopia, quas tamen ad occupandas insulas omnino necessarias nullus dubitabat, à Lubecensibus illas multis precibus, ac deinde gravioribus rationibus in medium productis contenderunt. verum Lubecenses hactenus medii sese à bello Danis perpetuo vicinis inferendo excusarunt; & ne ad illud auctoritate majori adigerentur, culpam omnem in reliquas Anseaticas civitates, à quibus vel maxime dependebant, singulari studio rejecerunt. quare Cæsarei tantum exiguo navigiorum numero instructi, glaciem crassiorem expectarunt. verum, cum illo anno tam densa non fuisset, de transitu in Daniam desperarunt. Cęsar tamen ne quid omisisse videretur, Comitem Swartzenburgum Aulæ Præfectum ad civitates Anseaticas ablegavit, ut instituta nova ratione commercii addicentes auxilia navium contra Danos impetraret. Verum cum horum difficilima inter diversissimos ordines, pleramque proprium commodum tantum spectantes, deliberatio in sextum mensem extracta fuisset, nihil effectum fuit.

Triumphus Pragæ de captivis & vexillis.

Nobis jucundum fuit videre Pragæ recenter à Comite Slickio adempta quinquaginta signa peditum, & quadraginta sex equitum, quæ ex castris Danicis in triumphum magno turbarum,

& tympanorum strepitu deducta, ac Cæsari per Præfectum Principis Wallesteinii una cum octoginta captivis, duobus Tribunis, & triginta Capitaneis oblata fuerunt, & postea Viennæ in Sacello D. Virginis Lauretano, in Ecclesia Sancti Augustini erecto, ad opprobrium hostium, & perpetui trophæi monumentū suspensa. captivos Cæsar Pragæ aliquandiu attineri jussit, ac postmodum jure belli, clementissime tamen cum ipsis agens. eosdem, prius accepta fide, quod spatio sex mensium contra S. M. non essent militaturi, dimisit. Laurentium Realem diligentius asservari, & Viennam sub custodia mitti jussit; nam is in Indijs pluribus annis Hollādicis copiis Præfectus majoris videbatur experientiæ, & rerum Germanicarum peritiæ, quam ut tam facile dimitti posset. Quare eundem vidimus ad sextum mensem detentum, sæpius examinatum, & sæpius à submissis Relligiosis ad Catholicam Fidem, si forte resipiscere voluisset, invitatum sed semper nulli Fidei addictum, atheum potius, quam hæreticum se professus est.

Magnum exercitum illis diebus Cęsar collegerat in limitibus Svveviæ sub Comite Wolfgango à Mansfeld sexdecim millium, & amplius peditum, ac mille quingentorum equitum, qui circa Ylmam hyberna fixerant, omnibus metum incutientes. ingentesque pecuniarum collationes instituentes. De hoc exercitu variæ tunc erant conjecturæ; exortis enim tumultibus Italicis ob Vincentii Mantuæ Ducis obitum, & Ducis Niversensis controversam possessionem, multi Italiæ tunc metuebant. Alii Helveticos continendos dicebant, ne dum fœderatis Argentinensibus Vlmensibus, Norimbergensibus, aliisq: civitatibus Imperialibus imperarentur sacrarum fortunarum restitutiones juxta mandata, prępedirent. Nonnulli etiam exercitum ad omnem eventū, vel in Vngaria, vel in inferiori Germania

Novus exercitus Cæsaris in Svvevia, & in quē finem.

applicandum judicantes, eundem ibidem optime detineri censebant, ut secundo flumine, ubicunque necesse foret, evocaretur. Unum constabat, propter illius exercitus præsentiam, hæreticorum animos, alioquin ad novas spes erectos, plurimum concidisse. Daniæ Rex nedum de Germaniæ auxiliis diffidens, magnam spem in civitates Imperiales propter Religionis instauratio-„ nem, & bonorum Ecclesiasticorum restitutionem multis in locis publicatam. & universaliter præparatam, offensas repusuerat; eratq; qui fœdus contractum fuisse diceret, cuj' se primarium Ducem Marchio Durlacensis etiam ascitis in societatem Gallis gloriabatur. sed hæc omnia consilia (fugiente Marchione) per hujus exercitus constantiam dissipata sunt, hostes extenuati, & Cæsaris auctoritas vel maxime fuit per Imperium stabilita.

Fructus illus exercitus.

Quod de restitutione Catholicarum ecclesia-„ rum dicebatur, notavimus propter pericula ge-„ neralis alicujus seditionis, commotis nonnihil „ Helvetiis, quos tantę copię excitaverant, nedum „ omnino naturam fuisse mãdati concepti publi-„ catione, exercitus tamen præsentia multis in locis, præcipuè apud Suevos, ubi frequentissimæ sunt civitates Imperiales corruptæ, non parum sacrarum fortunarum restitutionem promovit; illo etenim præsente, liberrime Cæsar Episcopo Augustano me instante, mandavit, ut pagos sibi subditos omnes, & hæreticorũ, Protestantiumq; dominorum hacten' refractarios secundũ tenorem transactionis Passaviensis Catholicæ Religioni obtemperantes redderet. Quod idẽ Leopoldo fratri imperavit, ut Campiduni, Mem̃ingæ, Colmarię, & alibi in superiorib' hęreditariis regionibus attentaret. Magno etiã Ordinis Teutonici Magistro comissa fuit instauratio prisci ritus oppidi Bopfingensis, Nortlingensis, Aulen, Dinckelspulhii, & Gemundii, servata pace Passavii.

Variæ exequutiones.

Fuere

Fuere hæc certe prænuntia futuri decreti Generalis, ut præsente exercitu initio facto, minus alibi, absente forte, sentirentur, vel pertinaciores adigerentur. Memmingæ enim militum motus statim binas ecclesias pro Catholicis expressit. Lindavii etiam sexcentis militibus semel admissis, securissimi Cæsarei Legati, Comes Hugo de Montfort, & Episcopus Constantiensis claves oppidi, domus Prætoriæ, & armentariæ, restitu- «
tionem bonorum Ecclesiasticorum non sine in- «
signi fructu spirituali urgere cœperunt, & Vlmē- «
ses hactenus rigidissimi solum ad strepitum vicinorum militum per Legatos, dicto Cæsaris sese fore obedientes promiserunt.

Austria reformata.

Apud nos in vicina nobis superiori Austria terminus emigrationis omnibus nobilib⁹, Catholicæ Fidei nomen dare detrectantibus, indictus, non longe distabat. quare certatim proceres Cæsareā Aulam accesserunt. ut ejusdem termini extensionem impetrarent; impossibile enim multis videbatur, temporalibus bonis tam cito renunciare, cum turbatis adhuc rebus, nec justus emptor. neque æquum precium inveniretur. ideo prolixiorem terminum, & perpetuum, aut saltem diuturniorem accessum, ac recessum in propriis hæreditatibus postularunt. Verum cum res periculo non careret, & plures mecum notassent dilationes istas non nisi in spe mutationis fortunæ Cæsareæ, (quod facile, vel morte, vel bellis Turcicis supervenientibus, vel novis seditionibus enascentibus potuisset contingere) inniti, precisa longiori dilatione, proxima hebdomada Sancta ante Paschatis instantia solēnia, fuit ultimus terminus emigrationis constitutus: bonorū vero quorumcamq; venditionis terminus semptem mensium concessus, quo tempore accessū, & recessum liberū modestiæ haberēt. vel aliud Cæsaris judiciū opperirentur. Serio interim Cæsar per Comitē de Trautmansdorf Arcani Cō-

Austria liberata è ma-

 silii

*nibus Ba ..ti*o filii Consiliarium apud Electorem Bavar. æ cessionem superioris Austriæ vrgebat, pro qua Sua Majestas hæreditariam donationem superioris Palatinatus eidē Electori pia commutatione offerebat, & subditi ipsi Austriæ magis erga Cæsarem, quam erga Bavarum propensi, non contemnendam summam signati auri sexcentorum millium florenorum liberalissimè addicebant. In Bohemia vicani propter indictam Catholicam Religionem insolentiores non exiguum metum nobis incusserunt, præcipue illi, qui *Pragæ*, ubi tunc eramus proximi, ac magno numero congregati; Senatum Costlicienſem ferro, & Igne castigandum statuerant, & in ditionibus Liechtensteinii, ac Baronis à Treskca contra Præfectos invecti, aliquos male mulctarant, aliosq; insidiis præoccupandos, ac delendos sperabant, ut sic Catholicæ Religionis jugum ipsis sola obstinatione molestissimum quocunque modo excuterent.

Tumultus Bohemia. Hinc constans fama incrementum à singulis suspiciens, non solum Bohemiam, sed magis alias orbis partes pervaserat de vicanis, qui Cæsarem Ferdinandum in venatione opprimere constituerant eumque cum sua aula ad laqueum damnare, ad cujus famæ rumorem nos omnes inhorruimus, magis quando Cęsar evocatis quatuor mille militibus per Wallesteinium vicanos illos comprehendi, ac nisi modestiæ locus foret, penitus deleri perceperat. ex quorum rigidiori examine postea constitit, jactari verba incondita à sceleratis contra Catholicos, eorumque primarios promotores à quibus nec Cæsareæ Majestatis dignitas excipiebatur. auctor tamen talis conspirationis in Vngariam, ac postea ad Turcas mature evasit, & secundarii aliqui rigidissimis tormentis subacti, pœnas temerariæ conceptæ seditionis ac parricidii luerunt.

Militum concursus. Evocaverat hic tumultus, (quem verebantur omnes initio fore in Bohemia universalem) ex Germa-

Germaniæ meditullio ad limitem Bohemiæ, in ditionem scilicet Norimbergensem, & Bambergensem, quadraginta quatuor turmas equitum, sub ducibus Helbron, Merode, Montecuculo, Isolano, & Fourio, sed sedato tumultu, iis opus non fuit, quare in iisdem limitibus prope " Francofurtum hæserunt. Qua occasione Comes " de Hanavv dudum controversam Præfecturam Schligteranam, Ecclesiæ Herbipolensi jure debitam, ejusdem Ecclesiæ Episcopo coactus fuit restituere, enixis precibus contendens, ut decursorum fructuum gratiam obtineret, cujus exemplo cæteri Protestantium non parum conterriti, de restitutione aliquando sacrarum fortunarum facienda nihil dubitarunt.

Progressus Religionis in Palatinatu.

Faciliorem progressum etiam invenit Catholica Religio in Palatinatu, ubi præter omnem spem, qui pessimi aliquando fuerant Heidelbergæ, Germersheimii, Altzeii, Neostadii, Crucenagi, Simmerii, Kurchenheimii, Cæsaris litteris felici quadam necessitate illos ad Christum compellentibus, Catholicam Religionem amplexi sunt. Hagenauæ integra civitas initiata fuit Catholico ritu, & Spiræ, (restituta P P. Dominicanorum ecclesia) magna pars civium hæresim abjuravit. Francofurtenses, in eorum civitatẽ instante Cæsare, cujus nos litteras, & mandata procuravimus, instante etiam Archiepiscopo Moguntino, P P. Cappucinos admiserunt. Ratisbonenses à Cæsare moniti, ut cum Catholicis mitius agerent, istis diebus publicas supplicationes per omnes urbis plateas etiam insolitas, quas hucusq; non obierant, tolerarunt, & novæ Ecclesiæ sectariæ, ut Catholicorum Ecclesiis valedicerent, fundamenta jecerunt. Soli Argentinenses, cæteris omnibus pertinaciores, Cæsaris placita scissis animis publicarũt; nec statim parere volẽtes, nec cõtinuo eadẽ rejicientes, in aliud tempus eorũdem excutionem distulerunt, hoc interim reverentiæ

Cæsareis literis deferentes, quod nocte, dieque eisdem excubias addiderunt, ne ab insolenti plebe discerperentur, & culpa in universum Senatum redundaret. Pertinacissimi Franckendalenses, (quorum una erat sententia potius locum, quam Religionem mutare, cæteris à præsidiariis militibus liberatis, aut valde sublevatis, plures præsidiarios, quam cives numerarunt.

De Archiepiscopatu Magdeburgensi dispositio.

Iam pridem de Metropolitana Ecclesia Magdeburgensi laboratum fuerat; illa enim indebite commendata fuerat Ioachimo Friderico Brandenburgico, qui cum contra Cæsarem arma gessisset, & Legationibus obeundis implicatus, à Sua Majest. proscriptus fuisset; ipsos Canonicos offenderat. Quare metuentes ne dignitas ad Catholicum devolveretur, & ipsi ad Catholicã Religionem adigerentur, Electoris Saxoniæ filium secundogenitum postulare deliberarunt, ut si primo administratore destituerentur, saltem suæ sectæ validum Mecænatem victori Cæsari opponendum nanciscerentur. Quod cum scivissem, retulissemq; Cæsari, ejusq; ministris, instans ne cũctarentur in remediis adhibendis, ob multa mala, quæ inde oriri poterant, Sua Majest. per certum hominem Pseudocanonicis sub gravissimis pœnis præter ipsam actus nullitatẽ, interdixit; ne in Archiepiscopi electione, seu postulatione procederent: Electori vero Saxoniæ per literas significavit, quod cum tanta ei voluntate esset astrictus; tamen cũ ille se ingereret in nova electione Archiepiscopi Magdeburgensis, & curaret, ut aliquis ex propriis filiis eligeretur; nõ posse salva justitia talẽ Catholicorum injuriam permittere; cum supradictus Archiepiscopatus post transactionem Passaviensem ab hæreticis fuisset occupat⁹, pro qua causa non potuerant Catholici in Camera Spirensi prosequi multas alias causas pro restitutione aliorum bonorum Ecclesiasticorum ab hætericis occupatorum, nolentes

Cæsaris literæ ad Electorem Saxoniæ.

hæreti-

hæreticum quemlibet recognoscere pro legitimo Archiepiscopo Magdeburgensi, ad quem secundũ Imperii constitutiones spectabat esse relatorem causarum. Addidit præterea Cęsar, quod cum multas auri myriades pro præfato Archiepiscopatu recuperando impendisset, eos non nisi in divinum servitium relaxare se velle. quare eum amice admonebat, ne aliter sentiendo esset ipse causa, & origo novorũ tumultuum, & bellorum in Germania; se enim firmissime statuisse, nolle permittere in Imperio hujusmodi inconvenientia. sed hæc nostræ diligentiæ conamina nullũ effectũ habuerunt: nam post aliquot dies Pseudocanonici se excusarunt, quod ante receptum mandatũ S. M. Principem Augustũ Electoris Saxoniæ filiũ in Archiepiscopum postulassent. ipse quoq; Elector Saxoniæ S. Majestati respondit, cum duos dies ante literas S. M. oblatas consensisset, ut Augustus filius postulationem acceptaret, se jam non posse sine sui honoris jactura permittere, ut eandẽ renunciaret. Quare novis, & violentioribus remediis uti necesse fuit; & ideo S. M. iterum scripsit Electori, se non posse à præscripta mente, neque ob publicum Imperii commodum, neque ob privatum proprium recedere. constituit præterea virum magnæ auctoritatis, ut compulsis populis Principatus Magdeburgensis, Archiepiscopatui subjectis, ad pręstandum novum juramentum fidelitatis, & obedientiæ Suæ Majestati, illius possessionem, & dominium armata manu retineret, & defenderet. insuper constituit Cōmissarios, qui inibi quæstionem haberent contra omnes supradictos Pseudocanonicos ob diversa capita criminis læsæ Majestatis, cum non minus ipsi, quam eorũ præteritus Pseudoadministrator, rebelles contra Suam Majestatẽ & Imperium fuissent. Interea Tillius, commissa Comiti de Anholt cura obsidionis civitatis Staden, cum sex legionibus peditum, & ma-

Responsio Pseudocanonicorũ ad Cæsarem pariterque Electoris Saxoniæ.

Nova remedia pro rescinda postulatione supradicta.

Tillius Frisiam orientalem ingreditur

cum suis legionibus, & ad quem finem. & magno equitum numero Frisiam orientalem ingressus, stationem cœpit, quasi comitatum illum Imperio subjectum, ab Hollandis occupatum, recuperaturus: sed revera ut illorum vires diverteret, eisque timorem injiceret contra Hispanos belligerantibus. certum enim erat hujusmodi recuperationem perfici non posse iis temporis angustiis, eoque belli apparatu, cum inimici civitatem Emden, & Ten-ort firmissimas arces in sua potestate retinerent. Meliorem effectũ obtinuit.

Concordia inter Cæsarem, & Bavarum pro restitutione Austriæ superioris. Comitis de Trautmansdorf cum Electore Bavariæ ob superioris Austriæ restitutionem tractatus; licet ab initio habuerit remoram ex postulatione cautionis illarum provinciarum, quas Cæsar in compensationem crediti Bavarici daturus erat, quæ reproducta resolutione Electorum in Conventum Mulhusi, qua pro suo arbitratu poterat S. M. disponere de provinciis Friderici Palatini proscripti; & insuper promittente S. M. defendere provincias dandas Bavaro; sublata fuit. præcipua concordiæ capita fuere, ut daretur libere Bavaro pro se & suis successoribus Palatinatus superior, una cum quatuor Præfecturis Palatinatus inferioris cis Rhenũ, in quibus est Heidelberga Palatinorũ antiqua, & princ palis sedes, & Mañheim inter Germaniæ arces munitissima; secundo ut daretur diploma Electoratus perpetui S. Serenis. Celsitudini, ejusq; stipiti. quare

notandum. per istã concordiam, quæ in principio Maij executionem sortita est. duo gravissima negotia Catholicã Religionẽ spectantia complementũ habuerunt. nam sublatæ fuerunt suspicionum umbræ inter Domũ Austriacã & Bavaricam, ex quarũ discordiis in Germania, quot oriri potuissent Catholicæ Religionis pericula, & ruinæ; supra retulimus: & in hoc quilibet bonus Catholicus sũmopere animadvertere debet. Secundo, quanti fuerit momenti translatio unius voti Electoralis hæretici in Catholicum, nemo est tam pa-

rum

rum Germanicarũ rerum expertus qui non plene cognoscat. in quo negotio non minus sub Pontificatu Gregorii XV. fœlicis recordationis, quam sub isto Sanctissimi Domini nostri Vrbani nos laboravimus, & desudavimus, Deo dante vires, & incrementum.

Eodem mense per litteras patentes mandavit Imperator Moravis, ut omnes dictæ provinciæ hæretici, nisi Catholicam Religionẽ susciperent, intra sex menses ex illa egredi, & inter sex alios, suas omnes fortunas vendere deberent. Reformavit præterea constitutiones omnes, & leges ejusdẽ provinciæ, illas præsertim quæ contra Religionem, & libertatem Ecclesiasticam erant. Insuper ad præstandum ab illis populis Regi Vngariæ juramentum fidelitatis, necnon ad multa alia necessaria in beneficium eorundem, dietam illius Marchionatus pro fine Maji in civitate Zenoimæ indici mandavit. ideo statim Brunæ judicia ejusdem dietæ præparatoria cœpta sunt, in quibus præter alia, quæ expedita fuere, Baro Bioscus hæreticus, & ex primariis illius provinciæ rebellis, non sera vindicta Divina capite plexus est, ex eo quod inter alia perpetrata facinora Decanum Sarcandrum in principio rebellionum atrocissimis cruciatibus Martyrem effecerat.

Literæ patentes Cæsaris, ut hæretici Moraviæ, nisi infra sex menses Catholicam Relig. susciperent, discederent ex tota Provincia.

Publicatio Dietæ Marchionatus Moraviæ.

Rex Daniæ infausto nihil attonitus, nec terrefactus augurio, quod incolæ Haffniæ Regiæ suæ residentiæ conceperant ex repentino fulminis casu, quo Cathedralis campanarum turris diruta fuerat, & in sacellũ Regium dejiciens omnia antecessorum Regum monumenta quassarat; solvens ex portu cum valida classe appulit ad parvã Insulam Ducatus Holestain Femeren, quam statim occupavit, cæsis quinq; wallonũ turmis quę in præsidium constitutæ erant. deinde è regione ejusdem insulæ novum propugnaculũ extruxit, hinc ad civitatem Kylę se transtulit, ut ea potitus, tutiorem, & liberiorẽ descensum haberet in terram.

Præparatoria Iudicia Brunæ profutura dieta.

Rex Daniæ occupat insulam Femeren.

Idem reiicitur à civitate Kyla.

In virtute Imperialium. ram. sed spe frustratus est: nam magno impetu illam oppugnare incipiens, virtute tamen Imperialium rejectus, in Zelandiam cum paucis navibus recessit, reliquum classis in canali Femeren relinquens ad defendendã eandẽ insulã, & propugnaculũ in continenti, quod post paucos dies ab Imperialibus recuperatum fuit, cæsis, & dissipatis multis turmis hostium, qui fugientes in classem ob maris æstum è littore semotam se salvos reddere non potuerant. cives Stralsundi (quę *Cives Hansiaticæ civit. Stralsundi deficiunt à fide Cæsaris.* est civitas Ligæ Hansiaticæ in Pomerania (ob occupationẽ à Cæsareanis insulæ Rugiæ, & ob propugnaculum ab eisdem erectum in parva insula, quæ est è regione canalis, seu portus civitatis, nimium de sua libertate dubitantes, inito consilio cum Rege Daniæ, præfatum propugnaculum stricta obsidione oppugnarunt, ac tandem expugnarunt. quod indigne ferens Colonellus Arnheim, *Colonellus Arnheim obsidet Stralsund.* ad castigandam eorum rebellionem, cum duodecim millibus armatis cœpit obsidere civitatem, sane non valde maturo consilio, ob multa, sed præcipuè, quod non poterat impedire subsidia, quæ per mare ventura erant.

Dum per littora Baltici maris tali modo belligerabatur, in tota fere Germania laborabatur in *Vberes fructus Cathol. Relig. in Palatinatu Heidelbergensi.* vinea Domini lolium hæresis extirpando. In Palatinatu Heidelbergensi Patres minores strictioris Ordinis observantiæ Sancti Francisci hoc tempore ex Calvinismo ad Catholicam Religionem reduxerunt civitatem Wolffstein cum adjunctis suis undecim pagis, sic etiã civitatem Stromburg cum duobus oppidis, & quatuordecim pagis; pariter civitatem Monzingensem; Archisatrapiam totam civitatis Cæsaris Lautrensis cum tribus oppidis, & sexaginta pagis; dominium Hoheneckencum quatuor pagis; oppidum Rockenhausium cum sex pagis; arcem Naumburg cum duodecim pagis, & oppidum Oppenheimense.

Cæsaris libe- Cæsar ad propagandam Catholicam Religionem

rem in Bohemia, quamvis regium ærariū, ob tot & tantas in bellis cōfectas expensas, haberet exhaustum, in Dei tamen solum protectione confidens donationem quindecim Cruciferorum pro quolibet magno modio salis regni Bohemiæ annuatim statui Ecclesiastico contulit.

ralis donatio quindecim Cruciferorum pro quolibet modio salis regni Bohemia statui ecclesiastico ejusdem regni.

Præterea quia in constitutione statutorum, & Legum regni Bohemiæ aliquæ erant ex eis, quæ ambiguitate, & perplexitate laborabant, flagitante Card. ab Harrach, in status Ecclesiastici beneficium aliquas declarationes effecit, quas lector videbit infra inter diplomata Cancellariæ regni Bohemiæ.

Haud igitur mirari debemus, si Deus, qui dat affluenter omnibus in eum sperantibus, amplissima Cæsari dona cōferre non destiterit, prout eo tempore accidit, nā Comiti de Anholt post multorū mensium obsidionem civitas Staden dedita est, Colonello Morgan, qui eā defenderat, spondente, nec ipsum, nec suos milites per sex mensium spatiū militaturos contra Cæsarem. Qui antequā Praga discedeet, ad Moraviæ dietā iturus, quæ in fine Maj, & principio Iunii celebrata fuit; Ferdinandum Magnum Hetruriæ Ducem cum Principe Ioanne Carolo ejus germano, suos ex sorore nepotes, splendidissime, tanquam Austriæ Archiduces, excepit, pariterq; eodem tempore, cum multo honore & benignitate admisit Antistitem D. Ioannem Baptistam Pallottū Nuntium extraordinarium Sanctissimi Domini ob negotia Ducatuum Mantuæ, & Montis Ferrati, à me ad S. Majest. introductum. deliberationes postea Dietæ Moraviæ felicissimū habuere successum. quia præterquam quod omnes status illius provinciæ coram Imperatore fidelitatē Regi Vngariæ, tanquā legitimo successori jurarunt; spoponderunt etiam, se per singula familiarū capita semel tantum sex florenos soluturos, & pariter illo anno ad muniendas Vngariæ Turcis limitaneas arces

Civitas Staden post multorum mensiū obsidionem venit in manus Comitis de Anholt pactis honestis conditionibus.

Adventus in Pragam Ferdinandi magni Hetruriæ Ducis.

Adventus in Curiam extraordinarii Nuntii.

Deliberationes Dietæ Moraviæ felicissima pro Cæsare.

unam

unam secalis mensuram per singulos subditos, & per singulas domus civitatũ: promiserunt prætere a Regi Vngariæ tanquã novo provinciæ Marchioni viginti millia florenorum, totidemq; Imperatrici & ministris cancellariæ. quibus firmatis, Rex Vngariæ Marchionatus privilegia confirmavit, & publico juramento comprobavit; ea nimirum forma & tenore, quo ejus parens confirmaverat, & promiserat. Verũ Imperator, antequam Zenoima discederet, publicari mandavit novas leges, & constitutiones ab illis populis observandas, præsertim nonnullas circa Religionem reformatas, quæ fuerãt antea ab antiquis Regibus Bohemiæ, & Moraviæ Marchionibus hæreticis prolatæ. in qua reformatione ex ordine Card. à Dietrichstain, & meo multum desudavit Canonicus Ernestus de Platais. præter hæc Imperator ante suum discessum assignavit statui ecclesiastico in dietis, & similibus provinciæ functionibus primum locum, cum antea ex temporum præteritorum iniquitate non nisi secundum haberet.

Venit in manus Ducum Imperialium arx Kremp.

In hujus anni fine varii fuerunt rerum Imperialium eventus: nam Krempa arx munitissima Ducatus Holestain post aliquot mensiũ obsidionem in potestatẽ Torquati Comitis Ducis Guadagnoli Generalis Imperialium bombardarum honestis conditionibus devenit. sed talem eventum obsidio arcis Glückstadt, in proxima ripa fluminis Albis sitæ, sortita non est, cum subsidia, quæ è mari in ipsam inferebantur, non potuissent impediri. civitas vero Stralsundt cum jam vix posset amplius subsistere acriter oppugnantibus Imperial. qui cum harpagonibus usque ad muros devenerant, cœpit agere de pactionibus, easque cum Duce Fritlandt (Pomeraniæ Duce mediatore) conclusis; postea tamen concordia suum non habuit effectũ, quoniam cives magno obtento subsidio, cum valida classe naviũ à Rege Sueciæ (qui ante paucos dies illius civitatis suscepe-

Cives Stralsund tractant cum Duce Fritlandt de conditionibus pacis, & concludunt, sed postea re-

sceperat protectionem) illã amplius servare noluerunt. Hinc non defuit, qui id inconsideratio ni, & non solitæ prudentiæ & perspicacitati Ducis Fridlandi verterit, eo quod conclusis conditionibus, non debebat proficisci Gusterou (quæ sedes est solita Ducum Mechelburgensium ibi proxima) ad capiendã ejusdem Ducatus possessionem, qui ei ab Imperatore ob impensas, & servitia in bellis præstita concessus fuerat, cum prædecessores Duces (quorum familia per quingentos annos dictum Ducatum possederat) rebelles extitissent. præterea non debebat executionis concordiæ onus Duci Pomeraniæ cõmittere, sed ipse illud in se suscipere, & ante discessum perficere, cum verissimum sit, quod de fortuna asseritur: fronte capillata, post hæc occasio calva.

cedunt à concordatu.

Interim pro convocando Electorali Conventu Ratisbonæ pro Imperii pace, & electione Regis Romanorum multis consumptis laboribus per multos menses cum Electoribus frustra insudatum est; nam etiamsi Electores promptissimos se ostenderent ad celebrandum Conventum; tamen Cæsari præsentarunt prius moderanda esse gravamina, quæ omnes Imperii Principes in propriis provinciis ab armis Imperialibus patiebantur propter exercitus magnitudinẽ, illiusq; violentiam, & rapinam; & ideo quamvis à Cæsare transmissus in Imperium Comes Rambaldus de Colalto, missionem fecisset quindecim millium equitum à servitio Cæsareo, & deinde valde bonas, & prudentes ordinationes circa disciplinam, & vitam militarem reliquis dedisset; non tamen expetitus effectus sequutus est; vel quia remedium non fuit sufficiens, vel quia Principes Imperii voluissent, ut pene omnium militum Imperialium (aliquibus paucis cum exercitu Ligæ Catholicæ solum relictis) missio fieret: quod quidem Cæsar nec poterat, nec debebat præstare; tum propter negotia ejusdem Germaniæ, quæ adhuc

Procuratur cõvocatio conventus Electoralis Ratisbonæ pro electione Regis Romanorum sed frustra.

huc ignē malæ voluntatis sub cinere fovebant; tum etiam ob Italiæ rumores, ac tandem ob pericula, quæ im̄nebant propter pacem cum Turcis non firmatam; cujus spem licet enutrirent mutuæ Oratorum inter duos Imperatores transmissiones, tamen quia adhuc ratificata non erat, in ea quidem fundamentum fieri non poterat; immò, etsi ratificata fuisset; quia jam antea experimento compertum fuerat, eam Turcas tanto tempore observasse; quanto eam frangere non potuissent, cum eorum vires in alias partes distra essent; maxime extimescendum erat.

Procedebatur interea ab Imperialibus Commissariis Magdeburg transmissis ad ulteriorem quæstionē contra Pseudocanonicos ob expositas causas: quare illi magnopere metuentes Viennam (quo paulo ante Curia Cæsarea redierat) duos Oratores pariter Pseudocanonicos sectæ Calvinisticæ, ut sese à postulatione facta excusarent, trāsmiserunt; credentes hac via suæ rebellionis pœnas elapsuros. proposuerunt igitur Cæsari Oratores, Capitulum, & omnes postulando filium Electoris Saxoniæ, credidisse summopere voluntati S. M. satisfacturos, quandoquidem postularant filium Principis tanta Cæsari voluntate conjuncti, tantumq; de eo benemeriti; attamen si capitulum, quod crediderat, non erat assecutum, rogabant S. M. ut suggereret opportunū facto remediū, quod Capitulo erant repræsentaturi, ut quoad fieri posset, S. M. morem gereret. Cæsar clare perspiciens hos sub vestimentis oviū lupoīū animos abscondere, eis per Cancellarium respondit, ipsos ac reliquos ipsorum socios valde graviter errasse in facta postulatione, non solum quod contra multa justitiæ capita, secundum Imperii constitutiones, & contra alia nō consentanea voluntati S. M. attentaverant; verum etiam ob eandem causam ab illis repræsentatā conjunctionis, & amicitiæ Saxonis cum S. M. quoniam futuri

Cæsar reiicit propositiones Pseudocanonicorum oratorum Capituli Archiepiscopatus Magdeburgensis.

erant

erant fortasse causa, & origo perturbationum, & discordiarũ inter duos Principes tanta animi voluntate in publicum Imperii cõmodum conjunctos. ideo ipsis, qui erraverant sedulo cogitandũ, qua ratione rem cum ipso Saxone possent componere. Tali responso perterriti Pseudocanonici Oratores, & multo magis deinde cum per alios tractatus ab eis cum ministris Cæsareis initos rejecti, cognovissent constantissimam Cæsaris in hoc negotio, & inflexibilem voluntatem; pavidi, & animo confusi in sola spe protectionis Saxonicæ nisi discesserunt. Quare iterũ Cæsar mandavit suis Commissariis, ut contra eosdẽ procederent, & quæstionem adornarent. quæ postea quem finem habuerit, anno sequenti erit referendum.

Pari zelo, & pietate Imperator cum ei repræsentassem, in Stiria, Carinthia, Carniola, aliisque proximis hæreditariis Austriacis provinciis reformationem Religionis optatũ finem non habuisse, nec habere posse; ex eo quod nobiles & Barones in mandatis reformationis non inclusi, cives, & plebejos clam à suscipienda Catholica Religione rettrahebant; mandavit per particulares patẽtes literas, ut omnes Barones, & nobiles hæretici earundẽ provinciarũ intra sex menses vel Catholicã Religionem profiterentur, vel egrederentur ex eisdem provinciis; permittens tamen illis, ut infra annũ suas fortunas vendere possent, quemadmodum in Bohemia factũ fuerat. Sed Imperatoris mens decidendi hoc tempore in favorem Catholicorum primũ statutũ Imperii gravamen, (quod est Religionis) gloriosissima, maximaque fuit omnium, quæ ab introductione Lutheranæ hæresis factę fuerunt in Germania; nam licet tot, tantæque difficultates emerserint, quantæ, & à me, & à multis aliis ministris, multorum mensium labore superatæ sunt; eo tamen magis pietas S. M. Dei ope adjuta reluxit; supradicta tamen decisio in scriptis redacta, (ea forma, & teno-

Cæsaris literæ patentes in Stiria, Carinthia & Carniola, ut Barones & nobiles hæretici, nisi infra sex menses Catholic. Relig. susceperint, debeerent ex provinciis discedere.

Gloriosissima, & præstantiss. deliberatio Cæsaris in favorem Religionis Catholicæ.

re, quo in secunda nostrorum Commentariorum parte describitur) non hoc anno, sed sequenti publicata fuit. tanti enim ponderis res Catholicis Electoribus seculo consideranda debuit transmitti. Hi vero post maturam considerationem summis laudibus Cæsaris pietatem, & constans animi propositum extulerunt; quibus præconiis annuit ipse Deus, dum post paucos ab ipsa deliberatione dies Cæsarem insigni victoria remuneratus est. nam cum Rex Daniæ cum sex legionibus peditum, & quindecim equitum turmis occupasset Insulam Usedum, & postea civitatem Wolgast sedem Ducum Pomeraniæ, sperans cum auxilio Regis Sueciæ, ejusdemque populorum Pomeraniæ, majores progressus se facturum ex adverso Dux Fridlandt, motus cum sex mille peditibus, & mille & quingentis equitibus, ante præfatam civitatem post sex horas certaminis illum vicit ac majori parte exercitus cæsa, fugavit. quare primum in civitatem, deinde in arcem mari circumdatam, unde, cum securum se non crederet, ponte combusto, in classem se recepit: civitas vero à Duce Fridlandt die sequenti capta fuit, & militum deprædationi tradita, atque arce vesperi cum pactis, & conditionibus recepta, totam ditionem in Cæsaris devotionem confirmavit.

Rex Daniæ occupat Wolgast.

Pugnat cum Duce Fridlandt, fugatur, & vincitur.

CARO-

CAROLI CARAFFÆ
Episcopi Auersani

Commentariorum
DE GERMANIA SACRA RESTAURATA.

Continuatio, siue

PARS SECVNDA
Vsq; ad Annum 1641.

HAbito interim Stockholmię solenni Ordinum regni conventu, Gustaphus Adolphus Suecorum Rex causas explicuit, quibus bellum contra Cæsarem susceperet, easdemque libello complexus typis excudi curavit, Latino sermone & Germanico Tenor erat: Quod Rex, dum opprimerentur amici & clientes, aliaque Germaniæ vastatores (exercitum Cæsaris annuebat) facerent, quæ non parũ se irritare poterant, habuerat occasionem quidem belli: neq; opportunitas deerat rei bene gerendæ, invitantibus, imò enixè postulantibus Germaniæ incolis, ut arma caperet, suadentibusq; exteris amicis, ut dũ paries vicinus arderet, propriæ domus incendio consuleret; voluerat tamen nunquam pacem rumpere, cujus erat amator & cultor; & maluerat securitatem propriam Dei, & innocentis conscientiæ bonitati commendare, quam dare se in belli discrimina præcipitem, unde periculum

Belli Suecici contra Cæsarem suscepti causa.

lum sibi, amicis incommoda erant oriunda. Verum cum anno M. DC. XXVI [illegible] contra Polonos exercitum ducens propius observare incepisset Germaniæ grassatorum motus, amicorum monita vana non fuisse, & quo propius Cæsarei ad mari Balthico adiacentes provincias, accederent, eo plura tentare, quæ bellum provocarent, dignoverat: in primis enim eodem anno suas, quas ad Transylvaniæ Principem dederat, litteras, jure gentium violato, interceperant, conjecto in carcerem Tabellario, atq; conficta verborum interpretatione, in sui invidiam publicaverant; cumque postmodum inter Regem & Polonos pax tractaretur, nihil omiserant, ut tam sanctum opus turbarent, Polonis ultro subsidia offerentes, concedentesque, ut militem in Germania scriberent & arma extraherent, Germanis, ne regiæ militiæ nomen darent, interdicto: quod tametsi Regi nihil obfuisset, cum præter optatum numerum ex Germania milites, & arma habuisset, illorum tamen malè affectum animum detexerat; qui & apertior prodierat anno sequenti, quo Holsatiæ Ducem cum exercitu, sub ipsius Cæsaris signis, contra Regem, Polonis subsidio miserant: post hæc Sueci tota Germania prohibiti, naves ipsorum captæ & confiscatæ; inde (quod & eorum consilium manifestius ostenderat) succedenti anno instructæ classis Generalem præfectum creaverant, muniverantq; totius Pomeraniæ & Megapoleos, tam maritima, quam mediterranea loca, quasi ulterius quippiam tentaturi: neque vero propter hæc Rex, tanti pendebat pacem, hostile aliquid erat molitus, imo anno M. DC XXVII. Stralsundanam civitatem à Danis, Cæsaris hostibus ejusdem Cæsaris nomine, tanquam neutrius partis, recuperans, suam erga Romanum Imperium propensionem ostenderat. Cumque Stralsundani negarent, exercitum Cæsaris in civitatem

tem

tem recipere, ut qui hostiliter adjacentem regionem devastaverat, intentaveratque vim urbi, donec super hoc à Cæsare expressius haberetur mandatum; Rex propriis sumptibus in ea civitate præsidium aluerat, ne à quopiam occuparetur: quod cum Cæsariani æqui bonique consulere, & Cæsaris decretum exspectare debuissent, sinistre interpretati, cum Stralsundano arcerentur, Wismariensem occupaverant portum, accitisq; Gedano hostium Regis navibus, Balthicum mare ita cœperant infestare, ut ipse si commercia salva voluisset magno incommodo & sumptu classem contra instruere, ipsorumque conatus impedire fuisset coactus, quousq; annus ille elaberetur: inde ne daretur sibi fraudi, quod Stralsundam teneret, cum principio anni M. DC. XXIX. Lubecæ pacem inter Cæsarem, & Daniæ Regem tractari intellexisset, suos eo Legatos mittendos censuerat, qui tum urbis Stralsundanæ causam accommodarent, tum cæteras componerent simultates his annis enatas, atque si ad id quoque aliquid conferre possent, tractatum ipsum, interventu suo, ad optatum exitum perducerent. Putabat enim Rex, quod cum pax cum Dano cōcludi exclusa Stralsunda, atque hæc sine se includi non posset, ob pactas conventiones, opus esse, ut sui quoque Legati conventui interessent. Legatos Rex Daniæ comiter, ut par erat, exceperat; at Cæsariani summa injuria, non Lubeca solum, sed tota Germania, comminata morte, facessere jusserant; quod iniquum facinus, datis ad Regem litteris, excusantes, se non habuisse potestatem dicebant, cum alio tractandi, quam cum Daniæ Rege, certo tamen scire, si res adhuc vel ad Cæsarem, vel ad Wallensteinium deferretur, fore, ut Rex pro votis haberet responsum. Verum indignum jam Reg videbatur, tot modis læsam, tam ludibriosis amplius processibus offerri patientiam, sciebatque difficile admodum

fram-

futurum, ut Legati Cæsarem adirent, viis omnibus interclusis, & Lubecensi conventu ad finem vergente, addebaturque cum Cæsare antea non habita communicatio: vicerat tamen pacis desiderium, Senatusq; impulsus, & dederat ipse Electorali Collegio (quod de jure Imperii exterorũ Regum causas cognoscit) litteras, & à Senatu ad Cæsareum Generalem ablegari Stenonem Bielchen Baronem, & suum cubicularium passus erat, ut si animos partis adversæ in pacem pronos reperiret, etiam pro Stralsundanis armistitium statueret, quousq; ad integrum pacis negotium plures Commissarii mitterentur: appulit Bielches Stralsundam, invenitq; omnia in deterius lapsa, neq; enim solum grassatores illi civitatem molestabant, sed armaverant insuper naves ad prædam, miserantq; iterum contra Regem, Duce Arnhemio Cæsaris Campi-Marescallo, ut vocant, in Borussiam exercitum: hæc Bielchis ulteriorem progressum mutatio stiderat, ne tamen frustra venisse videretur, scripserat ad Wallensteinium, quibus de causis expeditus venisset; & de iniquitate transmissi exercitus protestatus, ut is, & reliquæ hostilitates suspenderentur, petierat, si sincera alias videri deberet Lubecensium delegatorum responsio. Responderat Wallensteinius, illusoria plane suorum subdelegatorum fuisse responsa; exercitum revocari ideo non posse, quod tot copiis abundaret Cæsar, ut sibi hunc Arnhemianum exercitum dimittere opus esset, atq; ideo amico Poloniæ Regi contra Sueciam haud immerito eum misisse, nec quidquam ulterius, quod ad rem faceret, repetitis Bielchis postulatis, nisi hoc ipsum iterum responsum dederat, jusseratque Arnhemium cum exercitu in Borussiam iter maturare, qui non parum res Suecicas per totam eam æstatem afflixerat, magisq, afflixisset, ni sors nefariæ intentionis conatus in propria capita pensasset, Narrabat præterea lite-

tas ad Electores datas, & Legatum Gedanum missum in medium producebat, ut se pacem cupere persuaderet; atque arguebat ex responso ab Electoribus habito, quo nihil ad rem continebatur, necessitatem relictam, & quasi insinuatam, opportunis remediis sibi consulendi, & ex Gedanensis conventus dilatione concludebat, se ab hostibus detineri, illos interim ad bellum necessaria parare, quod cum non posset sine maximo regni suiq; detrimento pati, coactus bellum inferebat, ut averteret, & protestabatur quicquid damni ex eo Christianæ Reipublicæ, Germaniæque populis emergeret, non sibi, sed iis pacis osoribus qui tot, tantasque dederant causas, esse imputandum. Hæc, quæ in eo, ut appellant, manifesto continebantur prolixius, nos quo brevius potuimus complexi lubenter sumus, ut hujus belli causæ vel ex ipsius Regis ore audirentur.

Rex itaq; libello hoc promulgato, cum exercitu quindecim mille militum navem conscendit, feliciquenavigatione Rugiam mense Iunio appulit; ibi quas adduxerat, cum iis, quas ibidem invenit, conjunxit copiis, totusque exercitus, ut asserunt, viginti millibus constabat, cuius cum parte Stralsundam se contulit, altera vero posteriorem Pomeraniam occupavit, navesque educto milite plures advectum copias in Sueciam remissæ sunt. *Sueciæ Regis in Pomeraniã adventus.*

Novi hi hospites primo in Spanerhagensem insulam, quæ milliari uno à Wolgasto distare scribitur, irruentes, obvios plerosque trucidarunt, reliquis in captivitatem & simul ingentem pecorum multitudinem in insulam Rugiam abductis, cum paulo post Vsedomiam insulam interceptam suæ etiam facerent potestatis.

Cæsar interea pacis cupidus, ut comitia haberentur, procurabat, & tandem circa Iunii finem ipse cum filio, Ecclesiastici Electores & Bavariæ *Comitiis Ratisponensibus pax inter Germa-*

S Dux

nie Principes. Dux Ratiſponæ convenere; Saxo & Brandeburgicus per Cõmiſſarios adfuere, excuſatione adhibita, ideo ſe non venire, quia ſibi pecunia non ſuppetebat ad ſumptus in itinere, pro dignitate faciendos, cum ditionũ non proventus tantum, ſed ſubſtantiam milites à Wallenſteinio in ſtationes miſſi diſſipaſſent; & quidem ferunt, in ſola Marca Brandenburgica quatuordecim legiones ſtativa per triennium habuiſſe. Saxonia pariter tota eadem ratione militi fuerat diſtributa, unde non omnino falſa ipſorum excuſatio poterat, videri ni paulo poſt colligendo contra Cæſarem militi, theſauros ferè erogaſſent.

At Ratiſponæ comitia haberi cæperunt, & poſt concluſam cum Rege Galliæ pacem, de Romanorum Regis electione, cujus ſuſpitio ita Principum animos moverat, ne tractatum quidem. Nuncius Pontificis ſolum Roccius (qui ad hoc ſpeciale mandatum in forma Brevis habebat) & Regis Hiſpaniarum Legatus, privatim de hoc negotio cum unoquoque Electorum, parte ſuorum Principum, verba habuerunt, ſed pro voto minime repulerunt reſponſum, allegantibus Electoribus, de hoc in præſentibus comitiis, ſe nihil poſſe deliberare; oportuiſſe, ſecundum Imperii leges, ſe à Cæſare antea de hoc ſpecialiter fuiſſe admonitos; indixiſſe illum Comitia ad tractandam Germaniæ pacem; de hac tantum deliberandum, remitteretur negotium iſtud ad alia comitia, quibus ipſi erga Auſtriacam familiam debitum ſtudium erant patefacturi: ſic, ut diximus, de Regis electione in Comitiis ne quidem actum eſt; & prudenter non petiit Cæſar, quod conſequi ſe non poſſe cognoverat, tum ex iis, quæ fortaſſe à prædictis Legatis reſciverat, tum quod jam erga ſe Electorum maleadfectos animos didicerat. Quatuor conſumpti ſunt menſes in pace Germaniæ componenda, volebatque Cæſar, ut ea, quæ Vratislaviæ

conclusa fuerant, locum haberent, & præsertim urgebat, ut bona Ecclesiastica redderentur, & Catholici eo restituerentur, unde fuerant expulsi.

Sed Electorum quibusdam ut opportunius & cautius deinceps fallerent, his assentiri placuit, petieruntque contra, ut postquam de pace esset conclusum, ejus fructus apparere inciperent; dimitteret itaque Cæsar milites, & oppressas contributionibus provincias sublevaret: calamitatibus insontium populorum jam satis militum avaritiam esse expletã; devastatæ tandem, deformatæq; Germaniæ misereretur: conquesti præter omnia sunt de Wallensteinio summo armorum Cæsaris præfecto, illum obliq; perstringentes, quod superbus homo, ambitione elatus, ad militum benevolentiam captandam, tantam exercitui concessisset licentiam, ut nihil tam facinorosum esset, quod milites contra miserrimos populos non auderent: sævire in homines, virginibus vim inferre; comburere domos, civitates devastare, depopulari provincias, pium censerent; militaribus præceptis contineri piaculum ducerent: esse has, non conservandi, sed perdendi Imperii artes, non instruendi milites, sed corrumpendi; irritari militum petulantia populos, inde rebelliones, & bella civilia oriri, militem contra per licentiam lascivire; hunc labore, non molitudine probari, & in eo modestiam, & continentiam non minus, quam virtutem, atq; animi magnitudinem esse desiderandam. Instabant igitur maximo, ut Wallensteinius à suprema præfectura removeretur, atque exercitus dimitteretur.

Et Cæsar facilius, quam fortasse par erat, ipsorum petitionibus consensit, bellum Suecicum non tanti pendens, quanti erat necesse, putansq; satis esse futurum exercitum, qui in Pomerania & Megapoli erat, ad illud conficiendum, neque sibi à Germaniæ Principibus metuens qui cum

neminem unquam data fide fefelliſſet, ſie ut ab aliis falleretur non credebat. Io:itaq; Comiti TyllioCatholici fœderis Generali præfecto data reliqui exercitus cura, creatiſque ſuper milites Commiſſariis, exercitum, qui in ſuperiori erat Germania dimitti jubet, & Albertum Wallenſteinium, cui Megapolitanū Ducatum antea donaverat, exauctoravit, excuſavitq;, propter Germaniæ quietē, ita fieri oportere, ne cui poſtea ſibi belli cauſas imputare liceret; & maluit Cæſar ſuā erga pacem propenſionem oſtendere, quam potentiam ſervare. Sic pie Cæſar reconciliatus arma depoſuit, Germaniæ Principes, quas ſe accepiſſe dicebant injurias ulciſcendi occaſionem nacti ſunt. Tales fuerunt Ratiſponenſis conventus fructus, in quo pax concluſa, ſuſpicionesque remotæ, at bello commoditas, dimiſſo exercitu, data, ut infra pluribus adducemus.

Tyllio Catholici fœderis Generali præfecto cura exercitus C. traditur.

Wallenſteinius à ſuprema militiæ præfectura removetur.

Templum Ratiſponæ Dominicanis reſtituitur.

Eſt tamen, quod in his comitiis notandum venit, nimirum Caroli Auriæ Hiſpanici Legati erga Catholicā fidē celebranda pietas. Eſt Ratiſponæ templū antiquiſſimum, quod media ex parte Catholici ex D. Dominici inſtituto poſſidebant, reliquum Lutherani uſurpabant, ſibi à Ratiſponenſi Senatu, neſcio quo jure traditum. Inter cætera miranda, quæ in hoc templo ſunt, Pulpitum eſt, ex quo divus quondam Albertus civitatis Epiſcopus ad populum conciones habebat. Carolus hic iniquū ratus, Sacroſancta Catholicæ fidei myſteria Lutheri dogmatibus in tam devoto templo immiſceri, apud Senatum egit, de illo redimendo; quo tranſactum, ut Auriæ templum Senatores cederent, ſi prius tamen quadraginta florenorum millia, quæ à Catholicis tributi nomine poſcebant, numeraret: quo pacto gaviſus Auria, inſigni liberalitate, protin' pecuniam dedit, & templum omnino liberum Catholicis donavit; ſolus inter tot Principes, qui Ratiſponam

con-

confluxerant, qui religionis Zelo moveretur. Hæc Ratisponæ.

Cæsariani interea munitionem aliquã è regione Brandeshaganæ sitam in insula Rugia tenebant. Ad eam occupandam VII. Idus Iunii Suecorum 3000 pedites, cum quatuor equitũ cohortibus & simul triremibus duobus ac aliis navigiis undecim, militibus & tormentis bellicis probe instructis profecti sunt. Et ii quidẽ, qui terra advenissent, nihil morati crebras Cæsareorum è tormentis ejaculationes, munitionibus se firmabant, octo tormenta majora disponentes, atque eorum ictibus munitionẽ petere, exiguo tamen successu, incipientes. Die autem postero factum est, cum Sueci per tympanotribam munitionem potestatis suæ fieri peterent, præsidiariis se, donec sanguinis guttula sibi superesset, eandem defensuros respondentibus, ut paulo post navis quædam Brandeshaga solvens munitioni recentem aquam inferre anniteretur, quod Sueci è suis navibus prohibere modis omnibus studuere. Cernentes hoc Cæsarei, ad eam tormentis suis defendendam se accingentes, tantum indesinentibus displosionibus fumum in munitione excitarunt, ut etiam is oculorum aciem absumeret. Observantes hoc, qui terra obsidioni operam dabant, Sueci, non exspectato imperio, irruunt, eamque facili negotio expugnantes multos Cæsareorum contrucidant, ducentis præterea captis. Qua victoria sex tormenta ænea, sexaginta tonnæ panis bis cocti, oves aliquot cum anseribus & gallinis, nec non aliquot pulveris nitrati cadis Suecis cesserunt, Stralosundani autem militem centum cerevisiæ tonnis donarunt, ac festivo tormentorum strepitu exultarunt.

Cæsarianorum in insula Rugia munitiones residuæ expugnantur.

Cum his militiæ Cæsareæ Præfecti majores de Regis Suecorum cum copiis in Pomeraniam irruptione certiores redditi, quo eo magis conatibus istis resistere, & regionem contra machina-

Stetinũ præsidio communiro Cæsarei cupiunt.

tiones ejus cõservare possent, à Duce, ut octo militum, quæ ipsi quoq; juramentũ fidelitatis præstarent, cohortes in urbem Stetinensem admitterent, petierunt. Ille autẽ, concedere se hoc non posse ostendit, cum Cæsariani occupando Garzense & Griffenhagense propugnacula se ipsos data cautione excluserint, Stetinenses etiam salvi conductus litteras magna argenti vi redemptas acceperint. Hinc cum Duci Cæsareos, Consiliarios suos infideles, & qui cum Cæsaris hostibus corresponderent appellatos esse, referretur, is regionis suæ Statibus illud significavit, qui statim arctiori fœdere cum Stetinensibus inito defensionem urbis in se receperunt. Vrgebat autem paulo post Torquatus Contius belli Dux Cæsareus præsidii in urbem admissionem, verum Dux, se jam cum Stetinensibus sibi obligatis ita paratos esse, ut urbem ipsimet, contra hostium conatus conservare, in Imperii R. commodum possent, respondit.

Martis Suecici per Pomeraniam progressus.

Gustavus interim insulis Vsedomia & Wollino interceptis, munitiones ad Wolgastũ exstructas occupavit, & crebra tormentorum è navibus facta displosione Cæsaris non exiguam stragem dedit. Adhæc exercitus ejus novi militis, qui exiguo temporis intervallo multum laboris exantlare potuit, pane etiam & aqua contentus in corbibus vehiculorum loco terram ad munitiones exstruendas apportabat, adventu augebatur. Hinc Wolgasti obsidio acriter suscepta, acrius promota, in qua cum prima vice præsidii virtute rejiceretur, oppido tandem, arce excepta potitus est Suecus.

Stetinensium fidei sollicitatio.

Hic idẽ paulo post de improviso navibus milite & vario bellorum apparatu refectis prope Stetinum appulit, aciemq;, eductis in terram copiis instruxit. Quo facto in urbe statim ad arma conclamatum est, lociq; præfectus, si propius ad urbem accederent, se tormenta in advenientes

exone-

exoneraturum Regi indicari curavit. At ille, ut ipse ad se exiret, petiit. Advenienti causas, quæ se ad expeditionem hanc faciendam impulissent, ut nimirum pristinæ libertati regionem restitueret, ob quod de Stetinensium fide certum esse se oporteret, narrans, ut militibus suis locum in urbe concederent, rogavit, hoc si non sponte facerent, vi eos ad id adactum iri, addicto.

Ajunt vero, adventũ Regis Bogislaum & Stetinenses primo ægre se ferre simulasse, Clausique portis, quasi se defensuros, ad Regẽ Legatos misisse, qui ipsum allocuti, retulerunt, cupere illũ, ut Dux sui copiã faceret, quo corã, quid vellet esset expositurus; neq; illũ adire palã Dux abnuit, atq; eadẽ die in castris inter eos fœdus ictũ, cujus hæc præcipua fuerunt capita. *Primum*, Amicitia inter Regẽ & Ducem, & libera inter subditos comercia essent. *Secundũ*, teneret hoc fœdus ad defensionẽ tantum. *Tertium*, nihil contra Cæsarem aut Imperium tentaretur, sed hæc confœderatio solum fieret, pro Imperii statu in antiqua forma, libertate & tranquillitate cõservando religione ac Republica tuenda, neq; hac trãsactione quicquã iis, quæ Bogislaus Rom. Imperio debebat, detraheretur. *Quartũ*, restitueret Rex, quæ occupasset, aut occupaturus erat in Pomerania loca; Dux ea non alienaret, iisq; homines præficeret, qui Regiis Cõmissariis in iis, quę ad Provinciæ defensionẽ pertinerent, præsto essent. *Quintum*, Privilegia Stralsundæ, & fœdus per eam cum Rege initum salva manerent, ipsiusq; gravamina sine mora & secundum æquitatem tollerentur. *Sextum*, Caminensis Episcopatus, qui sub Pomeraniæ ordinibus comprehenditur, huic conventioni includeretur, frueturq; ipsius commodis, hoc solum addito, quod si quid deinceps, Diœcesi aut Capitulo, contra ipsius privilegia, statuta, aliasq; leges fundamentales, propter Electionẽ Episcopi,

Gustavus cũ Bogislao Pomeraniæ Duce paciscitur.

aut Coadjutoris, aut alis quacunque ratione injungeretur, hoc Rex junctis cum Duce viribus vetaret, atque Episcopatus liberam electionem, dignitatem & jura tueretur. *Septimum* neuter altero inscio ab hac conventione discederet: Dux cum nemine de mutua defensione pacisceretur; Rex si quid in Pomeraniæ utilitatem innovare vellet, Ducem certiorem faceret. *Octavum*, locus Principibus, si qui hoc etiam fœdus inire vellent, relinqueretur. *Nonum*, huic transactioni alia, aut facta, aut facienda nihil obesset. *Decimum*, Sueci & Pomerani, tanquam unius provinciæ incolæ haberentur, & moneta tam Regia quam Ducali promiscue uterentur. *Vndecimum*, si qua orinetur controversia, non armis, sed civiliter decideretur. *Duodecimum*, si Bogjslaum sine hæredibus virilis sexus decedere accideret, antequam Elector Brandenburgicus successor designatus hanc conventionem ratam habuisset, aut ad liberandas eas provincias opem tulisset, aut eidem de successione lis moveretur, Rex easdem sequestro apud se haberet, donec omnis de successione controversia dirimiretur, & sumptus belli à successore, absque ulla Pomeraniæ ordinum atque incolarum contributione aut onere, sibi rependerentur. *Vltimum*, singulo decennio hoc fœdus renovaretur. Hæc in castris conclusa, in veteri Stetino signata sunt eodem die XIII. Kalend. Augusti; quo die Rex cum instructis copiis urbem ingressus, vallum, portas, & forum militum præsidio firmavit, tormentaque, quæ ex navibus sumpsit, opportunis locis disposuit, ac occupato sequenti die Odesburgo, XI. Kalend. dicti mensis Stetinum rediit.

Stetinum cum copiis ingreditur.

Periclitatur,

Paulo post Rex admonitus Cæsarianos Gartii munimenta excitare, ut ea videret, mense Augusto, cum septuaginta equitibus urbe hac egressus, magnum discrimen subiit. Militabat Regi Quintinus quidam Germanus, equitum subcenturio,

turio, qui antea Cæsari stipendia meruerat, hic spe præmii adductus ad Contium deflexit, occasionemque Regis intercipiendi edocuit, neque neglexit consilium Contius, sed missis quingentis equitibus, Regem Stetino excludi jussit. Rex itaque Cæsarea castra scrutatus, Stetinum revertens proditum se sensit, & aut mori aut se captivum tradere illum oportuisset, nisi peropportuno subsidio tres Suecicorum equitũ turmæ, quas ipse sequi jusserat, adfuissent: gnaviter hinc inde res acta, dum illi Regem capere, isti servare nituntur: Sueci tandem impetu facto, acceptoq; secum Rege Stetinum evasere, ubi equitum quidam centurio proditionis conscius, eliso gutture pœnas luit.

Motus novi in Archiepiscopatu Magdeburgensi.

Circiter hæc Bellona etiam in Archiepiscopatu Magdeburgensi novos ciere motus videbatur. Hallensis namque Administrator Christianus Marchio Brandenburgensis cum sumo quodam belli legato, capillis & barba tonsis Magdeburgum (qua potitum civitate; mulctatumq; quod hostibus Cæsaris belli Danici tempore ad hæsisset, Cæsarei accurrerant) advenit, & cum ibi per dies aliquot ignotus substitisset, quis esset indicavit. Hinc Kalendis sextilis cum Legato Suecico, comitante ipsum Senatu, templum cathedrale equo vectus adiit. Ibi, habita concione & hymno D. Ambrosii decantato, Senatus iterum templo eductum, convivio excepit. Eo finito una cum Suecico Legato in Curiam sese conferentes, consultatione habita, ex civibus ad hoc accersitis Administrator, an Regis Sueciæ & ejus partes fovere velint, sciscitatus est. Ad hoc cũ paratos se omnes ostenderent, portæ statim occlusæ, & ne absq; præscitu ejus quisquam emitteretur, & simul etiã nautis & piscatoribus, ne quenquam Cæsareorum Albim transportarent, severa contra agentibus pœna proposita, indictum est.

Christianus Marchio Brãdenburgicus Halam intercipit.

Adhæc cohortes aliquot Wolmerstadium & Calbum misit, quę Cæsareis inde abactis cum viginti quatuor monachis & magna frumenti copia præter alia bello inservientia, in urbem reversæ sunt. Sub VI. eid. Augusti media fere nocte cum non contemnenda militum manu ad Halam urbem advolavit, quem cives statim, postquam vi, frustra Cæsareis reluctantibus, effregissent, intromisere. Cæsarei igitur viribus tantis propulsandis inferiores se cernentes in arcem Mauritii concedunt, & inde tormentorum displosionibus urbē infestare incipiunt. Hinc cum Administrator arcē potestatis suæ fieri frustra petiisset, tormentis etiam eos impeti curavit.

Tyllius Magdeburgum affligit.

De his certior factus Tyllius, qui, exauctorato, ut supra diximus, Wallenstenio copiis cum Cæsaris, tũ fœderis Catholici præerat, ut mature seditioni occurreret, in Mansfeldico Comitatu copias coire mādavit, quas in Magdeburgenses duceret, reprimeretq; ipsorũ audaciã, atq; maxime conabatur, ut exclusum Magdeburgo Marchionem Christianum deleret: verũ Magdeburgenses penetrato cõsilio, Marchionē admonuere, qui se Tyllio imparē cognoscens, soluta obsidione, Hala Magdeburgũ reversus est, spe Halensib⁹ relicta, se cum majoribus copiis & viribus reversurum; deserta autem à Marchione civitate obsessi iterum potiti sunt, fuga iis dilapsis, qui Christiano favebant.

Halam Cæsarei recipiunt defectam præsidioque nudatam.

Sedata igitur prius Halę seditione quadã inter cives & milites forte ob orta, Tyllius & Papenhemius vires omnes vertere, ad expugnanda circa Magdeburgũ loca, quod cum justo citius explorarent Magdeburgenses, suæ civitati consulere, & reliqua deferere satius rati, militem in civitatem receperunt. Erant tum tēporis Magdeburgi duo sclopetariorũ millia, ducentiq; fere equites; atq; annonæ, bellicorumq; apparatuũ magnã vim superioribus diebus importaverant cives, quando

Magdeburgenses statui su. provident.

pri-

primũ Tyllii consiliũ de se obsidendis erant conspicati, videbaturq; civitas im̃minentem impetum & obsidionẽ latura si aliquis adhuc militũ numerus adderetur. Quare Christianus per nuncium Tribuno Bocchio, qui in Comitatu Mansfeldico suo nomine milites colligebat, significavit, ut copias, quas penes se habebat, in civitatem duceret. Bocchius collectis clam bis mille militibus, quorum fere octingenti circiter erant, deductisque Querfurto quinq; machinis, Halam expedito itinere, quo celerius potuit, contendit, cumq; ad flumen Salam noctu venisset, Halensi juventute præmonita, quingentos milites flumẽ transmittit, quibus, civiũ adminiculo, civitatem per mœnia clã ingressis, ipse cum reliquis apud Salanam portam inter vineas se occultat; mox illuscente die, dum illa porta aperiretur, addatum signum arma expedita; quique portam tuebantur cæsi, atq; cives aggredientibus juncti, Cæsareis nihil tale verentibus magnum damnũ intulere: captis mille quingentis, centum quinquaginta fere ceciderunt. Bocchius liberis, qui Halæ erant, captivis, Senatum in vincula conjecit, qui à partibus Marchionis non ex fide stetisse accusabatur, pauciq; ex Senatoribus & civibus, qui Cæsaris partes sectabantur, cum aliquot militibus, in arcẽ cõfugerunt; verũ non diu felici eventu Bocchius lętatus est; nam dum arcẽ occupare tentat, atq; defendentibus extrema minatur, Papenhemiũ cum magna militũ manu adventare intelligit, qui cum ex profugis ea, quæ Halæ fiebant, cognovisset, absq; mora collectũ ex proximis Kalbę stativis miltem in hostẽ duxit, quem civitate exeuntem plaustris, aliisq; impedimentis irretitũ, ad internecionem fere delevit, & vix Bocchius cum aliquot familiarium trans Salam evasit.

Hala denuo capitur, Cæsareisq; damnũ infertur.

Hæc dũ eveniunt, allatæ Stetinum Electorũ ad Regem litterę, ipsius secundis respondebant; excusabant autem omissum in primo responso Regium

Gustavus ab Electoribus & Cæsare litteras accipit.

gium titulum, consuetudine & usu, quibus Imperii Electores neminem Regem appellant, atq; ipsum dehortabantur à bello, ea diluentes, quę se ad bellum movere, ille asseruerat, suadentesq; ut amice & civiliter controversiæ, si quæ essent, deciderentur: & Cæsar sua etiam epistola questus est, quod tanto cum exercitu Imperium invasisset, & bello non indicto turbas seditionesq; excitasset, imperabatq; tanquam Romano Imperio subjecto, ut ab armis desisteret. At Rex, qui non ideo scripserat, ut pacem iniret, sed ut bello prætextum quereret, respondit quidem, sed nihil de pace; imo insuper novam querelā addidit, quod sibi Cæsar tanquam Romano Imperio subjecto scripsisset, cum se ne latum quidem unguem in Imperii limitibus possidere profiteretur. Bellum igitur prosequens ad Brandenburgicum Electorem scribit postulans ut secum fœdus iniret, addito, alios Germaniæ Principes atque Ordines jam fœdere sibi junctos esse; scilicet aperte id profiteri illum volebat, quod jam secretis pactionibus erat amplexus.

Respondet.

Brandenburgico Electori scribit.

Tractatio de redimendis captivis instituta.

Quoniam vero ex superioribus velitationibus & prçliis multi hincinde captivi abducti fuerant, his atq; iis, qui in posterū caperentur, redimendis, transactio inter Cæsari nos & Suecos, certis conditionibus pacta est, exclusis Pomeranis & Croatis, quorum primos Cæsariani tanquam rebelles, secundos Sueci tanquam regiorum vastatores, tractatui includere noluerunt. Rex vero Stetinum ad pecuniam pro bello exigendam rediit, ubi Pomeraniæ ordines transactioni, à suo Duce cum Rege (ut supra legere est) factæ, apposito publico sigillo, subscripsere: urbs quinquaginta Imperialium millia intra aliquot dies se Regi numeraturū spopondit reliqua provincia totidem, concesso insuper Gustavo super navibus vectigali ternorum cum semisse pro centenis.

Pomerani in verba Gustavi iurant.

His

His habitis ipse, quamvis Bogislao, cæterisque Ordinibus contra nitentibus qui Griffenhagam prius & Garzium expugnari cupierant ut liberi molestia Cæsarianorum viverent, Stetino solvit, relicto cum sufficienti præsidio Horno castrorum præfecto, magnaque annonæ & munitionum copia, navigavitq; Megapolim versus, ut in eam provinciam bellum inferret. Postquam igitur Rabenicium transitum quendam eo ducentem & Cæsareo præsidio firmatum intercepisset, inde mandatum quoddam subditis illius Ducatus transmisit, eo sensu: ipsos non solum, ut fidos & pios subditos deceret, prioribus Ducibus suis auxilia ferre & copiis suis se adjungere, verum etiam Wallensteinii asseclas tanquam hostes persequi & ejicere debere; sin vero istud non facerent, tanquam periuros & à magistratu deficientes, imo hostibus pejores ferro & flammis infestaturum, morem autem gerentibus tutelam & gratiam suam oblaturum. Præter hoc & ad Rostochienses promulgavit edictum, suadens, ut ad suorum Dominorum Adolphi Friderici & Ioan. Alberti partes redirent, quos ut in pristinā sedem restitueret, ipse se venisse, dicebat, minitansque iis, qui secus fecissent, sævam persecutionem, & fore, ut suorum regnorum commercio prohiberet.

Rex in Megapolim solvit.

Suaus ad Megapolitanos & Rostochienses mandata.

Erat tunc quidem Rostochii Cæsarianorum præsidium, sed non adeo firmum, ut se posse vi[...] Regis & perfidiæ civium resistere confideret; quamobrem Dux Sabellius pulcro astu recentem militem in urbem introducere est conatus; res ex voto evenit hoc modo: quingentos equites sub ductu Laurentii Hofkirchii Protribuni urbem adequitare jussit, ac petere, ut Wismariam ire per urbem sibi concederetur, ut civitatem illam contra Suecos custodirent. Rostochienses transitum minime negavere, hoc cauto, ne omnes simul, sed manipulatim transirent. In-

Cæsariani Rostochiam astu novum præsidium introducunt.

 grof-

grossus hoc pacto manipulus primus, in foro, ubi præsidium præsto erat, se stitit, reliqui equites, catenis repagulisq; fractis, in civitatem per vim irruperunt, instructaque acie duobus diebus ac noctibus in foro mansere, donec à civibus arma in curiam allata, juratumq. se plura non habere, quam tulissent; inde Cæsareis nuper ingressis hospitia in urbe distributa, & civitas munita, occursumque Sabellii prudentia Regis conatibus qui eam à civibus in deditionem habere speraverat, quique, cum se nihil proficere posse animadverteret, inde discessit.

Bogislaus apud Cæsarem suam defectionem excusat.

Accidit vero interea, ut Bogislaus de iis, quæ acciderant, per epistolã Cæsarem admoneret, qua suam defectionem excusans, oblique perstringebat eos, qui se tueri debebant, quique per triennium devastata, stativorum occasione, provincia, irruenti postea Sueco minime restitissent, imo vix aggresso Rugiam, Usedoniam, Wolgastum, Wollinũ, cæteraq; loca, quæ Pomeraniæ propugnacula sunt cessissent, atq; armis, quibus contra hostem utendum erat, in miseros atq; inermes colonos conversis, captoq; oppido Vechermunda, quod ipse munierat, Wollini arcem diripuissent: Qua opportunitate Sueciæ Rex usus Stetinum, improviso adventu, ita obsederat, ut sibi necesse fuerit, cum ipso transigere, si salvam civitatem voluisset. Excusatum igitur propter dictas causas se Cæsar haberet, pacem, qua miserrimi populi sublevarentur, procuraret, à qua Regem non arcessum significabat: Commendabat ultimo se humiliter Cæsari, atque, dum deficeret, se illi addictum dicebat.

Cæsariani regionem circa Stetinũ depopulantur.

At Cæsariani ob perfidiam Stetinensibus irati, cum iis, quotquot habere potuerunt, ultimo supplicio affligentes, severe gerunt, atq; in perfidiæ pœnam, totam regionem devastarunt, omnemq;, quod nancisci poterant, pecus abigentes, aperta loca defensioni inepta incenderunt;

sege-

segetibus quoq; & frument s igne consumptis, destructisque frumentariis molibus, inedia Suecos affligere nitebantur, nullo tamen eventu adversus bene provisos contra omnes fortunæ casus, qui secum necessaria ad plures menses navium commoditate advexerunt.

Porro Cæsariani collationibus exigendis intenti, Pasbaldium militum manũ miserant, qui illius civitatis primates abducerẽt obsides, quod illa ingentem pecuniæ vim, quam nomine decursarum contributionum reposcebant, se posse ob inopiam dare negaverat; neq; solum milites captivos primates abduxerunt, sed etiã civitatem, ablatis quæ secum ferre poterant, expilarunt, reliqui cives in Cæsareos ob damna accepta male affecti, & ne vacua in posterum civitas militum petulantiæ, arbitrioque pateret, cum à Cæsareis pro derelicta haberetur, Vcchermunda Suecos exciverunt, quorum duo signa præsto habuere, conjunctoque cum ipsis opere, vallum circa urbem restaurarunt: fuit in civitate, qui Cęsarianos de iis, quæ fierent, admoneret, missaque sunt tria militum millia, qui civitate Suecos expellerent, quod facili negotio actum; nam cum pauci essent Sueci pro civitate defendenda, neque possent mœnium circuitum custodire, & necessariis ad defensionem carerent, post levem pugnam cessere, nonnullique Vccheram flumen, quod civitatem allabitur, tranantes, evaserunt, reliqui cæsi ad unum sunt; sævitum deinceps in cives promiscua cæde, neque fœminis, aut impuberibus venia, sola redemptionis spes aliquot ex ditioribus in captivitatem ductos servavit.

Pasbaldium Cæsariani spoliant.

Verum crudelitatem hanc Suecus brevi post crudeliori ultus est cæde, qui dum, ineunte Octobri, cum exercitu sex millium armatorum Stralsunda movisset, atque eo ipso die Barthii castra metatus esset, postere Damgartum petiit, ibique

Damgarti Suecus cædem suis illatam ulciscitur.

que suis sim & munimenta expugnavit: Sævé antē eo die in Cæsarianos animadversum; nā quotquot Damgarti fuere, aut è fenestris dejecti, aut igne absumpti sunt, nemine reliquo, excusabantque Sueci hanc sævitiam, exemplo sibi à Cęsarianis Pasbaldiæ dato, ubi Suecus nemo in captivitate servatus fuerat.

Necnon Rubenitii.

Et hoc nō contenti, cum biduo post circa mediam noctem Rubenitium (transitum illac in Megapolim supra diximus) circumsiderent, illud corona circumdatum expugnaverunt, eadem, ac Damgarti, in defensores sævitia, soliq; tribuni & centuriones, redemptionis potius spe, quam miseratione servati.

Lavenburgici exercitus collectio & progressus.

Colligebat hoc tempore circa Hamburgum & Lubecam pro Rege Sueciæ milites Franciscus Carolus Lauenburgicus è Saxonię Ducibus, quibus Cæsareos ad Albim distraheret, atque ideo opportuna aliquot loca, ad illum fluvium sita, Butzenburgum, Vinscemitum, Lavenburgum, & & Naihusium occupaverat, majoraq; nitebatur, ni opportune à Papenhemio occursum esset: nā cum hic intellexisset, quæ Lavenburgicus tentaret, junctis cum Reinachero tribuno viribus, Ratzenburgum, decem Lubeca milliaribus distans, cōtendit, quo Lavenburgicus cum suo milite concesserat, neque iste prius Papenhemii adventum intellexit, quam ille castra circa Ratzenburgum metaretur. Erat in arce Ratzenburgica Augustus, Francisci Caroli frater, qui fratris perfidiam aversatus, in fide erga Cæsarem perseverabat, negatoque fratri in arcem ingressu, illam advenienti Papenhemio dedit, unde hic ad

Ratzenburgū capitur, & Lavenburgicus Papenhemii fit dedititius.

oppidum invadendum se accingebat, cum Francis. Carolus colloquiū petiit, quod ad horæ quadrantem concessum: at ille colloquii specie naviculam conscendens, Lubecam aufugere nitebatur, sed Cæsariani crebra ejaculatione fulminantes, navicularii gubernatoris uno icto capite adem-

ademptо, naviculam stiterunt: Porro Lavenburgicus in terrã reverti coactus, Papenhemio certis pro salute conditionibus se dedit, extinctumque est ex ea parte bellum, dum apud Stetinum & in Megapoli flagravit.

Colberga obsidio à Suecis suscepta. Dum hęc ad Ratzenburgum geruntur, in Colbergam, Sueciæ Rex vires convertens obsidione illam cingere allaborat, Cęsariani igitur suis subveniendum rati, auxiliares eo miserunt copias, de quibus Sueci cum edocerentur, Stetino haut spernendam utriusque militiæ manum, pro dissipandis Cæsareorum auxiliis amandantur: At hi tantæ vi sustinendæ se non sufficere animadvertentes, iter suum, qua possunt festinatione, promovent, & undiquaque amplis corrasis spoliis tandẽ alio deflectendo salvi in castra sua revertuntur. Sueci igitur cum propositum suum assequi se non posse cernerent, ad suos sese recipiunt, Colbergæ interim tertia parte incendio, quod famuli cujusdam incuria excitatum ferunt, pereunte.

Cæsar leges præscribit, de contributionibus & militibus in Imperio observandas. Hæc itaq; primo belli Suecici anno gesta, quorum partem cum Cæsar intellexisset, veritus, ne in pejus ruerent, sub V. Idus Novembris Ratisponæ, ubi adhuc Comitiorũ causa hærebat, mandatum edidit, novas de contributionibus & militibus in Imperio observandas præscribens leges: non enim ipsum fallebat, qua fama in vulgus distraheretur, ob militum petulantiam: nam in Germania increbuerat, rumor, non sponte militum, sed superiorum jussu ea in populos exerceri, quæ exercebantur. Quo enim facto fieri posse, ajebant, ut Principum querelas, de militaribus injuriis, toties repetitas, Cæsar inultas reliquisset, ni ipse illos ita se gerere jussisset? ut igitur hanc calumniam à se Cæsar arceret, de justitia, necessitateque belli adversus Suecum aliqua præfatus, certa militibus stipendia eo edicto constituit, ab Ordinibus, iisque, qui stativa præbituri

bituri erant, eroganda; ultimique supplicii comminatione cavit, ne quis ultra constitutum exposceret. Adhæc novos ubiq; delectus instituit, & Tyllio, quem Catholici fœderis Generalem armorum præfectum, suis quoq; exercitibus præfecerat, mandata dedit, de novo milite colligendo: atq; quoniam cum Galliarum Rege pacem inierat, ut in Suecicum bellum omnes vires intenderet, reliquias sui exercitus ex Italia revocavit. Exigeret autem fortasse locus, ut miserandam Mantuæ desolationem deploraremus, nisi institutum esset, bello Suecico solum gesta percurrere, reliqua vero quæ memoratu digna passim acciderunt, extremis saltem labiis attingere idque in fine cujuslibet anni nos facturos lector noverit.

Novos delectus instituit & reliquias sui exercitus ex Italia revocat.

Catholici fœderis Principes militem scribunt, ut Cæsari assistant.

Præter hæc Catholici fœderis Principes, Coloniensis, Treveriensis, Moguntinus Bavarus, Lotharingus & reliqui Germaniæ Catholici, omnibus viribus assistendum Cæsari decreverunt, verentesque, ne Evangelicorum (ita Lutherani se appellant) vires augerentur nimium principiis opportune obviam ire statuerunt. Atque ideo milites in sua quisque ditione conscribere cœpit, quos Cæsarianis adjungeret, communemque religionem communi Marte tueretur: quoniam Protestantes hoc pro religione, libertateque conscientiæ, bellum fieri jactabant.

Acciderunt autem, præter hactenus allata, anno hoc M. DC. XXV. sequentia; quæ quoniam relatu digna quoq;, censuimus paucis saltem ea perstringemus, pleniorem historiæ cognitionem alibi investigandam Lectori relinquentes. 1. Fridericus Holsatiæ Dux cum Electoris Saxoniæ filia, Maria Elisabetha, matrimonium contrahit, nuptiis Dresdæ, sub initium Martii, celebratis. 2. Episcopatus IV. à Cæsare in Bohemia fundati. 3. Comitia Posonii celebrata, religionis libertatem Cæsare in universo regno concedente.

dente. 4. Alia Ratiſponæ, menſe Iunio. 5. Controverſia de Mindenſi Epiſcopatu. 6. Mantua à Cæſarianis expugnatur, menſe Iulio. 7. Pax inter Cæſarem & Galliæ Regem certis conditionibus conſtituitur, Ratiſponæ in Comitiis modo dictis. 8. Cleſelius S. R. E. Cardinalis, Viennæ & Neoſtadii Epiſcopus, diem obit, menſe Octobri. 9. Marchio Spinola fato fungitur, menſe Septembri. 10. Iohannes Iacobus Comes Anholtinus vita decedit, menſ. Octobr. 11. Cæſaris Conjunx, ELEONORA, in Romanorum Imperatricem coronatur, Ratiſponæ menſ. 12. Comes Colaltus viam Lethi calcare incipit, Curiæ in Rhætia.

Suecorum militaris diſciplina.

Antequam deſcriptioni geſtorum anni præſentis nos accingamus, viſum eſt, de militari Suecorum diſciplina quædam præmittere, quam hanc eſſe accepimus. Guſtavus Rex, naturæ ſuorum gnarus, ſe plus hyeme, quam æſtate præſtiturum jactare auſus eſt, atque ideo ſuas copias nunquam aut raro in hyberna deduxit, ſed ſemper in caſtris detinuit. Inde ut populorum animos ad ſuas partes traheret, quod non parum ad ſummam rerum ſpectare credebat, ſevero edicto cohibuit militum licentiam, ne quid comburerent cavens, aut plus extorquerent, quam conſtitutum eſſet, multaque addidit, ne populis milites eſſent graves, & hoc non ſolum ad alliciendos incolarum animos fecit, ſed ad milites in officio & militari diſciplina continendos, ſi enim regionem militum arbitrio conceſſiſſet, expilatis domibus, heriſque ſpoliatis, omnia ſecum aſportaſſent, unde impedimenta exercitui, militiqne ex diſciplina ad voluptates & luxus tranſitus, incolæque irritati, qui jam ſibi aut adhæſerant, aut ceſſerant, deſciviſſent, reliqui magis reſtitiſſent. Miram Guſtavus militiæ diſciplinam ſervabat, ſeveramque & exem-

exemplarem, dum milites molitie ocioque marcescere minime pateretur, sed cōtinuis moderatis tamen laboribus exerceret. Militem igitur semper aut præliis, aut militari alio munere, exercebat, ne per desidiam mollesceret; qua propter indefessum laboribus, prælis fortem, imperterritam periculis habuit. Tali cum exercitu Gustavus superiori anno ea fecerat, quæ narravimus, & potissimas Pomeraniæ civitates in potestatem redegerat; cumque in hybernis hyemale tempus minime terere decrevisset, ut Stetinum à Cæsarianorum molestiis laboraret, qui ipsum dum Griffenhagam & Garzium haberent, quasi obsidebant, duo hæc loca in primis expugnare constituit, præsertim cum id à Bogislao & Pomeraniæ ordinibus (supra ut innuimus) enixè postularetur.

Griffenhagam Gustavus capit.

Principio itaque mensis Ianuarii lustrato Stetini exercitui stipendia dedit; inde Dammum, quod trans Viadrum è regione Stetini situm est, duodecim peditum legiones, & octoginta quinque equitum turmas deduxit, jussitque adferri septuaginta majora tormenta, cum minorum machinarum, ligonum, aliorumque militarium apparatuum magna copia: Cum hoc apparatu Griffenhagam petiit, majoribus tormentis adverso flumine navibus advectis, atque ita postridie ejus diei, quo Dammo discesserat, extructis munimentis, dispositisque machinis, Griffenhagam omni vi quatere cœpit. Fit brevi maxima mœnibus ruina, qua visa Cæsariani, ab adversa parte exeuntes, Suecis vacuum oppidū reliquere; multi tamen cæsi sunt & capti, atque inter alios Ferdinandus Capua ejus oppidi præfectus, in hostium potestatem venit, pedem & humeros plumbea glande trajectus, quibus deinceps vulneribus ad immaturam mortem Stetini actus est. Præter hunc nonnulli etiam alii proceres capti, reliqui Garzium confugere.

Ferdinandus Capua in hostium potestatem venit, & ex vulnere accepto moritur.

Diver-

Diversabatur tunc temporis Garzii, Annibal Comes quodam Schauenburgicus, qui cum instare Regem ab iis, qui Griffenhaga aufugerant, intelligeret, videretque, se, quod plerique Cæsareorum partim in hyberna, partim ad Colbergam sublevandam concesserant, ad locum istum defendendum minime sufficere, convocatis è munitionibus in oppidum præsidiariis, & ponte à tergo, tormentis item omnibus, quæ ob equorum penuriam in urbem trahi nequibant, perditis, munitiones illas hostibus vacuas deseruit. Putabat Rex, qui post captam Griffenhagam victoriam sequebatur, Cæsarianos adhuc munimentis inesse, ideoque Baudisium tribunum exploratum misit; accessit cum decem equitibus Baudisius, compertoque nullum defensorem adesse, Regi id nunciavit, quæ præsidio tormentisque loco impositis, Garzium inde quatere cœpit. Neque diu Schauenburgicus restitit, cum omnem exercitum accessisse observasset, locumque non satis idoneum ad tantum impetum sustinendum cognosceret, quare consumptis igne commeatibus, effusisque vino ac cervisia in cellariis, tormenta & quicquid erat bellici apparatus, ne hosti usui essent, in flumen demersit; unde suppositis ignibus oppidum incendit, ipseque cum iis, quas penes se habebat copiis, Francofurtum ad Viadrum magnis itineribus se recepit.

Garzium à Cæsarianis desertum Sueci occupant.

At Schauenburgicus, postquam Francofurtum pervenit, recolligere vires & lustrare copias cœpit, cumq; comperisset, se Francofurti & Landspergæ supra XII. M. militum non habere, carere commeatibus munitionibus & tormentis, atque à Crottio tribuno, quem Landspergæ præfecerat, moneretur, oppidum illud ex una parte ab hoste jam obsideri, ad Tyllium, qui adhuc apud Magdeburgum hærebat, de rerum statu scripsit, petens, ut aut ipse cum exercitu veniret, aut subsidium mitteret sufficiens.

Schauenburgicus ad Tyllium scribit.

Hæc

Tyllius subsidiatū accurrit

Hæc ubi Tyllius accepit, hostem ea parte prohibere constituit, ideoque cum tribus peditum & una equitum legionibus Magdeburgo Francofurtum castra movit, inde Landspergam, quæ hosti tunc magis erat obnoxia, lustratum petiit, eoque oppido satis pro tempore munito, Francofurtum in castra rediit, atq; illud muniri commeatibus, atque militari apparatu repleri jussit, ut hostium impetum remorari posset.

Landspergam & Francofurtum munit.

Rex interim suas copias in nova Marchia contraxerat, dilataveratque stativa militum trans Viadrum, qua Berlinum situm est, ut fere Wittebergam usque excurrerentis. Ac dum Berbaldæ in suis stativis Rex hisce rebus intentus ageret, cum Hercule Charnacæo Regis Christianissimi Legato, qui ad interponendam Regis sui authoritatem in pace Sueco-Polonica venerat, conventionem ad quinquennium nomine dicti Regis iniit, pro communibus amicis tuendis, securitate cōmerciorum conservanda, & restituendis (ut asserebant) in pristinam libertatem ordinibus, ad quæ præstanda ipse triginta peditum, & sex equitum millia alere suis sumptibus tenebatur; Galliarum vero Rex aliquot centena Imperialium millia numeravit. Verum enimvero Sueci ante Tylli adventum aliquot loca occupaverant, per quæ aditus in Pomeraniam patebat, omnesque vires intenderant, ut Landsperga potirentur, ideoque munimentum, quod prope eam civitatem supra montem Cæsariani excitaverant, summa alacritate oppugnabant, non minori virtute defendentibus Cæsareis, sed cum Sueci acriter insisterent, expugnatum est, unde usque Landspergam excurrentibus Suecis aditus patebat, atque quotidie variis successibus velitabantur, cum Tyllius, ut diximus, subsidio adfuit.

Christianissimi Galliarum Regis Legatus cum Sueco conventionem init.

Rex ex nova Marchia in

Gustavus cognito Tyllii adventu, haut mora novæ Marchiæ tributum imposuit, relictoque

cum

cum firmo militum & incolarum exercitu Hornio, qui tributum exigeret, occupataque loca defenderet, Garsium muniri jussit, ut ex ea quoque parte Cæsariani ingressu in Pomeraniam prohiberetur. His ita dispositis cum XVI. M. militum ex nova Marchia in Pomeraniam & Stetinum retrocessit. Inde aliquot dierum spatio visi omnibus, quæ erat necesse, ad novum Brandenburgum castra promovit, quo in deditionem accepto eodem ardore Clemperaniam, Treptovium & Loitsum oppida occupavit. Post hæc Malchino sine pugna potitus, Demminum obsedit. Tenebat hanc Dux Sabellius cum M D. militibus fortissime se aliquandiu defendens, donec munita turris, quæ ab altera parte CCCC. ferme passibus oppido procul ab Holckiano legionis Centurione tenebatur, Regi deditionem fecit, tum Rex propè turrim ductis tormentis murum oppidi quatere cœpit. quamobrem Sabellius, quarto ab incepta expugnatione die, & mense quidem Februario decoris conditionibus cum Rege transegit, deductisq; duobus tormentis, vexillis, armis & impedimentis, sonantibus tympanis in Megapolim profectus est præfectoq; urbi Banero, & reliquo exercitu in præsidia distributo, Stetinum reversus est.

Pomeraniam regreditur, pluribusque locis potitur.

Petiit tunc temporis Tyllius cum XX M. militum exercitu & viginti sex tormentis vetus Brandenburgum & Rappinam: inde expugnata Felsperga, cæsisq; ad unum defensoribus, qui deditionem facere noluerant, novum Brandenburgum, obsedit. Præerat civitati Cniphusius tribunus, inerantque duo militum millia, præsidium satis firmum, ni Tyllius tam acriter oppugnasset. Cecidere gnaviter pugnantes defensores fere omnes, & Cniphusius cum uxore, tribus filiabus, centurionibus quibusdam ac LX fere gregariis militibus in Cæsarianorum manus vivus pervenit. Civitas à Cæsareis prorsùs deva-

Tylli progressus.

Novum Brandenburgum vi expugnat.

devastata est, ex quibus CC. circiter desiderati.

Comitia Ordinum Pomeraniæ Stetini, quibus Regi exercitus novus decernitur.

Habebantur interea Pomeraniæ Ordinum Comitia Stetini, petebaturque à Rege, Comitiis tunc assistente, ut ex Pomerania præsidia sua deduceret, quo Provincia sublevaretur. Ordinibus igitur, Duceque coram horonifica de se, suaque expeditione præfectus, religionemque & libertatem obtendere, quarum causa se venisse asserebat, de præsenti rerum statu disseruit, graviter adeo, ut Stetini ab Ordinibus decretum, X. militum millia, provinciæ sumptibus, conscribere, qui Regi, Duci, ac Provinciæ sacramentum præstarent.

Colberga Suecis deditur.

Venerat circa eos dies in manus Suecorũ Colberga, à præsidiariis post longam obsidionem decoris conditionibus dedita: nam cum eduliorum inopia Cæsariani laborarent, neque subsidii spes esset, mense Martio cum hoste pacti sunt. Exivere ex ea arce VI. Equitum turmæ, & IX. peditum signa, cum armis, sarcinis, ardentibus funiculis, sonantibus tympanis ac duabus machinis, relictis tamen vexillis, quæ à Suecis impetrare transigendo non potuerant. Fuit hujus arcis deditio magni momenti, non omissa solum magna militarium apparatuum copia, & multis diversarum magnitudinum tormentis, sed & ipsa loci opportunitate, qua Cæsarei privati sunt.

Gustavus Stetini parat naves & milites.

Inter hæc Gustavus magnam vim navium Stetini cogebat, ex quib⁹ pontẽ fabricari jussit longitudinis CLXXX. pedum, latumq; ita, ut quinque equites super illum obequitare possent: atque hinc similem alium, sed minorem cõstruxit, ut trans Viadrum pluribus in locis transitum haberet, quorum majorem prope Suedam, minorem ad Ferathum collocavit, eosque validis propugnaculis munivit, ne à Cæsarianis occupari possent. Hæc peragenti defertur, Tyllium ex Megapoli Magdeburgum redire constituisse, quapropter scrutatis è Colergdo partibus, DC. equi-

Albis duos pontes imponit.

equites dimisit, qui progressus Tyllii observarent. Vbi itaque illum, relicto Francofurti & Landspergæ præsidio, reliqua deserere & Magdeburgum tendere intellexit, relictis, qui pontes tuerentur, Francofurtum versus castra movit; Est Francofurtum ad Viadrum civitas (cujus cura penes Schauenburgicum adhuc erat) satis celebris, florentissima olim academia insignis, & mercimonio dives: habet ab uno latere fluvium, cæteris in partibus antiquo more muris septa. Quinto Idus Aprilis primum Rex civitatem subiit, totusque exercitus ad sclopi ictum accessit: mox Gustavus perlustratis omnibus locis, opportuna ad fossas ducendas, & tormenta collocanda designavit. Sequenti die urbs corona circundata est, strenue se defendentibus Cæsareis: Rex vero postquam in aperto campo concionem audivit (quem morem, antequam ad prælium accederet, semper servabat) ad milites perrexit, ipsosque ad opus horratus, Cæsareos aliquot, qui fossam tuebantur, impetu facto, in civitatem pepulit. Post hæc porta Gubiniensis tormentis & duobus incensis cuniculis disjecta corruit, non sine defensorum strage, & Sueci ruinam subeuntes in civitatem irruerunt, cæsis Cæsarianorum obviis: cæteri cum jam hostem in civitate esse senserunt, in fugam se ex altera parte dedere; at dum fugientes Sueci persequuntur, illorum fere centum in fluvium præcipites, dati sunt, in reliquos promiscua cædes edita, adeo ut ex toto præsidiariorum numero vix M. superfuerint. Ejus civitatis damnum multis auri myriadibus æstimatur, fuer eque ipsius participes vicinæ civitates, quæ nundinarum occasione Francofurti merces habebant; auxit calamitatem excitatum incendium, quo multæ ædes conflagrarunt; trucidatique ex Cæsareis supra M D. inter quos tribunus quidam nonnullique alii fortes viri occubuere; capti vero D. atq; præcipue Sparrius,

Francofurtum expugnatur.

rius, & Vallius tribuni, cum multis cēturionibus aliisque officiariis. Schauenburgicus, Tieffenbachius, & Comes Monticuculi, cum DC. circiter gregariis militibus, Glogovium majus in Silesiam evasere; ex Suecis CCCC. cecidere, nemine ex proceribus comprehenso, magna insuper tormentorum, & militaris apparatus copia Gustavus potitus est: opportunitatem autem civitatis considerans, illam munire decrevit; atque ita VI. legionibus impositis, vallum restaurari præcepit.

Landsperga Cæsarei eiiciuntur.

Posthæc exercitu reliquo in circuitu distributo, quoniam Passionis hebdomadam stylo veteri celebrabat, in civitate sacris intentus consedit; ubi vero Paschatis festa veneratus est, Landspergam exercitum duxit, occupataque in itinere Crossa, cum copioso apparatu & annona, circa Landspergam exercitum distribuit, & vallo se munivit; inde admotis tormentis, quæ per inusitatos calles à rusticis indicatos, ad ea loca perduxerat, ad quæ nunquam posse illum pervenire obsessi putaverant, mœnia quatere cœpit; occupatisque munimentis, quæ extra civitatem erant, propius fossis valloque accessit; quod cum obsessi vidissent; exemplo Francofurti exterriti, facta deditione, pridie Kalendas Maij; cum sarcinis, XXV. peditum signis, XII. equitum turmis, & IV. campestribus machinis exiverunt, atq; Glogovium majus in Silesiā incolumes deducti sunt.

Comitia Protestantium Lipsiæ frequentata.

Rex victor præsidio civitati imposito, Francofurtum cum exercitu rediit; unde occasione parta victoriæ ad Protestantes, qui Lipsiam ad Comitia convenerant, litteras dedit; scribebat, gratulari se, quod tandem Catholicorum, jugum excutere fortiter decrevissent, extollebatque suas victorias, ultimumque suadebat, ut totis viribus sibi assisterent, qui nunquam communi religioni & causæ esset defuturus.

Habebantur Lipsiæ à Protestantibus Comitia,

ab

ab negotium obsidionis Magdeburgicæ: erat enim illa civitas cum Protestantibus, liberisque civitatibus fœdere juncta, quamobrem in præsenti calamitate auxilium, à Confœderatis imploraverat, & Christianus Gulielmus, qui civitatem illã tenebat, cognatus fere omnibus Protestantibus, aut affinis, urgebat, ut sibi succurreretur: qua propter Elector Saxoniæ Protestantium supremus ea comitia indixerat & congregaverat. Agebatur itaque Lipsiæ de modo, quo Magdeburgo auxilium daretur, erantq; variæ opiniones, ut varii erant affectus. At Magdeburgicus Legatus, qui Comitiis pro sua civitate interat, miserabili oratione recusantis, desperantisq; ad auxilium ferendũ animos flexit. Omnibus itaq; suffragiis decretũ est, ut arma non pro hac causa solum sumerentur, sed ut libertas Germaniæ, & religionis (ut ajebant) in pristinũ statum restitueretur; quoniam vero tunc temporis nemo ad subsidium obsessis ferendum paratior erat, quã Suecus cujus opportune allatæ litteræ ipsius in Lutheranos pronũ animũ testabantur, constituere cũ ipso transigere, omniaq; ipsi suppeditare, quę ad Magdeburgũ obsidione liberandũ necessaria essent; missis itaq; ad transigendũ Commissariis, Magdeburgensem Legatum læto animo esse jusserunt, neq; despondere animũ cives debere: non n. eo jam res devenisse, quemadmodũ ipse dixerat, ut de salute civitatis desperandũ esset; stare civitatem adhuc, & affuturum brevi cum toto exercitu Regem subsidio, ac obsidionẽ soluturum; se quoq;, si opus esset, cum militibus suppetias venturos; quæ corruissent, aut devastata essent, in posterum pauc's annis vel mensibus resarcitum iri, atque ita spe, promissisque onustum in suam civitatem dimiserunt.

Horum rationes & causa.

Dum hæc Lipsiæ decernuntur, Rex, cognita Magdeburgi obsidione, propria sponte præsto esse

Rex auxilium Magdebur-

gensibus ferre constituit.

esse decreverat: quoniam verò vetus Brandenburgum à Cæsarianis adhuc tenebatur, ne post se hostem relinqueret, ad illud expugnandum animum applicuit, missosigitur, antequam castra moveret, tubicine cum mandatis, Wiltenhorstium Cæsareum Tribunum, qui civitatem præsidio tenebat, admonuit, ut intra XXIV. horarum spatium decerneret, utrum deditionem facere, an repugnare mallet. Wiltenhorstius, pernicibus equis misso nuntio, Tylliũ super hoc consuluit, qui, ubi locum illum satis non esse munitum, intellexit, Wiltenhorstium in castra circa Magdeburgum se recipere jussit; quod ille asportatis secum sarcinis fecit, & Rex civitatem immisso præsidio occupavit.

Brandenburgum vetus occupat.

Inter hæc Protestantium litteras Lipsia accepit, quibus ad liberandum Magdeburgum, oblatis auxiliis, invitabatur: nec oblata Gustavus respuit, sed respondit gratulari se, quod Principes tam sanctè utiliterq; decrevissent: fauturum se illorũ petitionibus, & obsessæ civitati subsidium laturum. Transmissos itaq; cum toto exercitu Viadro, Chepeuicum se contulit; inde quoniam per Electoris Brandenburgici ditionẽ sibi transeundum erat, Berlinum ad eum misit Comitem Ortenburgicum petitum, ut Custrinum & Spandaviam cum annona, & menstruo stipendio sibi traderet, quo tutius Magdeburgũ petere posset; redditurum se ea loca, simulac civitatem illam obsidione liberasset. Ægrè deducebatur Elector ad ea loca tradenda, quæ situ & munitione suæ ditionis potissima erant propugnacula; qua de causa Ortemburgico, & Hornio, qui post illum cum iisdem petitionibus venerat, se ea loca daturum negavit. Hoc ægrè ferens Gustavus cum V. equitum turmis, M. sclopetariis peditibus, ac IV. parvis machinis, Electorem allocuturus Berlinum perrexit; Elector ad milliare prope civitatem obvius occurrit & post amicã salutationem, & pri-

& privatum in sylvula colloquium, quod integram fere horã duravit, in civitatem rediit, suos consiliarios super petitione Regis consulturus, Rex vero in cãpo responsum opperiebatur. Postquam vero regressus Elector responsum secundum Regis voluntatem non tulit, indignabundus in castra volebat redire, sed precibus Electoris detentus Berlinum cum M. sclopetariis intravit, atque altera die rursus cum Electore egit, ut sibi loca, quæ petierat, traderet, secus se obsessis Magdeburgensibus opem minime laturum. Data tandem Spandavia, de Custrino nunquam persuaderi potuit. Rex itaq; accepta Spandavia, impositoque præsidio, & Electore salutato, in castra Chopenicum reversus est. Inde pridie nonas Maij Posdamum movit, Electoremque Saxoniæ postulavit, ut suos milites secum conjungeret, quo facilius civitatis obsidionem solveret, vel saltem sibi transitum per Saxoniæ fines, nempe per pontem Dessaviensem concederet, quo compendiosiori via Magdeburgum veniret. Vtrumque Saxo aperte recusavit; primum, quod non adhuc sufficientem militem se collegisse dicebat; alterum, ne sedes belli in sua ditione statueretur.

Spandavia ab Electore Brandenburgico habet.

Respiraverat post profectum in Megapolim Tyllium Magdeburgum, soluta undiquaque obsidione, cum ille majorem militum partem secum abduxisset. Præerat Cæsareis, quos circa Magdeburgum Tyllius reliquerat, Papenheimius, qui nihil relinquebat intentatum, ut pro viribus, quas habebat, civitatem molestaret, atq; interim, dum Tyllius abesset, in stativis suis scalas, & alia instrumenta bellica fieri, parariq; curabat, quibus urbs, adveniente Tyllio, sine mora expugnaretur; neque dum militaria moliretur, mitiora consilia intermisit. Verum ubi hæc remedia minus valere animadvertit, animum applicuit, ut quoquo modo urbe potiretur: Fal-

Magdeburgi obsidio & expugnatio.

ckenbergio itaque, Regis Sueciæ Tribuno, per tubicinem significavit, quam procul Regis subsidia abessent, & quam ipse ad civitatem expugnandam esset paratus: cederet igitur dum tute posset, & Cæsari gratificaretur, beneficium non neglecturo, sed condignum præmium porrecturo, si ipsius opera rebelli civitate potiretur; his irritatus ultro Falckenbergius, tanquam sibi hæc, quasi proditori proponerentur, tubicini respondit, se pro hac vice illum excusare, quod fortasse eorũ, quæ afferret, inscius venisset, in posterum nemini parsurum, sed in furcam acturum, qui ejusmodi sibi nunciaret. Inde strenue ut patriam defenderent omnes cohortatus, cum suo milite egressus, ad Albim V. civitate milliaribus procul, Schonbeccam versus, parvum munimentum excitavit, eo consilio, ut liberum in Saxoniam transitum sibi servaret; mox munitioni milite imposito, Magdeburgum reversus est. Iuvit hoc munimentum Magdeburgenses non parum, quousque Tyllius ex Megapoli redux circa Idus Aprilis illud expugnavit.

Distribuerat, ut diximus, in Magdeburgensi ditione Tyllius exercitum, atq; ubi aliquot dies curandis corporibus insumpsit, civitatem propius accedere, atque adiacentia munimenta expugnare decrevit. Mechera igitur & Pechavio movens cum exercitu inter gemina Magdeburgensium munimenta in sylva consedit, excitaq; ibidem vallo se munivit, missis inde militibus, qui viam ad civitatem insiderent, ne hostes in illam aufugerent, munimentum ad Albim aggressus est, tormentisq; ab utraque fluminis parte directis, quati jussit, atque eadem die à præsidiariis deditum accepit, qua eadem felicitate intra paucos dies quinque alia bene firma munimenta expugnavit, in quibus amisere cives militum pugnacissimos. Porro Tyllius conspicatus, nullum

lum aliud amplius extra urbem munimentum extare, quam vectigal, illud quoq; aggredi operæ pretium, est ratus, ut postmodum alia omni cura liber civitatem acrius oppugnaret; dispositis itaque machinis ruinam excitare cœpit, factumque est, ut brevi temporis spatio ipsius integrum latus corruit, quo viso Falkenbergius milites in civitatem tam munimentis nudatam revocavit, combusto prius ponte, qui vectigal civitati conjungebat. Verum Christianus & Falckenbergius, ubi præter spem amissa propugnacula tam cito videre, de rerum stata Regem & Protestantes, qui Lipsiæ diversabantur, missis clandestinis nunciis admonuerunt; ipsi cum militum numerum nimis angustum esse cognoscerent, ad totam civitatem tuendam, suburbia deserere decreverunt, præsertim cum Sudenburgum Cæsariani jam oppugnare cœpissent; excitato itaque Sudenburgi & in nova urbe incendio, ædes combusserunt, atque ex igne superstites, adhibitis machinis cuniculis solo æquavere, ne hostis iis contra se uteretur, aut in eis hospitia collocaret.

Inter hæc Gustavi ad obsessos litteræ interceptæ sunt, quibus partam ad Francofurtum victoriam narrabat, & se subsidium brevi cum toto exercitu allaturum, per suum honorem juratus, promittebat, essent interea bono animo, & se strenuè defenderēt. Has ad se allatas Tyllius, qui Mecheræ diversabatur, quamvis Francofurtensi clade perculsus, ad Papenheimium misit, ut obsidionem urgeret, nam adventare Regem, & Protestantes ubique delectus instituisse, ut obsessæ urbi præsto essent, qui si venirent, erat omnino obsidio solvenda. Supererant omnino in civitate duo peditum millia, & trecenti fere equites, cæteri aut per acies ceciderant, aut fame cōsumpti erant, multos etiam ægritudines absumpserant, quas ex male cocta cerevisia contraxerant.

Hos reliquos milites Falckenbergicus per mœniam apertiora loca distribuit; inde quoniam illorum numerus minime sufficerat, editioribus & munitioribus locis cives imponit, fœminas atque impuberes afferendis apparatibus, aliisque necessariis adhibet, ipse nulli bi non adesse, omnia lustrare, mœnia, stationes percurrere, hortari, facere milites civesque verbis atque exemplo monere. Neq; Christianus deses tempus terebat; nam tum Falckenbergius ore, præsentia, opere defensores incitat, ipse in Senatu consulebat, quid in supremo rerum discrimine agendum, omnibusque consulto providebat; atque hæc in civitate.

Tyllius vero postquam cinctam undique civitatem vidit, facile putans, ut cives exterriti deditionem facerent, ad eos litteras dedit, atque eodem fere tenore ad Christianum & Falckenbergium scripsit, ut, postquam jam excidium urbi immineret, neque ulla spes auxilii esset, se æquis conditionibus dederent, & ultima expectare non vellent. Non respuere omnino Magdeburgenses deditionem facere; sed quia negotium hoc magni momenti esse dicebant, quod non ad se tantum, sed ad omnes Protestantes pertineret, itaque responderunt, quod si suos Legatos incolumes liberosque ire permitteret, se citatis equis ad Electores Saxonem & Brandenburgicum, atque Lubecam missuros, qui super hoc negotio consulerent, & constitui Commissarios ad transactionem procurarent: sisterentur interim arma, ut facilius & commodius hæc peragerentur. Tyllius, ut Legatos mitterent, concessit, tubicinesq; dedit, qui salvos ducerent; de armistitio non cōsensit; nam cum civitatem in manibus tam haberet, tempus traducere nolebat, quo obsessis vel Rex, vel Protestantes præsto essent. At decreta concessaque Legatio irrita fuit, neque Legati eo

cive-

ivere, quo missi fuerant, ob mox secutum urbis excidium.

Tyllius cum Regem indies magis accedere intelligeret, acrius oppugnationem urgens, dispositis ubiq; tormentis mœnia quatiebat. X V I. Calend. Iunii sedecim muralibus machinis novam urbem juxta longa ruina est edita, omniaq; ad eam aggrediendam, invadendamque parata erant; sed cum ab una parte turris supra portam staret, in qua obsessi tormenta disposuerant, quibus non parum damni Cæsarianis adferebant, & ab alia prope Albim propugnaculum esset, quod & ruinam aggressuros molestabat, Tyllius militem cohibuit, donec turris illa, & propugnaculum everterentur, faciliorque ad diruta mœnia accessus pateret. Iussit itaq; Tyllius propugnaculum & turrim quati, quæ tandem X I. Calend. Iunii tercentis ferme tormentorum ictibus corruit: tunc tametsi non ex Cæsarianorum voto ea ruina successerat, qui in fossam cadere illam cupiverant, ut ruinis fossa impleretur, tamen exterriti, cum jam facilius & securius ruina adiri posset, emisso tympanista quatuor dierum inducias petierunt. Tyllius Lacerata epistola, quam miserant obsessi, respondit, non amplius consulendi esse tempus, sed transigendi, quibus conditionibus possent, se nolle diutius jam partam victoriam differre; hortari se, ne ultimum excidium, quod jam imminebat, exspectarent. Dimisso cum hac responso tympanista, tubicinem ipse sub meridiem misit, cum tribus epistolis, ad Christianum, Falckenbergium, & cives scribens, ne inutiliter mori, diripique civitatem mallent, quam se decoris conditionibus dedere. Acceptis his litteris Magdeburgenses quosdam ad Tyllium mittere decrevere, qui conditiones, quas proponeret, audirent, & referrent, ut super iis deliberaretur. Verum dum isti conditionibus discutiendis intenti sunt, Cęsarei milites opus non

intermittebant. Papenheimius enim quietis impatiens, ex nova urbe prope Albim, ubi fossa aquis carebat, impetum fecit, ut milites aliquot sub vallo occultaret, sed ab obsessis repulsus, cuniculis rem agere instituit, ut partem valli disjiceret, quod itidem irritum fuit: nam persentiscentes id obsessi, vanum contrariis cuniculis conatum reddiedre.

Nunc igitur ubi ad ruinam patere faciliorem accessum vidit Tyllius, omnia parari jussit, ut die illucescente urbs expugnaretur, locaq; distribuit, quę quisq; aggrederetur: sic XIII. Kalend, Iunii, qua die obsessi sese dedere constituerant. Cæsariani quiete in suis stativis se continebant, ut obsessas fallerent, qui cum insomnes noctē traxissent, insidebant dormiturientes vallo, atq; ubi usque ad tertiam diei horam nihil tentasse hostes videre, dimidia civium & militū pars, permittentibus præfectis, domū ad requiescendū se contulit, ipsiq; præfecti qui tunc ab excubiis imunes erant, quieti se dederunt. Atque Falckenbergius Curiam petiit, ut cum Christiano & senatu de dimittendo Tyllii tubicine ageret.

Papenheimius, cui primus aggrediendi locus obvenerat, ubi omnia in civitate quieta animadvertit, dispositis in acie militib᷒, districto gladio fossam ingreditur, superatisq; munimentis contra valiū tendit, & milites pari alacritate Ducem sequuti, inferiorem valli partē occupant, mox superiorem aggressi, ex ea quoq; Magdeburgenses deturbant. Falckenbergius autē cum suos classicum canere, sensisset, egressus curia, quos potuit milites collegit, & contra Papenheimiū, civitatē jam ingredientē duxit; hic renovato prælio acriter dimicatū est, jamq; Cæsarei ab ingruente civium turba repellebantur, ni interfecto plumbea glande Falckenbergio cives exterriti cessissent: mox omni ex parte Cæsarei irrūpere, necare resistentes, incendere ad terrorē domos, excurrere,

depræ-

deprædari quiq; minus discriminis subierãt, meliorẽ prædæ partem referre. Inde, quod ultimum civitatis exitium fuit, apertis portis equitatus & Croatç introducti sunt, qui per civitatem discurrentes miserandam stragem edidere; sævitum in viros, fœminasq; promiscue, neq; imbellis ætas impuberes servavit, solum incendium, quod afflante vento tota jam civitate vagabatur, stragi finẽ imposuit superstites ferro, alio sæviori mortis genere afflicturum; nam cum flammæ ubiq; debaccharentur, Cæsarei in castra reversi, quod ex misera civitate supererat, igni consumendum reliquere. Christianus plumbea glande sinistrum crus trajectus, cæsimq; caput vulneratus, vivus in Papenheimii potestatem venit. Supervixere & alii civitatis Senatores & Primates, spe redemptionis à Cæsareis servati. Pauci item milites & cives in templum majus, quod ab igne intactum mansit, misericordiam victoris experturi, confugere, reliqua plebs militesque partim ferro cecidere, partim igne misere consumpti sunt. Mirum est dictu, quam brevi temporis spatio flammæ civitatem illam absorpserint; nam non pluribus, quam viginti quatuor, horis tota conflagravit. Cathedrale templum, B. V. Cœnobium, & centum quinquaginta fere piscatorũ domus, prope Albim sitæ, quæq; ab aliis separatæ erant, tantum servata. Inter alia, sex egregia templa in cinerem redacta, quorum aliqua sectilibus laminis, aliqua plumbo, & Divo Ioanni dicatum cupro, tecta erant. Cæsorum numerũ referre vix quisquam posset certum tamen est, plures flamma, quam ferro periisse; nam apertis cellis & fornicibus, in plerisq; tres, quinq; & plures fœminas ac pueros fumo flammaq; erectos reperire erat; neq; ex sepultura numerũ supputare licuit, cum cadavera Tyllius in flumen jusserit projici, ut milites sepeliendi labore liberaret. Sunt, qui ad VII. millia civium in eo excidio mortem occubu-

 isse

isse dicant; superstitum quoque numerus incertus est, cum captivi in varia castra distributi fuerint, & profugi in diversa loca se contulerint. supra tamen quadringentos fuere, quorum aliqui cum uxoribus & filiis diu à Cæsareis detenti, aut pretio persoluto se redemere, aut fuga evasere. Militum promptissimi pugnando ceciderunt, cęteri, qui segnius rem gessere, projectis turpiter armis in deditionem accepti sunt. ex Cæsareis pauci admodum desiderati, cum tantum primo ingressu Falckenbergium resistentem invenerint, postmodum pugnaverint nusquam. Sic Magdeburgum cecidit, libera Germaniæ civitas ad Albim sita, antiquissima, nobilissima.

Rex Gustavus, Saxoni irascitur & Brandenburgico.

Regem Gustavum expugnatio Magdeburgi mirum in modum perculit, videbaturq; sibi datum civibus illis fidem fefellisse, atque ideo non parum Saxoni & Brandenburgico succensebat, qui se, dum obsessis suppetias iret, remorati essent. Repetebat, post dirutum Magdeburgum, Brandenburgicus Spandaviam, quam concesserat Regi, Rex eam deducto præsidio restituit, quam tamen egregio, quod excogitaverat, stratagemate recepit. Rebus hoc modo compositis

Stetinum proficiscitur.

Gustavus navem ascendit, secundoq; Viadro Stetinum navigavit, ut majores copias cogeret, quibus cum Tyllio congredi posset. Dum Stetini

Moscorũ Ducis Legatos audit.

moratur, Moscoviticos. Legatos audivit, qui à suo Duce auxilia ad præsens bellum offerebant: Inde his cum gratiarum actione dimissis, donatisque, ad Grypsvvaldiam expugnandam movit,

Grypsvvaldiã deditione accipit.

quæ licet totius Pomeraniæ munitissima civitas, Regi tamen deditionem dedit, cæso Perusio loci illius Præfecto. Amissa itaque Grypsvvaldia, in Pomerania pro Cæsare nullus amplius locus tenebatur.

Megapolitani Duces ditionẽ suam præter

Inter felices Suecorum Progressus Megapolitani Duces qui ditione à Cæsare ob perfidiam privati hactenus Lubecæ vixerant, collectis VI. fere

mili-

militum millibus, Megapolim invadere, & sibi recuperare decreverunt. Gandebusii itaque coactis militibus, circa finem Iunii, Suerinum aggressi; expugnatoque eodem die loco, arcem obsederunt quæ non diu ipsos remorata est cum munitionibus defensores carerent. Suerino in potestatem redacto, intra paucos dies Megapolim fere totam subegere, sola Rostochium, Wismaria & Damitium servata sunt. Rex ipse Duces consanguineos solenni pompa Gustrovium comitatus, applaudente populo, paternas in sedes restituit. *tres solas civitates, recipiũt*

E re peracta, Magdeburgum versus promovet copias, Tangermundam in itinere intercipit, prope Werbenum figit castra, circumfusa quasi Albis & Havelæ amnium trigono. Havelbergam per Duces sibi vinci curat, ulcisci Magdeburgicos cineres, omnibus opibus atque copiis destinat. *Tangermünda Werbene & Havelberga potitur.*

In hunc totis castris insurgendum videns Tyllius, partem equitatus præmittit, subsequitur ipse cum firmissimo exercitu. Rex explorato ejus adventu, stratagemate prævertendum istis viribus censuit, quibus pares opponere non haberet. Misso igitur Rheingravio, & aliis equitum magistris, tria Cæsarianorum agmina feliciter aggressus est Montecuculii Borgstallii pago, Bornsteinianum Rheindorfii, Holcianum Angriæ fudit, fugavitq; opima spolia victoribus parta. *Tyllius Regi occurrit.* *Cæsarei exercitus pars cæditur.*

Tyllius ut acceptam cladem ulcisceretur, Werbenum versus castra movit, utque cum hoste, si sui copiam faceret, acie confligeret, si respueret, ipsius castra impetu aggrederetur. Nonis Augusti circa castra Suecica Cæsareus exercitus consedit, eademque die acriter velitatum est; tres sequentes velitationibus itidem insumptæ, quarta demũ cum castrorũ expugnationem nimis difficilem Tyllius cognovisset, cum instructa acie propius accessit; sed Regem ad pugnam elicere non potuit, qui suis munitionibus se continuit, *Rex præsium detrectat.*

crebrisq; tormentorum ictibus non sine damno Cæsarianorum aciem infestabat.

Tyllius negantis auxilium Saxonis regionem invadit.

Interea vero Tyllius (cum paulo ante Comites Fyrstenbergii vires sibi junxisset) legiones suas nova cupiens præda accendere, Ioannis Georgii, Electoris Saxōici animū explorare decrevit; missis ea de causa legatis ab eo postulavit, ut, si Cæsaris esset amicus, copias, quas collegerat, sibi traderet, & hospitium, com̄eatumq; in suis ditionibus Cæsarianis concederet; verum Saxo variis adhibitis excusationibus, omnia rotunde negavit. Putabat Tyllius si Saxoniam ingrederetur, fore, ut Electorem non solum affligeret, sed & Regem ex suis munitionibus eliceret cogeretq; ad prælium: sic expugnatis Merspurgo, Freyberga, aliisque Misniæ civitatibus, Lipsiam castra movit, petiitq; contributiones à civibus & commeatum, quæ cum cives se daturos inconsulto Saxone negarent, postridie Iduum Septembris civitatē obsedit eamq; secundo ab obsidione die certis conditionibus deditione accepit.

Lipsiam deditione expugnat.

Lipsensis clades.

Septemvir Saxo uberiori ditionū parte à Tyllio privatus, necessariam sibi suisq; pugnam arbitrabatur; Rex Suecus (quo cum Saxo suas jam copias junxerat) in unius prælii casum dare duos Septemviratus, periculosum ducere facinus; Saxonicum militē, recenti delectu conscriptū, cum veteranis com̄ittere, intutū, cunctationem securiorem affirmare. Victus 2. Electoris constantia, prælium adornari jussit. Igitur ante omnia Deum solenniter veneratus, ad pietatē fortitudinis genitricem, animavit milites. Dextrū cornu sibi curandū sumpsit, lævū Septemviro permisit. Podelvitza pago nomen est, IV. millia passuū abest Lipsia. Ibi concurrerunt infestæ acies. Cæsarianis de more Catholico, pro Symbolo erat, MARIA IESV CONIVNCTA; hostibus, NOBISCVM DEVS. Com̄oda locorū præoccupaverat Tyllius, solem ventumq; Suecis adversum effecerat. Rex

Symbola ad quæ utrinque pugnatum.

cir-

circũtorquendo leniter aciem, aurã paulo secundiorem suis reddidit, suoq; ab latere, quod intermixtus equiti, pedes sclopetarius nova arte confortabat, valide submovit irruentes Cæsarianos; imbecillior Saxonũ tyronũ vigor fuit. Iamq; in lævo cornu fuga, apud Tyllianos victoriæ & jubili initiũ erat, cum Rex per Hornianos pedites è sylvula tã opportune succurrit Saxonicis, ut redintegrato ad Arnheimianos monitus certamine, verteretur in fugã equitatus Cæsarianus, totaq; laxaretur acies. Tenebris, quas fumus ardentis nitri pulvisq; equorũ faciebant, diremptũ præliũ. Metuente Regẽ nocte, insidias, fortissimũ astutissimumq; hostem, rursus pugna sperabatur, nisi lucẽ reddens aurora, cladẽ Cæsariano.ũ tormenta, sarcinas, currus, omnia derelicta, perfectæ victoriæ signa edidisset, Cæsa ad minimũ XV millia, inter illos è Cæsarianis, Adolphus Dux Holsatus & Scambengius, cum Tribunis aliquot. Par fere utrimq; numerus militantiũ fuit, in universum ad LX. millia; sed Tylliani pleriq; veterani; capta de Cæsarianis signa ultro centum.

Rex victor Mersebutgũ, Hallã, Halberstadium, Calbam, Erfurdiam, jugi successu occupavit. Elector ipse Lipsiam. De recuperatis tam subito, quã omiserat, ditionibus suis laudes Deo Liberatori, gratesq; egit publice. Convenit inter fœderatos Evangelicos, ut in superiorem Germaniã Rex Secus, in Silesiã Bohemiãq; Septẽvir Saxo duceret. Rex Hefiebergensi Comitatu subacto, Diœceseos Herbipolitanæ Castellũ, quod Aulã Regis vocitant, commeatu opulentũ expugnavit, hinc Suinfurtũ, Imperialẽ urbem, Herbipolimq; ipsam, ab Antistite Francisco Hatzfeldio derelictam, cum arce omnibus opibus copiisq; instructissima, vi redegit in potestatẽ. Præsidiarii, quod acriter restiterant, omnes cæsi. Sexui imbelli vita & pudicitia, præclaro Regis edicto, conservata. Eo perculsus metu Bambergensis Episcopus, cum suę ditioni imminere periculum videret, essentque

Rex plures subigit civitates, Mersebur-gum, Hallam, Halberstadiũ, Calbã, Erfurdiam; Lipsiam Saxo recipit.

Aulam Regis. Suinfurtum, Herbipolim, cum arce.

Cæsarianorum auxilia procul, cum Rege, quamvis invitus transegit, & magno auri pondere incolumitatem mercatus est. Pari felicitate Wertheimium, Miltenburgum, Bubenhusa Suecis subjectæ imo Franconiæ pleræque in Regis Gustavi verba jurarunt, permissa ubique subditis religionis & conscientiarum libertate:

Werthemiū, Miltenburgum, Bubenhusam.

Hanovia solita impressione excutitur.

Kalendis Novembribus Hanovia, urbs elegans, repentina Christophori Haubaldi irruptione capitur, præsidiarii arma ponere adacti, ut ea resumerēt, pleriq; Regi Sueco sacramentū dixere.

Rostochium & Wismaria deditionē admittunt.

Inter hæc victoriæ Lipsensis fama inferioris quoque Saxoniæ exercitus Cæsarianus pervasit, excelsosque eis detraxit animos. Rostochium Megapolitanis Ducibus deditum Wismaria cōfidentius restitit, Eruptione ibi pugnatum, accepta utrimq; clades. Tandem luco Divo Thomæ Apostolo sacro deditio urbis à Gramio, militum præfecto extorta, qui III. educens millia bellatorum, quod parum sincere partes stetisse deditionis videbatur Gryphiswaldiam missus, ejusq; miles partim cæsus, partim Sacramento Suecico obligatus est.

Mergentheimium, Asciburgiū, Steinhemium.

Iuxta Rotenburgum ad Tubarim ni prosperum rursus prælium Cæsarianis fuit. Mergentheimum Suecis traditum. Similiter Asciburgiū, Moguntini Archiepiscopi sedes, & Steinheimium Regiis accessere partibus. Neque nundinale illud Musarum Athenæum, Cæsarum inauguratione, totiusq; Europæ mercatu celeberrimum Francofurtum, Gustavo portas clausit. Saxenhusii præsidium Rex locavit XV. Kalend. Decembr. inde traductus Francfurto exercitus Hœchstum cępit. Russelshemium ad Mœnum fl. Darmstadinus ei Landgravius Georgius concessit. Mœni accolæ imperata facere coacti. Sociatis ibi Guilelmi Landgravii copiis, Rheingavia subacta, pactisque exinde argenti pensionibus derelicta est. Moguntinus Elector, Anshelmus

Francofurtum ad Mœnum.

Hoechstum.

Russelshemiū.

Rheingavia.

mus Casimirus, ac Præsul Wormatiensis, Coloniam secessere.

Rex Suecus comperto, Tyllium è Noribergensi agro discessisse, tractus montani, Bergstras appellitant indigenæ, dominium sibi vindicavit, atque sub initium mensis Decembris Rhenum transineare copias jussit. Superato amne Oppenheimium expugnatur, medio mense Decembris, Steinum ab Hispanis, Wormatia à Lotharingis deseritur, sextoque post die (nimirum Calendis Januariis Anni M. DC. XXXII.) Moguntia, cum arce & propugnaculo, post aliquot dierum oppugnationem traditur Regiis. Eorumque locorum amplum Bingium, Altsheimium Konigsteinum, in eandem sortem traxit. Baccheracum, Boppardiam & confinia Rhengravius subegit Regi, cui natalis Christi Moguntiæ solenniter celebratur, ejusque in arcis templo sacrum Lutherano ritu factum.

Tractus Montani dominium Suecus sibi vindicat.

Moguntiam ad deditionem compellit.

Mira sane felicitas, totam Germaniam à mari Balthiao usque Moguntiam victricibus armis uno anno peragrare, Viadro, Havela, Albi, Visurgi, Rheno, Mœno, aliisque fluminibus habenas injectare. Accessit mox & Manheimium, ad Rheni Niccique confluentes permunitum oppidum, deinde & Heilbronna, Fridberga, Weizlaria, aliaque Wetteraviæ oppida. Quid multa? Spira, Landavia, Weissenburgum, Germershemium, præclaræ urbes, Suecicis patuerunt præsidiis.

Mira progressuum Suecicorum felicitas.

His adde hoc anno observatu digna: 1. Ludovicus Fridericus Dux Würtembergicus in Monte Beligarti moritur, in cujus locum Dux Iulius Fridericus surrogatur. 2. Hungariæ Regis nuptiæ celebrantur Viennæ, mense Martio. 3. Franciscus Lozanus, Vesaliensis quondam Gubernator Hispanicus, Antverpiæ plectitur capite. 4. Portus novus Neapoli ædificatur. 5. Embda Comiti Orientalis Frisiæ reconciliata. 6. Vallis Ioachimicæ incolę reformationis negotio se opponunt.

nunt. 7. Georgius Ragozius Transsylvaniæ Principatui præficitur. 8. Principis Auraici filius Guilielmus Patris successor designatur. 9. Gloggovium majus in Silesia defœdatur incendio, die Ioanni Baptistæ sacro. 10. Angliæ Rex Palatini restitutionem per Legatum à Cæsare petit. 11. Templum B. V. M. Mindæ à Soc. Iesu Patribus occupatur. 12. Poloniæ Regina vivis excedit, mense Octobri, 13. Abbas à Crems-Münster Episcopus Viennensis creatur. 14. Conventus à Catholicis & Protestantibus Francofurti ad Mœnum frequentatur, mense Augusto. 15. Classis Hispanorũ ab Hollandis dissipata. 16. Magna Hetruriæ Ducissa fato fungitur Passavii, mense Octobri. 17. Neapolitanus Italiæ tractus terræ motu quatitur. 18. Mons Vesuvius incendio flagrare tremendo cœpit, & saxa ignita ad XX. millia passuum projectavit. 19. Saxo Pragam Bohemiæ metropolim occupat, perduellium capita, turri apud pontem tempore Bohemi belli affixa, auferri, terræq; mandari mandat. 20. Iesuitici templi recens structæ turres Viennæ ventorum impetu prostratæ.

Transimus nunc ad ann. Christi M.DC.XXXII. Sub hujus initium fama Lipsensis cladis non parum eorũ animos affecit, qui quietem pacemq; capiebant, & Germaniæ incommoda, vastationesque aversabantur; jamque considerabant sub hac mole casuram Germaniam, neque immunes futuras hæreditarias Cæsaris provincias, cum Saxo Bohemiæ regno manus injecisset; sentiebantque jam Moravia, Austriæque belli incommoda, quamvis hostis abesset, militũ tamen petulantiæ propter stativa obnoxiæ, sed multo magis Bohemia, Misnia, Franconia, cæteræque in quibus bellum aut gestum fuerat, aut gerebatur, premebantur. Hæc mirum in modum Cæsarem pientissimum Principem affligebant, qui à Deo sibi creditos populos ista molestari ferre non poterat,

terat, ideoque bellum per Duces gerere decrevit. Duo erant in diversis provinciis hostes, quibus per solum Ducem occurri non poterat; placuit itaque relicto in Bavaria Tyllio, qui eam provinciam contra Regem cum suis copiis tueretur Generalem sui exercitus Ducem Wallensteinium, quem in comitiis Ratisponensibus eodem Magistratu deposuerat, constituere, strenuum, egregiumque virum, qui sibi alias utilem fidamque operam navaverat. Degebat Wallensteinius private Znaimi, cum se electum Cæsaris Generalem Ducem accepit. Ad quod onus non temere descendens, certis prius conditionibus cum Cæsare pactus est, ne iterum aut eundem depositionis casum subiret, aut sibi bellum ex aliorum nutu gerendum esset. Quid postquam à Cæsare obtinuit, mandata tribunis dare ad conscribendas legiones incepit, atque ita trium mensium spatio justus exercitus conscriptus est.

Wallensteinius exercitus Cæsaris Dux Generalis denuo constituitur.

At Cæsari proviso exercitus Duce, externaque procurare auxilia placuit, cumque pro certo haberet Regem Catholicum familiæ Austriacæ non defuturum, missa ad eum nova legatione, ad Italiæ Principes Antonium Baronem Rabaltam Gradiscensem præfectum destinavit, qui Germanicarum rerum statum exponeret, quantoque discrimini pateret Italia, hortaretur; petiitque à Cardinale Strigoniensi Pazmanno, qui Cardinalitium galerum suscepturus Romam per eos dies proficiscebatur, ut hæc eadem summo Pontifici significaret, invitaretque ad ferendum subsidium. Ipse, dum hi abeunt, placato prius Numine, humana resumens media ad omnem casum Viennam, regiam suam muniri, atque debilioribus in locis novum excitari vallum imperavit; huic bina opera trans fossam cornuta designat, in quibus

Cæsar Oratores ad amicos Principes mittit, petitum auxilia.

Vienna, Cæsaris regia munitur.

mili-

militis locarentur, qui extra civitatem hostem etiam infestarent.

Summus Pontifex Cæsari pecuniarium subsidium præstat.

Cardinalis Pazmannus Vienna cum decoro comitatu Romam profectus, à Summo Pontifice ben gne comiterque exceptus est; & dum sacris cæremoniis inter suscipiendum Cardinalitium galerum illo detinetur, simplici sinceraq; præsentis necessitatis narratione audita summus Pontifex, quæ sui muneris judicabat, ultro præcurrens, numeratæ pecuniæ haut exiguum subsidium d citur transmisisse, suaque authoritate Catholicos Principes est hortatus ut Cæsari ferrent suppetias, atque ita Pazmannus ad Cæsarem rediit. Et Rabatta parem quidem hospitalitatem, comitatemque ubique invenit, sed haut parem suæ legationis effectum retulit, variis diversa respondentibus. Soli Florentiæ & Mutinæ Duces cum Lucensi Republica omnia sua officia Cæsari promiserunt.

Catholici fœderis Principes Cæsari assistere constituunt.

Atq; hæc quidem apud Cęsarem fiebant, dum Catholici fœderati celebrato Landshuti, ac deinceps Ingolstadii conventu, de rerum statu, belloque gerendo consulerent. Hæc agitabantur consilia, talesque fiebant apparatus, cum Tyllius, postquam Norimberga discessit, Milzburgum expugnavit, impositoq; præsidio, Donavverdam cum Altringero secessit, ac mox in stativa exercitum distribuit, ut vacuas legiones suppleret, ipse Donavverdæ cōmoratus est, Altringerus Nordlingam petiit, militesque in Augustana ditione stationes habuere, & brevi temporis spatio legiones suppletæ sunt, ac Maximilianus Bavariæ Dux, habito in sua regione delectu, ad X. novorum militum millia collegit.

Norimberga munitur à Suecis.

Dum hæc à Cæsareis agerentur, Gustavus Rex militaria munia minime omittens, repleri militibus veteres legiones conscribique novas mandavit, ut ulterius progrederetur; & quoniam omnium maxime Norimberga obj ciebatur, tribunum

ſbuñum Schlammersdorfium cum V. legionibus immiſit, qui illam præſidio teneret. Norimbergenſes pariter certatim accurrentes, ſuæ urbis mœnia reparare, novumq; vallum inducere, ac foſſas excavare cępere, ut hoſtilem impetum ferre poſſent.

Bambergenſis Epiſcopatus invaditur ab iiſdem.

Expirantibus interim in Franconia, quæ cum Tyllio habebantur, induciis, Hornius à Rege juſſus eſt Suinfurtum ſuas copias ducere, ut ibi cum Vinarienſi Duce ſe jungeret, atque Epiſcopatum Bambergenſem invaderet; nam quamvis ille Epiſcopus, ut diximus, ſuæ ditionis incolumitatem auro redemiſſet, neque adhuc quippiam tentaſſet, quo Suecos offendiſſet, Regi tamen haut ſecurum videbatur, regionem illam Cæſareis expoſitam, ſine ſuo præſidio relinquere. Sumpto itaque à Bambergenſibus ruſticis prætextu, qui Suecos aliquot oppreſſerant, præſidium ſe velle immittere, Epiſcopo ſignificavit; quod cum ille reſpueret, vim adhibere Hornium juſſit.

Venerat inter hæc Sueciæ Regina Stetino Francofurtum, & Rex ea hilariter excepta aliquot dies quieti impendit. Interim Fridericus quoq; Comes Palatinus Rheni, qui bello Boëmico ditione, ac Electorali dignitate ob rebellionem, dum Bohemiæ Regnum ambiret, ſpoliatus fuerat, atque hactenus in Belgio vixerat, hoc ipſum oppidum, cum honeſto comitatu, ingreſſus eſt, & à Rege benigne exceptus promiſſum retulit, ſe in priſtinam dignitatem reſtitutum iri, ubi hoſtem ex Palatinatu atque Bohemia ejeciſſent, namque Angliæ Rex (ut in appendice ad præcedentem annum diximus num. 10.) enixe flagitabat, ut affini viro ditio reſtitueretur, verum huic negotio importuna mors eodem menſe, & Regem & Palatinum abſtulit.

Papenheimius inferioris Sa-

In inferiori Saxonia Papenheimius ex Brunſvicenſi Ducatu ad Viſurgim cum Catholicorum

fœde-

xonia distri- strictum affligit

fœderatorum exercitu progressus, mira celeritate Hammelum, Höchsteram, Verdam, Goslariam, aliaque loca expugnaverat. Hispani vero in Palatinatu Rheni, qui Philippi, Francothalium & Heidelbergam tenebant, Spiram recuperare tentarunt.

Erant Spiræ Catholici, monachique, quos, ut diximus, sua religione uti Gustavus permittebat, atque hi religionis Zelo adducti cum Hispanis egerunt. promiseruntq; ipsis præbere in urbem ingressum; at detecta proditione, Hispani repulsi, & ex civibus nonnulli in furcam acti: inde Gustavus immissis DCC. Suecis in monachorum cœnobiis stativa distribuit.

Crucenacum à Sueciæ Rege occupatum.

Rex V. Calend. Martii Moguntiam petens, inde copias Crucenaco, quod Hispani tenebant, admovit, ac post VI. dierum obsidionem illud expugnavit, in arcem refugientibus Hispanis, qui quoque, cum cuniculum agi sub arce vidissent, deditionem fecerunt, atque cum sarcinis, impedimentis & armis Hagenoam dimissi sunt.

Rerum in Bohemia status.

Wallensteinius, qui Znaimi adhuc colligendo militi intentus hærebat, de misera civitatis Pragensis (quam Saxoniæ Septemvirum in potestatem redegisse paulo antè attulimus) conditione admonitus, circa Idus Februarias Gallasium castrorum præfectum & Sulzensem Comitem, ulterius Pragam versus pergere, & Maradio se jungere jussit, secuturus ipse, cum copias coëgisset, quas ad finem Martii paratus ubique esse mandaverat. Gallasius & Sulzensis Pilsnam progressi, munita probe hac civitate, recuperatisque aliquot oppidis, Schleckenbaldiam, inde Pragam aggredi animo conceperant, quoniam autem ad aggrediendam Pragam vastam civitatem, munitumque à Saxonicis vires sibi sufficere non rebatur Gallasius, exercitu licet ad XV. militum millia perfecto, honestum videbatur

oppe-

opperiri Wallensteinium, ut ipsius esset captæ urbis gloria patriæque in pristinum statum restitutæ, qui jam ex Moravia cum exercitu discessisse ferebatur; verum ne interim tempus inaniter amitteret, expugnandis oppidis se applicuit, quæ in eo tractu jacent, quæve Pragam versus iter remorari poterant.

Sub Februarii mensis initium Bamberga à Gustavo Hornio occupata est, Cæsariani, qui præsidio erant Forcheimum evasere, verum Episcopus profugit in Bavariam. Sed Tyllius, mense Martio cum universo exercitu Bambergam movit, quo adventante, Hornius actu fortitudine temperato subtraxit copias, quantumvis laceratas nocturnaque irruptione se de Tyllianis ultus, Suinfurtum ordinato agmine recessit, postquam insignem à Tyllianis stragem passus est. *Bambergam Hornius tenet.*

At vero Rex de horũ clade certior factus, Francofurto Moguntiam se contulit, ad cogendas copias, & accurrentibus eo Vinariensi Duce & Banero, qui cum suis copiis ad Regem quoq; venerat, exercitum XX. millium militum conflavit, atq; inde movens prope Gheltershemium Hornium assecutus, ejus copias suis addidit. Tyllius intellectis Regis viribus, illum exspectare opportunum non duxit, sed se cis Mœnum recipere, objectoque flumine ripam tueri, atque inde ipsius conatus observare constituit, donec Bavariæ Dux cum suo exercitu opem ferret. Gustavus postquam Tyllium ad Suinfurtum assequi non potuit; anxius, atque congrediendi cupidus recta Bambergam petiit, illoque occupata, Forcheimum etiam nullo firmatum præsidio (nam Tyllius illud secum abduxerat) in potestatem redegit, atq; haud intermisso cursu Donavverdam versus exercitum duxit, ut Tyllium assequeretur, quam urbem magna vi adortus, Rudolphum inde Maximilianum, Ducem La- *Rex ad ulciscendam Hornii cladem movet.* *Bambergam recipit, & Forcheimum occupat.* *Donaverdam vi expugnat.*

venburgicum expulit, recedentes præsidiarios machinarum ictibus prosecutus, haud modica illorum strage.

Clades ad Rainam.

Ejus insistens vestigiis Tyllius, Rainam permunitam ad Lycum amnem oppidum insedit, ripamq; fluminis Augustam usque accurate custodivit. Rex ex adverso inter Lycum Istrumque fixit castra, omnesque Danubii accolas usque ad Imperialem Vlmam redegit in potestatem. Nec irritus consilii, in jungendo ponte Lyco fuit, reperto loco, ubi ob ripæ curvitatẽ rapidum coërcere impetum fluvius. Ibi dum impigre pontem struit, frequenti grandium tormentorum fulmine sylvam pulsat, quam suo commodo Cæsariani ac Bavarici præoccupaverant, glandesque exinde maximi ponderis in regios jaculabantur, sed munimentis se huc protegentes. Geminato igitur periculo exterriti Tylliani, quod pontem transire regii inceptabant, ac tormentaria verberatione, quam arborum strages, tamquam coelo tactarum, horribiliorem mageque noxiam efficeret, promiscuam cædem faciebant, præsertim Ducis Tyllii femore transverberato, Altringeri capite icto, excedere arbustis, fugamque arripere destinarunt. Noctis igitur usi umbraculo Neuburgum atque Ingolstadium trepidi refugere, ultra M. suorum desideratis, alii longe plures tradunt. Tyllius etiam ex vulnere accepto bellacem Ingolstadii exspiravit animam quę Cæsarianorum clades in Nonas Aprilis incidisse perhibetur.

Tyllius ictu sesquilibralis machinæ femure comminuto vulneratur, & ex accepto vulnere moritur Ingolstadii.

Protestantes Torgavii coëunt, & continuare bellum decernunt.

Ita ad Lycum conflictus se habuit, dum Protestantes Torgavii circa præsens bellum comitia haberent; namque fama Wallensteinii exciti, exercitum quoq; providere operæ precium ducebant, ne dum à Tyllio Gustavus in Franconia distineretur, Misnia, Saxonia, aliæque adjacentes provinciæ, Suecorum præsidio vacuæ, Wallensteinio præda essent, cui ut resisterent, milites suffi-

sufficientes non habebant. Conclusere itaque exercitum conscribere, quem subductu ipsius Saxonis in Bohemiam mitterent, occupataque in eo regno loca tuerentur, ac progrederentur ulterius, si occasio pateretur.

At consilium hoc prævenit wallensteinius, qui tandem ineunte Aprili, collectis XX militum millibus Znaimo in Bohemiam movit, factoque per Moraviam itinere prope Solsciamum Gallasium convenit; inde occupatis in via Launo, Slano aliisque oppidis nonnullis, Pragam circa idus Aprilis pervenit, quam cum maximis viribus adoriretur, deditione tandem recepit, & præsidiarios dimisit. Erant signa peditum XXII. equitum II. quæ Laitmeritium discessere, ubi robur & nervus Saxonici exercitus erat. Recepta Praga wallensteinius restaurari dirutum murum præcepit, reficique munitiones. Inde aliquot dies domi suæ (quam Saxones illæsam servaverant) commoratur, relictoque in urbe præsidio, ad recuperanda reliqua Bohemiæ loca, quæ à Saxone occupata fuerant, exercitum duxit; atque brevi tempore facilique negotio, vix repugnantibus hostibus Laitmeritium, Egram, aliasque civitates & oppida expugnavit, ac Saxones ex tota Bohemia ejecit. *Wallensteinius Bohemiã ingreditur. Pragam recipit.*

Pari felicitate in inferiori Saxonia fruebatur Papenheimius, qui recedentibus Banero ac Todio cum Sueco milite, deductum iterum ex præsidiis exercitum in ditionem Bremensis duxit, & oppida à Suecis occupata recuperavit. Neque audebant Bremensis & Luneburgicus, qui ab obsidione Niemburgi recesserant, in aperta prodire, quamvis haberent numerosum militem. Usus itaq; hac opportunitate Papenheimius, apertam eorum regionem depopulatus est, retulitq; opimam prædam, & contributiones copiosas exegit. Inde quoniam Coloniensis Episcopi ditio à Suecis qui Brunsvicensem Ducatum invaserant, infesta- *Papenheimius inferiorem Saxoniam devastat.*

festabatur, in eum Ducatum exercitum duxit, ut Suecas à Coloniensi ditione, ad hunc defendendũ, eliceret; occupatisq; civitatibus aliquot, non parum Suecorum partes afflixit: nam Banerus ac Todius, qui resistere poterant, cum Rex ex Palatinatu Rheni Francofurtum secessit, in eam provinciam copias ducere jussi fuerant, ut Hispanos ejicerent, sic relictis Bremensi & Lunenburgico, eo se cõtulerant, occupaverantq; Heidelbergam ab Hispanis desertam, & post plurium dierum obsidionem expugnaverant Francothalium, ac deinceps ad Regẽ exercitũ duxerant, unde cum debiles Papenheimius Suecorum vires invenisset, facile in eam regionem excurrebat.

Lotharingiæ Dux inferendis Cæsari auxiliis impeditus. Dum hæc agerentur in Germania, Galliarum Rex cum exercitu Lotharingiam ingressus, Ducem illũ impediit, ne paratũ auxiliũ Cęsari ferret, atq; in suas partes armis deduxit, acceptis loco pignoris oppidis nonnullis. *Trevirensis Archiepiscopus Galliarũ Regis tutelæ se commendat.* Trevirensem quoq; Archiepiscopum, cujus ditionem Sueci devastabant, amice ab iis defendit, atq; sub suã tutelam recepit; namque ita Trevirensis petierat fieri, cum imminere hostes, & se sine militibus esse videret.

Augusta Vindelicorum Regi deditur. Gustavus, regresso (ut supra est legere) in castra Bavariæ Duce, commode cis Lycum impedimenta traxit. Inde à partium suarum asseclis in Sueviam vocatus, Augustam Vindelicorum castra movit, eaque in deditionem accepta, imperfecto adhuc cum Bavaro tractatu, cum exercitu Bavariã ingressus est. Detinuerat tractando Dux Bavariæ Regem, quasi illius partibus certis conditionibus accessurus, ut colligendis vires lucraretur tempus, quib. Bavariam tueretur. *Bavariam ingreditur.* Verum hoc ipsum suspicatur Rex, postquam aliquot dies expectavit; fervidus ira exercitum in Bavariam duxit, occupatisque ac incensis aliquot oppidulis. *Monachio potitur, Ducis sede.* Monachium Ducis sedem expugnavit, atq; ſt adhibiturum faces minabatur, ni ter centena

rena Imperialium millia à civibus sibi numerarentur; quam ingentem auri summam cum cives in promptu non haberent, à suo Duce duas tertias partes mutuo acceperunt, reliquum ipsi dedere. Hinc præcipua in Bavarum iracundia invectus Gustavus, quem sui delusorem appellitabat, ulterius pergens, totã fere Bavariam misere devastavit, ac demum ante Ingolstadium posuit castra.

Verum Gustavus ubi tentata expugnatione, nihil se proficere observavit, neq; speraret fore, ut cives deditionẽ facerent, post nonnullos dies obsidionem solvit, vastatisq; circũ agris, exercitũ in Sueviam reduxit, eaq; regione, nemine fere resistente, potitus est: namq; Vlmã. Memingam, aliasq; ejus circuli liberas civitates, haud evaginato gladio in deditionem habuit, contributionesque opulentas ac spõtaneas accepit, cum interea Bavarus Ratisponam quoque, cujus civitatis cura non leviter angebatur, egregio usus strategemate sui juris faceret, imposito mox numeroso præsidio, quod regiorum, si qui evenirent, assultus illudere sufficienter valeret.

Suevia pene tota subiugatur.

Ratispona Bavarus cedit.

Detinebatur inter hæc ab Arnhemio in Bohemia Wallensteinius; namque ille tractatum pro Duce Saxoniæ venerat, qui ad pacẽ se inclinare simulabat: huic trãsactioni plures dies insumpti, summa spe concludendæ pacis jamq; aliquando pro conclusa habebatur, cũ Wallensteinius tandẽ cognita arte, Arnhemium re infecta dimisit, & cum exercitu latum Bavaro suppetias movit. Mense itaq; Iunio, relictis in Bohemia cũ Holca Generali ordinum ductore aliquot militũ millibus qui Saxonibus, si forte ingruerent, resistẽrẽt, ipsiq; Misniã infestarent, Wallensteinius cũ XXX. militũ millibus, magnaq; tormentorum copia in superiorem Palatinatum venit; atq; ut Suecum è Bavaria Sueviaque eliceret, cœpit devastare Norimbergensem tractum. Ducto itaq; in eam

Wallensteinius ex Bohemia movet, ad obsidendam Norimbergã.

Suavochium expugnat & diripit. ditionem exercitu, Suavochium adiit, & cum oppidani annonam pecuniamque contribuere denegarent, locum expugnavit & diripuit, inde motis Norimbergam castris, duobus ab urbe passuum millibus tentoria fixit, atq; vallo & fossa se munivit, dum equites totum illum tractum, qui cis Pegnesum fluvium jacet, depopularentur.

Gustavus Norimbergensibus in auxilium properat. Admonuerant de Wallensteinii adventu Norimbergenses Regem, cum illum intellexere in superiorem Palatinatum copias duxisse, nam imminere sibi hanc procellam suspicabantur; & Rex, ne amicam civitatem, quam maximi pendebat, indefensam relinqueret, clauderet urque in Suevia, si eam amitteret, ex Suevia diducto exercitu, factoque mira celeritate per Bavariam itinere, cum XX. armatorum millibus Norimbergam pervenit, antequã Wallensteinius Suavochium expugnasset; cumque illum majorem suo habere exercitum sciret, trans Pegnesum fluvium positis castris, vallo fossisque itidem se munivit, atque ita uterque exercitus circa Norimbergam consedit. *Norimberga circumsidetur.*

Expirante Iunio Wallensteinius duobus passuum millibus urbe procul cis Pegnesum, ut dicebamus, consedit, concisisque nemusculis, quæ delectum situm legebant, vallum extraxit, ductaque circum fossa se munivit, cum prius exploraſſet urbis statum & adesse Regem ex ipsius munitionibus cognovisset. Extructo nonnullorum dierum spatio, hostibus conniventibus, vallo, milites per regionem discurrere, incendere pagos, expilare domos, tigna, asseres aliaque ad struendum necessaria asportare, quibus intra vallum tabernacula extruerent, atq; brevi altera fere civitas prope Norimbergam jacere videbatur: neque interrumpebat hostis militum opus, ipse quoque castrametando intentus, qui que se facturum satis rebatur, si tantum exercitum distine-

stineret, atque in ea obsidione implicaret, qui plus fortasse nocere potuisset: levioris armaturæ equites solum, iique quibus excurrendi cura obvenerat, & Croatæ singulis diebus exiguis velitationibus exercebantur, neque contra civitatem aliquid movebatur, quæ Cæsarianis castris satis procul incommodum afferre aut pati nequibat, tantumque intuentium prospectui patebat.

Bavaria Dux suam ditionem recuperat.

Dum res ita apud Norimbergam se habent, Bavariæ Dux Maximilianus profecto Norimbergam Rege, extenuatisque in Bavaria Suecorum viribus, cum exercitu, quem collegerat, recuperare amissa loca instituit, quod facili negotio consecutus est, cum Rex in ea provincia nullum fere præsidium reliquisset, & incolæ Catholicæ fidei addictissimi ægre Suecorum dominium ferentes, advenientem priorem Dominum lætis animis exciperent. Recuperatio itaque Monachio Maximilianus, aliisque locis nonnullis, in quibus, exigendarum contributionum gratia Sueci remanserant, præsidium imposuit; ipse deinceps cum Altringero ac Tylliani exercitus reliquiis, quas collectis propriis militibus ad numerum XX. millium auxerat, Norimbergam ad Wallensteinium iter intendit, ut junctis viribus Regem obsiderent, opprimerentque, atque ineunte Augusto Cæsareis sua quoque castra conjungere ducto vallo incepit.

Ad Wallensteinium Norimbergam pergit.

Vbi Bavarus cum suis copiis Wallensteinio se conjunxit, Wallensteinius tentare instituit, an ultra Regnesum validam militum manum mittere, atque Suecos ex Franconia posset ejicere: sed Rex hoc animadverso omni conatu restitit, missisque nunciis Banerum ex Brunsvicensi Ducatu ad se venire jussit, ne spoliatus Franconia apud Norimbergam obsideretur.

Inter hæc Saxo amissa Bohemia non consultum duxit, conscriptum ex Torgaviensi decreto

Arnhemius cum Saxonis

exercitu Silesiam intrat. exercitum in eam provinciam mittere, cui sciebat adesse Holcam præsidio; atque adeo Arnhemium suorum castrorum præfectum Silesiam cum exercitu invadere jussit. Ingressus Arnhemius Glogoviam majus, aliaq; loca expugnavit, ac Catholicos misere afflixit; Vratislavia vero quæ Cæsaris præsidium respuerat, sponte deditionem fecit, inde ulterius progressus Arnhemius, Nissam, aliasq; civitates occupavit, devastavitque eam provinciam fere totam. *Holca Misniã devastat.* Holca vero, qui Bohemiæ regnum defendere, hostemque propulsare debuerat, se non habere sufficientem militem causatus, Arnhemio non occurrit, sed quasi ad sua defendenda hostem revocaturus, in Misniam duxit, & Suichaviam, Plagam, Hoffium, aliaque ejus provinciæ oppida expugnavit, missoque nuncio Wallensteinium de Arnheimi irruptione admonuit, ut sibi subsidium mitteret, quo auctis viribus in aperto valeret resistere.

Novas copias à Wallensteinio missas accipit. Wallensteinius accepto ab Holca nuntio de Saxonum in Silesiam irruptione, ad ipsum aliquot legiones misit, quibuscum capta in Misnia loca retineret, & ad Silesiæ confinia accederet, distineretque suspicione hostem, donec majores copias ipse submitteret, quibus ille ex ea provincia pelleretur.

Gustavus Wallensteinium ad pugnam lacessit. Haud multo post Banerus ex Brunsvicensi Ducatu, facto per Hassiam, Franconiamq; itinere cum suo exercitu Regi se conjunxit. Ac ubi Gustavus Baneri copias suis addidit, tempus ulterius terere inutile duxit, cum jam annus senesceret, atq; ingruente autumno pluviis viæ distemperentur, militerque contraherent ex humiditate morbos ac ægritudines; decrevit itaque hostem lacessere, cum suorum virtuti plurimum confideret, & prælio decertare, aut inde recedere, & in amœniorem regionem ducere exercitum, ut fessi milites resumerent vires.

Data itaque Baneri militibus, qui nuper venerant, IV. dierũ requie, postridie Nonas Septembris è castris in Cæsarianorum conspectum instructa acie prodiit, hinc explosis campestribus, quas secum attulerat machinis, clangentibusque tubis Wallensteinium ad conflictum convocavit. Decretum Wallensteinio fuit, totius rei summam uni prælio minime committere; quapropter Cæsarei acie pro more militiæ in castris instructa, dispositisque pro vallo excubitoribus, intra castra se continuere; pars equitatus solum, Croatæque ac Poloni velitatum egressi; & Rex ubi usque ad tertiam ante vesperam horam in acie milites habuit, victoriam canentibus tubis, in contra reduxit, ac sequentibus IV. diebus nihil actum. *Verum hic suis se munitionibus continet.*

Ac non quiescebat Gustavus, qui apud Norimbergam diutius morari inutile jam censebat, cum nihil ageretur, milesque interim ægritudinibus deficeret; quæ de causa omnino abire decrevit: sed antequam discederet, tentare voluit, an Cæsareorum castra furtivo aggressu valeret expugnare, & incautos Cæsareos delore V. igitur idus Septembr. ductum præcedenti nocte prope urbem, ne ab hoste observaretur, cis Regnesum exercitum, ultima vigilia in varias distributum acies Cæsarianis castris admovit; ac prius dispositis tribus eminentibus in locis tormentis aliquot, quibus tabernacula intra castra everteret, militesque insisteret, ac deterreret, ubi cuncta ad præscriptum parata vidit, brevibus hortatus milites ad rem bene gerendam, sopitosque ac inermes Cæsareos opprimendos, manipulos aliquot ad superandum vallum submisit, signumque illis, qui tormentis præerant, dedit, ipse in propinquo nemusculo delituit cum reliquis copiis, ne murmure militum Cæsareos excitaret, observaturus inde exitum rei, & opportune suis affuturus. Eodem *Gustavus Cæsariana castra noctu aggreditur.*

ferme temporis momento aſcendi vallū. & tormenta explodi cœpere. Ferit Suecorum impetus eam caſtrorū partem, in qua Bavarus cum ſuo exercitu diverſabatur, ac primum Suecci deturbatis, qui claſſicum cecinerant, excubitoribus, vallum ingreſſi ſunt, nonnulloſque milites trucidarunt; neque ſiſtere impetum Aldobrandinus potuit quanquam ſtrenue accurrens cum paucis militibus impigre rē gereret, reſiſteretque; donec hunc repulſum hoſtium numero, adveniens cum Carraffa Coloredus, militeſq; tumultuarie collecti exceperunt, atq; reſiſti cœptum eſt. Horridus interea Cæſarianorum caſtra pervagabatur ſtrepitus ad ſigna feſtinantium militum, impediebatque nox adhuc obſcura ordines diſponi, & ſtridentes bombardarum globi, qui inceſſantibus ictibus paſſim pervolabant, tabernacula ipſoſq; milites miſere ſternebant, provolvebantque; affligebat quoq; aures mulierum lixarumque clamor, qui periculum effugientes huc illuc diſcurſitabant ipſique milites neque arma arripere, neque ſuperiores audire tanto in tumultu poterant, ut ejuſmodi in caſibus evenit: nec bene liquebat, quam potiſſimum partem tuerentur, an eo accurrerent, qua jam hoſtis in caſtra pervaſerat, an ſuas quiſque defenderet munitiones, ne ex pluribus partibus hoſtis perrumperet. Duces quoque & tribuni nihil omnino audebant movere, poſtquam ſuas legiones in aciem maxima cum difficultate digeſſerant, ſine generalis Ducis, quem conſultum miſerant, juſſu.

Primi tormentorum ictus Wallenſteinium, haud profunde ſomno immerſum, excitavere; qui ſtrato protinus deſiliens, & quid eſſet conjiciens, claſſicum canere ſuos tubicines juſſit, aſcenſoque equo, cum iis, qui accurrerant, militibus aulicisq;, eam partem verſus, in qua hoſtem eſſe & pugnari videbat, greſſum direxit; cum adeſſe Gallaſium & Altringerum laborantibus Aldobran-

dobrandino & cæteris accepit, atque hostem jam extra vallum pepulisse; tunc verso cursu firmandis militum animis tota obequitavit castra, totumque equitatum cum aliquibus peditum legionibus exire, & hostis terga aggredi præcepit, reliquos suis stationibus instructa acie insidere, ac hostium conatus observare mandavit: ipse iterum, his ita dispositis, ad locũ pugnæ perrexit cum aulicis, ut propius, si quæ occurrerent, adesset, provideretque.

Non cessabant inter hæc Suecorum tormenta Cęsarianorum tentoria evertere, sine tamen militum damno, qui sub vallum integris ordinibus progressi à bombardarum globis tuti erant, at ubi pugnabatur, brevi temporis lapsu solum cadaveribus stratum, trucidantibus primũ Cæsareos Suecis, mox ubi hi somnum excusserant, vetantibus noctis tenebris æqua aut iniqua discerni, mutuæ sine delectu cædes, raroque occisor sine morte, aut gravi vulnere ab occiso avellebatur. Cæsarei vero Suecos quanquam gnaviter repugnantes, tandem vallo deturbavere; neque hoc contenti exeuntes castris expulsos Suecos persecuti, ad internecionem delevissent, ni novi integrique adfuissent manipuli, qui depulsorum locum subirent. Hic extra castra magno ardore concursum, sed ubi ad nemoris limites, ubi reliquæ copiæ cum Rege opperiebantur, ventum, versa est prælii facies.

Pugnatur utrinque acerrime.

Sueci Cæsareorum virtute vallo excinntur.

Porro conspicatus suorum periculum Rex, subsidia misit, quæ non modo suos sublevarunt, sed etiam Cæsareos non parum afflixerunt: verum advenientibus Cæsareis, qui ad intercipiendos Suecos castris exiverant, in nemoris limite restauratum est prælium, acriterque utrimque dimicatum. Demum cedentibus Suecis in nemus pugna deducta est, in quo acriter supra duas horas tumultuarie dimicatum, non permittentibus arboribus ut integris ordinibus concurreretur.

Ferrandus Caraffa globo ventrem trajicitur. retur. Hic Ferrandus Caraffa audacter hosti insistens, perforato gravioris sclopi globulo ventre, mortem oppetiit, magnæ spei adolescens, qui ante paucos dies legionis equitum præfecturam suæ virtutis præmium à Wallensteinio habuerat. Io. Baptista quoq; Chiesa peditum tribunus, crure plumbea glande leviter percusso, Saltzburgi deinceps, quo ad curam devectus fuerat, occubuit. Cecidere præterea in hoc quasi justo generaliq; prælio multi egregii milites, virique, & passim adhuc cadebant, cum Rex reductis prius intra castra tormentis, receptui cecinit, & prope Norimbergã exercitũ in castra revocavit.

Gustavus in Franconiam recedit, insigni ad Norimbergam clade affectus. Duravit hoc prælium ultra V. horas, & tria Suecorum millia cecidisse dicuntur, non sine Cæsarianorum sanguine, quorum supra mille desiderati sunt. Gustavus tandem XIII. Cal. Octobr. exercitum castris eduxit, & postquam ultra Pegnesum aliquot horas instructa acie constitit, relicto Norimbergæ eodem Schlamersdorfio, qui antea ejus civitatis habuerat curam, Franconiam versus discessit. Ac quoniam Gustavus intacta sua castra reliquerat, suspicatus ne aliquid ille per insidias moliretur, intra sua castra IV. sequentes dies se continuit, Norimbergenses interea tentans, an deditionem facere, & in gratiam Cæsaris vellent redire; Illi vero præsidio confisi in fide erga Regem tenaciter perstitere.

Wallensteinius e castris ad Norimbergam movet. Quamobrem Wallensteinius IIX. Cal. Octobris, combustis suis regiisque castris. vastatoq; ac incenso Norimbergensi tractu, cum Bavaro profectus est, haud tentata civitatis expugnatione, quam bene munitam esse, & præpotenti firmatam præsidio sciebat; ac secundis castris in Forcheimi vallem, unde Sueci recesserant, Norimberga XX. millibus passuum procul pervenit. Hinc IIX. dierum spatio refectus exercitus, atque interim missus in Silesiam cum aliquot legionibus Gallasius, qui Arnhemii

illam

illam provinciam devastantis progressus sisteret. Marchio quoque de Grana cum delectis militibus Wallensteinii jussu profectus, Porraite prope Norimbergam civitate potitus est, retulitque opulentam prædam. Verum postquam Wallensteinio visum est satis requiei datum, IV. Nonas Octobris Forcheimo Bambergam à Suecis desertam discessit, observandis hostium conatibus, qui ad Herbipolim posuisse castra dicebantur; sed ubi illos in Wirtembergiam secedere animadvertit, importunum duxit sequi, atque ita suos milites defatigare nihilque proficere. Flexo igitur ad dexteram itinere, Generalem ordinum ductorem Cronenburgium, cum IV. militum millibus præmisit, qui Coburgum Franconiæ itidem civitatem adoriretur, ipseque mox secutus, facili negotio civitate potitus est. Nam D. Sclopetarii, qui in ea erant, post levem velitationem in arcem receptũ habuerunt.

Porraite in Cæsarianorũ potestatem redigitur.

Coburgensis civitas victas quoq; dat manus.

Hic nonnulli dies quieti dati, & arx tentata, sed cum situ & munitione egregie firmata esset, vanus fuit labor. Interim Norimbergenses sua urbe erumpentes, post Cęsarianorum discessum, Suavochium, de quo ante dictum, receperant: Rex vero, postquam apud Herbipolim resumendis viribus aliquot dies commoratus est, in Wirtembergensem Ducatum copias duxit, ut ibi quoque exercitum restauraret; atque ut Bavarum à Wallensteinio divideret, Banerum cum valida manu in Bavariam submisit, qui in regionem excurreret, devastaretque.

Suavochium Norimbergenses recipiunt.

Hoc ubi Bavaro apud Coburgum nunciatum est, habito cum Wallensteinio super rerum statu colloquio, acceptisq; ab illo aliquot legionibus cum Altringero, Aldobrandino, & aliis ad defendendam suam ditionem pridie Idus Octobris discessit.

Bavarus ad tutandam ditionem suam proficiscitur.

Wallensteinius quoq; cum nihil contra Coburgensem arcem proficeret, expilata civitate,

Wallẽsteinius cum exercitu

Misniam versus cum reliquo exercitu qui X. militum millia non excedebat, profectus est, ductoque per opulenta loca milite, ut prædam sibi conciliaret, apud suis Svickaviam Holcã, cum iis militibus, quos in præsidium occupatarum civitatum retinuerat (namque Gallasius in Silesiam cæteros abduxerat) assecutus est, inde capto ex itinere Aldemburgo, Lipsiam castra movit, cumque imperatam deditionem facere cives abnuerent, subire mœnia legiones jussit, tormentaque admoveri, sed cives suæ debilitatis ignari, altera die civitatem dedidere, in arcem dilapsis nonnullis Saxonibus, qui urbi præsidio inerant, & postera deinceps die deditionem quoque fecerunt.

Saxo Regem in Misniam vocat. Saxo, ut primũ Cæsareum exercitum Misniam ingredi sensit, veritus ne transmisso Albi in Saxoniam Wallensteinius duceret & se tota ditione spoliaret, Regem de suo statu admonuit, atq; enixe postulavit, ut coacto quamprimum exercitu in subsidium properaret: accitis interim tumultuarie militib' ex Saxonicæ delectibus Torgavium VI. millium præsidio firmavit, revocavitque ex Silesia Arnhemium, ut pluribus ex partibus sibi consuleret. Rex vero simulac Saxonis periculum audivit, collectis copiis ex Wirtemberga discessit, jussitque ex Bavaria Banerum quoque sequi, atque facto per Franconiam ac Thuringiam magna cum celeritate itinere, in Misniam Erfordiam usque progressus est. Secius Arnhemius, relictis in Silesia præsidiis, Torgavium in Saxonis subsidium venit.

Wallensteinius Papenheimio se conjungit & contra Regem tendit. At Papenheimius ex Belgio redux, postquam cum Hispanis subsidium ferre obsesso ad Mosam trajecto frustra tentaverat, relicta in inferiori Saxonia suorum militum parte, Misniam versus iter intendit, ac postridie Nonas Novembris cũ Wallensteinio ad Merspurgum se conjunxit. Constabant Papenheimii copiæ XII. veteranorum.

rum militum millibus; atque adeo cum iis, quos Holca habuerat, Cæsareus exercitus omnino ad XXV. ascendebat: quibus viribus confisus Wallensteinius, contra Regem tendere decrevit, & certaminis fortunam experiri, cum ille supra XX millia militum non habere diceretur. Collectis itaq; vasis IV. Idus Novembris Lutzenam usque progressus est, civitatem X. Lipsia passuum millibus procul; postera die Weissenfelsam, ad fluvium Salam positam, totidem à Lutzena milliaribus, venit; atque inde Comitem de Suisse, cum sua peditum legione, & cum sua equitum Tribunum Bredavium misit, ad occupandum Naumburgum civitatem, ad eundem trans Salam valde opportunam, sed jam Suecorum prima agmina, trucidatis aliquot Cæsareis, qui in ea erant, illam occupaverant; quod conspicati Bredavius & de Suisse, Weissenfelsam ad Wallensteinium pedem retulere. *Naumburgum Regii occupant.*

Porro Rex Naumburgi opportunitatem cognoscens, cum ad se venire Wallensteinium intellexit, illo potiri voluit, ne Cæsarei Salam transirent, atque eo cum toto suo exercitu processit. Circa Naumburgum itaque stativa disposuit, ac vallum excitare incepit. Wallensteinius hoc intellecto suum quoque exercitum circa Weissenfelsam distribuit, observaturus, quid Rex moliretur; sed cum ille suis munitionibus contineretur, neque sui copiam faceret, bellicū consilium cogi jussit, consulique, an ad Regem aggrediendum ire præstaret, quidve faciendum esset omnino. Retulerat castrametationis præfectus Deodatus qui cum Croatis ad scrutandas Naumburgum vias missus fuerat, esse collibus præpeditum iter, Regemque præter situs munitionem, arte quoque se munivisse: quapropter Papenheimio & reliquis, quos Wallensteinius consuluerat, visum est haud utile, hostem adeo iniqua situs positione aggredi, sed præstare opperir, *Naumburgum communiri Rex iubet.*

donec locũ illũ desereret, & in apertiora ꝓdiret.

Wallensteinius Papenheimium cum exercitus parte Coloniam Agrippinam in subsidium mittit.

Allatum inter ea, Coloniam Agrippinam ab Henrico Bergensi Comite obsideri, qua causa Wallensteinius decrevit suos in hyberna milites reducere, mittereque Papenheimium, qui obsessæ urbi opem ferret, ne Catholicis opportunissima & maximi momenti in Germania civitas, amitteretur. Datis itaq; duabus Croatarum legionibus, illum ad suas reliquas copias, quas prope Visurgim reliquerat, ire, & obsessæ urbi suppetias ferre mandavit.

Gustavus ubi discessisse Papenheimium à Wallensteinio cognovit, relictis Naumburgi impedimentis, post Wallensteinium movit, ut inferiorem militũ numero opprimeret, atq; XVII. Cal. Decembris Weissenfelsã usq; processit. Reliquerat Weissenfelsæ Wallensteinius cum C. militibus centurionẽ ad ultimi agminis cautionẽ, quẽ ut reciperet Generalis ordinũ ductus Coleredus major, cum Croatis Weissenfelsam usq; perrexerat: hic recepto cum militibus centurione advenientes Suecorũ manipulos vidit, qui ad occupandam Weissenfelsam properabant; quo viso Coloredus Croatus aliquod scrutatũ misit, qui totum adventare Regis exercitum nuntiarunt. Tunc suis Croatis in acie dispositis ad Wallensteinium cum nuntio de Regis adventu Coloredus reversus est, insequente hoste qui unã Croatarũ turmam capto vexillo delevit. Vergebat ad Vesperã dies, cum Wallensteinius venire Regem à Coloredo accepit; non excedebat XII. millium numerum Cæsareus exercitus, ideoq; haud consultũ quibusdã videbatur, expectare Regem, quẽ majores habere copias certum erat; sed sperabat Wallensteinius fore, ut Papenheimius, qui XX. tantũ milliaribus aberat, ante Regis adventum adesset, atq; ita æquis viribus cõfligeretur; missa itaq; Halam ad illũ nuntio, hostẽ opperiri constituit, ac dato prælii signo, legiones Lutzenum, ubi prin-

principale erat diversoriũ, convocavit, eodemq; vespere sub dio aciē disposuit. Ipse mira diligentia cuncta percurrens lustransq;, eam noctē insomnem transegit. Interim Papenheimius, postquã Weissenfelsa discesserat, Halam progressus, eam civitatem expugnaverat, subibatq; arcē cum nuncium à Wallensteinio accepit, oportere se Lutzenam suas copias ducere, & periclitantibus subsidiũ ferre. Tum per tympanistas ad signa milites acciri jubet; sed illi in civitate dispersi, prædæq; intenti tarde nimis coibant, quamobrem Papenheimius jusso reliquo exercitu confestim sequi cum tribus equitũ, & una Draconũ legionibus, in viã se dedit, impatiens moræ, metuensq; ne serò nimis ad pugnam accederet.

At Rex XVI. Cal. Decembris ultima vigilia acie instructa Lutzenam versus ad aggrediendum Wallensteinium movit: est Lutzena ignobilis civitas, X. passuum millibus Lipsia procul, distansq; ab eo agro, ubi superiori anno Tyllius fusus fuerat non supra V. milliaria. Inter nemus & Lutzenam, prope viam, quæ Lipsiam ducit, & ob ea civitatis parte, quæ eodem spectat, ne ab hoste ordinum dispositio observaretur, Wallensteinius suam aciem versa ad Eurum facie disposuerat, in varios pro more militiæ distinctam manipulos; & quoniam militum angustus erat numerus, in sinistro latere, quod ad nemus spectabat, prospectuique hostis objiciebatur, impedimenta & circa ipsa calores equis insidentes collocaverat, ut hosti appareret copiosior exercitus. Porro ante peditum aciem fossa ad alia opera à rusticis dista obvenerat, quam Wallensteinius sclopetariis implevit: Cæterum universus situs paulo adjacentibus depressior, totum legebat exercitũ, ut nemo accedere posset, quia destinatis ictibus objiceretur, atque erat omnino talis, qualem Ducis prudentia eligere potuis-

Gustavus Wallensteiniũ apud Lutzenam aggreditur.

ruisset. Itaque Wallensteinius instructa, ut diximus, acie, collocatisque opportune tormentis, hostem præstolabatur.

Rex, ubi in Cæsarianæ aciei conspectum venit, cognovitque æquiorem hostium situm, veritus, ne se inter nemus & Lutzenam ad ipsos accederet, infestis utrinque scloporum ictibus infestaretur, missis militibus, pagum, qui ad principium nemoris jacet, scrutatus, equitatusq; partem, ad tentandam Lutzenam, pergere jubet: cumq; indefensum, qui ad nemoris principium est, pagum nancisceretur, illum occupat, ac mox soluta acie in nemore iter carpit. Hoc Wallensteinium in eam opinionem adduxit, ut crederet, nihil moliturum Regem, vellseque illum Torgavium tendere, ut Arnhemio, qui eo cum suo exercitu venerat ex Silesia, se jungeret. Inter hæc excurrentes Sueci equites Lutzenam tentarunt, & Cæsarei incensis suburbiis, cum illud tenere non curarent, ad suos in aciem ivere, Papenheimius quoque cum iis, quos diximus, equitibus & Draconibus advenit.

Prælium incæpit à parte Suecorum motum.

Gustavus vero, ubi dimidię horæ suis requiem dedit, restauratis ordinibus, instructaque iterum acie, bipartito irrumpere milites jubet; pedites quidem, ac sinistrum equitum agmen frontem Cæsarianæ aciei adoriri, dextrum vero equitum cornu in Cæsarianorum sinistrum ex nemore impetum facere. Sesquihora ante meridiem cæpta à machinis pugna; quibus accedens hostis, haud segnius suis utens, exceptus, cadebantque plurimi hinc inde, ac Cæsareus miles occupato loco insistens, in vestigio Suecos expectabat, quibus cominus rem agere properantibus, intermedius campus evanuit, deturbatisque iis sclopetariis, qui in foveis ante aciem positi fuerant, Sueci Cæsarianæ aciei frontem aggressi, facto vehementi impetu VI. machinis sunt potiti, quibus in Cæsarianos versis damnum non spernendum

dum attulere; inclinabatque jam acies, ni subsidio accurrens cum valida manu Wallensteinius hostem repulisset, qui cum occupatas machinas defendere non valeret, asportatis duabus, reliquas immissis in alterum foramen clavis inutiles reddidit, & nostri urgentes trans fossam iterum Suecos pepulerunt.

Sic in hac parte præliabatur, cum dextrum Suecorum equitum agmen, Croatas Polonosque, qui ante sinistrum Cæsarianorum cornu stabant, invadens, nequeuntes ab equorum humilitatem impetum sustinere, in fugam vertit, atque hi in cæteros incidentes, ruptis ordinibus totum sinistrum agmen in fugam secum abstraxere; quod conspicatus Gustavus, quæ hactenus in hac moratus fuerat parte, jusso Hornio hostem persequi, ad frontem Cæsarianæ aciei se transtulit, unde Suecos fuisse repulsos intellexerat, scrutaturus debiliorem partem, atq; in eam impetum facturus, sed cum observandi gratia propius Cæsareos accessisset, gravioris sclopi glande sinistro brachio comminuto delapsus in deliquium, ab aulicis flexo ad suorum dextrum latus itinere, ne per manipulos transiens milites terreret, ad curandū deducebatur, cum in quandam Cæsarianorum equitum legionem, redeuntem ad prælium, incidens, dilapsis aulicis, trucidatus ab ignaris, quem occiderent, militibus, atque spoliatus est. Ferunt cum imminens vidisset periculum, neque salutis spem esse, orasse Franciscum Albertum Lauenburgicum, è Saxoniæ Ducum familia, qui solus sustinendo Regi remanserat, ut postquam perierat, ipse sibi consuleret; noluisse tamen illum deserere Regem, atque aciem suam versus asportare n. sum, donec ab assultantibus quatuor Cæsareis, qui ante legionem ad se accurrerant, interceptus, dum brevioris sclopi ictam vitat, Regem, quem amplexu susten-

Rex vulneratur.

Ab ignaris occiditur ac spoliatur.

sustentabat, dimittit, atque ambusta sulphineo pulvere facie elabitur.

Papenheimius prælium instaurat, sed cum vitæ jactura.

Interim Papenheimius Cæsarianorum sinistri agminis fuga principio à prælio quoque avulsus est; sed restauratus mox cum Holca ordinibus, inter primos dimicans insequentē Hornium stitit, repulitq;, & præliū jam in priorem locū sua virtute restituerat, cum solibrali tormenti pila renibus trajectus, ad suos commilitones versus interrogavit, an vera Regis mors esset, quā fama jam per Cæsareum exercitum vulgaverat; cumq; ita esse rescivisset; *Ito*, inquit, *nunciate Mogapolitano Duci, me ita saucium esse, ut vivendi spem amiserim, læto animo tamen mori, cum implacabilem illum Catholicæ religionis hostem ante me diem abiisse sciam.* Inde dum ab asseclis Lipsiam versus rheda deveheretur, post dimidiam ab accepto vulnere horam, vir eximius moriens immortale sui desiderium reliquit.

Cæsariana acies in fugam paulatim vertitur.

Amisso Papenheimio Cæsarianus ab ea parte equitatus manifestè in turpem fugam se vertere; neq; secius, qui ad dexterā positus fuerat, fecit, ceptis comite Terzca Ghetrio, nonnullisq; aliis tribunis, qui cum suis legionibus diutius restitere; sed cum hostilem impetum tolerare non possent, ipsi quoq; Lipsiā versus se recepere. Solus Octavius Piccolomineus cum sua legione intermedios hostes intrepide, usque ad prælii finem petit, factoque septies irruptione ac edita late strage, amissis quinque equis, qui sub se fuerant, confossi, & supra CC. militibus, ipse sex sclopi ictibus saucius adhuc pugnans, optimi fortissimique militis ac Ducis nomen promeruit. Cæterum ea fuit Cæsarei equitatus fuga, ut demissis, provolutisque in cœno signis, citatissimo cursu aliquæ turmæ Lipsiam usq; perfugerint, cum insequentem neminem post terga haberent; admissoq; novo flagitio, majorem affecerent culpam; namque Lipsiam prope cum in

Cæsa-

Cæsariana impedimenta, quæ eo deducebantur, incidissent, majorem eorum partem expilarunt, strenui quidem milites, qui sine præda omnino à certamine discedere noluerunt.

Dilapsis his equitibus, totus hostium impetus in pedites incubuit, iamq; medios intercludere Sueci proceres, dissimulata Regis morte, parabant, cum temporis momento circumfusa caligo lucidissimi antea Solis radios obtenebravit, ac utrumque exercitum texit; Eapropter Sueci suspicione detenti; opportunitate oblata minime uti potuerunt, sed continuato prælio ad Cæsarianæ aciei frontem, fundere resistentes pedites conabantur. Hic usq; ad primam noctis horam sine intermissione pugnatum est acriter, tutantibus locum strenuè Cæsareis, vehementique nisu in sistentibus Suecis, donec dirempti noctis tenebris milites dirigere amplius vulnera nequirent: tunc uterq; exercitus receptui cecinit, & wallensteinius, quamvis Hala reliquæ Papenheimji copiæ advenissent, in consultum tamen duxit, iterum sequenti die fessos atque impastos milites novo labori discriminiq; objicere: relictis itaque accensis ignibus, & XXII. machinis, altera post Solis occasum hora silentibus tympanis Lipsiam versus se recepit; quod Sueci conspicati, ad pneumaticas molas cum tota exercitu acie instructa processere, ibiq; traduxere noctem, haud wallensteinium insecuti, quod inter noctis tenebras insidias verentur. Duravit sex horas hoc prælium, adeo præfracte pugnantibus militibus, ut majori cum pertinacia nusquam pugnatum sit.

Et talis quidem fuit Lutzensis pugna Lipsensi non inferior, quarũ utraq; iniqua Cæsareis fuit, ab equitatus ignaviam, qui suas partes non egit. Et tametsi, respecto militum numero hæc Lipsensi fuerit minor, illam tamen præliandi atrocitate, & illustriam virorum strage superavit.

Nam-

Namque ex parte Cæsarea, præter acerrimum Catholicæ religionis propugnatorem, Gotofriedum Papenheimium, Ducem longiori vita, atq; æterna memoria dignum, qui supra C. cicatrices acceptorum in præliis vulnerum in suo corpore numerabat, Fuldensis Abbas, Benedictinus Monachus, ac Princeps Imperii, dum pie Crucem præ manibus gestans manipulos ad strenuè pro fide Catholica pugnandum hortatur, misere ab hoste dilaniatus mortem appetiit; & Bertholdus Wallensteinius, Ducis generalis cognatus, suæ legioni assistens ita vulneratus est, ut post nonnullos dies deinceps Pragæ occubuerit; quod idem & Prainero, Generali tormentorum præfecto accidit. Multi præterea alii viri nobiles, Tribunique desiderati sunt; ac ex Suecorum parte, præter Gustavum, Principem, cui parem Suecia nullum, reliquus orbis paucos dedit, quique tunc annum ætatis fere duo dequadragesimum exegerat, haud pauci egregii milites cecidere; atque omnino ex utroq; exercitu VII. militum millia periisse creduntur, majori Suecorum clade, qui iniquo situ expectantes Cæsareos adoriebantur. Vulneratorum idem fere fuit numerus, qui militum, ac ex officialibus præsertim, & proceribus vix unus ex hoc conflictu sine vulnere exivit; neque immunis ipse Wallensteinius fuit, qui brevioris sclopi glande in femore percussus fuerat: superstites vero sine vulnere haud omnino calamitate caruere; namque aliqui amissam supellectilem, equosve, aut amicos doluere; multi pericula subiere haud exigua. Amissa sunt XXII. tormenta, & impedimentorum pars, quæ equorum defectu asportari nequierunt; ac nonnulla vexilla, quamvis ex his plura Cæsarei lucrati sint, cum hostem iterum trans fossam repulerunt, & Piccolomineus multa acquisiverit; mult quoque ex Cæsareis in captivitatem à Suecis abducti sunt.

Cæsorum ex utroque exercitu numerus.

Atqui

Atqui Wallensteinius Lipsiæ, quo se receperat, non supra tres horas quievit, sed relicto in arce præsidio, Bohemiam versus castra movit. Sueci vero colligendis funebris victoriæ spoliis usque ad alteram post Solis ortum horam sequertis diei in campo constitere, ac postmodum asportatis Cæsarianorum tormentis, cum Regis cadavere Weissenfelsam retrocessere. Hic lugubri justitio aliquot dies dati, & militaria munia intermissa, ac Gustavus aromatibus conditus in plumbeā capsam demissus est, in Sueciæ regnum ulterius deportandus. Non tamen victori huic exercitui, contra quam accidere consuevit, ceciderunt ex capitis sui jacturi animi, quin ad ultionem acrius exarsere. Holca enim claves urbis Senatui Lipsensi restituit, quam Saxones eodem mense Novembri confestim recepere. Dux Vinariensis equitatu Saxonico & Lunæburgico confirmatus, Chemnitium oppidum prævalide adortus præsidiarios ad deditionē adegit. Kniphusio Pleissenburgum, ineunte Decembri, ipsoque Christi Natali Suichovia victas manus præbuere. Præsidiarii Bohemiam versus deducti.

Quo die Rex Suecus in prælio Spiritum emisit, eodem Moltzheimum Alsatiæ ei subegit Gustavus Hornius (postquam sub finem Octobris Benfeldiam quoque, inexpugnabile fere ejus provinciæ munimentum, deditione expugnasset) decimoque post die nimirum VI. Calend. mensis Decembris, Otto-Ludovicus Rheingravius prope Brisacum equitatū fudit Cæsarianum, & Sletstadium, valentissima obsidione contusum, sub Decembris initium eidem Hornio subactum est. Mox & Colmaria, urbs Imperialis, quam Cæsariani quinquennio ante subegerant, se ultro permisit Hornio. Hagenoa similiter Suecicum admisit præsidium, Franckenthalium, Friderici Palatini, Bohemiæ quondam Regis, partibus

Hornius diversa in Alsatia loca subigit.

bus redditum; Hispaniense præsidium in Lucemburgiam deductum est.

Baudisius Coloniensi diœc. si incomodat. Baudisius Coloniensi quoque diœcesi, profugorum Præsulum receptaculo, hoc tempore non leviter incomodiore sentiebatur; evitato enim Papenheimiano insultu, Hassiacis auctus cohortibus, Siburgum Bergensis Ducatus oppidum, cum opiparo commeatu intercepit: exinde exercitu in Coloniensem districtum transportato, longum latumq; de se terrorem in confinia projectavit. Municipia, castella, oppida, inq; iis Lintzium, Blancenburgum, Vindeca, Reineca, Obervvintera victas dedere manus. Andernaco vi expugnato, armati omnes cæsi.

D. Vrbani Basilica Teubisci militu incendio destruitur. Interea Colonienses Teubiscum, suarum cõmodo partium, muniunt, donatum id municipium suæ civitati obtendentes. Baudisius eos desistere hortatus, pergentes inopinato obruit. Id ulciscendi studio prorũpunt Colonienses, dumq; militem quendã in D. Vrbani Basilica captivum attinent, illo immisso in nitratum pulverem igni templum incendit, CCÇ. secum mortales letho dedit.

Deinceps præter bello gesta hoc anno: 1. Comitia warsoviæ celebrantur. 2. Christianus Guilielmus Marchio Brandenburgensis fidei Catholicæ se addicit. 3. Sigismundus Poloniæ Rex moritur, warsoviæ, mense April. 4. Henricus Comes Montensis fœderati Belgii ordinũ partibus se jungit. 5. Trajectum ad Mosam Principi Auraico deditur, mense Augusto. 6. Leopoldus Archidux Austriæ vitam cum morte commutat. 7. Albertus Pericofcius Moscus, canis fit niger, mense Martio. 8. Montmorantio Duci cervix Tolosæ abscinditur. 9. Franciscus Lotharingiæ Dux diem obit Octobri. 10. Henricus Schonbergius, Franciæ Marescallus, apoplexia tactus vitam finit Novembri. 11. Gustavus Sueciæ Rex in prælio ad Lutzenam occiditur, mense eodem. 12. Fridericus

cus Comes Palatinus moritur Moguntiæ, Novembri. 12. Quibus & præcocia nimis fata sociarunt Franciscum Rantzovium, regni Daniæ supremum Aulæ Magistrum.

Gustavo Suecorũ Rege, eo, quo diximus, modo in asterrimo ad Lutzenam conflictu interempto, precocem ejus interitũ Lutherani Christianismi Ecclesia adeo aversata est, ut mortuum Regem toto semestri vix crediderit; cũ interea regni Sueciæ Cancellarius, Axelius Oxsensterna suscepta Christinæ filiæ Regis Septennis, regniq; hæredis unicæ, tutula; & Ludovico Friderico olim Electoris fratri Palatinatus regimine tradito, ipse rei bellicę administrationem in se recipiens, copias Suecicas in alium ordinem redigeret, iisque separatis è Suecis, Finlandis, Churlandis, Lapponibus, Livonibus, Germanis & Lunæburgicis militibus novũ exercitũ constitueret, quem quadraginta aut circiter tormentis majoribus, aliisq; rebus ad bellũ necessariis instructum, sub Ducis Lunæburgici & Gniphusii imperus in Westphaliæ districtum, ad impediendas & dissolvendas ibi locorum institutas à Cæsarianis & Catholici fœderis sociis militum collectiones, & occupanda loca Visargi adjacentia, dimisit.

Axelius Oxsensterna Christina filia Regis septennis, tutelam, suscipit, & belli negotium consilio promovet.

Altera Suecorum exercitus pars Duci Bernhardo Vinariensi comissa fuerat. Is cum ea postmodũ in Franconiam movit, Bambergam occupaturus; in quam cum Sueci Bulachio Duce irruptionem tentarent, præsidarios ejecerunt; qui quidẽ fuga Forchemium petebant, sed cum Sueci citatis equis eos insequerentur, minima pars in propugnaculum istud salvi evadere potuerunt.

Bernhardus Dux in Franconiam movet.

Dum hęc ibi fiunt, Bavarici legionibus quibusdam Cæsarianis firmati, in Sueviam prorumpebant, captis Gunsberga oppido inter Augustam Vindelicorum & Vlmam sito, Kauffbeura aliisque, haud exigua incrementa samentes; præsertim cum Landsbergam etiam suæ pote-

Bavarici in Suecia loca quadam occupant.

statis

ſtatis per deditionem facerent, ubi Succos officiales captivos Ingolſtadium deducebant, milites autem vexillis ſuis adjungebant, quod defenſionem, donec nitratus pulvis deficeret, continuantes, victorum tandem arbitrio ſe permittere coacti fuiſſent. Efflagitante itaque neceſſitate, poſtquam Alſatiæ rebus Benfeldiæ, Scloſtadii, Colmariæ, Hagenoæ, Molſhemii aliorumque locorum, de quibus ſupra, ſubjugatione non leviter conſultum eſſet, Hornius Sueviæ ſtatui, eo quod multi hoc peterent ſuccurrere, eumque in finem cum Baneri copiis ſe jungere conſtituit. Hinc ſub anni ſuperioris exitum cum aliquot millibus qua equitibus qua peditibus, itineri ſe accingens, ſuperato ad Schonaviam Rheno, Friburgum verſus abivit & oppidum illud deditione occupavit. Vlterius progreſſo, non procul ab Hufinga, duo Wirtembergici Ducis militum millia ſe adjunxere; quem univerſum exercitum ad Danubium produxit, cum Baneri copiis, antequam Bavarici intervenirent, ſe conjuncturus.

Hornius eorū conatibus occurrit.

Dum igitur cum V. millibus, Auguſta Vindelicorum Echingam verſus iter faciens, accurrit, ut conjunctis viribus Memmingam & Campidonum, quæ tum à Bavaricis obſeſſa erant, ſublevaret, Memminga interim ſe dedidit: Campidonenſes autem Bavaricorum impetum excipientes, obſidionem per octiduum fortiter ſuſtinuere quidem; ſed cum, capta, ut diximus modo, Memminga, Cæſarianorum aliquot millia advolarent, qui expugnationem promoverent, tandem tertio nonas Ianuarias multitudine victi, hoſtibus irruptionem permittere cogebantur, qui nullam vel ſexus, vel ætatis rationem habentes, obvios, quoſq; contrucidarunt, tota urbe direpta, & multis ædibus in cineres redactis. Hornii inter hæc copiæ præmiſſæ in CC. Cronbergii equites ſclopetarios incidentes ad Memmin-

Memminga venit in deditionem.

Campidonum captum affligitur.

mingam quorum maximam partem aut mactabant aut capiebant. Hinc Hornius admissis equiti contra hostem procurrens, non procul à Campidono in eum incidit, Facto itaque impetu in legiones duas Bavaricas, fœde mulctavit, & paulo post Mundelhemium in deditionem accepit.

Sub anni superioris exitum Wallensteinius summum vigilum Præfectum Gallasium cum plerisque copiis Cæsareis in Silesiam ablegavit. Is Cæsis ad iter faciendum arboribus Sylvæ Hercinia via facta ad Braunaviam & Trautenaviam in regionem illam perrupit, & loca quædam circumjacentia occupavit. Ghettius cum IX equitum turmis & VI. peditum cohortibus ad Briegam advolans, urbem illam reserari sibi petiit, Princeps autem iste hoc denegato de conatibus Cæsarianorum vi retuntendis consilium: quo facto Cæsariani Nissam versus abierunt De his edoctus miles Saxonicus, assumpta maxima equitatus parte, & non contemnenda Draconum (equestres sclopetarii sunt) manu ad Briegam accurrit, urbemque illam potestatis suæ fieri per tympanotribam à Principe postulavit. Cum vero Principis declaratio differretur, postero statim die omnia ad oppugnandum instruxit. Quo viso incolæ deditionem pacti DC. Suecorum & Saxonicorum receperunt. Eo ipso tempore Cæsareorum XIV. millia ad Oppeliam processerunt, illoque Castello statim injecta vi sunt petiti; verum Saxonicus Legatus Sniderus tanta virtute ipsis occurrit, ut cæsis CCC à conatibus desistere cogerentur. Alia via Cæsariani sub Schaffgotschio Strelam & Reichenbacum profecti, Strelam deditione, Reichenbacum autem, trecentis & amplius concisis, armata manu ceperunt.] Arnhemius interim prope Vratislaviam delectes instituens, cum exercitum XXV. millibus armatorum deprehenderet, Strelam versus deduxit, ubi Merodius Comes subsistebat. Cæsariani hostibus

Silesiæ Cæsaris arma immittuntur.

Briga deditione capitur.

Strela & Reichenbacum.

in occursum tendentes; pugnæ quidem cupidos se simulabant, sed, impetum facientibus Saxonicis, aufugere, & partim Strelam repetiere, partim Crotcaviam & Nissam abiere. Videntes hoc Saxonici, oppidum tentant oppugnatione, quod cum paulo post pugnando caperent. omnes fere defensores mactati perierunt. Inde Saxonici, Suecorum auxilio obfirmati, Crotcaviam progressi sunt, hostes ibi instructa acie offendentes, qui tamen, cognito conjunctorum exercituum adventu, extemplo Nissam profugerunt; Crotcaviam DCCC. armatorū præsidio munitam relinquentes: sed nihil his moti Saxonici, locum hunc ita coangustant, ut eo ipso adhuc die obsidentium se arbitrio seu libidini potius permittere cogeretur.

Strela recipitur.

Crotcavia obsidetur & expugnatur.

In Alsatia relictus ab Hornio Rheingravius dum in expugnatione Tanni, Altkirchii & Pfirti Suntgaviæ oppidis, occupatur, Brisacenses interim Neoburgum per insidias expugnant, Suecos, qui præsidio erant, partim trucidant, partim captivitate multant. Cæsariani Lotharingo Duci Tabernas Alsaticas & Dachsteinum tradunt; nactique occasionem, curribus stramine oneratis occubant aliquot milites, eosq; in Hagenoviensi porta sistunt: Interemptis per eos stationariis cives & rustici ex conspiratione cum consule urbis, & Salmensi Comite, qui Tabernis præerat, prosiliunt in præsidiarios, eosque gladiis aut flagris occisos in plateas abjiciunt inhumatos.

Neoburgum ex insidiis Brisacensium subiacet.

Hagenoa stratagemate tentata superatur.

Pari exemplo Sundgavienses rustici in Pfirti & Altkirchii præsidianos insurgunt, Erlacium Baronem, Rheingravii legatum, variis cruciamentis necant: stationarios passim mactant crudelissimo, quid de se vicissim faciendū exemplis præmonstrantes. Rheingravius tam per Centuriones, quam septu ductu agrestium ad IV. millia armis victa delevit. Confinia agitantes Brisgaviæ coloni, ad CXXX. suspensi sunt, pacato itaq; (ut dixi-

Rusticorum in Sund & Brisgavia motus.

diximus:) Suntgaviæ Brisgaviæq; tractu, Hornio se junxit Rheingravius. Hornius mense Februario equitum cohortem Simeringæ dissipaverat Ritvinus ejus vigilum Præfectus aliam prope Erbachium, quo tempore Heidelbergenses arcta etiam obsidione à Suecis premi cœperunt, & Pragæ Wallensteinii jussu iis, qui è prælio ad Lutzenam commisso fugæ initium fecerant, executio facta est.

Dux vero Lunæburgicus è Superiori Saxonia XVI. armatorū millia ad Visurgim deduxit, Legato Dedone Cniphusio. Hi transmeato flumine Februario mense, Wilshausam, Vechtam, Quackenbruggam, Furstenaviam, Hervordiam, Bilefeldiam, Lemgoviam, aliaq; Westphaliæ oppida vel arces suarū partium fecere, cum Guilielmus Landgravius Tremoniā, Dorsenam, Cosveldiam, confiniaq; loca in sua verba adigeret, tandē etiā ex ipsa Padeborna contributorium suscepit jugum. Etenim Baudisius, translatis in Coloniense territorium armis, offecerat, ut Cronsfeldius ex oris Saxonicis Teubiscū juvandis Coloniensibus excurreret. Laborabantq; Præsules, Coloniensis, Moguntinus, Herbipolensis, & Dux Neoburgicus, ut deduceretur iis finibus omnis miles extraneus. Nec abnuit Baudisius inducias, donec superiorum vota perquisivisset, illico autem finibus demigrare, minime è re sua censuit. Interim Cronsfeldius ad suas revolat in inferiore Saxonia copias, ut Cniphusium in Brunsvigiam & Schauenburgiam transitu arceat. Nam Cniphusius Rinteloniæ propinquabat, ejusque potitus oppidi; Visurgim transgredi cogitabat. Opponuntur ei aliquot agmina armatorum, & machinæ, quæ ripas tueantur. Paulo post Lunæburgicus firmiores trahens copias, monstrato per colonum quendam vado, nocturnus traducit equitatum, Cæsarianos adoritur de improviso, C D. eorum capit, reliquos supra M. in fugam agit,

Lunæburgici Ducis progressus.

Guilielmi Landgravii.

agit, quos Mindam aut Hameliam usque strenue insectari Sueci & Saxones, compluribus prostratis, opima spolia retulerunt.

Andernacum acriter oppugnatur, acrius defenditur.

At in Vbiorum diœcesi, cum parum placerent Præsulibus Baudisiana responsa, Saftenburgum illi occupant per Hispanos milites, Cronsfeldianis junctos, Andernacum per Comitem Isenburgicum valide oppugnant. Mascule autem illis restitit Iosias Rantzovius, præsidii rector Holsatus. Trina eruptione unico die haud modicam obsidentibus stragem intulit. Cumque interea per Palatinum Birckenfeldium & Vitzhumium supplementum veniret obsessis, Baudisius obsidionem solvere coëgit obsidentes, jam per mœnia jugi tormentorum verberatione rupta irruere in urbem molientes. Andernaci munitiones ab ipso deinde Rantzovio destructæ, resque istic locorum majori conatu à Suecis geri cœptæ sunt.

Baudisius Martis relictis castris, Veneris dat nomen.

Baudisius hoc fortitudinis exemplo edito, Proregis quondam Holsati, Gerhardi Rantzovii filiam sacro nuptiali sibi adjuncturus in Holsatiam venit, ærumnas Martias dulciori interpolare palæstra cupiens.

Rerum in superiori Germania gestarum status.

Calendis Martii, Hornius & Rheingravius, conjunctis invicem viribus, Palingam duxere instructissimas copias, Bavaricosque equites è superiori Suevia redegere in Suntgaviam. Postridie Nonas Martias Bibraci ostentum eis visum gladii duo, alter cruentus, alter ignivomus. Idibus Martiis Rainam auxilio civium receperunt Bavarici, Hornio Augustæ Vindelicorum adventum Ducis Vinariensis præstolante, ut adunatis exercitibus Bavariam aggrederentur. Neque falsus consilii fuit: Bernhardus Dux, posteaquam Herriedenam vi, Eschenbachium deditione, Ahrenbavium astu cepisset, fuso insuper Ioannis de werda equitatu, Donavverdam pervenit, ibique assecutus Hornium, peditum ad XXIIX. millia, VII. equitum, utriusque copias effecit. Quibus

brevi

brevi Aichiena, Dachavia, Monachiumq; ipsum patuere. Landsberga vi expugnata, cives jugulati ob ferociam præsidiarii victorum signis adscripti sunt, munitiones urbis dirutæ. Inde Neoburgum Suecis redditum, ubi ponte instratus est Ister, copiæ in Aichstatensem deductæ diœcesim, eam facile subegere.

Medio mense Martio Hamelia, viris, opibus, vallis, munitissima ab Georgio Lunæburgico obsideri cœpta. Schelhamerus præsidii Ephorus VI peditum, duobus equitum signis, adhæc commeatu & re tormentaria, validus, difficiliorem opinione ac diuturniorem obsidentibus oppugnationem effecit. Merodium & Cronsfeldium, subinde eximere urbem periculo conantes, repressit Guilielmus Hassiæ Landgravius, fœdamque in fugam egit. Qua victoria Iacobus cognomine Parvus, major animis, dum Lipestadii transitum suis militibus MD. audentius postulat, negantibusque vim infert, tardante foris exercitu suo, à Lipstadiensibus transfigitur. Res variis certaminibus extracta, & tandem prælio devicti sunt Cronsfeldiani Merodianisque; quum haud minori fiducia quam apparatu Hameliensibus subsidio adventarent, de quo paulo infra pluribus scribemus. *Hamelia obsideri incipit.*

Hoc ipso mense Sueciæ regni Cancellarius, & IV. superiorum districtuum Status Lutherano-Evangelici Heilbronnæ convenerunt, ubi, sacro prius peracto, ad IIX. Idus Mart. Oxenstiernius sequentia capita in medium proposuit, I. Electores Evangelili, Principes ac Status unionem constituerent, in ea constantes perseverarent, donec Religionis & profanę pacis restitutionem assequeretur, & coronæ Sueciæ debitoribus satisfieret. IV. Eo quod Evangelici ad arma provocati essent, annon eam ob causam Cæsar, & fœderis Catholici Principes hostes manifesti declarandi, III. Quod exercitus in hostes ducen- *Comitiorum Heilbronnensium decreta.*

di? IV. Quibus mediis sustentandi & conservandi, ac unde media illa, & rei militari inservientia petenda? V. Quâ ratione directorium instituendum? VI. Quomodo militaris disciplina conservanda, & negotiationes pristino nitori restituendæ? denique VII. quousque regni Sueciæ ordines Evangelicorum rebus immiscendi? Quibus omnibus ex ordine deliberatis, se obligarunt, ad continuandum in Catholicos bellum donec restituta sit Germaniæ libertas. Oxsensternius bellici Senatus Præses declaratur. Vbi pax affulserit, regno Suecico de satisfactione cautum. Rex Galliæ arctiori illis fœdere per Legatum se adstrinxit.

Suecicorum status & expeditio.

In Suecia ipsa actis quoque comitiis allecti in senatum Iohannes Pontus, Axelius Banerus, Steno Bielkius, Carolus Sparrius, Aco Axelius, Carolus Bondæ, Ericus Runninghius, Iohannes Kurckius. CHRISTINÆ Principi, Regis filiæ septenni sacramentum publice dictum. Sigismundi Regi hæredibus jus omne ad regni Suecici fastigium denuo abrogatum. Cultus divinus, prout Augustana confessione explicatus, in omnibus Sueciæ provinciis administrari jussus. Regni Vicario, Marescallo, Admirali, Cancellario Thesaurario, Quinqueviris, regni cura, tutelaque Principis pupillæ mandata. Decreta & continuatio belli adversus Cæsarem & fœderatos Principes Catholicos, ni salutaris regno pax obtineatur.

Wallensteinius ad bellum facit apparatus.

Fridlandinus collecto undique milite & agricolis validum confecit exercitum, & multo fieri nova tormenta curavit. Vere ineunte partem exercitus Holcæ imperis subdidit, cum mandatis, ut circa Pilsenam & Egram consideret, & data occasione Imperium faceret. Cum altera & quidem potiore militis parte ipse Wallensteinius Praga IX. Calendas Maii digressus, Silesiam versus iter instituit, Suecorum & Saxonum

cona-

conatibus ibi locorum se objecturus. Abitum ejus procella usque adeo sæviens excepit, ut nemini in plateis obambulare venti vehementia permitteretur, ejusque hospitium, ubi pernoctarat, conflagravit. Iter itaque hoc modo Silesiam versus faciente Wallensteinio, Croatæ ipsius, quos apud Holcam reliquerat, damnum non leve patiuntur.

Cum enim IIX. eorum turmæ Artzbergam usq; excurrerent, edoctus de hoc Tupadelius sub mediam noctem Wonsidelia in occursum procedit, copias in quinq; agmina distribuit, sub diluculum matutinum magno impetu in diversoria Croatarum irruens, quieti adhuc deditos ita expergefecit, ut statim rursus somno sempiterno involverentur. Capti sunt eorum Præfectus, quidam legatus, quatuor signiferi, castrorum metator, cum officiariis aliis & equitibus quibusdam Germanis; tres equitum turmæ ad internecionem fere deletæ, & tria vexilla erepta.

Postquam etiam Heidelbergæ itinera aliquandiu omnia interclusa fuissent, ita ut nemini vel ingredi vel egredi tuto liceret, tandem Aprili mense Suecis, quibus Christianus Palatinus imperia dicebat, in urbis vicinia magna numero coeuntibus, Abel Moda, Legatus Suecus, assumpta non contemnenda militum parte, III. Nonas Maii, mane sub horam quartam per insidias in urbem irruit, eamque potestatis suæ facit. Hoc feliciter peracto, Christianus cum reliquo etiam exercitu adveniens, omnia ad arcem quoque oppugnandum instruit. Quem in finem XIV. Calend, Iunii legionibus aliquot peditum, cum præsidiaria equitum manu, in campum eductis, ut stativa ad Fontem à lupis denominatum, occuparent, in mandatis dedit, aliis autem in urbe, ad obsidendam arcem, loca commoda assignavit. *Heidelberga cum arce deditur Suecis.*

Eadem adhuc vespera binæ scolorũ & præsidia-

ria equitum legiones indicto loco castrametantur, & tormenta per Nicrum, noctis beneficio navibus transportata, ac in montem à cuniculis dictum devecta, aptis locis disponuntur, vineis interim & fossis Bavaricorum munimento, quod ibi extructum erat, appropinquantibus peditibus. Suecorum conatus juvabant non parum veterum munitionum à Bavaricis Heidelbergensis temporis obsidione extractarum rudera, quæ tormentorum ictus ex arcē in Suecos delatos maximam partem elusere. Nunc itaque in vallo quodam machinis apte collocatis, Sueci serio rem agere eam Bavaricis, & tanto impetu in munimentum eorum obtonare incipiebant, ut illi, animo abjecto, per vineas in arcis hortum elaberentur, quos magna tormentorum tempestate Sueci, in arce veteri stativa habentes, excepere.

Hinc ad arcem oppugnandam conversi, tribus in locis tormenta disponunt, quod idem etiam reliqui, qui in veteri arce erant, fecere. Tanto itaque fervore ad faciendam mœnium ruinam instauratus effulminatio, ut tandem spe omni defensionis abjecta Præfectus arcis Hartenbergus ad deditionis consilia animum adjecerit. Misso igitur X. Calendas Iunii tympanotriba, armistitium suscipiendæ deditionis tractationi petiit, quo dato, in certas tandem conditiones conventum, iisque conscriptis, triduo post ex arce armati D. egressi sunt.

Rustici caduntur. Cum etiam interea, urbe cum arce Heidelbergensi receptis, & Castrū Philippi (Vdenheimum alias appellari solitum) aliquanto quam ante arctius, numerosiori milite obsideretur, cum potiori copiarum parte Vitzthumius ad obsidionem, Hagenoënsem profecturus, in oppido Reichshovio per transitum C D. rusticos hostes offendit, quorum plerosque, cum pertinaciter

resti-

restitissent, concidit, prætore ejus loci cum vigilium præfecto in furcam erectis.

Qua porro ratione fœderis catholici, Merodio & Cronsfeldio ducibus copiæ prævia legionis sociæ Ascibur gicæ strage, ope obsessis Hameliæ, ferenda exclusi fuerint, supra paucis præmisimus. Nihilo tamen minus subministrantibus Electoribus, Coloniensi, Moguntino, aliisq; exulantibus Episcopis & Abbatibus, maxime vero per remissa Bruxellis stipendia, incredibili celeritate à Merodio, constituto summo ejus Imperatore, id quod ante pro obsessis Hameliensibus parum feliciter successerat, certo nunc effecturo, exercitus colligitur non contemnendus. Hunc Ruram flumen trajectum Benichusianis XLII. equitum, & XXX. peditum signis conjunxit, Cronsfeldio etiam Comite prope Witlochum, quod non procul à Visurgi distat, suos è præsidiis, arceGuelphorum, Hildesio, Neoburgo, Minda, aliisque locis milite non parum nudatis, evocatos adglomerante, ut exercitus omnis ad XIII. millia plane excresceret, qui, senescente jam Iunio, per pontem Visurgi ad Mindam instratum traductus, ad sublevandam Hameliam per loca finitima Allendorfium versus procedebat. De adventu autem edoctus Georgius Lunæburgicus, Allendorfium statim potestatis suæ faciens, insignem victoriæ occasionē ipsis præripuit, quam recuperare quidem oppidum summis viribus oppugnando, annitebantur, sed frustraneo conatu. Coiēre interim in vicinia Suecicæ & Hassiacæ copiæ, primariis tantum castrorum ad Hameliam munitionibus præsidio firmatis. Hinc serio inter duos hostiles exercitus res agi incipiebatur; & Catholici fœderis quidem Socii, III. Calendas Iulii mane Hameliam versus instructa acie procurrebant; sed per viam concavam præpediti, non procul ab Allendorfio subsistere cogebantur. Cum ergo Suecos & Hassos sylvam

Pugna ad Allendorfium describitur.

quandam, quæ multum commodi ad pugnam ineundam possessoribus allatura videbatur, ad dextram montanis adjacentem, occupasse comperissent, sui illam juris facere allaborando Cæsarei, actis prælii per habitorium ibi loci continuati, materiam subministrarunt, hoc exitu, ut insigni cum jactura suorum rejicerentur. Hæc dum ibi fiunt, exercitus catholici aciei alæ dextræ Cniphusius cum magna equitum manu, superato, quamvis aditu valde difficili colle, obviam procedit, atque acerrimo prælio decertans hostem tandem, tormentariæ è machinis majoribus emissæ grandinis beneficio, fundit; cum igitur pari fortuna sinistra ala à Kagio & Stalansio impeteretur, & ita omnis Cæsareorum equitatus in fugam ageretur, copiæ Suecicæ & Hassiacæ cōjunctim omnes in peditatum etiam vehementi impetu irruentes eamq; profligantes memorabilem obtinuere victoriam.

Cæsariani succumbunt.

Iactura ab utraq; parte cū hominū tum rerum apparatuumq; aliorum.

Strages hæc ex parte Cæsarianorum confœderatorumque millia circiter septem absumpsit. Tormenta majora XIII. cum omni apparatu bellico; LXX. tam pedestria quam equestria vexilla; muli sex pecunia, & vasis argenteis onusti Suecis cessere. Nec vero pauci etiam Duces hoc conflictu trucidati occubuere, inter quos præcipui erant, Quadius Westphalus, Dinclacius & alii. Merodius ex tribus tormentariis ictibus saucius, paulo post vitam finiit. Inter captivos erant Dux legionarius Westerholdius, supremus vigilum Præfectus Marschelerus, & alii officiales multi. Ex parte hostium numerus cæsonum CC. non excessisse perhibetur, quam victoriam Burckhardus Rantzovius, Equitum Magister, juvenis genere pariter animoq; nobilissimus, suo etiam sanguine emit.

Hamelia in deditionem venit.

Prælio finito Dux Lunæburgicus cum copiis ad Hameliam iterum considens, Præfectum de omnibus, prout acciderant, certiorem reddi, &

di, & ad faciendam deditionem adhortari curabat. Is autem initio dictis fidem non habuit; cum autem è captivis quibusdam officiariis & expansis in castris hostium Cæsareanorum signis stragem suorum plenius intelligeret, in deditionis tandem leges consensit, juxta quas Cæsarianum præsidium, DCCLXXXII. armatis constans, quorum tamen nemo hostium se castris jungebat, Hamelia discessit, atque sic tandem locus iste munitissimus, post diuturnam obsidionem Suecorum juris factus.

Editæ ad Allendorfium Pragis tempore Francofurti ad Mœnum S. Bartholomæi Templum ex Gustavi Regis donatione Lutherano-Evangelicorum usibus applicabatur prima concione pridie Calend. Iulii, & octiduo post publicis, ob victoriam ad Allendorfium obtendam, precibus, & gratiarum actione inibi habitis: quod idem etiam cum B. Mariæ templo pridie idus Iulii factum, & Gustavi funus regie adornatum, in Sueciam missum est, avito sepulcro inferendum.

Templa Catholicorū Lutheranorum usibus applicata.

Adhæc Lotharingiæ Dux, viribus in multum avitis, varioque apparatu bellico comportato, quid animo agitaret, solutis tandem ad Tabernas Alsaticas castris, & assumptis copiis, commeatu & tormentis omnibus Detvillam, Gettreshemium, Wibershemium, Etten- & Rinckeldorfium concedendo, ostendit. Cum ergo in collem Pfaffenhofio adjacentē venissent Lotharingi cohortes aliquot Suecorū in occursum tendentes, tres cataphractorū equitū turmas profligant, captis Florvillio & Vincurtio magni nominis viris. Hinc Lotharingi, pridie Calend. Augusti, oppidum Pfaffenhofium, Hanoviæ Comiti subditum, potestatis suæ fieri jubent, extrema quæque renuentibus interminati. Capitaneus,

Lotharingiæ Dux Pfaffenhofium invadit.

qui XXIV. saltem secum habebat milites, armistitium quidem trium horarum, donec de voluntate Comitis sui certior fieret, petiit; verum Lotharingi hoc denegantes, duobus tormentis majoribus in mœnia effulminare cœperunt, omnibus ad oppugnationem tentandam compositis, Oppidani milites pariter ac cives tanta alacritate obtonabant, ut octo saltem ictus è tormentis istis in oppidum, ante Suecici exercitus adventum, deferre potuerint. Comes enim Palatinus Christianus, qui tam Hagenoam obsidione premebat, simulac de Lotharingorum adventu nuncium acciperet, statim cum copiis suis in occursum, Pfaffenhofium versus procedens, in colle quodam pugnæ cupidum Lotharingis se ostendit, qui de incursu ejus tempestive edocti, ordines suos sunt dispertiti, Suecis contra aciem suam quoque constituentibus. Quo facto Lotharingi firmo assultu Suecos aggressi sunt, quorum autem tria agmina in occursum emissa tanta fortitudine eos excipiunt, ut Lotharingi equites versus alam Suecorum aciei sinistram retrocedere cogerentur: quam vicissim autem tanta vi involabant, ut universam cum agmine quodam peditum in fugam verterent.

Pugnæ ibidem commissæ brevis delineatio.

Hinc pars quædam Lotharingici equitatus Suecorum tormenta suæ facere potestatis annitebatur, sed inutili successu, peditibus hostium ipsos profligantibus: pars altera fugientes ad sylvam usque insecuti, & turmatim reversi Suecorum peditatum adoriebantur, hoc autem exitu, ut invasores ipsimet in fugam compellerentur. Eandem fortunam experti sunt Lotharingi pedites, qui pugnam cum peditu Suecico inibant. Turbatis enim ordinibus arma abjiciebant, & Tabernas Alsaticas versus, ac die postero superatis montanis in Lotharingiam effugiebant, tormenta majora, apparatum bellicum, arma & supellectilium nonnihil victoribus relinquentes. Cecidere

dere ex parte Suecorum rei tormentariæ Præfectus Simon Schulthesius, Baro de Ruppa, è gregariis autem CCIIX. partim cæsi, partim vulnerati sunt: trucidatorum è Lotharingis numerus sciri non potuit.

Lotharingus hæc ob molimina à Christianissimo Galliarum Rege hostis declaratur & Chaumontio militiæ Gallicanæ Præfecto, ut cum copiis in Lotharingiam moveret, in mandatis datum. Quo facto, non modo Quernhemius, præsidis Benfeldensis ephorus Peltenam, ubi magna vini copia reperiebatur, expugnavit; verum etiam Rheingravius Otto Ludovicus cum aliquot armatorum millibus Lotharingiam ingressus est. Et quamvis rebus ad eum modum constitutis, Galliæ Regi reconciliare per fratrem Cardinalem allaboraret, voti tamen compos fieri non potuit.

Lotharingus ab Galliæ Rege hostis pronunciatur.

De Lipsia iterum tentanda Cæsariani hoc tempore, præter omnium opinionem, consilium inierunt. Hunc in finem Holca, assumptis X. armatorum millibus, tormentis majoribus XVII. alioq; apparatu bellico Misniam petiit. Primum impetum oppida montana, ac præsertim Schneeberga, ubi cives quidam trucidati & oppidum incendiis expilationibusque deformatum est, experiebantur. Inde ad Suiechaviam vires suas convertens Holca, facili negotio ea potitur, Freybergensibus hostium conatus interim eludentibus. Hinc magnis itineribus ad Lipsiam provolans, minis, tormentorum effulminationibus, & continua ardentium pilarum intorsione, incolis ingentem metum ac terrorem incussit, ut deditionem tandem paciscì cogerentur.

Lipsia à Cæsarianis testium capta.

Intromissi igitur Cæsariani cives ac incolas varie divexabant, quo tamen non contentus Holca, insignem quoque argenti vim civitati extorsit, magnâ insuper vini ac cerevisiæ, aliarumq; rerum ad victum necessariarum copiam, & am-

plum equorum numerum secum deducens, ac Halensibus XV. Imperialium millia Cæsarianis exolvere jussis. Kaissenburgum quidem Holca in deditionem quoque postulavit, verum cum Æthiopem petito hoc lavare se intelligeret, cum copiis suis spoliis & præda opima ditatis Lipsia iterum excessit, pauloque post peste correptus animam expiravit.

Conventus Francofurti habitus.

Molientibus hæc per Misniæ provinciam Cæsarianis, regni Sueciæ Cancellarius, Electores, Principes ac status Protestantes subinde Conventum Francofurti ad Mœnum agebant, in quo pertractatum: *Primo*, Quid Sueciæ Cancellario cum iis, quo ad consilium formatum essent adhibiti, si non modo interpositionem, sed etiam pacis tractationem ulterius urgeri contingeret, absque ampliori plenipotentiæ petitione agendum, quibus conditionibus pacis tractatio & transactio suscipienda, & quibus modis ea promovenda. *Secundo*, Qua ratione defectus stipendiorum & commeatuum in exercitu præcavendus, exorbitantiæ removendæ & discipl na militaris instituenda esset. *Tertio*: Quid contra Lotharingum, qui contra promissa sua hostem tam infensum se exhiberet, ac tandem, *Quarto*: Quid in causa neutralitatis Archiepiscopi Treverensis nondum perfectæ: ac deinde controversia Landgravio Georgio Hassiæ cum Wetteravis quibusdam Comitibus intercedente factu opus esset.

Vlricus Holsatiæ Dux trajicitur.

In Silesia quoque de pacis tractatione agi cœptum, eumq; in finem IV. Septimanarum induciæ inter belligerantes constitutæ sunt, ea lege, ne quæ pars exercitus alibi in Imperio hærentes socios milite suo augeret. Invitatus tunc in castra Cæsarianorum Hulricus Holsatiæ Dux, Daniæ Regis filius, ad colloquium; quo finito, cum jam valedixisset, verum à Piccolominio revocaretur,

ex insidiis glande trajicitur, ex vulnere post paucas horas in castris mortuus.

Cæsarianorum res alibi etiam periclitabantur. Cum enim Rheingravius oppida sylvestria, oppugnaret, sub mensis Iulii millium sedecim equitũ Cæsarianorum cohortes ad ea sublevanda accurrebant. De adventu vero eorum certior factus Rheingravius, noctis beneficio incautos oppressit, multis mactatis, & vexillis aliquot interceptis. Secuta igitur est oppidorũ sylvestrium expugnatio, qua præsidiarii majori ex parte ad hostium signa transiere. *Rheingravius affligit Cæsareos.*

Idibus Augusti Brisacum oqsidione tentatur, & primo statim aditu munitiones quædam exteriores occupantur, in quibus CCL armati partim trucidati partim capti perierunt. Etsi vero Sueci firmissimum hoc Brisacensium munimentum arcte aliquandiu obsiderent, vineis suis ad mœnia fere jam promotis, ita ut obsessi magna annonæ penuria laborare inciperent: ad hæc Ranzovius tribunus Suecus medio jam Septembri in munimina exteriora impetum faciens, illa usq; ad munitionem ponti objectum expugnata solo æquaret, duobus tormentis cum non levi pulveris pyrii copia interceptis, ac duabus machinis majoribus in flumen demersis; Cæsarianorum tamen ac Italorum adventus, qui paulo post ad sublevandos obsessos sequebatur, irritã plane, quamvis de expugnatione loci spes non levis affulserat, & obsidionis solutionẽ effecit. E contra Philippi Castrũ acriter urgebatur, Suecis V. Idus Iulii molendina haut procul ab urbe extructa occupantibus. Expugnabatur paulo post etiam Grumbacum, locus probe vim contra externam munitus, vino ac frumentis abundans. *Brisacum obsidet irrito tamen contra.*

Ad Podamicum lacũ Hornius Constantiæ negotium facessebat. Episcopus, cui obsidio præter opinionem accidit, diu de exitu dubius, Cleri tandem & Ecclesiarum seu templorum potius orna- *Constantiæ idem accidit.*

ornamenta quævis pretiosiora Lindaviam navigiis deportare constituit. Verum sero, quod ajunt, sapiunt Phryges: Sueci enim omnibus momentis intenti, navigium illud thesauro episcopati atq; Ecclesiastico onustam intercepere, Præsule ipso cum paucis vix elapso, Hornius interim vinearum ductionibus & tormentorum fulmine Constantium vehementer affligebat: obsessi autem, quoniam mœnium ruinis alias tempestive structuras objiciebant, oppugnatio, quamvis tentata, commode fieri non potuit. De Hispanorum itaque & Bavaricorum conjunctione & adventu nuncium accipiens Hornius, ut copias suas Vinariensium & Comitis Birckenfeldii exercitibus commodius agglomerare posset, IIX. Calendas Octobris, Constantia & Helvetiorum finibus desertis, Rhenum ad Steinium iterum transiit.

Ad Danubiū Neoburgum excutitur. Bavaricæ interim copiæ magno numero Neoburgum ad Danubium oppugnantes, tormentaria grandine obsessis adeo incommodarunt, ut loco cedere cogerentur. Quo facto post destructum Danubio impositum pontem, munitiones concisas, & tormenta ac pretiosiora Ingolstadium devecta, nullo præsidio Bavarici imposito oppidum iterum deseruere. Hinc Archam quoque tentant, sed Sueci ibi locorum subsistentes, cum viribus eorum impares se cernerent, oppido Vulcano consecrato, Donavverdum concessere.

Bibracum in deditionem competitur. Pari felicitate usus Altringerus, postridie Iduum Septembris Bibracum obsidione cingens, tormentorum explosionibus, ac pilarum ardentium intorsionibus tanto fervore oppidum impetiit, ut non solum mœnium ruinæ, quibusdam in locis fierent, verum etiam incendia nonnullis in locis excitarentur, Sueci, quorum binæ erant peditum cohortes, cum equitum manipulo; magna quidem fortitudine hostibus se objiciebant;

sed

sed cum adversus tantam vim oppido conservando suffi:ere se non posse cernerent, deditione res peracta est, Suecis ad XIV. Calend. Octobr. ex oppido discedere jussis.

Contigit idem Osenburgo, quod cum tenaci per aliquot tēpus premeretur obsidio, per Cniphusium tamen redactum est ad deditionem: Conversæ inde in arcem vires victorum, quo intellecto Cronsfeldius obsessos, de auxiliis submittendis spem faciens, ut arcem mascule contra hostes defenderent, hortatus est. Sed Sueci paulo post in tantas eos redegerunt angustias, ut de dedendo loco consilium inire cogerentur. Itaq; sub Octobris ingressum facta transactione M. armati, cum explicatis vexillis, duobus tormentis æneis, machinis totidem pyrobolaribus suisque sarcinis Monasterium, concesso in vitam itinere, discesserunt. *Osenburgum idem expertitur.*

Sub id tempus Beninghusius Hassiam & Comitatum Waideccensem invadens, loca illa gravibus affecit incommodis. Corbacensibus XII. Imperialiū millia extorsit: Lixæ, Calones, exercituum quædam pestes, quorum incredibilis militi ejus admistus erat numerus, ubivis locorum, ubi diverti contingebat, irreparabile damnum incolis importarunt, mulieres & virgines constuprando, captivos abducendo, & alia dictu nefanda perpetrando nullum fere sævitiæ & malitiæ genus omiserunt. E territorio Corbacensi in Hassiam irrumpente', omnia in valle Lövvensteniana, quæ Guilielmo Hassiæ Landgravio parebant, loca diripuerunt Hinc in præfecturas Francobergensem, Wetterensem & alia vicina Georgio Hassię Principi subdita loca penetrantes, longè lateq; omnia cædibus & rapinis repleverunt, vestigiis rei bene scilicet gestæ tristibus passim relictis. *Hassiam invadit Beninghusius.*

Inter alia quoque Beningbusius Amœneburgum in obsequium redegit, ac duarum cohortium *Amœneburgū capitur & recipitur.*

tium peditum & una equitum præsidio imposito Coloniæ confinia repetiit, quod de Guilelmi cum copiis adventu edoceretur. Landgravius, statim post Beninghusii discessum Amœneburgum iterum obsedit, cum fervide aliquandiu pulsasset, ita ut non pauca ex concepto pyrobolorum igni ædificia conflagrarent, deditionis necessitatem Beninghusianis tandem imposuit, qui XIII. Calend. Decembris, cum omnibus armis & supellectilibus abiere obsidibus, usque dum officiarii Hassiaci à Beninghusio inde abducti, remitterentur, relictis.

Sueci sub Cniphusio caeduntur.

Quoniam itaque Castri Petrini ad Osenburgum, cujusmodo mentio incidit, feliciter adeo cessit, Cniphusius Suecici Martis impiger Tribunus, de conjungendis suis cum Hassi copiis, consilium cepit, eumq; in finem sclopetarios equites præmisit, qui cum in pago quodam Padebornæ vicino considerent, Beninghusiani per ignota rustici cujusdam ductu itinera advolarunt, & summo mane in Suecos nil tale suspicantes impetum facientes, multos trucidarunt, vexillis V. & præda alia opima interceptis. Damnum hoc Hassiæ Landgravius Guilielmus alia vice compensans, eodem tempore Werlam oppidum una cum arce ad faciendam deditionem adegit, ibidemq;, VI. tormenta ænea, & pulveris nitrati aliarumq; rerũ militarium copiam non contemnendã invenit. Sumus præterea copiarũ Hassiacarum Legatus, cum Præfecto, Stalansio & valida militum manu VII. majoribus tormentis instructa, superato ad Hattingam parte, Elverfeldiæ Solingæq; propinquavit, & utrumque oppidum potestatis suæ fecit. Hinc Lenepam & Wippesfordium versus copiæ concesserunt, Beninghusium quem ibi locorum hærere acceperant, quęsituræ. Sedis decarũ conatu tempestive nuncium accipiens, diutius ibi præstolari eas consultũ non reputavit, verum exeunte Octobri noctis bene-

ficio

ficio inde digressus, copias in Coloniæ Aggrippinorum viciniam seduxit.

Hoc rerum statu, Hornius & Bernhardus Dux Saxo-Vinariensis copias, quas aliquandiu conjunctas habuerant iterum sejungentes, illi quidem Hispanos & Bavaricos in Alsatiam, Duce de Feria & Altringero summis Imperatoribus, properanter secutus est; hic vero Donavverdam, quanta quidem fieri potuit festinatione contendit, ibique duobus equitum, & tribus peditum, quæ V. armatorum millibus constabant, sub Generalis Vigilum Præfecti Kagii imperio è Westphalia eo missis legionibus avito exercitu, cum XIIX. peditum legionibus, ac CXL. equitum turmis, tormentis majoribus & rebus ad bellum necessariis probe instructus, Neoburgum & Aichstadium potestatis suæ fecit. De expeditione hac edoctus. Iohannes de Verda, de Ingolstadio obsidendo rem agi, sibi imaginabatur, eamq; ob causam militem, quem antea inde aductum, ad recuperandum Aichstadium usurpasset, imponebant, parte ejus aliqua Ratisponam transmissa. Verum Bernhardus Neoburgi Danubium partem exercitus transmittendo, & ita cis & ultra fluvium illum Ratisponam versus iter instituendo, Kelhemium summa vi, ac Neostadium deditione expugnando, propositum suum planius demonstravit.

Bernhardi Saxoniæ Ducis in Bavariam expeditio.

Cum igitur Iohannes Teubrecensis Baro, qui præsidio Ratisponensi imperabat, periculũ in se devolvi animadverteret, X. Calend. Novembris ædes laterarias, in parte urbis superiore sitas injecto igne accendi, & cum tribus aliis ædibus in cineres redigi mandavit. Nec damno isthoc urbi illato acquievit, sed Suecis equitibus prope furcas conspiciendos se præbentibus, pars illa urbis, Preprunna dicta, quæ victoribus habitationem præbebat, cum arce quadam Viri Nobilis Elsenhameri adjacente, Xenodochio, tem-

Ratisponam corona cingit & domat.

plo vicino, pago Cumpmula, & S. Nicolai de Ssubro, infra urbem sito jussu ejus flammis absumpta fuere, Suecis interea ab ea, quæ Bavariam spectat, parte urbem corona cingentibus. Postero die, cum è regione Hofii in vineis duo equitum Suecicorum millia advenissent, ejus loci incolæ habitationes suas deferentes in urbem confugerunt. Hinc VI. Calend. dicti mensis lapidei pontis Danubio instrati fornix destructus, ut nec euntibus nec equitantibus usum amplius ullum præbere potuerit.

Tum etiam horologii usus intermissus, & Ratisponenses, se à fide & obedientia Cæsari debita nunquam abscessuros, scripto cavere sunt coacti. Hanc civium declarationem ædificiorum in utraque urbi adjacente insula sitorum, ferrariæ, ærariæ, serrariæ & chartariæ officinarum, eadē adhuc vespera sequebatur conflagratio. Quarto Calendas Novembris, Suecorum quidam manipulus munitionem portæ urbis Orientali objectam expugnarunt. Cum vero tormentorum ictibus, & lapidum projectione, & turri vicina multum ipsis damni importaretur, adhæc etiam cataractes demitteretur, auxilio suorum destituti, pedem tandem retrahere coacti sunt, centum & amplius ab utraque parte occisis. Iacebat inter trucidatos Comes quidam Lichtensteinius, vivus adhuc, sed saucius, quem, etiamsi supplicibus & tensis manibus misericordiam imploraret, cum cæteris in Danubium Bavarici abjicerunt, fulloria, expolitoria, acuaria aliisque moletrinis Præfecti jussu, sub solis occasum, exustis. Sequente die Sueci munimentum Proprunnense summa vi expugnarunt, jugulato, quod inibi inventum, Bavarico præsidio.

Altera post luce, pridie Calendarum Novembris, in urbem tormenta vasta tempestate è Suecorum Castris displodi incipiebant, & globis XXV. pondo mœnium rujna, tentabatur facta noctu

noctu inter X. & XI. inutili tamen successu, tribus locis oppugnatione, cum interea Præfectus Bavaricus è porta Proprunnensi prospiciens sclopeti ictu cervicem transverberante graviter sauciaretur.

Hoc animadvertenter hostes, vineis suis indefesso opere promotis, tam prope ad urbem accesserunt, ut obsessi ad D. Petri & alias munitiones exteriores deserere, & in Pomæriis, ac post mœnia diverticula sua quærere cōpellerentur. Hinc machinarum displosionibus omni, qui in III. Nonas Novembris incidit, dies à Suecis consumptus, ita ut justa magnitudine capax ad mœnia portæ Proprunnensis aperiretur ruina, qua visa Bavarici ad paciscendam deditionem inducias erogitarunt. Hæ quidem concessæ sunt, sed cum postea Præfectus procrastinationē magis, quam de deditione tractationem quærere videretur, die earundem machinarum diverberationes ad omnem impetum restauratæ, quæ cum ad VII. matutinam continuarentur, præsidii Ephorus serio rem agere cœpit, & in æquas quidem deditionis leges consentire debuit, secundum quas ipsis Idibus Novembribus Bavaricorum militum sub X. vexillis M. D. pedites, equites vero D. discesserunt, & Dux Expugnator XXIV. signis stipatur urbem est ingressus. Hæc Ratisponæ.

In Silesia interim mira quoque erat rerum facies: Ibi postquam speciosi pacis inter Cæsareos ac Suecos tractatus, qui fervide aliquandiu videbantur continuari, finē suum nacti essent, Wallensteinius statim de Saxonia invadenda consilium se cepisse simulabat. Arnhemius hoc intelligens, locis in Silesia ad Viadrum occupatis, sufficienti præsidio cōmunitis, & Turrensi Comite ac Tubaldo cum tribus equitum, & uno peditum millibus, ad munimen Stenaviense relictis, cum majore exercitus parte in Saxoniam iter remetitur, Gallasium ad Litomeritium in Bohemia,

Wallensteinius hostibus egregie imponit ad Stenaviam.

ante-

antequam wallensteinius opem ferre posset, oppressarus, Verum longe aliter res cecidit. Nam wallensteinius, qui jam etiam Silesia signa sua extulerat, Scafgotschio cum IIX. militum millibus post se relicto, postquam de hostitum copiarum ad Stenaviam conditione plenius edoceretur, atq; Arnhemium, ad opem suis ferendam, tam cito reverti non posse cerneret, sum̃a festinatione cõverso in Silesiam itinere rediens Suecos, nihil minus ac hoc, quod fiebat, cogitantes, ad Stenaviam aggreditur. Turrensis quidẽ initio Scafgotschium tantum̃odo cum suis adesse opinatur, propterea cum suo Suecorum commilitio hostibus se magna fortitudine opponebat, sed multitudine Cæsarianorũ superveniente, in munitiones suas rejectus est, serius tandẽ, wallensteinium ipsum adesse, intelligens.

Cum igitur adversus tantam vim se non sufficere, & si pugnæ aleam subire vellet, internecionem effugiturum non esse animadverteret, cùm wallensteinio tandẽ nolens volens transigere, ac tormenta omnia cum vexillis tradere, & ut milites Sueci copiis Cæsarianis adjungerentur, solis Ducibus & Præfectis libere dimissis concedere cogebatur. Petjit præterea, his non contentus, wallensteinius, ut etiã loca in Silesia Suecorum Saxonumq; præsidiis munita sibi cederentur, extrema quæq; Turrensi ac Tubaldo, si hoc non imperarent, interminatur, at frustraneo conatu: Præfecti n. præsidiorum istorum mandatis Ducum captivorũ morem gerere detrectabant. Hinc tandẽ Turronius à wallensteinio cum adjunctis officiariis dimissus, Tubaldus vero, quod diutius in captivitate asservaretur, Slacovitii è manibus hostium elapsus, Brigam incolumis venit. Parta hac ad Stenavienses munitiones victoria. Cæsariani interim Lignitiũ, Gloggoviũ, maj9, & alia loca min9 firma potestatis suæ fecerunt, & inter alia Grolibergã sum̃a vi expugnantes, plurimis occisis incolas varie afflixerunt. Re-

Rebus ad eū modū succedentibus, & Wallensteinio in Marchiam Brandenburgicā movente, Præfectus præsidii Francofurtensis, jubente ita Septemviro, pontem Viadro injectum destruxit, ac cum præsidiariis multisq; civibus inde Costrinum secessit, quod ubi contra vim tantā defendendæ non sufficere se intelligeret. Quo facto, paulo post Cæsariani Francofurtū deditione occuparunt, ibidemq; statim ad pontem reparandum omnia adornarunt. Posthæc ad Santocum fluvium trajicientes, munimen quoddam ibi excitatum destruebant, & Suecos ejusdem propugnatores omnes contrucidabant. *Francofurtum à Saxonicis desertum Cæsariani occupant.*

Hinc Landspergam usq; progressi, locū istum habuerunt in deditionem, Suecis cum suis impedimentis Damium usq; novum adjuncto præsidio deductis. Inde Marchiā novam & mediā, imo magnam Pomeraniæ partē pervagando, flāmis & rapinis omnia reddidere infesta. Inter alia Beervvaldium quoque totum diripere, Fürstenvvaldium incendiis deformare, & molectrinas subvertere. Periculo jam etiam, post Copenicum à Cæsarianis captum, & Suecum superatum, Berlino incumbente, Voclmannus tribunus, quod propulsandis Cæsarianorum conatibus inferiorem in loco isto se sciret, cum præsidiariis suis inde discedens Havelam transiit. *Landspergam.*

Dū hęc ibi fiunt, Wallensteinius Gorlitio copias suas admovet, Golnitio tribuno ad urbem illam præmisso. Hic aliquoties Præfectum Saxonicum, qui CCC. armatos secum habebat, ut locum sibi cederet, libere cū præsidio abeundi facultate data, monuit; sed cum surdo quod dicitur, fabulā narraret; III. Cal. Novembris armata urbe manu domita, præsidiarū pleriq;, cum ipso Præfecto, sclopeti ictu percusso, cæsi sunt, & urbe militum direptionibus permissa. Wallensteinius quidem tum majora tentare, & in Pomeraniam ac Megapolim perrumpere constituerat; verū insperata *Gorlitium stricto ferro tenetur.*

rerum

rerum in Bavaria transimulatio propositum hoc repressit. Cum enim de urbis Ratisponæ jactura nuncium ferretur mutato animi consilio, Bohemiam & Austriam versus, ad occurrendum conatibus hostium, magnis itineribus cum exercitu proficisci.

Silesia Status. Progressus eo, quo diximus jam, modo in Marchiam Wallensteinius, Scafgotschium cum armatorum aliquot millibus, pro recuperandis locis residuis, in Silesia reliquit; Erant enim ibi Brega, Oppelia, D. Iohannis Insula ad Vratislaviam, & alia quædam loca præsidiis adhuc Suecicis firmata. Bregam tria armatorum (in quos Danius & Pobitius imperia habebant;) millia custodiebant; Oppeliam autem Sniderus, & Insulam Iohannis Transdorfius, militum Præfecti, cum non contemnenda præsidiariorum manu tenebant. qui e umpendo sæpius molestantibus multum negotii facesserunt. Maximè vero Sniderus, Octobri jam adulto, Gloggovium minus interceptum diripuit, pontem ad Coslam destruxit, & Cæsarianorum militum duas cohortes, Nissam, tormenta m: jora inde in castra Scafgotschii allatum, tendentes, eodem itinere concidit. Medio Octobri Scafgotschius de Brega obsidenda consilium capiens, urbis deditionem fieri sibi per tubicinem postulavit. Danio autem Præfecto non ex voto respondente, & cum copiis extra urbem pugnæ cupidum se ostendente, cõsilium multus, Vratislaviam versus concessit, & Insulam D. Iohannis dedi sibi petiit. Cum autem de religionis libertate ab oppidanis mentio fieret, penes Cæsarem & Wallensteinium dispositionem ejus stare, respondit, minis, de territorio Vratislaviensi, nisi ad petita propius accesserint incolæ, ferro & flammis devastando, apud Deputatos Vratislaviensium addictis. Responsum à Senatu: si præter opinionem suam istiusmodi minas in actum deduci contingeret, justo Dei

vin-

vindicis Iudicio se illud committere. Interim sese bonę causę innixos, media ad propulsandam vim injustam necessaria alacri animo apprehensuros. Coram Deo autem & toto mundo testari, malorum, siquæ inde exoritura sint, se innocentes esse Sueci etiam, D. Iohannis Insulam ac Arenā (ceu vocant) tenentes, cum hoc ageretur, rubro vexillo exposito, Cæsarianorum conatibus se pro viribus restituros ostenderant, & simul, ut in necessitatis gradu auxilio sibi pręsto essent, ab oppidanis petierunt, de quo tamen inter Senatores non conveniebat.

Inter hæc Scafgotschius Olaviam interceptam sibi subjugavit, & non solum loci Præfectum Suecum Bonitium cui tamen antea liberum cum suis discessum promiserat; cepit; verum etiam milites ipsius signis suis adjunxit. Nec tamen interim ejus cum Vratislaviensibus tractatio intermittebatur, sed eo usque continuata, donec illi, à Suecorum partibus se discessuros, & ad Cæsaris obedientiam redituros, solius militi rerum necessariarum subministratione inserviendo, si vicissim religionis & conscientiarum libertas sibi imperturbata maneret, & præsidium urbi non imponeretur, se declararunt, Trandorfium Insulæ Iohannis Præfectum, ut cum Suecico Præsidio inde abiret, simul monenter, facta spe de Scafgotschii salvo conductu: quod tamen erat surdo narrare fabulam.

Altringerus & Dux de Feria in Alsatiā movent, exiguo rerum gestarum fructu.

Suscipiente in Bavariam expeditionem Bernhardo, Duce Vinariensi, Hornium Hispanos & Bavaricos in Alsatiam properantes secutum esse, supra scripsimus. Interea Dux de Feria & Altringerus, Suevorum peragrata regione, & locis aliquot interceptis, cum pugnam cum Suecis faciendam hactenus evitassent, ad loca tandem Rheno contermina deflectentes, sub Octobris effluxum Rheinfeldiam summa vi expugnarunt, ibique & Lauffenburgi Rhenum trajecere. Hoc

copiis Palatinus Birckenfeldius & Bavari-
[illegible] copiarum [illegible] ponte Rheno
ad Argentinam [illegible] superato, in Calmaria
[illegible] Suecicis [illegible] mercatis
[illegible] Et ne postero die [illegible]
[illegible] spe [illegible] vagabantur, [illegible]
[illegible] cum omni exercitu pro-
fecti sunt. Sed castris hostium [illegible] appropin-
quantibus CCC equites [illegible] adversus [illegible]
[illegible] venerunt, [illegible] in fugam [illegible]
ac prosequuti. A fugientibus de Suecorum adven-
tu certiores facti Cæsariani, noctis [illegible] ingru-
ente [illegible] tempus [illegible] In
[illegible] loco satis opportu-
no consederunt [illegible]
[illegible] ut hoc in die sequen-
te instructa acie [illegible] invadere ipsos
non liceret, nec illi pugnæ periculum facere vo-
lebant. Integer igitur iste dies [illegible] cer-
tamine, æqua fere utrinque fortuna, tradu-
ctus.

Cum vero diutius ibi hærere, è re nec utrius
partis fore deprehenderetur, Suec priores XIII.
Cal. Novembris discesserunt, Cæsarianis hosti
nihil incommodi interabeundem inferentibus.
Paulo post Altringerus, assumpta copiarum par-
te, ponte Brisacensem transiit, & missa in Bava-
riam non contemnenda equitum manu, Kent-
zingam obsidione cinxit.

Verum Gustavus Hornius eum statim ad alia
consilia avocabat: nam ponte Rheni ad Argen-
tinam superato, ad Kentzingam sublevandam
accurrit, cujus præsentiam Altringerus summe
detestatus, soluta obsidione, Brisacensem pon-
tem repetiit. Ejus autem vestigiis Hornius velo-
citer insistens Pridie Nonas Novembris Cæsa-
rianorum excubitores trans Elsam stationes ha-
bentes invasit, tanto quidem successu, ut non
paucis occisis, inter alios equitum quidam è

Comi-

Comitis de Braje legione magister caperetur. Hinc postero die, trajectis copiis, in Cæsarianos Rigelii, Eichingæ, Balingæ & Achstadii subsistentes (quorum tres erant legiones equitum, & una sclopetariorum equopeditum) impetum faciebat. Et licet hi de Suecorum proposito tempestive edocti, instructa acie in apertum campum processerint, insigni tamen clade, mactatis plus minus CD. & multis, inter quos etiam ipse Comes de Braje cum aliquot primariis præfectis, fuisse nunciatur, captis, affecti fuerunt. Reliquos Sueci ad castra usque Altringeriana insequebantur, exercitum universum ad apertum Martem provocaturi. Sed Altringerus prælio evitato, confusis ordinibus Brisacum se recepit. Sueci autem ultimum agmen ita carpserunt, ut postea facta supputatione DC. circiter desiderati fuerint, Hornio interea arcem Liechteneccam suæ quoque potestatis faciente, cujus præsidiarii victorum arbitrio se commiserunt.

Animadvertens igitur Dux de Feria, clarũ gestis suis, Hornio ubique infecto agmine incumbente, ibi locorum evadere se non posse, nec ad sublevandum Philippi castrum perrumpendi copiam sibi dari, relictis in locis, quæ occupaverat, præsidiis, & copiis, novo supplemento è Burgundia adducto, auctis, pontem Brisacensem transiens, cum Altringero se iterum conjunxit, ac deserta Alsatia per sylvam Hercyniam iter fecit, militem in Ducatum Wűrtenbergicum, de quo jam pridem cum Altringero consilia agitarat, introducturus.

Felicior in Bavaria Suecis sub Bernhardo militantibus Mars fulserat. Capta Ratispona ad eum, uti antea dictum est, modo, provinciam illam longe lateque pervagantes, insignem pecorum aliarumque rerum & prædam acquisivere. Probe Straubingam in CC. sclopetarios, *Bavaricarum rerum conditio.*

qui ad augendam præsidiariorum numerum eo
amandati fuerant, incidentes, plurimos eorum
partim neci dare, partim capere, duas etiam
Croatarum cohortes ex oppido prodeuntes re-
jicere, & suburbium injecto igni deformare. Hoc
quoque rerum statu Chamium, superioris Pala-
tinatus oppidum non incelebre, commodum
in Bohemiam transitum præbens, Bernhardi
Ducis protectioni se commisit, qui sufficiens eo
præsidium, imperante Tupatellio, destinavit, ita
ut ibi locorum omnia fere ex voto Suecis succe-
derent. Sexto idus Novembris Vinariensis cum
potiori exercitus sui parte Ratispona digressus
Straubingam versus secundo flumine profici-
scebatur: cujus oppidi præsidium cum ad tan-
tam vim propulsandam se non sufficere animad-
verteret, postridie iduum fecit deditionem. In-
de Deckendorfium ordo tetigit, quod itidem in
Suecorum cessit potestatem. Hoc successu elatus
Dux, Patavium versus excurrit, viam in Austriæ
regionē, occupata urbe illa, straturus. Quoniam
autem Cæsarei Patavio de sufficient præsidio
tempestive prospexerant, & legiones aliquot in
regionem illam introduxerant, propositum ex
voto hac vice non successit. In omnem vero oc-
casionem intentus Iohannes de Verda, Bavarico-
rum militum tribunus, de improviso in Oehmii
Suecorum Præfecti cohortes, non procul à Strau-
binga stativa habentes, impetum fecit, & occisis
non paucis, supellectilia fere omnia concrema-
vit.

Præterea Burglengfeldense castrum, tribus ab
Amberga milliaribus, de Rosa Tribunus Suecus
astu intercepit, XXI. tormentis, aliarumque re-
rum copia haud temnenda, in eo inventis. Tu-
patellius interea Chamii subsistens, ut audivi-
mus, de convocatis à Wallensteinio ad Pilsenam
XXIV. armatorū millibus, & Gallasio tam cum
IIX. millibus Chamium versus contendente,

cujus

cujus ipse tres cohortes præmissas, ablatis duobus signis equestribus, fuderat, nuncium tum temporis accepit: quare statim Ducem Bernhardum de eo edocuit, qui Isara cum copiis iterum superata ad Chamium sublevandum accurrit. Sed cum de Cæsarianorum in Bohemiam regressu certior fieret, in Ratisponæ confinio militem, ad recolligendas vires distribuit, Donastauffa cum parte copiarum obsessa.

Reichshofium & Buchsvillam Cæsariani subigunt.

Horniani postquam Ducem de Feria & Altringerum in Sueviam, quod paulo ante monuimus, secuti sunt, Cæsariani in Alsatia iterum respirantes, totum istum tractum, ac cum primis Tabernarum Alsaticarum & Hagenoæ præsidiarii, pervagati Reichshofium occuparunt, præsidiariis, qui plerique Hanoici selecti agricolæ erant, pessime tractatis, ac multis in captivitatem abductis; Adhæc Comes Salmensis Tabernis Alsaticis præfectus in id totus incumbebat, ut vicinos Comites & Nobiles ad cōtribuendum adigeret. Eum in finem IIX. idus Decembris D. milites, cum M. selectis agricolis, IV. tormentis, & machina una pyrobolari emittebat, qui Buchsvillam Comitis Hanoviensis sedem corona cingentes, incolis deditionem imperabant: ruricolis autem cum Legato quodam Suecico, qui militum colligendorum causa eo profectus fuerat, defensionem parantibus, ad tormenta conversi, eorum excussionibus, & pilorum aliquot incendiariarū injectione, porta etiam machina diffracta, oppidum expugnare conabantur. Verum, oppidani nihil territi vim illatam mascule propulsare ausi sunt. Hinc Tympanistam cum consignatis aliquot deditionis articulis mittentes Cæsariani, ingentem pecuniæ summam exsolvi sibi postularunt, additis de prosequendis omni sævitiæ genere incolis, si dicto audientes non essent, minis. Hoc intellecto, Hanovici Consiliarii tum ibi præsentes, cum Legato Suecico negotio hoc

antequam Wallensteinius opem ferre posset, oppressurus, Verum longe aliter res cecidit. Nam Wallensteinius, qui jam etiam Silesia signa sua extulerat, Scafgotschio cum I IX. militum millibus post se relicto, postquam de hostium copiarum ad Stenaviam conditione plenius edoceretur, atq; Arnhemium, ad opem suis ferendam, tam cito reverti non posse cerneret, sum̃a festinatione cõverso in Silesiam itinere rediens Suecos, nihil minus ac hoc, quod fiebat, cogitantes, ad Stenaviam aggreditur. Turrensis quidẽ initio Scafgotschium tantum̃odo cum suis adesse opinatur, propterea cum suo Suecorum commilitio hostibus se magna fortitudine opponebat, sed multitudine Cæsarianorũ superveniente, in munitiones suas rejectus est, serius tandẽ, Wallensteinium ipsum adesse, intelligens.

Cum igitur adversos tantam vim se non sufficere, & si pugnæ aleam subire vellet, internecionem effugiturum non esse animadverteret, cum Wallensteinio tandẽ nolens volens transigere, ac tormenta omnia cum vexillis tradere, & ut milites Sueci copiis Cæsarianis adjungerentur, solis Ducibus & Præfectis libere dimissis concedere cogebatur. Petiit præterea, his non contentus, Wallensteinius, ut etiã loca in Silesia Suecorum Saxonumq; præsidiis munita sibi cederentur, extrema quæq; Turrensi ac Tubaldo, si hoc non imperarent, interminatur, at frustraneo conatu: Præfecti n. præsidiorum istorum mandatis Ducum captivorũ morem gerere detrectabant. Hinc tandẽ Turronius à Wallensteinio cum adjunctis officiariis dimissus, Tubaldus vero, quod diutius in captivitate asservaretur, Slacovitii è manibus hostium elapsus, Brigam incolumis venit. Parta hac ad Stenavienses munitiones victoria, Cæsariani interim Lignitiũ, Gloggoviũ, maj⁹, & alia loca min⁹ firma potestatis suæ fecerunt, & inter alia Grolibergã sum̃a vi expugnantes, plurimis occisis incolas varie afflixerunt. Re-

Rebus ad eũ modũ succedentibus, & Wallensteinio in Marchiam Brandenburgicã movente, Præfectus præsidii Francofurtensis, jubente ita Septemviro, pontem Viadro injectum destruxit, ac cum præsidiariis multisq; civibus inde Costrinum se cessit, quod ubi contra vim tantã defendendæ non sufficere se intelligeret. Quo facto; paulo post Cæsariani Francofurtũ deditione occuparunt, ibidemq; statim ad pontem reparandum omnia adornarunt. Posthæc ad Santocum fluvium trajicientes, munimen quoddam ibi excitatum destruebant, & Suecos ejusdem propugnatores omnes contrucidabant.

Francofurtum à Saxonicis desertum Cæsariani occupant.

Hinc Landspergam usq; progressi, locũ istum habuerunt in deditionem, Suecis cum suis impedimentis Damium usq; novum adjuncto præsidio deductis. Inde Marchiã novam & mediã, imo magnam Pomeraniæ partẽ pervagando, flãmis & rapinis omnia reddidere infesta. Inter alia Beervvaldium quoque totum diripere, Fürstenvvaldium incendiis deformare, & molentrinas subvertere. Periculo jam etiam, post Copenicnm à Cæsarianis captum, & Suecum superatum, Berlino incumbente, Voelmannus tribunus, quod propulsandis Cæsarianorum conatibus inferiorem in loco isto se sciret, cum præsidiariis suis inde discedens Havelam transiit.

Landspergam.

Dũ hęc ibi fiunt, Wallensteinius Gorlitio copias suas admovet, Golnitio tribuno ad urbem illam præmisso. Hic aliquoties Præfectum Saxonicum, qui CCC. armatos secum habebat, ut locum sibi cederet, libere cũ præsidio abeundi facultate data, monuit; sed eum surdo quod dicitur, fabulã narraret; III. Cal. Novembris armata urbe manu domita, præsidiarũ pleriq;, cum ipso Præfecto, sclopeti ictu percusso, cæsi sunt, & urbe militum direptionibus permissa. Wallensteinius quidem tum majora tentare, & in Pomeraniam ac Megapolim perrumpere constituerat; verũ insperata

Gorlitium stricto ferro tenetur.

rerum

rerum in Bavaria transimulatio propositum hoc repressit. Cum enim de urbis Ratisponæ jactura nuncium ferretur mutato animi consilio, Bohemiam & Austriam versus, ad occurrendum conatibus hostium, magnis itineribus cum exercitu proficisci.

Silesia Status. Progressus eo, quo diximus jam, modo in Marchiam Wattensteinius, Scafgotschium cum armatorum aliquot millibus, pro recuperandis locis residuis, in Silesia reliquit; Erant enim ibi Brega, Oppelia, D. Iohannis Insula ad Vratislaviam, & alia quædam loca præsidiis adhuc Suecicis firmata. Bregam tria armatorum (in quos Danius & Pobitius imperia habebant;) millia custodiebant; Oppeliam autem Sniderus, & Insulam Iohannis Transdorfius, militum Præfecti, cum non contemnenda præsidiariorum manu tenebant. qui e umpendo sæpius molestantibus multum negotii facesserunt. Maximè vero Sniderus, Octobri jam adulto, Gloggovium minus interceptum diripuit, pontem ad Coslam destruxit, & Cæsarianorum militum duas cohortes, Nissam, tormenta majora inde in castra Scafgotschii allatum, tendentes, eodem itinere concidit. Medio Octobri Scafgotschius de Brega obsidenda consilium capiens, urbis deditionem fieri sibi per tubicinem postulavit. Danio autem Præfecto non ex voto respondente, & cum copiis extra urbem pugnæ cupidum se ostendente, cōsilium multus, Vratislaviam versus concessit, & Insulam D. Iohannis dedi sibi petiit. Cum autem de religionis libertate ab oppidanis mentio fieret, penes Cæsarem & Wallensteinium dispositionem ejus stare, respondit, minis, de territorio Vratislaviensi, nisi ad petita propius accesserint incolæ, ferro & flammis devastando, apud Deputatos Vratislaviensium addictis. Responsum à Senatu: si præter opinionem suam istiusmodi minas in actum deduci contingeret, justo Dei

vin-

vindicis Iudicio se illud committere. Interim sese bonę causę innixos, media ad propulsandam vim injustam necessaria alacri animo apprehensuros. Coram Deo autem & toto mundo testari, malorum, si quæ inde exoritura sint, se innocentes esse Sueci etiam, D. Iohannis Insulam ac Arenā (ceu vocant) tenentes, cum hoc ageretur, rubro vexillo exposito, Cæsarianorum conatibus se pro viribus restituros ostenderant, & simul, ut in necessitatis gradu auxilio sibi presto essent, ab oppidanis petierunt, de quo tamen inter Senatores non conveniebat.

Inter hæc Scafgotschius Olaviam interceptam sibi subjugavit, & non solum loci Præfectum Suecum Bonitium cui tamen antea liberum cum suis discessum promiserat; cepit; verum etiam milites ipsius signis suis adjunxit. Nec tamen interim ejus cum Vratislaviensibus tractatio intermittebatur, sed eo usque continuata, donec illi, à Suecorum partibus se discessuros, & ad Cæsaris obedientiam redituros, solius militi rerum necessariarum subministratione inserviendo, si vicissim religionis & conscientiarum libertas sibi imperturbata maneret, & præsidium urbi non imponeretur, se declararunt, Trandorfium Insulæ Iohannis Præfectum, ut cum Suecico Præsidio inde abiret, simul monenter, facta spe de Scafgotschii salvo conductu: quod tamen erat surdo narrare fabulam.

Altringerus & Dux de Feria in Alsatiā movent, exiguo rerum gestarum fructu.

Suscipiente in Bavariam expeditionem Bernhardo, Duce Vinariensi, Hornium Hispanos & Bavaricos in Alsatiam properantes secutum esse, supra scripsimus. Interea Dux de Feria & Altringerus, Suevorum peragrata regione, & locis aliquot interceptis, cum pugnam cum Suecis faciendam hactenus evitassent, ad loca tandem Rheno contermina deflectentes, sub Octobris effluxum Rheinfeldiam summa vi expugnarunt, ibique & Lauffenburgi Rhenum trajecere. Hoc

cognito Palatinus Birckenfeldius & Hornius, cum copiis suis, III. idus Octobris ponte Rheno ad Argentinam instrato superato, in Colmaria confinio Suecis in Alsatia hactenus morantibus se adjungebant. Hinc postero die de invadendis, qui hinc inde in pagis dispersi vagabantur, hostibus, consiliũ ineuntes, cum omni exercitu processerunt. Sed castris hostium magisq; appropinquantib⁹ CCC. equites Brisaco advenientes obviam venerunt, verum statim in fugam acti sunt ac profligati. A fugientibus de Suecorum adventu certiores facti Cæsariani, nocte simul ingruente, copias colligendo tempus extraxerunt. Ita Sultz um versus profecti, in loco satis opportuno consederunt, munitionibus ac curruum cataractis ita se obfirmantes, ut Suecis die sequente instructa acie accurrentibus invadere ipsos non liceret, nec illi pugnæ periculum facere volebant. Integer igitur iste dies tormentario certamine, æqua fere utrinque fortuna, traductus.

Cum vero diutius ibi hærere, è re nec utrius partis fore deprehenderetur, Sueci priores, XIII. Cal. Novembris. discesserunt, Cæsarianis hosti nihil incommodi inter abeundem inferentibus. Paulo post Altringerus, assumpta copiarum parte, pontē Brisacensem transiit, & missa in Bavariam non contemnenda equitum manu, Kentzingam obsidione cinxit.

Verum Gustavus Hornius eum statim ad alia consilia avocabat: nam ponte Rheni ad Argentinam superato, ad Kentzingam sublevandam accurrit, cujus præsentiam Altringerus summe detestatur, soluta obsidione, Brisacensem pontem repetiit. Ejus autem vestigiis Hornius velociter insistens Pridie Nonas Novembris Cæsarianorum excubitores trans Elsam stationes habentes invasit, tanto quidem successu, ut non paucis occisis, inter alios equitum quidam è

Comi-

Comitis de Braje legione magister caperetur. Hinc postero die. trajectis copiis, in Cæsarianos Rigelii, Eichingæ, Balingæ & Achstadii subsistentes (quorum tres erant legiones equitum, & una sclopetariorum equopeditum) impetum faciebat. Et licet hi de Suecorum proposito tempestive edocti, instructa acie in apertum campum processerint, insigni tamen clade, mactatis plus minus C D. & multis, inter quos etiam ipse Comes de Braje cum aliquot primariis præfectis, fuisse nunciatur, captis, affecti fuerunt. Reliquos Sueci ad castra usque Altringeriana insequebantur, exercitum universum ad apertum Martem provocaturi. Sed Altringerus prælio evitato, confusis ordinibus Brisacum se recepit. Sueci autem ultimum agmen ita carpserunt, ut postea facta supputatione DC. circiter desiderati fuerint, Hornio interea arcem Liechteneccam suæ quoque potestatis faciente, cujus præsidiarii victorum arbitrio se commiserunt.

Animadvertens igitur Dux de Feria, clarũ gestis suis, Hornio ubique infecto agmine incumbente, ibi locorum evadere se non posse, nec ad sublevandum Philippi castrum perrumpendi copiam sibi dari, relictis in locis, quæ occupaverat, præsidiis, & copiis, novo supplemento è Burgundia adducto, auctis, pontem Brisacensem transiens, cum Altringero se iterum conjunxit, ac deserta Alsatia per sylvam Hercyniam iter fecit, militem in Ducatum Würtenbergicum, de quo jam pridem cum Altringero consilia agitarat, introducturus.

Felicior in Bavaria Suecis sub Bernhardo militantibus Mars fulserat. Capta Ratispona ad eum, uti antea dictum est, modò, provinciam illam longe lateque pervangantes, insignem pecorum aliarumque rerum & prædam acquisivere. Probe Straubingam in C C. sclopetarios, *Bavaricarum rerum conditio.*

qui ad augendum præsidiariorum numerum eo amandati fuerant, incidentes, plurimos eorum partim neci dare, partim capere, duas etiam Croatarum cohortes ex oppido prodeuntes rejicere, & suburbium injecto igni deformare. Hoc quoque rerum statu Chamium, superioris Palatinatus oppidum non incelebre, commodum in Bohemiam transitum præbens, Bernhardi Ducis protectioni se commisit, qui sufficiens eo præsidium, imperante Tupatellio, destinavit, ita ut ibi locorum omnia fere ex voto Suecis succederent. Sexto idus Novembris Vinariensis cum potiori exercitus sui parte Ratispona digressus Straubingam versus secundo flumine proficiscebatur: cujus oppidi præsidium cum ad tantam vim propulsandam se non sufficere animadverteret, postridie iduum fecit deditionem. Inde Deckendorfium ordo tetigit, quod itidem in Suecorum cessit potestatem. Hoc successu elatus Dux, Patavium versus excurrit, viam in Austriæ regionē, occupata urbe illa, straturus. Quoniam autem Cæsarei Patavio de sufficienti præsidio tempestive prospexerant, & legiones aliquot in regionem illam introduxerant, propositum ex voto hac vice non successit. In omnem vero occasionem intentus Iohannes de Verda, Bavaricorum militum tribunus, de improviso in Oehmii Suecorum Præfecti cohortes, non procul à Straubinga stativa habentes, impetum fecit, & occisis non paucis, supellectilia fere omnia concremavit.

Præterea Burglengfeldense castrum, tribus ab Amberga milliaribus, de Rosa Tribunus Suecus astu intercepit, XXI. tormentis, aliarumque rerum copia haud temnenda, in eo inventis. Tupatellius interea Chamii subsistens, ut audivimus, de convocatis à Wallensteinio ad Pilsenam XXIV. armatorū millibus, & Gallasio tam cum IIX. millibus Chamium versus contendente,

cujus

cujus ipse tres cohortes præmissas, ablatis duobus signis equestribus, fuderat, nuncium tum temporis accepit: quare statim Ducem Bernhardum de eo edocuit, qui Isara cum copiis iterum superata ad Chamium sublevandum accurrit. Sed cum de Cæsarianorum in Bohemiam regressu certior fieret, in Ratisponæ confinio militem, ad recolligendas vires distribuit, Donastauffa cum parte copiarum obsessa.

Reichshofium & Buchsvillam Cæsariani fatigant.

Horniani postquam Ducem de Feria & Altringerum in Sueviam, quod paulo ante monuimus, secuti sunt, Cæsariani in Alsatia iterum respirantes, totum istum tractum, ac cum primis Tabernarum Alsaticarum & Hagenoæ præsidiarii, pervagati Reichshofium occuparunt, præsidiariis, qui plerique Hanoici selecti agricolæ erant, pessime tractatis, ac multis in captivitatem abductis; Adhæc Comes Salmensis Tabernis Alsaticis præfectus in id totus incumbebat, ut vicinos Comites & Nobiles ad cõtribuendum adigeret. Eum in finem I I X. idus Decembris D. milites, cum M. selectis agricolis, IV. tormentis, & machina una pyrobolari emittebat, qui Buchsvillam Comitis Hanoviensis sedem corona cingentes, incolis deditionem imperabant: rusticolis autem cum Legato quodam Suecico, qui militum colligendorum causa eo profectus fuerat, defensionem parantibus, ad tormenta conversi, eorum excussionibus, & pilorum aliquot incendiariarũ injectione, porta etiam machina diffracta, oppidum expugnare conabantur. Verum, oppidani nihil territi vim illatam mascule propulsare ausi sunt. Hinc Tympanistam cum consignatis aliquot deditionis articulis mittentes Cæsariani, ingentem pecuniæ summam exsolvi sibi postularunt, additis de prosequendis omni sævitiæ genere incolis, si dicto audientes non essent, minis. Hoc intellecto, Hanovici Consiliarii tum ibi præsentes, cum Legato Suecico negotio hoc

in deliberationem vocato, certam pecuniæ summam pendere in se recipiebant, & de auxil o aliquo spem nullam sibi facientes, eo nomine obsides dabant. Interea Sueci, qui in Sebusiensi territorio substitere, equites sub Abelis Modæ imperio, de oppidanorum misera conditione edocti, ad sublevandos eos accurrerunt. At Cæsariani hoc subolfacientes, hostium adventum præstolari consultum sibi non reputabunt, sed obsidibus secum abductis recedebant.

Rufacensis arx Stratagemate pungitur.

Eodem tempore & quidem nocturno summus Nassovicæ legionis Legatus, prævalida armatorum qua peditum qua equitum manu instructus, Rufacensem arcem stratagemate cepit, & in ea Præfectum Metternichium, Heidelbergensis quondam Commendatoris fratrem, cum aliis præsidii primariis captivos fecit, trucidatis omnibus, qui non tempestive in oppidum elapsi saluti suæ consulebunt. De hoc edocti Marchiones Badenses Catholici, collectis militum aliquot cohortibus, eo statim proficiscebantur, & promisso libero abitu, Suecis restitutionem arcis injungebant. At illi, salvo Cæsarianorum conductu opus sibi non esse, respondentes, sequente nocte, quod præter vinum annonæ nihil superesset, arce iterum deserta, sponte cum captivo Metternichio Colmariam aberunt.

Salinarum Westphalicarum expugnatio.

Salinas Westphalicas Cniphusius quoque, V. idus Decembris obsedit, uno milliari Padeborna distantes, & CCCXL. armatorum è Westphalii legione præsidio munitas, cui oppido tantã tormentorum tempestatem immisit, ut brevi ruina justa magnitudine capax ad mœnia sterneretur. Hoc feliciter succedente, Cniphusius Præfectum Salinis, ut deditionẽ faceret, demonstrato, quod ejus capiti immineret, periculo, moneri curavit; ubi quidem, Præfecto ad faciendam certis conditionibus deditionẽ paratum se simulante, induciæ

duciæ constitutæ sunt, & cives Suecos ad portas & mœnia advocarunt, & quasi amicitiam cum ipsis contracturi, poculis exceperunt; sed de improviso ad tormentorum sclopetorumque displosiones conversi, non paucos ex illis prostraverunt, & variis additis calumniis, sic hæreticis comam attendendam, exclamarunt. Guilielmus Hassiæ Landgravius, qui interea etiam in castra venerat, cujusq; monitu obsidio hæc fuerat suscepta, & Cniphusius perfidiam hanc ulturi, ad tentandam oppugnationem statim omnia adornabant, idq; eo fervidius, quod obsessi, ut cæsi & vulnerati deportarentur, Suecis, quamvis per tympanistas more militari id petitum esset, concedere nollent. Hinc militer magna alacritate oppugnationis faciunt initium, quo statim territi oppidani animum mutant, & exposito in aperta murorum ruina albo vexillo & pileo deditionis faciendæ dant signum, sibiq; gratiam fieri rogant.

Verum Sueci, ut illi antea fecerant, surdis auribus id excipientes, oppidum armata manu expugnant, obviis quibusque ferri acie deletis. Et quoniam paulo ante factam irruptionem, per intortas pilas ignivomas, in duobus locis incendia excitata fuerant, totum fere oppidum, in quo ingens erat frumenti copia, præter paucas ædes conflagravit. Præsidio itaque firmato oppido, Guilielmus Landgravius à Lipstadiensibus, ut tempori servientes præsidium etiam Suecicum admitterent, petiit, quod illi ægrè quidem post multas tergiversationes & prætensę neutralitate tandem fecere, & certis conditionibus, medio jam labente Decembri, præsidium admisere. Eorum exemplum Susatum, Luna, Hammium, & alia Marchiæ loca secuta sunt. Præsidiis itaque per regionis illius oppida distributis, Guilielmus Hassus & Cniphusius exercitus partem unam

in loca Visurgi con termina deducere, alteram hinc inde per oppida & pagos distribuere decreverunt.

RERUM PRÆTER BELLO GESTARUM A.C. M.DC.XXXIII. APPENDIX.

1. Vladislaus in Poloniæ Regem electus coronatur, Cracoviæ mense Ianuario. 2. Rheinberga Principi Auraico deditur mense Majo. 3. Iohannes Casimirus Saxoniæ Dux moritur, Iulio. 4. Constantinopolis magno incendio deformatur, Augusto. 5. Isabella Clara Eugenia Hispaniæ Infans defungitur, Bruxellis mense Novembri; ut & 6, Christianus Dux Lunæburgensis, Cellæ; & 7. Dux de Feria.

Castrum Philippi Suecis [illegible]tur.

Castro Philippi hactenus à Schmidbergio, legionario inter Suecos Duce arcta, ut in superioribus diximus, obsidione & itinerum, ita ut nihil vel in vel evehi liceret, interclusione coangustato, obsessi tandem annonæ penuria laborantes defacienda deditione cogitationes suscipere cogebantur. Elector Treverensis, cum ad extrema jam perventum esset, Gallis qui eam ob causam cum instructo exercitu in propinquo erant, castrum tradere modis omnibus annitebatur; sed frustraneo conatu: Sueci enim concedere id renuebant, Gallis, si res ita volet, vim vi repulsuros se significabant.

Quare tandem Præfectus Casparus Bambergerus, & Petrus Suarez de Aëdo, Capitaneus, Tertio Nonas Ianuarii, conscriptis prius quindecim transactionis capitibus, locum hostibus dediderunt. In Castro annona omnis consumpta, & de XIII. frumenti millibus, & centenis aliquot farinæ modiis, ac MD. vini culeis, pauxillum tantum, & ad IIX. dierum victum vix sufficientes panes, det duæ fere vini amphoræ superfuerunt. Attamen magnus tormentorum majorum numerus,

merus, insignis nitrati pulveris copia, viginti sex Campanæ, & tredecim occlusæ, quas Præfectus quondam Heidelbergensis eo devehi curaverat, inveniebantur.

Præsidiarii tanta annonæ penuria, durante obsidione premebantur, ut equina carne, ac inprimis Itali insolitis vescerentur. Subjugato autem ad eum modum Castro præsidiarii, è Smidbergii legione impositi, & sufficiens in multum tempus annonæ invecta, proque expugnationis successu Pridie idus Ianuarias publicæ Deo gratiæ actæ fuerunt, Castro sub vesperam festivis tormentorum sonitibus circumstrepente.

Donastauffa ab iisdem capitur.

In Bavaria Suecis Donastauffam arcem strenue quoq; conatu aliquandiu obsidentibus, inopinata ad expugnationem spes VII. Idus Ianuarii se obtulit. Præsidiarii enim tum eruptionem facientes, cum fortiter excepti recipere se satagerent, Sueci tergis eorum acriter insistentes, una cum illis in mediam portam irrumpunt, eamque cum munitionibus exterioribus potestatis suæ faciunt, interceptis in atrio magno pecorum numero, & insigni annonæ copia. Postquã ergo inde tormentorũ displosionib⁹ murorum arcis ruina fieret, obsessi rebus suis diffidentes, III. idus Ianuarias deditionem pacti, Ingolstadium cum Capitaneo suo deducti sunt. Expugnatione ista non parum commodi ad Ratisponenses accessit, comerciorum usu cum Straubingensibus restaurato.

Subiectis cuniculis evertitur.

Arx hæc paulò post, quod multum vicinis locis, ac præsertim navigationi in Danubio, si forte à Cæsarianis aut Bavaricis eam recuperari contingeret, incommodatura videretur, subactis cuniculis & pyrio pulvere repletis eversa est, supellectilibus & apparatu bellico omni Ratisponam delatis.

Hohenaldachiense mona-

Pari cum his successu Kirchbergius, Suecicarum partium tribunus, Hohenaldachiense mo-

 naste-

sterium intercipitur.

nasterium probè munitū, non procul à Deckendorfio distans, quod januam quasi ad stativa Cæsarianorum & Bavaricorum invadenda videbatur aperturum, astu intercepit, præsidiariis omnibus, præter legatum eorum, qui fuga evaserat, peremptis. Facta irruptione inopinatum incendium cooriebatur, quod monasterium totum cum magna frumenti & aliarum copia in cineres redegit, adeo ut Suecis nihil amplius usui esse potuerit.

Sueci in superiorem Palatinatum movent.

Adhæc sub anni hujus initium Birckenfeldii Comitis copiæ, sub Vitzthumii imperio expeditionem in superiorem Palatinatum suscipientes, primo Sulizbacum ad obsequium egerant. Hinc ad VI. idus Ianuarias Vitzthumius Vilsecam movit, ubi signifer quidam cum octodecim præsidiariis vim vi repellere initio satagebat, sed cum portas à Suecis effringi cerneret, rebus suis diffisus deditionem fecit. Pari modo Hirsoviæ signifer cum XL. sclopetariis oppidi contra Suecos defensionem parabat, sed triginta octo ex incolis contra ipsum insurgentibus, depositis armis Suecos immittere cogebatur.

Ad locum hunc contra Suecos defendendum, supremus vigilum Præfectus Vahlius, qui Ambergæ hærebat, scloppetariorum equitum CCC. cum nitrati pulveris tonnis aliquot, amandabat, sed de eo jam actum erat, & submissa hæc auxilia in victorum manus incidebant. Hinc ordo Naprugam tetigit, cujus præsidiarii initio impetum fortissime exceperunt, sed tamen oppidum tandem deditione cedere coacti sunt.

Hinc Vitzthumius ad Neoburgum ante sylvam expugnandum vires suas convertit, & in id portis machina effractis summa vi irrumpit, præsidiariis in arcem confugientibus, sed paulo post victo-

victoris etiam arbitrio, quod contra tantam vim se non sufficere cernerent, se committentibus.

Verum enim vero de Suecorum progressibus edoctus Cæsarianus Weidenæ Præfectus, omnia, quæ ad propugnationem facere videbantur, instruxit, eumque in finem Capitaneum Kalthenthalium, quem paulo ante cum militibus aliquot Parckstenium ablegarat, revocavit, & tria tormenta ænea inde Weidenam advehi curavit. Præterea officiariis Neoburgicis & Consulibus ac Senatu ad se & Commissarium Cæsarianum Adamum Zornium accersitis, ex iis an contra Suecos oppidi defensioni operam dare cum civibus vellent, quæsivit.

Quamvis autem Neoburgici officiarii, varia suggerendo senatui modis omnibus, ut petitis annueret, persuadere conarentur, cives tamen, cum ejus rei fama ad eos promanaret, in hoc consentire nolentes, militibus secum invicem rem gerentibus, se interim quietos domibus suis contenturos dixerunt. Tandem Sueci VI. Kalend. Februarias oppidanis conspiciendos se præbuere, in quos statim Præfectus è tormentis bellicis potentiæ majoris fulmina vibrare curabat, ædificiis omnibus Nicolai & Nabi portis objectis igne perditis: sed Sueci tum nihil tentantes Neostadium versus abierunt, illudque cum Tursenruto juris sui fecerunt. Quo facto Weidenam obsidione cingens Vitzthumius, deditionem per tympanistam Præfecto imperavit: verum is dato responso negativo de propugnatione sollicitus, suburbia & alia ædificia accendi & simul magnam tormentorum in Suecos edi tempestatem curavit. Sed illi nihilominus magis magisq; appropinquantes, tandem porta coriariorum vi effracta, suburbium, quod incendiis

delere Præfectus frustra annixus erat, occupant. Hinc Xenodochium ille in cineres redacturus septem milites eo, qui injecto igne illud accenderent, amandavit: à Suecis autem præventi, quinque eorum trucidati, reliqui duo capti fuere. Tormentis igitur Xenodochio illatis, cœptũ est in mœnia effulminari, ita ut brevi magna eorum ruina sterneretur.

Cum itaque omnia ad oppugnationem tentandam componi Cæsariani animadverterent, de deditione agere cœperunt: sed vix ægre, quod justo tempore id non fecerint, ut relictis armis superioribus in Bohemiam salvi abirent, obtinuerunt, officiariis tantummodo supellectilium avectione concessa. Discessu postmodum instituto è præsidiariis C. Suecorum partibus sese addicebant, reliqui ad Luzoviam officiariorum, adeoque ipsius Præfecti supellectilia invadentes, iis direptis & expilatis varie dispersi sunt.

Wallensteinius in Bohemiam movet, & ad eius regni Coronam aspirat, nefaria Domus Austriacæ eversione.

Moverat paulo ante Wallensteinius cum omnibus copiis in Bohemiam, istic hybernaturus, propositumque suum, quod diu jam animo proditorio, occuluerat, ad finem deducturus. Statutum erat tunc omnes Bohemiæ proceres funditus perdere, eorumque terras ad extremumque minutal vastare, ne qua Cæsari contra se suppetias ferre possent. In eundem finem immanem pecuniarum vim conflaverat, sperans argenteis hisce gradibus ad Bohemici regni solium conscendere: ad id delegerat etiam locum commodum (montem album appellant, in quo olim Palatinus Comes Fridericus, & alieno honore sibi contra jus fasque arrogato, & propriis terris exutus est) sed non potuit diu latere Cæsarem tam iniqua machinatio, ad cujus aures cum venisset rumor, scripto quamprimum inhibuit fidelioribus belli ducibus, ne post hac à Wallensteinio imperia capesserent; Hocque scriptum Pragæ primum innotuit.

Imperium militare ipsi abrogatur.

Acci-

Accidit vero, cum Wallensteinius totum exercitum cōvocare proposuisset in dictum montem, ut Comes Terskyus affinis Wallensteinio, de propalato proditorio proposito certior factus, ad Wallensteinium rediret, ipsique proditum negotium instituti sui nunciaret, explicaret etiam, quam periculo'æ plenum opus aleæ agitaretur, eo Wallensteinium adduxit, ut omnia tormenta bellica clavis obdurari præciperet, Pilsnæque hominem sibi fidum præficeret, qui nullis pactis, pollicitationibus aut rationibus locum illum alteri, quam Wallensteinio traderet; Ipse vero se Egram versus converteret, cum millibus aliquot partim equitum partim peditum.

In hoc comitatu comprehendebatur legio Gualtheri Butleri, quæ jam à Cæsarianis passim Wallensteinianæ factionis esse inique arguebatur, quam vero id falso, declaravit eventus. Hoc quidem evidens est Wallensteinium sæpius conatum esse, Butlerum in consilii sui societatem traducere, ipsique pollicitum esse amplissimas terras & opimas dignitates, ducentaq; Imperialium millia per cambium partim Hamburgi partim Segani destinasse, ad colligendos milites Ibernos in sua servitia fidos. Butlerum tamen semper suspectū habuisse tam prolixe propensum sibi Wallensteinii favorem. Quando vero clarius intellexit, quo res pessum vergeret, nunquam consentire voluisse, ut Sacramento Cæsari facto solveretur.

De hinc omnibus viribus annixus est, ut proditorem hunc à Cæsare adeo elevatum comprehenderet, ac Imperatori pro merito plectendum traderet: cum vero ipse solus sufficiens haud esset tam arduo negotio expediendo, in consilium propositi sui adhibuit militē inter paucos fidum Cæsari, & plenum masculo animo Gualtherum Deveroux, tunc temporis turmę uni præfectum,

 seu

ſeu Capitaneum, qui ſuam Butlero operam fideliſſimam addixit,

Hoc adjutore ſecurus Butlerus, libenter ſuam legionem Wallenſteinicis copiis Egram commigrantibus adjunxit. Egram cuſtodiebant tunc temporis Ioannes Gordonus, Locumtenens in legione Comitis Terszkii, ejuſdemque vigiliarumq; præfectus Lôslius, optimi ambo Cæſariq; in paucis fideliſſimi milites: qui cum multa de proditorio animo Wallenſteinii nõ obſcuris rumoribus, ſed apertiſſimis indiciis paſſim ferri audiſſent, multum de veritate rerum explorandæ ſolicitabantur. Agebat tunc Wallenſteinius Pilſnæ, avideq; adventum Gallaſii, qui Altringerum ſecum adducere Wallenſteinio promiſerat, in horas imo momenta operiebatur; volvebat interim inter ſpem metumque: quid facto opus foret ſe forte dicti duo militum Duces in fide Cæſaris perſiſterent, & an nihilominus proditorios conceptus effectui dare poſſet.

Socios malæ intentionis quærit. Optimum tandem ratus, alios ſibi interim armorum præfectos, qua auctoritate, qua humanitate, qua etiam promiſſis conciliare, atque in ſuum ſenſum pertrahere, Negotium itaq; orditur à Gordono, quem Egra Pilſnam evocatum perhumaniter accipit, multaque de civitatis ſibi in abſentia ſui Ducis Terskii, creditæ cura, munitione, militũ fide & fortitudine rogat, eiq; legiones aliquas in Sileſiam cum imperio ducendas ultro benigne offert, patientiam interim habeat in tres quatuorve hebdomadas, quo interim tẽpore neceſſaria ad iter provideat diſponatque. His ita conſtitutis Egrã denuo dimittit. Altero mox diluculo Lôslium, cui jam ex amici cujuſdã litteris de Wallenſteinii technis aliquid innotuerat, curriculo ad ſe evocari juſſit. Lôslius vix tertiam ab urbe horam abierat, cum ecce tibi Wallenſteinium lectica incubantẽ habet obviũ, in cujus comitatu C C. pedites, & D. equites, omnia-

omniaq; impedimenta præfecto Butlero ducebātur, Comites salutatū Lôslium, primo congressu rogat Wallensteinius, quid novorū de hoste iis in partib. spargeretur? cui cum prolixe respondisset Lôslius; de se quoq;, suisq; machinationib⁹ quid vulgi sermone ferretur, intelligere voluit: hic cū se tantū obiter & in genere de offenso Duci Cæsare audisse dixisset, subjecit Wallensteini⁹: itaq; à me disces in particulari & punctatim universa, simulq; retulit, quam Cæsaris Consiliarii mira in suum caput cuderent, eoq; jam rem esse deductā iniquissimis malevolorum consiliis, ut à pridem oblata & ægre acceptata Generalatus dignitate nunc iterū cum ignominia dejiceretur, in suum vero locum substituendum Hungariæ Regem, Ferdinandum III. Cæsaris filium natu grandiorem, Iuvenem nec ætate, nec viribus, nec consilio satis maturum.

Proditorium animum aperit, & præmiis alios in partes suas pertrahere conatur.

Post multa tandem in Cæsarem Austriacamq; Domum multo cum stomacho egesta convitia, Lôsliū Egram præmittit, sui adventus & omnium dictorū Gordono nunciū. Lôslius nil cunctatus, ut primū Egram attigit, nihil potius sibi esse debere duxit, quā ut Gordonum conveniret, & de omnib⁹, quæ dicta actaq; essent, certiorē redderet, dein una cū Gordono in occursum Wallensteinii Egræ jam approximantis iret, humaniterque intra mœnia deduceret; quæ res Wallensteinium maximopere delectavit, eoq; minus, quod exteri seu Scoti seu Iberni essent, de his Ducibus, sicut & de Butlero habuit suspicari: ideoque humanissimè in domum suam honoris causa invitatis, omnem rerum statum, multa cum exaggeratione injuriarum à Cæsare sibi illatarum denuo exposuit, arguens Cæsaream aula noxiis Hispanorum suasionibus nimium perniciose regi, hinc sibi nil consultius videri, quam ut ea domus per Germaniam stirpitus evellatur, ubique vel sic innotescat, alios etiam esse, qui Imperium

perium recte possint administrare; habere nunc se ad manũ media, queis tota ista tragœdia compendio, & sine magno tumultu, absolvatur; Neminem enim unum esse, qui sibi remoram injicere possit, vel velit: Hortari proinde omnes una, & singulos seorsim, ut sua posthac sequantur jussa, & à suis partibus fideliter stent, se quidẽ haud difficulter reperturum, quo singulorum fidem magnifice pro merito remuneretur. Quod si tamen quisquam ipsorum dubitaret, suas partes sequi, libenter annuere, ut alio, quo vellet, commigraret. Facile erat ex hoc & similibus discursibus arguere, in quem finem res omnis declinaret, dissimulandũ tamen erat, ne qua ante tempus sine fructu fieret medicina.

Qua propter Lösliuѕ suo quidem nomine hoc Duci responsum reddidit: Fateri se, & jam pridem agnovisse, quid posset Ducis Gratia, maxime apud exteros: se quidem ex Scotia in Germaniam commeasse, nominis sui amplificandi gratia, ideoq; nullius stipendia renuere, nisi forte quæ solverentur Regis sui naturalis impugnandi causa. Proinde si sacramento Cæsari dato exsolvatur, se cuivis alteri militaturum fidelissime, nec videre se, quorsum sub tali Duce arma detrectet, cujus prolixa benevolentia jam annis plusculis fuisset cognita; se igitur, quantum ad se, suosque istic Socios, spondere id facturum, quod sibi suisque esset gloriosum.

Quo quidem responso totum Fridlandi animum sibi devincivit. Reddebat tamen ambiguus hic discursus non parum perplexum Butlerum, & cum ambos Comites ab orthodoxa sciret dissentire fide, metuebat plurimum, ut se à Cæsare ad Wallensteinium abripi vanis persuasionibus finerent. Vale itaque accepto, omnes simul abierunt attoniti. Cum vero inter ambulandum Wallensteinii sermonis incideret mentio, dissimulavit Butlerus animum suum, finxitque

que se partes Ducis non omnino repudiare; & ut sociorum vicissim exploraret animos, & numquid, Fratres mei, ait, putatis rem optime Wallensteinicis imperiis contra Imperatorem administrandam? quin igitur & nos ejus sequamur jussa? Cui fidenter & absque simulatione Gordanus: Malim ego quidem gloriosam pro meo Cæsare, cui sacramento obligatus servio, oppetere mortem, omnemq;, quem corpore diffusum circumfero, sanguinem fundere, quam datam violare fidem, ei quem à parvulo puero dilexi tenere, patriaque discedens omnia deserui, ut ipsi tam in prosperis quam adversis fidum præstarem servitium, à cujus latere, ex quo milito, nunquam discessi, nec discedam posthac, quoad vitalis spiritus hos deseret artus.

Vobis integrum esto, quam vultis sequi factionem: hoc mihi conclusum, à qua sententia nec ipsa me Suadela dimovebit. Hic Butlerus tantam in extraneo constantiam obstupescens, animum suum similiter aperuit, simulque educens è pera literas sibi à Gallasio nuper missas quibus militare imperium per Cæsarem Wallensteinio abrogabatur, ob proditoria consilia non ita pridem detecta. Inter hæc & similia duæ facile elabebantur horæ, cum ecce tibi litteræ offeruntur à Francisco Alberto Saxoniæ Duce ad Wallensteinium, quas ipse Lôslius (quem penes illa tunc erat cura) detulit, legendasque à Fridlando obtinuit. Summa scripti hæc erat: Bernhardum Vinariensem copias suas juxta pacta jam prope conjunxisse, jamque in certum locum à Wallensteinio ipsi nominatum progredi cæpisse, nil se porro dubitare, quin Wallensteinius X. peditum & IV. Equitum millia his adjuncturus sit. Birckenfeldium vero cum IV. millibus Palatinatum jam esse ingressum, nec nisi duabus Egra leucis abesse. Rogare proinde Wallensteinium, ut sibi C. equites, qui salvum conductum Egram ad se præ-

præstent, mittat, habere enim, quæ secreto cum solo Duce tractaret; statuisse autem sub horam nonam matutinam postero mane coram adesse. Lectis literis, quidquid Wallensteinius pestilitatis huc usq; intimo corde abdiderat, corā Lô lio evomuit, qui caute ad omnia respondit, quod ad rem videbatur, consilia etiam nova suggessit promovenda proditioni accōmoda. Interea ne momentū cunctatus, ad Gordonum se transtulit, cui, quam periculosa agitarentur consilia, libere detexit, addens nil quidquam expectandum esse, cum de fama propria, ac incolumitate Cæsaris agatur. Butlerum igitur in societatem consultationis accersunt, qui una statuerunt, malo esse potentem medicinam admovendam, etiam vel suo vel Wallensteinii admisto sanguine.

De hinc de mediis disseruerunt, ut totum malum simul tolleretur, ne qua truncatū solū pullularet iterum. Prima erat sententia, in quam omnes iêre, esse ad proditores singulos certos etiam ablegandos milites, qui vinctos secure etiā in munitū primo locū, postea ad Cæsarē abducerent. Mutarunt tamen paulo post id consilii in melius, statueruntq; jurati omnes, morte proditores plectere. Opportune autē cecidit, ut Baccho tunc fierent solennia annua. Gordono igitur impositum, ut Butlerum ad cœnā invitaret. Hic sibi sumeret Wallensteinii complices, & proditionis architectos, Terskyum & Illoum; cui non invitus paruit Gordonus, & Butlerum ad cœnam rogavit, ad quam iste se condixisse præsentibus tunc forte proditoribus asseruit, qui se quoq; convivatores ultro obtulere, & sub vesperā Kinskyum & equitum tribunum Nyemannum (qui à secretis fuerat in toto hoc proditionis negotio) una secum adduxerunt in arcem, quam insidebat cum forti præsidio Gordonus. Antequam vero ad cœnam convenirent, delegere ex fidissimis

mili-

militum pauculos, quos Gloriæ socios esse commode putabant.

Ex his fuit Robertus Geraldinus, vigiliis præfectus in legione Butleriana, & Gualtherus Deveroux Tribunus, quibus ad arcem per posticum datus est aditus, commissumque, ut sub finem cœnæ triclinium ingressi confoderent, quos Cæsari infidos reperissent. Edmundus Borckins, Capitaneus, cum centuria militum jussus est obire compita, & providere sedulo, ne qua tumultuaretur in urbe.

His ita constitutis inter scyphos in sanitatem Ducis Saxoniæ tunc cum Cæsare dissidentis præbibitum est, quem haustum miratus Butlerus abnuit, negans se in sanitatem hausturum alterius quam Cæsaris, cui fidem juratus addixisset. Atque hoc modo inter pocula seu convivas potius ortum est dissidium. Interea dicti duo Duces per diversa ostia convivii locum ingrediuntur hinc Geraldinus cum suis, inde Deveroux cum suis, strictis utrinque ensibus, succlamantes vivat Ferdinandus II! vivat Domus Austria! Quantæ ex insperata hac proditoribus commotione ortæ sint turbæ; facile est cogitare, cum alii mensam cum bellariis subvertere, alii ad arma prosilire, alii clamores ciere. Ilous nil cunctandum ratus, cum manibus fideret, ad ensem ex vicino clavo pendulum, proruit, ut se opponeret adversariis, sed frustra: in ipso conatu vitam cum gladio ponere compulsus est. Inde contra Terskyum actum, qui per varia vulnera mortem admisit, similiter & alii. Inter has turbas Tribuno Deveroux, dum passim cæsim punctimque rem strenue agit, ensis per medium ruptus, & cum contra Wallensteinium adhuc sibi eundum esset, commode reperit hastile acutius, quod pro gladio deferens, in domum proditorum Principis non tento gradu festinavit: inter procedendum cum jam propylæum atti-

gisset

gisset, uni militum solvitur sclopetum, quod incautius manu versabat, id tamen nil quidquam turbavit in domo. Ingreditur itaq; ante omnes jam sæpe nominatus Deveroux, cumque parum suspenso gradu perstreperet, monetur à famulo ad ostium Ducis excubante, ut modeste incedat, ne qua Duci decumbenti molestiam cieret. Cui Deveroux, non esse jam illa tempora, quibus à turbis vacet, nunc perstrependum esse, simulque ostio cubiculi appropinquans obseratum reperit, cumque clavis, quam famulus à cubiculis abduxerat, non esset ad manum, ter summo impetu in ostium pedem illisit, irrito tunc quidem conatu; itaque ad auxiliandum ex militibus suis fortissimū accivit, una simul incurrens, nec tunc quidem perfregit, ad quintum denique impulsum Deveroux solus seram perrupit, gradumque in conclave promovens, primo aspectu petiit, essetne ipse imperii & Cæsaris proditor? Sed responsi loco nil tulit, nisi labiorum commotionem, sine articulata voce.

Hic non statim feriendùm esse Wallensteinium putavit, sed expectandū potius tantillum, dum se ad Deum converteret, signaque contriti animi ederet; cum vero nil quidquā obtineret, in indusio, sicut tunc erat, hastili per ilia infixo fidentissime confodit, ex quo ictu Wallensteinius quam mox concidit, animamque per vulnus emisit. Ita orbis probrum Cæsarisque infamis proditor, justissima Dei manu vindice, scelus suum dignissima morte luit. Tragœdiæ hujus actores seu spectatores potius fuerunt è militibus Butlerianis XXX. circiter, inter quos duo Scoti, unus Hispanus, reliqui Iberni, qui una cum Deveroux cadaver mortui tapete obvolverunt, carrucæque impositum quamox ad arcem deduxerunt. Nec mora in scripta seu Cancellariam Wallensteinii indagatum est, currus aliaq; ejus bona in tutum locum convecta.

Wallensteinius hostili confoditur, mense Februario.

Poste-

Postero mane Butlerus omnes in urbe Colonellos adiit, eos etiam, qui tunc forte pro mœnibus tentoria fecerant, & stativa tenebant, Wallensteinique noxias strophas, ob quas jussu Cæsaris morte mulctatus fuisset, pluribus aperuit, omnesque ad fidem Cæsari denuo jurandam servandamque serio hortatus est, quam illi se interjectu corporis ac vitæ præstituros receperunt. Dein expedivit C. equites selectos, qui Francisco Alberto Saxoni, juxta pridianas ad Wallensteinium datas litteras, comitatum in urbem præstarent. Hi nil cunctati reperunt in via, quem volebant, humaniterque primo salutatum variis colloquiis sustentarunt.

Cum vero propius urbem accessissent, militum ductor Duci ait: Quid si Tuam Celsitudinem Butlerus Viennam Austriæ ad Cæsarem captivum mitteret? Ad quæ verba attonitus alter respondet, se id quidem haud vereri, cum ad Wallensteinium legatus iret, à quo salvum conductum obtinuisset non multo antè. Cum vero detectam proditionem sublatosq; è medio proditores audivit, comiti suo M. Ducatos frustra obtulit, ut se remitteret ad suos liberum quod Cæsareus miles negavit fieri posse. *Franciscus Albertus Saxonia Dux cōprehenditur.*

Inter hæc in urbem deducitur, & paucis post diebus Viennam una cum totius tragœdiæ decursu. ipseque Butlerus paulo post omnibus recte constitutis cum Gualthero Deveroux eodem perrexit. Cæsaremque, tunc forte precibus in templo vacantem adiit, cui Cæsar ad primum conspectum, Deus conservet, & benedicat dilectum nobis Caput Butlerum nostrum. Finitis postea sacris, ad se domum in secretius conclave invitavit, ubi pro fidelitate sibi impensa collaudatum variis mactavit præmiis, & primo quidē Archiepiscopo Viennensi (qui tunc forte præsens erat) insignem torquem auream porrexit, quem Butleri collo cum amplissima benedictione nomine

Cæsa-

Cæsaris imponeret: dein ipse Imperator numisma Iconis suæ ex purissimo auro porrexit; hoc, inquiens, feres in Cæsaris memoriam, quem una cum tota ejus domo incolumen servasti; erit occasio cum tuam fidem pro merito remunerabimus. Simulque Comitis titulum impendit, & sibi à cubiculis posthac futurum, clave aurea oblata, renunciavit: & ne nudum titulum ferret, multas terras in Bohemiæ regno adjunxit.

Dedit quoque aliam torquem auream, aliosq; honores detulit Capitaneo Deveroux; nec minora præmia Lôtlio reservata sunt, cuivis vero Capitaneo XX florenorum millia numerata pecunia assignata sunt. Gordon interim sibi aliquantisper expectandum ratus, ne videretur Cæsari pro terris potius & bonis, quam gloria & honore servitia præstitisse, Egræ substitit; qui tamen postea à Cæsare ex Terskii terris plurimas accepit.

Pacta quædã inter Wallensteiniũ & Principes cum eo paciscentes, Ducem scilicet Saxoniæ & Marchionem Brandenburgensem Electores, ultro citroq; missa & proposita.

Quos autem Wallensteinius Dux exercitui Evangelico (ut vocant) in Silesia tunc existenti Pacis articulos proposuerit approbandas, paucis videbimus. I. Cupit Fridlandiæ Dux, cum Regno Sueciæ, Electoribusq; Saxoniæ & Brandenburgensi sinceram inire pacem: Et si qua forte Cæsar propositis utrimq; & admissis pactis intercessurus esset, & articulos ab utraque parte confirmatos subscriptosq; improbaret, obligat se dictus Wallensteinius, Imperatorem vi ad consensum adigere, ad quam rem apta media ipse jam partim disposuit, partim adhuc disponet. II. Omnia privilegia Imperialia à quibusvis alias Imperatoribus concessa redintegranda & de novo confirmanda sunt. Omnium etiam exulantium bona inique ablata aut ultro deserta, restituenda; in qua restitutione à sua persona Wallensteinius initium faciet, omniaq; bona sua vel sibi donata, vel quovis modo acquisita, ad alios olim

n pertinentia, libenter primus restituet, qui- s ablata sunt: damna vero bellorum injuriis erim illata bonis, primi possessores oblivio- tradent, nec deinceps ullam compensam- gent. III. Iesuitæ omnes penitus, ceu bel- um autores, & incentores malorum, ex Ro- ano Imperio proscribantur, ne se Principum lis posthac insinuent, & noxiis consiliis tu- nt, IV. Maxima illa (Hæreticis non est ser- nda fides) penitissime abolenda est, omnibus- e pactis conventis sincerissima fide, sine ulla aude, dolove firmissime standum V. Saxoniæ ux & Marchio Brandenburgicus, Electores, am damna ipsi illata sumptusque in militem iosq; usus impensi compensari vel restitui mi- ime possint, communem facient amicitiam, ec posthac aliquid repetant. VI. Exercitus u- rimque ex Imperio contra hostes exteros seu Turcam potius abducantur.

Præter hæc pacta Wallensteinius etiam alia adjecit, quæ suam potissimum personam tange- bant, quæ cum paucula sint, & ambitionem ava- ritiamq; hominis superbissimi sordidissimique abunde ostendant, huc adjicere non abs re esse duximus. I. Si Coronã Bohemiæ obtinere Wal- lensteinius possit, pollicetur, se omnib⁹ superio- ribus annis iniq; regno Bohemiæ pulsis & à quo- vis tempore liberè vel coactè exulantibus, sua in- ibi bona fideliter restituturũ; libertatemq; ubi- vis locorũ religionis permissurũ: Palatinũ quoq; Comitem in suam patriam aut Palatinatum, seu armis, seu aliis amicabilioribus mediis reductu- rum. II. Pro Megapoli, Sagano, &c. sibi ab Impe- ratore in sumptuum & servitiorũ suorũ compen- sam donatis: aliisq; debitis sibi adhuc restanti- bus, Wallensteinius nonnisi Moraviæ Marchio- natum postulat. III. Cum sibi Bavariæ Dux Ma- ximilianus in Collegiali Principum Conventu Ratisponæ habito, obstitisset, auctorque

præ-

præcipuus fuisset, ut militare Imperium sibi abrogaretur, velle se ei oppignoratam ab Imperatore terram ob der Ens dictam, vi armisque in compensam debitorum eripere. IV. petiit Wallensteinius, ut Exercitus utrinque conjungantur, sibiq; contra hostes ducendi concredantur. His se Cæsarem coactuum promittit, ut omnibus pactis subscribat, articulosque inter se & Principes Electores, Ducem Saxoniæ & Marchionem Brandenburgensem conclusos nolens volens ratificet & confirmet.

Iure quasi suo se hæc petere putabat Wallensteinius, nec nisi cum summa injuria, à Principibus abnui posse credebat; adeo hominem fastuosissimum, & primæ suæ conditionis immemorem abripuerat superbia, & militum, quos ad nutum suum regebat, propensus animus. Ne timen sæpius dicti Principes sibi quoque deessent, sua etiam pacta scriptis consignarunt, & ad Fridlandiæ Ducem examinanda, confirmandaq; miserunt.

His omnibus pro se & pro pace stabilienda à Wallensteinio propositis punctis, & Saxoniæ Duci Marchionique Brandenburgico, Electoribus oblatis & discussis, ipsi quoque Principes hos ad roborandam pacem articulos ex sua parte proposuerunt. I. Sua Cæsarea Majestas omnem suum militem extra Imperium deductum quantocyus dimittat. II. Magdeburgensem Archiepiscopatum cum Halberstadiensi, nec pro se, nec pro serenissimo filio suo unquam repetat. III. Liga Catholica Regi Sueciæ, vel potius militi ejus omnes sumptus hoc bello impensos solvat, ac bonis mediis adducat, ut ex Imperio contenti, unde venerant, revertantur. IV. Iesuitas omnes, & à Concilio & ex Imperio amoveat. V. Pro sumptibus in bella præterita à se impensis, & damno à Cæsarianis copiis Ducatui suo illatis (quod idem pro Marchionatu suo petebat Branden-

Saxonis & Brandenburgici Electorum postulata.

denburgicus) Imperator utrique totam Silesiam pendat. VI. Libertatem religionis ubique permittat. VII. Pro octo auri vasis, quæ S. Cæs. M. Saxoniæ Duci debet, superiorem & inferiorem Lusatiam, & dimidiam regni Bohemici partem hæreditariam transcribat. VIII. Electoris Palatini Primogenitum Heidelbergæ restituat. Adhæc, si renuat Imperator, Dux Fridlandiæ Cæsarem cogat.

Lubet hic exprimere duplex scriptum, alterum obligatorium, quo se milites Fridlando & fidem suã probant. Alterum inhibitorium, quo prohibetur militi posthac Fridlandicis imperiis subdi. Prioris hæc est summa.

Epitome Literarum, quibus fidem suam Equitum peditumq; supremi Præfecti obligant Alberto Wallensteinio, Fridlandiæ Duci Pilsnæ.

Virtute præsentium notum omnibus facimus, postquam nos subsignati Generales Officiarii & Colonelli certis relationibus accepimus, quod Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Albertus Dux Mechleburgensis, Fridlandiæ, Sagani & Magnæ Glockoviæ, &c. tum ob varias acceptas injurias, & quotidianas prope invidorum contra se machinationes, tum vero ob recusatum ab Imperatore victum seu commeatum militi sustentando necessarium arma seponere, seq; militiæ abdicare omnino concluserit: cum vero nos probe intelligamus, quanto hæc resignatio non tantum suæ Cæsareæ Majestati, sed & bono publico, ac Cæsarianæ militiæ universæ incommodo sit futura, quippe unde penitissima omnis exercitus ruina pendet; viderimusque huc usque, omnem spem nostram in hoc uno capite, cui hactenus ad omnia pericula obsequentes fidique fuimus, collectam subsistere, fortunasque nostras cum optimi Ducis remotione periclitari, cum ipse unus solus sit, qui obsequia nostra pro sua in nos benevolentia compensare velit & possit: non potuimus non gravissime sentire hanc in uno capite militis nostri cladem: Ei porro ut mature prospiceremus, ablegavimus unanimi

consensu ad Illustrissimum Fridlandiæ Ducem Marescallum Campi Ilouum, cui ut major foret auctoritas, quatuor Colonellos Morvvaldum, Prædavium Losyum & Hinnersam viros in paucis strenuos adjuximus, qui propositam jamque prope conclusam apud Ducem deprecarentur resignationem, obligantes dicto Duci universæ militiæ nostræ summam fidem, imo omnes vires, vitam & sanguinem, si adhuc aliquantisper, quoad militi aliqua saltem media aliunde provideri possent.

Quæ quidem nostra fides, & sincerus in optimum patrem nostrum amor, tantum potuit, ut votis nostris annueret, ita ut sine nostro consensu vel saltem præscitu militiam neutiquam deserere promiserit. Cui ipsius gratiæ ne ingrati argueremur, universi quotquot sumus sacramento dicto nos obligamus, omnem ipsi fidelitatem ac vitam, ad ultimam usque sanguinis guttam impendere. Iuramus quoque forma qua possumus solenniore, ut si quis forte nostrum decursu temporis ab hoc promisso desciscere:et, nos omnes opes, fortunas, vitam & sanguinem impensuros, ut ejus pervidiam debito modo ulciscamur. Hæc omnia sine ulla fraude, dolo, æquivocatione, nostra subsignatione & subscriptione roboramus & confirmamus, Pilsnæ pridie Idus Ianuarias.

Hinc facile colligitur, quam Dux Fridlandiæ omnium prope militum animos sibi devinxerit, quamq; funestum incendium exoriturum fuisset, nisi sub cineribus jamiam erumpens fuisset opportune sopitum.

Mandatum Cæsareum ad Duces belli de amotione Wallensteinii ab imperio bellico.

Mandati vero Cæsarei tenor hic est.

Nos FERDINANDVS D. G. Imperator Electus & Imperii semper Augustus, &c. Salutem omnibus Generalibus officialibus; Colonellis etiam & eorum locum tenentibus, vigiliarum præfectis, equitum peditumq; tribunis, omnibusq;

in auctoritate militari constitutis cum Cæsarea gratia omniq; faustitate ex animo precamur: notumque tenore præsentium universis facimus, quod, postquam prægnantibus urgentibusq; de causis coacti sumus, Generalissimum nostrum Campiductorem necessario mutare, omnes auctoritate imperatoria eximamus solvamusque juramento militari, quo dicto Duci erant obligati. Statuimus autem, & in ejus locum ad interim seu ulteriorem ordinationem nostram subrogamus dilectum & fidelem nobis Matthiam Gallas: volumusque ut omnes ei haut minorem præstent obedientiam, reverentiam, submissionem, quam ulli unquam à nobis constituto Generali, sub gravissima nostræ disgratiæ comminatione & inevitabili pœna bonorum & vitæ.

Ac licet ad nos delatum quoque fuerit, quod aliqui ex Ducibus nostris præcipuis in conventum Pilsnæ institutum aliquantum amplius, quam decuisset, consenserint, quia tamen illos ex falsa imaginatione vanisque pollicitationibus huc adductos esse facile videamus, declaramus omnia ea, quæ tunc fortè contra nos imperiumque nostrum acta sunt, omnibus penitus, præterquam duobus, quos nostræ Quæstioni est pœnæ nobis reservamus, gratiose ignoscere. Assecuramus deniq; omnem nobis subjectum militem, nos nunquam defuturos, omnibus gratiam nostram, ut hactenus semper fecimus, continuare, exercitui commeatum aliaque necessaria, quantum in nobis erit, providere. Vt vero hæ nostræ omnibus innotescant, nec tempus modo patiatur plura expedire exemplaria, volumus, ut eadem fides, quæ authographo, adhibeatur iis, quas dictus Matthias Gallas nostra auctoritate juxta autographum transcribi & publicari faciet, quæ nostra seria est voluntas Viennæ Austriæ IX. Calendas Februarias.

Ferdinandus. (*L. S.*)

Sultzio & Gebvilla potiuntur Sueci.

Paulo ante ductam hanc in actum tragœdiam, Cæsariani id agebant, ut in Alsatia superiore IIX. millium exercitum colligerent, quod tempestive Ottoni Ludovico Rheingravio suboluit. Quapropter Suecicas sub Zillharti & Siloi imperiis copias, & non contemnendam armatorum manum è præsidiis in auxilium accersivit, atque in Suntgoviæ confinio exercitu congregato Sultzium & Gebvillam oppida, sub initium Februarii expugnavit, Philippum Rudolphum Comitem Lichtensteinium, cum aliis quibusdam non infimi nominis viris, captivos faciens.

Rubeaco etiã.

Hinc etiam Rubeacum postridie Nonarum Februarii ab iisdem armata manu expugnatum, non exiguo militum numero contrucidato. Præsidiariis in arce agentibus Brisacenses equidem & Tannenses de submittendis auxiliis spem fecerant; verum oppidanorum fortuna territi, arce Suecorum arbitrio commissa, CCCC. eorum signis sponte se adjunxerunt, reliqui autem captivitati mancipabantur, mactatis, qui ibi inventi fuerant, agricolis.

Prælio decertant cum Cæsarianis.

His non contenti Sueci, Lotharingis interea & Cæsarianis Sennæ congregatis, præmemoratus Rheingravius plures etiam ad se copias evocat, prælio cum ipsis decertaturus. Itaq; Postridie Calendarum Martii cum omnibus signis Gebvilla profectus in eos movit, ubi post pugnam cruentam Cæsariani tandem victi, in fugam conjiciebantur, MD. inter quos etiam Colonellus Philippus, & alii officiales plures erant, in ipso pugnę loco cæsis, ac multis aliis cum D. militibus, tormentis & vexillis aliquot captis. Fugientium, quibus Gailielmus Marchio Badensis annumerandus, multi ab insequentibus hostibus partim ferro strati, partim etiam, & quidem in oppidis Bitvilla & Senna eadem adhuc vespera expugnatis, DC. præter priores, captivitatis jugum subiecunt.

Quarto Nonas Martias prosequendæ victoriæ operam navans, vires suas ad Tannam cõvertit, oppidoq; in victorum arbitrium adacto, CC inde præsidiariis copias adauxit. Adhæc Ensheimenses, Cæsarianis defensoribus Brisacum inde digressis, Suecorum præsidia sponte admisere. Nec minori successu inter Tanni expugnationem hostile Suecorum agmen sub Landbergii imperio Befortum subegit. Iulius Vitius autem XXV. equitibus stipatus impetũ in Hunningensem munitionem ausus XXII. Cæsarianorum trucidatis & XIV. inde deductis, eam suæ potestatis fecit, eoq; ipso Brisacensibus navigationis in Rheno usum interclusit, quo etiam tempore Neoburgum ad Rhenum à Rheingravii milite interceptum est. Hoc facto, statim ad Friburgum Brisgojæ viribus itum, quo ipso die suburbium armata manu, cæsis CL. civibus partim agricolis, Suecos aditu prohibere conantibus, superavit Rheingravius. Territi autem hoc successu oppidani, atque pacis conditiones acceptantes, Victorem in urbem admiserunt, arce paulo post etiam per tormentarium impetum ad pactionem compulsa.

Tannum & Befortum alter in subingant.

Infelici planè Marte hoc tempore visi sunt agere Cæsariani. Eandem enim fortunæ seu Bellonæ potius clementiam in Suevico agro Hornius expertus, cum id unicè conaretur, ut Bernhardi partium suarum Ducis haut impigri ausus quovis modo adjuvant, & ne Cæsarianorum adjunctorumque exercituum vires ipsi soli incumbant, efficeret, duo valida armatorum agmina, quorum alteri summus militũ Legatus Peschiccus, alteri autem Plato Tribunus præerant, Licum versus emittebat à quibus utrisque multum Cæsarianis damni illatum est. Peschiccus enim non solum IV. legiones, quæ Keslero, Cronsfeldio, Luirio & Goningo parebant, & circa Frontum hospitabantur, fudit; sed Luirium etiam, qui

Hornii in Suevia bellici successus.

equitatum Cæsareo-Bavaricum in Sueviam missum regebat, una cum multis Præfectis & gregariis in captivitatem egit. Plato autem, expugnato furenti ferro Mündelhemio è CCC. præsidiariis, majori parte Croatis, plerosq; mactavit, reliquos cepit. Hoc elatus successu Hornius, ad VII. idus Martias expugnando Biberaco manus admovit, vineisq; noctis sequentis beneficio inceptis, præfectum loci Strassoldũ ad deditionem æquis conditionibus ineundã hortatus est; verum is, se in oppidi propugnatione extrema experturũ dixit. Hornio autem rem tormentis postea agere incipiente, animum mutavit, & liberum cum suis abitũ pacisci petiit. At cum surdis jam fabulam narrare se cerneret, insolito modo usus cives Lutheranos curiæ & cellæ cuidã inclusit, quibus magnam nitrati pulveris copiam, quo, si per hostes summa vi oppidum expugnari contingeret, ea accensa omnes in aërem dissiparentur, subdi curaverat.

Biberacum expugnatum conservatur.

Quo intellecto Hornius qui alias præsidium Cæsareo-Bavaricum concidere constituerat, incolarum commiseratione ductus, abitum certis cum conditionibus concessit. Ejectis Biberaco Cæsareis, idem Hornius, XIII. Calendas Aprilis, Campidonum victrici manu itidẽ occupat, præsidiariis partim occisis, partim fuga in arcem elapsis, cujus Præfectus paulo post cum victoribus transigens, secur⁹ Aichstadiũ discedere jussus est.

Campidonum.

Memminga.

Sequitur hinc Meminga, quam cum VII. Calendas ejusdem mensis obsidione arctissima cingeret, Cronsbergius quidem & Furstenbergius præsidium illud novo supplemento ante hostiũ adventũ augere sategerant, verum tardius se venisse animadvertentes, in Bavariam retrocedere cogebantur. Ad Memingam interim res tormentis strenuè acta est. Cæsariani quidem, qui MDC. armatorum numerũ æquabant, sub imperio Gerardi Comitis de Archo, nihil, quod ad propugnatio-

gnationem facere vsum est, intermiserunt; verum, Tertio Nonas Aprilis, in exteriores munitiones Suec. irruentes, vi vehementissima eas expugnarunt, CC. plus minus è præsidio deletis. Præfectus casu hoc territus, ulteriores hostium assultus expectare cõsultum haud putans pacta deditione octo conditionibus absoluta, Nonis Aprilis Fussenam abiit.

Hoc eodem, quo Memmingani domiti sunt, die Castrum, etiam Hohenzollerense, postquam ei per annũ fere aditus omnes fuissent interclusi, una cum Comitatu illo in Ducis Würtenbergici Iulii potestatẽ venit. Est locus iste natura & arte adeo munitus ut, nisi fame expugnari eum contingat, insuperabilis omnino videatur. Occupata Memminga Hornius porro Vberlingam oppidũ, quod Acronio adjacet lacui, obsidens, acriter equidem ejus expugnationi instare visus est, cum vero sufficienti annona & recenti milite navibus Lindavia, Constantia & aliis locis finitimis invecto, obsessos subinde recreari, & ita omnem obsessionis laborem effectu suo carere deprehenderet, sub exitum mensis Aprilis, sexcentorum fere suorum jacturam passus, inde castra movit, ac Buchornium propugnaculis includi, ibique ad exerendum Cæsareos Podamici seu Acronii lacus dominio naves extrui curavit. *Hohenzollerense Castrum.*

E contrario Bavarici, post Bernhardi Ducis Ratispona discessum, Straubingam, quã Sueci paulo ante suum fecerant, cum X. armatorum millibus obsidentes, ad XIII Calendas Aprilis crebris tormentorũ displosionibus præsidiarios impetere cœperunt, Præfectus Berghauerus cũ subditis, quorum DCCC. erant, militibus primos quidẽ impetus fortissime exceperant, sed tandẽ cum triduo post magna murorũ ruina decem tormentorum pulsu aperta, & ad irruptionem tentandã Bavaricis sese accingentibus adversus tantum *Straubinga à Bavaricis recuperata.*

 vim

vim inferiores se cernerent, certis conditionibus deditionem pacti abierunt.

Hoxtera obsessa & expugnata.

Hoc eodem tempore Catholici fœderis seu Ligæ milites Hoxteram Westphalicam cum octo vel novem armatorum millibus, profecti, oppidum illud stricta circumsessione angustare cœperunt. Hinc VI. equitum turmæ Visurgim transierunt, itinera ex ea parte, ne obsessis auxilia submitti possent, intercclusuræ. Georgius autem Dux Lunæburgicus de adventu eorum certior redditus, extemplò Kingium militum Præfectum, cum prætoriana legione equestri, & D. equitantibus sclopetariis, eis in occursum Holtzmundam versus amandat. Ad hunc à rusticis hostium D. saltem in citeriori fluminis parte numerari relatum est: verum is statim aliorum narrationibus numero plures esse, eorumque duas legiones Beveræ, quæ neglectis excubiis genio suo indulgerent, subsistere intellexit. Quare Legatum suum Meyerum, ut, si quos offenderet excubitores, conscinderet, post in ipsum pagum facto impetu reliquos etiam adoriretur, mittit.

Prius quidem ex voto successit, cum autem posterius effectui etiam dare decrevisset, tres legiones instructa acie sclopeti ictus intervallo à se distare animadvertit: quoniam igitur longe inferiorem se sciret, tamdiu ibi substitit, donec Kingius cum reliquis copiis adventasset. Videntes eas Ligistici, reliquis, & quas Beveræ & Holzmundæ adhuc habebant, cohortibus accersitis, Suecis se opposuere; sed turmis quibusdam fuga dilapsis, ad socias tres legiones in valle non procul inde subsistentes retrocedere cogebantur. Ibi cum Sueci pugnam redintegrarent, omnes pariter in fugam acti magna consternatione Visurgim tranando in ulteriorem ripam evaserunt: sed multi undis abrepti periere. non pauci etiam à Suecis mactati fuere, vexillis sex equestribus & impedimentis omnibus amissis.

Victo-

Victoriam autem hanc cruentā Hoxteræ expugnatio,& subsecuta copiarum aliquot Hassiacarum strages amaram valde reddidit. Obsessa enim Nonis Aprilis Hoxtera. Baro Geleenius ignivomas pilas immittendo, vastæque tormentorum tempestate detonando, magna per aliquot dies vehementia usus est. Erant in oppido quatuor militum cohortes, quibus Casparus Krugius imperabat; hi una cum civibus nihil quod ad propugnationem facere visum est, intermisere, multum negotii obsidentibus facessentes,& damnum non modicum in eos importantes. Geleenius quidem pacis conditiones ipsis proscribebat, sed illæ ita erant comparatæ, ut summis viribus, etiam cum vitæ periculo, donec auxilia, de quibus spem sibi certū fecerunt, advenirent, urbis defensioni incumbendum potius, quam ejusmodi pacta ineunda esse, arbitrarentur. Hinc ergo factum, ut oppidum IV. idus ejusdem, defatigatis labore continuo defensoribus, ultrici ferro à Ligisticis expugnatum, & non solum præsidiarii omnes, verum etiā cives & incolæ plerique, cum duodecim annorum pueris, miserando plane modo contrucidati, ac postmodum more Magdeburgico in Visurgim abjecti, & oppidum à furente milite direptum fuerit.

Occupata hoc modo Hoxtera Geleenius Hildesiæ præsidio auxilia ferre constituerat, ast cum Suecos transitus omnes, prætereundum erat, præclusisse jam subolfaceret, mutato consilio Brackeliam abivit. De Ligisticorum conatibus edoctus Melander, Guilielmi Hassiæ Landgravii Locumtenens Generalis, cum copiis, quas tum secum habebat, ad Visurgis confinia quoq; magnis itineribus properavit. Cum igitur in loca Padebornæ contermina pervenisset, Generalem vigilum Præfectum Dalvicum, & Cratzensteinium tribunū duabus legionibus stipatos Hoxteram versus amandat, ut Ligistici exercitus sta-

Hassis damnū inferunt Geleeniani.

tum expiscarentur, atq; in ejus exitium aliquid, possent molirentur. Sed res longe aliter cecidit: copiæ enim istæ pridie iduum Aprilium pertingentes Nehemium, à Ligæ Catholicæ bellatoribus, qui jam antea de Hassiacarum adventu nuncium acceperant, de improviso corona cinguntur, & maximâ partē aut jugulantur, aut capiuntur, equitū vexillis octo amissis, Cratzensteinio etiam cum Dalvico in captivitatem abductis. Melander hoc suorum casu territus cum milite suo summa festinatione Padeborna Lemgojum, & inde Bilefeldiam ac Hervordiam aufugit; Ligistici vero, qui imperiis Vehlenii Baronis suberant, Beckenhemium, disjectis per admota crepitanda portis, expugnarunt, & omnes, quos armis instructos offendebant, morte multarunt, trium cohortium Hassiacarum, quæ præsidio erant, reliquias sub vexilla sua distribuentes.

Liga Catholicæ militum progressus.

Inde ad Hamium ac Lunam armis prolatis, oppida illa in potestatem agere satagebant, quorum incolæ cum auxiliis destitutos se, nec tantæ vi retundendæ sufficere cernerent, deditionem pacti, victorum potestati se commiserunt, qui ab Hamiensibus XX. à Lunensibus autem X. Imperialium millia, pro ædium viliarumque exustione ac direptione numerare sibi postularunt. Inter alia Hamii quatuor tormenta majora, cum aliis aliquot minoribus, duodecim currus cum superimpositis navibus, magna pulveris nitrati & globorum copia, ac XL. loschimicorum millia, quos Commissarius quidam Hassiacus collectos ibi, tanquam loco tuto, deposuerat, in Ligisticorum manus venerunt, cum postea etiam Vnnam, Chamium, & alia quædam loca sui arbitrii facerent.

Rerum per Silesiam gestarū status.

Accidit vero interea, ut Scafgotschius, cujus imperio Cæsaris in Silesia copiæ suberant, Olaviæ comprehensus Glotium inde deduceretur: cujus de captivitate, ut Freibergerus, sub Scafgotschio

olim militũ Legatus, certior fuerat redditus, Castris Cæsarianorũ desertis, in adversæ parti militiã cum commilitonum M DCCC. transiit, eumq; in finẽ non solũ Troppaviã, ubi diversabatur, verum etiã Liebschulrium & Iagerndorfium præsidiis contra Cæsareos muniit, & viros quosdam primarios, ut hac via Generalẽ suum captivitate liberare posset, custodiæ mancipavit. Hoc animadvertentes Cæsariani, Præfecto Ghetio Liebschulzium & Iagerndorfium hostiũ potestati iterũ eripuerunt, illincq; euntes Troppaviam cingere ausi sunt. Freibergerus acriter, & quantum fieri potuit, mascule oppugnationẽ sustinuit, verũ auxiliis destitutus, certis cum conditionibus Cæsareanorũ partibus se iterum associavit, verũ ubi se dedidit, captivus Viennam deductus est.

Hoc composito Oelsa obsidetur, Sueci autem, qui arcem tenebant, adventantem Ghetium fortiter adeo machinarũ ictibus exceperunt, ut desideratis suorum CC. re infecta inde recedere cogeretur. Ghetius, præter spem incolarum, postridie iduum Aprilis cum IV. armatorum millibus reversus, oppidum quidem expugnat, arcis vero præsidiarios Suecos CL in deditionem accipit, quos tamen egressos contra pactum in captivitatem adigit, hinc etiam in urbem à militibus expilatam subjectis ignibus sævitum. Irritati hac suorum clade Regii, qui Bregæ subsistebant, Olaviam subito incurrunt, oppidoq; illo noctis beneficio superato, Cæsarianorum LXXX pecorum instar mactant, novem capiunt, pecorum capita CC abigunt, Præfectus autem Cæsareus, sæviente hac tempestate cum præsidiariorum acsisis ita reliquiis in arcem confugit.

Hoc ipso mense Croatarum cohortes aliquot Prausnitio Auxilium concesserunt, trajectoq; ibi Viadro post mediam noctẽ in Vratislaviensium suburbium, quod D Nicolai portæ adjacet, & tum quidem duabus Suecorum cohortibus erat

munitum, irrumpentes, cum tres aut quatuor intercepissent, variis in locis ignem ædibus injecerunt, ut inde non exigua pars in cineres redigeretur. Verum hoc impune non tulerunt Croatæ: die enim proxime insequente sub vesperam Sueci magno numero Praußnitium versus concedentes, & circa septimam sequentis diluculi horam V. Croatarum cohortes, quibus Stephanus Petrovitius mandare solebat, de improviso adorti, CC jugularunt, cæteris in fugam se dantibus, ita ut insigni Sueci præda onusti cum ipso Petrovitio Croatarum Præfecto, & captivis pluribus aliis, Vratislaviam reverterentur, ad Aurisium, quod paulo post etiam hostiliter à Suecis tractari cœptũ, eventu votis minus respondente. Oppeliam circiter hoc Ghetius, cum armatorum quinque millibus, invasurus, in montis Viadro vicini vertice duobus, primo statim adventu, dispositis machinis, magna vehementia concutere mœnia, ac sequente nocte vineas urbi admovere cæpit, quod per dies aliquot, Suecis tormentis ad laborem istum impediendum carentibus, acriter adeo continuavit, ut quam proxime ad oppidum accederet.

Inde collocatis per tormentarios aggeres machinis adeo in mœnia sævitum, ut quatuor horarum spatio ruina eorum currus fœno onusti capax latè aperiretur. Suasit hoc Ghetianis oppugnationem, & quidem ea in quinq; locis tentata. verum obsessi virtute propugnandi majores non solum fuerunt, verum etiam CCCC. plus minus prostratos oecumbere fecernnt. Reliquiæ Cæsarianæ non in vineas suas se recipiebant, sed disturbatis ordinibus & armis præ metu abjectis, machinis etiam in aggeribus absque præsidio relictis, in montem confugiebant; & nocte subsequente rebus suis convasatis receptui cecinerunt.

Lusatia movetur. Perstrepente ita Vicinia, Septemvir Saxo comportan-

portanda apparatui bellico summè suadùit, instituto q; Torgoviæ armilustrio, Camitium versus in Lusatiam moveri militem voluit. Arnhemius ibi è quibusdam partium, Cæsarianorum captivis ab emisso milite adductis, Budissini Præfectum de oppido contra Saxonicos armis defendendo consilium cæpisse, eamq; ob causam fortem militũ manum, qui tormenta octo majora cum minoribus aliis Fridlandio adferrent, emisisse intelligens, duas evestigio legiones, ut redeuntibus insidiarentur, amandavit, quod etiam Saxonicis ex voto successit: incidentes enim in hoc Cæsariani, fuga illico arrepta saluti suę consulentes, hostibus machinas reliquerunt. Crevit ex hoc animus Saxoni; hinc imminente jam Aprilis senio, Fridericus Guilielmus Saxoniæ Dux Altenburgicus, quatuor equitum legionibus stipatus, ut aditum omnem præsidiariis Budissini præcluderet, ablegatus, quem paulo post Arnhemius Locumtenens Generalis cum numerosa copiarum parte subsequitur. Goltzius Budissino præfectus, quamprimum hostium intelligeret adventum, suburbia injecto igne accendit; sed accidit, ut sæviente ventorum vi universum oppidum à flammis, præter expectationem correptum, in ferando spectaculo, in favillas redigeretur, incolarum centenis aliquot lamentabili morte enectis. Arnhemius miseram oppidanorum conditionem cernens, Goltzium, ut ex more militari transigeret, quo vel sic habitatorũ miseriæ mederi facilius posset, admonuit: verum is, quod oblatæ conditiones minus saperent, tractationem de abitu procrastinabat, donec postero die, ipsum Septemvirum cum omni exercitu adesse animadverteret: ibi pejora veritus in præscriptos articulos consensit, instituto sequente die abitu.

Budissinum invaditur, & infortunio potius quam vi expugnatur.

Ita captum Budissinum, cum Saxo Gorlitio recuperando ulterius vim bellicam intendit. De

Gorlitium deseritur.

hoc autem nuncium accipiens Gorlitiensis præsidii Ephorus, Princeps Locovitius, civitatem, ut intra quatuor horas VII. Ioachimicorum millia sibi numeraret, coëgit, quo instructus viatico cum præsidio in Silesiam iter promovit.

Hoc ubi innotescebat Saxoniæ Duci, urbi de novo præsidio prospexit, copiis interim ad Reichenbacum subsistentibus, Inde Osternitiũ castris promotis, Cæsarianos è Bohemia Voitlandiæ finibus imminere, cum ex suorum relationibus audiret, Dresdam repetiit, misso in Silesiam cum copiis Arnhemio. Is expedito illuc itinere concedens ipsis Maii Calendis Lampergam pervenit, ubi emissariæ quædã cohortes C. equitibus Cæsarianis obviam factæ, omnes, præter sex, neci dederunt.

Prælium ad Lignitium committitur.

Accepto itaque de Saxonici exercitus adventu nuncio, Cæsariani Haina Lignitium abierunt, quorum vestigia Arnhemius citato pede legebat. Tandem ad Goldbergam universo congregato exercitu, precibus pro tentandis successibus ad Deum fusis, Ducibusque ac militibus, ut intrepide hostes adorirentur, commonitis. Lignitium movit, ubi Cæsarianos instructa acie & tormentis æquo loco dispositis expectare se deprehendit. Quamvis autem loca ad quosvis insultus excipiendos opportuna admodum occupasse eos cerneret, & tamen rerum status ita postularet, in proposito persistens, prælium ineundum statuit. Eum in finem structis ordinibus pugnæ cupidum Cæsarianis se ostendit, qui interea rem tormentis agere incipientes, acriter cum adventantibus congressi sunt, his vim æquo occumbentium utrimque militum numero retundentibus. Cum igitur periculum esset, ne territi crebris Saxonici velitationibus in fugam se effunderent, data, DEVS NOSTRVM ADIVTORIVM, tessera, magno in Cæsarianos animo Arnhemius procurrit. Antipiti itaque,

ut

ut fieri plerumque patenti in campo solet, per trium horarum spacium fortuna pugnatur, quo exacto, Saxonici tandem, fusis fugatisque Cæsarianorum signis, memorabili ad invidiam victoria potiuntur. Inter cepta sunt peditum vexilla triginta sex, equitum viginti septem, novem tormenta majora, duæ pyrobolares machinæ aliusque apparatus bellicus. Cæsare militia Cæsariana milites circiter ter mille, capti supra mille quadringenti, cum Saxonicorum numerus, qui occubuerant quidem, quadringentos, sauciatorum vero ducentos non excessisse crederntur.

Arnhemii in Silesia successus. Devictis ad Lignitium prælio Cæsareis, Arnhemius Vratislaviæ Viadrum transiens, cum parte exercitus ad Stenaviense munimentum proficiscebatur: cujus explorata machinatione, Cæsariani tempestive inde secesserunt. Hinc Arnhemius ponte flumini ibi instrato reparato, illud superavit, indeque progressus, obsidione se Glogovii majoris accinxit. Hujus præsidii licet, conservandi oppidi causa nihil non tentare viderentur, viribus tamen jam fracti ad IIX. idus Iunii deditionis necessitate imposita, vexillis X. Arnhemio traditis, tormentis item & apparatu bellico, supellectilique è pugna antedicta Lignitiensi eo deportata relicta, abierunt. Capiuntur interim ad reliqua Septemviralis exercitus parte Namiclavia, Oelsa & Bernstadium; Wartenbergense autem Castrum armata manu expugnatur, Cæsarianorum M.D. profligatis.

Baneri ad Viadrum. Ad eundem fluvium Banerus archistrategus & Campi-Marescallus vires suas Francofurto recuperando objecit, cujus primum impetū etsi vehementē præsidiarii Cæsaris fortissime sustinuerunt: sed cū Baneriani nihilominus fossas & Vineas ducendo alacriter pergerent, exigui tēporis

decur-

decursu prope adeo ad mœnia accesserunt, ut Sarissis obsessos contingere potuerint. Ad XII. Calendas Iunii tormenta in oppidum vasta tempestate detonabant, multumque Cæsarianis exinde incommodi datum, Gubensis ac Lebusiensis portarum turribus, unde haut parum negotii obsessi Suecis facesserant, maximam partem dejectis. Divisi propterea viribus suis Cæseriani, de ditione cum hostibus agere cœperunt, pactisq; duodecim articulis, licet ipsis minus arridentibus, oppidum victoribus cessit. Obsessa etiam, Banero cum plerisq; copiis Gloggovium, ut suas cum Saxonicis vires jungeret, concedente, Crossena, cujus præsidiarii, quod difficilem sua pertinacia obsidionem fecerant, ut decorticatis modo bacillis dimitterentur, vix obtinuerunt, quo eodē tempore, excusso à Cæsareanis, post Lignitiensem conflictum. Reichenbaco, totum ille, qui Lignitium Glotiumque interjacet, tractum gravissima belli calamitas afflixit.

Ratisponæ recuperatio tentatur.

Cæsarem interea Bavarumque Ratisponæ amissio haud leviter pungere videbatur; ejus itaque recuperandæ causa, cum post Wallensteinii complicumque necem, militi Cæsariano satisfactum aliquomodo esset, instituto ad Pelsinam armilustrio, Serenissimus Hungariæ Rex Ferdinandus copias eduxit, cum Bavariæ Duce se conjuncturus, ac communibus ita viribus Ratisponam corona obsidionali cincturus. Hoc resciscens Kagius, præsidii apud Ratisponenses Suecici Inspector, & summus in exercitu Ducis Bernhardi vigilum Præfectus, fossas & munitiones, ad hostium impetus sustinendos, indefesso & diurno & labore extruendo, coaptandoque, ac alia quævis in justum ordinē redigendo, nihil, quod propugnationi commodaturum videbat, omisit. Idibus Maji, Cæsarianorum præmissæ copiæ oppidanis se conspiciendas dederunt, cum simul sub primam noctis illis horam, Cæsareis in inferiorem

riorem urbi in Danubio adjacentem Insulam impetũ facientibus, & molettrinam igne exurere quærentibus, ab oppidanis tamen prohibitis, tumultus non levis exoriretur. Die sequente, missis à Kigio, qui montis, munimento ad Danubium ponti objecto, contermin usum conservarent, XXX equitibus & XXV. sclopetariis, Cæsarianorum CCC. Regum superantes, loci commoditatem his eripere summa quidem vi, sed inutili successu, tentarunt.

Cognoscens interim Bernhardus Dux Vinariensis Saxo, Cæsarianos Bavaricorum adminiculo fultos de recipienda Ratispona consilia agitare, contractis statim copiis suis Kelhemium, Bavaricos in citeriore adhuc Danubii parte subsistentes oppressurus, concessit: at de conatibus hisce tempestive edocti illi, superato, quem ad Donastauffam Danubio instraverant, ponte, in ulteriorem ripam se conjecere, cum exinde omnis Suecorum impetus in Hungarorum, Croatorum, sclopetariorumq; equitum agmina, quæ in citeriori urbis confinio manserunt, recideret, unde etiam fusa & profligata sunt, capto Blescovitio Præfecto, aliisq; officialibus, & CCCC. per campos è gregariis ferro deletis. Altius jam spirare visus Dux Bernhardus, ad XI. Calendas Iunii cum exercitu pontẽ Ratisponensem transiens, in præmissas Cæsariani Bavaricique instructa acie advenientis exercitus copias facto impetu non paucas neci dedit: sed cæteri nihilominus montis proximi fastigia occuparunt, & ordinatis ibi majoris tormenti machinis, urbem & Castellum ponti Danubiano objectum fulmineis ictibus quatere laborarunt. Cum igitur de depellendis inde Cæsarianis consilia captando, operam ludere Dux cerneret, valido, & quod videbatur, sufficienti imposito urbi præsidio, cum copiis sibi adhærentibus, ne multitudine militum oppidanis annona decurtaretur, in Nordgojam

jam profitiscebatur suis nimirum viribus Hornii, ad urbem commodius sublevandã additurus.

Tormentis & milite, verum inutiliter, oppugnatur.

Duce jam digresso, in ipso Pentecostes festo Cæsarianorũ tormentæ horribili reboatu in urbem per integrum diem displodebantur, nec tamen commodam tentandæ irruptioni ruinam facere poterant. Et licet, inclinante jam sole, Cæsariani urbem summa vi oppugnarent, res tamen successu suo caruit, obsessis tanta adeo animi fortitudine oppugnatores excipientibus, ut non pauci eorum cum sanguine vitam amitterent, quo in certamine ex aliis Comes Turrensis insignem demonstratæ virtutis apud hostes laudem reportasse perhibetur. Non autem ita Cæsarianos strages illa terruit, quin paulo post munimentum ponti adstructum gemino iterum assultu & quidem vehementissimo expugnare tentarent, sed ab oppidanis pari, qua antea, virtute repulsi laterem lavere. Ab obsidionis hujus tempore à Suecorum partibus vix duodecim occubuere, quod dispendium refundi quidem facile potuisset, nisi Corvillius quoq; Generalis vigilum Præfectus cum Dux Bernhardus cum exercitu adhuc adesset, dejecto quodam ex tormentorum ictibus lapide, contritus interiisset.

Animadvertens itaq; jam Ferdinandus Rex, lentã hanc, nisi majoribus impetatus viribus, Ratisponæ obsidionẽ fore, copias suas in ulteriore, Bavarus autem in citeriore Danubii ripa suæ dispositas voluerunt, castris utrimq; ita cõmunitis circumvallatisque, ut Succis urbi sublevandæ accessum omnem præclusum, nemo non rerum militarium gnarus facile videret. Ab utraq; urbis parte C. & amplius tormenta majora cõmodis locis erant disposita, quorum pulsu ferè indesinente mœnia feriebantur, & inde obsessis incõmodi multum dabatur, qui tamen Cæsarianis Bavaricisque, & erumpendo & machinas suos invicem exonerando, haud leniter incõmodabant.

Hun-

Hungariæ Rex interim de Kelhemio, quod cõmodum Suecis Ratisponam sublevaturis transitum præbere neminem latebat, minus sufficientia ad sustinendam obsidionem añona instructo, certior factus, haud mora sexies mille armatos eo destinat, qui oppidũ illud Corona cingentes, Rosam Præfectum Suecicum, postquam per biduum obsidentium furorem sustinuisset, & jam murorum ruinam ad faciendam irruptionẽ satis amplam vidisset, ad deditionẽ compulerunt. *Kelhemium Suecis extortum.* Hoc expedito negotio, Rex sub Iunii exitum superiorem in Danubio Ratisponensium insulam, & munimentum ponti adjacens extremis voluit oppugnari viribus, qui impetus tantum potuit, ut obsessi in illis propugnatores, etsi officiis non deerant, viribus tandem enervati, postquam utrimq; non pauci cecidissent, in urbem inde per pontem aufugere cogerentur.

Cum ergo obsessi ingentem Cæsarianorum Bavaricorumq; vim magna aliquandiu fortitudine sustinuissent, tandem quod capacissimam dejectorum mœnium ruinam cuniculos etiam effossos cernerent, se autem nitrati pulveris defectu laborare scirent, nec de auxiliis Suecorum quicquam cognoscere certi possent, mense Iulio in deditionem consenserunt, tolerabilibus adeo conditionibus concessam, & innatam inde Regi tanto clementiam colligere facile liceret. *Ratispona conditionibus expugnata.*

Durante ad Ratisponam obsidio, Iohannes de Verda militum in exercitu Bavarico Præfectus, cum DCCC. Croatarũ, Hungarorũ & Germanorũ equitũ signis Hilpolstenium, Heideccam versus, imo in Noribergensium viciniam excurrens, locis illis, Oetingam Drenlingiamq; diripiendo, equorum aliorumque pecorum bis mille capita abigendo, & CCC. expletos farina saccos auferendo, multum attraxit damni, & inde, postquam Würtzburgo de annona prospexerat, Ingolstadium petiit. Inter alia vero in Daubenbemium,

hemium, Pappenheimiani præsidii Rectorem, LX. currus commeatu onustus, qui è Franconiæ viribus advecti fuerant, secum habentem incidens, eum cum omnibus captivum fecit.

Dum igitur eum equitatu suo tali modo divagatur Iohannes de Verda, Forchemio à Bernhardo Saxoniæ Duce obsidione prius incluso, Hornius XIV. armatorum millium exercitu instructus, in Bavariam movet, & Aicham corona cingit, illudque oppidum in deditionem compellit. In Rainæ etiam confinio tum temporis inter Cæsarianos & Suecos velitariis quidem pugnis decertatum: advolante autem Iohanne de Verda cum numerosis copiis, Hornius Fridbergam secessit, cum prius munitiones circa Aicham extructas solo æquasset. At vero postquam contra pacta conventa Præfectum Bavaricum oppidum, Suecis inde digressis, occupasse iterum intelligeret, ad IIX. Calendas Iulii eo cum copiis movet, & oppido summa vi expugnato, civium & militum plerosq; trucidat, Præfectum autem, quod calamitatis hujus author extaret, suspendio mulctat.

Bernhardus & Hornius vires coniungunt.

Bernhardus Saxo & Hornius paulo post vires suas, ad sublevandam Ratisponam, in Augustæ Vindelicorum territorio, XXIV. millium armatorum exercitum constituentes junxere, indeq; in Bavariam moventes Dachaviam, Frisingam & Mosbacum deditione subjecere. Sed cum ad Landshutum obsidendum se converterent, armis potius quam pactis, quod præsidium paulo ante tribus sclopetariorum equitum legionibus adauctum esset, & Altringerus majore Cæsariani & Bavarici equitatus parte, tormenti jactus spacio, ultra Isaram fluvium conspiciendum se præberet, rem gerere incolæ constituerunt.

Landshutum vi capiunt.

Hinc IV. idus Iulii, mœnibus ruina patefactis, oppidum & arcem facto agmine irrumpentes Sueci expugnarunt, & præsidiarios majorem par-

partem jugularunt, cæteris per pontem fuga se se proripientibus, ubi etiam Altringerus, cum globo Isarum tranare satageret, tormentario ictu prostratus occubuisse dicitur. Durante obsidione in mœnium ruinæ aditũ incolæ & milites magnum straminis, fœni & id genus aliorum cumulum congesserant, & subdito igne accenderunt, irrumpentes Suecos hoc modo ignis æstu prohibituri, sed flammis inde in ædes delatis, incendium ita excrevit, ut dimidia fere oppidi pars una cum arce in cineres redigeretur. Memorabilis equidem, Suecis non modo insignem annonæ, cujus penuria laborabant, copiam intercipientibus, verum etiam commodum machinationibus suis Isaræ transitum obtinentibus, victoria hæc fuit: sed cum ulterius obsessis Ratisponensibus in auxilium progredi constituerent, triste de Ratispona dedita nuncium ferebatur: quo apud animũ consternati Bernhardus Dux & Hornius, cum omni exercitu ex agro Bavarico moverunt, & hic quidem in Sueviam profectus est, alter vero Danubium trajecit, cum paulo post Rheinfeldianum quoque munimentum, quod, Ioannes Philippus Rheingravius arcta aliquandiu clausum obsidione tenuerat, pulveris tormentarii inopia laborans, dederetur.

Altringerus globo pressus occiditur.

Rheinfeldia Suecis deditur.

Saxo interea Elector suas ad obsidendam Sittaviam vires convertens, postero statim die, extructis per noctem aggeribus, vi tormentaria exterioribus oppidanorum munitionibus valide ita assultavit, ut easdem magna ex parte ruinis patere faceret, Wangenheimio militum tribuno Saxonico delato ex oppido tormenti ictu, cum aliis quibusdam non infimi nominis viris, prostratis. Cum vero etiam Staupitius, rei tormentariæ Præfectus, lethali vulnere sauciaretur, alia expugnandi ratione inita, Wolfersdorffio, Bunavio, Christophoro Vitzthumio, Arnhemio & Pfortio Tribunis militum in mandatis dedit,

Sittaviam Saxonici armata manu expugnant.

hemium, Pappenheimiani præsidii Rectorem, LX. currus commeatu onustus, qui è Franconiæ viribus advecti fuerant, secum habentem incidens, eum cum omnibus captivum fecit.

Dum igitur eum equitatu suo tali modo divagatur Iohannes de Veida, Forchemio à Bernhardo Saxoniæ Duce obsidione prius incluso, Hornius XIV. armatorum millium exercitu instructus, in Bavariam movet, & Aicham corona cingit, illudque oppidum in deditionem compellit. In Rainæ etiam confinio tum temporis inter Cæsarianos & Suecos velitariis quidem pugnis decertatum: advolante autem Iohanne de Veida cum numerosis copiis, Hornius Fridbergam secessit, cum prius munitiones circa Aicham extructas solo æquasset. At vero postquam contra pacta conventa Præfectum Bavaricum oppidum, Suecis inde digressis, occupasse iterum intelligeret, ad IIX. Calendas Iulii eo cum copiis movet, & oppido summa vi expugnato, civium & militum plerosq; trucidat, Præfectum autem, quod calamitatis hujus author extaret, suspendio mulctat.

Bernhardus & Hornius vires coniungunt.

Bernhardus Saxo & Hornius paulo post vires suas, ad sublevandam Ratisponam, in Augustæ Vindelicorum territorio, XXIV. millium armatorum exercitum constituentes junxere, indeq; in Bavariam moventes Dachaviam, Frisingam & Mosbacum deditione subjicere. Sed cum ad Landshutum obsidendum se converterent, armis potius quam pactis, quod præsidium paulo ante tribus sclopetariorum equitum legionibus adauctum esset, & Altringerus majore Cæsariani & Bavarici equitatus parte, tormenti jactus spacio, ultra Isaram fluvium conspiciendum se præberet, rem gerere incolæ constituerunt.

Landshutum vi capiunt.

Hinc IV. idus Iulii, mœnibus ruina patefactis, oppidum & arcem facto agmine irrumpentes Sueci expugnarunt, & præsidiarios majorem

par-

partem jugularunt, cæteris per pontem fuga se se proripientibus, ubi etiam Altringerus, cum Isarum tranare satageret, tormentario ictu prostratus occubuisse dicitur. Durante obsidione in mœnium ruinæ aditũ incolæ & milites magnum straminis, fœni & id genus aliorum cumulum congesserant, & subdito igne accenderunt, irrumpentes Suecos hoc modo ignis æstu prohibituri, sed flammis inde in ædes delatis, incendium ita excrevit, ut dimidia fere oppidi pars una cum arce in cineres redigeretur. Memorabilis equidem, Suecis non modo insignem annonæ, cujus penuria laborabant, copiam intercipientibus, verum etiam commodum machinationibus suis Isaræ transitum obtinentibus, victoria hæc fuit: sed cum ulterius obsessis Ratisponensibus in auxilium progredi constituerent, triste de Ratispona dedita nuncium ferebatur: quo apud animũ consternati Bernhardus Dux & Hornius, cum omni exercitu ex agro Bavarico moverunt, & hic quidem in Sueviam profectus est, alter vero Danubium trajecit, cum paulo post Rheinfeldianum quoque munimentum, quod, Ioannes Philippus Rheingravius arcta aliquandiu clausum obsidione tenuerat, pulveris tormentarii inopia laborans, dederetur.

Altringerus globo pertitus occiditur.

Rheinfeldia Suecis deditur.

Saxo interea Elector suas ad obsidendam Sittaviam vires convertens, postero statim die, extructis per noctem aggeribus, vi tormentaria exterioribus oppidanorum munitionibus valide ita assultavit, ut easdem magna ex parte ruinis patere faceret, Wangenheimio militum tribuno Saxonico delato ex oppido tormenti ictu, cum aliis quibusdam non infimi nominis viris, prostratis. Cum vero etiam Staupitius, rei tormentariæ Præfectus, lethali vulnere sanciaretur, alia expugnandi ratione inita, Wolfersdorffio, Bunavio, Christophoro Vitzthumio, Arnhemio & Pfortio Tribunis militum in mandatis dedit,

Sittaviam Saxonici armata manu expugnant.

ut nocte subsequente exteriores munitiones cũ suis quisque legionibus oppugnarent, quod illi prospero successu, cum signum, ingruentibus noctis tenebris, daretur, effecerunt. Facto namq; in munitiones illas impetu, præsidiarii nihil tale metuentes, inde profligabant, hinc ad oppidi quoq; mœnia Saxonici properantes, facili negotio eos superarunt, atq; hac via & ratione armata in urbem manu irrupérunt, obviis quibusque præsidiariorum deletis. Qui periculum effugerant milites DC. ad Saxonum partes postea transierunt, oppidum vero ipsum à duodecima noctis hora ad quintam usq; matutinam dieptionibus victorum patuit.

Baneri cum exercitu in Bohemiam motus.

Saxonicis Sittaviæ vexilla sua admoventibus, Banerus cum copiis suis è Silesia in Bohemiam iter emetiens in Greiffenbergæ finibus mille trecentos Croatos & Cosaccos, qui oppidum illud, explorato hostium adventu, injecto igne accenderant, dissipavit, & Fridlandium cepit. Habita dein cum Saxoniæ Electore de rebus gerendis deliberatione, & inito de Bohemia conjunctis viribus invadenda consilio, Lytomericum versus castra promovit. Fiunt ibi Cęsariani cum novem legionibus Suecis obviam; sed velitariis pugnis à cohortibus quibusdam impetiti, cum omnem exercitum adventare cernerent, defecto Lytomerico, & ponte ibi destructo, in ulteriorem ripam fuga evaserunt.

Cum igitur in reparando ponte temporis aliquid insumere necessum esset. Metricum versus Banerus concessit, & ad septimum idus Iulii Cæsarianos ad Raudnitium tormentis profligavit, ita ut Melnico quoque deserto, navibus in alteram fluvii partem præsidiarii aufugerent. Hoc facto, confestim Sueci pontem fluvio injiciunt, eoque postea superato, uterque exercitus in albi montis radicibus ad Pragam consident. Cæsariani quidem juxta Monasterium An. M. DC. XX.

ob-

ob partam ibi victoriam à Cæsare Ferdinando beatissimæ memoriæ, extructum, pugnandi copiam facturi videbantur, ubi vero hostes ad præliandum prodirent, in munimentum quoddam montis D. Laurentii concesserunt, unde expellere eos iterum Sueci & Saxones summo conatu allaborabant, sed ob loci situm Cæsareis commodum inutili successu. Saxonici itaque Praga digressi Melnicensem, Sueci autem Lytomericensem tractum legere, Satzio oppido armata manu expugnato.

Nec minus Saxonici equitatus Major Generalis, Fridericus Saxo-Altenburgicus, postquam tormenta aliquot Limburgo, loco gemino muro duplicique fossa munito, admovisset, Præfecto illius colloquiũ non admittente, iteratis ictibus urbẽ infestari voluit. Toti erant in propugnanda urbe Limpurgenses præsidiarii, Saxis & malleolis ingentem è muris cladem oppugnantibus inferentes, quibus tamen parum movere; sed urbe vi capta, quisquis in armis obvius erat, trucidabatur. Multi ad præterlabentem amnem confugerant, tentatis autẽ frustra vadis, miserè perierunt. Ablata sunt equopeditum signa quatuor, multique captivi, inter quos vigilum quidam Præfectus, numerati.

Limburgum Bohemiæ oppidum vi superatum.

Adhæc superata Ratispona, pactisq; conditionibus, quarũ ad terrorẽ obsessi sese dedidere Cæsarianus exercit⁹, cui juncti erant Bavarici, Donavverdã itinera instituit, captoq;, his necdũ emẽsis, pridie Nonas Augusti, oppidulo Vendlingo, monteq; Nolano (quẽ Schellenberg alias appellant) eo quod præsidio vacuus erat, in potestatẽ acto, tormentis inde Donaverdam infestare cœpit. Termo tunc Legatus seu Locumtenens civitati præerat, qui etsi, nulla virtute omissa strenue admodum se defenderet, & vero de auxiliis sibi venturis spes nulla esset, vi magis magisq;

Donaverda à Cæsarianis recepta.

gisque aucta, paucis post diebus pacisci & cum præsidiariorum rel.quiis urbem dedere coactus est. Hinc ulterius Iohannes de Verda Anspacum cum parte copiarum transiens, civitatem illam coëgit, ut tres militum cohortes admitteret, imperatam pecuniæ summam numeraret. Illinc vero progressus, cum VII. legionibus in Franconiæ agrum excurrit, & postquam, rebus ita constitutis, accolarum trepidare animos cognovisset, ne occasionẽ negligeret, oppidorum quorundam expugnationem tentavit. Igitur ad IV. idus prædicti mensis Rotenburgum ad Tubarim movens, deditionem quamprimum imperavit, quæ nisi extemplo fieret, ferro & flam̃is urbem se deleturum comminabatur.

Verum nihil his mota Civitas, cum pridie ejus diei centũ & triginta militibus Suecicis præsidiũ firmasset, unanimi consensu, ad ultimum usque vitæ halitum urbem se propugnaturam, dixit, atque ut serio rem agi ostenderet opere, circiter septimam sequentis diei horam, cum selectis aliquot in auxilium militũ agricolis, quorum DC. tunc in urbe vivebant, vehementer erupit. Cæsi sunt à parte Bavaricorum non pauci, plures capti, & abacta pecorum capita CL. recepta, quæ erumpentes, nemine ex suis desiderato, in urbem egerunt.

Hoc rerum excursu Forchemianus miles aliquoties erupit, & quos ante obsessionem tributarios habuerat pagos, ob non solutam interea contributionem, omnes igne succendit, ut exiguo tempore diversis in locis CCCCXII. ædificia flammis exurerentur. Ad Danubii interim fluenta armis omnia perstrepebant, dum Gundelfingam, Lavinga, Heydecca, Gualtershusium, & quæ his adjacent oppidula, in Cæsarianorum potestatem venerunt, & omnis circa Wültzburgum tractus contributionem promittere coactus est, id quod omnia circumtrepidare fecit.

Nunc

Nunc itaque domitis victrici ferro Ratispona & Donaverda, aliisque Danubiani tractus urbibus, cum Ferdinandus Hungariæ Rex (quem Augustissimus ipsius Parens summum militiæ Cæsarianæ Imperatorem solenni eoque publico diplomate & constituerat & confirmarat) contractis sui Bavaricique exercitus copiis in Würtenbergiam movere cœpisset, ut Nordlingam, urbem suo proposito non parum profuturam, armis caperet, eaque capta iter ulterius instituere sicque alios, quos ibi locorum novisset, occludere transitus posset; idq; ad hostium aures perlatum esset, collectis circum copiis omnibus, aliquot millium hominum coegêre exercitum, ut eodem urbi obsidione arctissima cinctæ subvenirent, eamque Cæsarianorum manibus jam expositam eriperent, metantem in eam rem circa Bopfingam castra sua, ex quibus obsidentes multum hinc impeditos, nō parum infestabant, levibus quotidie, varia utrinque fortuna, commissis invicem præliis.

Nordlinga obsessa & quam in agro illo Cæsariani Suecis dedere, cladis cruenta narratio.

Verum ubi desideratę hactenus Copiæ Italicæ, sexies mille & quingentis peditibus, equitibus vero mille quingentis constantes, (quas eminentissimus illustrissimusque Princeps, Cardinalis, Infans Hispaniarum, Ferdinandus, per Mediolanensium agros hinc inde superiori tempore collectas, jam vero in auxilium missas adduxerat) Cæsareanorum ad Nordlingam dispositis se castris infudere, quam primum post earum adventum pyrobolorum immissionibus, tormentorumque æneorum displosionibus acerrime urgeri obsidio cœpit, & adeo quidem, ut, quin ea paucarum interventu horarum se deditura sit, Cæsariani minime dubitarent. Hinc factum, ut obsessi Ducem Bernhardus litteris invisere cogerentur, quibus, aut obsidione per eundem eximerentur, aut obsessam pressamque misere civitatem cum Cæsarianis paciscí necessum habere,

petitum est. Sequente igitur die, de Nordlingensium hoc sat gravi petito & urgenti in Suecorum castris bellicæ deliberationes expediri cœperunt, ubi Bernhardo duci &c. Hornio minime consultum visum hostium in conspectum se dare, aut temere adeo commune Protestantium Evangelicorum bonum fortunæ committere, sed, donec Otto Ludovicus Rheingravius cum cohortibus suis adesset, urbis obsessæ liberationem differre, commodum & è re fore statuebant. Inter hæc Major Generalis Lars Kagius, vir bello exercitatissimus, qui in obsidione Ratisponensi obsessis strenuam admodū navarat operā, plurima obit, cum à dicto Duce Bernhardo, tum suæ nationis hominibus ipsisq; Ratisponensibus, laude cumulatus, & Cratzius, ille à Cæsare profugus juncto aliquo Durlacensium rusticorum delectu, in has ipsas partes advenerunt, quibus cum Suecorum junctis agminibus, ultima tandē, urbis liberandę desiderio, uno eodemq; impetu in hostium castra irruendi, ac quamvis optime munitis Cæsarianos ejiciendi, ratio inita.

Contractis itaque, ad septimam Calendas Septembris, (quo ipso die diversi conflictus velitarii, inter palantes Croatas & Suecorū emissarias cohortes, non sine utriusq; partis notabil. strenuitate habebantur) in unum agmen omnibus omnium exercituum Suecicorum ac faventiū signis, iisq; Cratzianis, Durlacensibus, & Würtenbergicis: eo vespere in valle Hoppingana quā dimidium forte milliare à castris Cæsareis disterminabat, statum est, quo in loco uterque exercitus, per omnem noctem instructā acie vigiles erant, cum Sueci quævis pretiosioris supellectilis impedimenta retro mitterent.

Sub initium proximi diluculi, intra fere quintam & sextā matutinis temporis horas, post habitas per Suecorum castra preces omnis ille miles, in prælio ineundo accinctus pro patriæ libertate infra-

infractis viribus pugnaret, adeoq; pro pace qua Ecclesiastica, qua politica mortem fortiter oppetere non vereretur, commonefiebat, quo facto, non sine omnium spiritu & nisu maximo, ad oppugnanda Cæsarea castra proditum: quorũ parte specitius vi superata, propugnantiũ inde signa aliquot cum peditum, tum equitum oppugnantes sua fecerunt, inventis quoq; inibi & majoribus & minoribus tormentis, quod non parum animos militum erexisse visum est. Re prima vice feliciter adeo gesta, cum Sueci ulterius progredi niterentur, Cæsariani stratagemate hostes aggrediendos rati, pleraque, quæ per munitionum suarũ aggeres disposita habebant, tormenta omnivarii generis grandine implevere, eademq; in futuram hostium perniciem, quantum occasio permittebat, occultare.

Cum autem Sueci stratagematis ignari, in Cæsarianos tanquam furiis acti ruerent, hi ad easdem, quas occultaverant, machinas conversi, singulas in hostem, quantumvis acerrimè instantem, uno impetu disploserunt, tantumq; ipsi damni dederunt, ut visis, quas per Suecorum aciei ordines fecerant, viis, nemo nõ horresceret. Vinci tamen aliquo modo hæc dolendo potuisset miserabilis jactura, nisi mox priori majus fuisset insecutum infortunium.

Cum n. Suecicis quibusdã legionibus, in primariũ quodam Cæsarianorum munimentũ (sub quo cuniculi ingenti pulvere oppleti occulte hærebant) ut irruerent, in mandatis datũ, eademq; post horarũ aliquot oppugnationem fortiter expugnato, ejus propugnandi gratia, intro pedem posuissent, ecce, qui modo ut victores terrã occuparunt, momento citius in aëra rapti, fœdoq; & horribili modo lacerati visi fuerunt victi: cujus rei tristissimum spectaculum cum cæteris ingentem horrorẽ incussisset, omnium omnis Suecorum aciei ordinum dissolutio ac confusio orta

est, priorique ad pugnandum fervore penitus extincto, fuga, qua quisq; potuit, trepidus sibi consuluit.

Hoc autem animadvertens Cæsariani exercitus pars, cujus non procul aberant ordines, nec ad pugnam jam prope confectum arma expediverant, citatis equis Suecos fuga dilabentes insecuta est, ex quibus Teodatiani ac Isolanii Croatæ, quocunque volantibus Pegasis assequi potuerunt, auribus ad quasvis vitam exorantium preces exclusis, cæsim punctimque mactarunt. Diripiuntur interea Suecorum impedimenta, quæ situs minus bis mille omnis generis curribus constabant; quibus accedebat bellicarum cum majorum tum minorum machinarum omnium amissio, & inter Würtenbergicos admistosque alios ruris accolas edita quatuor millium amplius strages. Et licet sub pugnæ initium Cæsarianis non parceretur, sed multi cum superiores tum inferiores officiales partim trucidarentur, partim sanciarentur: attamen fere nullum hoc damnum videri poterit, si cum clade Suecis illata conferre velis.

Præter Bernhardum Ducem, qui fuga elabebatur, Gustavus Hornius, notissimæ virtutis miles, & Campi in exercitu Suecico Marescallus, Cratzius quoque, Martis ille Cæsarei haud pridē desertor, & diversarum præterea legionum tribuni vivi in potestatem victorum venere. Plures vero, inter quos Marchio quidam Fridericus nomine, vitam cum sanguine in harena emiserunt, cum Cæsarianorum non amplius mille quingenti, post pugnam desiderarentur cui numero ex aliis minorum gentium Præfectis, Ducem Aldobrandinum, Iunioremque Piccolominium, & San-Martinium adjunges. Suecorum rusticorumq; ad decem millia creduntur occisa: omnis enim exercitus Suecici peditatus adeo est dissipatus, ut præterquam per ferarum lustra sese oc-

cul-

cultantibus, paucis evadere, sed aut mactari, aut capi, aut Cæsari militare contigerit. Clades hæc ubi Nordlingensium aures personuit, haud amplius pertinaciter cunctandum rati, victorum sese arbitrio permiserunt.

Reconciliatis itaq; Cæsari Nordlingensibus, habitisque Deo pro tanta hac maxima victoria Regis Victoris jussu, per universa castra gratiarum actionibus, omnis exercitus (ubi præfecto Heidelhovero militum tribuno) in tres partes divisus est. Rex cum potiori copiarum parte Ducatui Würtenbergico signa intulit: Manus Italica sub Carolo Lotharingiæ Duce in Alsatiam: Cohortes vero Bavaricæ in Franconiam descenderunt, quarum pars, ut Augustam Vindelicorum occuparet, ibi locorum consedit, quam urbem cum pluribus aliis quantum fame conflictari fecerit, intra sub Martium anni sequentis audiemus. Perlata hæc in Cæsaris aulam insignis, si quæ alias, victoria, universam eam lætitia perstrepere fecit. Magnum ibi celebrari triumphum vidisses: Hymnus SS. Ambrosii & Augustini, suavissimo Symphoniacorum concentui consonantibus tympanis æneis & buccinis, decantatus; cultus etiam Divinus peractus, cui Cæsar ipse cum universa familia aulica interfuit: Quæ dum fiebant, magna præsidiariorum pars sclopetorum ternaria explosione festũ hoc triumphale consalutarunt, parato interim in Auratorum Equitum conclavi prandio imperatorio regno.

Verum non aulam modo Cæsaris, sed totam quoque civitatem & templa ejus principaliora, Cathedrale, SS. Stephani, Michaelis, Scoti, B.V. Mariæ, PP. Iesuitarum Dominicanorum, Franciscanorum, Minoritarumq; hæc lætitia pervasit, omnibus omnium civitatis munimentorum displosis machinis, id quod etiam in Hungariæ ac Croatiæ finibus, factum proque Cæsorum in a-

est, priorique ad pugnandum fervore penitus extincto, fuga, qua quisq; potuit, trepidus sibi consuluit.

Hoc autem animadvertens Cæsariani exercitus pars, cujus non procul aberant ordines, nec ad pugnam jam prope confectum arma expediverant, citatis equis Suecos fuga dilabentes insecuta est, ex quibus Teodatiani ac Isolanii Croatæ, quocunque volantibus Pegasis assequi potuerunt, auribus ad quas vis vitam exorantium preces exclusis, cæsim punctimque mactarunt. Diripiuntur interea Suecorum impedimenta, quæ situs minus bis mille omnis generis curribus constabant; quibus accedebat bellicarum cum majorum tum minorum machinarum omnium amissio, & inter Würtenbergicos admistosque alios ruris accolas edita quatuor millium amplius strages. Et licet sub pugnæ initium Cæsarianis non parceretur, sed multi cum superiores tum inferiores officiales partim trucidarentur, partim sanciarentur: attamen fere nullum hoc damnum videri poterit, si cum clade Suecis illata conferre velis.

Præter Bernhardum Ducem, qui fuga elabebatur, Gustavus Hornius, notissimæ virtutis miles, & Campi in exercitu Suecico Marescallus, Cratzius quoque, Martis ille Cæsarei haud pridē desertor, & diversarum præterea legionum tribuni vivi in potestatem victorum venere. Plures vero, inter quos Marchio quidam Fridericus nomine, vitam cum sanguine in harena emiserunt, cum Cæsarianorum non amplius mille quingenti, post pugnam desiderarentur cui numero ex aliis minorum gentium Præfectis, Ducem Aldobrandinum, Iunioremque Piccolominium, & San-Martinium adjunges. Suecorum rusticorumq; ad decem millia creduntur occisa: omnis enim exercitus Suecici peditatus adeo est dissipatus, ut præterquam per ferarum lustra sese occul-

cultantibus, paucis evadere, sed aut mactari, aut capi, aut Cæsari militare contigerit. Clades hæc ubi Nordlingensium aures personuit, haud amplius pertinaciter cunctandum rati, victorum sese arbitrio permiserunt.

Reconciliatis itaq; Cæsari Nordlingensibus, habitisque Deo pro tanta hac maxima victoria Regis Victoris jussu, per universa castra gratiarum actionibus, omnis exercitus (ubi præfecto Heidelhovero militum tribuno) in tres partes divisus est. Rex cum potiori copiarum parte Ducatui Würtenbergico signa intulit: Manus Italica sub Carolo Lotharingiæ Duce in Alsatiam: Cohortes vero Bavaricæ in Franconiam descenderunt, quarum pars, ut Augustam Vindelicorum occuparet, ibi locorum consedit, quam urbem cum pluribus aliis quantum fame conflictari fecerit, intra sub Martium anni sequentis audiemus. Perlata hæc in Cæsaris aulam insignis, si quæ alias, victoria, universam eam lætitia perstrepere fecit. Magnum ibi celebrari triumphum vidisses: Hymnus SS. Ambrosii & Augustini, suavissimo Symphoniacorum concentui consonantibus tympanis æneis & buccinis, decantatus; cultus etiam Divinus peractus, cui Cæsar ipse cum universa familia aulica interfuit: Quæ dum fiebant, magna præsidiariorum pars sclopetorum ternaria explosione festū hoc triumphale consalutarunt, parato interim in Auratorum Equitum conclavi prandio imperatorio regno.

Verum non aulam modo Cæsaris, sed totam quoque civitatem & templa ejus principaliora, Cathedrale, SS. Stephani, Michaelis, Scoti, B.V. Mariæ, PP. Iesuitarum Dominicanorum, Franciscanorum, Minoritarumq; hæc lætitia pervasit, omnibus omnium civitatis munimentorum displosis machinis, id quod etiam in Hungariæ ac Croatiæ finibus, factum proque Cæsorum in a-

cie militum Cæsarianorum salute non semel sacrificatum.

Post ex antlatam in Nordlingensium agris cladem confusæ Suecorum copiæ ad Francorum vada collectæ sunt, quarum delectus ante patibulariam ibi portam ad molam alatam habebantur numerato adhuc, præter paucissimos pedites, septem vel octo millium accisorum equitatu. Mali autem plurimum hoc ipso civitati Francofurtensi attractum, nec quisquam civium ante portas in patentem campum prodire ausus est, spoliantium furore deterritus. Cui & hoc accessit, quod Civitas magnam pecuniæ vim cogere juberetur, cui non spernendi numeri summam Mercatores addiderunt, ut rebellantium militum animus vel hoc modo pacificaretur.

Hildesianæ obsidionis conditio & status.

Hildesiæ obsidione per anni fere spatium à Suecis quoq; continuata, Ligæ Catholicæ milites in eo toti jam erant, ut obsessos, qui jam, ob exantlata diuturnę obsidionis incommoda, agonizare fere videbantur, vel sublevarent, vel Suecorum ibi hærentium castra diruerent, vel, si aliter fieri nequiret, præsidiarios inde deducerent. Hunc in finem, VII. idus Iulii sub Caroli Friderici Gualdecceri & Scellhameri Præfectorum imperiis, IV. armatorũ millia educunt, quibus quatuor tormentis æneis instructis, Neostadii Leinam trajicientes per moletrinæ cujusdam exustionem sui obsessis adventus indicium dedere. Sueii jã ante de hac impressione certiores redditi, cum vires eorum expiscari non possent, Ericus Andersonius Sachsenstadium cum exercitu concessit, ubi Ligistici in valle quadam objecta, sclopeti ictus intervallo distante structis ordinibus conspiciendas se præbuerunt, observata igitur vicini cujusdam montis comoditate, sua ibi torměta Sueci disponunt, & crebris inde jactibus hostilem equitatum per tres horas lacessunt nullo tormentorũ jactu ab ipsis emisso nec propius ali-

aliquando accedere ausis. Hoc animadverso dux Suecorum equitū legiones in ipsos movent, quas illi tanto impetu excipiunt, ut uno quasi momento devoraturi omnes viderentur.

Sed cum Suecorum exercitus præmissas copias illico sequeretur, & magno animo in ipsas irrueret, fuga saluti suæ consulturi in duos pagos aufugiunt, quorum è priore, quem antea injecto quatuor locis igne accenderant, expulsi, in altero cum templi cæmiterium occuparunt, verum à supervenientibus hostibus corona cincti, pedites omnes aut occisi aut capti. Ex equitatu, etiam quamvis tempestive fugam arripiente, cum Sueci acriter eos insequerentur, admistiq; agricolæ officia strenuè facerent, pauci evaserunt. Ita à Suecis omnia dev. ctorum supellectilia, pulvis instratus, quatuor tormenta ænea, tredecim vexilla equestria intercepta fuere, quadringentis, inter quos tres Legati duo vigilum Præfecti, & alii officiarii erant, captivis factis. Dum hic duraret conflictus, Hildesiensis præsidii Magister facta eruptione deserta Suecorum castra ignibus accendit, & munitiones quasdam, pro temporis angustia, solo exæquavit. Sed Sueci sex horarum spacio vix elapso redierunt, obsidionem continuaturi.

Terruit hoc obsessos, & cum ex immissis ea de causa captivis pugnæ exitum intelligerent, ulteriorem oppidi propugnationem desperantes in deditionis leges abierunt. Imposito igitur Hildesiæ necessario præsidio, Dux Lunæburgicus Bückenburgum movit Cæsarianosq; qui paulo ante locū hunc stratagemate ceperant, occupato statim oppido postquam aqua usum ipsis eripuisset ad arcis quoq; deditionem compulit cum interea Sueci Mindam obsidione tentarent. *Expugnatio.*

Facil ori via Cæsariani Herbipolim & Suinfurtum opp da sui iterū potestatis fecere. Sueci, quos Herbipolenses præsidio alebant, cum de Cæsaria- *Herbipolim Cæsariani sui iterū iuris faciunt.*

 norum

norum forti in se tentanda impressione certiores redditi essent, nec eorum se præsentiæ committere tutum arbitrarentur, loco non ita firmo diffisi, pars in arcem se collegerunt, pars Winshemium festinarunt: quibus ita fuga elapsis, Cæsariani vi in urbem perruperunt. Arci etiam sub initium sequentis anni, de quo infra, deditionis necessitas imposita est & Swinfurtum. Eodem fere modo & Suinfurti res gesta Hujus præsidiarii quoniam frangendis Cæsarianorum viribus in sufficientes se agnoscebant, sponte se dediderunt. Hinc factum, ut loci Præfecto liber cum sarcinis & impedimentis discessus permitteretur, signa vero, quod plerique militum ad partes Cæsaris transiissent, omnia retinerentur.

Heidelbergensium suburb. a Cæsariani o-[illegible]stra insul-[illegible]

In Franconia dum hæc geruntur, Cæsarianus sub Iohanne de Verda miles, VI. idus Novembris summo mane in Heidelbergense suburbium perrupit, & cum equitatus pariter ad Nicrum intromissus esset, subitus in urbe tumultus excitatus, & malleoli hinc inde per plateas accensi sunt. Loci Præfectus cum rem serio agi cerneret, convocatis primoribus Civitatis, fidem ac constantiam eorum tentavit: de qua ubi certus, ad arma conclamari jussit, fulminantibus inter ea ex turribus sclopetis majorib⁹, machinisq; ex arce in suburbium ita sævientibus, ut in publicum prodire, nisi cum periculo, nemo auderet. Erant tormenta Cæsarianorum in suburbii arenario vico ad fusoriam officinam plantata, ex quibus portam mediam vehementer infestarunt, turri etiam adeo concussa, ut non mediocris metus omnes occuparet. Ad VII. idus Novembris, cum gemina vice omnes machinas in urbem exonerassent, magnamque mœnium partem excussissent, armata manu involarunt, licetq; Præfectus, Abel Moda, civitatis & incolarum salutis cura tactus, paciscì cuperet, hoc tamen Iohannes de Verda, nisi arx etiam dederetur, respuere visus est:

est: cujus quoniam vigilem curam gerebat, Moda præsidii Ephorus, ad arma denuo deventum est, quibus constrepentibus Sueci paulatim in arcem concesserunt, trucidatis interim latè per urbem viris ac juvenibus masculam ætatem assecutis, & urbe ipsa tandem, cum tenere eam Cæsarei nescirent, deserta. Inde digressi signa sua Stratæ montanæ intulerunt, qua in vicinia cum rectissime omnia succederent, Hospitia tandem circa Darmstadium legerunt, ad Francofurtenses nonnunquam speculas usque prodeuntes.

Delatum hoc tempore ad Vberlingenses, quod plaustra quædam mercibus Vlmam avehendis onusta haud procul ab ipsorū urbe transitura essent: quod ut gratum erat nuncium, ita & in transeuntium exitium promptæ machinæ. Exeunt itaque, viis occultis insident, insidiantur, erumpunt, aurigas & vectores cædunt, cæsos spoliant, spoliatos enecant, plaustris involant, ac mercibus avide inhærent, quo dum strenuo occuparentur, ecce adjutores ex improviso Duelliani præsidii milites adsunt, mercibus oneratos inter revertendum impedituri. *Vberlinga stratagemate superata.*

Cum itaque summa vi ipsos invasissent, spoliis illico exonerant, exoneratos trucidant, trucidatos relinquunt, onustis involant, diripiunt, multos cædunt, ac ducentos fere capiunt: à quibus cum edocerentur, impressione Vberlingam intercipi facile posse, modo & via monstratis, eandem aggressi sunt. Ad XVII. Calendas Decembris enim Duelliani præsidiarii iter Vberlingam instituebant, & cum multos sibi jam faventium, quos paulo ante ceperant, adduxissent, Vberlingenses suos hos esse commilitones rati, ipsos in urbem admiserunt, qui autem portarum trucidatis quamprimum custodibus, suorum eas militum robore firmarunt, in urbem tota vi perrumpentes: quam cum tremore omnem ac timore repleyissent, direptionibus demum vacare

inceperunt. Quoniam vero urbi propugnandæ impares se sentiebant, periculosa Constantiensium, Bregantinorum ac Lindaviorum vicinitate deterriti, castrum suum, à quo per triduum jam abfuerant, repetierunt. Atque hæc de hoc anno sufficiant. Nunc, quæ præterea notatu & memoratu digna passim acciderint, paucis videamus.

APPENDIX AD ANNVM M. DC. XXXIV.

1. Canis Marinus in Albi ad Dresdam capitur, mense Martio. 2. Guilelmus Hassiç Landgravius Galliç Regis Marescallus constituitur. 3. Portenta in Borussia observata, & diversis aliis in locis, Majo, Iulio, Septembri. Conventus ab inferioris Saxoniæ Principibus celebratur, Halberstadii ineunte Februario, Alius Francofurti ad Mœnum, Martio. 4. Henricus Comes Montensis in crimen læsæ Majestatis condemnatur. 5. Mosci à Polonis vincuntur, ipsisque deditionis articuli præscribuntur, Februario, Pax inter Polonos & Moscos constituta. 6. Hannibal Baro Schauenburgensis defungitur, Martio. Iohannes Fridericus, Slesvigiæ & Holsatiæ Dux, Archiepiscopus Bremensis, Septembri. 7. Arescoti Dux Regi Philippo Statuum Belgii adversus Hispanos detegit. 8. Szehinius Mosi Generalis Locumtenens securi percutitur, Moscoviæ Aprili. 9. Moscovia Vrbs diversa damnosa valde incendia patitur. 10. Gustavi Adolphi Suecorũ Regis exequiæ, Stocholmiæ Iunio. 11. Galli oppidæ La Mothe in Lotharingia potiuntur, Iulio. 12. Horrenda tonitruorũ tempestas Dusseldorffii, mense eodem. 13. Famosi quidã libelli Madriti in Hispania concremati, Otto Ludovicus Rheingravius belli Dux Suecicus, Octobri. Franciscus Iulius Dux Saxo-Lauenburgicus, eodem. 14. Christianus V. Daniæ &c. Princeps, & Magdalena Sibylla, Saxoniæ

pen-

Ducissa fœdere matrimoniali junguntur, Coppenhagæ Octobri. 15. Conventus Wormatiæ habitus. 16. Paraiba Brasiliæ urbs ab Hollandis expugnata, mense Decembri.

Herbipolensi urbe intercepta, etsi arcis illius præsidiarii, quorum utrorumque cura Ioanni Iacobo Comiti Turrensi comissa erat, tales se gererent, ut de ipsorũ fortitudine ac propugnandi alacritate, quam quocunq; in occasione p æstiterunt: detrahi non posset, nihilominus tamen hic parum officientes, non quidem metu cuniculorum C pulveris tormentarii vases perfectorum succendendorũ, aut annona vini ve inopia quarum rerum abundantia adhuc erat,) sed lignorum penuria, ac militum catenatis laboribus exhaustorum defectu, cum Cæsarianis transigere coacti sunt, pactis hisce conditionum articulis. I. Comiti Turrensi cum suis & impedimentis liber, exitus permitteretur. II. Ducum Bernhardi & Ernesti ministri quicumque, cum omnibus suis & familiis & pertinentibus, additis etiam absentium bonis, dimitterentur. III Quibuscunq; Officialibus & militibus, concessis sex machinis turmalibus, optime armatis discedere licitum esset: deficientibus equis naves substituerentur, atque universum præsidium hoc aut Ascibargium aut Miltebergam tuto deducerentur. IV. Nemini aut officialium aut militum nec verbis nec factis inter discedendum incommodaretur, sed omnes cum sufficienti Comitatu in locum tutum, quem ipsi sibi denominaverint, traducerentur, assignatis in via hospitiis tolerabilibus. V. Supra nominatorum Ducum bona quæcunque propria in arce deposita asportari permitterentur, aut inviolata reservarentur: merces exterorum, item Reverendissimorum Bambergensis & Herbipolensis Episcopi res quæcunque & ipsius subditorum intactæ relin-

quererentur. VI. Comes Turrensis, loco hinc quondam præfectus, arcem cum omni ejus munime, item annonam, omnes, præter supra dictas sex, machinas & tormenta fideliter & absq; fraude traderet, dimissis prius omnibus Reverendissimo Episcopo fidelibus jam adhuc in castro detentis. VII. Vtriusque Bambergensis & Herbipolensis diœcesiū archiva & litteralia documenta ante discessum, salva atq; incontrita restituerentur. VIII. Ratisponensium Episcopus ejusque Capitulares, cum captivis omnibus Ratisponæ illuc deductis, & quibusvis pertinentiis, in libertatem assererentur. Quibus pertransactis, decimo quinto tandem Calendas Februarii Castrum hoc ab hostili Suecorum præsidio ex omni parte liberatum.

Lunaburgicus Nyenburgum urget, Mindam occupat.

Nyenburgi in Westphalia obsidionem tum temporis Lunæburgici Hassiacorum viribus associati acriter urgebant, nec quidquam, loci ejus capiendi desiderio, intermittebant, siquidem & propterea magni fierent apparatus bellicæque præparationes, & loca quædam vicinior a præsidiis munirentur. Hinc etiam Minda ab iisdem expugnata, quo facto, cum Dux Lunæburgensis Georgius hybernorum descriptionem confecisset, VI. idus dicti mensis fidem sibi dari à Mindanis petiit, quam cum juramento roboratam accepisset, ubique providisset, illinc ad exercitum rediit. In agro Norico Altorffii Præfecto per exploratores renunciatum, Cæsarianorum aliquot cohortes in vicinia hospitatum advolaturas quo cognito, sub IV. idus ejusdem, validam militum suorum manum ulterius exploratum misit, qui sclopetario quodam partium Cæsaris capto ab eodem edocebantur, Cęsarianis his manipulis, exacta Angelovalle nocte, Hersprnccam inde moveri, in mandatis datum esse. Quod cum Præfecto retulissent, assumptis in prius agmen quamprimum L. sclopetariis & equitum parte

Cæsarianorum vires accisa.

numerosiore citato itinere ipsos insecutus est. Quandoquidem vero Cæsariani, mutatis ea nocte consiliis, redierant, nec Sueci tanto se periculo credere, subsidiis destituti, audebant; cum triginta adhuc equitum rebus in auxilium attraxissent. Wendelsteiniana in arce collectos, agmine facto obruere, primariis Cæsarianorum Officiariis fere omnibus interceptis, quibus accedebant sexaginta tres equi ac vexilla tria, Altorffio postmodum cum opimis aliis quibusdam spoliis illata. Augustanæ vero obsidionis, cujus in superioribus mentionem fecimus, circa id magis magisque cumulabatur, miseriis eoque angustiarum civitas illa redacta, ut post exigui temporis interventum ad deditionem, tanquam sacram rerum desperatarum anchoram refugeret.

Bambergerus Philippi Castrum strategemate recuperat.

Cum anni hoc noviter ingressi tempore, Cæsariani in belli ad Rhenum lateque circum negotio felices adeo progressus fecere, ut Fortuna eos pedissequa uti dixisses. Præter enim alia, quæ tum ferro tum verbo, parvi temporis inter cursu munimenta, arces & oppida ad Cæsaris obsequium redux erant, Philippi quoq; castrum, munitissimum ad Rheni fluenta transitum (cujus interceptioni Sueci, quam diximus, biennium fere impenderant,) ejusmodi stratagemate recuperarunt. Subornabat Caspar Bambergerus, loci hujus nuperrime Præfectus Cæsareus, ingentis roboris milites, sibi fidelissimos, quos indutos obsoletis ac rusticis, asciisque ac securibus instructos pedetentim in urbem præmisit, ut res omnis generis victui quotidiano necessarios apportando venundationem mentiti, eo facilius admitterentur. Abeunt igitur, veniunt, admittuntur, in urbe pernoctant, hic per hospitia diffusi, quod cum indagasset Bambergerus, Nono Calendas Februarii, horis secunda & tertia matutinis, adjutus unius cohortis militibus munimento propinquat, cujus quoniam optime noverat

situm, accessibili quodam in loco palos sub aqua terræ infixos extrahi mandat, ut transiri rediri-que absque obstaculis posset: quod ubi operi datum, applicatis vallo non ita in altum producto scalis muralibus, furtim illud & sine omni strepitu conscendi superariq; assibilat, quo cum venissent priores, cæteros desiderio in auxilium exspectantes sub ipsorum adventum toti se negotio expediundo accinxerunt.

Nunc igitur in vallo stantibus Bambergerianis, classicum cecinit, ad cujus strepitũ Germani citi quidem in arma feruntur, sed non satis cito: quos dũ Cæsariani trucidant, subornati interim milites ad portas prorumpunt, asciis & securibus vineas effringentes, quarum unam cum ita patere fecissent, ut una equitum sclopetariorum turma per eam admitteretur, res demum serius agi cœpit, Gallis sub id in arcem uno agmine convolantibus, cujus Cæsariani portã cum tormentis adeo quaterent, ut insequente statim die eam expugnarent, labori jam ex parte finis impositus est, Gallorum Præfecto cum potioribus officialibus captivis Heilbronnam inde traductis.

Pecunia & apparatus bellici in illo reperti. Erant spolia vere opima. Omnis res tormentaria, centum & duodetriginta machinis bellicis omnium generũ constans: tercentena saccorum hordeo, avena, aliisq; frumentis plenorũ millia: sexdecies centena Coronatorum millia, in exercituum stipendia destinata: quadraginta millia nitrati pulveris vasa: duodecim millia saccorum sale oppletorum: centum millia saccorũ farina, tandemq; magna vini copia & alia mobilia illuc comportata. Gallos vero fortuita hæc hostium impressio adeo perculerat, ut quid hac in re faciundum esset, consilii nihil viderent, nisi quod talionis jure, sic ubi fieri posse, agere cogitarunt.

Bambergerus Spirenses de deditione urbis Nec etiam Spirenses hac novorum hospitum vicinia lætati, boni quippiam sibi promittere volebant, veriti, ne de suo corio proxime ludatur,

tur, & proximi jam ardente pariete, nunc etiam *sibi facienda* res sua agatur, quod etiã factũ: dum effecta feli- *convenit i pe-* citer in Vdenhemiũ seu Philippi Castrũ impres- *tit.* sione Bambergei' tympanistã mitteret, qui, quarumnã partiũ esse velint, rogaret, atq; de hoc catechoricã referret responsionem. Hunc cum Cæsariani, qui à mandatis Iohañis de Verda pugnabant, Rhenum trajecti in itinere exciperent, urbemq; eandẽ de deditione, petito responso, solicitarent, ad transactionẽ Civitas quamprimum concessit, quã sequentibus capitibus. IV. Nonas *Deditionis ca-* Februarias absolvit. I. Senatui ac toti civitati, *pita.* Ecclesiasticis & Politis personis, liberũ religionis exercitium; Assessoribus itẽ Imperialis C. & Religiosis omnia ac singula privilegia salva relinquerentur, nec cõtra ea quidquã tentaretur. II. Præfectus, ejusq; præsidiarii Cæsareæ Regiæq; Majestatũ nomine constituerentur. III. Com̃ ssa hinc inde nullo unquã tẽpore vindicarentur: Ius emigrandi cuivis liberũ esset, migrantibus, si petant, salvi cõductus litteræ non denegarentur. IV. Militibus hospitia distribuerentur, præsentib. Præfecto & Senatu, aut ipsius subdelegatis, nec civitas præsidii multitudine gravaretur. V. Direptiones, exactiones violentæ ac turbatione cĩviũ sub vitæ capitisve discrimine fierent; siq;, his nihil põderatis, uni aut alteri vis intendatur, querela ad Ephorũ delata, pœna de eo digna illico posceretur datoq; exemplo alii deterrentur. VI. Officialiũ ac militũ sustentationes ultra Cæsareã ordinationẽ non extenderetur, nec, præter salẽ, acetũ & candelas, quidquam posceretur. VII. Præsidium in urbe non diutius, quam pax constituatur, relinqueretur, qua constituta ac confirmata, sine omnium damno reduceretur. VIII. Archiva, documenta & quæcunque scripta alia Imperialis Cameræ, Religiosorum item & Senatus integra conservarentur. IX. Senatus ac universa civitas, eo quod devotioni Cæsaris se submisissent,

sub

ſub patrocinio ac tutela ipſius armorum defendenderentur, nec cujusvis injuriæ aut incurſioni patere permitterentur.

Conventus Benshemii inter Gallas & Suecas habitus.

Hocce apud Spirenſes ſtatu Sueciæ regni Cancellarius & Bernhardus Dux Saxo exquiſito Nobilium procerum comitatu ſtipato, ad Nonum Calendas Februarias Wormatia moventes Benſhemium, ad Gallicos ibi comorantes Duces profecti ſunt, cumque jam Rhenum trajecti eſſent, à Regis ibi Galliarum Legato, Grangio, quem unius cohortis ſelecti equites comitabantur, digne excepti ac Benshemium uſq; traducti ſunt, cujus viam itineris ubi ſuperaverant, urbique jam propinqui conſpiciebantur, Brecius Marcſcallus in occurſum exiit, egregium in equis Comitatum ſecum adducens, quem Senior Marcſcallus poſt ſemihorum ſequebatur, penſili curru advectus, qui cum ſe invicem ſalute impertiiſſent, veſpere illo quieti relicto, altera poſt die conſilis contulere, ac de præſenti tunc rerum ſtatu novæ deliberationes inſtitutæ.

Braunfelſia ſtratagemate invaſa expugnatur.

Cum Fuſcæ Rupis munimine, Braunfelſia Germanis audit) varie interim belli fortuna ludere videbatur, ipſo nimirum nulli certo Domino relicto, quod cum facili deditione Cæſariani caperent, graviore impreſſione per ſtratagema ſcilicet Sueci receperunt. Nam ubi ad V. Calendas Februarii, Duce Ludovico Henrico Comite Naſſovio cum legionum aliquot copiis ſub diluculum matutinum, impetu facto irruerant, poſtquam per ſemihoram pertinaciſſime oppugnaſſent, ſuperiores facti tandem, arcis præfectū Schildium Locumtenentem, tres centuriones, quatuor ordinum ductores, ſex ſigniferos, ducentos præſidiarios, cum Schellhāmeri & Steckenbergii Tribunorum uxoribus ac liberis capti, quinquaginta feriente irruptione conciſi ſunt, ſex vexilla, aliquot machinæ interceptæ, arxque duabus horis direpta eſt, quam Comes valido munitam

præ-

præsidio Locumtenenti suo Sebastiano Piscatori propugnandam commisit.

Galliarum Regis diversæ legationes.

Perlato etiam in Galliam, aulam vero inprimis regiam Parisiis, de erepto iterum per Cæsarianos munitissimo Philippi Castro, rumore, plurimorum animi subita alteratione confundebantur, quam ut componeret Rex, bellicis de re institutis deliberationibus, diversas legationes, Feuquierium quidem in Germaniam; Thuanum, celebris illius Historici filium, Constantinopolim; Dominum Seneterrensem in Angliam; Belleurejum Venetias; Claræmontium in Belgium; Cardinalem Lionjum Romam; cursoremq; publicum Dresdam ad Gallicum ibi agentem Legatum, dimisit.

Lotharingiæ Ducis in Alsatia successus.

Sub ineuntem Februarium Lotharingiæ Dux cum quindecim turmarum commilitio Gomerana arci in Alsatia probe munitæ se offundebat, cujus præfecto Gallo, forti ac magnanimo viro, cum deditionem imperasset, responsione cõfusus ab arce discessit. His tamen ipsis minis munimenti Rufacensis propugnatorem iterum Gallum cum perterruisset, loco in deditionem accepto ipsum cum præsidiariis Colmariam deduci mandavit, qui ibidem præmii loco, ob arcem tam leviter hostibus traditam, capitis à cervice revulsionem sustinuit.

Hoc dum in Alsatia faciunt Lotharingi, Cæsarios interim, qui in agrum Francorum late excurrerant, circa Francofurtum cædibus & rapinis omnia replere, vicinisq; locis damna ingentia incolis dare vidisses, qui cum Dipurgum occupassent, eidemque adstructa molendina milite suo firmassent, ut Suecorum incursiones inde protuendo impedirent, ad Würtenbergicum Locumtenentem Pfiaunerum de hoc perlatum est. qui XV. Calendas Martii in molendina ante oppidum irruens, cæsis aliquibus, ac reliquis in oppi-

oppidum fugatis, Sueci præter annonæ copiam DCCC. ovium gregem abegerunt.

Spira Cæsaria nis iterum eripitur.

Fortuita Castri Philippici expugnatio Gallos rebus suis cautius providere facerat, quorũ Tribun' Esbronius cum post deditã Cæsarianis Spirã, ejus recuperandæ causa omnes nervos intendisset, quo damnum in tanti munimenti amissione ex parte resarciret, quater mille cum peditũ tum equitũ copias sibi submittendas à Bernhardo Saxoniæ Duce petiit. Postquã igitur his tantis Suecorũ auxiliis munitus Spirã nova quatuordecim circiter dierũ obsidione pressisset, quo tempore non solũ pons navalis divulsus, copiisq; submittendis auxiliarib' aditus per expugnationẽ munitionũ Rhenanarũ præclusus; sed etiam quinq; in mœnibus ruinæ ac tres cuniculi facti sunt, colloqui tandẽ obsessi petierunt. Quibus cum responderetur, serius quidẽ colloquiũ peti, ꝙ tamen, ut Imperii archiva, & tã Cameræ Assessorũ, exulũq; quã aliorũ innocentium vitæ parceretur, admitti deberet, si Suecorũ Gallorumq; Ducũ arbitriis sese permiserint. Quoniã vero Cæsariani Duces hoc ipsum existimationi suæ minus cõveniens videbatur, ac proinde auribus lupũ tenentes cunctabantur, mœnia tormentorum tonitribus fortius pulsare Sueci cœperunt, qua vehementiori oppugnatione exterriti obsessi, petitis in aliquot horas induciis, eo tandẽ vespere transactũ est, milite Cæsariano ad Suecorũ partes transeunte. Solus vero è captivis (quorũ in numero Metternichius Heidelbergensis quondam Administrator, Comes Hartenbergius, Fuggerus junior, & Pappenheimianæ Prosapiæ quidã Comes) Hartenbergius Comes est dimissus, ea quidẽ cum conditione, ut Vdenhemii quondã Præfectus, inde captivus Heilbronnã abductus, libertati quoq; restitueretur: cæteri omnes Wormatiã in captivitatem protracti. Durante Gallorum hac & Suecorũ repetita obsidione, cujus finis in Quartum

idus

idus Martias incidit, machinæ bellicæ millies trecenties tricies quinquies hostiliter in urbis mœnia detonuere, illis circũ circa dirutis fœdissimè. Biduo ante suburbia vi & impetu superata sunt, numeratis interfectorũ ea occasione, præter celebrem illũ Budissini quondã ac Ratisponæ Præfectum Goltiũ, circiter quadringentis, & pro ædium direptionibus ingens aurum pactum, urbe postmodum numeroso præsidio firmata.

Quibus ita vix peractis Trevirorũ Augusta ad Mosellam insigni quadã Hispanorũ impressione domita est, idq; septimo Cal. April. peractũ qui ubi sub auspiciis Generosi Embdani Comitis, Ducat⁹ Lutzenburgensis Gubernatoris, & Caroli Metternichii, cũ ter mille armatorũ exercitu navibus advecti venissent, portis & militũ & crepitaculorũ violentia reseratis, Gallicũ præsidiũ ex millib⁹ ad ducentos dederunt, & Electorẽ ipsum cum primariis Officialibus captivos tenuerunt, quem cum aliquandiu reverenter custoditũ habuissent, Bruxellas, inde Gandavũ abductus, est, honore tamen ipsi ubiq; in viis à præsidio adjuncto, & hoc eminentissimi Cardinalis Ferdinandi & Hispanorum Infantis jussu, habito. *Trevirensis Elector capitur.*

Sub id Croatarum in Hassiæ Principatu hostili modo crassantiũ furor magna ex parte concisus est. Nãq; in coëuntes Neostadii ad Amœneburgũ cum legione una Ligisticorũ equestri Hassiaci de improviso vehementissimũ impetũ fecerunt, imperia tunc quidẽ milib⁹ Tribuno Berghauero, & Dalvico, qui ex Zigenhaina CC. pedites adduxerat. Cęsi sunt Croatarũ Cęsarianorũq; plurimi, capti vero eorũ Duces, qui alicuj⁹ existimationis videbantur, & præter DC. stratos probeq; instructos equos prædæ nomine Cassellis illati. Adhæc XII. Cal. mẽs. pręmemorati, Martis Hassiaci Locũtenens Comes Ebersteinius, cũ DC. equitib. & peditib⁹ CD quib. sex Eschvvegianę cohortes se adjunxerãt, Croatarũ stationes in utraq; Seha pagis *Croatæ & Ligistici in Hassia male tractati.*

posi-

positas adortus est: quorum cum duæ legiones duodecim signorum essent, fortiter quidem hostibus se objecerunt, irruentibus autem in hospitia Germanis interneciore deletæ sunt, Duce ipsorum Stephano Iloio summo Legato glande plumbea caput percusso. Wetteraviam tunc temporis Cæsariani per infestam reddidere, ex qua cum iteratas in Rheingaviam excursiones facerent, rusticorum auxilio eam sine fere negotio suæ potestatis fecerunt, Suecorum ibidem diversantium plerisque aut deletis aut captis.

Augusta Vindelicorum in Cæsaris gratiam recipitur.

Quæ dum per Hassiam & in Rheni vicinia geruntur, Augusta Vindelicorum interim summa & vi & miseria coacta, deditionem Cæsari fecit: aditu enim supra biennium, præcipue vero post Nordlingensem, ut supra diximus, cladem, intercluso, eo angustiarum atque inopiæ civitas redacta, est ut, compulsis jam ad inhumanos cibos incolis, an Samaritana, Hierosolymitana, Saguntina, num vero Augustana fames & afflictio major fuerit, à multis adhuc dubitetur. Hac igitur compulsi bulimia, cum de clementissimi Cæsaris gratia certiores essent. Ducibus ipsius urbem humiliati dedidere, mense nimirum Martio. Hoc itaque jam exituro, præsidium Suecorum mille ducentorum militum per portam Goginganam egredi cœpit, Duce Præfecto seu loci quondam hujus Gubernatore Winckelio, & militum Tribuno Ermesio, qui CCCC. partim ægrotos, partim vulneratos milites, juxta decimi septimi transactionis articuli concordata, donec pristinæ Sanitati essent restituti, reliquerunt. Hinc generosissimus Otto Henricus Fuggerus præsidii Ephorus lociq; Præfectus constitutus, urbem ingressus, & binas legiones peditum sub imperiis Schnetteri ac Lombardi Tribunorum adduxit.

Coburgense munimentum quoq; deditur.

Munimentum Coburgense, longo jam tempore per Lamboiani Baronis milites obsessum, eodem quoq; mense deditionem paciscebatur,

præ-

præsidiariis, conscripta quatuordecim articulorum transactione, inde dimissis. Circiter hæc gesta Vlmenses in quendã Croatarum Tribunum, qui aliquandiu weissenburgensibus aditum intercluserat, hisce vero diebus cum CCC. equitum suorum non procul ab Vlma multo accolarum spoliis oneratorum diversabatur, ad Tertium idus Martii eruptione facta, majorem eorum partem oppresserunt, reliquos fugarunt, cum Tribuno autem captivo, spoliis amplis tricies mille Imperialium pretium excedentibus, binis, equitum signis in urbem redierunt.

Nec vero, qui Moguntiam præsidio tenebant, Sueci interea desides postquam wisbadium impressione invasissent, multos è duobus Beninghusii legionibus prætorianis & XXX. sclopetariis ibi hospitantibus, fervente erruptione straverunt, Locumtenentem quendam, duos equitum præfectus, totidem legatos, duos signiferos equestres cum omnibus Officialibus; itemque centum equites captivos una cum dupl ci vexillo, Generalis ipsorum tympano, omnibus præterea equis & impedimentis Moguntium deducentes. *Wisbadii opprimuntur Böninghusiani.*

Paulo post quidam hac ipsa in urbe comprehendebatur, quidam suspicionem proditionis cum Cæsarianis in Rheingovia, de Statu præsidii Moguntini aperiundo, initæ incurrerant. Quippe conventum inter illos ferebant, ut quisq; incolarum eo vespere, qui Pascha præcederet, militem suum ad cœnam invitaret, ac demum vino probe madidum trucidaret, posteaque Cæsarianum præsidium immitterent. Hanc vero universam fabulam Rusticum quendam male sibi propterea conscium, & portam attonito similem penetrantem vultu prodidisse garriunt: examinatum enim sponte fassum socius, unaq; ex Antlavii quendam Ministerio & duos caussidicos hujusce participes facinoris indigitasse. Caussa igitur *Executio Moguntiæ.*

tur

tur examinata & cognita, minister, rusticus & Procurator Froscius in publica fori area capitis discrimen subiere, Froscii corpus quadrifariam partitum & juxta quatuor urbis portas erectum; rustici rotæ impositum, caput palo fixum, Antlaviani autem ministri sepultura honestatum est.

Eschvvegiani Croatis incommodant.

Inter Cæsareos & Suecos varii subinde miscebantur conflictus & pugnæ velitares; quippe Corpusius, Forgatsius & Plascovitius, Croatarum tribuni, Eschvvegiano præsidio insidias struere laborantes, cum exiguo suorum militum ducentorum circiter manipulo ante oppidũ sese conspiciendos obtulerunt. Suboluit dolus Eschvvegianis, propptereaque cautius se ipsis, à tergo scilicet scloppetariis aliquot in diverticulo quodã relictis, offerunt, atq; enim facta eruptione Cæsareos in fugam vertant. Cernentes autem hoc tribuni Croatici, curriculo Eschvvegianos denuo aggrediuntur, qui tanquam fugientes non procul à diverticulo recedunt, quos cum Cæsariani citatis equis insequerentur, hoc ipsum magno cum suorum dispendio fecerunt. Nam non solum multis in congressu hoc occisis, sed & ipso Plascovitio Tribuno perfosso cessim ire coacti sunt. Quam in suorum stragem Croatæ ne inultam relinquerent, quatuordecim in vicinia pagos admotis facibus excesserunt.

Legio Tribuni de Spaigne per Suecos concisa.

Aliis viis Tupadellius, edoctus Cæsarianarum partium Tribunum de Spaigne cum suæ legionis commilitonibus in pago Sveygera à dicto, qui procul haut ab oppido Sunthemiano distat, hospitari, ad ejus machinationes explorandas, Calendis Maii Legionem Rosianam emisit, sed quamprimum, supervenientibus magno numero Cæsarianis retro in fugam acta est. Instaurata autem per hostes, pugna ab Hoffkirchianis, Tupadellianis & Zillharticis

copiis

copiis ita rejecti sunt, ut non solum fugam itidem capessere cogerentur, verum etiam non levi suorum accepta clade multarentur, hostibus ad quingentos equos in prædam relinquentes. Signa tria Spiram translata sunt, in quorum uno Electoris Bavarici insignia aversa facies recta autem B. V. Maria depicta conspiciebantur, reliqua duo picturæ nihil ostentabant.

Hanoviensis præsidii excursiones Cæsareis damnosæ.

Hannoviense quoque præsidium Cæsarianorum per Wetteraviam vires non leviter circumcidere animadversum. Hoc ipsum ad undecimum Calendas Maii tentans eruptionem, per agros Mœno conterminos, de legionibus Raahaupti, Tyllii Iunioris & Hafenbenii non paucis interceptis, cum unius equitum magistri supellectilibus, quæ septem Imperialium millibus redemisset, Hanoviam rediere.

Adhæc Hanoviensis munimenti Præfect', Ramsayus natione, Scotus vir cujus in bello peritiam, & in inveniendis stratagematibus insignẽ calliditatem in sequentibus merito mirabere, Spario Tribuno Cæsareo, cum sua legione Stadii Wetteravorum subsistenti, Iacobum Hanoviæ Comitem, cum numerosa præsidiariorum manu immisit, qui superata ignium crepitaculis municipii porta, obvios quosque in furore corripuerunt; curribus & sarcinis diripiendis postea insultantes, spolia sibi, quæ visa sunt commodiora, legerunt, quibus cum & abductis ducentis equis Hanoviam itinere retrogrado concesserunt, à duabus equitum Croatarum legionibus in via per duas horas, sed inutili successu præditi.

Francofurtenses equites rem bene gerunt.

Francofurtenses quoque equites (quorum provincia erat, aditus & vias ad urbem, quo tutiores essent, obequitare) non solum ad

Cron-

Cronbergam quosdam straverunt, verum etiam Bonamesii, loci mille passibus à Francofurtensibus distante, equestrem quondam Præfectum, qui se Finckum nominari volebat, cum adjuncta equitum cohorte oppressere, quorum è numero septem cum occidissent, septemdecim, inter quos vice-præfectus equitum, vigilum quidam Magister, Castrorum metator & ordinum Ductor postremus in urbem introduxere.

Weida & Erpachium expugnata.

In superiori Palatinatu Cæsariani interim Weidam vi expugnarunt, & postquam cum civium tum militum aliquam stragem edidissent, reliquos cum ipsorum Præfecto Ambergam deduxerunt. Erpachio etiam Vlmensis districtus arce, quam cum ter mille armatorum exercitu, & tribus tormentis obsederant, Austriaci potiti sunt. Præfectus arcis, & XL. milites ex Vlmensi præsidio primo quidem, acriter sese opponere audebant, viso autem Cæsarianorum ad oppgnandum fervore, milites sepositis armis Præfecto pare e amplius recusantes, cum victuris pacti, præstitoque militari sacramento, Martem Cæsaris secuti sunt.

Pacis inter Cæsarem & Saxonem Pragæ constitutio, & quibus cum conditionibus.

Inter hunc & Saxonem altas jam Concordia egerat radices: cum Elector pacem urgens, & Cæsar amans, per Legatos agerent, & Pragæ tandem mense Majo convenirent. Conditionibus, si Cæsarem æstimes ut victorem, minus dignis: si tempora, quibus contractum, necessariis. Religionis indulta libertas, & omnia in eum, quo anno M. DC. XXVII. mense Novembri fuere, statum revocabantur. Ad quadraginta porro annos sic permansura: in æternum interim amicabili quadam compositione, componenda dissidia. Pacis vero hisce legibus non modica Protestantibus accedebant: nec contemnenda ecclesiastica bona Episcopatus & Archiepiscopatus concedebantur: victoque similior erat Cæsar, qui vicerat. Sed eo tot male compulerunt, & no-

vis

vis motibus illi, qui amplius quam simplici Christiano nomine gloriantur, cogebant. Cæterum hoc quoq; contractu Cæsari tradebantur exercitus, quibus Imperii hostes Germanico pellerentur solo. Durum hoc erat Protestantibus aliis nomen: itaque accommodare se malebant, & Pragensi obedire contractui, quam Imperii hostes audire. Ita Elector Marchio Brandenburgicus & Vinariensis, Lauenburgici, & Lunæburgenses Duces.

Megapolitanis Ducibus Cæsar clementer ignovit, & Ducatum Fridlandi perfidia & cæde ad se iterum devolutum, liberaliter restituit. Civitates Imperiales Principes illos sequebantur, & admissa pace Norimberga, Vlma, Francofurtum. Cæsari se submiserunt. Quamvis autem Protestantes aliqui, Catholicique Principes has pacis leges indignarentur, incredibile tamen dictu est, quam exhaustæ Germaniæ vulgus dulcissimæ pacis nomen libenter audiret: utpote cujus magis intererat, cum à victoribus simul & victis misere spoliaretur.

Liga Catholica milites Gelnhusii opprimuntur ab Hanoviensibus.

Ramsayus Hanoviensis Præfectus, sub id tempus per exploratores cognitum acceperat, universum exercitum Catholicũ, sub Comitis Mansfeldii imperiis Wetteraviam deseruisse, relicto Gelnhusii militum tribuno Hasenbenio, cum undecim equitum & gemino peditum signis. Hos itaque opprimere allaborans, Comiti Hanoviensi Iacobo negotium reiq; hinc gerendæ provinciam demandat, qui assumpto militum tribuno Burckersdorfio, & Bilauco Legato, cum DC. peditibus & multis equitibus voluntariis, ad quintum idus Iunii, hora septima vespertina iter ingressus, cum sequentis diluculi aurora ad urbem accessit. Postquam ergo portam illam, quæ civitatem & arcem interjacet, machina murali comminuere suos jussisset, re feliciter succedente & porta comminuta, cum copiis adjun-

ctis illac perrupit, & profligata una equitum turma, quæ ibi in excubiis agebat, arcem & denique turrim, ex qua Cæsariani fortissimè propugnabant, quoque aggressus est.

Vi itaque ea aperta, quotquot inde propugnarant, captivitatis jugum subierunt, milites etiam in civitate maxima ex parte ferro concisi. Quibus adeo feliciter expeditis, mortuis & captivis spoliatis, portis exustis, vallis item & munitionibus solo adæquatis, cum plurimis captivis, octo vexillis erectis, & duobus scissis, spoliis amplis & opimis, item curribus omnibus, armis & equis, quorum numerum sexcentos excessisse ferunt, ad Hanoviensium stativa retrocessere.

Rerum à Cæsarianis ad Rhenum gestarum status.

Collectis interea in Ducatu Würtenbergensi & ad Rhenum Palatinatu omnibus Cæsaris copiis, primarius ipsius Dux & Locumtenens, Comes Matthias Gallasius Heidelbergam versus iter instituit, atque in conterminis ipsi agris sua metari castra satagit. Hæc Heidelbergensis Gubernator, Abel Moda, cernens, & quod validissimo huic exercitui nullo modo resistere possit, animo perpendens, cum omnibus præsidiariis ex urbe in arcem se contulit, cui postea Cæsariani undiquaque aditus præcludere laborarunt.

Verum in vanum se laborare videntes, motis inde castris Manhemium concesserunt, cui cum itidem vias obstruere pararent, pontem simul exficere cœperunt. Quod dum faciunt, Bambergerus Vdenhemiani munimenti pervigil Custos, C.D. milites Rhenum pontonibus trajecit, quibuscum munitionem Suecorum quandam invadens, feliciter occupavit; cujus rei successus hostes adeo terruit, ut de hoc certiores facti, Spira, Landavia, Sebusio, Neostadio, Germershemio & aliis quibusdam locis relictis, Wormatiam se conferrent.

Hanc

Hanc nacti occasionem Cæsariani pontem, in cujus reparatione totam hyemem consumpserant, Spiræ perfecerunt. Ad XI. Calendas Iulii totus peditatus majori ex parte pontem transgressus est, Gallasius autem cis Rhenum adhuc Hockenhernii nocte extracta altero mox die copias secutus est. Nono ejusdem Frideshemium oppidum cum arce, facta transactione, intercepit, sequenti autem die ad Wachenhemium consedit, castris ibidem metandis commodum locum circumspecturus.

Illuxerat jam Iulii mensis dies secundus, cum Gallasius Wormatiæ (quæ civitas duabus legionibus tribunorum Canofskii & Holtzii, præsidii loco, muniebatur) deditionem imperaret, & ad pacem accipiendam serio cohortaretur; cui tamen Wormatienses non semel refragati videbantur. Hoc autem, quod diximus, instantius petente Gallasio, missi sunt. Senatus nomine, qui significarent, Civitatem hunc jam antea sibi proposuisse, paci inter Cæsaream Majestatem & Saxoniæ Electorem constitutæ subscribere, verum præsidii metu non potuisse. De hoc cum præsidii Ephorus Holtzius resciret, rebus suis tempestive consulendum ratus, cum Cæsarianis militari quoque modo transegit, suisq; cum militibus, impedimentis ac supellectilibus urbe cessit, quam Cæsariani centũ quadringentorum militum præsidio illico occuparunt. *Wormatienses paci Pragensi quoq; subscribunt.*

Bernhardus adhæc Saxoniæ Dux cum equitatu suo in Bipontini ditionem secessit, ubi vires suas Gallorum peditatui adjunxit: Cæsariani autem interea Oppenhemium, Bingium, Baccharacum occupantes, de Moguntia ac Francothalio obsidione cingendis consilia egerunt. *Bernhardus Saxo Francis jungitur.*

Quibus ita evenientibus, Beninghusius omnes suas copias, quas per Waldeccensem *Beninghusius feliciter bellat.*

Comitatum dispersus habuerat, & septem legionibus constabant, contractas Villungam inferiorem versus traduxit, quo in loco quoniam Giessii militum tribuni cohors prætoriana hospitabatur, oppidumque pertinaciter, sed frustra, propugnare conabatur, superatis à Beninghusiano milite mœnibus, omnia direptionibus ac spoliis patuere, omnisq; pecus, ex qua oppidani maximam partem vitam trahebant: abacta est. Movens igitur ex eo loco Beninghusius, Fritzlariam procedere sibi proposuit: fama vero volante, Melandrum Hassiacum Locumtenentem Generalem, octo qua equitum quæ peditum legionibus stipatum Gutenbergam usque cum primis signis venisse, hospitiis prioribus repetitis, Suinburgum properavit, omnes vero currus spoliis onustos Amœneburgum convehendos mandavit. Suinburgi Præfectus cum deditionem facere tergiversaretur, Beninghusius oppidum subjectis ignibus evertere cœpit, cumque flamma & incendium arcis quoq; ędificia corripuisset, tunc demum Hassiaci pacisci cœperunt, qui sine ullis armis, baculos duntaxat decorticatos manibus gestantes, ægre dimissi sunt.

Lutram Cæsaream stricto ferro domat.

Posthæc quia Bernhardus Dux Cæsarianorum viribus frangendis longe se imparem sentiebat, cum exercitu suo Wormatia (uti d. estū) Lutram Cæsaream, Bipontum & Metim versus pergens, cum Gallica se ibi manu sociavit. Hoc vero cognito, Gallasius pedem quoque Cæsaream Lutram protulit, quam cum aliquu obsidione macerasset, tandem decimo sexto Calendas Augusti, uno eodemque impetu superavit, trucidatis præter præsidiarios, qui ex legione flava erant, absque sexus discrimine omnibus: oppidum integrum triduum expilationibus militum patuit, spoliaque opima reportata sunt. Quibus feliciter expeditis, Landstulam adiit, quam quia sine negotio expugnavit, castra ad Bipontum metatus

tus est. Quia autem rumor per castra erat, Bernhardum Ducem cum auxiliis in propinquo esse, Gallasius suos etiam vires contraxit, omnemq; militem, qui ad obsidionem Francothal o& Moguntiæ faciendamque relictus fuerat, convocavit, ut ferente ita necessitate hostibus commodius resistere valeret. Quandoquidē vero Bernhardus, animi mutata sententia, Lautereccam Crucenacumque progressus est & Moguntinenses obsidione exemit, convecta in urbem ingenti annonæ commeatuumque copia, paulo post etiam Bingium & Rüdeshemium arces, (quod exigua militum manus ipsas defenderet) ad ineundam deditionem adegit.

Cæterum sub Banero Suecis, ut Imperio decederent, à Saxone imperatum est: illi tergiversari, & pro suorum armorum usu à Protestantibus aurum postulare. Elector Saxo, concordiæ gratia duodecies centena millia Imperialium obtulit. Amplius illi habere voluerunt, & alias quotidie è difficultatibus difficultates volvebant. Elector indignari, & arma minari, nisi obedirent: illi nec amicos se, nec hostes declarare, missisq; subinde legationibus, & spem faciebant & moram. Menses aliquot tergiversatio illa traxit, tum Sueci priores hostilia arma expedivere. Elector irritatus, totius Saxoniæ suæ mole in ultionem excanduit, & jam recedentium terga premens, plerisque oppidis & regionibus eos excussit.

Sueci per Saxoniæ Electorem Imperio decedere jubentur.

Cum Suecico Francofurti ad Mœnum præsidio pari pene processu agebatur. Facta enim per Saxoniæ Electorem & Gallasium, de acceptandis constituta pacis conditionibus, admonitione, Amplissimus Civitatis illius Senatus, pro laudatissima sua in Patriam & Rempublicam cura, qua huc usque, ex singulari Dei favore, statum suum salvum, ac præ millibus integrum, conservare, antequam petitis annueret, pacique Pragensi juxta conventa subscriberet, comunicatis prius

Francofurtenses pecũ amore Suecos urbe sua eiiciunt, sponte ad moniia cedere nolentes.

cum civibus suis de re tanti momenti consiliis) certis iisque urgentibus ex causis, ut nimirum perfectiorem quorundam dictæ compositionis locorum interpretationem, clarioremque sensum acciperet, ad Regiam Hungariæ & Bohemiæ Majestatem quosdam ablegare decrevit. Hoc autem antequam facere aggrederetur, præsidii Suecici Ephorum, Iohannem Vitzthumium ab Eckstatt, Generalem vigiliarũ Præfectum, quem vulgo Majorem appellant, de hac re edocendum omnino ratus, totum ipsi aperuit negotium: Quod non approbavit modo, verum etiam asseruit, se quoq; suo nomine legaturum quendam qui liberum sibi suisque militibus abitum impetraret; quam tamen sententiam statim mutavit, per Senatus Deputatos hoc impetrandum relinquens, cui petito & ille promptissimè assensit, memorialem libellum ea gratia Vitzthumium poscens, quod tamen itidem facere omisit.

In transactione cum Rege, Deputatis id, quod Vitzthumius petere videbatur, inter cætera magnæ curæ fuit. Quandoquidem autem plenè ab ipso non instructi erant, Regis favore, Sigismundus Fridericus Rathkeyus, Baro, cum Deputatis Francofurtum ablegatus est, qui Regis nomine cum dicto Vitzthumio de abitu *præsens* ageret.

Regio itaq; hoc Legato cum Senatus Deputatis in urbem delato, ad diem Lunæ XIII. Calendas Augusti, in Curia Francfurtensi quod Romanum incolis appellatur, inter ipsum & Vitzthumium congressus instituti, collocutionesque habitæ, quæ singula optatum finem in principio respiciebant. Conscriptis autem per Regis Legatum compositionis articulis, datisque, ut per Senatus Deputatos Vitzthumio ad videndum exhiberentur, non modo nulla responsione ipsum dignatus est, verum quas ipse interea conscripserat, conditiones Legato approbandas

remi-

remisit, à quibus nullo postea modo se dimoveri passus est. Qua Vitzthumii pertinacia motus quoque Regius Legatus, exeunte Iulio, unde venerat, ad Regem rediit. Et licet ante ipsius discessum promitteretur, caveretur que, ne partinem alterutra, antequam conscripti transactionis articuli rati haberentur, amplius milites sibi associaret; hoc tamen posthabito, Vitzthumius post Legati regii discessum, quid animi gereret, statim prodidit, Rosam tribunum Suecicũ clanculum ad se introducendo, turresque & propugnacula Saxenhusiana hostilibus præsidiis obfirmando; quæ attentata in ipsas Augusti Calendas incidere.

Nec vero his se tutum satis credens, Quarto Nonas dicti mensis mane ante habita sacra per portam suburbii Saxenhusianam, cui à simiis nomen inditum, effractis valvarũ repagulis, excussisq; (cum claves Consuli custodirentur) audaci manu feris, quingentos milites è præsidio Hanoico temere & hostiliter admisit. Hoc tam audax facinus Magistratus & cives futuræ quoddam spoliationis expilationisq; universæ civitatis prænuntium autumantes, non immerito timebant, accedente in metũ, quod paucis diebus ante, præsidiarios hactenus apud Francofurtenses locatos simul Saxenhusium retraxerat, adactisq; de novo in militiæ Sacramentum spolia de Francfurtensibus opima promitteret, Saxenhusium tali modo validissimo militum pręsidio augens. Huic vero facinori defendendo egregiam prætexuit excusationem, comperisse se asserens, Senatum Francfurtensem, ut Suecos præsidio ejiceret, Cæsarianum aut Darmstadinum militem in auxilii societatem sollicitasse, quod ne fiat, utique sibi incumbere præcavere.

Pupugit hæc Magistratum temeritas & audacia Vitzthumii, ideoq; exprobratis, quæ erant exprobranda, in sui defensionem, ne incautius op-

primeretur, portam pontis Cis-mœnanam objecto ex fimo ac aliis aggere obfirmari mandavit: nemo enim cognitum habere aut perspicere potuit, quidnam mali Vitzthumius animo versaret. Aditum itaque per pontem in urbem sibi interclusum videns, noctis sequentis beneficio in medium pontis cis molendinum gerras ponere, explere, molendinumque sui juris facere, suis in mandatis dedit; quod animadvertentes excubitores, è turribus & vallis, superiorum jussu, tormentis ac sclopetis usque in diem prohibere conati sunt.

Nonis Augusti è diversis locis machinæ bellicæ in prædictas gerras displosæ, quæ ut everterentur, post meridiem præsidiarii Francfurtenses eruptione facta vi easdem invaserunt corruperuntque: qua occasione Vitzthumiani molendino quidem ejecti, verum resumptis animis Francfurtenses iterum repulere, cæsis ab utraq; parte quibusdam. Vesperi molendinum istud artificiosissimum à Vitzthumianis concrematum est, aliæque crates ante Saxenhusianam Pontis portam erectæ. Sequente die Sueci majoribus insistentes hostilitatibus, è turribus & ædificiis Mœno vicinis Francofurtenses tormentis & sclopetis infestare acriter cœperunt. Quibus etsi probè responsum, Magistratus tamen huic malo tempestive occurrendum ratus, à Gallasio quinque millium armatorum auxiliares copias impetravit, quæ septimo idus ejusdem, Lamboyo Barone, Generali vigilum Præfecto, & Andrea Matthia Keraufio Ducibus adventare.

Post horum adventum Francofurtenses undique tormentis murum è regione portæ prætoriæ seu vectoriç ad Mœnum sitæ, diverberarunt, quo fervore aliquandiu continuato, ingens ad turrim proximam ruina facta est: qua invitati Cæsariani cum Francfurtensibus, V. dicti mensis, hora sexta pomeridiana ad nonã circiter Saxenhusia-

husianos ad ruinæ aditus oppugnarunt, verum, Vitzthumianis inde non sine virtute propugnantibus, re male gesta atque infecta recedere cogebantur.

Postridie ejus diei in ulteriorem muri illius verum alio loco ruinam tormenta fervidius detonuere: & cum res ingenti periculo conjuncta videretur, oppugnationem erga Suecos in tuto latentes & probe munitos denuo aggredi, quare capacioris ruinæ aperiundæ causa sedecim ædificia Mœno & ruinæ vicina admotis ignibus exussere, Cæsariani aditum per hoc & ingressum sibi latissimum patefacientes. Nunc ergo non ludos sed rem agi Vitzthumius cernens, licet ultimis Saxenhusianorum fatis inhærere, conclusum haberet, nec cum Cæsarianis pacisci, multo minus cum Francfurtensi Senatu transigere vellet, per pauperum incolarū tamen lamentationes, ordinariique loci pastoris, vigilantissime apud oves hærentis supplicationes motus, accersito cum ipso tympanista, utrosque Francofurtum ablegavit, qui apud Lamboyum sequentes transactionis articulos impetrarunt, quos eodem adhuc vespere Vitzthumius manus suæ appositione ratos habuit. Tenor eorum hic erat. I. Vitzthumius cum sua legione & quatuor tormentis; Bilavius etiam cum Hancico milite, more militari omnes instructi cras (tertio idus Augusti) hora septima decederent: Vithumius Gustavoburgum, Bilavius Hanoviam salvi deducerentur. II. Cum hoc præsidio omnes Sueci Officiarii, nullo excepto, abirent. III. Nemo militum inter abeundum vel vi vel alio modo detineretur. IV. Navigia deportandis præsidiariorum impedimentis, & in unum diem sufficiens commeatus concederetur: naves vero donec restituantur, obsides darentur. V. Damna hincinde, durante obsidionis hujus tempore, data & accepta non vindicarentur. VI. Infirmis & saucia-

tis, donec pristinæ sanitati reddantur, & iter ingredi possint, locus in civitate relinqueretur. VII. Nemo officiariorum militumve, nec etiam eorum supellectilia, ob contractum æs alienum arresto, aut quovis alio modo impedirentur. Quibus ritè transactis, die cōstituta Sueci Saxenhusio excessere, atque hoc modo Imperialis hæc civitas, non absque maximo suæ Reipublicæ, ac status detrimento, in libertatem reasserta.

Res ad Rhenū. Mœnumq; & in vicinia gesta.

Continuantibus audito modo inter civitatem Francfurtensem & Vitzthumium intestinis dissidiis, Bernhardus Dux Saxo, adscita numerosa militum Gallicorum manu, cum omnibus copiis Rheni Mœnique fluviorum ripas legit, exemptaque Cæsarianorum obsidione, Moguntia & commeatus in eam convecta copia, Bingium ac Rüdeshemium (uti in prioribus narratum) domuit, quo facto, ad Moguntiam Rheno pontem stravit, traductisque in trans-Rhenanam ripam legionum diversarum signis, in Cæsarianorum aliquot cohortes incidens, manus cum iisdem conseruit, & velitares quotidie inter partes pugnæ committebantur. Tertio Nonas Septembris Franci, associatis ex Bernhardi equitatu ter mille equitibus, & peditibus mille, Feuquierio ac Vice-Comite Terrennio Ducibus, ad Francfurtensium usq; speculas excurrere, spe inani lactati, fore, ut Cæsariani ad Mœnum consedentes, intellecto hostium adventu, alio concedant.

Quia vero ad primum statim transitum, quem præterire debebant, ob Cæsarianorum insultus cedere cogebantur, alia via transgressi, angustias, quæ ad Pagi Husiani molendinum sunt, perrumpere laborarunt; quod ne fieret, Cæsariani cum quingentis equitibus cui desultorii sclopetarii erant immissi, obviam in campos

prodeuntes, diversas hostium cohortes secundo profligare. Cumulantibus vero pugnamque integrantibus Francis, Cæsariani ad angustiarum transitum se receperunt, eundemque acriter sese defendendo retinuerunt; inter dimicandum vero Comes Hatzfeldius, qui conflictui huic intererat, equus, quo vehebatur, globo trajectus Generalis vigiliarū præfectus Lamboyus nonnihil vulneratus est, Cæsis utrinque, captis ac sauciatis non nullis officialibus & militibus.

Cum Cæsarianus itaque ac hostilis Suecorum Francorumque exercitus ab aliquo tempore inter Moguntiam & Francofurtum in campestribus substitissent, & Sueco-Vinariensis miles, ab annonæ in castris penuriam & non numerata stipendia, ægrè se sustentare posset, metueretque, ne à Cæsarianis, qui undiquaque confluebant, subito opprimeretur, Bernhardus Dux Saxo, Postridie Iduum Septembrium, circiter primam pomeridianam equestres copias ex stativis ad Cassellas pagum situs per pontem traducere cœpit, & quatriduo post nauticum pontem revelli mandavit: cumque ex Gustavi Castro omnem apparatum bellicum in naves comportari, ac tormenta majora asportari jussisset, locum Cæsarianis occupandum reliquit.

Hinc Crucenacum Sueci moverunt, quos cum Cæsariani festinato itinere sequerentur, novissimum eorum agmen circa Cuntzhemium adorti sunt, cæsaque majori ejus parte, reliquos in fugam egere.

Interea etiam celebre Regii Saxi munimentum in quo magnus annonæ proventus reperiebatur & arx Falcosteiniana Cæsarianorum potestati concessere: Steinheimienses su-

pra Hanovios Mœno adſidentes, facta per Cæſarianorum tormenta murorum ruina, paratiſq; ad oppugnandum omnibus, ipſorum arbitrio ſe ſubmiſerunt, præſidiariis pleriſque Cæſari militare juſſis. Hanoviæ vero obſidio acriter continuabatur.

Saxonicorum progreſſus contra Suecos.

Elector Saxo ſub id tempus novum Suecis, quod militem ſuum, juxta pacis Pragenſis conſtitutionem, ex Imperio Romano dimovere nollent, bellum paravit: quo cognito, Banerus contractis omnibus copiis, locisque late circum plurimis præſidio nudatis, in vicinos Magdeburgenſium agros infudit, peditatu pratum illud *ad Aviariam perticam* dictum ac Albi flumine circumfuſum occupante. Equitatus vero per pontem traductus, Saxonicorum machinationibus attendere juſſus eſt: quod dum hi faciunt, Saxones interea equeſtri pedeſtrique militia. Capta prius Halla & cohortibus quinque præſidii loco munita, Barbiam conceſſere, ut per pontem flumine inſtratum ibi trajicerentur.

Sueciæ Regni Cancellarius, qui durantibus cum Saxone pacis tractatibus, in Magdeburgenſium vicinia ſederat, cum de Saxonici jam hoſtilis exercitus adventu certior redderetur, fidem hujus militi non habens, confeſtim Stetinum abiit, ſolo Comite Brandenſteinio, ad audiendos referendoſque Compoſitionis Pragenſis articulos, poſt ſe relicto. Qui ſubitus ejus motus tantum effecit, ut omnis Suecorum exercitus, ſublatis ubiq; caſtris, partim Hamburgum, Lubecam & Luneburgum verſus ingens, iter emetiri cogerentur: quem Saxonici preſſis veſtigiis inſequenter, ea expeditione multas, ut audiemus, urbes ceperunt.

Ad Quartum idus Octobris cum quinq; militum legionibus Barba moventer ſub veſperis initium Egelam pervenerunt. Ejus loci præfecto cum à Saxonicis deditio imperaretur, nec ipſe

im-

imperatis respondere vellet, mori se quam locum dedere malle pertinaciter regerens; continuo militum tribunus Zehmius, adjunctis ipsi mille ducentis sclopetariis, ut ad impetum in arcem & muros pariter faciendum se accingeret, in mandatis accepit; quod negotium ubi effectui datum, effracta per ignium crepitacula porta, murisque superatis, civitas militum direptionibus exponebatur. Hinc Gruningā illinc Oschersslebiam XVI. Calendas Novembris abiere, quam duæ equopeditum sclopetariorum cohortes ad propugnandam expeditæ defendebant. Comprehenso autem in reditu ad portam eorū Præfecto, qui Magdeburgo bellicum & tormentariæ rei apparatum advexerat, cum eodem exire coacti sunt. Tenenti Halberstadium Suecorum Locumtenenti Weissio idem fere accidit.

Illuc enim cum Vitzthumius, Saxonis vigiliarum Præfectus Generalis, ter mille peditum & legionum sex equestrium copias ducens, se contulisset, viribus se imparem sentiens locum sine tergiversatione dedidit. In veteri Marchia Garlebiam, Stendalium, Tangermundam, Werbenum Sueci deseruere, eductisq; pluribus ab urbibus præsidiis, Magdeburgum seu potius rudera ejus, (quorum adhuc cineribus integræ quatuor legiones incumbebant) qua cis qua trans Albim Saxonici ac Brandenburgici occuparunt. Successit & Marazinio Vigilum magistro Generali Cæsareo, in Marchiam novam & veterem expeditio: constitutis enim inter Francofurtum & Crossenam quatuordecim legionum stativis, quingentos mille Gartsiūm invadere jussit, qui ea nocte urbem vi cœperunt, trucidatisq; Suecicæ nationis militibus Germanis vitæ gratiam fecerunt, Præses ejus rem male admodum gessit, dum de hostium impressione intelligens Gartsium Stetinum, ut numerosiori præsidio loco prospiceret, transiit: cui licet adjungerentur,

quibuſcum rem laudabiliter gerere potuiſſet, neglecta tamen redeundi domum occaſione, per aliquot dies ibi cuticulam curavit, atq; hoc modo excluſus facilius expugnandi locum anſam reliquit. Hoc ſucceſſu animoſiores Maraziniani, Stargardiam, cum jam capto Gartſio poſſent, excurrere, quam dum capiunt, ortum incuria militum incendium oppidam magna ex parte devenuſtavit. Quo ſubacto, præſidium Cæſareæ militiæ annumeratum, Præfectus vero captivus abductus eſt.

Gallaſius Suecos ſub Bernhardo cadit.

Gerentibus hæc feliciter per Marchiam Cæſareis & Saxonicis, Bernhardus Dux Saxo, habito militum prius delectu cum Cardinale Valettano Galliarum Regis Duce Generali conſilia comportavit. Cumq;, re belli amplius gerendi deliberata, in Metenſes movere copias conſtituiſſet, Propridie iduum Septembris ad Nabam ſupra Crucenacũ circa Meiſſenhemium, Gallaſium adortus eſt, acriterq; ad manus deventum, ut ſi Bernhardini fixo pede pugnaſſent, (procul enim inter pugnandum ſeceſſerunt, machinaſq; ſuas in editiore quodam loco, ad comodius eas in Cæſarianos, qui ideo in vallem ſe quandam receperant, exonerandas, diſpoſuere) conflictus ille cruenti prælii nomine celebrari potuiſſet. Irruentibus autem, ac ſi furore corriperentur, in hoſtilia agmina Cæſarianis, eademq; in fugam conjicere connitentibus, tempeſtive non ſatis hoſtes ſe objecere; nam ſuperati, cum impedimenta eorum majori ex parte ignibus admotis delerentur, reliquum quicquid erat, & decẽ adjunctas machinas, quæ ex equorũ inopia & viarum difficultatibus avehi nequiverant, Cæſarianis reliquere.

Francorum Vallis Cæſarianis dedita.

Eo ipſo tempore Francorum Valli (vulgo Franckenthaliæ) per Cæſarianos quoque, qui eã aliquandiu obſederant, deditionis neceſſitas impoſita. Philippus Mansfeldius Comes præſidiariis liberã cum armis & quatuor tormentis

majo-

majoribus abeundi facultatẽ dedit, salvumq; ad Mosellæ usq; fluenta conductũ promisit. Castris itaq; ad Francorum Vallem posita sublatis, accessione novarum copiarum obsidio Moguntinensis acrius urgebatur.

Saxonici exercitus Locumtenens Generalis Baudissenus pontem sub id Hecegeræ ad Albim ædificari mandaverat, ter mille aut circiter armatorũ pedestres copias trajecturus, quarum opera in expugnando Damitio uteretur. Qua Saxonicorum cognita impressione, Banerus rupta omni mora (postquã ad Altenburgum ejusdem equitatus Generalem Majorem Dehnium acri certamine superasset, cæsis etiam & fugatis plurimis, Generalis Vitzthumii legionis prætoriæ signum equestre cum duobus aliis intercepisset) suæ militiæ Locumtenentem primarium Rotvvinum cum expeditissimorum militum robore præmisit, quoquo posset, modo prædicti pontis ædificationem & perfectionem impediturum. *Sueci in Saxones involant ad Damitium.*

Ad undecimum igitur Calendas Novembris Damitium delatus, urbem illam à Saxonicis circumvallatam videt, exploratoque, longius equitatum eorum abesse, quam ut laboranti ad Damitium peditatui subsidiari possit, de facienda impressione animum versat. Baudissenus, qui urbem corona peditum suorum cinxerat, ut suos continuis obsessorum è majoribus tormentis jactibus impeti cognoscit, ad campestria recedendum nonnihil ratus, ibidem à Suecis paulatim circumventus est.

Tunc demum erumpente è munimento Damitiano ad profligendas Saxonicorum acies, summo Legato Iezvvitzkio, prælium cruentum misceri: & licet Saxones rem strenuè agerent, superati tamen ab hoste, & occisorum plus mille damnum passi, totidem fere si non amplius

plus captivos, inter quos aliquid officiariorum erat, desiderarunt. Hoc illato vulnere ulterius ivit, & non pauco oppida recuperavit. Sic Saxones, ægrotorum instar, qui cum levari morbo viderentur, in eum de integro incederunt, vehementiusque, profligato fere bello, laborare cœperunt.

Et ad Kiritzium iterum.

Itaque in Saxoniam revertebatur bellum quod indignantes Saxones, iterum jaciendam belli aleam statuerunt: nec Banerius abnuit certamen. Vt ergo ad Kiritzium acies concurrere, vincentes ferè Saxones Banerii virtus vicit, & quinque legiones internecione delevit. Qua altera illata clade magnus Saxoniam metus invasit, majora ab amicis nuper, quam à Cæsarianis passa erat, formidantem.

Res Westphalica inter Cæsareos, Suecos, & Hessos.

Nec in Westphalia Sueci locis à se occupatis cedere volebant, licet Gailhelmus Hassiæ Landgravius, inclinante ad pacis compositionem animo, cum Cæsarianis, nec non Reverendissimorum Moguntiæ & Coloniæ Electorum Deputatis familiarius tractans, interea diversis in Monasteriensi & Padebornensi diœcesibus oppidis præsidia sua eximeret. Hinc octavo Calendas dicti mensis Baro Lutersemius, belli Dux Cæsareus, adscita in auxilium hautita numerosa militum manu, Haselam (Embslandiæ oppidum) occupavit, præsidiariosque maximam partem cœpit. Inde Cloppenburgum transiit, hostiliterque infestatum octavo Calendas ejusdem expugnavit, licet ita firmum esset, ut centeni adversus aliquot millia inde propugnare valuissent. Posthæc Quercoburgum, quod tres cohortes legionis Cratzensteinianæ præsidio tenebant, ex inproviso adorientes vi ceperunt, præsidiariisque partim trucidatis, reliquos in militiam Cæsaris adegere. Quibus successib' territi Sueci, Vechta, Wilshusio, & pluribus aliis ejus viciniæ locis partim transactione facta, partim ultro exierunt.

Eo-

Eodem tempore Dux Neoburgicus, acceptata Pragensis pacis capitulatione ex eo jure, occupatas per integrum fere triennium à Suecis Domos Lensbergam, Blanckenbergam, Windeckam, & Siburgensem munitionem restitui sibi petiit; quod ut felicius faciliusque succederet, ineunte Octobri ter mille militum copias, additis tribus machinis, Lensbergam amandavit, qui eam à præfecto Suecico Ducis nomine repeterent; verum his dicto nullus audiens, quosdam plumbo occidit; malo status autem hostiliter paucis post diebus pactus & cum præsidio ac impedimentis, loco restituto, dimissus, est Siburgo eodē successu Duci reddito. Atq; hæc sufficiant quibus Historiæ nostræ finem imponemus. *Neoburgico Duci multa restituuntur.*

INDEX

INDEX.

Rerum Præcipuarum, quæ in hoc opere continentur.

A.

Bohe-

Colo-

Daniæ

Gal-

M

Sile-

Vien-

FINIS.

DECRETA,
DIPLOMATA,
PRIVILEGIA
ALIQVA,

Ex multis, quæ in favorem

Religionis Catholicæ & Catholicorum.

in GERMANIA emanarunt,

Ab anno 1620. usque ad annum 1629.

EX CANCELLARIA
AVLICA IMPERII
Nec non ex Cancellariis,
Regni UNGARIAE,
Regni BOHEMIÆ,
Archiducatus AUSTRIÆ,
STIRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLÆ,
Et aliarum Provinciarum, quæ ſunt
hæreditariæ Domus Auſtriacæ.

Et ex Cancellaria Cameræ Aulicæ.

EX CANCELLARIA

AVLICA IMPERII.

FERDINANDVS Secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, omnibus & singulis Electoribus, Ducibus, tam Ecclesiasticis, quam secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, Prætoribus, &c. è omnibus aliis nostris, & Imperii subditis, &c. Nostram amicitiam, gratiam, & omne bonum. Non dubitandum tenemus, quin VV. dilectionibus, & vobis plus nimio notum sit, in qua perniciosa perturbatione nostra dilecta patria nationis Germanicæ hactenus sit fluctuata, cujus diffidentię, & valde periculosi schismatis initium, & scaturigo originaliter quidem mœstissima Religionis sectio extitit, & existit, post hanc autem hoc præcipue, quod contra religionis, & patriæ pacem, quæ propter hoc præcipue fuerat erecta, ut status utriusque Religionis huic paci conformiter, concorditer se invicem gererent, & neutra pars alteri in suo jure, bonis, provinciis, & subditis ullum præjudicium, & damnum inferret; non tantum diversa spolia, & alia perniciosissima attentata fuerint excitata, sed insuper sub quovis modo quæsito prætextu, & per damnosas disputationes super ipsamet Religionis pace, quasi ipsa in suo sensu contra facientibus favisset, defendi & justificari voluerint. Ex quo secutum est, postquam turbatores in aliquot judiciis contrariam sibi sententiam tulerunt, & ob suam injustam invasionem alias jacturas timere debuerunt, ut tandem contra clarum sensum ipsiusmet pacis Religionis, sicut con-

Declaratio primi gravaminis statuum Imperij, in materia Religionis in favorem Catholicorum.

ra alias Sacri Imperii decisiones nullum amplius judicem pati voluerint, sed partem adversariam ad novam concordiam, ut sub specie cujusdam compositionis omne suum jus dimitteret, cogere voluerint, & ad firmandum tale indecens intentum, primo omnifariam occultas intelligentias, secreta pacta, diversas correspondentias, & tandem apertam unionem, & tum cum per exortam Bohemicam rebellionem, optatam occasionem habere arbitrarentur, suum propositum promovendi ulteriores confœderationes cum hujus, & aliarum ditionum, & communitatibus, imo cum hæreditarii hostis Turcæ admissione, conciliaverint, usq; dum tandem per tales machinationes tota patria in flammas, & talem statum in quo hucusque gementibus, & lamentantib. subditis fluctuat, fuerit redacta. Quamvis equidē hanc ruinam tam nostri clari prædecessores in Imperio, quam Sacri Imperii Electores mature præviderint, & ex parte sua libenter mederentur, ut anno 1559. cum inopinata querela contra religionis pacem moveri tentaretur, Noster dilectus Avus, & prædecessor Ferdinandus has quærelas judicio Camerali Cæsareo remisit; ipsi vero Protestantes Cameram tum fugientes, & rei decisionem ab ipsomet Imperatore petierunt, tamen hæc decisio propter periculosum bellum Turcicum fuit dilata, & nihilominus non fuit intermissum, quin justitia secundum Religionis pacem tam in Aula Cæsarea, quam Iudicio Camerali Spirensi fuerit administrata, usque dum anno 1613, illi qui se correspondentes appellabant, non tantum de talibus processibus fuerint conquesti cum oblatione novorum gravaminum, sed etiam supra dictam Cæsaream decisionem non amplius admittere voluerint, & pro nova con-

va concordia in illis Comitiis facienda instirerint, quod tamen resistentibus Catholicis efficere non potuerunt; unde paulo post dicta Comitia anno 1613. una cum Catholicis etiam DD. Elector Saxoniæ, & Landgravius Hassiæ, nostro D. prædecessori Matthiæ suaserunt, ut supradicta gravamina ex officio Cæsareo decidere vellet juxta constitutiones Imperii, &c.

Quandoquidem igitur nosto officio Cæsareo conformiter perpenderimus tumultus Imperii componere, &c. & propterea ab Electorali Collegio de Mulhausen fuerimus rogati, ut providere vellemus, quatenus illa tam sępe à Statibus introducta, & incusata gravamina, juxta tenorem constitutionum Imperialium, & tam religionis, quam profanæ pacis discuterentur, & decidereutur.

Ea propter has nostro officio Cæsareo convenientes de l rationes, & decisiones secundum religionis, & profanam pacem, decisiones Imperiales præsertim anni 1566: cum acceperimus confessum fuisse ab ipsismet Protestantibus, in Comitiis anno 1613. hæc gravamina non esse nova; sed sæpius mota, & illorum participes sæpe, ac sufficienter esse auditos. Insuper jam pridem anno 1576. dicti protestantes in suo memoriali ad nostrum prædecessorem Imperatorem Maximilianum pro decisione horum gravaminum dato bono cum fundamento clare sunt confessi, non esse necessarium hujus, vel illius partis consensum aspicere, sed Majestati Cæsareæ totam plenitudinem potestatis convenire suum officium Cæsareum hic interponendi. Quod idem anno 1559. dicti Protestantes nostro prædecessori Imperatori Ferdinando cum hac appendice insinuarunt, Rem cum gravaminibus ita se habere, ut ex puris, & cla-

& claris verbis Constitutionum Imperialium, & pacis Religionis decidi possint. Vnde quamvis igitur libenter omnibus talibus gravaminibus nostram Cæsaream determinationem daremus, tamen intendimus, ad hoc etiam ab Electorali Collegio moniti, illa decidere, super quæ ratione submissionis, ne minimum quidem dubium exoriri potest, ut sunt illa gravamina, quæ etiam sine omni submissione in claris verbis Religionis pacis consistunt, & in quorum determinatione ad recuperandam pacem communem plurimum est situm.

Vt rem aggrediamur; reperimus primo, quod contra Religionis pacem, & antiquas non propter hoc derogatas Imperii constitutiones in superfluam disputationem tractum sit, & propterea iste malus status Imperii non parum causatus sit, utrum etiam illæ fundationes, monasteria, & Prælaturæ, quæ in ditione Principum & Statuum sub Religionis pace comprehensorum, sunt sita, potuerint ab illis, quibus provinciç, & territorii potestas convenit, occupari, reformari, & in alia dona libera, vel secundum eorum placitum immutari.

Quod autem hoc fieri non debuerit, neque talis invasio bonorum Ecclesiasticorum, etiamsi Sacro Imperio non immediate sint subjecta, sit justa, habetur ex pace Religionis. ¶. E contra: ubi dicitur, quod Confessioni Augustanæ addicti, alios Sacri Imperii Status antiquæ Religionis, seculares, & Ecclesiasticos cum suis Capitulis, & aliis status Ecclesiastici, in quocumque loco suam residentiam posuerint, sua Religione, fide, ritibus, & ceremoniis, bonis mobilibus, & immobilibus, jure, redditibus, censibus, decimis, jurisdictionibus

bus non ſpolient, ſed innocuos in his omnibus habeant,& ipſis frui ſine moleſtia patiantur.&c.

Quod nunc hæc verba,de aliis ſtatus Eccleſiaſtici,non de illis fundationibus, & monaſteriis, quæ Imperio immediate ſubjecta, & Imperii ſtatus ſunt, ſed præcipue de illis, quæ in ipſorum Confeſſioni Auguſtanæ addictorum Territoriis, & ditionibus ſunt ſita,debeant intelligi, hoc non tantum Imperii Acta, & protocolla, quæ ſuper hoc puncto fuerunt celebrata, indicant;ſed etiam ex ipſo contextu patet, quod illis Eccleſiaſticis, qui ſuas reſidentias mutaverint, æque ac ſi præſentes eſſent,ſua bona, & redditus ex aliorum territoriis præbeantur,&c.

Neque obſtat,quod in pace Religionis, ¶. Vnd damit,&c.ſtatuitur,ut Confeſſioni Auguſtanæ addicti ſtatus,in ſua fide,cæremoniis, & ritibus,quæ in ſuis Ducatibus, & ditionibus erexerint, non ſint impediti; unde aliqui colligendum putaverunt,eos poſſe etiam monaſteria reformare; nam quamvis talia monaſteria in quibuſdam conceſſis juribus civilibus,eo reſpectum habeant, tamen in fundationibus, & rebus ſpiritualibus non habent, quod agant cum illis, ſed (ut dictum eſt) ſunt Dei, & Eccleſiæ,&c.

Secundo non minus eſt publicum in Imperio, quod aliqui Status Proteſtantes contra expreſſam literam tam pacis Religionis,in ¶. Vnd nach " dem, &c.in quo claris verbis cavetur, ſi Archiepi- " ſcopus,Epiſcopus,Prælatus, vel alius ſtatus Eccle " ſiaſtici à noſtra antiqua Religione deficeret,ut ille " ſuum Archiepiſcopatũ, Prælaturam, & beneficia, " cum omnibus fructibus & redditibus quos inde " capiebat, ſine omni repugnantia, & mora, tamen " ſine detrimento ſui honoris,relinquere teneatur; "

" & capitulis, aut quibus de jure communi, & con-
" suetudine Episcopatus, vel Ecclesiæ convenit, a-
" liam personam antiquæ Religionis eligendi pote-
" stas concessa sit, qui etiam cum Ecclesiasticorum
" capitulis, & aliis Ecclesiis cum suis fundationibus,
" electionibus, præsentationibus, confirmationi-
" bus, antiquis usibus, juribus, & bonis mobilibus,
" & immobilibus non impediti, & in pace sine mo-
lestia sunt conservandi, &c. Nihilominus ausi sint, non tantum post suum à religione discessum suos Episcopatus, & Prælaturas retinere; sed etiam quos non habuerunt quærere sub hoc prætextu, quod iste paragraphus, non sit pars pacis Religionis, & in quem nunquam consenserint, sed potius sæpe contra sint protestati. Idcirco diligenter nos informari fecimus, quomodo se res cum illo paragrapho, qui communiter Reservatum Ecclesiasticum dici solet, habeat; & reperimus esse illud quidem sæpe impugnatum, tamen à nullo nostrorum prædecessorum esse pro eorum sententia declaratum, & semper ea quæ in pace Religionis continentur complete sunt observata, ut patet ex Comitiis an. 1555, 56, 57, 59. quibus annis bene fuit contra protestatum, sed semper pax Religionis intacta permansit. Item in Comitiis an. 1566. sub Maximiliano an. 1590. sub Rudolpho, ubi semper reservatum Ecclesiasticum fuit declaratum, tanquam pars pacis Religionis.

Tertio quia tandem iterum producere volunt (quamquam sit primo puncto valde contrarium, in quo nec illis Ecclesiasticis, qui non sunt status Imperii, ullum privilegium volunt concedere) quod etiam subditi Imperii sint capaces pacis Religionis, & ideo Religionis causa à suis Dominis non possint expelli; licet ratione horum gravami-

num

num ſtatus Confeſſionis Auguſtanæ non ſint unanimes; ad cujus prætenſionis ſpecimen, ¶ VVo aber, &c. allegant, in quo diſponitur, ſi ſubditus cauſa religionis alio migrare, & alibi ſuum domicilum figere velit; ipſi talis commigratio, & conditio ſuorum bonorum ſine impedimento ſit concedenda. Item quod ſuper hoc puncto in cauſa ſubditorum, qui fuerunt ſub Eccleſiaſticis, & tunc exercitium Confeſſionis Auguſtanæ attulerunt, ab Imperatore Ferdinando Secundo decretum obtinuerint, in quo pax Religionis ita fuerit declarata, ut tales ſubditi in ſua fide permanere à dominis Eccleſiaſticis permittantur, &c. Ita pariter voluimus in hoc puncto (licet ex ipſa pace Religionis in ¶ Vnd damit, & ¶ Dargegen ſollen, &c. clarum ſit, in quo ſtatibus mediatis ſuam fidem, & cæremonias inſtituendi facultas conceditur, & ſtricte præcipitur, ut in hoc à nemine impediantur) diligenter acta Comitiorum anno 1555. fecimus revideri, ex quo reperimus, quod in magna quidem fuerit controverſia, ut aliorum ſtatuum ſubditis pariter Confeſſio Auguſtana fuiſſet libera, & propterea particularis clauſula in pacem Religionis poneretur, tamen hæc à Catholicis nullo modo fuit admiſſa, quia cum ipſi aliis ſtatibus non præſcriberent, quid cum ſuis ſubditis agant; injuſtum foret, ſi ipſi hac in re legem ab adverſariis acciperent. Quoad illud decretum nihil de illo habetur in pace Religionis, neque unquam fuit judicio Camerali inſinuatum, neque unquam ſecundum illud judicatum multo minus in uſum adductum; & ſine conſenſu ſtatuum Catholicorum cum ſit derogatio pacis Religionis, & ita vim habere non poſſit; quia etiam noſtri prędeceſſores ad multiplicem inſtantiam tale decretum nec paci Re-

ci Religionis incorporare, nec Cameræ insinuare voluerunt; sed in se ipso ita reliquuere, è contra pacem Religionis semper stabilem, & firmam voluerunt, nos quoque propter hoc decretum à pace Religionis declinare non possumus.

Ex quibus hactenus à nobis discussis, & secundum tenorem pacis Religionis, ac aliarum constitutionum Imperialium, & actorum resolutis articulis, declaramus, & decidimus; Primo quod status Protestantes non habent occasionem conquerendi, & pro gravamine allegandi, quod Ordinum Generalibus, Prælatis, & aliis status Ecclesiastici, qui Imperio non immediate sunt subjecti; dum propter suas fundationes, & bona occupata hospitalia, & alia pia legata apud nos; vel nostrum judicium Camerale, pro necessariis processibus instituerunt; eis sunt elargiti, & super hoc ad judicium, & executionem fuerit progressum: Sed quod è contra status Catholici, merito, & juste fuerint aggravati, & horum mediatorum Ecclesiasticorum patrocinium susceperint, quod ipsis sua bona, & monasteria, quæ tempore concordiæ Passauiensis, vel exinde possederant, contra clarum sensum pacis Religionis occuparint, suos redditus distraxerint, insuper ipsos, ac si pacis [illegible]gionis non essent capaces, ab omnibus suis jur[illegible]s & vindicationibus plane extruserint.

Circa secundum articulum declaramus pariter, confessioni Augustanæ addictos nullam causam gravaminis habere, quod suæ Religionis asseclæ, qui Episcopatus, & Imperio immediatas Prælaturas tenent, vel eas prætendunt, à statibus Catholicis non fuerint habiti pro Episcopis, & Prælatis, neque illis sua loca, & sessiones in Comitiis Imperialibus fuerint præbita, cum è contra ex parte Ca-

te Catholicorum, juxta Reſervatum Eccleſiaſticum, & ejus indiſputabilem literam, quod tales à Religione Catholica digreſſi Epiſcopi, & Prælati, nihilominus ſuos Epiſcopatus, & Prælaturas retiinent, & omnia jura, ac privilegia, quæ in Religione Catholica habuerunt, continuant, ac ratione talium Prælaturarum pro ſtatibus Imperii haberi velint; quod etiam illi, qui non ſunt Religionis Catholicæ, multo minus ad ſtatum Eccleſiaſticum habiles in tales Prælaturas ſeſe intruſerint, & intrudere pergant: itaque totum ſtatum Catholicum Eccleſiaſticum, quantum in ipſis, extirpare conentur.

Cum etiam circa tertium punctum aliquorum ſtatuum Proteſtantium gravamina plane ſine fundamento reperiamus, ac ſi ſtatibus Catholicis negatum eſſet, in ſuis ditionibus ſuos ſubditos ad Religionem impellere, & ſi hac in re non accommodare vellent, pro ſuo libitu eos proſcribere, vel eis interdicere, ne in alia loca ad conciones & ad exercitia excurrant, econtra Catholici merito fuerint aggravati, quod eorum ſubditi ad defectionem fuerint allecti, &c.

Comitia præcipua, & maxime urgentia gravamina, à quibus pax communis dependet, ex claris verbis pacis Religionis, conſtitutionum Imperialium, & publicorum judicialium actorum copioſe, & ſufficienter declaratum, ut utra pars conquerendi cauſam, habeat palam factum ſit.

Præcipimus hiſce noſtro judicio Camerali (quemadmodum in omnibus punctis in deciſione controverſiarum ſuper pace Religionis, quicquid per noſtrum publicum edictum declaravimus, juſtum & æquum invenerunt) ut ſecundum

ci Religionis incorporare, nec Cameræ insinuare voluerunt; sed in se ipso ita reliquuere, è contra pacem Religionis semper stabilem, & firmam voluerunt, nos quoque propter hoc decretum à pace Religionis declinare non possumus.

Ex quibus hactenus à nobis discussis, & secundum tenorem pacis Religionis, ac aliarum constitutionum Imperialium, & actorum resolutis articulis, declaramus, & decidimus; Primo quod status Protestantes non habent occasionem conquerendi, & pro gravamine allegandi, quod Ordinum Generalibus, Prælatis, & aliis status Ecclesiastici, qui Imperio non immediate sunt subjecti; dum propter suas fundationes, & bona occupata hospitalia, & alia pia legata apud nos, vel nostrum judicium Camerale, pro necessariis processibus instituerunt; eis sunt elargiti, & super hoc ad judicium, & executionem fuerit progressum: Sed quod è contra status Catholici, merito, & juste fuerint aggravati, & horum mediatorum Ecclesiasticorum patrocinium susceperint, quod ipsis sua bona, & monasteria, quæ tempore concordiæ Passauiensis, vel exinde possederant, contra clarum sensum pacis Religionis occuparint, suos redditus distraxerint, insuper ipsos, ac si pacis [illegible]gionis non essent capaces, ab omnibus suis jur[illegible]s & vindicationibus plane extruserint.

Circa secundum articulum declaramus pariter, confessioni Augustanæ addictos nullam causam gravaminis habere, quod suæ Religionis asseclæ, qui Episcopatus, & Imperio immediatas Prælaturas tenent, vel eas prætendunt, à statibus Catholicis non fuerint habiti pro Episcopis, & Prælatis, neque illis sua loca, & sessiones in Comitiis Imperialibus fuerint præbita, cum è contra ex parte Ca-

te Catholicorum, juxta Reſervatum Eccleſiaſticum, & ejus indiſputabilem literam, quod tales à Religione Catholica digreſſi Epiſcopi, & Prælati, nihilominus ſuos Epiſcopatus, & Prælaturas retiinent, & omnia jura, ac privilegia, quæ in Religione Catholica habuerunt, continuant, ac ratione talium Prælaturarum pro ſtatibus Imperii haberi velint; quod etiam illi, qui non ſunt Religionis Catholicæ, multo minus ad ſtatum Eccleſiaſticum habiles in tales Prælaturas ſeſe intruſerint, & intrudere pergant: itaque totum ſtatum Catholicum Eccleſiaſticum, quantum in ipſis; extirpare conentur.

Cum etiam circa tertium punctum aliquorum ſtatuum Proteſtantium gravamina plane ſine fundamento reperiamus, ac ſi ſtatibus Catholicis negatum eſſet, in ſuis ditionibus ſuos ſubditos ad Religionem impellere, & ſi hac in re non accommodare vellent, pro ſuo libitu eos proſcribere, vel eis interdicere, ne in alia loca ad conciones & ad exercitia excurrant, econtra Catholici merito fuerint aggravati, quod eorum ſubditi ad defectionem fuerint allecti, &c.

Comitia præcipua, & maxime urgentia gravamina, à quibus pax communis dependet, ex claris verbis pacis Religionis, conſtitutionum Imperialium, & publicorum judicialium actorum copioſe, & ſufficienter declaratum, ut utra pars conquerendi cauſam, habeat palam factum ſit.

Præcipimus hiſce noſtro judicio Camerali (quemadmodum in omnibus punctis in deciſione controverſiarum ſuper pace Religionis, quicquid per noſtrum publicum edictum declaravimus, juſtum & æquum invenerunt) ut ſecundum

hanc nostram declarationem in posterum sine disputatione, si simi[...] casus occurrerint, in hac nostra declaratione co[...]enti, judicent, & sententiam ferant, & quia spolia, [...] turbationes, sicut & occupationes Episcopatuum, & Prælaturarum contra tenorem pacis Religio[...]is, multis in locis publica, & nota, ac non negabilia, & ipsum jus, ut supra dictum, ex verbis pacis Religionis, & aliis Imperialibus sententiis extra controversiam, ita ut aliud non supersit, quam in his casibus parti offensæ assistere, & suum ipsi attribuere, ita ad tenendam utramque tam Religionis, quam profanam pacem tandem decrevimus, nostros Cæsareos Commissarios expedite per Imperium ablegare, tales vel vi, vel alio modo occupatos Archiepiscopatus, Episcopatus. Prælaturas, monasteria, & alia bona Ecclesiastica, quæ tempore concordiæ Passaviensis, aut exinde fuerunt à Catholicis possessa, & injuste fuerunt destituta, ab injustis detentoribus repetere, & aptis ac fundationibus conformiter sufficientibus, ordinate vocatis, & sane idoneis personis providere, & unicuique suum sine superfluis ambagibus attribuere.

Volumus etiam juxta tenorem sæpe nominatæ pacis Religionis, & aliarum super ea Imperialium sententiarum, præsertim anno 66. hisce publice declaratum, & decretum, decernimus etiam, & declaramus, quod talis pax Religionis tantum antiquissimæ Catholicæ Religionis, & nostro dilecto
" antecessori Imperatori Carolo V. anno 1530. 25.
" Iunii, traditæ immutatæ Confessioni Augustanæ
" addictos concernat, omnes aliæ professiones, & se-
" ctæ, quocunque nomine appellentur inde sint exclusæ, interdictæ, & nullo modo tolerandæ.

Præcipimus inde VV. DD. & vobis omnibus, & singulis

ſingulis ſub pœna pacis Religionis,& profanæ, ut ſe non opponant his noſtris decretis , ſed in ſuis provinciis , & ditionibus executioni ſine mora mandari curent, & non minus noſtris Commiſſariis ad eorum petitionem auxiliatrices manus porrigere,illis autem,qui tales Archiepiſcopatus, Prælaturas, monaſteria, hoſpitalia , & alia bona Eccleſiaſtica tenent,ut quam primum poſt inſinuationem hujus noſtri Cæſarei edicti,ad reſtitutionem , & derelictionem talium bonorum commiſſariorum , ipſa ſine detentione , & mora ulla cum omnibus adhærentibus, & pertinentibus reſtituant:nam ſi his non obedirent , aut tardos, & moroſos ſe oſtenderent,ipſi non tantum in ſupradictam pænam Religionis , & profanæ pacis , hoc eſt bandi, & ſuperbandi, & amiſſionem omnium privilegiorum , jurium,& jurisdictionum ipſo facto ſine ulteriori condemnatione, & judicio , ratione hujus ſuæ publicæ inobientiæ incurrerint; " ſed etiam nos quam primum actualem executio- " nem ordinabimus,mandamus etiam,ordinamus, & volumus , quod hoc noſtrum Cæſareum edictum,determinatio,& declaratio ab unicujuſque Circuli Principibus in ſuo Circulo publice promulgetur, & ad omnium notitiam perducatur;ut etiam ab iis Principibus miſſis copiis non minor, quam ipſi originali,fides habeatur. Hoc volumus ſtricte. Datum in noſtra civitate Viennenſi , 6. Martii,anno 1629. noſtrorum regnorum Romani decimo,Ungarici undecimo,Bohemici 12.

Copia ſententiæ diffinitivæ in rebus PP. Socie-

IN rebus commiſſionis ad immittendum ad Electorem Colonienſem,&c.inter Patres Societatis Ieſu in Paterbronn,in una contra Dominum Comitem Simonem de Lipp , accuſatum , ſecunda parte,ratione monaſterii Falckenhagen, ad ſupra memo-

tatu Iesu, & Comitis de Lipp ratione monasterii Falckenhagen, &c.

memorati Electoris immissa acta, & relationes justo consentaneum esse conclusum est; ut prædicti Patres non impediti de Domini Comitis interlocutoriis ad dictum monasterium immittendi sint, unde talis immissio est ratificata, à qua etiam de nominato Comite nulla in parte impediantur, si vero ille vel Ordo Equitum Sanctæ Crucis ad hoc monasterium justam causam habere se existiment, juris justitiam reservatam habent. Signatum Viennæ, sub sigillo Sacræ Cæsareæ Majestatis, undecimo Februarii, anno 1626.

Copia Sententiæ definitivæ pro Episcopo Herbipolensi contra Comitem in Hanaw, monasterium Schlichtern contingens, &c.

IN rebus Domini Philippi Adolphi Episcopi Herbipolensis, ac Ducis Franciæ, &c. accusantis in una contra Dominum Philippum Moritium Comitem in Hanavv & Rinnegg, &c. accusatum, secunda parte, mandatum cum clausula ratione monasterii Schlichtern, omnibus considerandis consideratis, conclusum est, ut dictus Comes Domino accusanti, ac suæ Herbipolensi fundationi nominatum monasterium Schlichtern cum omnibus appertinentiis, pagis, ac subditis relinquere ac restituere debeat. Simili modo sub tempore Comitis Philippi in Hanavv, anno 1567. temeraraias occupationes, sublatas decimas, item omnia mobilia, ecclesiæ ornamenta, litteralia documenta, Vrbaria fides, ac registra cum omni interesse, nec ullo damno raddere, sumptus quoque in juris justitiam expensos persolvere teneatur, ad quæ omnia præstanda, virtute hujus mandatur. Sin vero in petitorio oppositiones justas habere existimet, jus reservatum manere sciat. Signatum Viennæ, sub Sacræ Cæsareæ Majestatis sigillo, decimo Decembris, anno 1626.

Renovatio mandati

FErdinandus Secundus Illustrissimo Friderico Casimiro, Palatino Rheni, Duci Bavariæ, Comiti in

ti in Veldentz,& Sponhaim, qui se Præsidentem Decanatus Strasburgensis, vel quasi nominat, omnibus quoque, & singulis, qui dictæ fundationis violente occupatā Fratrum villam Strasburgi & alia ejusdem Cathedralis Ecclesiæ ibidem bona, jam, vel antehac tanquam Fratrum villæ appertinentia, detraxerunt, cujuscunque dignitatis, aut conditionis, nullo excepto, particulariter tamen Consulibus & Senatui Strasburgensi declaramus: Apud nos Reverendos, & devotos, dilectos N. Decanum ac Capitulares Cathedralis Ecclesiæ Strasburgensis, humillime supplicando intervenisse, ac fuse, lateque nobis declarasse; qualiter Serenissimus, &c. Princeps Cognatus noster venerandus, ac Pater, Imperator Rudolphus Secundus, beatæ memoriæ, anno millesimo sexcentesimo, tertio Februarii, per publicum mandatum in specie Comiti Hermanno de Solms, Ernesto Comiti de Mansfeldt, & Gebhardo Truggsessio, ac tum in communi omnibus eisdem adhærentibus cum omni circumstantia patefececit, sæpiusque repetiverit Suam Majestatem, & DD. antehac diversimode: singulariter sub dato vigesimo Maji anni millesimi quingentesimi octuagesimi septimi, & duodecimo Septembris anni millesimi quingentesimi octuagesimi octavi, sub pœna amissionis gratiæ Sacri Romani Imperii mandasse, ac imposuisse, prædictam Fratrum villam cum omnibus ad Venerabile Capitulum spectantibus bonis, & redditibus, quæ post bene latam excommunicationem, & privationem, partim excitatum tumultum, & discordiam intra Archifundationem, & Coloniensem Cathedralem ecclesiam; violento modo occuparunt, restituere, illaque totaliter deserere, ad quod non solum illos non paruisse, sed ultra

ad Archifundationē Strasburgensem spectantis, &c.

ultra alia Canonicorum, Vicariatus, ac Venerabilis Capituli bona, mortuo Episcopo Ioanne: exortoque eo tempore belli tumultu; pagos Bors, Gaispholzhaim, & Zamparthaim suæ ditionis fecisse.

Quæ omnia cùm non toleranda, ac nimia viderentur, à Decano, totoque Excellentissimæ fundationis Strasburgi Capitulo ad suam Majestatem, & DD. gravamina sunt transmissa, ad quæ responsum est, subditos, & incolas istorum pagorum, ratione sui juramenti, & obligationis, quam dicti tres Comites pro se, & pro suis collegiis abstulerant, liberos fore: ac imposterum nulli, nisi Venerabili Capitulo subjectos, ac obligatos esse debere ad cujus rei meliorem effectum dicto Comiti de Solms, & Comiti de Mansfeldt, ac Gebhardo Truggsessio, non minus omnibus illis adhærentibus, sub pœna Sacri Romani Imperii amissionis gratiæ mandatum est, supra & sæpe nominatum Fratrum villam, & alia Capituli, ac Canonicorum loca, ac domus, cum omnibus rebus, ab illis vel ipsorum collegiis transportatis, plenarie restituere cunctaque in pristinum statum mittere, ac ordinare.

Hisce licet, & aliis diversis Suæ Majestatis, & DD. publicatis, ac insinuatis Cæsareis mandatis, prædictos Comites de Solms, & de Mansfeldt Archifundationem quidem deseruisse, Gebhardum vero Truggsessium in præsentia aliquorum testium, juratique notarii se obsequuturum benevolum monstrasse; attamen his, & aliis sepositis, Ducem Franciscum de Lauenburg, ne & ille suis partibus deesset, maxima excogitando gravamina, lamentando sua, suorumque adhærentium damna, defendere, obstare, erga dictam suam Majestatem

statatem

ſtatem Cæſarem Rudolphum nonſolum conari, verum ultra Præſidentis titulum ſibi ipſi attribuere non erubuiſſe : mortuo inde Duce Franciſco, Ducem Chriſtianum de Holſtain illum inſequi, ac illud ipſum factitare non abhorruiſſe , adeo quidem,ut una cum ſuis collegis, tam novo uſurpando , & indecenter ſibi attribuendo Præſidentis titulo,quam aliis omnibus juribus, & Imperii ordinationibus contrariis actibus deſtinatę pœnę, ſe participem fecerit;ſed quid ita?nullo inſuper omnino habente jure ad Canonicatus ſibi, & aliis, ac beneficia votum dare , in nominatam ſæpius Villam , & alias fundationis Strasburgenſis Terras,acrius dominari,plus abuti, imo ad talem obſtinationem venire,ut ultra in pagum Zambarthaim, (cujus media pars Capituli) milites imponere attentaverit. Verum enimvero,cum tale Epiſcopus Strasburgenſis, Cardinalis Carolus de Lotharingia una cum ſuo Capitulo ferre non poſſet, & ob id apud Suam Majeſtatem Cæſaream Rudolphũ DD. conqueſtus,auxilium Suæ Majeſtatis humillime imploraret : Mandatum eſt à *Sacra* Cæſarea Majeſtate anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo,ſecundo Auguſti,ut Dux de Holſtain ſuique collegę mandatis anno milleſimo quingenteſimo octageſimo ſeptimo ; & milleſimo quingenteſimo octageſimo octavo expeditis,publicatis,reiteratis,totaliter pareant, ac obſecundent, omnibuſque illorum mandatorum clauſulis , punctis, articulis, integra reſtitutione, omniumque hactenus Archifundationi, ac Venerabili Capitulo ſubtractarum rerum plana , & juſta reſtauratione ſatisfaciant : prætenſum,ac jure temerarium attentatum Præſidentis titulum (quod magis illorum placito attribui poſſet) caveant,ac omittant:denominatio-

minationem denique aliorum, vel magis intrusionem Canonicorum omnino desistant, ac derelinquant. Hæc fuit Suæ Majestatis voluntas. Rebus vero hinc inde variantibts; contigit, ut ob supradicta exorra bella, illorumque continuationem, tandem de pace, anno millesimo sexcentesimo quarto, intra ambas partes in Hagenavv ad quindecim annos tractaretur; ubi expresse provisum, ac præservatum fuit, elapsis hisce quindecim annis supra nominatum Venerabile Capitulum, omnibus Cæsareis antehac publicatis, & consequenter etiam Cæsaris Rudolphi supra insinuati mandatis, uti, ac virtute eorundem, omnia quæ Capitulo conveniunt, ac de jure meritissimo spectant, occupare, ac suæ ditionis facere posse, potestatem habituros. Vnde cum finiti fuissent dicti quindecim anni, anno millesimo sexcentesimo decimo nono, decimo Decembris, ad stabiliendam pacem, ad alios septem annos; anno millesimo sexcentesimo vigesimo, vigesimo secundo Februarii, ista tamen conditione fuit prolongata, ut ambæ partes in eo statu manere debeant, uti concordia Hagenavvensis clarius habet, ac explicat; nisi forte interea hoc de negotio in Romano Imperio aliud concluderetur, ac ordinaretur.

Quæ cum ita sint, nobisque à sæpedicto Venerabili Capicnlo Strasburgi non solum destinatum, ac conclusum quindecim annorum terminum; sed etiam septem ultra prolongatorum vigesimo secundo Februarii annorum, elapsum fuerit judicatum, intereaque nostri dilecti filii Archiducis Leopoldi VVilhelmi DD. ad nostri dilecti fratris Archiducis Leopoldi DD. factam ordinariam resignationem ad Episcopum ibidem electæ, acceptatæ, ac confirmatæ fuerint; nihilominus tamen

Palatinum

Palatinum Præſidentis Decanatus Strasburgenſis titulo uti contra publica mandata, & ad id nullo habente jure à ſuis illi adſcribi. Quare Decani,& Capitulares obſequentiſſime rogantes,ac flagitantes, placeret,ſæpius dictum Cæſaris Rudolphi ſub dato quinto Auguſti anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo publicatum mandatum contra Tuas DD.tanquam PræſidentemStrasburgenſem renovare,ac confirmare.

Quandoquidem igitur hanc Venerabilis Capituli petitionem una cum aliis in noſtra Cæſarea repertis regiſtratura ſumma cum diligentia perpendere,revidere, ac poſtea nobis referre permiſerimus, juri, juſtitiæque conforme, ac conſentaneum viſum eſt, talia mandata clementiſſime renovare,ac confirmare.

Quare mandamus poteſtate Cæſarea Romana T.Palatini dilectionibus, tanquam prolato, vel quaſi Præſidenti Decanatus Strasburgenſis,& vobis,ſub pœna noſtri,Romanique Imperii æſtimationis ſerio,& ſtricte,& volumus,ut T. DD. & vos proximo poſt harum præſentationem, abſque ulteriori mora,controverſia,fuga,vel quocunque alio modo, aut prætextu fieri poſſet, ſæpius dictis Cæſaris Rudolphi DD. anno 1587. ſecundo & 1600.poſtmodum anno 1602. ſecundo Auguſti, publicatis per Eventualia edicta reiteratis actualem paritionem,noſtro quoque renovato mandato in omnibus punctis,clauſulis,& articulis,integra reſtitutione,omnique reſtauratione,omnes illius ante hac,vel hactenus,ante, & poſt factam ad interim Hagenavvenſem concordiam, Archifundationi,Decano, totiq; Capitulo occupati,ablati, tranſportati, vel etiam T DD & vobis præſervati plene,ac totaliter ſatisfaciant, illicitum, & ſolum

& ſolum

venerandi Prædecessoris cognati nostri , ac Patris Cæsaris Rudolphi Secundi , felicis memoriæ, in communi omnibus Catholicis mercatoribus, ac artificibus Hamburgi, ad hunc finem , ut exercitium Catholicæ Religionis , nemine prorsus impediente, administrare,& cohabitare possint, executas Cæsareas literas defensorias, facta Cæsarea confirmatione impositæ pœnæ, liberos in suo exercitio, quod habent, vel in futurum habere poterint, uti etiam in ipsorum Religione & fide nequaquam impediant, molestent, fusius nostris literis declarantibus.

Et uti omni ex parte convenisset, ac decuisset, nostro clementissimo mandato, ratione tam Imperii legum, quam etiam pacis Religionis , obsequi, ac aures facillimas præbere.

Ita nos nullius alterius Clementissimæ spei fuissemus, vos juxta certissimam abnegationem, ac dimissionem dictarum in Sacro Romano Imperio prohibitarum sectarum Catholicos Hamburgi in suo approbato. ac in pace Religionis concesso exercitio , quatenus privatim insuper factitarint, nunquam impedituros.

Habemus tamen à fide dignis non absque summo nostro mœrore, vos post rescitum, ac recognitum Catholicæ Religionis exercitium minis maximis interdixisse, prohibuisseque cum liceat aliæ sectæ, præcipue Calvini ex Anglia dogma, (quod contra expressas Imperii leges) quin minus etiam Iudæis publica Synagoga, his amore commerciorum, illis ratione annuæ pensionis, concedantur.

Cum igitur non reperiamus, nec videamus, qua de causa vos Catholicis mercatoribus, suum exercitium in Romano Imperio juxta Augustanam Confessionem concessum, impedire, vel denegare

queatis

queatis. Vnde mandamus clementiſſime, ac ſerio, ut vos ratione dictarum cauſarum, ſub certiſſima, ac nō emanante, noſtræque ſupra Cæſaris Rudolphi expeditas literas defenſorias, confirmationi inſerta pœna, Catholicos Hamburgi mercatores, artifices, ejuſdemque generis homines, in illorum exercitio, quod vel habent, vel infuturum habere poterint, uti etiam in illorum antiquiſſima Religione, ac fide, cum omnibus illorum cæremoniis, nulla in parte impediatis, moleſtetis, ſed liberos ſua abſque moleſtia exercere permittatis. Ita facturos ſperamus, ac nos cum Cæſarea gratia erga vos propenſi manemus. Datæ Viennæ, 28 Iul, anno 1627.

SVa Romana Cæſarea etiam Hungariæ, & Bohemiæ Regia Majeſtas, Dominus Noſter Clementiſſimus clementiſſime percepit, qualiter Sereniſſimus, & Illuſtriſſimus Princeps, Dominus Auguſtus Palatinus Rheni, &c. tam pro ſe, quam pro ſuo fratre juniore, Sereniſſimo quoque, ac illuſtriſſimo Principe Ioanne Friderico Palatino Rheni, &c. apud Suam Majeſtatem in ſcriptis inſinuaverit, contra ſeniorem Dominum fratrem Sereniſſimum Principem Dominum VVolffgangum VVilhelmum Palatinum Rheni, &c. ob inceptam in amborum juniorum fratrum hæreditariis territoriis reformationem vehementiſſime cū ſumma humilitate, tam oretenus, quam in ſctiptis conqueſtus in altam, ac profundam duci deliberationem clementiſſime ordinarent.

Copia Caſarea determinationis contra Palatinum Auguſtū, & Ioannem Fridericum Germanos ratione facta, & attētata, de domino fratre VVolffgāgo VVilhelmo Palatino in ipſorum

Quamvis de cætero Sua Majeſtas, præfatis ambobus Dominis Germanis in omnibus occaſionibus gratificari clementiſſime, & quam maxime ſit propenſa; attamen ex iſtis, de Domino Palatino Auguſto in originali productis, inter Illuſtriſſimos tres

hareditarii territoriis, reformationis Religionis.

mos tres Dominos germanos, 17. Iulii, anno 1615. erectis, & factis fraternis concordiis. tam per ipsos Dominos juniores germanos, quam per illorum subditos completis, acceptatis, approbatisque reversibus; satis manifeste apparet, Domino Palatino VVolffgango VVilhelmo tanquam seniori fratri, & soli imperanti Principi, in dictorum juniorum amborum fratrum designatis territoriis, Ducalem, Principalem superioritatem, tam statuta, quam ecclesiastica mandata promulganda, fuisse reservatam, etiam absque supradicta istorum territoriorum consignatione; nihilominus talia Principatui Neoburgensi sint incorporata, & sic Domino Palatino VVolffgango VVilhelmo Illustrissimo, &c. Celsitudini, &c. propria, & quatenus Imperanti Principi, gubernanda, prout in præfata 17. Iulii, anno 1615. concordata, & demum de ipsis ambobus Dominis junioribus germanis totaliter exequuta fidei sponsione, expresse, & prorsus ingenue se obligarunt, spopondernntque, nec se, nec ullum amore ipsorum suo proprio seniori fratri VVolffgango VVilhelmo in Principatu Neoburgensi, ob Ducalem, atque Principalem inibi superioritatem; omniaque eidem spectantia, vel ob alias jurisdictiones, hareditates, redditus, & quomodocunque tandem nuncupari possint, reluctaturos, vel resistere concessuros insuper in cæteris Principatui Neoburgensi incorporatis territoriis, illis vero designatis, & concessis, ratione præfatæ Principalis superioritatis statutorum, appellationum, censuum, & tandem impositionum, tribuendarum pecuniarum, omniumq; aliorum sibi non reservatorum, minimum impedimentum non illaturos.

Quin ultra ipsii in amborum juniorum Domi-

norum

norum germanorum consignatis territoriis degentes, & habitantes subditi tempore consignationis, in quo omnium trium (sicut fuse fraterna concordia explicat) approbatione germanorum antea concordata, postmodum in calamum dictato, & executo reversu, prorsus clare se obstrinxerunt etiam optime conscii, habita quoque alta rei deliberatione (ut verba formalia sonant) libera in minimo non coacta voluntate, & animo, etiam particulari tradito consensu, & jussu sui clementissimi Principis, & Domini Palatini Augusti, proloquuti promiserunt, ac spoponderunt, quod post factum, & præstitum quoque suo Domino, Domino Palatino Augusto juramentum nihilominus in futurum, uti hactenus, supra nuncupato suo clementissimo Prinipi, & Domino Palatino VVolffgango VVilhelmo, suisq; celsitudinis, &c. virilibus hæredibus, pro solo, & unico imperante Domino, & Principe Neoburgensis Principatus, cujus membra, & subditi existant; agnituros, & professuros, non minus illos, suosque hæredes omnibus, & singulis Principatus Neoburgensis ordinationibus, & mandatis Ecclesiasticis, & secularibus, ecclesiarum, scholarum, superattenentium statutis, sive jam ordinatis, vel in futurum ordinandis, atque in nomine supradicti Principis Palatini VVolffgangi VVilhelmi, quatenus Principis imperantis, & nomine Palatini Augusti, quatenus Domini ipsorum hæreditarii, publicandis firmiter constanter obsecundaturos, & sub cautione pœnarum talibus mandatis, & ordinationibus insertarum, sedulos observaturos: prout etiam litium appellationes, in nullo alio loco, quam in sua Illustrissimę, &c. Celsitudinis, &c Neoburgica urbe, ejusdemque consiliis fieri, sicut etiam omnes ma-

trimonii lites prorsus nullibi, nisi in sæpedicti Palatini VVolffgangi VVilhelmi, de ordinato Consistorio appellari, cognosci, atque exequi debent, tantum diligentissime, quantum debite prospecturos.

Et licet ratione publicationis nomine Domini Palatini VVolffgangi VVilhelmi, quatenus Domini imperantis, & Domini Palatini Augusti, &c. mentio fiat, nihilominus tamen, si forte ambo juniores germani ad eandem consentire nollent, Domino Palatino VVolffgango VVilhelmo Illustrissimæ, &c. Celsitudini cum eadem procedere erit concessum, quia sine hoc, Dominus solum imperans esse non posset. Quod vero in facta fraterna concordia fidei sponsione, atque reversu expresse dispositum, & de omni parte agnitum, approbatum, & acceptatum fuit, imo Dominus Palatinus Augustus in sua Cæsareæ Majestati porrecta supplicatione ipse est confessus, quod paragraphus in fidei sponsione de dato 17. Iulii, anno 1615. declaret omnia ratione mandatorum statutorum, & ordinationum, tam in Eccesiasticis, quam secularibus rebus, in amborum fratrum assignatis territoriis, ita observentur, quomodo inter Dominum Patrem, Dominum Palatinum Philippum Ludovicum, & ejus fratrem juniorem ratione assignatorum territoriorum fuerunt observata, ex ipsorum quoque facta concordia, quæ inter Dominum Patrem & ejus juniorem Dominum fratrem anno 1581. esse sufficienter declarandum, prout eadem concordia per Dominum Palatinum Augustum in modum extractus, debito convenienti passu producta fuit. Quæ concordia simili modo declarat, quod si frater junior ad mandata dissentiret, vel concordari nollet, nihilominus Dux Phi-

lippus

lippus Ludovicus proinde ac Dominus imperans potestatem habuerit, conclusionem, decisionem edicere, & quanto minus frater ipsius hac in re impedire nequiverit, tanto minus etiam Dominum Palatinum VVolffgangum VVilhelmum sui juniores Domini fratres licet nolentes, impedire, atque obstare poterint.

Et quamvis ambo Domini fratres in paternum testamentum se fundent, attamen de illis ipsis approbata acceptata, insuper proprio sigillo affirmat fraterna concordia (sepositis totaliter istis, quod Dominus VVolffgangus VVilhelmus in testamentum consenserit,) aliter insinuat. Itaq; pure, absq; ulla disputatione, exceptione, aufugio, vel quomodo nomen habere poterit, de tribus germanis, ut decet, Principes sincere, incorrupte complenda, observanda remanebunt.

Et cum sæpe dicta fraterna concordia expresse ac clare satis explicet, quod Seniori Domino fratri, Domino Palatino VVolffgango VVilhelmo, Ducalis, atque Principalis Superioritas, in sæpius dictis, assignatisque territoriis, sicut statuta in Ecclesiasticis, & secularibus rebus ponere sine ulla præfinitione certi alicujus temporis fuerit reservata, imo expresse conclusum, quod Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus non solum jam, sed etiam in futuram in Ecclesiasticis, & secularibus rebus statuta ponere, atque instituere possit; & sicuti Augustanæ Confessioni addictis secularibus Principibus, & Statibus, potestate Ducali, & Principali superioritate, & illæsa Romani imperii Religionis pace, Augustanam Confessionem in suis Principatibus, & Provinciis (etiam si antea Catholici extiterint, & postea ad Lutheranissimum pervenerint) commodo, & apto ipsis tem-

pore introducere côncessum;ita etiam ex hoc fundamento, Catholico Principi, Catholicam Religionem in provincias, in quibus solus Dominus gubernans existit (prout ambo juniores Domini fratres, in suis hæreditariis territoriis, sicut etiam inibi degentes subditi, & inhabitatores, Dominum VVolffgangum VVilhelmum Palatinum pro solo imperante Principe, explicantibus, & sic declarantibus sæpenominatis fraternis fidei sponsionibus, reversibus, agnoverunt (quando & quocunque tempore illi placet, introducere nullo modo prohibitum, sed quoque concessum manet. Insuper Domino VVolffgango VVihelmo in istis junioribus Dominis germanis assignatis territoriis institutio Religionis non solum est concessa, sed etiam Constituto Religionis & omne, quod illi annexum, sicut etiam jam, & in futurum statuta ponere, per expressum esse reservatum.

Itaque cum ex istis omnibus aperte manifestum sit, quod Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus in amborum juniorum Dominorum fratrum assignatis territoriis solus Dominus, & Princeps imperans existat, illique Ducalis, & Principalis superioritas clare, & pure sit reservata, atque unicuique seculari, jubente Religionis pace, Principi suo ex officio, institutio Religionis, Ecclesiarum ordines, atque cæremoniæ, omneque illi annexum conveniat. Vnde Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus cum recusata Religionis reformatione illud attentabat, quod sępe nuncupata fraterna concordia, atque reversus, sicut etiam reservata Ducalis superioritas, ex qua institutio Religionis immediate dependet, & Sacri Romani Imerii pax Religionis concedit, & admittit.

Enim-

Enimvero, quia suæ Romanæ Cæsareæ Majestati, virtute juratæ eorundem Capitulationis, ex incumbente Cæsareo officio prædictam Religionis pacem manutenere incumbat, & quatenus Augustanæ Confessioni addicti Electores, & Status contra Religionis pacem discommodari, vel difficultari, nec possint nec valeant ita etiam è contra (ex identitate rationis, & ne tam salutaris pax, & constitutio claudicet (justo consentaneum, ne quoq; Catholici Electores, & Principes turbentur, vel graventur, præsertim cum pax Religionis expressissime plus nimio id explicet.

Verum enim vero Ioanni Friderico Palatino, & Domino Palatino Augusto, ratione factæ profundæ, & summæ sponsionis (cum omni condonatione ob læsam sæpius nominatam fraternam concordiam) debitam satisfactionem præstare omni ex parte decear, & quatenus quoque tam puræ & claræ transactiones & pacta in jure nullam disputationem admittant, verum paratam executionem sub se habeant.

Qua de causa sui Cæsarea Majestas istius clementissimæ sunt confidentiæ etiam ad hoc admonitos volunt, ut in hoc negotio se dirigere, & quieti se tradere permittant, ac velint, rursus cum ista omnia sub fundamentis, quæ de Domino Palatino Augusto pro se, & pro suo juniore fratre sunt producta, & allegata; fundata reperiantur, ideo Sua Sacra Cæsarea Majestas unica communicatione opus esse minime opinatur.

Cæterum quod Serenissimam, atque Illustrissimam Principissam Dominam Dorotheam Mariam Palatinam Rheni, pronatam Ducissam de VVirtenberg, ratione eorundem in Hippolstain consitorum bonorum attinet, cum ipsa sua ex par-

 te se

te se non insinuarit, excepto quod Dominus Palatinus Augustus, quamvis absq; ullo de antedicta Domina, accepto mandato, obsequentissime earundem causa intimavit, & insuper quoq; sola usu fructuaria, & post mortem Domino Palatino Ioanni Friderico (testantibus sæpedictis documentis) appertinentia sint, & ad ejusdem bona adscribenda. In quibus vero bonis Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus Ducalem, ac Principalem superioritatem expresse sibi reservavit, prout quoq; inter sæpius dictum Dominum Palatinum Philippum Ludovicum nuncupatorum Dominorum triũ germanorum, venerandum Patrem, & præfatam Dominam viduam, anno 1604. facta concordia, Dominus Palatinus Philippus Ludovicus, tanquã Neoburgensis Principatus existens imperans Dominus, (cujus vices Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus jam repræsentat) in dicta concordia omnia jurisdictionalia in ecclesias, scholas, & similia pure voluit sibi quoq; reservata. Sua Cæsarea Majestas ita constitutis rebus, etiam in ante pronunciata determinatione ratione hujus puncti clementissime manere vult. Quæ omnia illis in Cæsarea gratia, quæ ambobus Dominis Palatinis quam maxime est affecta, ratificari, & intimare clementissime voluit, & jussit. Datum Pragæ, vigesimo secundo Decemb 1627.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Copia Literarum S. C. M. ad Electorem Ducem Sa-

SErenissime Elector, Illustrissime Princeps, Amice Dilecte, Relatum est nobis à fide dignissimis, Capitulares Archiepiscopatus Magdeburgensis, non diu abhinc Capitularem Conventum egisse, ejusq; conclusionis fore, V. DD. filium Augustum juniorem DD. quem duobus circiter ab hinc annis,

pro

pro coadjutore postularunt, jam pro illorum Capite, & Ecclesiæ Magdeburgensis Archiepiscopo postulaturos, ad cujus rei effectum, Commissionem ad V.DD. ad insinuandam hanc postulationem, earundemq; ad hanc consensum sollicitandum expedituros.

xonia, ne ob narratas causas postulationi Magdeburgensium cōsentiat.

Vti vero V.DD. suisque omnibus ex sincero Cæsareo affectu omne bonum, non minus eorum in-inclytæ familiæ felicem successum semper optavimus, ac desideravimus:

Ita non dubitandū tenemus V.DD. ut illorum actiones ad hunc usq; diem clare manifestaverunt nullum privatum interesse publico præposituram.

Quo facto nos non omittemus omne illud, quod hac in re nobis studii fuit accuratissimæ, V. DD. in Germanica fidelissima fide, qua in similibus Romanum Imperium tangentibus casibus, præsertim erga V.DD. uti solemus, clementissime patefacere.

Quandoquidem igitur nostro Cæsareo officio conformiter perpenderimus, nonsolum ea, quæ fundationum causa à multis jam annis Electores Ecclesiastici ac Principes fuerunt conquesti; verum etiam illa, quæ hanc ob rem in Electorali Collegio de Mulhausen nuper sunt deliberata, mota, ac conclusa, nos etiam ab illo toto Electorali Collegio enixe fuisse rogatos, ut providere vellemus, quatenus illa tam sæpe à Statibus introducta, & iucusata gravamina, juxta tenorem Constitutionum Imperialium, & tam Religionis, quam profanæ pacis discuterentur, ac deciderentur.

Inter quæ gravamina, Res N. Saxonicæ fundationis, quæ Catholicis post concordiam Passaviensem sunt detractæ, existunt principalia, ac præcipua.

Vnde V. DD. prudentissime decernere poterit,

 talem

talem decisionem, si se cum dicto Archiepiscopatu immisceat, talique postulationi consentiat, totum opus destructuram, non minus apud omnes diversas cogitationes fore percipiendas, quasi contra sua hactenus habita prudentissima, & gravissima consilia, ipsorummet opinioni faveret, qui pacem Religionis in periculosissimam disputationem trahere non erubuere.

Secundo V. DD. plus nimio palam est, propter hunc ipsum Archiepiscopatum res judiciales, ob occlusam visitationem Cameræ Spirensis, non absque damno totius Regni circumventas, & detentas, fuisse, unde facillime colligere, & cognoscere poterit, per talem postulationem (sine qua alias fortassis per decisionem gravaminum, cum nunc res postulant, dictus seclusus justitiæ cursus facilius aperiri posset) omnia non solum in suis controversiis permansura, verum multo magis fore exagitanda.

Cum etiam circa tertium non simus omnino certiores facti, in quantum se eligentes, & postulantes, præteritæ bene puniendæ rebellionis, ipsorumque existimati administratoris in nulla parte defendendarum actionum participes fuerint, rursus, an illis ex hoc capite (relictis aliis defectibus) talis electio, aut postulatio convenerit, quatenus primum recenter dictum suum administratorem, pro illorum capite agnoverint, illiusque insignia in proximis ipsorum calendariis publice præfigi curaverint.

Quanto V. DD. ulterius habebit ad ponderandum, & bene singulariter ad advertendum; nobis ad defendendam illorum provinciam non parvam pecuniæ summam fuisse expendendam, qualem jure meritissimo, & omnium Electorum voto de

to depoſſidentibus eſſe repetendam, quare ita conſtitutis rebus donec tota ſumma reſtituatur, electus quiſquis eſſe poterit, de prænominati Archiepiſcopatus provinciis nullos redditus expectandos habebit. Vnde iterum opinamur hac ipſa de cauſa V.DD. eo minus cauſari, tali poſtulationi conſentiendi; quæ omnia in aperta clementiſſima ſinceriſſima fide ad meliorem V. DD. declarare decrevimus, ejuſdem omnino clementiſſimæ ſinceriſſimæ confidentiæ manentes. V. DD. ad avertendas ſupradictas controverſias, & alias inconvenientias, quæ tantum ad impediendam diu deſideratam, ſumme neceſſariiſſimam pacem eſſent, ita negotia, de quibus ſi certior fieret, de ſe ipſa recuſaturam, & amore patriæ privatum intereſſe ſepoſituram, quo facto facilitabit ſuas, & futuras alioquin ſatis difficiles actiones, ac ſuis, inclitæque familiæ famam, ac laudes parient immortales; de cætero V.DD &c.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Copia Inhibitionis ad Pſeudocapitulares Magdeburgenſes ut propoſita poſtulatione abſtineāt, ſub dato 11. Febr. anno 1528.

VObis declaramus certiores de fide digniſſimis nos eſſe factos, quod vos attentare non erubueritis, Capitulare Conventum 23. elapſi menſis Ianuarii ibidem Magdeburgi inſtituere, ac celebrare, ubi vos concluſiſſe, poſtulationem Archiepiſcopi Eccleſiæ Magdeburgenſis abſque noſtro præſcitu deſtinare, eaque de cauſa commiſſionem ad Electorem Ducem Saxoniæ ablegare, eidem ſimilem poſtulationem inſinuare, conſenſumque ſollicitare propoſuiſſe.

Et uti veſtrum propoſitum cum magna admiratione percipientes, ita etiam ſumma noſtra moleſtia ſuſcepimus, quatenus etiam vobis ad defendendum difficilimum cadet, præſertim cum talem

 poſtula-

postulationem contra nostram, veluti Cæsaris, & Domini vestri voluntatem in opus dirigere cogitetis, totoque Romano Imperio ad ulteriores tumultus, & motus, qui infallibiliter, & necessario hinc provenient, causam dare velitis, cum tamen ante omnia (relictis aliis) considerare, & alto perpendere animo debuissetis, nobis, ad defendendum vestras provincias, & ad avertẽdam nostri, totiusque Romani Imperii devastationem, maximam pecuniarum summam fuisse persolutam, quam jure meritissimo, ac omnium Electorum communi voto, & calculo de possidentibus repetere, & exposcere decrevimus. Attamen, quod plus est, audimus insuper partem vestram præteritæ rebellionis, illicitarumque vestri existimati administratoris actionum in minimo non defendendarum participem fuisse, ut nos his, & aliis de causis, propositam, particulariter absque nostro præscitu, postulationem concedere, ac annuere ulla ex parte cogitemus.

Vnde vobis serio, & stricte mandamus, ac injungimus, ut in hac re, nullo modo procedere, sed omnibus futuris conventibus, & consultationibus, quatenus electionem, & postulationem instituere arbitremini, usque ad nostram clementissimam determinationem, ac ordinationem omnino abstineatis, aut in contrariam partem, vestrum, de quo vos clementissime admonemus, damnum non accersetis. Sic jubet, vult & mandat nostra clementissima voluntas, &c.

Copia Reiterata patenta ratione reforma-

NOs Ferdinandus Secundus Omnibus NN. & singulis Provincialibus, Vasallis, Officialibus, Præfectis Quæstoribus, Consulibus, Consultoribus, civibus, & in communi omnibus subditis, ac incolis istarum jurisdictionum, ac locorum Sultzbach,

bach, Flos, Vohenstraus, Berckstain, & VVinden, consitarumque in illis urbium, qui virtute fraternæ, anno 1615. factæ concordiæ, inter Serenissimum, Illustrissimum DD. VVolffgangum VVilhelmum Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, Comitem in Veldentz, & Spanhaim, nostrum dilectum cognatum, ac affinem, Principem, &c. DD. ac ejus fratrem Augustum DD. quibus dicti pagi, & territoria sunt assignata, ac tradita, cujuscunque dignitatis, conditionis sint, quibus nostræ Cæsareæ literæ, vel fide dignæ copiæ præsentatæ fuerint, nostram Cæsaream gratiam, ac salutem, illisque dicimus, quatenus meminerit, postquam ratione prædictæ fraternæ concordiæ nominati, ac alii in concordia specificati pagi memorato medio fratri Palatino Augusto DD. ea conditione fuerunt traditi, ut nihilominus Serenissimi Palatini VVolffgangi VVilhelmi DD. ejusdemque viriles hæredes etiam in istis traditis territoriis, solus Dominus gubernans maneat, etiam illi non minus aliis S. DD. subditis omnibus legibus, ac mandatis, sive secularibus, sive Ecclesiasticis, Neoburgensibus, vel etiam Ecclesiarum, scholarum superattendentium Politiarum, provinciarum, & aliarum rerum ordinationibus, vel publicatis, vel in futurum publicandis, obsequentissime obediant, ac exequantur, appellandi negotiorum causa si forent, ad nullam aliam justitiam, nisi sua Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectionis se conferant, exitum, ac follicitationem ibi opitulentur, insuper si provinciarum contributiones concluderentur, ac promulgarentur; ut illi aliis Neoburgensis Principatus statibus se conformes auxiliando, contribuendo, gerant, ac monstrent, omniaque compleant, quæ in concordia conclusa, ac tractata fuere, sibique

tionis Religionis assignatorum Palatino Augusto pagorum ac subditorum

Suæ Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectioni reservavere, quæ omnia Palatini Augusti DD. ratione illorum expeditus reversus fusius declarat, in quo illi sub cautione pœnarum talibus mandatis,ac ordinationibus insertarum;imo proprio juramento, quo Palatini VVolffgangi VVilhelmi DD.tanquam illorum Principi sunt obstricti, sub perditione omnium bonorum, tam mobilium, quam immobilium,præsentium,& futurorum,nihil excepto firmiter constanter observaturos spopondere.

Illi vero in omnibus occasionibus, præcipue in persolvendis annuis censibus,ac decimis omnino morosi, ac contrarii, uti etiam expresse supradictæ factæ fraternæ concordiæ, illorumque hac de causa expedito reversui adversetur, erga sæpius memoratam suam Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectionem tanquam ipsorum Principis, inobedientesque existere.

Quibus omnibus ad nos perlatis, sub dato Viennæ octavo Martii, anni millesimi sexcentesimi vigesimi septimi, cum male egisse clementissime videremus, & illorum Palatini, VVolffgangi VVilhelmi DD. reservata juramenta traditusque reversus,ac facta concordia,longe aliter insinuent, ac doceant, per nostram publice promulgatam Cæsaream patentam Romana Cæsarea potestate, ac sub quinquaginta ponderum auri pœna, ac rursus sub cautione particularis Banni, illorum reversui inserti, clementissime, serio, & stricte mandavimus, ac adhortati sumus, ut se in persolvendis,ac deponendis istis censibus, ac debitis Palatini VVolffgangi VVilhelmi DD. reservatis, ac tanquam fratri seniori provinciarumque Principi, appertinentibus,ac propriis nullo modo contrarios,

r os, aut inobediẽtes exhibeant, nec se de præstãda obligatione seducere permittant, sed suæ dilectioni, illiusque hæredibus, quod alioquin debent, in omnibus obediunt, illasque pro illorum vero Domino ac Principe agnoscant, ac honoribus afficiant, ejusdem mandatis vel Prohibitionibus, jubente reversu, ac facta supradicta concordia, sive secularibus, sive Ecclesiasticis obsequentissime obsecundent; ac in omnibus ita se exhibeant, ut fideles inhabitatores, vassallos, & subditos, erga verum Principem ac Dominum gerere, ac se monstrare docet, ac convenit, nec in nullo se opponant, omnia declarante, ac explicante nostro Cæsareo publicato, ac promulgato diplomate:

Cum igitur adhuc nostra clementissima intentio, voluntas, ac mandatum sit, ut debito modo suæ Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectioni obtemperent, ac se, ut obedientes subditos convenit, erga suum verum Dominum ac Principem promptos, ac sedulos exhibeant.

Erudimũr tamen, partem illorum, cum non diu ab hinc sua Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectio ratione sibi reservati Prioratus, Catholicam, & Apostolicam Religionem introducere conaretur; totam contrariam, ac obstantem se ostendisse, variasque oppositiones attentare non erubuisse, cum tamen salutifera pax Religions, quantum se subditi submittere debeant, clare, ac manifeste doceat, ac declaret, præsertim cum insuper habeamus, suam Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectionem illi desiderato modo obedire nolentibus, libertatem emigrandi, virtute pacis Religionis proposuisse, ac concessuram declarasse.

Quare supradictam nostram Patentam cum omni sua intentione in potestate Romana Cæsarea,

ac pœna illis inserta repetimus, clementissime volentes, ac mandantes, ut illi nostræ Cæsareæ patentæ ad nutum obediant, ac obtemperent, omnibus Palatini VVolffgangi VVilhelmi dilectionis, tam secularibus, quam Ecclesiasticis legibus ac mandatis debito modo obsecundent, seque erga suam dilectionem, ut decet; ac convenit, fideles, ac sinceros suo vero Capiti, ac Principi inhabitatores, benevole, ac obsequentes monstrent, & in specie in continuatione dictæ reformationis ita se accommodent, ut paci Religionis sit consentaneum, ac de cæteris Electorum ac Principum subditis factum.

Ita facturos, ac omnia sub sæpius dicta pœna exequuturus clementissime, & certissime speramus, quo facto adimpletur nostrum velle, ac jubere. datæ Pragæ 24 Aprilis, anno 1628.

Copia Patentæ ad Palatinum Ioannem Fridericum, ratione reformationis 24 April. anno 1628.

NOs Ferdinandus Secundus Omnibus & singulis inhabitatoribus, Vasallis, Officialibus, Quæstoribus, Præfectis civibus, Consulibus, Consultoribus, in communi omnibus, & singulis incolis, & subditis istarũ terrarum, ac jurisdictionum, Haideck, Hilpolstain, Allesperg, & Gizzin, cunctisque illis insitis civitatibus, villis, & pagis, qui ob factam fraternam concordiam. anno 1615. Serenissimi, ac illustrissimi Domini VVolffgangi VVilhelmi Palatini Rheni, Ducis Bavariæ, Comitis in Veldentz, & Sponhaim, nostri dilecti cognati affinis, & Principis, &c. DD. illarum fratri Iohanni Friderico DD. deputati sunt, ac assignati, cujuscunque conditionis, status, aut dignitatis, nostras Cæsareas litteras vel copias, quibus nos ipsi non minorem fidem ipso originali præstitimus, inspecturis, lecturis, vel legi audituris, nostram Cæsaream gratiam, & omne bonum, damusque illis ad percipiendum, &c.

Licet

Licet plus nimio vobis constet, ob factam fraternam, & stabiliendam meliorem concordiam, supradictos, & alios specificatos pagos, nominato juniori fratri Palatino Ioanni Friderico, DD. ista conditione fuisse resignatos, ac traditos, ut nihilominus Dominus Palatinus VVolffgangus VVilhelmus DD. ejusque viriles hæredes in suprema narratos, assignatos, ac traditos locos, gubernare ac regere, veluti prior Dominus, ac Princeps, habeat, ac omni jure conveniat; quare vos non minus aliis suarum DD. subditis omnibus, & singulis Neoburgensis Principatus ordinibus, legibus, & mandatis, temporalibus, & spiritualibus, insuper ecclesiarum, scholarum, superattendentium, politiarum Generalibus, vel aliis ordinationibus, quomodo, vel qualiter ordinata, vel publicata esse poterint, vel imposterum ordinari possint, obsequentissime obsecundent, & pareant, omnes similiter appellationes uti antea à prima instantia ad earundem ordinatam justitiam portēt, processum, ac determinationem ibidem sollicitent. Insuper si provinciales contributiones concluderentur, ac promulgarentnr, ut vos aliis Provinciarum Statibus conformes geratis, dictæ VVolffgangi VVilhelmi Palatini DD. auxilio, & modo possibili non desitis, non secus agentes nisi uti in concordia prolatum, ac conclusum fuit, Dominique VVolffgangi VVilhelmi DD. sibi ipsi reservavit, non minus etiam supradictorum Domini Ioannis Friderici Palatini DD. ut ista de causa expeditos reversus fusius monstrabunt, ac declarabunt, in quibus omnia sub pœna, & amissione dictis mandatis, & ordinationibus inserta, vestra ipso juramento erga sæpius dictam Domini VVolffgangi VVilhelmi Palatini, DD. quin ultra sub perditione vestrorum mobilum,

mobilum & immobilium bonorum præsentium, & futurorum, nil excepto firmos, & stabiles vos obsecundaturos, promittitis ac spondetis.

Nos tamen non diu abhinc certiores facti sumus, vos cum prænominatæ Domini VVolffgangi VVilhelmi Palatini DD. ratione reservatæ sibi ipsis jurisdictionis Catholicam Religionem introducere statuisset, omnino contrarios se monstrasse, comminationemque omnium oppositionum attentare ausos fuisse.

Quod cum in nulla parte defendere possitis, & vestra ipsa Domini Palatini VVolffgangi VVilhelmi DD. juramenta, & obligationes, etiam traditi ratione erectæ fraternæ concordiæ reversus longe aliud iubeant, ac insinuent; quin imo pax Religionis, ejusque in S. Romano Imperio observantia; quomodo in talibus casibus procedendum sit, & quantum se subditi submittere debeant, sole clarius monstrent, & indicent, præsertim cum rursus perceperimus, sæpe nuncupati Domini VVolffgangi VVilhelmi DD. vobis desiderato modo Catholicæ Religioni applicare nolentibus, libertatem emigrandi, virtute pacis Religionis concessisse.

Quæ cum ita se habeant, omnibus, & singulis tam in communi, quam particulari, potestate nostra Sacræ Cæsareæ Majestatis, ac sub pœna quinquaginta ponderum auri, mediam partem pro nostra Cæsarea, alteram pro dicti VVolffgangi VVilhelmi DD. infallibiliter persolvendi, præterea sub cautione omnium earum singularium pœnarū vestris reversibus insertarum stricte, ac serie mandamus; & volumus, ut nonsolum in persolvendis vestris censibus, & decimis; verum etiam in omnibus aliis casibus, quos D. VVolffgangi VVilhelmi

Palatini

Palatini DD. sibi ipsis reservavit, præcipue, & in specie in continuanda Reformatione ita vos geratis, & accommodetis, ut Religionis paci sit conforme, & consentaneum, ut etiam de aliis subditis Electorum, & Principum factum est neutiquam, contrarios; ne dum pigros vos ostendatis, & monstretis, nec à nullo ad præstandam obedientiam vos detrahere, aut subducere permittatis, sed suam DD. ejusdemque hæredes, quatenus estis obligati, & obstricti, pro vestro vero Domino, & Principe, cognoscatis, honoretis, ejusdemque mandatis prohibitionibus ratione tam factæ concordiæ, quam vestris ipsis Reversibus, eo adhortantibus tam in temporalibus, quam in spiritualibus, obsecundetis, in omnibus quoque eventibus fidelissime assistatis, & succurratis; & ita vos in cunctis habeatis, ut fidelissimos inhabitatores, vasallos, ac subditos erga suum Principem & Dominum convenit, & decet. De cætero caveatis in minimo adversari, si nostram Cæsaream gratiam amatis, & propositas pœnas aufugere velitis. hoc volumus stricte. Datæ Pragæ, vigesimo quarto Aprilis anno 1628.

Brevis enumeratio aliquorum negotiorum, quæ sub Imperio Sacræ Cæsareæ Majestatis Ferdinandi Secundi, &c. in puncto Reformationis Religionis in Cancellariæ Imperii tractata sunt, &c. ab anno 1620, usque ad 1629.

ANno 1626. undecimo Iulii, Comes Ioannes de Nassavv per literas Cæsareas fuit admonitus ratione institutæ Reformationis in suis provinciis.

Anno 1527. ultimo Augusti, idem Comes Ioannes de Nassavv iterum fuit monitus, ut Reformationem Religionis in opus dirigeret.

Anno

Anno 1627. 30. Octobris, Serenissimo Electori Duci Bavariæ pro recepisse ad instantiam inceptæ
,, Reformationis in Palatinatu superiori, rescriptum
,, est, cum illa quantum possibile progredi.

Anno 1626. nono Novembris, Dominus de Marck Comes, similiter fuit admonitus Reformationem in suis dominiis & provinciis promovere.

Anno 1628. decimo quarto Ianuarii, Dominus Episcopus Augustanus, eo fuit instructus, ut in omnibus pagis, qui Catholicis Regiminibus sunt subjecti, cum omnibus jurisdictionibus, & juramentis tam ratione officii Episcopalis, quam etiam ratione pacis Religionis, Reformationē instituat.

Anno 1628. vigesimo quarto Aprilis, Illustrissimo Domino VVolffgango VVilhelmo Palatino contra suum fratrem Augustum ista conclusa patenta in prædicto reformationis transmissa est.

In simili contra alium fratrem Dominum Fridericum Palatinum, &c.

Anno 1628. vigesimo nono Maji, Generalis Teutonici Ordinis in principio Reformationis eo fuit informatus, ut in istis locis, suo nobilissimo Ordini appertinentibus, in quibus tam principalem, quam ordinariam jurisdictionem habet, Reformationem ex declaratione pacis Religionis instituat, ac possit.

Anno 1628. undecimo Augusti. declarata est determinatio ratione in præcepto Catholicarum processionum, & ratione introductionis novi Calendarii.

Anno 1628. septimo Aprilis, Serenissima Infanta, & VVilhelmus de Baden sunt admoniti, Electori
» Treverensi in Comitatu Sponhaimensi assisten-
» tiam præstare.

Anno 1628. vigesimo primo Februarii, Domino Comiti

Comiti Ioanni de Nassavv Cæsarea patenta de non emigrando ad tales lo os .n quibus prohibitę in S. Rom.Imperio doctrinę,ac exercitia docentur,contra suos subditos est transmissa.

Sub Dato secundo Decembris,anno 1627. ad instantiam Domini Episcopi Augustani mandatum pœnale cum clausula contra Dominum Præpositum Elvvacensem fuit expeditum, ut Dominus Episcopus Augustanus Catholicum Parochum pro civitate Aalen denominet.

Anno 1626.vigesimo septimo Novembris simile mandatum fuit decretum cum clausula ad instantiam Episcopi Augustani contra Comitem Ludovicum Erhartum in Oetingen , &c. possessionem , vel quasi monasterii Munchroth,specicificata bona,cum omni Ecclesiastica , & seculari administratione , cum omnibus ablatis literis, paratis pecuniis , argenteis , & ecclesiæ vasibus; cum omni emolumento à tempore destitutionis, restituere , ac in administrando monasterium Domino Episcopo Augustano non obsit , sed jure utatur.

Anno 1623. vigesimo sexto Iunii,ad instantiam Domini Episcopi Augustani , Abbatis Campidonensis,& Decani in Gronnenbach,contra Dominũ Christophorum VVolffgangum in Pappenhaim, mandatum pœnale cum clausula fuit decretum, ut fundationem , Decanatum , ac Capitulum in Gronnenbach,cum omni tam Ecclesiastica, quam seculari administratione, homines,bona mobilia, & immobilia,cũ omnibus sublatis literis pertinentiis,& emolumentis restituat in pristinum statum, cum exercitio Catholicæ Religionis , uti ab antiquo ante, & post pacem Religionis in usu fuit, transferat , hæreticos prædicantes , & factores dimittat.

dimittat, & in administranda ista fundatione, contra publicam pacem nihil tentet.

Anno 1627. primo Septembris ad instantiam Domini Episcopi Constantiensis, contra civitatem Vlmam, quatenus paci Religionis est conforme, citatio ad videndum se incidisse in pœnas, cum annexo mandato cum clausula fuit decretum, omne illud, quod contra Religionis pacem, uti in mandato specificatur, egerunt, & attentarunt revocare, ac derelinquere, Domino Episcopo in suis jurisdictionibus, quas Vlmæ meritissimo jure habet, super Ecclesiastica loca, monasterium VVangen, ac Catholicos cives, & incolas detentione à Sanctissimis Sacramentis, juxta ritum Catholicum occlusione sepulchrorum, & interdictione celebrandorum Sacrorum, detractione scholarum Ecclesiasticæ doctrinæ, & aliorum contra Ecclesiæ ante, & post pacem Religionis, bene usas, & administratas ceremonias, exercitatorum gravaminum, non molestent, nec obstent.

Anno 1528. trigesimo Martii, ad instantiam totius Ecclesiæ Sancti Patrodi in Saiis, & Comitatus Marck pœnale mandatum sine claula restitutionis & inhibitionis fuit expeditum, illos cum judicialibus contradictionibus non gravari, sed iterum restituere, prætensas ad præposituras, Archidiaconatus, Canonicatus & Vicariatus, Calvinisticas immoderatas personas dimittere, & è contra ex *jure* devoluto à Capitulo provisas Catholicas personas in pace relinquere.

Anno 1628. quarto Februar. ad sollicitationem Archidiaconi in Dortmundt, contra civitatem ibidem, cum Cæsaris Rudulphi mandatum fuit expeditum; intra, & extra civitatem, ac in toto Comitatu Dortmundt, ecclesiarum, scholarum, capellarum,

rum, hospitalium, sepulchrorum, ut ante, & longe post Passaviensem concordiam in usu fuit, exercitum Catholicæ Religioni concedere: hæreticos prædicatores, professores ablegare, ac ordinario, & Archidiacono in omnes ecclesias, scholas, capellas, Catholicos substituere licere, Ecclesiastica bona restituere, & omnibus aliis gravaminibus totaliter abstinere.

In eadem causa Electori Coloniensi sub eodem dato commissio fuit injuncta, civitatem ad debitam paritionem mandati adhortari, vel in contrarium, executionem per concessa S. Imperii remedia arripere.

Anno 1623. XXIII. Februarii, ad instantiam civitatis Dunckelspil, contra Comitem Ludovicum Eberhardum de Oetingen mandatum pœnale sine clausula decretum est, introductum hæreticum prædicantem in pagum Schoxfloch inhibere, subditis ibidem exercitum Catholicæ Religionis, ac Dei servitia, persuasione prædicantium non occludere, ac dictam civitatem substituendo Catholicos Sacerdotes non impedire.

Anno 1623. XXIII. Martii, ad instantiam Domini Episcopi Eistetensis, contra Onoltzbach, mandatum pœnale cum clausula fuit decretum claves dicto Domino Episcopo, ad Ecclesiam Gellersreuth cum omni illo, quod acceptum est, restituere, duos transportatos census, & decimas Parocho in Hebingen, ac subditos in Catholica Religione inconturbatos permittant.

Anno 1622. VII. Septembris, ad instantiam Domini Præpositi Eluacensis contra Degenfeldt mandatum pœnale sine clausula fuit conclusum, impositum Ecclesiæ Eibach, hæreticum concionatorem dimittere, Domino proposito, ejusque fun-

dationi

dationi, in suo jure patronatus, Religione, cæremoniis, jurisdictione, censu, & decimis, ac administratione non molestent, acceptas claves, annales, libros parochiales re tit am.

A e. xii. Iunii, ad instantiam Ordinis Francisc anorum, mandatum pœnale sine clausula fuit expeditum contra Pseudocapitulum, & civitatem Halberstaten em, Ordini omnia sua, & quidem Ecclesi m Sancti Andreæ in urbe ibidem restituere, do nos eiaem appertinentes derelinquere, ac Religi os contra protectorium Cæsareum in Statu, ac vestibus Religiosis, liberos, ac immolestos relinquere.

Anno 1623. xxx. Octobris, ad instantiam ordinis Ioannitensium Lauenturn in Franckfurt, contra Comitem de Hanavv, mandatum sine clausula fuit decretum, impositum Parochum hæreticum in Rudigkaim abdicare, Ordinem Ioannitensium in sua jurisdictione erga Ecclesiam ibidem Rudigkaim, uti etiam in jure patronatus, & præsentandi, inturbatum permittere

Anno 1627. decimo quinto Aprilis, Dominus Abbas in Ke sersheim, contra Comitem in Oetingen mandatum cum clausula acquisivit: Monasterium Zimmern cum omnibus pertinentiis, & fructibus relinquere, documenta litteralia iterum restituere.

Anno 1628. xxr. Februari, Domino Comiti de Nassavv in primo institutæ Reformationis contra Comitatum Singern patenta contra illius subditos, de non emigrando in loca ub prohibita in Sacro Imperio documenta, ac exercitia inveniuntur, & audiuntur, concessa est.

Anno 1624. III. Maji, ad instantiam Generalis Fratrum Ordinis Sanctæ Crucis, contra Benth aim mandatum

mandatum pœnale fuit decretum sine clausula, monasterium Oisterberg Ordini cum omnibus bonis, & fructibus restituere, ac Ordini, ejusque Conventui, in ipsorum institutis, regulis, administrationibus, visitationibus, & correctionibus in spiritualibus, & temporalibus nullam offensam dare.

Anno 1628. xiv Aprilis, ad sollicitationem fundationis Rees, contra Comitem in Culebach, mandatum cum clausula fuit expeditum ad Parochialem, & Beneficia VVeidenbroiischen, vel Catholicos præsentare, vel investitos à Capitulo in illorum exercitio non molestare, nec hæreticos introducere.

Anno 1628. 11. Martii, pro Electore Trevirensi contra Palatinum in Zvvaibruck, mandatum cum clausula fuit publicatum, Abbatiam Hornbach, " cum inventis pecuniis, argento, & auro, vino, fru- " ictibus, & registris, ac documentis restituere. "

Anno 1626. XIII. Octobris, ad instantiam Comitis de Schvvartzenburg, contra hæredes Onolzbach mandatum expeditum, in primo institutæ Reformationis Religionis Domino Comiti, quod potestate Religionis pacis facere potest, non impedire, nec obstare.

Anno 1624. secundo Maji, pro Domino Soethoff contra prætensum Archiepiscopum Magdeburgensem, mandatum promulgatum, dictum Dominum in suam Præposituram in Altenhaldens imponere, introductum amovere Abbatissam ibidem in suscipiendis novitiis, uti etiam sustentatione Monasterii, disciplina, & exercitio Religionis Catholicæ non impedire.

Simile mandatum etiam pro Conventualibus in Altenhaldensleben expeditum est trigesimi Iunii, anno 1624.

Anno

Anno 1625. XIII. Februarii, pro Abbate in Salmansvveil, Kaisershaim, & Elchingen, contra civitatem Vlmam, mandatum sine clausula fuit expeditum, actorem Kaishaimensem negatione juris civilis in suo officio non impedire, ac prælatis, in posterum ea in re parcere.

In causa Herbipolensis, contra Hanavv, mandatum pœnale cum clausula decimo tertio Novembris, anno 1624. decretum, Monasterium Schlichtern reddere cum omnibus pertinentibus pagis, & documentis, ac in pristinum statum ponere.

Anno 1626. X. Novembris, in eadem causa sententia definita est.

Anno 1627. quinto decimo Aprilis, executoriales promulgatæ sunt.

In eodem, XXIII. Martii, anno 1628. Electori Bavariæ, & Landgravio Hassiæ commissio executionis indicta est.

Anno 1622. quarto junii, propter Monasterium Monachorum VVasserlehr, contra Comitem de Stolberg, mandatum exequutum est.

Anno 1624. XXVIII. Martii, declaratio pœnæ, & arctiores definitæ sunt.

Item arctiores executoriales sub pœna banni, vigesimo junii, anno 1624.

Anno 1626. decimonono Februarii, ad instantiam Domini Episcopi Herbipolensis, contra Onoltzbach, mandatum pœnale cum clausula definitum est, introductum prædicantem in Segniz amovere, Ecclesiam, & Parochiam relinquere, registra, ac documenta una cum clavibus ad Ecclesiam, & Parochiam restituere, Dominum Episcopum, ejusque vasallum Zobeln de Biberbach in suis juribus non molestare.

Anno 1628. vigesimo Iulii, pro Domino Generali Teuto-

li Teutonici Ordinis, contra Officiales Hohenloiſche, citatio ad perpetuam pacem, cum annexo mandato decreta eſt, clauſuras in Ecclesia, & Parochia Stainach avulſas, iterum affigere, ac omnia illata damna reſarcire, Catholicos Sacerdotes munere ſuo fungentes non perturbare.

Item ad inſtantiam Domini Epiſcopi Auguſtani, contra civitatem Memmingen in primo Reformationis Eccleſiæ DD. Virginis proceſſus definitus eſt.

Item contra eandem civitatem ratione Præceptoriæ Sancti Antonii.

Anno 1628. III. Iulii, ad inſtantiam Domini Epiſcopi Auguſtani, Duci VVurtenbergenſi ſcriptum eſt, propter tria detenta monaſteria, ut Lorch, Brenzenhauſen, & Herbertingen, ſuam declarationem remittere intra duos menſes.

Anno 1628. XXIV. Martii, Domino Generali Teutonici Ordinis Commiſſio transmiſſa eſt, in civitatibus Giengen, Bopfingen, Nordtlingen, Aalen, Dunckelſphil, & Gmundt, ob Religionem inquirere, ejuſque defectus, declaratione juris, etiam Religionis pacis, reſtituere, & uti tempore concordiæ Paſſavienſis fuit, in priſtinum ſtatum transferre.

Anno 1628 ſecundo Iunii, Archiduci Leopoldo, ac Epiſcopo Conſtantienſi commiſſio fuit indicta, in civitatibus Memmingen, & Kempten, ob Religionis differentias, tractationem inſtituere, ac de ea eo providere, ut omnia in priſtinum ſtatum tempore concordiæ Paſſavienſis tranſferantur.

Ad inſtantiam Epiſcopi Auguſtani, contra Onoltzbach, XI. Februarii, anno 1628. ſcriptum eſt, Collegiatam fundationem in Feuchtvvangen de ipſo præſtare, aut illius neceſſitatem evidentem intra duos menſes remittant.

In cauſa conſtitutionum contra VVurtenberg,

ratione restitutionis monasterii Reichenbach, Domino Comiti de Sultz, & Doctori Hildenbrandt commissio fuit indicta.

Quod Hirsfeldt fundationem attinet, Electori Moguntinensi pro apprehendenda possessione nomine Archiducis Leopoldi VVilh. commissio fuit transcripta secundo Augusti, anno 1627.

Anno 1627. xv. Novembris, ad instantiam fundationis, contra civitatem ibidem Strasburgi, mandatum cum clausula decretum est, detractam Archiecclesiam, & Canonicos cum redditibus, &
" pertinentiis restituere, & omnia in illum statum
" transferre, in quo ante, & post pacem Religionis
" fuit, habitatores in Catholico exercitio impeditos
" permittere.

Propter civitatem Kauffbeurn, omnes una cum antiquis commissionibus sunt renovatæ.

Anno 1627, III. Iulii, propter restitutionem Monasteriorum, Maulborn, Konigsbrunn, & Bebenhausen, ad instantiam Abbatis Kaiserhaimensis, Duci de VVirtenberg scriptum est, ea de causa, infra duos menses suam declarationem faciat.

In simili Onoltzbach scriptum est ratione Monasterii Hailbrunn, sub eodem dato.

Anno 1627. vigesimo sexto Novembris, pro Ordine Præmonstratensium Duci de VVirtenberg scriptum est, restitutionem Monasterii Adelberg ordinare, vel intra duos menses causas validas rescribere.

Propter Monasterium Munden, Electori Bavariæ scriptum est.

" Anno 1628. XXVIII. Februarii civitati Francofurti mandatum est, & Elector Moguntinus admoni-
" tus introductionem Capucinorum promovere.

Anno 1628. Duci de Holstain mandatum est, Monasterium Arsenvveck derelinquere pro Cartusianis.

Propter

Propter Carmelitas in Ravenſpurg, Equiti Ordinis Teutonici in Alshauſen, & Doctori Eberhardo commiſſio inſinuata eſt, eccleſiam derelinquere.

Propter Dominicanos Norimbergæ: Rottenburgi juxta fluvium Tauber, Pfortzhaim, Vlmæ, Nordtlingæ, Eslingæ, Strasburgi, Halberſtadii, VVorms, civitatibus ſcriptum eſt, cum prædicta Monaſteria contra pacem Religionis detineant, derelinquere XVI. Auguſti, anno 1628.

Propter Dominicanos Spiræ, Electori Moguntino commiſſio eſt inſinuata, reſtitutionem templi promovere. Anno 1626. XI. Iulii, ratione templi Dominicanorum Ratisbonæ, accordatio facta eſt, ac ſacra Cæſarea Majeſtas confirmavit.

Propter fundationem Neuhauſen ratione Electoris Moguntini, tanquam Epiſcopi in VVorms, Sereniſſimæ Infantæ ſcriptum eſt, Electorem Motinum immittere.

Anno 1628. quinto Ianuarii, pro Ordine Præmonſtratenſium Sereniſſimæ Infantæ ſcriptum eſt, Monaſterium Præmonſtratenſe in Kaiſerslautren ordini iterum reſtituere.

Domino Generali Ordinis Teutonici, contra civitatem Norimbergam, in prædicto exercitio Religionis Catholicæ, in Collegio Germanico proceſſus inſtituatur, mandatum eſt.

Anno 1628. primo Auguſti, ſcriptum eſt civitati Norinbergæ, civibus ad audiendum ſacrum in do- in domo Teutonica non obſtare, & non impedire, præſertim pendente proceſſu.

Anno 1625. PP. Ieſuitis, 14. Novembris, in civitate Memmingen protectorium fuit tranſmiſſum.

Propter admittendos PP. Ieſuitas in Memmingen, civitati eidem ſcriptum eſt 30. Iunii, & 11. Dec.

Anno 1627. ſeptimo Decembris, civitati Dort-

munt,pro admittendis Patribus Iesuitis, scriptum est.

Anno 1628, decimo quinto Iulii, abbati in VVerden, propter reformationem Religionis in civitate Essen commissio fuit insinuata.

Anno 1628. xiv. Decemb. pro Domino abbate in Fulda, ratione Monasterii Monachorum in Hochst, mandatum cum clausula fuit definitum.

Propter reformationem iń Colmar, Archiduci Leopoldo commissio fuit insinuata.

Propter Ecclesiæ restitutionem DD. Virginis in Magdeburg, commissio est expedita.

Item sub eodem dato, ad ejusdem Domini Episcopi instantiam, mandatum pœnale contra civitatem Aalen sine clausula fuit decretum, denominatum à Domino Præposito Elvacensi, & Domino Episcopo Augustano, in Parochiali Aalen investitum Parochum, in decenti reverentia habere, in suo parochiali officio non molestare, sed defendere, simulque omnia Ecclesiastica bona, præcipue Capellaniam Sancti Spiritus, in pristinum statum erigere.

Anno 1628. XIII. Augusti, ad instantiam Domini Episcopi Eistetensis contra civitatem Norimbergensem, mandatum pœnale cum clausula fuit expeditum, monasterium Bildenzum cum omnibus juribus, & emolumentis relinquere, omnia documenta, & privilegia cum omnibus Ecclesiasticis, & secularibus mobilibus restituere, & in pristinum statum ordinare.

Vigesimo nono Novembris eiusdem anni, ad ejusdem Episcopi Eistetensis instantiam, contra illustrissimos Molsbachienses hæredes, in prædicto exercitio Catholicæ Religionis in pago Buebenhaim mandatum pœnale cum clausula fuit decretum, ut ad detractam Ecclesiam claves restituant,

milites

milites abducant, ac Domino Episcopo in exercitio Catholicæ Religionis nullam molestiam inferant.

Item propter duo monasteria Hiericho, & Gottesgnad.

Ratione Ordinis Ioannitensium, contra civitatem Rottenburg juxta fluvium Tauber, civitati scriptum est, &c ut restituat detractam Ecclesiam, vel informet.

Item ratione Ertlingen Comiti in Oetingen, &c.

Ob Iesuitas in Falckenhagen, contra Comitem de Lipp, sententia prolata, & definita est, interim etiam commissio ea de causa ordinata est.

Propter restitutionem monasteriorum, &c. Seboldt, & Mauritz, Comiti de Isenburg pro reformatione scriptum est, pro ordine Præmonstratensi.

Item ratione fundationis Conradts VVorff, ad Comitem de Hanavv.

Propter civitatem Franciscanorum in Geelhausen, scriptum est civitati 4. Augusti, anno 1628.

Item Civitati Lemgavv, Civitati Fridtburg, ratione Hailbronn civitati, & Episcopo Herbipolensi.

Item Civitati VVezlar, Franckfurt.

Item ratione Hildershaim, civitati ibidem, & Electori Coloniensi.

Ratione Gotingen, Domino Tilli.

Ratione Hirschfeldt, Electori Moguntino.

EX CANCELLARIA REGNI VNGARIÆ.

Annuentia, seu remotio impedimenti, ut Clerus Hungaricus de rebus suis mobilibus disponere, & testari valeat.

NOs Ferdinandus, &c. Ad perpetuam rei memoriam, pro nobis, ac hæredibus, & successoribus nostris, recognoscimus, & notum facimus tenore præsentium universis Quod cum universus Inclyti regni nostri Hungariæ fidelis clerus, demisse nobis supplicaverit, ut Prælatis Vngaricis facultatem, ac potestatem certa aliqua ratione, de bonis ipsorum, (quæ quidem patrimonialia non sint) mobilibus disponendi, atque etiam testandi, quæ ratio, ac modus imposterum uti firma regula, & norma, in notabile Catholicæ Religionis emolumentum, ab omnibus æquo jure perpetuo observari posset, clementer concedere, nec non super id Regium nostrum diploma impertiri benigne dignaremur: Nos pro solita nostra in Deum pietate, & continuo rerum omnium, quęcunque in majorem cultus divini propagationem, atque Ecclesiastici status, & boni publici conservationem, & augmentum cedere possunt, pro viribus promovendarum studio, ac zelo, uti pro benigno etiam, huic in primis Hungarico Clero, ob præclara, & insignia sua, in nos, & Religionem Catholicam, ac totum Vngariæ Regum merita, gratificandi desiderio, memoratis ejusdem Cleri Vngarici postulatis, ac precibus, subsequenti modo, ac ratione, clementer annuimus, atque assentimur, prout vigore hujus diplomatis nostri regii annuimus, & assentimur, ac proinde ex certa nostra scientia, animo bene delibera-

to, sa-

to,ſano accedente conſilio, & de Regiæ poteſta[te] noſtræ plenitudine, omnibus, & ſingulis Regni noſtri Vngariæ Prælatis benigne admittimus, & concedimus,adeoq; expreſſe declaramus,decernimus,& ſtatuimus,ut ipſi in poſterum perpetuis futuris temporibus ſequentem de mobilibus ſuis diſponendi,atque etiam teſtandi facultatem,& poteſtatem habeant,eademque facultate,ac poteſtate,abſque omni impedimento, & contradictione in hunc modum,& hac præſcripta ratione,& ordinatione,quiete,& libere, uti, frui, & gaudere poſſint, & debeant. Nimirum,ſi Prælatus Capitulum habens,vel in capitulo exiſtens decedat, ſive teſtamentum condiderit,&executores ordinaverit,ſive non,teneatur capitulum tres probatæ fidei viros, ex ſuo corpore,quorum unus Regio nomine ſemper deputetur, & interveniat)deſtinare, qui & funeri curando,& mobilium cujusvis generis conſignationi,Inventario conficiendo, & fideli conſervationi attendant, quique ſub pœna excommunicationis, & amiſſionis beneficii, (quam pœnam Prælati,infidelitati,ſi quæ hic admittetur, inflixerunt)& amiſſione honoris, obligati ſint omnia fideliter conſignare, nec quicquam diſtrahi ſinere. Mobilia vero Prælati defuncti ita diſpenſentur. Primo honeſta nec ſumptuoſa ſepultura procuretur,& quod refrigerio animæ eleemoſynæ pro facultatum ratione fiant.Deinde ſervitoribus,& creditoribus ſatisfiat:ubi tamen attendendum,ut ſi aliqua debita,in præjudicium Hungarici Seminarii, de quo inferius mentio erit,à defuncto eſſent contracta,ita ea uti hiſce expreſſe prohibita pro nullis, & penitus irritis habeantur,adeoque nulla ratione ſolvantur,ad hæc,juxta ſtatuta ſynodi Tyrnaviẽſis, libri omnes capitulo cedant,ad erigendam bibliothecam,indumenta Sacerdotalia,&altarium orna-

mentaEcclesiæ cedant:utensilia domestica,mensę, lecti, scamna, & similia successori relinquantur. Quod superfuerit mobilium, cujuscunque generis,etiam allodialium,ejus media pars,in usum erigendi Seminarii,vel postquam Seminarium in perfecto statu fuerit, Parochiis meliorandis servetur, ut ad censum collocata summa alique, alumni clerici educari,vel tandemParochiis,in deteriore conditione constitutis subveniri possit, ubi Metropolitano Strigoniensi,ac aliis Episcopis videbitur;teneantur tamen tam executores, quam prædictæ personæ Capitulares ad inventandum destinatæ, eidem Metropolitano Strigoniensi, pro tempore existenti, ac etiam in alia diœcesi fuit, Ordinario loci inventarium exhibere, ac rationem peracti sui muneris sufficientem dare. Et de alia hujusmodi mobilium media parte libere liceat Prælatis juxta Sacrorum Canonum præscripta testari,& disponere. Speramus tamen eos, confiniorum, quæ communis patriæ,adeoque totius Christianitatis propugnaculum sunt,ut piissimæ causæ in testamentis memores futuros. Si defunctus Prælatus,nec Capitulum habeat,nec membrum sit Capituli alicujus,in eo casu Diœcesanus,in cujus Diœcesi beneficium obtinuit, vel residentiam habuit,is,qui obiit,vel certe Capitulum propinquius aut Conventus vicinior,prædicta omnia per Ecclesiasticas personas ad id deputatas,exequi curabit.Cum autem servitores mortuorum hæc forsitan ulla ratione impedire, vel rapinis sese tradere præsumpserint, executores testamenti, vel ad inventarium conficiendum destinati, eos ad plenam usque satisfactionem,invocato brachio seculari,etiam in persona detinendi potestatem habeant. Mandantes idcirco,& serio pręcipientes universis,& singulis præsentibus,& futuris Regni nostri Hungariæ Palatino

Iudici,

Iudici, Curiæ Comitibus, Cameræ noſtræ Hungaricæ Officialibus, Præſidiorum Supremis, ac Vicecapitaneis, atque liberarum Civitatum Magiſtratibus, aliisque omnibus noſtris, & Regni noſtri Hungariæ ſubditis, & fidelibus cujuscunque ſtatus, gradus conditionis, vel præeminentiæ extiterint, ut ſæpius memoratos ejuſdem regni noſtri Vngariæ Prælatos, eorundemque Capitula, & Diœceſanos, atque magis vicina Capitula, & Conventus, impoſterum perpetuis futuris temporibus, Præſcripta teſtandi, & mobilia defunctorum prælatorum relicta curandi, & diſpenſandi poteſtate, ratione, & ordinatione pacifice, quiete, & ſine omni impedimento, vel moleſtia, plene uti frui, & gaudere ſinant, nec non eiſdem etiam, atque iis, quibus cura hujuſmodi executionis demandata fuerit, quotieſcunque requiſiti fuerint, juxta hujus clementiſſimæ noſtræ annuentiæ tenorem, & contenta, ad talia in omnibus, & ſingulis punctis, clauſulis, articulis, ſententiis, & verborum expreſſionibus, ad convenientem effectum perducenda, decentem operam ferant, & quantum neceſſitas exegerit, ſerio aſſiſtant, idemque ab aliis pariter fieri ſedulo curent. Si quis autem contra hoc noſtrum Regium diploma, & ejus contenta quicquam attentare temerarie auſus fuerit, is noſtram, & hæredum, ac ſucceſſorum noſtrorum Hungariæ Regum indignationem, & pœnam graviſſimam ſe noverit ipſo facto incurſurum. Harum teſtimonio literarum manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri Regi appenſione munitarum. Datum in civitate noſtra Regia Spronienſi, die undecima menſis Decembris, anno Domini 1625. Regnorum noſtrorum, Romani ſeptimo, Hungariæ, & reliquorum octavo, Bohemiæ vero anno nono.

Fundatio Collegii Iauriensis pro Patribus Societatis Iesu

NOs Ferdinandus, &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significare, quibus expedit universis. Quod considerantibus nobis, quibus potissimum adminiculis, fides, & Religio Christiana à tot retro annorum seculis, ad hæc usque tempora, inter genus humanum non solum propagata, sed & conservata extiterit, rerum etenim per universa Orbis Christiani regna, tam altas radices figendo, in tantum, & tam late patentum sui splendorem, atque potentiam excreverit, inter alia divinæ providentiæ subsidia, animadvertimus. Principes pios, ipsiusque Religionis Christianæ studiosos, & amantes, præcipue autem eos, penes quos nonnunquam summa quoque rerum orbis potestas stare solebat, in ea cum impensius dilatata, & ornata, tum vero defensa, & ad nostram ætatem usque transmissa, plurimum semper momenti attulisse: nam si sacras veterum historias evolvimus, pietatem in Deum, quæ ex sola veræ fidei cognitione provenit bonorum semper, & piorum Principum tempore floruisse; regnorum vero gubernaculis ad impios delatis, innumeris persecutionibus, sæpissime fuisse obnoxiam comperimus, & quam tandem continua quadam Christianorum, & piorum Principum successione factum sit, ut eas sibi vires, eam potentiam pararit, quibus, ut cernere licet, universum pene Orbem suis subdidit legibus, inter alia plurima orbis ipsius Christiani regna, Hungaria quoque, Deo Opt. Maximo gentis illius quoque saluti misericorditer prospicere volente, suavissimo ipsius Fidei Christianæ jugo collum præbuit. Quo facto cum à Divis quondam Hungariæ Regibus, nostris prædecessoribus, piæ memoriæ, non minorem in augmentanda, & ornanda,

manda, quā conſervanda Religione ipſa factum eſſe videamus diligentiam: Eorum veſtigiis nos quoque inſiſtere volentes, quum videamus plurimis hæreſibus infecto, perditiſſimoque hoc ſeculo honeſta liberalium artium ſtudia, ad extirpandas hæreſes ipſas, vel impii illius Cæſaris apoſtatæ Chriſtianorum liberos, à frequentandis liberalium diſciplinarum ſcholis, publico edicto prohibentis teſtimonio, plurimum conducere, ut ea in regno quoque noſtro Hungariæ florere, uberesque cum pietatis, tum etiam cultiorum morum fructus, paſſim edere poſſit; ad gloriam inprimis Dei omnipotentis, deinde vero Catholicæ quoque Fidei profectum, Regnique noſtri Hungariæ commodum, Collegium Societatis Ieſu, quæ noſtris temporibus in erudienda juventute, cum circa Religionem veram, & Catholicam, tum etiam honeſta literaria ſtudia ſummam facere dignoſcitur diligentiam, in præſidio noſtro Iaurienſi ereximus, & fundavimus, ad rationem noſtram certis domibus, & ad ædificandum idoneis ſpatiis in præfato præſidio ſitis: primo quidem domo à provido Thoma Stahel, cui ab Oriente adjacet ſpatium, in quo olim egregii quondam Vincentii Gregoroczii domus extructa fuiſſe dignoſcitur. Secunda, quæ prædictæ domui Stahel ab Occidente adhæret, à provido Ioanne Mereo. Tertia denique quæ ſecundæ a parte Occidentis contigua eſt, à nobili Helena, filia egregii quondam Gregorii Grebechkii, certorum peditum in dicto præſidio Iaurienſi Ductoris, conſorte autem egregii Ioannis Dalles Vicecomitis Comitatus Iaurienſis, pro certis pecuniariis ſummis coemptis, & comparatis, prælibato quoque ſpatio domui memorati Thomæ Stahel jam venditæ ad Orientem adjacente, pro commodiori fabricæ ſtructura; depoſito tamen prius apud

magistratum precio, quod jurati & periti æstimatores justum decreverint, ut hæredibus, aut successoribus, quibus nimirum, aut cuinam ex determinatione, & edicto Iudicis, sententiaque deinceps locus ille, siquidem in lite versatur, acquisitio ejusdem fundi, & spacii, cessurus est, assignetur, converso, & deputato Ecclesia, Collegio, & scholis inibi erigendis, uti nimirum de commoda mansione, in erigendo templo, collegio, & scholis ipsis provisum existente, ejusdem Societatis Patres inibi jugiter Deo famulari, ac erudiendæ juventuti, continuam operam dare possint, & valeant: prædicta domorum, & spaciorum loca ad rationem nostram, uti promissum est, coempta, & comparata, memorato Collegio Societatis Iesu, in prædicto præsidio nostro Iauriensi per nos noviter fundato, erecto, & constituto in perpetuum dedimus, donavimus, & contulimus, ita, & tali conditione, ut sufficientes Societatis illius viri Religiosi in collegio illo continuo resideant, ut ea, quæ ad peragendum rite cultum divinum, erudiendamque in pietate, & honestis literis pubem pertinent, fideliter, diligenter, & sollicite obeant. Imo damus, & conferimus, jure perpetuo, & irrevocabiliter, cum omnibus juribus, & privilegiis, quibus antiqui possessores præfatarum domorum, & spatii adjacentis, usi sunt, ac uti potuerunt, harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut Rex Hungariæ utimur, est appensum, vigore, & testimonio literarum. Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti Reverendi Stephani Semyey de Kis Sennye, Episcopi Vaciensis, Consiliarii nostri, & Aulæ nostræ per Hungariam Cancellarii, in civitate nostra Vienna Austriæ, die vigesima mensis Septembris, anno Domini millesimo sexcentesimo, vigesimo septimo. Regnorum nostrorum, Romani nono

Hungarici, & reliquorum, decimo, Bohemiæ vero anno undecimo.

Confirmatio fundationis Collegii Posoniensis.

NOs Ferdinandus, &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium, significamus, quibus expedit universis. Quod considerantibus nobis, quibus potissimum adminiculis, Fides, & Religio Christiana, à tot retro annorum seculis ad hæc usque tempora, inter genus humanum non solum propagata, sed & conversata extiterit, verum etiam per universi Orbis Christiani regna, tam altas radices figendo, in tantum, & tam late patentem sui splendorem, atque potentiam excreverit, inter alia divinæ Providentiæ subsidia animadvertimus, Principes pios, ipsiusque Religionis Christianæ studiosos, & amantes, præcipue autem eos, penes quos nonnunquam summa quoque rerum orbis potestas stare solebat, in ea cum impensius d latata, & ornata, tum vero defensa, & ad nostram ætatem usque transmissa, plurimum sæpe momenti attulisse. Nam si sacras veterum historias evolvimus, pietatem in Deum, quæ ex sola veræ fidei cognitione provenit, bonorum semper, & piorum Principum tempore floruisse; regnorum vero gubernaculis ad impios delatis, innumeris persecutionibus sępissime fuisse obnoxiam comperimus, & quam tandem continua quadam Christiano um, & piorum Principum successione factum sit, ut eas sibi vires ac potentiam pararit, quibus ut cernere licet, universum pene Orbem, suis subdidit legibus, inter alia plurima Orbis ipsius Christiani regna Hũgaria quoq; Deo Opt. Maximo gentis illius quoq; saluti misericorditer prospicere volente, suavissimo ipsius Fidei Christianæ jugo collum præbuit. Quo facto, cum à Divis

quondam Hungariæ Regibus, noſtris prædeceſſoribus, piæ memoriæ, non minorem in augmentanda, & ornanda, quam conſervanda Religione ipſa factum eſſe videamus diligentiam; eorum veſtigiis nos quoque inſiſtere volentes, quam videamus plurimis hæreſibus infecto, perditiſſimoque hoc ſeculo honeſta liberalium artium ſtudia, ad extirpandas hæreſes ipſas, vel impii illius Cæſaris Apoſtatæ, Chriſtianorum liberos, à frequentandis liberalium artium ſcholis, publico edicto prohibentis teſtimonio plurimum conducere, & ea in regno quoque noſtro Hungariæ florere, uberesque tum pietatis, tum etiam cultorum morum fructus paſſim edere poſſit. Hinc eſt, quod ex clementi annuentia, & voluntate noſtra, ad gloriam in primis Dei Omnipotentis; deinde vero Catholicæ quoque Fidei profectum, regnique noſtri Hungariæ commodum, Collegium Societatis Ieſu, quæ noſtris temporibus, in erudienda juventute, tunc circa Religionem veram, & Catholicam, tum etiam honeſta literarum ſtudia ſummam facere dignoſcitur diligentiam in civitate noſtra libera Poſonienſi, Comitatuſque ejuſdem exiſtente, erigendum, & fundandum eſſe duximus. Pro cujus quidem Collegii erectione, & perpetua conſervatione, fidelis noſter nobis ſincere dilectus Reverendiſſimus in Chriſto pater Dominus Pazmanus, Archiepiſcopus Eccleſiæ Metropolitanæ Strigonienſis, &c. certam fundationem, juxta formam, & modum hiſce literis noſtram inſertam feciſſe dignoſcitur tenoris infra ſcripti. Nos Petrus Pazmanus miſeratione Divina Archiepiſcopus Eccleſiæ Metropolitanæ Strigonienſis, Legatus natus. Primas Hungariæ, ſummus Secretarius, & Cancellarius, ac Sacratiſſimi Principis, & Domini, Domini Ferdinandi Secundi, Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris ſemper

Auguſti

Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Regis,&c. intimus Consiliarius; Damus pro memoria : Quod cum pro pastorali nostra obligatione , de resarciendis Catholicæ Religionis in Hungariæ ruinis assidue coram Deo cogitaremus, nullum nec præsentius,nec magis necessarium occurrit tantis malis remedium, quam si studiosa iuventus in ætate teneriore , suavi ductu , & ad Fidem ac pietatem una cum literis inbibendam, per pios,& sedulos operarios informaretur. Et quoniam peculiari quodam divinæ largitatis munere, sancta Societas Iesu , ad erudiendam juventutem, sancto, & salutari zelo felicissime incumbit, tenerasque & adhuc flecti faciles , nec in malo obrigescentes plantulas , cœlesti olim Paradiso feliciter inserendas , indefesso studio excolit,summopere semper necessarium judicavimus , ut domicilium ipsis in hac Regia civitate Posoniensi, honestaque sustentatio assignaretur. Quamobrem , posteaquam Capitulum venerabile Posonii constitutum,ac ipsa quoque civitas Posoniensis in tanta hujus loci angustia , situm haud incommodum ad diligentem Suæ Majestatis Cæsareæ,ac Regiæ,nostramque instantiam, Collegio concesserunt, certis conditionibus, in originalibus literis declaratis:Nos quoque inducti Dei amore, ac Religionis Catholicæ promovendæ studio, peculiarique affectu, quo prædictam Societatem , sicut animam nostram amplectimur,eisdem Patribus Societis Iesu, pro erigendo, & in perpetuum conservando Collegio Posoniensi, quinquaginta millia florenorum Rhenensium , ex propriis mensæ nostræ proventibus, Viennæ in loco securo , ac dictis P. idoneo depositos; de facto damus, donamus , & in perpetuum conferimus;nullum jus,nullamq; proprietatem eorum nobis , vel successoribus reser-

vando,

vando. Litteras etiam originales omnes ad prædictæ summæ censum, & capitale spectantes, eisdem Patribus una cum hisce literis fundationis per manus tradimus. Illud unum per expressum caventes, quod si successivis temporibus, ex occulto aliquo irascentis Dei judicio, Patres Societatis Iesu, Collegium hic Posonii continuare non possent, illo casu tantisper donec Societas iterum Posonium redire possit, summam illam capitalem, ejusque censum vel bona stabilia, si quæ forte illa pecunia emerentur, teneantur in usum Hungarorum, extra Hungariam studentium, ac ad statum Ecclesiasticum aspirantium, bona fide convertere. Deum Opt. Max. humillimo, instantique affectu oramus, adoretur hoc sacrificium bonæ voluntatis nostræ, & ea quæ de manu ipsius accepimus, ad nominis sui obsequium convertamur, eumque ex hac tenella fundatione, in utilitatem Ecclesiæ Catholicæ, & fructum redundare velit, quem tanta necessitas afflictæ patriæ exigit, & ego ex animo voveo. Datum Posonii in curia nostra Episcopali, die undecima mensis Septembris, anno Domini millesimo, sexcentesimo, vigesimo sexto. Nos itaque pro singulari nostra in Deum pietate, zeloque & affectu, erga incrementum Religionis Catholicæ salvificæ, in isto quoque Regno nostro Hungariæ, ejusmodi fundationem acceptamus, ratam habemus, ac in perpetuum duraturam confirmamus, & diplomate hocce roboramus: ac ut tam tempore felicis nostræ gubernationis, & regiminis dicti Regni nostri Hungariæ, quam etiam successorum nostrorum, legitimorum scilicet Hungariæ Regum, ab omnibus, & singulis, quorum interest, ratum firmum, & validum ut habeatur, benigne, ac firmiter habere volumus, statuimusque & decernimus, In quorum robur & firmamentum,

hasce

hasce literas nostras, secreto sigillo nostro, quo ut Rex Vngariæ utimur, inpendenti communitas, dandas duximus,& concedendas. Datum per manus fidelis nostri Reverendi Stephani Sennyei de Kys Sennye, Episcopi Vaciensis, Consiliarii nostri, & Aulæ nostræ per Hungariam Cancellarii,in civitate nostra Vienna Austriç,die decima sexta mensis Iulii, anno Domini millesimo sexcentesimo,vigesimo octavo.

Confirmatio fundationis Seminarii in civitate Tyrnaviensi, pro Iuventute Nobili per Dominum Archiepiscopum Strigoniensem erecti.

NOs Ferdinandus Secundus, &c. Memoriæ commendamus, &c. Quod Reverendissimus in Christo Pater Dominus Petrus Pazmannus Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis,&c.nostram personaliter veniens inpręsentiam, exhibuit,& præsentavit nobis quasdam literas novæ fundationis Seminarii liberi nobilium Hungarorum,in civitate Tyrnaviensi à se erecti, cum perpetua assignatione annuorum quinque millium florenorum Hungaricorum, supplicavitque nobis humillime, ut quemadmodum Sanctissimus Dominus noster Vrbanus divina providentia Papa Octavus huic fundationi assensum præbuit, ita nos quoque easdem literas novæ fundationis Seminarii, omniaque & singula in eis contenta, clementer ratificare, & confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum tenor est talis. Nos Petrus Pazmanus miseratione divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus,Primas Regni Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius, Cancellarius, ac Sacratissimi Principis, & Do-

mini, Domini Ferdinandi Secundi electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Regis, &c. intimus Consiliarius, Damus pro memor. Quod cum ad officii Pastoralis curam, ac sollicitudinem, illud vel maxime pertinere intelligamus, ut Catholicæ Religionis, ac honestarum disciplinarum ruinas, quas vel bellorum strages, vel hæresium fraudes intulerunt, quantum Deo auxiliante valemus, pristino nitori restituamus: Idcirco conatus omnes eo direximus, ut vias, ac rationes avitæ Religionis, ac eruditionis in integrum restituendæ sollicite indagaremus, atque inter hos ipsas intestinorum motuum clades, pro virium, ac facultatum nostrarum tenuitate, incunctanter, Deo Duce, arriperemus. Cum igitur animadvertamus, ut in semente spem messis, ita in juventutis proba educatione, Religionis Catholicæ, & probitatis resarciendæ summam consistere, diu multumque anxie laboravimus, ut modum adinveniremus, quo nobilis juventus, tenuioris præsertim fortunæ, in Religione, ac eruditione, ita educaretur, ut ætate maturescente, ornamento esse possit, & subsidio patriæ: Ecce Deus Optimus, pro singulari sua clementia, desiderio, ac precibus nostris occurrens, modum ostendit, quem optare magis, quam sperare, poteramus. Nam licet à Sanctissimis Hungariæ Regibus, ex monetæ cusione, certi quidam, nec contemnendi reditus Archiepiscopo Strigoniensi fuerint assignati, ita quod ex singulis argenti, aurive cusi, vel non cusi marcis, Pisetum unum, hoc est, quadragesima octava pars marcæ, certo, ac infallibiliter assignaretur: Tamen hos reditus ab anno Domini 1573. quo diem suum obiit felicis memoriæ Antonius Verantius Archiepiscopus Strigoniensis, usque ad annum 1623. per quandam usurpationem Camera Cremnicensis

censis percipiebat, nihil quicquam prædecessoribus Archiepiscopis, intra hos quinquaginta annos, ex eo proventu repræsentando, verum invictissimus Imperator ac Rex Hungariæ, Ferdinandus Secundus, visis autenticis, ac aliquot seculorum continuo usu roboratis Archiepiscopatus privilegiis, habito etiam respectu fidelium obsequiorum nostrorum, cum alias semper, tum in hisce superioribus patriæ motibus exhibitorum, ex innata sua clementia reditus Piseti Archiepiscopatui restituit, eo libentius quod intelligebat Maiestas sua bonam horum redituum partem nobilium juvenum seminario erigendo à nobis destinari. Quod igitur Deus præpotens ad sui nominis æternam gloriam, ad Ecclesiæ Catholicæ incrementum, ad utilitatem afflictæ patriæ nostræ, bene feliciterque vertat accedente Sanctissimi Domini nostri Vrbani Papæ Octavi, ac suæ Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis, nec non venerabilium fratrum nostrorum Capituli Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis consensu, pariter & assensu; ex reditibus Piseti Cremniciensis, per nos recuperati, annis singulis quinque millia florenorum Hungaricorum, ad honestam sustentationem nobilium juvenum Vngarorum, in perpetuum applicamus: ita ut quolibet anno ad festum Purificationis Immaculatæ Virginis Mariæ bis mille quingenti floreni Vngarici, ad festum vero Assumptionis ejusdem Deiparæ Patronæ Vngariæ, alii bis mille quingenti floreni Vngarici, certo & infallibiliter, pro usu seminarii in manus Regentis repræsententur vel Tyrnaviæ, vel quo transferri contingeret seminarium, in casu mox declarando. Ad quam summam recte, fideliterque persolvendam, non solum sub pœnis Ecclesiasticis, in Bulla Summi Pontificis specificatis, sed etiam sub indignationis Regiæ vinculo, in approba-

proba-

probatione hujuſce erectionis declarato, ſucceſſores Archiepiſcopi teneantur, & ſint obligati : ita quidem ut juxta Pontificis Maximi aſſenſum, ac Regiæ Majeſt. aſſecurationem, futuris ſemper temporibus Reges Vngariæ, facto in Camera Cremnicienſi Piſeti arreſto, in duplo dictam penſionem ab Archiepiſcopo exigēt qui ad præfixos terminos, expreſſam antea pecuniariam ſummam, in manus Regentis ſeminarii non aſſignarent, hujus vero ſeminarii Tyrnaviæ in domo ad id ſpecialiter deputata, per nos erecti adminiſtrationem totalem, ac integram admodum Reverendis Statibus Societatis Ieſu Tyrnaviæ commorantibus, infra ſcriptis conditionibus committimus. Primo, ut ad hoc ſeminarium nemo recipiatur niſi nobilis, & ex partibus Coronæ Hungariæ ſubjectis oriundus, ad minus duodecim annorum. Et hi quidem majori quo potuerunt numero honeſte alantur: Nec ullo ſub prætextu redditus ſeminarii iſtius, ſive per nos aſſignati, ſive per alios impoſterum aſſignandi, in ullos alios etiam pios uſus convertantur, quam ad prædictam honeſtam juventutis ſuſtentationem. Secundo, ut nulli alii ad cujuſquam commendationē recipiantur: niſi quos Archiepiſcopus pro tempore exiſtens, vel ſede vacante Capitulum Strigonienſe Patribus præſentaverit. Si qui autē ex præſentatis deprehenderentur, vel ad ſtudia inhabiles, vel moribus noxii, poterunt illos honeſte dimittere; ne tamen id levibus de cauſis aut præcipitanter fiat, cavendum erit. Tertio, de ſolo victu h ſce providendum erit ex ſeminario, niſi forte aliqui adeo tenuis fortunæ eſſent, ut nullo modo per ſuos illis provideri poſſit, & alioquin ſpei non contemnandæ apparerent. Quarto obligationem nullam habebunt juvenes, præter eam ſolam, ut in timore Dei pie vivant, diligenter ſtudeant,
dum

dum in ſeminario verſabuntur, ac tandem patriæ, & nationi ſuæ fideliter ſerviant ; leges autem , & ordinationes,quæ vel pietatis exercitia , vel ſtudia litterarum,vel domeſticam diſciplinam, vel ſtatus pro fundatore Diocœſi Strigonienſi orationes fundendas ſpectant , Patres Societatis Ieſu ordinabunt. Quinto, ſi (quod Deus avertat) Patres Societatis in Vngaria permanere non poſſent , in eo caſu liberum ſit Patribus Viennam transferre ſeminarium. Ibique obſervatis conditionibus memoratis prædictam ſummam quinque millium florenorum Vngaricorum ex Piſeto percipient, ac nihilominus Vngaricam nobilitatem , modo ſuperius expreſſo alent, ac erudient. Quod ſi vero ne alibi quidem integrum eſſet Patribus Societatis Ieſu ſeminarium hujuſmodi erigere & adminiſtrare , in eo caſu venerabile Capitulum Strigonienſe , teneatur juventutis erudiendæ curam ſuſcipere,ac prædictam quinque millium florenorum ſummam in uſus ſeminarii impendere,tantiſper donec prædicti Patres iterum ſuo munere libere fungi poſſint. Tunc enim rurſus ſeminarii adminiſtrationis curam , modo antea declarato Patribus Societatis committi volumus Rogamus autem,atque ſub internominatione tremendi judicii obſecramus , non ſolum hujus ſedis noſtræ Archiepiſcopalis ſucceſſores verum etiam Venerabile Capitulum Strigonienſe,adeoque Patres ipſos Societatis Ieſu, ut hujus noſtræ fundationis tenorem,in omnibus ſuis punctis,ac clauſulis obſervari faciant. Et ne hujus fundationis memoriam ulla temporum longinquitas obliteret,tria exemplaria novæ hujus erectionis ſeminarii , confici curavimus, quorum unum Patribus Societatis Ieſu alterum Capitulo Strigonienſi , tertium Capitulo Poſonienſi aſſignavimus, Datum Poſonii,

die 20,

die 20. Augusti, Sancti Regis nostri Stephani natali, anno Domini 1624. Nos itaque pro ea Catholicæ Religionis promovendæ cura, quam rebus omnibus potiorem habemus, proque peculiari nostro affectu in nationem Hungaricam, non solum sponte, ac libenter, prædictam Reverendissimi Domini Episcopi fundationem, in omnibus suis punctis, clausulis, & articulis acceptamus, approbamus, ratificamus, & confirmamus, verum etiam Regiæ munificentiæ argumenta extare cupientes, in hoc seminarium nobilitatis Hungaricæ ex Camera nostra Cremniciensi, annuatim bis mille florenos Vngaricos eidem seminario in perpetuum assignamus, ita quod ad festum Purificationis B. *Virginis* mille, ad festum assumptionis ejusdem Deiparæ alii mille floreni Hungarici certo & infallibiliter Regenti seminarii assignentur. Assecuramus item prædictum Reverendissimum Archiepiscopum, & dictum seminarium nobilium, sive dum Tyrnaviæ restiterit, sive quando in casibus specificatis alio transferretur, quod nos, & successores nostri legitimi Reges Vngariæ Archiepiscopi Strigonienses pro tempore existentes, ad prædictam quinq; millium florenorum Vngaricorum summam, seminario nobilium ex Pisero applicatam, totaliter, & integre in terminis specificatis persolvere adigemus, ita quidem ut juxta Summi Pontificis ordinationem, etiam cum Aresto Piseti, in duplo exsolvi faciemus, si quid pro termino debito solutum non fuerit. In quorum omnium firmitatem, ac robur perpetuo valiturum, has literas nostras, manu nostra subscriptas, sigillo muniri jussimus. Quocirca tibi fideli nostro, moderno, ac futuris temporibus constituendo Camergravio Cremniciensi, eorumque Officialibus, ac vices gerentibus harum serie firmiter committimus, & mandamus, ut vos quoq;

prædictam

prædictam bis mille florenorum Hungaricorum summam, ex proventibus Cameræ nostræ Cremniciensis, in terminis specificatis, dicti seminarii Præfectis, quotannis plenarie, & absque defectu reddere, & administrare modis omnibus debeatis, & teneamini, secus non facturum præsentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Vienna Austriæ.

EX CANCELLARIA REGNI BOHEMIÆ, Et Marchionatus MORAVIÆ.

FERDINANDVS SECVNDVS

Ad Principem Carolum Liechtenstein.

POsteaquam favente Deo civitatem Pragensem feliciter subegimus, & ad obedientiam nostram reduximus, C. T. clementissime mandare voluimus, quatenus curet, ut Pragæ Societatis Iesu Patres, aut eorum ibidem Rector Reverendus Valentinus Coronius, in antiquum eorum Collegium, debito, uti par est, modo, ac honore reducantur: eorumque res omnes, ab iis, qui eas abstulere, restituantur, & compescentur; nec non imposterum debitum eis auxilium præstetur, quemadmodum id præstare sciet C. T. cui nos gratiose addicti manemus. Datum Viennæ, 7. Decembris, 1620.

Determinat S. C. M. ut P P. Soc. Iesu Pragæ restituantur.

FERDI-

FERDINANDVS SECVNDVS

Cardinali de Dierrichstein.

Mandat S.C.M. ut PP. Societ. Iesu in antiqua Collegia Moraviæ cum honore reducantur.

REverendissime Princeps, Amice dilecte, absque longiore præteritorum repetitione, notum dubio procul est C.V. qua ratione seditiosi subditi nostri in Marchionatu Moraviæ inter cætera male facta, ac injurias, statim rebellionis initio Societatis Iesu PP. cum omnibus sus, sub prætextu quod inventionibus malis provincias turbarent ac regna; dissensionum plurimarum, atque adeo sanguinis profusionis auctores essent, publico decreto, dato 6. Maii, 1619. ignominiose, ac in perpetuum proscribere è provincia attentarint. Quæ omnia quandoquidem calumniæ meræ sunt, nec unquam, vel minimum probata, sed solummodo ad odium adversos eos in populo concitandum, antesignanorumque suorum furias, minusque bene consideratum propositum palliandum sunt excogitata; quin illis ipsis, atque adeo omnibus in provincia constet, Religionem præfatam, modestam, ac pacificam vitam ducere, juventutem etiam instituendo, conciones, ac exhortationes habendo, Populum ad debitam superioribus legitimis obedientiam præstandam incitare, ac denique in Divinorum officiorum administratione sedulam, ac indefessam se probare, ideo CV. requirere voluimus, quatenus vigore hujus nostræ commissionis provideat, ut prædictæ Societatis PP. in antiqua Collegia, ac loca hæreditarii nostri Marchionatus Moraviæ debito cum honore reducantur, eaque omnia, quæ ex mobilibus iisdem ablata sunt apud quoscunque tandem inveniantur, nec non etiam fructus ex injusta detentione acquisiti, restituantur, ac compensentur, ac tandem in omnibus convenientibus debitum eis auxilium præstetur, quemmodum

admodum præstare optime sciet C.V. cui nos inprimis clementissimo affectu addicti manemus. Datum Viennæ, 23. Ian. 1621.

FERDINANDVS SECVNDVS
Ad Principem Liechtenstein.

Acquisito Dei omnipotentis gratia meliori regni nostri Bohemiæ statu inprimis, ac ante omnia teneri nos in conscientia agnoscimus, ut abolita, suppressa, ac jacentia aliquo tempore divinorum officia mysteriorum, atque illo spectantia, denuo restauremus, ac promoveamus. Testatum autem est Orbi jam universo, quo pacto inter abominanda reliqua, quæ durante vi occupato per duellium regimine, patrata sunt, esset antiquissimum, ac summum Arcis Pragensis templum rapinis, incursionibus, sacrarum ejectionibus imaginum, ac reliquiarum, aliisque similibus à sacrilegis Ecclesiarum invasoribus, ac direptoribus excogitatis inventisque modis spoliatum devastatumque sit; quod vel spectare solum coram oculis grave nobis ac molestum foret. Ideo C. T. curet, ut templum Arcis nostræ, honore Optimi, Sanctorumque Regni Patronorum: quoad fieri poterit rursum exornetur, & excolatur. Præcipue vero, ut tam è præfati templi choro, quam ante Arcis portam, ablatæ, dedejectæque Crucis, ac Salvatoris, Crucifixique Domini nostri imagines, denuo magnifice erigantur, & ad id necessarii sumptus suppeditentur, ut cum feliciter advenerimus, divinis in prædicta Ecclesia officiis majori animi voluptate interesse possimus, ac vacare. Quemadmodum etiam hac de re, quantum quidem ad Ecclesiam Arcensem attinet, efficaciter Archiepiscopo Pragensi scripsimus, cum quo hac de re colloqui, ac de omnibus convenire sciet C.T. cui nos gratiose addicti manemus. Datum Viennæ 29. Ian. 1621.

S.C.M. mandat templum Arcis Pragensis excolatur

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi Lichtenſtein.

Decernit S.C.M. Prædicantes Calvini è Bohemia ejiciendos.

INteleximus benigniſſime ea, quæ nobis C. T. ratione pellendorum è provincia Calvini ſecta infectorum prædicantium tranſmiſit, placetque ſententia, videlicet ut omnes ii, qui Calvini, & aliorum antehac in regno noſtro vetitorum, etiam peſtilentiſſimam illam Picardicam doctrinam, & errores docent, dilatantque prædicantes, publicis decretis è regno noſtro Bohemiæ relegentur, ac expellantur; eo potiſſimum nomine, quod ii homines, & auditores ſuos à legitimo Domino alienent, ac deficere faciant; nec non ut peregrinas, & inauditas doctrinas (quemadmodum id hactenus re ipſa compertum eſt) ſuſcipiant; facem iis præbeant, inducantque, ne à malis conſuetudinibus, ac inventionibus abſtineant: quemadmodum optime rem agere ſciet C. T. cui nos gratioſe addicti manemus. Datum Viennæ, 13. Martii. 1621.

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi Lichtenſtein.

PP. Collegii Glacenſis reſtituendos in priſtinum S.C.M, mandat.

TRanſmittimus una C. T. ea, pro quibus Reverendus Collegii Glacenſis Societatis Ieſu Rector humillime nobis ſupplicando inſtitit, ratione videlicet juſtiſſimæ reſtitutionis, mandamuſque clementiſſime expeditam circa eandem ordinationem quatenus præfatæ Societatis PP. utpote qui prætextu confictarum quarundam calumniarum à rebellibus ex mera malitia, ac petulātia, ſine ullo jure, vel poteſtate, quemadmodum ex aliis in Bohemia, & Moravia locis, ita etiam, ex Glacenſi Collegio abacti expulſique ſunt, per certos denuo commiſſarios noſtros omni honore, in perpetuum, in Col-

in Collegium, aliaque ad illud spectantia loca introducantur, ac in integrum restituantur: de iis etiam, qui petulantias illas in templo, vel Collegio exercuerunt (uti eæ ad longum in supplici libello continentur) justitia statuatur, & ut convenientem, debitamque restitutionem faciant, mandetur, quemadmodum id optime præstare sciet C. T. cui nos gratiose addicti manemus. Datum Viennæ, 19. Martii. 1621.

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi Lichtenstein.

DVm nos sæpe recentem illam victoriam, quam ante Pragam Deus præpotens evidenter juvando, ac adsistendo largitus est, grati consideramus, reperimus semper non modo nos ad perpetuas laudes, ac gratias referendas teneri, verum etiam, ac ante omnia alia, ad ea, quæ ad honorem Dei, & Sanctæ ejus Ecclesiæ propagationem, & incrementum faciunt, diligentissime, ferventissimeque procuranda. Quandoquidem ergo præsens occasio causam nobis, modumque offert, collapsæ, extremæque in hæreditario nostro Bohemiæ regno jacentis Catholicæ Religionis, quantum fieri non potest erigendæ, nulla ratione convenit, ut elabi sinamus oblata; quin potius statim, & præcipue in civitate Pragensi initium aliquot in nomine Domini faciamus. Quod autem C. T. ante aliquot hebdomadas indicavit, se Pragæ tribus templis, videlicet S. Nicolai, S. Ægidii, & S. Henrici sectarios removisse prędicantes & in eorum locum pro tempore ordinatos substitui curasse Sacerdotes, id probe factum est. Vt vero hoc grave, ac sanctum opus magis ac magis eveniat, post eorum omnium diligens, ac accuratum examen, quæ tam scripto nobis, quam oretenus hanc in rem suasa

Decernit S.C.M. ut templa Cathol. is tradātur, prædicantes Calvinici, vel Picar. cos: errores, & fautores Friderici ejiciantur e Bohemia.

 sunt,

ſunt, judicavimus hac vice ſine mora hæc debere inchoari. videlicet ut ſtatim duo Picardita abſque ullo titulo, vel jure aliquo tempore poſſeſſa, & uti intelleximus, diu jam occluſa templa dicta in Bethleem, & corporis Chriſti, & ſi eodem modo cum templo S. Adalberti in Potskal (uti etiam nobis inſinuatum eſt) fieri poſſit, Catholicis tradantur; ab Archiepiſcopo reconcilientur; & divina officia proxima occaſione in iis celebrentur. Quod ad alia templa in ſingulis civitatibus tradenda Catholicis, & præſertim, unum etiam templum in Thein, ſitum in antiqua civitate) quandoquidem adverſarii noſtri, ipſum etiam Arcis noſtræ, nec non alia præcipua templa de facto invadere attentarunt,) jam ſtatim occupari poſſint, C. T. cum prędicto Archiepiſcopo conferat, ac tandem, quod omnibus bene diligenterq; conſideratis, optimum factu videbitur, exequatur. Præter hæc conſtituimus, ut horum executione peracta, ſcilicet altera, vel tertia die, publicis edictis (de quibus C. T. dudum ante nobis ſcripſit, & nos reſpondimus) omnes ac ſinguli prædicantes, profeſſores, ludimagiſtri, qui Calvinianos, vel Picardicos errores publice docuerunt, vel in Imperio, & ubique prohibitis nefariis ſectis adhæſerunt, quive perduelliones in cathedris, ac ſcholis promoverunt aut Friderici, qui ſe Comitem Palatinum Rheni nominat, irrita, ac nulla vota, tanquam legitima; noſtram vero in Regem Bohemiæ ſuſceptionem tanquam iniquam proclamarunt, protexerunt, præfatum Fridericum coronarunt, perjuris rebellium conſultationibus in Collegio Carolino interfuerunt, omnes hi, ac ſinguli ex hæreditario regno noſtro Bohemiæ, omnibuſque illi incorporatis noſtris provinciis proſcribantur; conceſſo brevi aliquo termino, & expreſſa hac comminatione addita, quod ſi quis ela-

pſo

pſo tempore præfinito ex reis quocunque alio prætextu in provincia manſerit, & diligenti inquiſitione facta deprehenſus fuerit, ſeveris contra illum mediis procedetur: neque id Religionis, ſed perduellionis cauſa fieri. Quod ſi amplius etiam aliquid ad bonum Catholicæ Religionis fieri poſſe videatur, id totum prudentiæ, ac diſcretioni C.T. relinquimus, cui nos gratioſe addicti manemus. Datum Viennæ, 3. Iunii, 1621.

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi Lichtenſtein.

S.C.M. decernit T.P. Soc. Ieſu in eorum Collegium Praga reſtituendos eſſe.

PErcepimus fuſe ex literis 14. hujus datis, C.T. ac aliorum adjunctorum Commiſſariorum deſideratam opinionem, & habita ea de re conſultatione, invenimus rationes, ac motiva, dilationem cauſæ concernentia non fuiſſe valde incongrua; Ideo ante omnia C.T. latere nolumus, quod nos ad tollendum ulteriorem è provincia timorem, terrorem, ac deſperationem certas patentes literas conſtituerimus (quæ quamprimum etiam tranſmittendæ ſunt) in quibus ſevera executione finita, omnibus, ac ſingulis ex ſtatibus noſtris, ac ſubditis, (exceptis iis duntaxat, qui condemnati fuga elapſi ſunt, & qui etiam, nunc pertinaces in rebellione permanent, & apud hoſtes, ac adverſarios noſtros commorantur (univerſalem veniam, ac captivitatis, honoris, & vitæ cautionem clementiſſime largiri decrevimus, ne autem prorſus impune abeant ii, qui bina aut plura etiam juramenta violarunt, item qui operam ſuam in variis Aulæ officiis, commiſſionibus, cauſis bellicis navarunt, aut alias gravius deliquerunt, nec tamen longiori proceſſu juridico neceſſe habent, clementiſſime nobis viſum eſt, medium optimum fore, ut ii à C.T. ſine juridica citatione convocentur, & coram idoneis aliquibus per-

ſonis (quas nobis C.T. quamprimum nominabit) illinc delictorum, ac pœnæ, quam infallibiliter incurrerunt, gravitas, hinc noſtra clementia, ac gratia, qua erga eos, ſi modo ſe dignos reddant, uti decrevimus, noſtro nomine expreſſe, ac omnibus circumſtantiis adhibitis proponatur: præſertim vero quod ſi clementiſſimus hic procedendi modus, ac ratio ab eis non acceptetur, juridicum proceſſum debeant expectare; ac tandem juxta uniuſcujuſque delicti rationem certa in bonis, ac pecunia mulcta, ac pœna imponatur. Vt id autem meliori cum fundamento, ac conſtantia inchoetur, ac exequatur, C. T. ſtatim ac ſine ulla mora ſuam ſuper hac re ſententiam ac perſonarum nomina, nec non opes eorundem, & quem ad finem res perduci queat, perſcribet. Eodem modo C.T. in ſingularum communitatum delicta, & in qua re potiſſimum eorum conſiſtat potentia inquiret, noſque certiores reddet, quo pacto ita ſingularum debilitari poſſit potentia, ut tamen non omnino ſuſtentatione ſua priventur.

Tertio, quo ad ſeditioſos, ac pernicioſos prædicantes attinet, placet, ut Generales terminus omittatur: ſi autem in particulari; ii ad minus, qui ſub initium ſtatim rebellionis, è publicis cathedris Pragæ edictum proclamarunt; & vetita conventicula in Collegio Carolino confirmarunt; promoverunt; item qui coronationis actum compleverunt, aut alias populum notorie commoverunt, peculiari decreto, uniuſcujuſque delicta continente, à provincia exterminentur, judicamus neminem habere poſſe locum cogitandi ad Religionis gratia factum, ſed potius ex juſtitia, cujus teſtimonium publicum duntaxat decretum eſſet, illud autem formandi modum, ac rationem C. T. conſilio committimus.

Adhæc

Ad hæc necessarium etiam est, ut omnia publica exercitia Calvinisticæ, ac Picardicæ sectæ quamprimum interdicantur. Quod vero ad jura patronatus, & collaturas attinet, nihil dubitamus C.T. juxta priorem nostram ordinationem, bonorum confiscationes, oppignorationes, venditiones, ubique excepisse, ac nobis reservasse. Similiter, quid de aliis collaturis in genere, utpote quæ alias ad nos devolutæ, & pariter de confiscatione, ac Parochiarum repletione inchoari tuto, ac commode possit, C. T. cum Archiepiscopo Pragensi tanquam loci ordinario, nec non Theologis, ac Religiosis viris diligenter consulet, ac communem omnium sententiam nobis quam primum transmittat. De cætero C.T. gratiose addicti manemus. Viennæ, 26. Iulii, 1621

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi Liechtenstein.

QVādoquidem in omnibus, quæ nobis feliciter eveniunt, Dei omnipotentis singulare auxilium, ac gratiam agnoscimus, impellimur indies magis magisque ad honorem cultumque ejus peculiari fervore, ac diligentia propagandum; & quia hac occasione commode ad Dei gloriam reformatio institui potest in civitate Thabor, quæ paucis ante diebus ad debitam nobis obedientiam reducta est, ideo perspectæ C.T. discretioni, & prudentię id committimus: sciet illa negotium ita caute incipere, ac etiam perficere, ut Catholice ordinatus Sacerdos, ac Parochus in civitatem inducatur, & simul in quietę, ac pace omnes permaneant. Cæterum C. T. semper gratiose addicti manemus. Viennæ, 8. Decembr. 1622.

S.C.M. statuit civitatem Thabor reformandam

FERDINANDVS SECVNDVS

Ad Cardinalem Dietrichftein.

Mandat S.C.M. ne in Moravia excursiones fiant.

REverendiffime Princeps, Amice dilecte. Poft quam certiores facti fumus, qua ratione in Regiis noftris civitatibus, ac præcipue Brunæ, ac Olomutii ad peregrinas conciones contumaciter, & ob id (quemadmodum exempla teftantur) tumultus graves, & omnigenæ feditiones fufcitentur, & id fine ulla habita facultate fiat. Ideo ad confervandum bonum ordinem, & ad firmandam pacem ac tranquillitatem in provincia, neceffarium omnino effe judicavimus C. V. hac de re fcribere, ac committere, ut in prædictis civitatibus Marchionatus noftri Moraviæ, nomine noftro celerrime mandet, quatenus tales excurfiones fub graviffima, ac irremiffibili pœna inhibeantur, ac interdicantur; ac debite in eos advertatur, qui præfumptuofe, ac contumaciter contraire attentarent. Quemadmodum C.V. præftare id optime fciet. Cui nos Cæfarea, ac Regia gratia addicti femper, ac fingulariter manemus. Viennæ, 19 April 1622.

FERDINANDVS SECVNDVS

Ad Cardinalem Dietrichftein.

Mandat S.C.M. orphanos, extra provinciam Marchionatus Moraviæ missos ad Calvini-

INtelleximus clementiffime ea quæ nobis C. V. ratione pupillorum, ac orphanorum, quibus in Marchionatu noftro Moraviæ male provifum eft, denuo fcripfit, quia ergo voluntas noftra clementiffima, uti dudum ante, ita nunc etiam ea eft, ut educationis orphanorum, tanquam rei fummæ neceffariæ, ac utilis, diligens, & fingularis cura habeatur, omnino C.V. fententiam approbamus, eftque clementiffima voluntas noftra, ut omnibus tutoribus, qui creditos fibi orphanos extra provinciam ad Calviniſticas fcholas mittunt, in quibus à

juventute

juventute statim rebellionis, ac adversus legitimos superiores contradictionis virus imbibunt, atque inprimis Hoffmaniensium, Buchlabianorum Boriticensiumque orphanorum tutoribus, loco & nomine nostro demandetur, ut prædictos ac omnes hujusmodi orphanos, statim ac sine ulla excusatione revocent, & C. V. præsentent; nec eis imposterum liceat ullum orphanorum sine C. V. ac nostro inprimis scitu, ac voluntate, extra provinciam ad scholas, vel alio mittere, ut hac ratione omnis perniciosissimæ Calvinisticæ sectæ via intercludatur. Ad hæc quod C. V. rebellium nonnullos orphanos ad tempus ad Olomucense seminarium miserit, recte, ac bene factum est, donec ulterior de iis dispositio fieri possit. Hæc erant quæ C. V rescribere voluimus, cui nos Cæsarea, ac Regia affectione semper ac singulariter addicti manemus. Datum Sopronii, 2. Augusti, 1622.

stricas scholas, revocari, nec in posterum posse eos alio mitti sine licentia.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Illustris affinis, Princeps, fidelis nobis dilecte. Celare Dilectionem tuam nolumus, nos maximis gravissimisque & propriam conscientiam nostram tangentibus de causis, ac motivis, prout eæ dilectioni suæ Cardinali à Dietrichstein partim significatæ sunt, omnimodam dimissionem, ac exactionem omnium Anabaptistarum è Marchionatu nostro Moraviæ, neve posthac ulli tam in hæreditariis nostris regnis, & provinciis, quam in Sac. Rom. Imp. esse, vel versari liceat, imperasse, ac demandasse, ac proinde minime dubitamus, quandoquidem paucis in tuis quoque prædiis, ac fundis, ut intelligimus, nonnulli eorum tolerati fuerunt, quin Dilectio tua Dei honorem, & bonam politiam exiguo lucro, ac redditibus, qui in œconomia ab induratis hujusmodi hominibus percipi

Principi à Liechtenstein exactio Anabaptistarum, & ut aliis hac in re bono exemplo præstet, demandatur.

cipi possent, præpositura, & mandato nostro clementissimo convenienter, memoratos Anabaptistas exigendo, aliis quod imitentur statutura, & bono exemplo præitura sit, quod tuæ Dilectioni ad notitiam, & directionem suam ex peculiari erga eandem benignissimo affectu & amore hisce sigillatim insinuare voluimus, cui de cætero gratia nostra Cæsarea semper bene favemus. Viennæ, 8. Septembris, 1622.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali Dietrichstein.

NOlumus C.V. latere, qua ratione inter gravissimas, ac continuas sollicitudines nostras, quibus honorem, cultumque Dei, nec non bonum, ac constantem ordinem in regnis ac provinciis nostris constituere, ac promovere laboramus, illud etiam occurrit, quod toto Sac. Rom. Imp. proscripta Anabaptistarum secta, tantas in Marchionatu nostro Moraviæ radices egerit, ut paucorum annorum spatio, ac in dies adhuc, magis magisque sese extendat, nec paucos è simplici, rudique plebecula attrahat, imo ex remotioribus etiam partibus, insciis, & graviter inhibentibus superioribus, suffuretur, & ex provincia educat. Movit ergo nos, imo impulit conscientia nostra, ut quando ex voto S.R. Imp. expulsi sunt; nec non plurimos tam indigenarum, quam extraneorum decipiunt, insuper nulli superiorum, ex Dei præcepto, uti par est subjicere se volunt; multosque damnatos, & è proprio duntaxat cerebro confictos errores docent: & denique, quia horum hominum acta omnia, & proposita, Deo, Divinisque legibus contraria sunt, illa neque in Marchionatu nostro Moraviæ, nec ullis aliis Regnis ac provinciis nostris, & æque parum, ac in Imperio, diutius esse, ac manere patiamur. Et itaque nostra

Mandat S.C.M. ut secta Anabaptistarum ejecta è S.R.I. etiam ejiciatur è Moravia & aliis provinciis & regnis ipsius S.C.M.

nostra matura, ac bene expensa supremaque voluntas, ut C. V. quam citissime edicta publica conf ici, ac affigi curet, quibus omnes omnino utriusq; sexus Anabaptistæ, sicut omnes pariter eorum assectæ infra præscriptum breve temporis spatium, ab omnibus fundis, & agris, in quibus sedem fixerunt, abscedere jubeantur, addicto, ut nemo sub amissione vitæ in posterum: vel ultra, sive in prędicto Marchionatu nostro Moraviæ, sive aliis regnis, aut provinciis nostris inveniatur; sed illa prorsus, ac omnino deserant, nec ultro accedant, contrarium agentes irremissibilem in caput suum pœnam accersant. Quod si aliquis, aut aliqui ab erroribus suis deduci se patiantur, illis omne auxilium præstetur: quemadmodum id optime præstare sciet C. V. cui nos Cæsarea ac Regia affectione semper ac singulariter addicti manemus. Viennæ 17. Septembr. 1622.

FERDINANDVS SECVNDVS

Principi de Lichtenstein.

Vt secundum priora mandata S C. M. in omnibus Parochiis, quæ una cum bonis confiscatis vendita fuerunt, Parochos Catholicos constituat de consensu Archiepiscopi, ejectis p. d cantibus.

ILlustris affinis, Princeps fidelis, nobis dilecte. Meminerit adhuc Dilectio V. quid ad eam ante hac jam aliquoties ratione parochiarum in hæreditario regno nostro Bohemiæ, quas una cum bonis confiscatis vendi contingeret quid de iis fieri vellemus jubentes perscripserimus. Quandoquidem ergo tantum hactenus rescisserimus, ab iis à Catholicis, qui diversa confiscata bona coemunt, & acquirunt, nullas jam reversales amplius, quibus ipsi, & futuri possessores ad Catholicos legitime ab Archiepiscopo, & aliis Episcopis ordinatos Parochos in ejusmodi bonis constituendum sese obligatos, devinctosque fateantur, deponi, imo secta rios, & quod amplius est, extorres jam ante prædicantes suscipere, ac promovere. Idcirco V. Dilectio

non id tantum, ne contra bonam politiam ejusmodi aliquid in posterum committatur, attendere, sed & inquiri diligenter facere, si quid tale commissum fuerit, quamprimum, & sine dilatione ulla emendandum curare satager, ut nimirum omnes bonorum confiscatorum emptores. & possessores susceptos prædicantes quantocyus dimittant, & reversales pro se, suisque hæredibus, de statuendo in posterum in ejusmodi suis Parochiis Catholicos Sacerdotes, deponant; prout tua Dilectio hac in re, quod conveniens erit, facere sciet. Cui de cætero, &c. Viennæ, 14. Iulii, anno 1623.

FERDINANDVS SECVNDVS
Ad Archiepiscopum Pragensem.

Ad requisitionem Nuntii Apostolici S. C. M. scribit Archiepisc. Pragensi, ut etiam à pagis prædicantes hæreticos ejiciat.

NOlumus te latere, quo pacto non modo à Nuntio Apostolico, sed ab aliis etiam, & diversis eruditi simus, quod è regni nostri hæreditarii civitatibus proscripti hæredici prædicantes, circa civitates in pagis & præcipue in districtu *Pilsnensi*, & Leutomericiensi, quemadmodum etiam in Schvvanbergensibus bonis morentur, ad quorum conciones ii, qui nec dum Catholicis accessere, accurrunt: per quas plebs misera decipitur, & à susceptione sanctæ Catholicæ Religionis, nec non clementissima, ac salutari intentione nostra retardatur. Vt igitur huic malo tempestive occurratur, ac ne forte peiora fiant novissima primis, clementissime mandamus, ut ratione officii tui, in prædictos, ac etiam alios prædicantes diligenter inquiras, ut huic malo opportune occurratur. quatenus tandem subditi nostri ab hujusmodi erroribus liberentur. Quem in finem nos etiam Principi de Liechtenstein clementissime scripsimus, & ut tibi in hujuscemodi casibus auxiliarem manum porrigat, ac assistat, mandavimus. Hac in re implebitur clementissima voluntas nostra, & nos manemus tibi gratiose addicti. Viennæ, 25. Septemb, 1623.

FER-

FERDINANDVS SECVNDVS Principi Lichtenstein.

Ad instantiam Nuntii Apostolici Principi Liechtenstein mandat S.C.M. ut auxilium præbeat Archiepiscopo Pragensi, ut etiam è locis prope civitates ejiciantur prædicantes

POsteaquam non modo à Nuntio Apostolico, sed ab aliis etiam certiores facti sumus, quo pacto è Regiis nostris, ac hæreditariis regni Bohemiæ civitatibus proscripti prædicantes prope civitates in pagis, ac præcipue in Pilsnensi, ac Leutomiriciensi districtu, sicut etiam in bonis Schvvambergensibus morentur, ad quorum conciones ii, qui necdum Catholici, accurrunt; & ea ratione populum seducant, & à Religione Catholica, nec non clementissima nostra intentione retardent: Ideo malo huic commode occurrere volentes, ne forte novissima primis pejora fiant, Archiepiscopo Pragensi scripsimus, ut ratione officii sui in hujusmodi prædicantes inquirat, ac operam det, ut hujusmodi mala avertantur, & subditi nostri à tam perniosis erroribus liberentur. Quia vero prædictus Archiepiscopus absque brachii secularis auxilio difficulter id ad exitum perducere poterit, ideo C. V. ad petitionem Archiepiscopi, assistentiam, & auxiliarem manum in casibus occurrentibus præstare sciet. De reliquo manemus C.V. Cæsarea, & Regia gratia addicti. Viennæ, 25. Septembris, anno 1623.

FERDINANDVS SECVNDVS Archiepiscopo Pragensi

Ad Archiepiscopum Pragensem ratione exactionis prædicantium ex Bohemia, quod-

REverēdissime Princeps, fidelis dilecte. Cum iterum jam ad nos non modo à residente ad Aulam nostram Nuntio Apostolico, sed aliis quoque deferatur, quemadmodum exacti è civitatibus regni nostri hæreditarii Bohemiæ hæretici prædicantes, æque ac ante circa civitates nostras Pragenses observentur, ad quorum conciones Catholici

 confluc-

que ad d Princip s de Liecktenstein assistere ipsi debeat.

confluere,& vulgus seduci, ac à sancta Religione, & nostro salutari proposito evocari dicantur: *Idcirco*,ut huic malo mature occurratur,neve posteriora deteriora fieri prioribus contingat, jam iterum hisce dicimus, ut ex officio in delatos, aliosque prędicantes diligenter inquiras, & operam des, ut huic incommodo tempestive obvietur, & removendum curetur, tum ut subditi nostri ab ejusmodi pernicie,& erroribus liberati vindicentur,quem ad finem ad Principem de Lichtenstein etiam perscribimus, id quod ex adjunctis literarum exemplaribus latinis percipietur facturus, quemadmodum nostram benignissimam voluntatem hac in re exequaris. Viennæ, 27. Aprilis, anno 1624.

FERDINANDVS SECVNDVS
Archiepiscopo Pragensi.

Archiepiscopum Pragẽsem ratione expulsionis prædicantium monet.

REverendiss. &c. Quod ad te nuperrime ratione interdictorum civitatibus regni nostri hæreditarii Bohemiæ prædicantium,ut in eos diligens inquisitio fieret, ut proficiscens ab iisdem malum,& pernicies averteretur,quo nostri etiã subditi ab omnibus perniciosis erroribus liberari, ac securi permanere possent,clementer scripseramus,id absque dubio bene in memoria etiam nunc habebis. Quandoquidem ergo posterius fide digna relatione docemur,præter exactos, tam in propriis civitatibus,arcibus,pagisque nostris, quam aliorum nostrorum subditorum, & incolarum regni alios superesse, Per quos idiotæ in suis erroribus non confirmentur modo, sed quotidie magis etiam seducantur, & à Religione Catholica avocentur, à quibus toto mundo palam est, quemadmodum ab ejusmodi seductoribus hominibus detestabilis illa in memorato regno hæreditariæ Bohemiæ orta rebellio causam suam habuerit: Idcirco ut huic malo,ac

lo ac pesti, ad quam pro viribus avertendam teneri agnoscimus, ex fundamentis remedium adhibeatur, neve posteriora prioribus fiant deteriora: Idcirco jam iterum clementissime dicimus, ut secundum prius nostrum mandatum, ex officio in delatos, cæterosque prædicantes omnes, diligenti facta inquisitione, quocunque loco deprehensi illi fuerint, operam des, ut inde nulla interposita mora missi fiant, ac nisi resipiscere & ad Catholicam Religionem convertere sese voluerint, non modo inde ubi fuerint, exigantur, sed ipso regno omnino pellantur, ut ad hunc modum quies, pax, & concordia in terris cōservetur, neve ulla ratione animi majoribus perturbationibus involvantur, & ejusmodi rebelliones in posterum vitentur, ad quem finem ad Principem Liechtenstein, prout ex adjunctis literarum copiis videre habes, perscripsimus, ut ad omnes casus auxilio tibi sit. Et in his omnibus perficitur clementissima nostra voluntas, & propositum. Viennæ, 18. Maji, anno 1624.

FERDINANDVS SECVNDVS
Principi Lichtenstein.

Ut Archiepiscopo auxilio sit in exigendis prædicantibus hæreticis.

ILlustris affinis Princeps, fidelis dilecte. Quod ad tuam Dilectionem de dato 27. Aprilis proxime, ratione prędicantium civitatibus hęreditarii nostri regni Bohemiæ interdictorum, ut in ipsos diligens inquisitio fieret, & procedens ab iis malum, & pernicies averteretur, & hoc modo subditi nostri ab omnibus perniciosis erroribus defendi, & eximi possent, perscripseramus, id nondum ipsi absque dubio exciderit.

Quando ergo posterius fide digna relatione docemur, præter exactos alios adhuc tam in propriis regiis civitatibus, vicis, arcibus, & pagis nostris, quam subditorum, & incolarum regni super-

esse, per quos idiotæ in suis erroribus non confirmentur, sed indies magis seducantur, & à Catholica Religione avocentur; à quibus toti mundo palam est, quemadmodum per ejusmodi seductores homines detestabilis in prædicto nostro hæreditario regno orta rebellio causam, & ortum suum habuerit.

Idcirco, ac ut huic malo, & pesti, ad quam pro viribus avertendam teneri nos agnoscimus, ex fundamentis remedium adhibeatur, neve posteriora prioribus deteriora fiant, (tot) Archiepiscopo Pragensi scripsimus, ut ex officio in delatos prædicantes facta diligenti inquisitione, quocunque loco deprehensi illi fuerint, nulla interposita mora moneantur, ac si resipiscere, & ad Catholicam Religionem convertere sese noluerint, inde, & ex toto regno pellantur; quo sic quies, pax, & concordia in terra conservetur, neve ulterioribus erroribus animi implicentur, ac ut rebellio huiusmodi imposterum præcaveatur. Quandoquidem autem præfato Archiepiscopo id absque auxilio & assistentia brachii secularis effectum dare difficile erit; Idcirco Dilect. V. ad ipsius (Archiepiscopi) implorationem, eidem hac in re suppetias ferre, & manum auxiliarem porrigere satagét. Cui de cætero, &c. *Viennæ*, 18. Maji anno 1624.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Ad Principem Liechtenstein.

Statuit S.C.M. ut in omnibus civitatibus hæreditariis sui regni Bohe-

NOlumus C T. latere, quo pacto solliciti simus, & modos omnes, ac media inquiramus, quibus miseros subditos nostros, qui in omnia errorum ac heresum genera inducti sunt, è quibus nihil preterquam deplorandæ calamitates oriuntur, rursum ad viam rectam, ac veram Catholicam Fidem reducere possimus. Quia vero ad promovendum hoc adeo salutare opus, inter cætera, hoc quoque non

ultimum

ultimum esse judicamus, ut in posterum, nemo non Catholicos, in ulla hæreditarii regni nostri civitate, in civem assumi possit; ideo clementissima, ac seria nostra voluntas est, ut C. T. juxta perspectam nobis discretionem, certam, ac infallibilem, nomine nostro mandet, ut in posterum in civitatibus præfatis ii solum, qui veræ, ac Sanctæ Religioni Catholicæ addicti sunt, in civium numerum admittantur; alii vero rejiciantur. Hac in re implebitur clementissima voluntas nostra. Cæterum manemus C. T. Cæsarea, ac Regia gratia semper, ac singulariter addicti. Viennæ, 24. Martii, 1624.

mia nullus in civem, qui non sit Catholicus, recipiatur.

FERDINANDVS SECVNDVS
Principi de Liechtenstein.

ILlustris affinis, Princeps, fidelis dilecte, Humiliter recordabitur V. Dilectio, quemadmodum jampridem nos determinaverimus, eidem etiam non semel perscripserimus, mandantes, ut omnes, & singulos prædicantes ubicunq; locorum deprehensos amovere, & penitus è toto regno hæreditario Bohemiæ pellere, & nullum aliud præterquam Catholicæ solius salutiferæ Religionis exercitium permittere satageret. Quando ergo per adjunctas litteras ab Archiepiscopo Pragensi humiliter docemur, quosdam è subditis nostris esse qui prædicantes suos clamoribus suis insulsis aliisq; inconvenientibus attentatis, apud vulgus alia super alia mala, quantum in ipsis est causantes, hactenus detinere apud sese audeant, quinimo cum certi deputati Commissarii templa in quib. prędicantes medio hoc tempore refugium suum habuissent, & virus suum pestilens in populum sparsissent, ex dato sibi mandato, clausa obsignassent, ejusmodi templa propria auctoritate iterum reserarint, & prædicantibus ad continuandam proterviam, &

Vt Princeps Liechtensteinius ad exigendos prædicantes præbeat auxilium.

pœnis

pœnis omnibus digniſſimam temeritatem, tradiderint, ejuſmodi auſus ſuos, quod amplius eſt, in contemptum, & exauctorationem noſtram omnis generis vanis, & adſpectum confictis cauſationibus protegere minime verentur: Idcirco, & quia nobis hujuſmodi inſolentias, & nequitias nullatenus tolerare integrum eſt, ſed prædictum noſtrum decretum firmiter & conſtanter adimpletum, firmatumque volumus, denuo jam ſerio, & finaliter mandamus Dilectioni tuæ, ut in omnimodam exactionem ſæpe memoratorum prædicantium jam finaliter, & ultimo intendat, ut ſine reſpectu cujuſcunque perſonę procedens, ad omnes occurrentes caſus requirenti hoc Archiepiſcopo Pragenſi, tamquam loci Ordinario hoc in tam pio, & ad ſalutem totius Chriſtiani Orbis negotio, omnem aſſiſtentiam neceſſariam, & præſidium præſtet, prout ſuo in rem Chriſtianam zelo convenienter, beneque agere ſciet, & exequetur hac in re clementiſſima, ſeria item, & finalis noſtra voluntas, & intentio. Viennæ, 26. Novembris, anno 1624.

FERDINANDVS SECVNDVS

Cardinali Dietrichſtein.

Ratione exactionum prædicantium hæreticorum ex Marchionatu Moraviæ.

EX literis V. Dilectionis de dato 12. currentis menſis ad nos perſcriptis, & adjunctis copiis intelleximus, qua ratione, accepto mandato clementiſſimo noſtro ad reliquos in hæreditario Marchionatu noſtro Moraviæ prædicantes removendos, & exigendos, certos commiſſarios deputarit, addita neceſſaria inſtructione ad inſinuandas ſuperioribus, ut Principum, Baronum, & nobilium ſtatibus noſtras ad hunc finem paratas patentes. Quando ergo hæc res inprimis ad gloriam, & honorem Omnipotentis Dei, tum ad firmam, ſtabilemque pacem, tranquillitatem, & ſalutem memorati Marchionatus

chionatus nostri Moraviæ, & fidelium subditorum nostrorum pertinet,nos quoq; publicatę jam semel generali determinationi nostræ,à nemine prorsus, quisquis ille sit,qui in prædicto Marchionatu nostro Moraviæ fuerit,obstaculum fieri,remoram objici, sed firmiter, & constanter servari volumus: Idcirco jam iterum Dil. V. hujus rei admonendam, eiq; benignissime,& serio mandandum duximus, ut quod ad amotionem,& expulsionem prædicantium attinet, id negotii, quo modo cœptum; sine personæ cujuscunque respectu perurgere,& re ipsa omnino absolvere satagat;& si forte(quod minime speramus)aliquis est,qui contra se temere opponere præsumeret, & auderet; eum, eosve inobedientiæ, patriæque reos, & pro acceptis à nobis hactenus beneficiis,& gratiis ingratos peragat:in prædicantes vero declaratis in patentibus nostris pœnis animadvertat. Et quo facilius id à V. Dilectione effectum reddatur, mandatum,quod his inclusum est,ad Principem Maximilianum Liechtensteinium expediendum curavimus,benigne jubendo,ut ipse cum V.Dilectione ex composito agat, & ubi opus fuerit, & res postulaverit, copiis suis militaribus auxilio,&pręsidio sit,quod mandatum V est Dilect. ad ipsum perferendum curabit, & quod in cæteris expedientissimum videbitur,id aget,& sic exequutus erit in his benignissimam & finalem nostram voluntatem & intentionem. De cætero,in eam Cæsaream Regiamq; affectionem nostram eandem gerimus. Viennæ, 27. Decemb. anno 1624.

FERDINANDVS SECVNDVS

Ad Principem Carolum Liechtenstein.

Ad Principem Carolum, & in simili

ILlustris Affinis,Princeps fidelis,dilecte. Noverit absque dubio Dilectio tua quemadmodum jam ante expresso facto decreto omnes,& singulos prædicantes

ad Maximilianum Liechtensteinium, de suppetiis ferendis Cardinali in expulsione prædicantiũ.

dicantes hæreticos, qui in Marchionatu nostro hæreditario Moraviæ commorati sunt, amovendos, & penitus inde exigendos jusserimus, ob id, ut hoc exequeretur, Dilectioni suæ Cardinali Dietrichstei-nio mandatum dedimus.

Quando igitur nunc intelligimus esse nonnullos subditorum nostrorum in præmemorato nostro Marchionatu Moraviæ, qui contra decretum nostrum, sub prætextu omnis generis vanarum, nulliusque momenti causarum, & effugiorum prædicantes quibus hactenus usi sunt, ulterius retinere præsumant, nosq; necessarium inprimis ducimus, ut hi temerarii pœna condigna reprimãtur. Idcirco hisce Dil. tuæ benigne mandamus, ut in hoc negogotio Dilectioni Cardinali Dietrichstainio ex composito obsecundet, & in casus omnes petenti ipsi cum copiis suis militaribus suppetias ferat, modo quem T. Dil convenientissimum, & ad explendam voluntatem, & intentionem nostram optimum judicabit. Cui de cætero, &c. Viennæ, 27. Decembris, 1624.

S. C. M. mandat præsidentibus in Bohemia, ne ulli, nisi sit Catholicus, nubere, concedant.

FERDINANDVS SECVNDVS

ILlustrissimi, Illustres, Generosi, ac Nobiles, Dilecti fideles. Ex litteris fidelissimis vestris, vigesimo tertio hujus fere finiti mensis ad nos datis, fusius, & clementissime percepimus, quid nimirum, ob Martinum Schmertosen, & alios Catholicæ Religioni non adscriptos, in nostris regni civitatibus, partim pupillos, partim viduas, nubere volentes, vestramque nostro nomine annuntiationem ambigentes, vobis faciendum sit sollicitatis.

Quamobrem, cum nobis nihil magis, quam solius Catholicæ Religionis incrementum curæ sit, vobis clementissime semel pro semper præcipimus, ut nulli (quisquis sit) Catholicæ Religioni non adscripto, & si illud per certas Religiosas personas fide di-

de dignas probare, aut monstrare non possit ullum nostro nomine consensum ad tales in civitatibus nuptias detis, multo minus promoveatis. Ita jubet, ac mandat nostra clementissima voluntas. Datæ Viennæ, 30. Iulii, anno 16 4.

FERDINANDVS SECVNDVS

Dilecti, fideles, &c. Ex inclusis litteris latius percipietis, quid Martinus Schmertosen civis antiquæ urbis Pragensis humillime supplicando ad nos venire fecerit, se nimirum ante duos annos, certæ cuidam pupillæ de Leitmeritz, matrimonii votum dedisse, vehementissime flagitans, ne ad hoc (tanquam pupillorum supremus tutor) nostrum Cæsareum, & Regium consensum denegaremus, ut nuptias ordinario modo finire, & in opus dirigere valeret.

S. C. M. repetit suam determinationem contra Præsidentes in Bohemia, videlicet ne ulli absque anteacta Confessione, & Communione nubera concedant, multo minus promoveant.

Enimvero absque ullo dubio vobis notum est, cujus determinationis ante hac fuerimus, & in specie particulariter ob istum Martinum Schmertosen, & alios, sub dato vigesimi noni Iulii, anni currentis millesimi sexcentesimi vigesimi quinti, vobis clementissime scripserimus, sed nunc fusius ad nostras aures venit, prædictum Martinum Schmertosen in sua hæresi usque nunc pertinaciter hærere.

Quapropter, nos etiam suarum nuptiarum causa in nostra priori determinatione omnino hæremus, & volumus, ut nec huic Martino Schmertosen, nec ulli alii, cujuscunque conditionis unicum matrimonium copulatio, vel nuptiæ concedantur, vel admittantur, nisi manifeste, & certissimo constet, illos Catholico legitime ordinato Sacerdoti esse confessos, & Sacram Eucharistiam suscepisse, omnino ad Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam rediisse, novumque vitæ genus re ipsa sequutum esse,

Pro

Pro ſecundo, Erudimur à fide digniſſimis, aliquos hoc in tempore, contra expreſſam noſtram determinationem, nominatim quemdam Norimbergenſem, in noſtra antiqua Pragenſi civitate, matrimonium contraxiſſe, publicaſque nuptias, abſque anteacta debita confeſſione, & communione, inſtituiſſe.

Quæ cum omnino à nobis aliena ſint, clementiſſime mandamus, ut vos de perſona hujus Norimbergenſis, & aliorum, quam diligentiſſime inquiratis, ubi, quomodo, apud quem, cum quibus iſtæ nuptiæ actæ fuerint, bene indagetis, quæ omnia bene inquiſita ad noſtram Bohemiæ Cancellariam mittatis, ſiquidem benefacere noſtramque clementiſſimam voluntatem adimplere volueritis. Datum Viennæ, octavo Ianuarii, anno 16_6.

FERDINANDVS SECVNDVS.
Cardinali Dietrichſtein.

Illuſtriſſ. Card. ut pupillos de ſuis tutoribus accipiat. & in poſterũ nullos oppignorari concedat.

REverendiſſime, &c. Cum omni reverentia ſumus certiores aliquos in noſtro Marchionatu Moravienſi pupillos vexari, quorum tutores hæreticos exiſtere, ac propterea in variis erroribus extra Religionem educari, alios, ut dicti pupilli una cum bonis oppignorari, more antiquo poſſent, ſupplicare. Nos quidem, quo ad oppignorationem bonorum, id fieri pro tempore, reſervato tamen clementiſſimo noſtro judicio, admittimus: ſed quia ex ſingulari amore, & paterno ſtudio, quo omnibus noſtris pupillis ſumus affecti, illorum animarum ſalutem in ſummo periculo poſitam non libenter videremus; ob id, ut dicti pupilli in ſancta Religione melius inſtrui, & ad veram Catholicam Fidem reduci queant, ordinamus clementiſſime, ut R.S.R. ſimiles pupillos de ſuis tutoribus expoſcat, aut

accipi faciat, & in Catholica Religione educari operam dabit, etiam nec in posterum, nec hos, nec alios Catholicæ Religioni non addictos pupillos oppignorari ulla ex parte statuat, & concedat, uti R.S.R. prudentissime ordinare, & in opus dirigere, compertum habebit. Datum Viennę, 28. Februarii, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Dilecti fideles, &c. Quas literas propter Martinum de Hurta, causa Reformationis in civitatibus, villis, pagis nostri hæreditarii Bohemię regni, in omni obedientia ad nos transmisistis, nostramque clementissimam determinationem sollicitastis, illud fuse, & secundum omnem necessitatem nobis relatum fuit.

Residentibus in Bohemia, ut cum Archiep. Pragensi consulant quomodo Reformationis opus institui possit, atque vel tum Viennam mittant.

Quamobrem non dubitamus, compertum habere, nos qualiter ex vere Christiano, & fervente animo, & paterna cura Cæsareas, & Regias nostras intentiones eo semper direxerimus, nobisque summæ curæ sumpserimus, & in omnibus nostris hæreditariis Bohemiæ regnis, & provinciis, ante omnia summi Dei honor promoveatur, vera Catholica Fides in illis partibus, & locis, ubi perversa tempora, & homines decrevit, iterum inesse erigi, & nostrorum subditorum, per varias hæreses, & errores seductæ, & conturbatæ animæ ad rectam, & veram viam salutis trahi, & reduci possint. Ad quem finem antehac etiam in nostro Archiducatu Austriæ superioris, salutiferum Reformationis opus instituti, perfici, & publicata diplomata (ut ex copiis hic inclusis percipere est) ad cunctorum notitiam promulgari permisimus. Quapropter expulsis tandem aliquando hereticorum predicantibus, libenter, & clementissime sciemus an saluberum hoc opus Reformationis, auxilio, & gratia Omnipotentis.

omnipotentis, ſuum optatum & felicem finem acquiſiverit, necne quare propoſuimus prædictæ patentæ copiam includi ad veſtram recenſionem curare, juxtaque clementiſſime mandare, ut vos præſente Archiepiſcopo ibidem Pragæ tanquam loci Ordinario ſumma cum diligentia illam revideatis, & perpenſis, opinionem veram nobis remittatis, Reformationis opus in dicto noſtro hæreditario Bohemiæ regno, uti factum in Auſtria ſuperiori, vel alio meliori modo inſtitui, ac perfici poſſit. Hiſce omnibus bene conſulere, noſtramque clementiſſimam voluntatem facere ſcietis. Datæ Viennæ, 20. Martii, anno 1626.

S C. M. communicat Reverendiſſ. Cardi. & Archiep. Pragenſi reſponſionem propter patratas prohibitas copulationes, cum mandato ne fiat impoſterum, & pro opinione, quo modo delinquentes ſint puniendi.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali ab Harrach.

REverendiſſime Princeps, Amice dilecte. Quid nobis noſtri Præſidentes Pragæ ad noſtras quinto Ianuarii elapſo tranſmiſſas clementiſſimas litteras, propter admiſſas hęreticorum copulationes, cum omni reverentia reſcripſerint, R. S. R. ex incluſa copia percipere habet.

Quandoquidem in noſtra antiqua, & ſuſcepta determinatione hæreamus, R. S. R. eo melius hoc opus, & clementiſſimam noſtram ordinationem, jubente inſuper noſtro mandato, ac ferventius curæ habere poterit, & nos de uno, & de altero, uti cum nominatis copulationibus progreſſum fuit, obedientiſſime certiores faciet, in poſterum vero, nulli, cujuſcunque conditionis, ante factam prius Confeſſionem, & Communionem, ſuſceptionemque Catholicæ, & Apoſtolicæ Religionis, ulli matrimonii ſponſionem concedere.

Quoad illos vero, qui ſe, hic vel illic, copulari permiſerunt, eaque de cauſa ad carceres ducti tandem præſtita debita cautione à Pręſidentibus ſunt

remiſſi,

remissi, de his R. S. R. cum Præsidente nostro, certo indicto die conferre poterit; & nobis, quomodo istæ nobis specificatæ personæ, & alii similia perpetraturi sint puniēdi, prudentissimam vestram opinionem, ad nostram capessendam ultimam determinationem, in Regiam Bohemiæ Cancellariam transmittere festinetis. Cui instare, nostramque clementissimam voluntatem adimplere satagetis. Datæ Viennæ, octavo Aprilis, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali ab Harrach.

Reverendiss. Cardinali de Harrach, propter reformationem in Bohemia.

Dilecte fidelis, &c. R. T. R. absque ullo dubio optime delaratum habebit, Nos antehac ad majorem Dei gloriam, ad majus sanctæ Ecclesiæ, & Apostolicæ Religionis incrementum, demum ad securiorem nostrorum subditorum, miserrime, seductarum animarum salutem, in nostro hæreditario Bohemiæ regno salutiferam Reformationem instituisse, ac præ manibus accepisse. Et quamvis de nostris, & constitutis Præsidentibus Pragæ longe ante acceperimus prædictum Reformationis opus auxilio, & adjuvante Divina clementia, & nostrorum sublegatorum Commissariorum fidelissimo labore, & diligentia, notabilem progressum habere, & adeo quidem ut extra Pragenses, & alios paucos, omnes fere residuæ civitates ad sanctam Catholicam, & Apostolicam Fidem sint conversæ: percipimus tamen aliquos ex nobilibus, & Principibus regni, mala accepta informatione (quam informationem per litteras replicavimus) perinde ac si hoc reformationis opus non tam magnum in seseipso foret, ut iste hactenus observatus in imponendis militibus modus, ac jus emigrandi tam stricte observaretur, tristes fuisse, nos vero ea de causa inceptum Reformationis opus, ac Deo acce-

 ptissimum

ptissimum negotium suspendere, ac omitttere non possumus.

Quare R. T. R. tanquam loci Ordinario, comitante Principe Carolo de Lichtenstein, sæpedictam Reformationem committere, ac instructionem antehac in nostris tam superioris, quam inferioris Austriæ Reformationis Commissarios expeditam transmittere atque mandare nobis visum fuit, ut dictam instructionem, cum nominato Principe Carolo de Liechtenstein, bene & profunde consideret, quo facto cum tali Reformatione, in quantum status loci permittit, procedat: ante omnia vero incredulis inhabitatoribus (ante facta insinuatione) ad conversionem duos menses denominet, in quibus religiosos, & bene dispositas personas, ad illorum particularem informationem mittat, ac sic probet, an blandis tractatibus ad veram Sanctam Catholicam, & Apostolicam Religionem reduci queant, sin minus, elapso termino ex provincia discedendum annunciet, ista tamen conditione, ut unusquisque non solum sua debita particularia, & communia civitatis solvat, sed etiam causa rebellionis debitam pœnam nostro Regio Fisco præstet.

Cæterum, ne subditi in civitatibus imposterum militum insolentia aggraventur, ordinavimus ex nostra bellica Cancellaria Capitaneo Breiner, ut inter suos milites, quibus, poscente necessitate, in isto opere uti possumus, bonum regimen, illosque eo disponat, ut extra illud, quod ad illorum sustentationem ordinatur, subditos minime molestent. Quod R. T. R. ad meliorem notitiam reticere noluimus: eaque confidentia sumus, R. T. R in ista Reformatione, cognita laudabili R. T. R. diligentia, & fervore, omnem conatum adhibituram, & ita curæ sumpturam, ut nostra ad majorem Dei glo-

riam

riam directa intentio effectum suum habere valeat, in perficiendo isto opere ea moderatione utatur, ne civitates regni aut quisquam alius conqueri causam habeat, uti bene rebus prospicere, & quod in hoc minuendum, vel melius ordinandum videbitur, referre non ignorabit. cui de reliquo cum Cæsarea, & Regia gratia manemus semper bene affecti. Datæ Viennæ, vigesimo nono Aprilis, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Ab Archiep. Pragonsi S C.M. quærit quid faciendum de hæreticis illis, qui insecuti sunt Mansfeldium, tam de Bohemia, quam de Austria superiori.

QValiter R.S R. quinto hujus propter instantem Reformationem in nostro Bohemiæ regno ad nos scripserit, præcipue, quod ob Mansfeldii tentatam deprædationem Silesiæ, in qua hæretici, tam in Bohemia, quam rustici in superiori Austria acriter sunt animati, tam cito progredi non potuerit, & qualem patentem, per quam Princeps Carolus de Liechtenstein illis fugitivis personis ad sua bona reverti tres menses denuncians, promulgaverit; demum propter restitutionem translatorum, de civitatibus nostri hæreditarii Bohemiæ regni, bonorum ob rebellionis delictum in memoriam reduxerit; illud omne fuse, lateque nobis relatum fuit. Quare R.S.R. clementissime respondemus, dictam Reformationem nos multo libenter ad optatum, & bonum finem perductam velle, quia vero nobis R.S.R. indicat, istum hactenus observatum modum, communi plebi aliquid odiosum, & omnino acrem videri, eapropter de blandioribus, & lenioribus remediis cum Reverendiss. Card. & Principe de Dietrichstein; conferre statuisse cum quibus demum procedi posse. Nos igitur expectamus vestram conclusionem. Quod vero attinet ad publicatam de Principe Carolo de Liechtenstein patentam propter fugitivas de Praga personas, illud

cum nostro præscitu, & mandatum factum est, non absque gravibus instantibus causis, quare etiam sic permittatur.

Ad restitutionem bonorum, nullam quidem certam determinationem proposuimus, sed nobis ad aliam occasionem reservavimus; intercessionem tamen R. S. R. pro civitatibus insertam nos in Cæsarea, & Regia tenebimus memoria.

Quod R. S. R. rescribere, & ad meliorem notitiam declarare statuimus, cui cum omni Cæsarea, & Regia gratia manemus bene affecti. Viennæ, vigesimo sexto Septembris, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS

S. C. M. determinat contra pertinaces hæreticos Bohemiæ pro alia reformatione commissiones mittere.

Dilecti fideles, &c. R. S. R. & vobis satis clarum est, quod in hæreditario nostro Bohemiæ regno, ad majorem Dei gloriam, & ad solius Sanctæ Catholicæ, & Apostolicæ Religionis incrementum, diversa clementissima mandata rectosq; ordines, tam R. S. R. quam nostris ibidem Præsidentibus transmiserimus.

Etsi certissimo speravimus talem Reformationem progressum habituram, nostrosque subditos se instruere de suis erroribus (quibus obcæcati hactenus inhæserunt) ad solam veram Catholicam, & Apostolicam Religionem (in qua ipsorum parentes, ac majores multos centenos annos felices, & bene vixerunt, etiam haud dubie cum illa feliciter de hoc mundo migrarunt) reducique se permissuros, suamque salutem non adeo negligenti modo, sed altius consideraturos.

Audimus tamen nostram ex clementissimo, & paterno affectu progressam, & boni æstimatam opinionem, apud multos obstinatos, & pertinaces, nullum fructum habuisse, sed illos nihilominus in sua hæresi obstinate hæsisse,

Quapropter

Quapropter ad omnem superfluitatem, ex sola singulari amore, & cura, qua omnibus sumus affecti, aliam reformationum commissionem instituere, illamque R. S. R. & vobis in Cæsarea ac Regia Majestate committere consentaneum visum est ad quem finem, certam instructionem, quomodo nimirum in talibus Reformationis commissionibus procedendum sit, exarandam R. S R. & vobis illam quā citissime transmittendā curavimus, clemētissime mandātes, ut R. S. R. & vos illi bene revideatis, talemque commissionem, quam proxime in opus dirigatis, & cum illa, secundum cognitam vestram diligentiam, & prudentiam, procedatis. Qua in re laborantes, nostram voluntatem adimplere non ambigatis. De cætero R. S R. & vobis cum omni Cæsarea, & Regia gratia manemus inclinati. Datæ Viennæ, quinto Febr anno 1627.

FERDINANDVS SECVNDVS

INstructio, & mandatum in Reverendissimum, & Illustres, nobiles nostros dilectos fideles, Dominum Ernestum Adalbertum, Sanctæ Romana Ecclesiæ Sacerdotem Cardinalem de Harrach, Archiepiscopum Pragensem, nostrum Consiliarium, dilectum amicum, & Principem, &c. Iraslaum Borizam, Comitem de Martinitz in Schmetchna, & Hagenstorff, nostrum à secretis Consiliarium, & supremum provinciæ Camerarium nostri hæreditarii Bohemiæ regni, Fridericum de Talmbergk in Marchin, Domaschin, Nambshels, supremum provincialem Iudicem nostri hæreditarii Bohemiæ regni, & Præsidentem super appellationes Pragenses, nostrum Camerarium, & Christophorum Vratislaum de VVitrovvitz in Bozezin, nostros Consiliarios, & provincialem supremum Scribam nostri hæreditarii Bohemiæ regni, &c.

ad Maximilianum Liechtensteinium, de suppetiis ferendis Cardinali in expulsione prædicantiū.

dicantes hæreticos, qui in Marchionatu nostro hæreditario Moraviæ commorati sunt, amovendos, & penitus inde exigendos jusserimus, ob id, ut hoc exequeretur, Dilectioni suæ Cardinali Dietrichsteinio mandatum dedimus.

Quando igitur nunc intelligimus esse nonnullos subditorum nostrorum in præmemorato nostro Marchionatu Moraviæ, qui contra decretum nostrum, sub prætextu omnis generis vanarum, nulliusque momenti causarum, & effugiorum prædicantes quibus hactenus usi sunt, ulterius retinere præsumant, nosq; necessarium inprimis ducimus, ut hi temerarii pœna condigna reprimātur. Idcirco hisce Dil. tuæ benigne mandamus, ut in hoc negogotio Dilectioni Cardinali Dietrichstainio ex composito obsecundet, & in casus omnes petenti ipsi cum copiis suis militaribus suppetias ferat, modo quem T. Dil. convenientissimum, & ad explendam voluntatem, & intentionem nostram optimum judicabit. Cui de cætero, &c. Viennæ, 27. Decembris, 1624.

S. C. M. mandat præsidentibus in Bohemia, ne ulli, nisi sit Catholicus, nubere, concedant.

FERDINANDVS SECVNDVS

ILlustrissimi, Illustres, Generosi, ac Nobiles, Dilecti fideles. Ex litteris fidelissimis vestris, vigesimo tertio hujus fere finiti mensis ad nos datis, fusius, & clementissime percepimus, quid nimirum, ob Martinum Schmertosen, & alios Catholicæ Religioni non adscriptos, in nostris regni civitatibus, partim pupillos, partim viduas, nubere volentes, vestramque nostro nomine annuntiationem ambigentes, vobis faciendum sit sollicitatis.

Quamobrem, cum nobis nihil magis, quam solius Catholicæ Religionis incrementum curæ sit, vobis clementissime semel pro semper præcipimus, ut nulli (quisquis sit) Catholicæ Religioni non adscripto, & si illud per certas Religiosas personas fide di-

de dignas probare, aut monstrare non possit ullum nostro nomine consensum ad tales in civitatibus nuptias detis, multo minus promoveatis. Ita jubet, ac mandat nostra clementissima voluntas. Datæ Viennæ, 30. Iulii, anno 16 4.

FERDINANDVS SECVNDVS

DIlecti, fideles, &c. Ex inclusis litteris latius percipietis, quid Martinus Schmertosen civis antiquæ urbis Pragensis humillime supplicando ad nos venire fecerit, se nimirum ante duos annos, certæ cuidam pupillæ de Leitmeritz, matrimonii votum dedisse, vehementissime flagitans, ne ad hoc (tanquam pupillorum supremus tutor) nostrum Cæsareum, & Regium consensum denegaremus, ut nuptias ordinario modo finire, & in opus dirigere valeret.

S. C. M. repetit suam determinationem contra Præsidentes in Bohemia, videlicet ne ulli absque anteacta Confessione, & Communione nubere concedant, multo minus promoveant.

Enimvero absque ullo dubio vobis notum est, cujus determinationis ante hac fuerimus, & in specie particulariter ob istum Martinum Schmertosen, & alios, sub dato vigesimi noni Iulii, anni currentis millesimi sexcentesimi vigesimi quinti, vobis clementissime scripserimus, sed nunc fusius ad nostras aures venit, prædictum Martinum Schmertosen in sua hæresi usque nunc pertinaciter hærere.

Quapropter, nos etiam suarum nuptiarum causa in nostra priori determinatione omnino hæremus, & volumus, ut nec huic Martino Schmertosen, nec ulli alii, cujuscunque conditionis unicum matrimonium copulatio, vel nuptiæ concedantur, vel admittantur, nisi manifeste, & certissimo constet, illos Catholico legitime ordinato Sacerdoti esse confessos, & Sacram Eucharistiam suscepisse, omnino ad Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam rediisse, novumque vitæ genus re ipsa sequutum esse.

Pro

Pro ſecundo, Erudimur à fide digniſſimis, aliquos hoc in tempore, contra expreſſam noſtram determinationem, nominatim quemdam Norimbergenſem, in noſtra antiqua Pragenſi civitate, matrimonium contraxiſſe, publicaſque nuptias, abſque anteacta debita confeſſione, & communione, inſtituiſſe.

Quæ cum omnino à nobis aliena ſint, clementiſſime mandamus, ut vos de perſona hujus Norimbergenſis, & aliorum, quam diligentiſſime inquiratis, ubi, quomodo, apud quem, cum quibus iſtæ nuptiæ actæ fuerint, bene indagetis, quæ omnia bene inquiſita ad noſtram Bohemiæ Cancellariam mittatis, ſiquidem benefacere, noſtramque clementiſſimam voluntatem adimplere volueritis. Datum Viennæ, octavo Ianuarii, anno 16..6.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali Dietrichſtein.

Illuſtriſſ. Card. ut pupillos de ſuis tutoribus accipiat. & in poſterũ nullos oppignorari concedat.

REverendiſſime, &c. Cum omni reverentia ſumus certiores aliquos in noſtro Marchionatu Moravienſi pupillos vexari, quorum tutores hæreticos exiſtere, ac propterea in variis erroribus extra Religionem educari, alios, ut dicti pupilli una cum bonis oppignorari, more antiquo poſſent, ſupplicare. Nos quidem, quoad oppignorationem bonorum, id fieri pro tempore, reſervato tamen clementiſſimo noſtro judicio, admittimus: ſed quia ex ſingulari amore, & paterno ſtudio, quo omnibus noſtris pupillis ſumus affecti, illorum animarum ſalutem in ſummo periculo poſitam non libenter videremus; ob id, ut dicti pupilli in ſancta Religione melius inſtrui, & ad veram Catholicam Fidem reduci queant, ordinamus clementiſſime, ut R.S.R. ſimiles pupillos de ſuis tutoribus expoſcat, aut

accipi

accipi faciat, & in Catholica Religione educari operam dabit, etiam nec in posterum, nec hos, nec alios Catholicæ Religioni non addictos pupillos oppignorari ulla ex parte statuat, & concedat, uti R.S.R. prudentissime ordinate, & in opus dirigere, compertum habebit. Datum Viennę, 28. Februarii, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Dilecti fideles, &c. Quas literas propter Martinum de Hurta, causa Reformationis in civitatibus, villis, pagis nostri hæreditarii Bohemiæ regni, in omni obedientia ad nos transmisistis, nostramque clementissimam determinationem sollicitastis, illud fuse, & secundum omnem necessitatem nobis relatum fuit.

Residentibus in Bohemia, ut cum Archiep. Pragensi consulant quomodo Reformationis opus institui possit, atque vel tum Viennam mittant.

Quamobrem non dubitamus, compertum habere, nos qualiter ex vere Christiano, & fervente animo, & paterna cura Cæsareas, & Regias nostras intentiones eo semper direximus, nobisque summæ curæ sumpserimus, & in omnibus nostris hæreditariis Bohemiæ regnis, & provinciis, ante omnia summi Dei honor promoveatur; vera Catholica Fides in illis partibus, & locis, ubi perversa tempora, & homines decrevit; iterum inesse erigi, & nostrorum subditorum, per varias hæreses, & errores seductæ, & conturbatæ animæ ad rectam, & veram viam salutis trahi, & reduci possint. Ad quem finem antehac etiam in nostro Archiducatu Austriæ superioris, salutiferum Reformationis opus instituit, perfici, & publicata diplomata (ut ex copiis hic inclusis percipere est) ad cunctorum notitiam promulgari permisimus. Quapropter expulsis tandem aliquando hęreticorum prędicantibus, libenter, & clementissime sciemus an salutiferum hoc opus Reformationis, auxilio, & gratia Omnipotentis.

mnipotentis, ſuum optatum & felicem finem acquiſiverit, necne quare propoſuimus prædictæ patentæ copiam includi ad veſtram recenſionem curare, juxtaque clementiſſime mandare, ut vos præſente Archiepiſcopo ibidem Pragæ tanquam loci Ordinario ſumma cum diligentia illam revideatis, & perpenſis, opinionem veram nobis remittatis, Reformationis opus in dicto noſtro hæreditario Bohemiæ regno, uti factum in Auſtria ſuperiori, vel alio meliori modo inſtitui, ac perfici poſſit. Hiſce omnibus bene conſulere, noſtramque clementiſſimam voluntatem facere ſcietis. Datæ Viennæ, 20. Martii, anno 1626.

S. C. M. communicat Reverendiſſ. Cardi. & Archiep. Pragenſi reſponſionem propter patratas prohibitas copulationes, cum mandato ne fiat impoſterum, & pro opinione, quo modo delinquentes ſint puniendi.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali ab Harrach.

Reverendiſſime Princeps, Amice dilecte. Quid nobis noſtri Præſidentes Pragæ ad noſtras quinto Ianuarii elapſo tranſmiſſas clementiſſimas litteras, propter admiſſas hęreticorum copulationes, cum omni reverentia reſcripſerint, R. S. R. ex incluſa copia percipere habet.

Quandoquidem in noſtra antiqua, & ſuſcepta determinatione hæreamus, R. S. R. eo melius hoc opus, & clementiſſimam noſtram ordinationem, jubente inſuper noſtro mandato, ac ferventius curæ habere poterit, & nos de uno, & de altero, uti cum nominatis copulationibus progreſſum fuit, obedientiſſime certiores faciet, in poſterum vero, nulli, cujuſcunque conditionis, ante factam prius Confeſſionem, & Communionem, ſuſceptionemque Catholicæ, & Apoſtolicæ Religionis, ulli matrimonii ſponſionem concedere.

Quoad illos vero, qui ſe, hic vel illic, copulari permiſerunt, eaque de cauſa ad carceres ducti tandem præſtita debita cautione à Pręſidentibus ſunt remiſſi,

remissi, de his R.S.R. cum Præsidente nostro, certo indicto die conferre poterit; & nobis, quomodo istæ nobis specificatæ personæ, & alii similia perpetraturi sint puniẽdi, prudentissimam vestram opinionem, ad nostram capessendam ultimam determinationem, in Regiam Bohemiæ Cancellariam transmittere festinetis. Cui instare, nostramque clementissimam voluntatem adimplere satagetis. Datæ Viennæ, octavo Aprilis, anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS
Cardinali ab Harrach.

Reverendiss. Cardinali de Harrach, propter reformationem in Bohemia.

Dilecte fidelis, &c. R.T.R. absque ullo dubio optime delaratum habebit, Nos antehac ad majorem Dei gloriam, ad majus sanctæ Ecclesiæ, & Apostolicæ Religionis incrementum, demum ad securiorem nostrorum subditorum, miserrime, seductarum animarum salutem, in nostro hæreditario Bohemiæ regno salutiferam Reformationem instituisse, ac præ manibus accepisse. Et quamvis de nostris, & constitutis Præsidentibus Pragæ longe ante acceperimus prædictum Reformationis opus auxilio, & adjuvante Divina clementia, & nostrorum sublegatorum Commissariorum fidelissimo labore, & diligentia, notabilem progressum habere, & adeo quidem ut extra Pragenses, & alios paucos, omnes fere residuæ civitates ad sanctam Catholicam, & Apostolicam Fidem sint conversæ: percipimus tamen aliquos ex nobilibus, & Principibus regni, mala accepta informatione (quam informationem per litteras replicavimus) perinde ac si hoc reformationis opus non tam magnum in seseipso foret, ut iste hactenus observatus in imponendis militibus modus, ac jus emigrandi tam stricte observaretur, tristes fuisse, nos vero ea de causa inceptum Reformationis opus, ac Deo acce-

 ptissimum

ptiſſimum negotium ſuſpendere, ac omitttere non poſſumus.

Quare R. T. R. tanquam loci Ordinario, comitante Principe Carolo de Lichtenſtein, ſæpedictam Reformationem committere, ac inſtructionem antehac in noſtris tam ſuperioris, quam inferioris Auſtriæ Reformationis Commiſſarios expeditam tranſmittere atque mandare nobis viſum fuit, ut dictam inſtructionem, cum nominato Principe Carolo de Liechtenſtein, bene & profunde conſideret, quo facto cum tali Reformatione, in quantum ſtatus loci permittit, procedat: ante omnia vero incredulis inhabitatoribus (ante facta inſinuatione) ad converſionem duos menſes denominet, in quibus religioſos, & bene diſpoſitas perſonas, ad illorum particularem informationem mittat, ac ſic probet, an blandis tractatibus ad veram Sanctam Catholicam, & Apoſtolicam Religionem reduci queant, ſin minus, elapſo termino ex provincia diſcedendum annunciet, iſta tamen conditione, ut unuſquiſque non ſolum ſua debita particularia, & communia civitatis ſolvat, ſed etiam cauſa rebellionis debitam pœnam noſtro Regio Fiſco præſtet.

Cæterum, ne ſubditi in civitatibus impoſterum militum inſolentia aggraventur, ordinavimus ex noſtra bellica Cancellaria Capitaneo Breiner, ut inter ſuos milites, quibus, poſcente neceſſitate, in iſto opere uti poſſumus, bonum regimen, illoſque eo diſponat, ut extra illud, quod ad illorum ſuſtentationem ordinatur, ſubditos minime moleſtent. Quod R. T. R. ad meliorem notitiam reticere noluimus: eaque confidentia ſumus, R. T. R in iſta Reformatione, cognita laudabili R. T. R. diligentia, & fervore, omnem conatum adhibituram, & ita curæ ſumpturam, ut noſtra ad majorem Dei glo-

xiam

riam directa intentio effectum ſuum habere va-
leat,in perficiendo iſto opere ea moderatione uta-
tur,ne civitates regni aut quiſquam alius conqueri
cauſam habeat,uti bene rebus proſpicere, & quod
in hoc minuendum,vel melius ordinandum vide-
bitur,referre non ignorabit. cui de reliquo cum
Cæſarea , & Regia gratia manemus ſemper bene
affecti. Datæ Viennæ,vigeſimo nono Aprilis,anno
1626.

FERDINANDVS SECVNDVS.

QValiter R.S R.quinto hujus propter inſtantem
Reformationem in noſtro Bohemiæ regno ad
nos ſcripſerit, præcipue,quod ob Mansfeldii ten-
tatam deprædationem Sileſiæ, in qua hæretici,tam
in Bohemia,quam ruſtici in ſuperiori Auſtria acri-
ter ſunt animati,tam cito progredi non potuerit,&
qualem patentem,per quam Princeps Carolus de
Liechtenſtein illis fugitivis perſonis ad ſua bona
reverti tres menſes denuncians , promulgaverit;
demum propter reſtitutionem translatorum , de
civitatibus noſtri hæreditarii Bohemiæ regni , bo-
norum ob rebellionis delictum in memoriam re-
duxerit; illud omne fuſe , lateque nobis relatum
fuit.Quare R.S.R.clementiſſime reſpondemus,di-
ctam Reformationem nos multo libenter ad opta-
tum,& bonum finem perductam velle , quia vero
nobis R.S.R. indicat, iſtum hactenus obſervatum
modum , communi plebi aliquid odioſum , & o-
mnino acrem videri,eapropter de blandioribus; &
lenioribus remediis cum Reverendiſſ. Card. &
Principe de Dietrichſtein ; conferre ſtatuiſſe cum
quibus demum procedi poſſe. Nos igitur expecta-
mus veſtram concluſionem. Quod vero attinet ad
publicatam de Principe Carolo de Liechtenſtein
patentam propter fugitivas de Praga perſonas,illud
cum

Ab Archiep. Pragensi S C.M. quærit quid faciendum de hæreticis illis,qui insecuti sunt Mansfeldium, tam de Bohemia, quam de Austria superiori.

eum nostro præscitu,& mandatum factum est,non absque gravibus instantibus causis,quare etiam sic permittatur.

Ad restitutionem bonorum , nullam quidem certam determinationem proposuimus, sed nobis ad aliam occasionem reservamus ; intercessionem tamen R. S. R. pro civitatibus insertam nos in Cæsarea,& Regia tenebimus memoria.

Quod R. S. R. rescribere, & ad meliorem notitiam declarare statuimus, cui cum omni Cæsarea, & Regia gratia manemus bene affecti. Viennæ,vigesimo sexto Septembris,anno 1626.

FERDINANDVS SECVNDVS

S.C M. determinat contra pertinaces hæreticos Bohemiæ pro alia reformatione commissiones mittere.

Dilecti fideles, &c. R. S. R.& vobis satis clarum est , quod in hæreditario nostro Bohemiæ regno,ad majorem Dei gloriam, & ad solius Sanctæ Catholicæ,& Apostolicæ Religionis incrementum, diversa clementissima mandata rectosq; ordines, tam R. S. R. quam nostris ibidem Præsidentibus transmiserimus.

Etsi certissimo speravimus talem Reformationem progressum habituram , nostrosque subditos se instruere de suis erroribus(quibus obcæcati hactenus inhæserunt) ad solam veram Catholicam, & Apostolicam Religionem (in qua ipsorum parentes,ac majores multos centenos annos felices, & bene vixerunt,etiam haud dubie cum illa feliciter de hoc mundo migrarunt) reducique se permissuros , suamque salutem non adeo negligenti modo,sed altius consideraturos.

Audimus tamen nostram ex clementissimo , & paterno affectu progressam , & boni æstimatam opinionem,apud multos obstinatos, & pertinaces, nullum fructum habuisse, sed illos nihilominus in sua hæresi obstinate hæsisse,

Quapropter

Quapropter ad omnem superfluitatem, ex sola singulari amore, & cura, qua omnibus sumus affecti, aliam reformationum commissionem instituere, illamque R. S. R. & vobis in Cæsarea ac Regia Majestate committere consentaneum visum est ad quem finem, certam instructionem, quomodo nimirum in talibus Reformationis commissionibus procedendum sit, exarandam R. S R. & vobis illam quã citissime transmittendã curavimus, clemẽtissime mandãtes, ut R. S. R. & vos illã bene revideatis, talemque commissionem, quam proxime in opus dirigatis, & cum illa, secundum cognitam vestram dĩligentiam, & prudentiam, procedatis. Qua in re laborantes, nostram voluntatem adimplere non ambigatis. De cætero R. S. R. & vobis cum omni Cæsarea, & Regia gratia manemus inclinati. Datæ Viennæ, quinto Febr anno 1627.

FERDINANDVS SECVNDVS

INstructio, & mandatum in Reverendissimum, & Illustres, nobiles nostros dilectos fideles, Dominum Ernestum Adalbertum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sacerdotem Cardinalem de Harrach, Archiepiscopum Pragensem, nostrum Consiliarium, dilectum amicum, & Principem, &c. Iraslaum Borizam, Comitem de Martinitz in Schmetchna, & Hagenstorff, nostrum à secretis Consiliarium, & supremum provinciæ Camerarium nostri hæreditarii Bohemiæ regni, Fridericum de Talmbergk in Marchin, Domaschin, Nambshels, supremum provincialem Iudicem nostri hæreditarii Bohemiæ regni, & Præsidentem super appellationes Pragenses, nostrum Camerarium, & Christophorum Vratislaum de VVittrovvitz in Bozezin, nostros Consiliarios, & provincialem supremum Scribam nostri hæreditarii Bohemiæ regni, &c.

Quæ, & qualia ipsi nostri, in nostro hæreditario Bohemiæ regno, ad reformationis negotium ordinati Commissarii, omni cum sinceritate, maximo cum studio, atque clementissime volumus adhortatos, exsequi debeant.

Cum nos hactenus, etiam post ingressum Cæsareum regimen, in nihil aliud curam nostram potius intenderimus, quam ante omnia Dei honorem promovere, atque lapsam in nostris regnis, & hæreditariis provinciis sanctam solum salvificam Catholicam Religionem erigere, nostros obsequentes subditos, ab increbescentibus, & nimium invalescentibus perniciosis Fidei erroribus avertere, & ad veram viam salutis reducere, prout in hunc finem diversa clementissima mandata, & ordinationes publicari fecimus, nihilominus tamen (ut accepimus) apud plerosque nulla appareat fere obsequentia:

Idcirco nos pro Cæsareo, Regioque nostro officio, atque singulari paterna cura, & amore, quo omnibus nostris obsequentibus, & fidelibus subditis constanter favemus, demum, ad firmam manutentionem nostrorum ante hac promulgatorum, tam Cæsareorum, quam Regiorum mandatorum, & ordinationum gravissime attentatam Religionem Catholicam, pro nostro extremo posse, annuente Divina Omnipotentia adjuvare, & ad hunc finem in nostro hæreditario Bohemiæ regno præclaram commissionem instituere, consultum duximus, prout præfatos nostros commissarios ad eam deputavimus, ut virtute nostræ commissionis, illisque traditæ potestatis, suæ vero Cardinalis, & Archiepiscopi dilectiones, in rebus Ecclesiastica concernentibus ratione Episcopalis officii, sicut omnes pro sua quisque authoritate hoc commissionis negotium aggrediantur.

Postquam

Postquã vero inprimis necessitas plane deposcat, ut alia magis severa media erga seductos subditos adhibeantur; propositam reformationẽ, necessaria instructio, & informatio præcedãt. Prædicta Cardinalis, & Archiepiscopi Dilectio ante omnia curabit, ut ex Religione cujuscunq; ordinis, meliora subjecta, quæ in Bohemiæ regno reperiẽda, atq; huic negotio melius adhibenda videbuntur, particulariter vero illos, qui hacten⁹ in pręfato nostro hęreditario Bohemiæ regno in convertendis Lutheranis sedulã navarunt operam, etiam concionando, docendo exercitati, & in controversiis sunt periti, accipiantur, & hinc inde in provinciis, quantum necesse erit (quod consilio, & rationi suæ dilectionis reliquimus) pro instructoribus constituant, iisdemque certam instructionem, quomodo nimirum cum instruendis sectariis inhabitatoribus nostri hæreditarii Bohemiæ regni procedere debeant, tradant: ut tandem in commissione pro uniuscujusque loci constitutione adhiberi queant.

S. C. M. mandat, ut eligantur doctissimi viri, & in provinciis mittantur pro reformatione.

Ordinatis talibus instructoribus, nostri ordinati, & deputati Commissarii non negligent cum aliquo idoneo Secretario convenire, uniuscujusque provinciæ, & civitatis, vel oppidi, vel proxime adjacentis pagi superiores una cum suis subditis, sicut & Parochis, & Ecclesiasticis (non omnes tamen uno die, sed secundum distributionem in ipsorum consilio positam (unum post alterum ad se citare, litteras commissionis, atque nostrum serium, & finale mandatum, & quod Religionis reformationem certo promotam, & in omnes delatam velimus, sicut etiam civitatum Magistratibus, ubi se nostri Commissarii per sortem reperient, declarare, & patefacere ipsisque per diversa efficacia motiva ante oculos ponere, quam magna nimirum utilitas sit proventura, si nostro obediverint man-

Pro reformatione idoneum Secretarium eligant.

 dato

dato, & è contra, quæ pœna ipsorum tergo incumbat, si neglexerint, sicut etiam, quam magno amore, & paterna cura nostris simus affecti subditis, & tandem, quo zelo instituendam curaverimus istam reformationem, omnes & singuli profunde inducant animo, quæ tandem in ista Reformatione impedimenta oriri, vel occurrere possint, uniuscujusque loci superiores audiant, vel à Parochis sciscitentur.

Tardos & duros ad conversionem admonendos esse.

Etsi forsan præfati nostri Commissarii notarent unum vel plures ad Sanctæ Catholicæ, & solum salvificæ Religionis conversionem tardum, aut omnino obstinatum se exhibere, talem, vel tales adhortando serio admoneant terminumque ad conversionem, aut ad Regni emigrationem (nostri tamen commissarii hac in parte sua utantur prudentia) & secundum rei constitutionem in uno & altero loco hujusmodi terminos constituant & præfigant.

In unaquaque Parochia duo instructores relinquantur: quod si Parochus fuerit idoneus, sufficit unus.

Porro nostris Commissariis virtute hujus hoc quoque mandatum volumus, ut impedimenta, quæ huic commissionis negotio obsistere possent, loci superioribus intimetis, ut pro posse occurrãt, ac juste percuntentur ab eis, quales in unoquoque loco Parochię, & quales redditus Parochi habeant. (quorum omnium consignationem in scriptis petant,) ut præcipuos instructores in eisdem locis ubi convenerint, quotidie concionari permittant: quibus deinde discedentibus, unus, vel duo instructores relinquantur, Parochisque insinuetur, ut una cum instructoribus, (quod si forte Parochus in uno loco foret idoneus de uno solo instructore provideri poterit) sedulam suam operam non omittant. Proinde nostri Commissarii superioribus uniuscujusque loci severe mandabunt, cum ista duntaxat Reformatio nostro nomine, nostroque clemen-

clementissimo velle sit instituta , diligentissime prospiciant instructores , omni ex parte auxilientur subditos ad debitam obsequentiam stricte urgeant, annexa comminatione, quod si obedire recusarint severiora media fore adhibenda.

Quomodo tandem nostri Commissarii meliori modo ad consequendum propositum commissionis negotium aggredi poterint. ipsorum solito consilio pro rei circumstantia committendum penitus duximus. Totius autem operis principium in nostra civitate erit inchoandum, & nostri Commissarii in hunc modum sua in unoquoque loco executa Commissio in alium proficiscantur, ubi simili modo, donec totius Bohemiae situm peragrarint, procedere satagent

Vt demum potius Reformationis negotium magis promoveri, & ad optatum finem traduci queat, nostris Commissariis potestate hujus plenipotentiam concessam volumus, ut discessuri unum, vel duos vel quantum loci situs postulaverit, idoneas Catholicas personas, quorum vita integra, subdelegentiae derelinquant, ipsi vero instructores ante omnia edoceantur, ut nostris Commissariis singulis mensibus sinceram relationem de uniuscujusque loci Reformationis successu transmittant, ut Commissarii talem postmodum relationem, aliasque suas expeditiones, de mense in mensem absq; mora, adjuncta ipsorum opinione, ad nostram Regiam Bohemiae Cancellariam transcribere, nostramque ad facilitandas difficultates, ordinationem praestolari habeant.

Vbi etiam instructores adverterint, quod si in uno aliquo loco aliquid occurreret informationi obnoxium, id nostris Commissariis. particulariter, si prolongationes terminorum necessariae vel spes ulla foret, intiment. Quo facto si Cardinalis, aliiq; adjuncti

Reformatio incipienda à civitate Praga, & prosequenda per totum regnum

Singulis mensibus relationes esse faciendas de reformatione per instructores commissariis per quos transmittatur ad Reg. Cancellariam Bohemiae.

Conditionate terminum posse prorogari.

adjuncti Commissarii consultum opinarentur, hujusmodi promulgationem, ista tamen conditione concedant, ut elapso temporis concessi termino, nisi ad conversionem se disposuerint, tales contumaces, & repugnantes, ad sistendum petantur, nec istos in suo errore morientes sepelire, vel viventes Canonum pœnis afficere statuatur.

Numerus instructorum committitur Card. & Archiepiscopo.

Quod spectat ad instructorum numerum, quando nimirum, & quot isti operi sint adhibendi, aut qui hinc inde disponendi, hoc Cardinali, & Archiepisopo, eorundemque judicio totum committitur.

Contra reformationi resistentes milites mittantur.

Porro si nostri Commissarii adverterent, quod huic Reformationis negotio in aliquo loco vis inferretur, ad illorum intimationem nostro Generali confestim mandabitur, illos hinc inde militibus, in nostro hæreditario Bohemiæ regno jacentibus, quantum necesse habuerint, adiuvare, nostri tamen Commissarii bene advertant, ne causa auxilii novus tumultus fiat.

Quid agendum contra nobiles alentes prædicantes.

Quia vero inter alia erudimur, in nostro hæreditario Bohemiæ regno adhuc Dominos nonnullos, & nobilium status à facta nuper sectariorum prædicantium expulsione, nihilominus similes, aliosque hujusmodi seductores, sub prætextu alicujus officii, sustentare; nos tales controversias, ratione quarum vulgus de uno errore in alium ductum, sæpius ad novas rebelliones, aliosque tumultus allicitur, incitaturque, in nostro hæreditario Bohemiæ reguo exercitari nullo modo cogitamus quare Commissarii nostri diligentissime inquirent, præsertim in eisdem locis, ubi usque modo morari suspicantur: cujus rei postquam certam habuerint cognitionem, unum vel alterum nobilem ejusmodi farinæ homines, vel ludimagistros alere, tales, vel talem, primo sub amissione ipsorum Ec-

clesiarum

clesiarum,pro secundo sub certa pœna,& privatione alicujus partis,vel omnium ipsorum bonorum, si vero adhuc nihil efficerent, talesque antedictos homines dimittere recusarent, & ultra deprehenderentur, nobis insinuetur, ad constitutam positæ pœnæ executionem ordinandam.

Quod deinde ad cives cujusque civitatis attinet, sequenti modo hoc in Reformatione observatum, & processum volumus, ut si antegressa sufficienti instructione, Reformationi aliquis se publice contumacem ostenderet,& ita quidem ut cæteri scandalizentur; talis evestigio provincia emigrare jubeatur, attamen si alii, licet Religionem non susceperint, absque scandalo sese continerent, suosque liberos vel consanguineos in Catholica Religione informare permitterent, similes diutius sustineri poterint,& longior terminus eis concedi. *Publicos hæreticos illico ejiciendos*

Vt etiam omnes nostri obsequentes subditi nostrum paternum amorem, & curam, & quod clementissime illis velimus, videre, & cognoscere possint, erga sæpe nuncupatos nostros Reformationis Commissarios in Cæsarea, & Regia gratia nos declaramus, quod si unus vel alter se ad Catholicam converterit Religionem, & à Cardinali Archiepiscopo hac ipsa de conversione certiores facti erimus, omnium ratione rebellionum, & delictorum totaliter veniam dabimus unicuique civitati sua propria bona restituentur, non minus processus contra privatos cives, qui se ad Catholicam Fidem applicuerunt, prorsus tollentur, quod nostri commissarii in administranda commissione unicuique loco, & civitati intimare, & notificare scient. *Hæreticis, qui ad Fidem convertentur etsi sint rebelles, indulgendum, similiter civitatibus.*

Deinceps, quod Catholicorum Dominorum,& nobilium subditos concernit, sive sint in civitatibus,aut pagis, tales, si post antegressam informa- *Catholici Domini,*

 tionem

ut cogant subditos ad educandos filios in Fide Catholica.

tionem adhuc pertinaces se exhiberent, per decentia media coacti ipsi & ipsorum liberi in Catholica Religione educentur.

Commissarii præterea nostri, ante omnia, sicut & Magistratus ipsi, singulariter considerabunt, ut omnibus in locis, si non præceptores, saltem Catholici Ecclesiarum Scribæ suscipiantur, etiam de Parochis pueri in Cathechismo diligentissime instructi, parentesque suos liberos, & si non Catholici, ad instruendos mittere, vel ab aliis accipere, mandabunt.

Cum Dominis locorum sectariis quid agendum.

Quo ad sectariorum Dominorum subditos, nulla prorsus utatur differentia, sed unum, post alium loci situm aggredi, & tantum cū Lutheranis, quantum cum Catholicis procedere habebunt: præsertim cum apertissime constet, multos Catholicorum Dominorum subditos propter confines Lutheranos vicinos ad Religionem se convertere recusare.

Officiales Sectarios removendos.

Quia etiam experientia docet, per sectarios Officiales hinc inde in nobilium bonis, & territoriis degentes, plus, vel ad minimum tantum, quantum per ipsos prædicantes, subditos seduci, incrementumque Catholicæ Religionis impediri, quod nos in nostro Bohemiæ regno, connivere, & ita fieri nequaquam cogitamus. Quapropter nostri Reformationis Commissarii, etiam hac in parte diligentissimam navabunt operam, & in exequenda sua Commissione hujusmodi homines demigrare quamprimum faciant, atq; ipsorum loco Catholicos imponendos sedulo curabunt, ubi quoq; constitutione termini opus erit, quæ solitæ Commissariorum prudentiæ committimus. Quod si vero aliquis debitam obsequentiam prę̨stare recusaret, nostrumq; Commissariorum mandatum sperneret, vel omnino recalcitraret, Cōmissarii nostri nobis innuent, ut securius remedium adhiberi possimus.

Rursus

Rurſus cum aliqui alii adhuc noſtrum hæreditarium Bohemiæ regnum inhabitent, qui immobilia bona habent, uti ruſtici in provinciarum tabulis quoque participes, & alii Emphiteutæ Regis dicti, cum ſimilibus ſicuti cum civibus, obſervatum volumus.

Et quamvis conſultum, & Reformationi, etiam incremento Catholicæ Religionis idoneum, & efficax exiſtere videamus, ſi unus, aut duo Epiſcopatus in noſtro Bohemiæ regno inſtituerentur, id tamen noſtris Commiſſariis ad deliberandum commiſimus, clementiſſime jubentes, ut quid de hac re agendum, conſilium faciant, ipſorumque opinionem nobis tranſmittant.

Proponit S.C.M. ſi in Bohemia unus vel duo Epiſcopi debent eſſe.

Quid dein ad ſectariorum ſepulturam, deſponſatarum perſonarum copulationem, orationes, jejunia, & libros ſectarios ſpectat, ipſe Cardinalis Archiepiſcopus ratione Archiepiſcopalis officii providere ſciet. Quia vero illis in Religione nondum informatis copulatio per Catholicos Sacerdotes denegari, minus infantium Baptiſmi ratione carentium Catholicorum propatrum recuſari nequeant. Noſtri Commiſſarii, ſpecialiter Cardinalis Archiepiſcopus, cum ſimilia magis ſuum concernant Epiſcopale officium, diligenter quid hac ex parte faciendum conſiderabit. Tandem & ultimo, cum non parum vitæ exemplaris Eccleſiaſticorum interſit, ut ſuis à Deo, & ſuperioribus commiſſis ovibus tam verbis, quam actibus interioribus, exterioribuſque præluceant & ad imitandum invitent, præcipue Cardinalis Archiepiſcopus quatenus loci Ordinarius providebit, & in Eccleſiaſticos ſuam curam intendet, ut omnibus ob defectum Eccleſiaſticorum lamentantibus qualificatis perſonis ſuccurratur, & tandem omne id, quod ſervitiis divinis, huic Reformationis negotio, &

Determinat S.C.M. quid agendum de ſepultura, oratione, jejuniis, & de libris ſectariis, copulatione ſectariorum quid de baptiſmo.

Bonum exemplū Eccleſiaſticorum commendatur.

incremento Catholicæ Religionis obnoxium, avertatur, & tollatur. Ita facturos speramus, nostraque clementissima complebitur voluntas, & intentio. Viennæ, quinto Februarii, anno 1627. Ferdinandus. Locus Sigilli. Otto Nostiz. Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium. Ioan. Caspar, &c.

FERDINANDVS SECVNDVS

Mandat S. C. M. ut sicut cum subditis, ita cum dominis in reformatione procedatur in Bohemia.

Dilecti fideles, &c. Scietis nos elapsis temporibus, in nostro hæreditario regno Bohemiæ, ad majorem solius Dei gloriam, ad amplificationem solius Catholicæ, & Apostolicæ Religionis, salutiferum Reformationis opus instituisse, & ad perficiendum illud certos Commissarios ordinasse, nosque nihil plus desiderare, nec quærere, quam salutem, & felicem nostrorum subditorum eventum. Etsi illius clementissimæ spei fuerimus, omnes, & singulos nostros subditos, clementissimæ nostræ voluntati, absque ulla difficultate applicaturos: Percipimus tamen summa cum displicentia, adhuc apud residuos nostri hæreditarii Bohemiæ regni hæreticos, illud perniciosum cum nostris adversariis, & hostibus versari, finem non acquisivisse. Quare facile judicare licet, quod si non cum dicta Reformatione procedamus, nullam constantem pacem, & sinceram unitatem inter nostros subditos esse expectandam.

Quapropter nos, uti antea propter civium, & subditorum statum, sic jam propter Equitum, & Dominorum statum decernimus, ut inter dictos Equites, & Dominos cum incepta Reformatione similiter procedatur. Quare ut omnibus nostra clementissima voluntas melius pateat, certas patentas expediri, illasque vobis transmitti curavimus, clementissime jubentes, ut vos more regni antiquo illas

llas in consuetis locis publicari ordinetis, nostrisq; delegatis Reformationis Commissariis ad perficiendum hoc opus omnem assistentiam & promotionem præstetis. Vti nos nostræ in nos positæ clementissimæ confidentiæ satisfacere, & poscente necessitate prosequi compertum habebitis. Viennæ, vigesimo sexto Iulii, anno 1627.

FERDINANDVS SECVNDVS

Dilecti, fideles, &c. Tuis dilectionibus, & vobis plus nimio notum est, quomodo antehac clementissime decrevimus in nostro hæreditario Bohemiæ regno, ad majorem Dei gloriam, ad incrementum solius Catholicæ & Apostolicæ Religionis, non minus etiam ad conservandam pacem, & unitatem, inter nostros fideles subditos, salutiferum Reformationis opus perficere, ad quod assequendum T. DD. & vos pro Commissariis deputasse, & ordinasse, vobisque unam instructionem, quomodo nimirum procedendum sit, tam in Cæsarea, quam Regia Majestate tradidisse.

Mandat S.C.M. Commissariis Bohemiæ Reformationem Dominorum, & Equitum,

Verum, consideratis considerandis omnibus, expresse videmus, nisi cum civium & subditorum statu, etiam Equitum, & Dominorum status ad solam sanctam Catholicam, & Apostolicam Fidem conformiter reducatur, ac convertatur, illique subditis exemplo præluceant, prætensum tramitem, & scopum difficillime nos assecuturos, præcipue maximo cum animi dolore percipientes perniciosum, & severe puniendum illud agere cum nostris adversariis, & hostibus inter nostros adhuc existentes hæreticorum asseclas, finem non acquisivisse.

Qua de re clementissime decidimus, inter nobiliorem, uti Dominorum, & Equitum, statum, sæpe dictum Reformationis opus, absque ulla ulteriori prolon-

prolongatione, insistuere, ac promovere, & ne ullus quasi clementissimam nostram mentem ignorasset, se excusare possit, certam patentam concipi curavimus, nostrisque Præsidentibus ad publicandum clementissime mandare jubemus, ut T. D. & vobis in ista Commissione omnem assistentiam præstare non dedignentur.

Quibus omnibus sepositis, est nostra clementissima voluntas, ut tua Dilectio, & vos inceptæ Reformationi cum summa diligentia, jubente instructione, insistatis, & ad exequendam nostram de novo publicatam, & in Dominos, ac Equites extensam Patentam eo semper considerent, ut in determinatis sex mensibus, pro termino Equitum, & Dominorum edictis, constituti in provinciis instructores, omnes Dominorum, & Equitum personas de iis, per quæ a Sancta Romana Catholica, & Apostolica Ecclesia cecideruut, bene, à & fundamento instruant, & ad veram cognitionem veritatis deducant.

Vt vero progressum hujus salutiferi negotii, & quid in contrariam partem nobis faciendum, scire possimus, mandamus, ut T. DD. & vos de mense in mensem fuse, & plene relationem faciatis, quomodo nimirum unus, vel alter Equitum vel Dominorum status ad suscipiendam Religionem se applicet, vel si ei sit contrarius, & alias de sancta Fide sentiat, quomodo occurrere possimus, vestram opinionem transmittatis, quibus dein respondere, ulteriusque nos declarare incumbet. Hoc volumus stricte. Datæ Viennæ, 26 Iulii anno 1627.

Diploma, quo præcipitur nobilibus

FErdinandus Secundus. Omnibus, & singulis nostris subditis, & inhabitatoribus omnium quatuor partium nostri hæreditarii Bohemiæ Regni nostram Cæsaream, ac Regiam gratiam, & omne bonum,

Dilecti,

Dilecti, fideles, &c. Omnibus, & singulis luce clarius constat, nostrum hereditarium Bohemiæ regnum, nullis temporibus, in meliori, ac prosperiori statu esse versatum, quam sub regimine nostri prędecessoris Cæsaris Caroli IV. laudabilis, ac felicis memoriæ, &c. idque singulariter ea de causa, quod ex singulari cura, & amore. quo erga vestros parentes, & totam patriam fuit affectus, omnino prudentissime, & optime providerit, ne discrimen, & disceptatio in Religione, aliquo in regno esset, nec ullam constantem pacem & veram obedientiam, tam erga suos Superiores, quam inter ipsos subditos habere, nec erigere valerent.

regni Bohemia, ut infra sex menses Catholicā Religionem suscipiant, sin minus, è regno discedant, & eorum bona vendere teneantur.

Quare in dicto nostro hæreditario Bohemię regno certas leges, & ordinationes instituit quarum unam omnibus suis, tam Ecclesiasticis, quam secularibus Officialibus & Consiliariis tradidit, mandavitque, ut neglectis omnibus rebus, quam diligentissime attenderent; ne extra Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam (ab illo enim tempore, à quo dictum regnum ab idololatria reductum fuit, nulla alia Fides, nisi sola Catholica, & Apostolica, usque ad Imperium Regis VVenzelai Quarti, in dicto Bohemiæ regno reperire fuit) ulli errores, hæreses, falsæ doctrinæ in regnum introducerentur, nec introduci concederentur. Quare etiam sole clarius est, adhuc imperante, & existente Cęsare Carolo IV prędecessore nostro, & regnante Rege VVenzeslao (ex aliquo concurrente forsan errore) multas hæręses atque errores irrepsisse, ex quibus postea seditiones, discordiæ, non solum inter subditos, verum etiam rebelliones contra ipsos superiores exortæ, atque auditæ sunt, & tales quidem, quas omnes succedentes fere Reges passi sunt. Postremum deinde sub imperio Cæsaris Rudolphi, & Matthiæ, felicis memoriæ,

moriæ, initium resumpserunt, at nostro tempore plane, & ita grassari cœperunt, ut etiam nostri subditi in dicto nostro hæreditario Bohemiæ regno contra nos, nostros hæredes, Reges succedentes, ac totam Austriacam domum se erigere, ac pro dicto regno, suisque provinciis certare, omnique jurisdictione (contra Auream Bullam nominati Cæsaris Caroli IV) nos privare, & tentare fuerint ausi.

Enimvero, ut sæpe dictum nostrum hæreditarium Bohemiæ regnum, pristinum suum *statum*, in quo tempore prædicti nostri prædecessoris Cæsaris Caroli IV. versabatur, adipisci queat, nihil plus, nihil magis ab illo tempore, in quo Pragensem victoriam, Deo adjuvante, contra nostros adversarios sumus consequuti, vehementer optavimus, quam ut exemplar clarissimum antecessoris nostri Caroli IV. (qui suo sub Imperio pro patre patriæ existimabatur, illudque in effectu demonstrabat) in defensione, ac manutentione solius veræ Catholicæ, & Apostolicæ Religionis insequi, & imitari possimus, & uti is nullas hæreses nec errores in dictum nostrum regnum inspergere, vel si subdole fieret, statim tales Catholicæ Religioni contrarias doctrinas, errores, imo & ipsos seductores, summo cum fervore funditus eradicare, & illos severe punire statuimus. Ita quia & nos maxima cum molestia percipimus apud nostros Bohemiæ incredulos, nullum prætermitti studium in prensando perniciosum aliquod nobis & nostris obsequentibus, nec finem habere velle cogimur tam pro ratione Regii Officii, quam debito curæ animarum nostrorum subditorum, (pro quibus summo Iudici stricte rationem sumus reddituri) tum etiam pro incremento inter ipsos subditos amantissimæ pacis, quinimo ad securiorem manutentionem nostræ jurisdictionis, & nostrorum hæredum

redum succedentium Regum, erga sæpe dictum Bohemiæ regnum, ad hunc finem institutiones, & ordinationes facere, ac promulgare, ut sæpe dicti nostri increduli, & perniciosissimis suis erroribus hærentes subditi suas susceptas; post Cæsarem Carolum quartum, hæreses abdicant, & se ad solam veram Sanctam Catholicam, & Apostolicam Religionem convertant, maxime cum urgente nostra conscientia, nullum in posterum tam ex superiori, quam ex inferiori statu utriusque sexus, in suis erroribus, ac hæresi consistere permittemus; sed magis convenientius divinisque legibus magis consentaneum existimavimus, ut omnes, & singuli nobis obsequentes subditi, antiquissimæ Romanæ Catholicæ Religioni (in qua nostri, & illorum parentes bene, & optime viventes, Divina adjuvante gratia feliciter Deo extremum vitæ spiritum reddiderunt) unanimiter nobiscum consentiant. Quapropter adhuc ante tempus instituendæ, ac promovendæ Reformationis, operis quamprimum necessariissimi, ac Deo acceptissimi, certos Commissario. constituimus, quibus in Cæsarea, & Regia potestate mandavimus, ut tam per se ipsos, quam per suos subdelegatos instructores omnem diligentiam adhibeant, ut sæpe dicti nostri obsequentes, & fideles subditi optime, & ex fundamento Catholica Fide instructi, ex manifestis suis erroribus, & hæresi in veram viam Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ reduci possint. Insuper ipsis Commissariis præcepimus, ut Dominorum, & Equitum statum (in quos nostrum clementissimum diploma singulariter est directum) post publicationem ejusdem, intra sex menses pro termino sufficiente constituto, citari curent illos, & per se ipsos, aut per subdelegatos in sæpe dicta Romana Catholica, & Apostolica Fide informent, & e-

lapso

lapso deinde termino, quomodo unus & alter ad exhibendam Omnipotenti Deo, ejusq; Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ obedientiam, ex nostro, atque ad illorum animarum salutem clementissimo, & omnino paterno mandato, se accommodaverit, & instrui permiserit, certam, & sinceram relationem faciant. Quapropter optime facturos nos arbitramur, si omnes, & singulos nostros subditos Dominorum, & Equitum status clementissime, & plane paterne adhortaremur. (nam quod ad Regias, nostræque amantissimæ Conjugis Romanæ Imperatricis usque ad mortem addictas urbes, atque ad subditos nostrorum propriorum Dominorum, & tandem ad omnes alios regni inhabitatores spectat, quo modo scilicet illi ad Catholicam Religionem reduci queant, relinquimus, ac in nostra ante acta, & emanata determinatione permanemus) ut omnes illi deputatos à nostris Commissariis instructores, progredientem ex corde informationem, summo cum fervore, & sincero corde benevole acceptent, se ipsos ad suam salutem, & majus commodum ferventer accommodent, & in omnibus se nobiscum Sanctæ Romanæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ assimulēt, & conforment; si vero in contrariam partem aliqui invenirentur, qui intra constitutum terminum illorum sex mensium Catholicæ, & Apostolicæ Religioni se applicare nollent, omnino statuimus, atque potestate hujus Cæsarei Diplomatis ultimo declaramus, ut elapsis sex mensibus, nulli omnino, in dicto nostro hæreditario Bohemiæ regno habitare, nec bona sua propria persona possidere concedatur, nec statuatur, sed ex nostro regno discedere, bona possidentia suis sanguine conjunctis, aut aliis Catholicæ, & Apostolicæ Religioni addictis vendere teneantur. Ad quem finem ordinamus

mus,& ultra alium terminum aliorum ſex menſium,ad vendenda bona, conſtituimus. Ne vero quisquam exſtimet id nos agere pecuniarum ſola cupidine allectos, non honorem, nec laudem Omnipotentis, ac ſalutem noſtrorum ſubditorum quærere,omnibus & ſingulis in poteſtate Cæſarea, & Regia declaramus, ut ſi quis noſtræ clementiſſimæ, & finali voluntati (quod tamen non ſperamus) non obſecundaverit, tali,vel talibus, diſceſſus,& emigratio regni abſque ullo reddendo cenſu,liberrime concedatur,ac permittatur Quinimo ultra concedimus,ut omnis ad vendenda ſua bona,ad depoſcenda ſua in regno debita (ad quæ conſequenda,quam primum poſſibile nos adjuturos ſciant) aliquem ſuorum cognatorum,vel aliorum Catholicorum poſſit eligere, atque poteſtatem tradere:quamvis quidem nihil carius,nec gratius nobis foret, quam ut illa antiquiſſima, & clariſſima ſtemmata,quorum prædeceſſores,& parentes in noſtro hæreditario Bohemiæ regno,tam longis temporibus ante exortas hæreſes, unanimes in Catholica Religione bene, & laudabiliter vixerunt, etiam impoſterum in tali unitate in regno retineri,ac conſervari poſſent. Adhortamur igitur omnes,& ſingulos noſtros obſequentes paterne, & clementiſſime, ut unuſquiſq; hæc in propriam ſuam ſalutem altius perpendat,ſuamq; conſcientiam examinet, ne juſto aliquando permiſſu divino, non ſolum temporalia, verum & æterna (quæ nulli optare debemus) tam ludicre,& negligēter amittat,ſed libentius ſuos errores,ac hęreſes per quas illi, & ſui prædeceſſores ſeducti clariſſimum regnum ad extremum fere exitum tulere) agnoſcant illaſque abdicent, ſeque ad antiquam Romanam Catholicam Fidem convertant, & nobiſcum tandem in ſancta Religione conformare

ſollicitent,

sollicitent, qnibus omnibus adimpleretur nostra clementissima voluntas, & impermutabilis intentio. Datæ in nostra civitate Vienna, Sabbato S. Ignatio Sacro, Anno 1627.

Quoad proceres, & equites S. C. M. prorogat tempus pro reformatione, & instructione in fide, cum aliquibus conditionibus.

FErdinandus Secundus. Omnibus & singulis subditis nostris, & incolis omnium quatuor statuum hæreditarii nostri regni Bohemiæ gratiam nostram Cæsaream, & Regiam, & omne bonum. Fideles dilecti, Notum vobis est, quemadmodum ex singulari, ac paterno clementissimo amore, & sollicitudine, quam pro vestra salute, & utilitate gerimus, in hæreditario hoc nostro regno Bohemię generalem quandam, perquam necessariam, ac salutarem reformationem instituendam, Cęsareis, Regiisque nostris patentibus, maxime quoad Procerum, Equitumque statum concernit, sub dato festo S. Ignatii, qui ultimus fuit præteriti mensis Iulii, labentis anni, ad omnium notitiam publicandam curaverimus; in universum paterne, benigneque vos omnes adhortantes, ut vos huic salutari reformationi ad propriam animarum vestrarum salutem introductæ, & conversioni ad veram Fidem aptare velitis. Ab hoc facto jam semel à nobis Christiano, finalique decreto tametsi minime recedere cogitemus, sed in votis optatisque potius habeamus omnes, & singulas obedientium, & fidelium subditorum nostrorum errantes animas, ad Deum, à quo conditæ sunt, & cui de his rationem nos reddere aliquando oportet, reduci, perducique, quamvis omnibus etiam & singulis vobis ad ulteriorem conversionem, & meliorem, rectioremq; informationem capiendam terminum sufficientem præfigentes indulserimus, firma spe, ut in se quisque descenderet, & quod sibi optimum, & expedientissimum animadverteret, avidissime amplexurus esset. Nihilominus elapso jam pæne

ermino, quod nollemus, intelligere cum maximo nostro animi dolore, huic nostro proposito multos subditorum nostrorum nondum obsequutos, sed vana spe ductos, præfixum terminum operiri frustra in animum duxisse, minime pensum habentes, omnibus, qui hactenus veram, sanctam Catholicamque & solam salvificam Religionem nostram amplecti neglexerint, solum vertere per nostras publicatas jam ante patentes ad nostræ benignissimæ voluntatis expletionem impositum esse. Benigne tamen considerantes, multos ex illis, non humiliter, & instanter tantum nobis, ut ulteriorem sibi terminum indulgere velimus supplicasse; sed ad informationem & instructionem capiendam in vera sancta Catholica Fide se obtulisse, quare & spem concepimus, his similia cæteros quoque facturos, & considerata diligenter paterna, benignissimaque & ad salutem propriam suam directa instructione, Catholicæ Ecclesiæ salutarem doctrinã falsis suis, veræque Christianæ Fidei (ad quam Bohemiæ regnum ipsorumq; majores à gentilitate conversi sunt) contrariis plane erroribus sincere antelaturos esse. Idcirco ex Cæsarea, Regiaque clementia faciendum nobis duximus, ut præfixum terminum, quoad Baronalem & Equestrem statum attinet, ex abundanti, atq; solius informationis, & instructionis capiendæ ergo, aliquanto longius, idque ad finem usque mensis Maji anni 1628. proximi, ultimo, finaliter & peremptorie extenderemus: hac tamen conditione, ut intra hoc tempus unusquisq; non tantum informationem prælibatam admittere, & ad Commissariorum nostrorum citationem libenter, & prompte sistere sese, verum tandem etiam sua sponte se præsentare, & præfatis se instruendos dare, & ad veram Catholicam, solamque salvificam Fidem accommodare sine re-

luctatione

prolongatione, instituere, ac promovere, & ne ullus quasi clementissimam nostram mentem ignorasset, se excusare possit, certam patentam concipi curavimus, nostrisque Præsidentibus ad publicandum clementissime mandare jubemus, ut T. D. & vobis in ista Commissione omnem assistentiam præstare non dedignentur.

Quibus omnibus sepositis, est nostra clementissima voluntas, ut tua Dilectio, & vos inceptæ Reformationi cum summa diligentia, jubente instructione, insistatis, & ad exequendam nostram de novo publicatam, & in Dominos, ac Equites extensam Patentam eo semper considerent, ut in determinatis sex mensibus, pro termino Equitum, & Dominorum edictis, constituti in provinciis instructores, omnes Dominorum, & Equitum personas de iis, per quæ à Sancta Romana Catholica, & Apostolica Ecclesia ceciderunt, bene. à & fundamento instruant, & ad veram cognitionem veritatis deducant.

Vt vero progressum hujus salutiferi negotii, & quid in contrariam partem nobis faciendum, scire possimus, mandamus, ut T. DD. & vos de mense in mensem fuse, & plene relationem faciatis, quomodo nimirum unus, vel alter Equitum vel Dominorum status ad suscipiendam Religionem se applicet, vel si ei sit contrarius, & alias de sancta Fide sentiat, quomodo occurrere possimus, vestram opinionem transmittatis, quibus dein respondere, ulteriusque nos declarare incumbet. Hoc volumus stricte. Datæ Viennæ, 26 Iulii anno 1627.

Diploma, quo præcipitur nobilibus

FErdinandus Secundus. Omnibus, & singulis nostris subditis, & inhabitatoribus omnium quatuor partium nostri hæreditarii Bohemiæ Regni nostram Cæsaream, ac Regiam gratiam, & omne bonum,

Dilecti,

Dilecti, fideles, &c. Omnibus, & singulis luce clarius constat, nostrum hęreditarium Bohemiæ regnum, nullis temporibus, in meliori, ac prosperiori statu esse versatum, quam sub regimine nostri prędecessoris Cæsaris Caroli IV. laudabilis, ac felicis memoriæ, &c. idque singulariter ea de causa, quod ex singulari cura, & amore, quo erga vestros parentes, & totam patriam fuit affectus, omnino prudentissime, & optime providerit, ne discrimen, & disceptatio in Religione, aliquo in regno esset, nec ullam constantem pacem & veram obedientiam, tam erga suos Superiores, quam inter ipsos subditos habere, nec erigere valerent.

regni Bohemiæ, ut infra sex menses Catholicā Religionem suscipiant, sin minus, è regno discedant, & eorum bona vendere teneantur.

Quare in dicto nostro hæreditario Bohemię regno certas leges, & ordinationes instituit quarum unam omnibus suis, tam Ecclesiasticis, quam secularibus Officialibus & Consiliariis tradidit, mandavitque, ut neglectis omnibus rebus, quam diligentissime attenderent; ne extra Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam (ab illo enim tempore, à quo dictum regnum ab idololatria reductum fuit, nulla alia Fides, nisi sola Catholica, & Apostolica, usque ad Imperium Regis VVenzelai Quarti, in dicto Bohemiæ regno reperire fuit) ulli errores, hæreses, falsæ doctrinæ in regnum introducerentur, nec introduci concederentur. Quare etiam sole clarius est, adhuc imperante, & existente Cęsare Carolo IV prędecessore nostro, & regnante Rege VVenzeslao (ex aliquo concurrente forsan errore) multas hæreses atque errores irrepsisse, ex quibus postea seditiones, discordiæ, non solum inter subditos, verum etiam rebelliones contra ipsos superiores exortæ, atque auditæ sunt, & tales quidem, quas omnes succedentes fere Reges passi sunt. Postremum deinde sub imperio Cæsaris Rudolphi, & Matthiæ, felicis memoriæ,

moriæ, initium reſumpſerunt, at noſtro tempore plane, & ita graſſari cœperunt, ut etiam noſtri ſubditi in dicto noſtro hæreditario Bohemiæ regno contra nos, noſtros hæredes, Reges ſuccedentes, ac totam Auſtriacam domum ſe erigere, ac pro dicto regno, ſuiſque provinciis certare, omniquae juriſdictione (contra Auream Bullam nominati Cæſaris Caroli IV) nos privare, & tentare fuerint auſi.

Enimvero, ut ſæpe dictum noſtrum hæreditarium Bohemiæ regnum, priſtinum ſuum ſtatum, in quo tempore prædicti noſtri prædeceſſoris Cæſaris Caroli IV. verſabatur, adipiſci queat, nihil plus, nihil magis ab illo tempore, in quo Pragenſem victoriam, Deo adjuvante, contra noſtros adverſarios ſumus conſequuti, vehementer optavimus, quam ut exemplar clariſſimum anteceſſoris noſtri Caroli IV. (qui ſuo ſub Imperio pro patre patriæ exiſtimabatur, illudque in effectu demonſtrabat) in defenſione, ac manutentione ſolius veræ Catholicæ, & Apoſtolicæ Religionis inſequi, & imitari poſſimus & uti is nullas hæreſes nec errores in dictum noſtrum regnum inſpergere, vel ſi ſubdole fieret, ſtatim tales Catholicæ Religioni contrarias doctrinas, errores, imo & ipſos ſeductores, ſummo cum fervore funditus eradicare, & illos ſevere punire ſtatuimus. Ita quia & nos maxima cum moleſtia percipimus apud noſtros Bohemiæ incredulos, nullum prætermitti ſtudium in prenſando perniciosum aliquod nobis & noſtris obſequentibus, nec finem habere velle cogimur tam pro ratione Regii Officii, quam debito curæ animarum noſtrorum ſubditorum, (pro quibus ſummo Iudici ſtricte rationem ſumus reddituri) tum etiam pro incremento inter ipſos ſubditos amantiſſimæ pacis, quinimo ad ſecuriorem manutentionem noſtræ juriſdictionis, & noſtrorum hæredum

redum ſuccedentium Regum, erga ſæpe dictum Bohemiæ regnum, ad hunc finem inſtitutiones, & ordinationes facere, ac promulgare, ut ſæpe dicti noſtri increduli, & pernicioſiſſimis ſuis erroribus hærentes ſubditi ſuas ſuſceptas; poſt Cæſarem Carolum quartum, hæreſes abdicant, & ſe ad ſolam veram Sanctam Catholicam, & Apoſtolicam Religionem convertant, maxime cum urgenté noſtra conſcientia, nullum in poſterum tam ex ſuperiori, quam ex inferiori ſtatu utriuſque ſexus, in ſuis erroribus, ac hæreſi conſiſtere permittemus; ſed magis convenientius diviniſque legibus magis conſentaneum exiſtimavimus, ut omnes, & ſinguli nobis obſequentes ſubditi, antiquiſſimæ Romanæ Catholicæ Religioni (in qua noſtri, & illorum parentes bene, & optime viventes, Divina adjuvante gratia feliciter Deo extremum vitæ ſpiritum reddiderunt) unanimiter nobiſcum conſentiant. Quapropter adhuc ante tempus inſtituendę, ac promovendæ Reformationis, operis quamprimum neceſſariiſſimi, ac Deo acceptiſſimi, certos Commiſſarios conſtituimus, quibus in Cæſarea, & Regia poteſtate mandavimus, ut tam per ſe ipſos, quam per ſuos ſubdelegatos inſtructores omnem diligentiam adhibeant, ut ſæpe dicti noſtri obſequentes, & fideles ſubditi optime, & ex fundamento Catholica Fide inſtructi, ex manifeſtis ſuis erroribus, & hæreſi in veram viam Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ reduci poſſint. Inſuper ipſis Commiſſariis præcepimus, ut Dominorum, & Equitum ſtatum (in quos noſtrum clementiſſimum diploma ſingulariter eſt directum) poſt publicationem ejuſdem, intra ſex menſes pro termino ſufficiente conſtituto, citari curent illos, & per ſe ipſos, aut per ſubdelegatos in ſæpe dicta Romana Catholica, & Apoſtolica Fide informent, & e-

lapſo

lapſo deinde termino , quomodo unus & alter ad exhibendam Omnipotenti Deo, ejuſq; Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ obedientiam, ex noſtro, atque ad illorum animarum ſalutem clementiſſimo,& omnino paterno mandato, ſe accommodaverit, & inſtrui permiſerit, certam, & ſinceram relationem faciant. Quapropter optime facturos nos arbitramur, ſi omnes, & ſingulos noſtros ſubditos Dominorum , & Equitum ſtatus clementiſſime , & plane paterne adhortaremur. (nam quod ad Regias, noſtræque amantiſſimæ Conjugis Romanæ Imperatricis uſque ad mortem addictas urbes, atque ad ſubditos noſtrorum proprium Dominorum , & tandem ad omnes alios regni inhabitatores ſpectat, quomodo ſcilicet illi ad Catholicam Religionem reduci queant, relinquimus , ac in noſtra ante acta, & emanata determinatione permanemus) ut omnes illi deputatos à noſtris Commiſſariis inſtructores, progredientem ex corde informationem, ſummo cum fervore, & ſincero corde benevole acceptent, ſe ipſos ad ſuam ſalutem , & majus commodum ferventer accommodent , & in omnibus ſe nobiſcum Sanctæ Romanæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ aſſimulēt, & conforment ; ſi vero in contrariam partem aliqui inve nirentur, qui intra conſtitutum terminum illorum ſex mentium Catholicæ , & Apoſtolicæ Religioni ſe applicare nollent, omnino ſtatuimus, atque poteſtate hujus Cæſarei Diplomatis ultimo declaramus, ut elapſis ſex menſibus, nulli omnino, in dicto noſtro hæreditario Bohemiæ regno habitare , nec bona ſua propria perſona poſſidere concedatur , nec ſtatuatur, ſed ex noſtro regno diſcedere, bona poſſidentia ſuis ſanguine conjunctis, aut aliis Catholicæ, & Apoſtolicæ Religioni addictis vendere teneantur. Ad quem finem ordinamus

mus,& ultra alium terminum aliorum ſex menſium,ad vendenda bona, conſtituimus. Ne vero quisquam exiſtimet id nos agere pecuniarum ſola cupidine allectos, non honorem, nec laudem Omnipotentis, ac ſalutem noſtrorum ſubditorum quærere, omnibus & ſingulis in poteſtate Cæſarea, & Regia declaramus, ut ſi quis noſtræ clementiſſimæ, & finali voluntati (quod tamen non ſperamus) non obſecundaverit, tali, vel talibus, diſceſſus, & emigratio regni abſque ullo reddendo cenſu, liberrime concedatur, ac permittatur Quinimo ultra concedimus, ut omnis ad vendenda ſua bona, ad depoſcenda ſua in regno debita (ad quæ conſequenda, quam primum poſſibile nos adjuturos ſciant) aliquem ſuorum cognatorum, vel aliorum Catholicorum poſſit eligere, atque poteſtatem tradere: quamvis quidem nihil carius, nec gratius nobis foret, quam ut illa antiquiſſima, & clariſſima ſtemmata, quorum prædeceſſores, & parentes in noſtro hæreditario Bohemiæ regno, tam longis temporibus ante exortas hæreſes, unanimes in Catholica Religione bene, & laudabiliter vixerunt, etiam impoſterum in tali unitate in regno retineri, ac conſervari poſſent. Adhortamur igitur omnes, & ſingulos noſtros obſequentes paterne, & clementiſſime, ut unuſquiſq; hæc in propriam ſuam ſalutem altius perpendat, ſuamq; conſcientiam examinet, ne juſto aliquando permiſſu divino, non ſolum temporalia, verum & æterna (quæ nulli optare debemus) tam ludicre, & negligēter amittat, ſed libentius ſuos errores, ac hęreſes per quas illi, & ſui prædeceſſores ſeducti clariſſimum regnum ad extremum fere exitum tulere) agnoſcant illaſque abdicent, ſeque ad antiquam Romanam Catholicam Fidem convertant, & nobiſcum tandem in ſancta Religione conformare

ſollicitent,

sollicitent, qnibus omnibus adimpleretur nostra clementissima voluntas, & impermutabilis intentio. Datæ in nostra civitate Vienna, Sabbato S. Ignatio Sacro, Anno 1627.

Quoad proceres, & equites S. C. M. prorogat tempus pro reformatione, & instructione in fide, cum al quibus conditionibus.

FErdinandus Secundus. Omnibus & singulis subditis nostris, & incolis omnium quatuor statuum hæreditarii nostri regni Bohemiæ gratiam nostram Cæsaream, & Regiam, & omne bonum. Fideles dilecti, Notum vobis est, quemadmodum ex singulari, ac paterno clementissimo amore, & sollicitudine, quam pro vestra salute, & utilitate gerimus, in hæreditario hoc nostro regno Bohemię generalem quandam, perquam necessariam, ac salutarem reformationem instituendam, Cęsareis, Regiisque nostris patentibus, maxime quoad Procerum, Equitumque statum concernit, sub dato festo S. Ignatii, qui ultimus fuit præteriti mensis Iulii, labentis anni, ad omnium notitiam publicandam curaverimus; in universum paterne, benigneque vos omnes adhortantes, ut vos huic salutari reformationi ad propriam animarum vestrarum salutem introductæ, & conversioni ad veram Fidem aptare velitis. Ab hoc facto jam semel à nobis Christiano, finalique decreto tametsi minime recedere cogitemus, sed in votis optatisque potius habeamus omnes, & singulas obedientium, & fidelium subditorum nostrorum errantes animas, ad Deum, à quo conditæ sunt, & cui de his rationem nos reddere aliquando oportet, reduci, perducique, quamvis omnibus etiam & singulis vobis ad ulteriorem conversionem, & meliorem, rectioremq; informationem capiendam terminum sufficientem præfigentes indulserimus, firma spe, ut in se quisque descenderet, & quod sibi optimum, & expedientissimum animadverteret, avidissime amplexurus esset. Nihilominus elapso jam pæne

termino,

termino, quod nollemus, intelligere cum maximo nostro animi dolore, huic nostro proposito multos subditorum nostrorum nondum obsequutos, sed vana spe ductos, præfixum terminum operiri frustra in animum duxisse, minime pensum habentes, omnibus, qui hactenus veram, sanctam Catholicamque & solam salvificam Religionem nostram amplecti neglexerint, solum vertere per nostras publicatas jam ante patentes ad nostræ benignissimæ voluntatis expletionem impositum esse. Benigne tamen considerantes, multos ex illis, non humiliter, & instanter tantum nobis, ut ulteriorem sibi terminum indulgere velimus supplicasse; sed ad informationem & instructionem capiendam in vera sancta Catholica Fide se obtulisse, quare & spem concepimus, his similia cæteros quoque facturos, & considerata diligenter paterna, benignissimaque & ad salutem propriam suam directa instructione, Catholicæ Ecclesiæ salutarem doctrinã falsis suis, veræque Christianæ Fidei (ad quam Bohemiæ regnum ipsorumq; majores à gentilitate conversi sunt) contrariis plane erroribus sincere anteladuros esse. Idcirco ex Cæsarea, Regiaque clementia faciendum nobis duximus, ut præfixum terminum, quoad Baronalem & Equestrem statum attinet, ex abundanti, atq; solius informationis, & instructionis capiendæ ergo, aliquanto longius, idque ad finem usque mensis Maji anni 1628. proximi, ultimo, finaliter & peremptorie extenderemus: hac tamen conditione, ut intra hoc tempus unusquisq; non tantum informationem prælibatam admittere, & ad Commissariorum nostrorum citationem libenter, & prompte sistere sese, verum tandem etiam sua sponte se præsentare, & præfatis se instruendos dare, & ad veram Catholicam, solamque salvificam Fidem accommodare sine reluctatione

luctatione teneatur; cum hac apposita declaratione, ut si unus alterve post lapsum præstituti temporis spatium se minus accommodabunt; is, iiveab illo jam tempore in hoc hæreditario nostro regno Bohemiæ amplius tolerari minime debeant: sed secundum præallegatas publicotas patentas nostras, bona sua ibidem divendere, aut divendenda per alios curare, & solum vertere teneantur; spe omni prorsus sublata termini, post ultimum, & peremptorium hunc elapsum, ullius ulterioris impetrandi, sed in eos, si ultra statutum tempus moram in hæreditario hoc regno nostro diuturniorem trahant, alia irremissibili seria demonstratione animadvertatur. Regentes tamen, Capitanei, & administratores bonorum, aliique Officiales, tam in propriis nostris, quam aliorum statuum dominiis, & bonis, beneficii ex hac termini prorogatione capiendum nihil habeant, sed post expirationem præscripti in prædictis patentibus nostris temporis, intra bimestre, id est ad certum proximi mensis Martii diem, regno prorsus exire teneantur, & debeant.

Ad pupillos quod attinet, eos in regno omnes permanere, eorumque bona à tutoribus, personis aliis Catholicis, quos tutores dabimus, cum rationem reddendi onere legitime administranda tradi volumus, ipsique rationem de administrtione sua dare debeant; quod idem viduis, quæ ad Religionē converti nolunt, & in suo errore perstare, & è regno hoc nostro hæreditario Bohemiæ emigrare, & abire malūt, quo ad omnia observari jubemus, volētes, ut ab illis tam pupilli ipsi, q̃ bona eorū, quorum administrationem ipsæ habuerint, Catholicis tutoribus modo quo supra memoratum, in commodum pupillorum dentur, tradanturque. Ad quod se omnes, & singuli fideles, & obedientes

nostri

nostri subditi se dirigere, suaque propria tam temporalia, quam æterna commoda, & salutem attendere habebunt. Et in hoc explebitur benignissima, & finalis nostra voluntas, & intentio. Pragæ, 6. Decembr. anno 1627.

FErdinandus Secundus. Omnibus, & singulis subditis nostris, & incolis omnium quatuor statuum hæreditarii nostri Marchionatus Moraviæ gratiam nostram Cæsaream, & Regiam, & omne bonum

S. C. M. præcipit, ut in Marchionatu Moraviæ Proceres, Equites, ac subditi non Catholici intra sex menses ad Fidem Catholicam convertantur aliter emigrent è Moravia & bona alteri vendant. Item ut prædicantes ejiciantur, & fructus juris patronatus

Fideles dilecti, ubique locorum, ac gentium notum est, in florentiore, melioreque statu, nullo unquam tempore, hæreditarium nostrum regnum Bohemiæ una cum Marchionatu Moraviæ ei adjuncto, fuisse, quam Divo antecessore nostro Carolo IV. Imperante; idque eam maxime ob causam, quod ex singulari, ac paterna erga majores vestros, & charam patriam amore & studio sapienter admodum prospiciens, in dissentione, & dissidio Religionis firmam, veram, sinceramque obedientiam, ac fiduciam tam erga superiores, quam subditorum inter se fundari, aut conservari posse, in memorato regno Bohemiæ, & Marchionatu Moraviæ certas leges, & constitutiones condidit, omnibus & singulis magistratibus, Officialibus, & Consiliariis districte præcipiendo, & mandando, ut semper, & ante omnia pervigili oculo attenderet, caverentq; ut nulla præterquam sancta Catholica, & Apostolica, solaque salvifica Christiana Romana Religio, extra quam inde à prima regni Bohemiæ, & Marchionatus Moraviæ à gentilitate ad Christianam Fidem facta conversione ad VVenceslai hujus nominis quarti tempora, nullam aliam fuisse deprehenditur, exclusis aliis seductoriis, hæreticis execrabilibus erroribus, sectis, & hæresibus, introduceretur, aut permittetur, sicut è contra non minus

Catholicis Parochiis distribuantur.

Compertum clarumque est, posteaquam existente in vivis etiam tum cum memorato Carolo sub præfati etiam Regis VVenceslai regimine, ex nimia forte secura confidentia omnis generis errores, & hæreses in hæreditarium nostrum regnum Bohemiæ, & Marchionatum Moraviæ irrepserunt; mox omnis generis dissidia, simultates, factiones inter subditos ipsos, tum perniciosos quoq; tumultus, & rebelliones contra superiores oriri, & pullulare cœpisse, quæ sub omnibus fere consequentibus Regibus fotæ, deinde sub Divorum antecessorum Rudolphi, & Matthiæ maxime imperio renovatæ, nostris demum temporibus eo insolentiæ, licentiæque pervenere, ut subditi quoque Marchionatus hujus nostri Moraviæ nos hæredesque & successores nostros, Reges, Marchiones Moraviæ, totamq; adeo Domum Austriacam regno Bohemiæ, & incorporatis eidem provinciis, Bullæ Aureæ præfati Cæsaris Caroli Quarti contraveniendo, & ad hunc modum hæreditario iure omnino deturbare præsumpserint, ut autem tam hæreditarium nostrum regnum Bohemiæ, quam Marchionatus Moraviæ ad pristinam illam, quo sub Divo Carolo IV. antecessore nostro fuit, incolumitatem denno pervenire possit, ideo felici de rebellibus, perduellibus, hostibus, & inimicis nostris Dei omnipotentis auspiciis obtenta victoria Pragensi, nihil magis fixum, pensumque nobis fuit, quam ut ad exemplum præclarum omnique laude dignissimum laudatissimi Cæsaris Caroli IV. (quem patrem patriæ suo tempore, & nuncupatum esse, reque ipsa fuisse, scimus) sanctam, solam salvificam, Catholicam Religionem actualiter protegentes conservaremus, & contra eam nullas hæreses, vel erroneas opiniones in prædictum nostrum regnum hæreditariumBohemiæ, & Marchionatum Moraviæ scien-

ter introduci pateremur, aut si id nobis clam factum esset, omnes, & singulæ Religioni contrariæ sectæ, & errores laudabili zelo abolendas, & severe puniendas statuimus, eodem modo, nec non quia haud mediocri nostra cum indignatione, & dolore intelligimus, nullum etiam nunc finem, in perniciem nostram, & omnium fidelium, ac obedientium subditorum nostrorum vergentibus machinationibus, residuis Catholicis Marchionatus nostri Moraviæ incolis imponi; Idcirco pro Regii, ac principalis officii ratione tenemur, tum etiam propter subditorum nostrorum incolumitatem, & animarum salutem (de qua nos Omnipotenti Deo rationem reddere aliquando oportebit) demum etiam fundandæ, & propagandæ firmæ pacis, amoris, & concordiæ, nec non ad severe conservandam nostram & hæredum nostrûm futurorum Regum Bohemiæ, & March. Moraviæ, ad sæpe dictum March. Moravię hęreditariam successionem coacti sumus legibus, & constitutionibus nostris efficere, ut præmemorati nostri à diversis hæresibus distracti subditi ab iis erroribus, qui post laudabilis memoriæ Caroli IV antecessoris nostri mortem irrepserunt, revocati ad sanctam solamque salvificam Catholicam Apostolicam Romanam Ecclesiam, & Religionem convertantur, quem ad finem jam ante Reverendissimo in Christo Patri, nec non Illustrissimo Principi Domino Francisco Cardinali à Dietrichstain Episcopo Olomucensi, Regiæ Bohemiæ Capellæ Comiti, nostro Consiliario arcano, & dilecto affini, committentes tanquam loci Ordinario injunximus, eumque benigne adhortati sumus, uti non prædicantes solùm, à quibus omne malum suam originem, ipsaque adeo perniciosissima, & execrabilis rebellio, maxima ex parte causam habuit, prorsus amovendos & exigendos cura-

ret; verum Reformationem, tam superiorum, quam inferiorum statuum aggrederetur, clementer eidem permittentes, ut omnes, quibus jus *patronatus* in collaturis competiit, ii post denunciatam ipsis prædicantium exactionem, suæ Dilectioni, tanquam loci Ordinario idoneos Catholicos animarum curatores sub pœna amissionis juris sui intra certum terminum offerre; vel eosdem ab ipso loci Ordinario petere teneantur. Ad quam clementissimam nostram admonitionẽ cum singulari solatio nostro, & lætitia libenter sane percepimus, omnes tam mares, quam fœminas præfati nostri Marchionatus civitatum incolas (quod DEO laus) jam tum ad solam salvificam nostram Fidem nomina dedisse, eandem zelotes modo profiteri, necnon alia quoque complura loca Catholicorum, superiorum ditioni parentia, eodem itidem producta; sicut è contra cum summo dolore, & conturbatione nostra experiri debuimus, paternam hanc nostram curam, & sollicitudinem apud superiores duos status politicos (contra quam speraveramus) parum profecisse, parvique factam esse, & non ipsos tantum, quoad suas personas huic voluntati nostræ minime paruisse, subditos suos à cognitione veræ Fidei, quantum in ipsis fuit avertendo, metu quoque & observantia objecta specie pronos jam ad accommodandum sese revocando, nullos item Parochos Catholicos præsentando, nec acceptando, verum etiam amotis, & expulsis prædicantibus, expresso nostro mandato directe contravenientes (contra quos transgressores hisce peculiarem nostram animadversionem reservatam volumus) refugium, & latebras præbuisse, eorumq; una exercitia admittentes permisisse. Quando igitur, tum prædictas ob causas, cum conscientiæ ergo, neminem cujuscunque tam superioris,

perioris, quam inferioris status, mas ille, sive fœmina fuerit, in prædicto Marchionatu nostro Moraviæ in invectis illis hæreticis erroribus, & sectis diutius tolerare possumus; sed æquum magis, & justum, Deique voluntati, & præceptis convenientius arbitramur, ut nobiscum omnes & singuli fideles nostri subditi in antiquissima Romana Catholica Religione, in qua nostri, ipsorumque majores recte, & bene viventes per Dei misericordiam pie ex hoc seculo migrarunt, unanimiter conveniant: Idcirco ad ulteriorem promotionem ejus tam necessariæ, saluberrimæ, Deoque gratissimæ reformationis, inter alia ante nominatæ Dilectioni suæ Domino Cardinali, & Principi Dietrichstainio denuo id quoque clementer, & serio mandantes commisimus, ut judicio proximo provinciali (quod in hebdomadam post Dominicam Reminiscere incipit) in civitate Brunensi indici solet, pro sua parte adhibitis tum spiritualibus, tum temporalibus motivis, & rationibus, tam Baronalem quam Equestrem Ordinem (quos hoc edictum nostrum maxime spectat, quique præsentes futuri sunt) non permovere tantum niteretur; sed & obeundo personaliter Circulos singulos ad se evocare, & instruere vellet, cui suæ Dilectioni, eo quod ipsa ob alia gravissima negotia nostra huic operi diutius ibidem vacare, sed ad pauculos solum dies in Circulis morari poterat, alios reformatores, & Commissarios ex Ecclesiastico, & seculari statu delectos, experientiaque & doctrina instructos viros nostro nomine substituimus omnes, & singulos obedientes, & fideles nostros subditos fundamentaliter in Catholica Fide informare, & ab imbibitis hæreticis erroribus vendicare, ac in rectam viam veræ, soliusque salvificæ Religionis, & sic ad obedientiam Sanctæ Romanæ Apostolicæ, Catholicæque

Ecclesiæ reducere, ac restituere, idque intra proximum semestre a dato hujus edicti nostri publicati computando quodque pro termino sufficienti hisce præfigimus, dicimusque. quocirca omnes & singulos, obedientes, & fideles nostros subditos Baronalis, ac Equestris Ordinis in Marchionatu nostro hæreditario Moraviæ hisce benigne, & paterne admonendo duximus, ut pro se quisque Consiliario nostro arcano dilectoque affini & Principi, Dilectioni suæ Cardinali Dietrichsteinio, eique successuris subdelegatis instructoribus, & Commissariis aurem adhibentes, eorum benevolam instructionem ardenti desiderio, ac animo propenso accipiant, suaque sponte ad suam propriam salutem, commodum, & utilitatem inflectentes sese, tandem nobiscum, & cum universali Christiana Apostolica Romana Ecclesia sensum recipiant: si autem intra præfixum semestre nobiscum in sancta Catholica Fide convenire quispiam negligeret, jam tum fixum, ratumque habemus, necnon Cæsarei, Regiique nostri edicti tenore virtuteque decernimus, ut elapso præstituto semestri termino nemini prorsus in sæpenominato Marchionatu nostro hæreditario Moraviæ ulterius habitare, suave bona ibidem personaliter possidere liceat, verum ex illo tempore è memorato Marchionatu nostro Moraviæ ipsi exire, sua vero bona consanguineis suis, aliisve Catholicis incolis vendere teneantur, & debeant: quam ad rem ut distractio hæc bonorum peragi possit, iisdem terminum alium peremptorium sex mensium præfixum, datumque volumus. Ac ut ne quis forte suspicari possit, pecuniam, bonave temporalia, non vero Dei Omnipotentis honorem, & laudem solum, tum etiam præfatorum nostrorum subditorum salutem sub hac specie intendi; hisce nos, & harum virtute erga eosdem pro Cæsarea

nostra,

nostra Regiaque benignitate, & clementia declaramus, quod si aliquis esset (quod minime speramus) qui huic benignissimæ, & finali voluntati nostræ obsequi detrectaret, huic, vel his liberum sine exactione omnis posleuræ (ut vocant) discessum, & emigrationem permissum iri, quemadmodum hisce itē permittimus, ut unusquisq; ad divēdenda bona sua, necnon ad æs alienum recuperandum, & fidejussionum dissolutionem (quam ad rem ipsis intra præstitutum sex mensium tempus, quoad ejus fieri poterit, implorantibus judicis auxilium promptum erit) è consanguineis suis, aliamve Catholicam personam plenipotentiariam nominare, & constituere possit, ac debeat.

At quoniam nihil nobis optatius, magisque in votis est, quam antiquas illas, nobilesque familias, quarum majores tandiu, antequam in Marchionatum Moraviæ errores, & diversæ sectæ inducerentur, ibidem in unitate Catholicæ Religionis bene, beateque vixerunt, floruerantque, porro in simili Religionis concordia conservari, ac teneri. Idcirco obedientes, & fideles nostros subditos Baronalis, & Equestris Ordinis hisce paterne, plane, benignissimeque admonitos, & adhortatos volumus, ut unusquisque propria salute, commodisque & emolumentis suis hac in re diligenter consideratis, secum ipse agat, videatque ne prętep temporalia hæc, æterna quoque bona, quod nollemus, ex justa punitione, & permissione divina amittat, sed desertis potius erroribus, & hæresibus suis, per quos ipsi, patresque ipsorum seducti, & in extremum omnium malorum conjecti sunt, ad antiquam sanctam Catholicam Fidem redeant, & nobiscum in Religione convenire satagant, & in his omnibus clementissima nostra finalisque & invariabilis voluntas, & intentio exequetur.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Lutheranos tam nobiles, & Equites, quam cives & rusticos per Commiſſarios citandos, & admonendos pro reformatione.

DIlecti fideles, &c. cum ſumma neceſſitas requirat, ut ad meliorem progreſſum, & promotionem noſtri regni hæreditarii Bohemiæ ob opus inceptum Reformationis quamprimum ſalutaris in cunctas Regiones, certi ſubdelegati, & informatores à nobis delegentur, qui non ſolum plebem & populum civilem, verum etiam duos ſtatus ſuperiores, veluti Dominos, & equites in noſtra ſancta Romana, atque Catholica ſola vera Fide, quam diligentiſſime inſtruant, ſimul & nos pro majori atq; meliori efficacia, & reſpectu, æqui, bonique duxerimus, noſtros certos, atque gravitate inſignes Commiſſarios ad incrementum operis iſtiusquam ſalutiferi præcipue vero veſtras perſonas in provincias ablegare. Qua de cauſa noſtra Cæſarea, atque Regia poteſtate, vobis mandamus, ut veſtra negotia ita dirigatis, & ordinetis, ut vosmetipſi ad dictas provincias quamprimum in perſona proficiſcamini poſtmodum tam ruſticos quam cives pro tempore adhuc in Lutheraniſmo verſantes, præſertim ex nobilium, ac Equitum ſtemmate, utriuſque ſexus, aut ad provinciarum urbes, aut ad commodiorem magis locum, uti videbitur, ad vos citare, illis noſtram Cæſaream, & ultimam voluntatem indicere, illoſque omnibus, & efficacibus verbis, & cauſis eo diſponere curetis (ut nullo excepto) omnes ſe a ſubdelegatis & informatoribus, virtute hujus inſtructionis benevole, & ad neceſſitatem informare, atque dirigere permittant: & ad hoc ſe ad dictam noſtram ſolam ſanctam Romanam Catholicam Religionem plene profiteantur, & ita in debita obligatione, & obedientia divinæ Majeſtatis, & noſtræ, illis ad illorum majus commodum exiſtimatam Cæſaream, & ultimam noſtram vo-

luntatem

ſuntatem adimpleant. Quibus omnibus, habita Cæſarea in vos confidentia, atque bona diſcretione veſtra optime facturos, noſtramque ultimam, & Cæſaream voluntatem, & beneplacitum adimpleturos non dubitamus. Pragæ, decimoquarto menſis Decembr. anno Domini 1627.

Ferdinandus Secundus. Omnibus, & ſingulis noſtris ſubditis, & inhabitatoribus quatuor partium noſtri regni hæreditarii in Bohemia, noſtram Cæſaream, & Regiam gratiam, & ſalutem, &c.

Commiſſar: etiam in provinciis deſtinantur pro reformatione, & illu auxilium præbendum.

Dilecti fideles, &c. facta ante Pragam, in monte Albo, felici contra noſtros adverſarios, & hoſtes victoria ſemper ſummo ſtudio, & affectione omnino paterna, hoc conſideravimus, ut in dicto noſtro regno hæreditario Bohemiæ, omnes ſectæ, & hæreſes, veluti vera zizania plane eradicentur, & e contra, ſola ſancta, & vera Romana Catholica Fides plantetur, amplificetur, & apud omnium provinciarum inhabitatores unaq; apud illorum ſubditos, vera hujus cognitio, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ædificetur attamen major pars illorum noſtrã benevolam, & paternam Cæſaream admonitionem ſpernens, in ſuis erroribus obſtinato animo perſeverat. Quapropter nequaquam intermittere potuimus, quin majori auctoritate illos ad beatitudinem, ſalutifere tamen impellere permittamus, eaq; de cauſa, aliquos præclaros Reformationis Commiſſarios ablegavimus, qui obtenta à nobis Cæſarea poteſtate & accepto mandato, non ſolum in civitatibus Pragæ, iſto cum ſalutiferoReformationis opere ſedulo laborent; verum etiam, ut in provinciis quoq; fructus fiat, Reverendum noſtrum Conſiliarum dilectum, & fidelem, Ioannem Erneſtum Plaiteſen de Plattenſtein, in Huſmandorff, Canonicum Olomucenſem, & Breslavienſem pro Commiſſario conſtituimus, illumque

que cum aliis Reverendis, & secularibus personis, in Pilsnensiū, Pragensiū, Pognensiū, Theslēsium, & Chrudnensium provincias ordinavimus, ut (jubente sic nostra Cæsarea voluntate) omnes ibi inhabitatores cujuscunque status, aut dignitatis sint, utriusque sexus, imo & illorum subditos, de hæresi ad veram sanctam. & solam amplectendam Catholicam Romanam Fidem, veraci, & bona doctrina trahant. Insuper omne illud, quod necessarium, & efficax ad salutiferum Reformationis istius opus videbitur, accepta, & data certa instructione à dicto principali Commissario instruere, ordinare, atque perficere debeant. Vt vero prædicta omnia fructuosius profectum habeant, Mandamus omnibus & singulis Provinciarum Præfectis, ut supradictis Commissariis, debitam reverentiam, & respectum exhibeant, ut Fidei erroribus ad veram Fidem eo citius se subditi retrahant, & isto modo, nostræ Cæsareæ voluntati & mandato, quam obedientissime se accommodent. In omni vero alio eventu, ubicubi tandem aliquid necesse, vel de hoc, vel de alio, præsertim vero de provinciarum Capitaneis habuerint, bonam assistentiam & auxilium præstent, quo facto nostrá Cæsarea voluntas, & mandatum adimplebitur. Datum Pragæ, decimo octavo mensis Octobris, anno Domini 1627.

Libros damnatos ab Ecclesia Catholicis tollendos sub pœna, & juramento.

IN Nomine, ac pro parte Sacræ Romanæ Cæsareæ, etiam Vngariæ, & Bohemiæ Regiæ Majestatis, &c. Domini nostri clementissimi, ad Reformationem quam bene ordinatis Commissariis in gratia denuntiandum.

Cum ad seductionem personarum, non solum majoris, & humilioris status, verum præcipue subditorum, & plebis etiam, libri hæreticorum non minima causa sint, in quibus contra sanctam, solam veram Catholicam, & Apostolicam Religionem,

nem, & illorum addictos, multæ falsitates, & mala innumerabilia reperiuntur, docenturque: Hinc est quod cum dictæ S.C.M. urgente conscientia, malo huic occurrere in omni parte incumbat, voluerit prædictis Dominis Commissariis, potestate hujus hoc adjungere, & mandare, ut ad executionem voluntatis Cæs. Majest. atque ad instructionem illis ante hac traditam, tam Pragæ, & in omnibus aliis civitatibus, in Bohemiæ regno, quam etiam in aliis provinciis, & terris, omnes, & singulas conciones, postillas, orationes, & alios de Romana Catholica Ecclesia damnatos libros, & tractatus, per certas subdelegatas personas, de omnibus inhabitatoribus, & subditis deposcant, & ad domum consilii, aut ad alios certos locos deportari curent, adhuc tales, & hujusmodi liberos habere, aut legere, sub gravi, & inevitabili pœna prohibeant, hac conditione, ut omnes, & singuli sub juramento, & obligatione, omnes tractatus similes, de Catholica Ecclesia prohibitos, promere, & benevole tradere, teneantur, & omnino bona habita dexteritate, & discretione dictæ Cæsareæ Majestatis, clementissimam, propriam, & ultimam voluntatem facere, & complere sciant. Pragæ, 10. Maji, 1628.

FERDINANDVS SECVNDVS

Mandat S.C.M. novum diploma publicare pro reformatione in provinciis Bohemiæ.

Dilecti fideles, &c. In memoria habebitis, quam vehementer, & sedulo laboremus, permissu Divinæ omnipotentiæ, ob nostrorum parentum peccata in nostro regno hæreditario Bohemiæ lapsam partim Religionem pro posse multiplicare, & si quidem omnino speraveramus, nostram præhabitam, & boni existimatam intentionem per adhibita remedia suum omnino optatum effectum habituram, seque omnes obedientes, & fideles subditos, omnipotentis Dei, & nostræ clementissimæ

 voluntati,

voluntati, accommodaturos: Audimus tamen, majorem horum partem, nostram paternam curam, & amorem, (quo sumus erga illos affecti) atque ad hunc finem publicatas Reformationis patentas, omnino ludicre, & indebite negligere, ventoque tradere, & se nec in Religione informare, neque ad suam conversionem, certam & constantem spem mōstrare. Imo ꝙ plus est publicatas nostras Reformationis patentas in dicto nostro regno hæreditario Bohemiæ usque nunc transgredi, quare ex sola innata nobis Cæsarea, & Regia affectione movemur, novas patentas ultra insuper publicare, juxta etiam nostros ante ordinatos principalis Reformationis Commissarios, in omnes & singulas prædicti nostri regni hæreditarii Bohemiæ provincias certos Commissarios deputare, illisque per expeditionem unius instructionis quo modo nostra clementissima, & ultima voluntas sit facienda, imperare. Quapropter expeditas istas patentas juxta conceptas litteras ad deputatos Commissarios (quia vero illæ personæ, quæ ex nobilium, & Equitum stemmate meliori modo, locum Commissarii administrare possint non pareant) vobis, absque subscriptione tamen, secure hic transmittere voluimus: clementissime mandantes, ut prædictas nostras patentas more solito publicare velitis, etiam eo semper consideretis, ut in omni provincia duæ personæ una delegentur, & quantum possibile, altera ex Dominorum, altera ex Equitum statu accipiatur, præcipue cum idcirco in ingressu istarum litterarum, prædictorum Dominorum, & Equitum titulum intermiserimus, & solum dilectos fideles scribere mandaverimus, vos igitur litteras istas intitulatas scribere, illisque quamprimum transmittere curabitis, & quia Charorachizazanschi de Equitum stemmate benevole se obtulerit,

tulerit, huic operi sedulam operam navare, cum isto tractare poteritis, ut in duabus saltem, aut tribus provinciis nostram clementissimam voluntatem perficiat, quare litteræ illi ad tales provincias pertinentes tradantur. Comiti Choleven Libstainschi de Cholovart vero in Hautmetizensium provinciam Commissio indici poterit, uti vos exequi, & bene ordinare bona deliberatione vestra; non ignorabitis. Zenoimæ, die vigesimo quarto mensis Iunii, anno Domini 1628.

FERDINANDVS SECVNDVS

INstructio, & mandatum in Reverendissimum in Christo patrem, etiam Illustrissimos, & generosos nostros dilectos fideles, Dominum Albertum Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem de Harrach, Archiepiscopum Pragensem, Iaroslaum Bozitam Comitem de Martiniz, nostrum à secretis Consiliarium, &c. Fridericum de Talmberg, & Christophorum Vratislaum de Mitrovvitz, nostros Consiliarios, & Cubicularios, publicatis quamprimum hisce patentis, omnes istos (qui aliis patentis usque in istum diem aurem non præbuerunt, & se Pragæ vel in confinibus proximis, scilicet Chavernavensium, & Sclavensium provinciis detinent) ad se venire faciant, & petitionem talem in nostra clementissima, severa, & ultima voluntate fundent, ad illos, qui valetudinis, vel paupertatis causa ad locos determinatos venire non possunt, Commissarii nostri ceriores prius de citatis facti, aut delegare, aut ut venire possint, auxilio adesse debent. Illis vero qui apparere noluerint, & si certo cõstet apparere nolle, Commissarii nomine nostro mandent, ut spatio sex dierum, quorum primi tres pro primo, alteri duo pro secundo, & ultimus pro ultimo, & peremptorio termino denuncietur, sub

arrestatione suarum personarum, & aliis severioribus pœnis, quæ judicio nostrorum Commissariorum, & nostri hæreditarii Bohemiæ regni, urbium ordinatorum Præfectorum stabunt, ex regno & ex eisdem incorporatis provinciis discedant. Quapropter ordinavimus, ut in omni casu nostri Capitanei, qui in dicto regno nostro hæreditario Bohemiæ militibus præsunt, Commissariis auxilio adesse, & ad petitionem illorum succurrere debeant, cum illis autem peditioni nostrorum Commissariorum satisfacientibus discrete procedatur ita tamen, ut advertant nostram severam, & constantem determinationem, ut auxilio unius, & alterius, ad informationem commoveri possint, opereque ipso monstrent, se ad conversionem esse inclinatos, ad quem finem, si benevolos, & promptos ad informandum se declaraverint, aptus illis informator, qualem ipsi affectant) certo præscripto ad informationem termino, qui mensem non excedat (infra tamen esse poterit) eligatur; si vero ad informationem se accommodare non vellent, & multo minus commoneri possint, idem processus, qui supra de illis, qui apparere nollent, habeatur.

Informatores autem singulis hebdomadis, vel etiam singulis tribus diebus prædictis nostris Reformationis Commissariis relationem sinceram faciant, in quo modo se res reperiant, aut quomodo se informandi accommodent.

Ad viduas quod attinet, ita in nostris patentis illis est prospectum ut quamdiu non fiant Catholicæ, tandiu educatio liberorum, regimen subditorum, administratio bonorum, illis subtrahatur: cui rei nostri Reformationis Commissarii diligenter providebunt consilio, & judicio illorum apud urbium Præfectos eo rem dirigant, ut bona interim per certos, & tales homines, quibus fidendum (&

qui

qui ſciant illis planam rationem eſſe reddendam) adminiſtrentur, liberi etiam in Catholica Religione educari, ſinguli pro illorum poſcente ætate tractentur & habeantur.

Sic etiam reperirentur viduæ, quæ non ſolum pertinaces in ſua hæreſi manerent, ſed ultra etiam familiam, & alios voluntario modo à Religione detinerent, tales ante elapſum terminum ex provincia, aut ſi viſum fuerit, aliis pœnis, quoties peccaverint, vel noſtro mandato contradixerint, afficiantur.

Quoad alias viduas, quæ ſe tacitæ, & abſque ullo ſcandalo continent, illæ ſolummodo propter hoc, quod intra determinatum tempus Religionem acceptare noluerint, ex provincia ante lapſum tempus diſcedere non jubeantur, ſed elapſo termino, de uno, & de altero decretum accipiant. Quibus omnibus, habito veſtro conſilio, ſatisfacere, & clementiſſimam noſtram voluntatem, atque intentionem adimplere non neſcietis. Zenoimæ, vigeſimo Iunii, anno Domini 1628.

FERDINANDVS SECVNDVS

Dilecti fideles, Notum habebitis, abſque amplificatione rei, quam clementiſſime, & quam paterno hactenus affectu inſtiterimus, noſtri hæreditarii Bohemiæ regni, illiuſque inhabitatorum ſalutem, & commodum, mediante in primis ſalutiferæ & ſummæ neceſſariæ Reformationis opere, promovere, illudque ad antiquiſſimam ſanctam Catholicam Fidem, in qua prædictum regnum aliquot centum annos omnino laudabiliter, & optime verſabatur, unanimiter reducere, quare non intermiſimus noſtram clementiſſimam, & paternam voluntatem, atque intentionem, tam per vos, quam per noſtros Reformationis Commiſſarios, non ſolum oretenus,

Determinat S. C. M. denuo monendos eſſe pertinaces ad converſionem.

cæterenus, ſed & per publicas patentas ſingulis, & omnibus declarare,ac demonſtrare.

Et licet per Ordinationes noſtras clementiſſimas,ac per media ſalutifera,auxilio omnipotentis (cui grates immortales) multæ ſeductæ animulæ, cratæ, in viam veritatis reductæ, & ab æterna perdione fuerint defenſæ; percipimus tamen, quod pars inhabitatorum noſtri hæreditarii Bohemiæ regni inveniatur,quæ in ſua hæreſi obſtinata permaneat, publicatis patentis nullam autem præbeat contra quales, etſi ſeveriora media arripere; ſufficientem cauſam haberemus, eo tamen ex innata nobis Cæſarea,& Reg a bonitate nos deliberamus noſtram determinationem ultra & altera vice per novas publicas patentas publicandam curare,beneque nos facturos, ſi inſtructionem aliquam, quomodo nimirum cum illis, qui noſtris hactenus clementiſſimis publicatis mandatis aurem non dederunt, & ſe ad noſtram ſolam veram Catholicam Religionem non converterunt, ſit procedendum,promulgaremus,unum dein exemplar, in omnes provincias, Commiſſariis inibi deputatis transmitteremus, quorum unum quoque vobis quantum ad Kaverſchinenſium, & Schlavernenſium provincias attinet, includeremus, clementiſſime mandantes, ut vos cum noſtro urbis Præfecto Pragæ relicto, (cui nominatas patentas, ſimul & dictas ſupra inſtructiones publicandas tranſmiſimus)ſimili modo communicetis, & in uno. & altero, uti prædictæ, noſtræ clementiſſimæ inſtructiones docebunt,debite procedatis. uti vos hiſce omnibus boni conſulere, noſtramque clementiſſimam voluntatem, & beneplacitum ſupplere compertum habebitis. Zenoimæ, vigeſimo tertio Iunii,anno 1628.

FER-

FERDINANDVS SECVNDVS

OMnibus,&singulis nostris subditis,ex quatuor partibus nostri regni hæreditarii in Bohemia nostram Cæsaream, & Regiam gratiam, & salutem. Cum nobis hactenus nil magis incubuerit, quam ut nostrum hæreditarium Bohemiæ regnum ad Catholicam solam veram Religionem,ac pristinum statum,in quo reperiebatur ante ortam in Romana Catholica Ecclesia sub Cæsare, & Rege Carolo Quarto felicis recordationis prædecessore nostro,seditionem,& discordiam,reducere possimus, &ideo ex clementissima nostra sollicitud ne,quam erga nostrum hæreditarium regnum habemus, singulis , & omnibus , sub dato S Ignatii festo, (quod erat ultimo Iulii)& dein sub dato sexto Decembris proximi elapsi millesimi sexcentesimi vigesimi septimi anni , nostram clementissimam intentionem , quomodo videlicet cum dicta Reformatione sit procedendum præsertim,quo ad Barones, & Equites, nos insuper nil aliud, quam salutem,&commodum nostrorum subditorum desiderare , per publicas patentas dedimus promulgandum.

Pertinaces esse citandos, & ultimo monendos.

Quamvis quidem , per gratiam Omnipotentis nostri adhibitis remediis tantum effecerimus , ut major pars Baronum, una cum suis subditis veram sanctam Catholicam Ecclesiam profiteatur, illam amplectatur, & tandem,quam clementissime , & quam paterno semper animo fuerimus illis affecti, & quod in suis erroribus,ad illorū maximam perditionem hæsissent, si non clementissime. & omnino paterne providissemus.Quod insuper discordię, & seditiones in isto regno grassatæ finem optatum nunquā habuissēt,plusquā aperte illis pateat; quotidie tamē percipimus,aliquos adhuc nostram clementissimam voluntatē,affectum & amorem quibus

bus ad noſtros ſubditos noſtri regni hæreditarii ſumus inclinati, non agnoviſſe, nullamque penitus noſtris publicatis mandatis exequutionem præſtitiſſe, immo aliquos ultra ex ſæpe dicto noſtro hæreditario regno in alias regno noſtro incorporatas, nobiſque propias provincias ſe immiſcuiſſe, multos præterea pupillos, & innocentes ſecum abduxiſſe, quinimo à diverſis viduis ſumus humillime rogati, quia ſe nec domi, nec alibi ullos ſcandalizare, ſuos illis inſervientes, & illarum ſocietate utentes, de Catholica Religione non detinere, jejunia quoque de Romana Catholica, & Apoſtolica Eccleſia impoſita non violare, cibos de ſancta Eccleſia prohibitos non manducare, ſuos ad Catholicam Eccleſiam ad Sacrum audiendum, & concionem mittere, illas ipſas hoc facturas, ſi clementiſſimum terminum illis prolongaremus, qua de cauſa, ut noſtra clementiſſima voluntas, & intentio (ad acquirendum ſupra, & in aliis patentis propoſitum finem) tandem omnibus pateat & omnes ſe diſponere ſciant, ita noſtris Commiſſariis mandavimus, ut iſtos qui noſtris hactenus publicatis mandatis non ſunt obſequuti, & adhuc noſtras provincias inhabitant, ad ſe venire, & quomodo ex parte illorum ſimus deliberati, & habere velimus, annuncient, & declarent.

Mandamus igitur omnibus, & ſingulis noſtris ſubditis clementiſſime, & ſevere cujuſcunque tandem dignitatis, ſtatus, aut officii ſint, qui noſtro regno hæreditario Bohemiæ, & ſanctæ Catholicæ Religioni, uſque in iſtum diem non ſunt adſcripti, ut quamprimum ad citationem noſtrorum Commiſſariorum ſe ſiſtant, noſtram clementiſſimam determinationem, & intentionem percipiant, talique obedientiſſime obſequantur.

Vt autem nullus excuſationem haurire poſſit, perinde

perind, ac si nostras elapsas. & antegressas patentas in omnibus punctis non intellexisset, quid nimirum nostra clementissima voluntas propter emigrationem regni in illis dicere vellet, taliter manifestius, & clarius pronunciamus, ut illi, qui propria sua pertinacia, ad ostendendam suam expressam inobedientiam sæpe dictis patentis non obediverunt, sed ex regno discedentes, alias nostro regno incorporatas provincias, ubi, (quod recēter audimus, nostram bonam intentionem pessime interpretati, animos obedientium obstinatos reddere conantur) contra nostram intentionem, & voluntatem inhabitant.

Antedictarum viduarum autem petitionem humillimam, propter existentes rationes in gratia acceptantes, clementissime nos deliberamus, & potestate, ac auctoritate kujus nostræ Regiæ patentæ manifestamus prædictis viduis, terminum in sex menses esse prolongatum; ita tamen, ut conditionibus jam narratis satisfaciant, & si se Catholicæ Religioni non accommodaverint, administratio bonorum, regimen subditorum, educatio liberorum in nulla parte esse concedendum.

Quod spectat ad alios, qui ex nostro hæreditario Bohemiæ regno discesserunt, & pupillos (quorum tutor nos supremus) secum abduxerunt, illi sub amissione omnium eorum bonorum, quæ in Regno Bohemiæ prætendunt, sub perditione omnium suarum actionum, & litium, tales remittant. Ita vult, & jubet nostra clementissima, & ultima voluntas, cui rei singuli se scient accommodare, & se secundum nostram voluntatem gubernare. Datæ Zenoimę, vigesimo primo Iunii, ann. Domini 1628.

FERDINANDVS SECVNDVS.

OMnibus, & singulis nostris subditis, & inhabitatoribus quatuor statuum nostri hæreditarii

Mac-

Marchionatus Moravienſis, noſtram tam Cæſaream, quam Regiam gratiam, & omne bonum, &c.

Per hoc diploma declarat S C M. quid agendum pro reformatione in Moravia.

Dilecti fideles, &c. non ignorabitis, nos clementiſſimo & paterno amore, & ſtudio (quo veſtræ ſaluti, & commodo fuimus ſemper affecti) tametsi jam ad conſervandam inter vos noſtros fideles, & obſequentes ſubditos pacem, & unitatem (quæ alioquin in tantis fidei differentiis libenter, & plerumque claudicat) impulſos in noſtro hæreditario Marchionatu Moraviæ, ſalutiferum, & neceſſariiſſimũ Reformationis opus inſtituiſſe, ac per noſtras, tam Cæſareas quam Regias patentas, (ſingulariter quoad duos nobiliores ſtatus) ſub dato diei Jovis, ipſo feſto ſanctorum Confeſſorum, atq; primorum Epiſcoporum Olmutienſium, ſupremorumq; Apoſtolorum noſtri Marchionatus Moraviæ, Sancti Cyrilli, & Methudii, iſtius milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi octavi anni, ad omnium, & ſingulorum cognitionem publicari feciſſe: vos inſuper omnino clementiſſime, ac paterne fuiſſe adhortatos, ut ſalutiferum hoc opus (ſalutem animarum veſtrarum continens) benevole ac omnino lubentes ſuſcipiatis. Etſi talem noſtram publicatam voluntatem ulla in parte mutare non cogitemus, ſed maximo cum fervore, & animo avidiſſimo petamus, & optemus, ut omnes ſeductæ noſtrorum ſubditorum animæ Omnipotenti Deo, à quo vitã habent, & cui ſtrictiſſime rationes nobis ſunt reddendæ, reducantur & convertantur. Quamobrem omnibus, & ſingulis ad converſionem (ad informandum ſe melius, & cum majori fundamento) ſufficiẽti termino præſcripto, & promulgato, omnino ea certiſſima ſpe fuimus, unumquemque, propriam ſuam conſcientiam altius exanimaturum, & illud, quod illi utile, & bonum, capturum, & electurum

ctorum. Verum termino constituto jamjam fini appropinquante, maximo cum dolore audire debemus, partem nostrorum subditorū in nostro Marchionatu Moraviensi se non applicasse, ad finē præscripti termini, cum vana spe, & absque ullo fructu expectare, licet merito considerare deberent omnes, potestate supradictarum nostrarum patentarum, singulos Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ contrarios ex provincia discedere, nostramq; clementissimam intentionē adimplere debere, attamen omnib. hisce sepositis, si perpendamus, plurimos quoque humillime supplicando ad nos venisse, nō solum pro termino protrahendo obedientissime deprecatos; verum etiam se informare, & in Catholica, & Apostolica Fide se instruere permissuros obtulisse, eam spem habemus, alios secuturos, & nostram, ad illorum salutem existimatam, clementissimam intentionem altius in corde sumpturos, documenta Apostolicæ Ecclesiæ suis erroribus, Catholicæ Religioni (ad quam Marchionatus Moraviæ, & eorum prædecessores ab Idololatria sunt cōversi) expresse contrariis anteposituros. Quapropter, tam in Cæsarea, quam in Regia potestate benefacturos nos opinati, si constitutum terminum (quoad duos nobiliores status) ob informationem, & instructionem melius capessandum, aliquid prolongaremus, & usque ad finem Martii, hujus millesimi sexcentesimi vigesimi noni anni, ubi terminus vendendorū bonorum similiter terminatur, finaliter, & peremptorie daremus: ita tamen, ut omnes hoc in tempore, non solū informationem suscipiant, & se ad citationē Reverendissimi in Christo Patris, ac illustrissimi Domini Cardinalis, & Principis de Dierrichstain Episcopi Olomutiensis, Regiæ Capellæ in Bohemia Comitis nostri, Marchionatus Moraviæ Capitanei Generalis,

Consi-

Consiliarii nostri à Secretis, & nobis dilecti, & parati, & prompti appareant, sed etiam dictum Reverendissimum Cardinalem ipsi visitaturum adeant, ab illo se informare, ac Catholicæ, & Apostolicæ Religioni applicare permittant. De cætero, qui Ecclesias suas, aut possidentes patronatus hactenus occlusos tenuerunt, claves tradant, Catholicos Sacerdotes, quos illustrissimus, & Reverendissimus Cardinalis, & Princeps de Dietrichstein, ut loci Ordinarius illis per modum provisionis procuret, & provideat (salvis tamen illorum, si se ad Catholicam Religionem verterint, juribus patronatus absque ulla contradictione suscipiant. Et quia prolongationem termini solummodo ex Cæsarea & Regia, ac nobis innata austriaca bonitate, ut omnes eo melius se Catholicæ, & Apostolicæ Fidei conformare queant; concessimus ea propter, iterum, & ultimo nos declaramus si forte unus, aut alter in determinato hoc tempore, ad veram Catholicam, & Apostolicam Religionem se non convertisset, illum in nostro Marchionatu Moraviæ diutius non esse patiendum, sed virtute prædictarum nostrarum patentarum; bona possidentia vendere, aut per alios curare id faciendum, postremum ex provincia absque ullo longiori expectando termino esse discedendum.

Si autem aliquis cujuscunque dignitatis, *aut* conditionis foret, qui se in isto tempore indecenter gereret, & vel verbis, vel opere scandalum monstraret, aut suos subditos, aut alios à Catholica, & Apostolica Religione averteret, tali non solum determinatus terminus denegetur, sed contra illum, cognito facto, uti etiam contra alios, qui ultra edictum terminum in nostro hæreditario Marchionatu Moraviæ se continerent, cum severa pœna procedatur, prædictus insuper terminus nequaquam

quaquam in Regentes, Capitaneos, Præfectos, & Officiales Dominorum est directus, quare cum illi se nulla in parte excusare possunt, elapso in prioribus patentis præscripto termino, & duobus mensibus, hoc est, ut ad finem proximi Novembris à provincia abeant, & emigrent.

Ad pupillos quod spectat, mandamus, ut omnes tam masculini, quam fœminini generis in provincia maneant, & illorum tutores bona quæ habent, aliis Catholicæ Fidei personis (cum præscitu Reverendissimi & illustrissimi Cardinalis, & Principis de Dietrichstain, tamquam ordinati nostri Capitanei Generalis, consignent; & quos pro tutoribus edixerint; accepta, & audita prius à discedentibus ratione; libẽter tutelam suscipiant, ante omnia vero attendant, ut pupilli in sancta Catholica, & Apostolica Religione educentur, qua ratione nos etiam, virtute, & potestate istius nostræ Patentæ, omnibus, & singulis subditis totius Marchionatus Moraviæ significatum, & mandatum volumus, ut omnes libros in quibus de Fidei Articulis tractatur, & qui sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ adversantur, Illustrissimo Cardinali, & Principi de Dietrichstain, vel Commissariis ab eodem ordinatis, promant, ac tradant Nec ulli, cujuscunque dignitatis, aut conditionis sit, ex Marchionatu Moraviæ extra provinciam ad audiendas aliis in locis hæreticorum conciones, atque ad cohabitanda, & administranda illorum exercitia sub quo tandem prætextu, aut quali specie contingere possit, proficisci liceat, sub gravi, & certissima pœna, & summæ indignationis apud nos Quare omnes, & singuli nostri fideles subditi animum inducant, & suam tam temporalem, quam æternam salutem perpendere, & inquirere sciant, hisce completur nostra clementissima, & ultima volũtas, & intentio. Data secundo Septemb. An. 1628. FER.

Diploma donationis statui ecclesiastico Bohemiæ 15. Cruciferorum super gabella salis factæ ab Imperatore.

ATtestamur hisce litteris, nostro, hæredumque ac posterorum nostrorum Regum nomine, postquam ad Dei ter Optimi Maximi honorem promovendum, nec minus propagandam solam salutiferam, Catholicamque Religionem, & Ecclesiam, potissimum vero ut Clericalis status, & ut res Catholica in hoc nostro hæreditario regno Bohemiæ rursus efflorescere incipiat, ac tandem omnino in integrum, ut antea erat, restituatur: inprimis necessarium esse, rati sumus, ut Ecclesiastico statui de competentibus proventibus pro ejus sustentatione prospicitur, in hunc ergo finem nonnullas fundationes fecimus, & fieri curavimus, quæ tamen, ut res in comperto est, adhuc non sufficiunt, quamobrem zelo Christianæ Religionis, & sacræ Catholicæ Fidei solidissime erigendæ, propagandaque, compulsi sumus huic Ecclesiastico statui de pinguioribus proventibus prospicere, nos autem hoc facturos esse virtute præsentium facimus palam omnibus, tali vero modo: postquam constitutum negotium salis in hoc regno suum feliciter sortitum fuerit effectum, idemtitemque Serenissimus Dux Bavariæ Romani Imperii Elector pro Gmundtmarico salis negotio sufficienter satisfactus, idemque pro pecuniarum summa, quę ipsi debetur, contentatus fuerit: tum nos ultra taxam in sale factam ad Cruciferos quadraginta quinque protensam, pro quolibet magno modio Gmundtmaricis salis in hoc regno invehendi, imo etiam aliunde allati, addemus adhuc Cruciferos quindecim: quantum tamen id fieri poterit sine violatione. & diminutione privilegiorum, compactionumque vicinorum Electorum, & Principum, qui etiam jura sua in hoc salis negotio habent, eamq; accre-

accretionem annuorum proventuum in utilitatem Cleri, totiusque Ecclesiastici status convertendam in manus Reverendissimi in Christo Patris, qui à secretis consiliis est, amici & Principis nostri perdilecti Domini Ernesti, S. R. E. Presbyteri Cardinalis ab Harrach, hoc tempore Archiepiscopi Pragensis, ejusque successorum, tamdiu consignabimus annuatim, donec bonis stabilibus, aut alia commodiori ratione æquivalenti ipsis providere possimus quam tamen etiam cessante negotio salis, ut dictum est: ad debita loca consignabimus, juribus omnibus abdicando nos actum in Regia nostra Arce Pragæ, decima tertia Iunii, anno 1628. Romani Regni nostri nono, Vngarici undecimo, Bohemici duodecimo, &c.

FERDINANDVS SECVNDVS

REverendissime Princeps, amice perdilecte, posteaquam ab ingressu regiminis nostri usque in præsens cordi nostro magis nihil insederit, quam in hæreditario nostro regno Bohemiæ divini cultus promotio, ac publicæ justitiæ administratio, itidemque ut tandem aliquando omnia hujus hæreditarii nostri regni in eum redigerentur statum, in quo fuere, antequam pestifera hæc lues hæresis regnum invaserit: Quamobrem media debita, quibus intentum nostrum consequi possemus, excogitavimus, eaque omnia haud sine maturo consilio iterum, iterumque ac denuo trutinata, ponderataque in nostro hæreditario regno publicari fecimus.

Itaque quemadmodum hisce in præscriptionibus, ac statutis Ecclesiastici status, magnifice memores illius dignitatis fuimus, non solum regni nostri hæreditarii statibus conferendo, sed & cæteris omnibus præferendo, necnon in reliquis, quæ ad majorem unius solius salutiferæ, Catholicæque

 Religio-

Religionis propagationem apprime facere videbantur ipse prospiciendo.

Ita ne prædicto statui, quod ipsi officere posset, aliquid accidat ex dispari intelligētia, cum C.T. de punctis nonnullis ad Ecclesiasticum statum spectantibus, regni nostri statuta simul approbando, gratiosæ menti nostræ consona dilucidationem meliorem expetierit.

Ideo hæc sub sequenti tenore gratiose nos resolvere volumus.

Ad primum, Quod posthac bona Ecclesiastica, etiam absque nostra, & posterorum nostrorum, tamquam Regum Bohemiæ, relationi Tabulæ Statuum sæpe nominati regni nostri inscribi possint, C.T. postulat. Quod nos tali modo explicamus, tametsi in novis nostris ejusdem regni statutis nihil reperiatur, quod contra hoc pugnet, nihilominus gratiose assentimur, quod bona Ecclesiastica inposterum, aut ab Ecclesiasticis empta, aut ab eis alio quovis justo titulo obtenta, aut denique etiam (præcedentibus tamen canonicis requisitis) ab ipsis alienata fuerint, Statuum Tabulæ inscribi possint: ea tamen lege, nempe, quod ea omnia, quæ in novis nostri regni statutis circa hoc ordinata sunt, locum habeant.

Ad alterum, Ex singulari cura, quam erga Ecclesiasticum statum pollicemur, & in testimonium, quod quæramus aliud nil, nisi ejus protectionem, hanc provisionem fecimus in regni nostri statutis gratiosam. Quod ubi in monasterio Abbas deesset, aut nullus Regularis conventus reperiretur, cœnobia illa, ne desolata consistant, per procuratorem Cameræ nostræ perspiciatur, porro ne quispiam suspicetur de nobis, quod bona illa Cameræ nostræ consignemus, & attribuamus; volumus, quod persona ab Archiepiscopo, tamquam loci Ordinario

Ordinario procuratori huic addatur. Deinde cum arbitraretur C. T. satius esse, quod talis personæ adjunctio à visitatoribus, ac Provincialibus cujusque Ordinis fiat, neutiquam hoc nobis displicet, adjungatur, hæc persona, quæ una cum procuratore Cameræ nostræ ipsos protegat, & in eorum necessitatibus suppetias ferat à cujuslibet Religionis Visitatoribus, Provincialibusve.

Tertium, quod C. T. elucidari pervellet, concernit judiciale forum Ecclesiasticorum, id ita intelligi volumus, etiam si in nostris statutis Bohemicis subinde plura verba, quam in Moravicis sint: sensum tamen Bohemici regni statutorum talem esse nos volumus, qualis Moravicis subest, & quemadmodum conformitas semper grata nobis fuit, ita etiam quoad hoc punctum gratiose concedimus, quod verba inserta statutis Bohemicis, quæ alioqui perplexa videntur, aliter non intelligantur, quam ut sonant in Moravicis.

Quarto, denique æquissimum fore arbitramur, neq; alia unquam apud nos intentio viguit, quam quod Religiosis, sicut & cæteris statibus, si fortasse testimonia à regni nostri civitatibus peterent; ea minime ipsis denegari debeant. Hæc C. T. ad puncta nobis distincte proposita responsi loco damus, ut tandem C. T. imo totus Ecclesiasticus status juxta ea sese dirigere, & in omnibus emergentibus occasionibus pro necessitate sua, sibique consulere possit. & C. T. Cæsareis, regalibusque gratiis ad dies vitæ devincti permanemus. Actum in civitate nostra Vienna, 19. Iunii, anno 1628 regni nostri Romano nono, Vngarici decimo primo Bohemici 12.

EX CANCELLARIA ARCHID. AVSTRIÆ DVC. STIRIÆ. CAR. ET CRAN.

& aliarum Provinciarum, quæ ſunt hæreditariæ Domus Auſtriacæ.

FERDINANDVS SECVNDVS

Patenta in Carinthiam. In ſimili, mutatis mutandis in Cran.

OMnibus & ſingulis in noſtro Principatu Carinthiæ habitantibus ſubditis, vaſſallis, provinciæ incolis, cæteriſque cujuſvis dignitatis, noſtrum generale mandatum lecturis, vel legi audituris, noſtram Cæſaream gratiam, ac omne bonum

Vobis probe notum eſt, ac manifeſtum, quales, & quantos ad extirpandos, expellendoſque ſectariorum ludimagiſtros, ac eorum errores, & è contra ad exaltandam noſtram ſolam ſalutarem, ac avitam Catholicam Religionem, antehac, & uſque in hodiernum diem, labores, curas, & diverſa remedia adhibuerimus, quæ in aliquibus noſtræ ſuperioris Auſtriæ provinciis, ad noſtram ſingularem conſolationem, Divina mediante clementia ſucceſſere, quoniam vero accepimus, ob non continuatam inceptam Religionis Reformationem, in dicto noſtro Principatu Carinthiæ varia inconvenientia ratione Religionis fuiſſe exorta, & ideo aliquos prædicantes, ac ludimagiſtros, vel loco ipſorum ſectarios Præceptores, aut proviſores concionatorum officio fungi in omnibus privatis attentaſſe; ab hæreticis Dominis, ac Provincialibus ſuſceptos inſuper, & defenſos quorum ſubditi ad ſimiles conciones invitati allecti, ducti, & nobis à Deo conceſſæ, ac commiſſæ creaturæ à Catholica, & avita noſtra Religione fuerunt ſeductæ. Et quia noſtris ſubditis

ditis in communi ſincera, ac paterna affecti ſumus charitate, quo minus temporalem, ac perpetuam ipſorum felicitatem promovendo negligere, ac ſuperſedere ex conſcientia ſcimus, ac agnoſcimus, ſolum ex corde optantes, ut eo minus noſtram affectionē ſpernant, quo minus mala noſtra voluntas exiſtit: Ideo, ut ſupradictis plus nimio invaleſcentibus diſſentionibus obveniatur, conformitas rerum obſervetur, ac debita Deo obedientia plantetur; matura habita deliberatione, novam Generalem Reformationem in noſtro Principatu Carinthię inſtituendam conſultū duximus, ac pro noſtris Commiſſariis, Reverendum Principem noſtrum à ſecretis Conſiliarium, dilectum, devotum, & ſuperioris Auſtriæ Regiminis Præſidentem, Leonardum Epiſcopum Lavantenſem, tanquam directorem, & nobilem, ac generoſum noſtrum dilectum fidelem Chriſtophorum Davidem Vrſenbock Baronem, &c. noſtrum Conſiliarium Cubicularium, & provinciæ totius Capitaneum, &c. Ioann. Baptiſtam Piſcatorem noſtrum etiam Conſiliarium delegimus, ac ordinavimus, quibus inter alia, peculiarem hujus poteſtatis, ac mandati tradidimus inſtructionem, ut expellentes præſertim illos, qui in ſuis erroribus pertinaces fuerint, aut huic reformationis negotio ſe oppoſuerint, in omnibus occurrentibus Religionis punctis, ſine licentia quorumcumque ſuperiorum locorum, & nullo habito diſcrimine, aut conniventia, in facto ipſo procedere queant, ac debeant, conſiderando nos, noſtro Ducali officio, & à Deo accepto Magiſtratus munere teneri, talem Reformationem erga noſtros à Divina potentia commiſſos, ac conceſſos ſubditos, pro extremo poſſe debere inſtituere, ut illi & ab erroribus ſuis revocentur, & ad veram viam ſalutis traducantur, & ideo omnia huic negotio adverſantia removere

procurabimus, & majorem quietem, ſecuritatem, ac obedientiam procurare.

Quare hujuſmodi noſtræ Reformationi plane, ac totaliter erunt ſubjecti omnes illi, qui à noſtra incepta præfata Reformatione, & in fine ejuſdem, pro provincialibus ſuſcepti, quamvis antiquæ ſtemmatis, multo magis noſtri Conſiliarii, Officiales, qui effectu ipſo extant, vel extiterunt: item nobiles, vel ignobiles, & omnes apud alios Barones ſeu Dominos officiis fungentes, cujuſcunque dignitatis, aut conditionis, excepto ſi aliquis noſtro præſcitu Provincialis munus adeptus, ſingulari noſtro conſenſu eſſet munitus, præterea noſtri Commiſſarii habeant poteſtatem, ut hujuſmodi repertis ſectariis perſonis, juxta antehac factæ ordinationis certos terminos ad converſionem, vel è provincia emigrationem aſſignare, & continuantes in pertinacia, & inobedientia omnino provinciæ emigrationem, ſolutionemque decimi nummi præſcribere poſſint, ac debeant, nec ſibi ſupplicatione, excuſatione, minus muneribus, aut promiſſionibus corrumpendo, perſuadere permittant, aut ullo modo conniveant. Et quamvis hactenus inter noſtros antiquos Provinciales, noſtræque Catholicæ, & avitæ Religioni non adſcriptos Barones, ſeu Dominos, & inter vulgus in noſtræ Religionis Reformatione diſcrimine aliquo uſi, dictos Provinciales, ac Dominos immoleſtatos permiſimus, nunquam tamen noſtra voluntas, vel ſcienter à nobis conceſſum fuit, ut in ſuis domibus, arcibus, vel habitaculis cum ſectariis exercitiis eſſent exempti, vel liberi pronunciati: multo minus, ut privatim, vel publice ludimagiſtros, & ſectariæ Fidei protectores, aut alios concionatorum munere fungentes Officiales, Præceptores alere, ſuos Fideicommiſſos, ac ſubjectos ſubditos, vel ſervos, ad audiendas ſimiles pri-

vatas

vatas conciones legendas postillas, aliaque nobis, nostræque Catholicæ fidei adversantia, nec blandis, nec severis verbis allicere, persuadere, vel cogere possent, vel valerent. Immo nobis relatum est, ob nostram istam tolerantiam, ac ducalem mansuetudinem, multis in locis, plerisque abusibus introductis, nostræ Reformationis Ordinationes multipliciter violatas, & observatas non fuisse. Ideo nostris Commissariis mandamus, ut in supradicta privata sectaria exercitia diligenter attendere, extirpare, & efficacia media sine respectu, aut personarum æstimatione, juxta nostram instructionem, adhibere studeant, quare omnes nostros antiquos Dominos, & Provinciales clementissime adhortamur, ne se nostris in exequendo Reformationem Commissariis opponant, nostra erga ipsos mansuetudine non abutantur, nec ad impediendum Reformationis hujus opus in minimo conentur, attententque, si severiora remedia effugere, & evitare voluerint. Et sic clementissimæ erga illos in communi confidentiæ sumus, unumquemque utriusque status se applicaturum, & illa sibi magis profutura electurum. In quo exequetur nostra clementissima voluntas, & finalis resolutio. Datum in nostra civitate Viennæ, 26. Aprilis, 1625. Imperii Romani 6. Hungarici septimo, & Bohemici octavo anno.

Crano Neoladii 19 Augusti, anno 1625 in monasterio Lingenfeldt, 15. Iunii anno 1627.

FERDINANDVS SECVNDVS

Licet, aliquibus abhinc annis, diversas præclaras Commissiones ad reformandam Religionem, ac Fidei negotium, in nostro principatu Carinthiæ instituerimus, de repertis inibi sectariis prædicantibus, ac ludimagistris, illorumque asseclis, ad nostram summā consolationem purgaverimus, bonā partem post diuturnas admonitiones, ad Catholi-

In simili mutandis mutatis, in Cran.

Instructio Commissariorum pro reformatione religionis in Principatu Carinthiæ.

cam, & avitam nostram Religionem se convertere renuentes ex provincia expulerimus, aliasque ad consequendam universalem Religionis Reformationem, quam maxime necessarias ordinationes attentantes, ea clementissima spe fuerimus, inhabitatores prædicti Principatus Carinthiæ, ab eo tempore magis magisque ad veræ Fidei agnitionem se disposuisse: Nos tamen, quanquam probatis, attentatisque ad prosequendum, ac insistendum huic operi salutiferis mediis, sentimus, ac erudimur, nihilominus perniciosas Fidei discordias denuo increbescere, non solum multos expulsos subdole se immittere; verum etiam tam superiores, quam inferiores personas privatim sectarias audiendo conciones, aliaq; exercendo prohibita, absq; ullo horrore se fatigare, quinimo illicitas, memorataeq; reformationi omnino contrarias disordinationes, ac inobedientias fere publice in usu habere. Quæ cũ ratione incumbentis officii ulterius fieri statuere, nec queamus, nec possimus; conclusimus ad majorem Dei gloriam, verę Catholicę & Apostolicæ Fidei incrementum, manutentionem, ac tutelam nostrarum ante hac publicatarum Ordinationum, ac mãdatorum, Reformationi inceptę, quantum possibile, divina auxiliante clementia, majori cũ efficacia insistere, ac urgere, ad cujus rei progressum, commissionem novam ablegare, ac Reverendo Principi nostro Consiliario à secretis, superioris Austriæ Regiminis Præfecto, ac dilecto devoto Leonardo Episcopo Lavantensi, &c tamquam Directori, &c. Nobili nostro dilecto fideli Christophoro Davidi Vrschenbeck Baroni in Potschahk, VVarten: & Liechtenstain &c. nostro cubiculario, ac Capitaneo Provinciali in Carinthia, & Ioanni Baptistæ Piscatori, de, & in Moasback, nostro quoque Consiliario, ac in Carinthia Provinciali, &c. committere, illius cle-

Anno 1627. 15. Iunii Ista instructio iterum fuit expedita, & loco Baronis Wolfgangus Baro in Aversbergens in Scomberg.

clementissimæ & certissimæ confidentiæ, illos, cognito optimo illorum Christiano zelo, non solum istum laborem benevole acceptaturos, sed etiam omne illud, quod de puncto in punctū mandabitur summa cum diligentia, maximo cū fervore, notabili ac sincerissimo affectu aggressuros, ac effecturos.

Ratione Ecclesiasticorum. Et primo, cum non parum vitæ exemplaris ecclesiasticorum intersit, ut in administrandis suis à Deo, & superioribus commissis ovibus, tam Dei timore, quam externis signis, modestia, virtutibus, prælucentes, ad insequendum alliciant: loci ordinariis scribi curavimus, ut Reformationis initium apud Ecclesiasticos captarent, clerum in bonam disciplinam, & ordinem dirigerent, quamobrem Commissariorum nostrorum officium erit, si in administranda commissione, minimas querelas, accusationes, difficultates contra Ecclesiasticos, Parochos animarum curatores, audiant, vel videant, loci Ordinarios singulis vicibus certiores facere, ut provideant, illis ratione commissionis, ac nomine nostro possibile auxilium offerre, etiam præsente necessitate præstare, ac exhibere: prout etiam uniuscujusque loci Archisacerdoti, Decano vel aliis Ecclesiasticis Officialibus, per ordinarium serio mandetur, quod si in Religione errantes forent, blando modo adhortentur, admoneantur, ac instituantur, illos, qui se fruitione sacramentorum participes non facerent; libros prohibitos haberent, ac legerent, aliaque Sanctæ Fidei, ac Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ, nostrisque hactenus publicatis mandatis adversantia excitarent, absque mora prohibeantur, & ordinariis ad providendum insinuetur.

Ratione magistratuum in civitatibus. Secundo, nostris Commissariis mandatur, ut in omnibus civitatibus, ac locis, ubi reformandum erit, Magistratum ad se venire curent, de Religio

[illegible] illi si aliquem nostrae Catholicae Re-
ligioni non adhaerentem offenderent, [illegible]
[illegible]
[illegible] Magistratus, Iudex, Senatus [illegible]
Catholicae [illegible]
[illegible]
[illegible] consilium, aut [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] etiam, si tale quid ac-
ciderit, vel [illegible], Commissa-
riis vel [illegible] ipsis [illegible], ac decla-
[illegible].

[illegible] Tertio, Commissarii aut omnia contra illos [illegible], qui [illegible]
[illegible] Officiales, [illegible] & huiusmodi [illegible] ; [illegible] Quare Com-
missariorum [illegible], ac iudicio [illegible],
ut [illegible] vel [illegible] vel alia media ad talem
finem necessaria accipere, [illegible]
[illegible] Labes necessitas
sequitur, quoniam (ut habemus) sic [illegible] ci-
ves, quam [illegible] nostrae [illegible],
ac [illegible] possessiones rapiunt.

[illegible] Quando si iam tales personae, quae ad primam
[illegible] provincia non discedunt, vel rursus si-
ne licentia eandem ingressi, veram Catholicam, &
Apostolicam Ecclesiam cum veritate non profite-
rentur, illos nostri Commissarii nulla penitus ha-
bita conniventia denuo ejiciant, ac in nostris terri-
toriis nullo modo [illegible], verum prius ob
inobedientiam, ad aliorum exemplum, si consul-
tum duxerint, castigent & nos quoque providebi-
mus, ut omnes [illegible] prolongationes ab-
brevientur,

brevientur, & absque consilio, ac voto nostrorum Commissariorum imposterum novæ non concedantur. Insuper, ut omnium eorum, qui se Catholicam Religionem assumpturos declarant, magis securi simus, nostri Commissarii illas personas benigne adhortentur, & concionibus, privatis admonitionibus, de suis erroribus, possibili cum diligentia, maximo cum fervore, ut desistant, conentur, quare certum tempus, ac terminum assignent, quo elapso, si instructionem conversionemque suam, parum cordi sumant, aut nulla fervoris, aut sollicitudinis signa monstraverint, absque mora contra illos procedant.

Quinto, nostris præterea Commissariis mandatur, ut in reformandis quoque provinciarum Officialibus, qui non sunt Provinciales, nullatenus cessent, aut desistant, licet, (ut factum in aliis, præsertim in Generali Reformatione) varias excusationes prætendant, præsertim per discessum, ac emigrationem Officialium, provincias maximum damnum passuras, & ideo nullo modo esse dimittendos. Quas frivolas excusationes nostri Commissarii rejicient, considerando provincias inter talem terminum, sufficiens alteros sibi æque tam aptos providendi spatium habere, cum jam non careant viris Catholicæ Religioni adscriptis, qui talium Officialium locos, ac munera administrare possunt, quod si vero contra nostram spem accideret, ut defectus notaretur, poterint constitutum terminum prolongare; hac tamen conditione, ut Provinciales Carinthiæ de aliis sibi aptis personis circumspiciant, ne hoc neglecto alios providere nostra Majestas cogatur. *Abdicatio provinciæ Officialium.*

Sexto, Nostra seria voluntas est, ut nostri Commissarii sedulam scholarum curam habeant, in quibus si præceptores, vel hæreticos, vel ambiguos *Schola.*

in Fide hinc inde fluctuantes reperiant, subito illis dimissis, Magistratum, vel alios, quibus interierit, pro remedio admoneant, doctosque pro scholis homines inquirant. Cum vero aliquibus in locis ludimagistris modice; aut nihil studuerint, ac ad profitendum in scholis parum qualitatis habeant, nostri Commissarii procurabunt, ut in omnibus urbibus, ac pagis qualitates praeceptorum in scriptis declarentur; ubi si aptos, aut idoneos judicaverint, confirmare, sin minus, abdicare licebit aliis dein ratione scholarum apud Magistratum factis, statutis omnes obedire sint obstricti.

Quod ad Praeceptores suscipiendos attinet, volumus ac jubemus, ut (exceptis illis qui in nostra civitate Labacensi suscepti, examini Patrum Societatis Iesu submittendos se sciunt (semper eo in loco Archisacerdoti, aut Parocho ibidem degenti sistantur, qui tamen nullum absque praescitu, ac consensu Ordinarii suscipere potestatem habeant. Quare insuper ordinamus, ut praeceptores omnium locorum, tam Germanicam, quam Latinam linguam proficiscentes, certo die in hebdomade parvum Catechismum doceant, suosq; illorum fidei commissos in eodem quam diligentissime instruant, ita ut juventus à primis statim annis in Catholica, & Apostolica Fide imbuta excrescat, quamvis autem Parochis in Ecclesia Catechismum docere mandatum sciamus, tamen illud, vel parum observatur, vel ruri degentes festis, ac Dominicis diebus ad eum audiendum parum conveniunt.

Pupillorum tutores. Septimo, mandamus, ut nostri Commissarii in omnibus urbibus, ac pagis stricte attendant, ut pupillis Catholici tutores constituantur, atque in Sancta Catholica Fide educatis fidelissimam curam omnemque necessitatem praebeant, hoc insuper addito, ut omnes tutores, ubi ipsorum pupilli

reperian-

reperiantur, quid agaut, qua vita vivant, superioribus denuncient.

Octavo, Cum perceperimus, mulieres artificum in oppidis, & pagis occulta conventicula agere, societates inire, suis demum sociabus, ex una postilla aliquot annorum retro parietem forte latitata prælegere, vel aliis instructionibus invicem occurrere, & absque timore attentare; nostris Commissariis serio mandamus, ut sectarias istas mulieres de similibus desistere admoneant, & si hoc in negotio pertinaciter se gerere, taliaq: factitare nihilominus notaverint, quamprimū provincia expelli jubebunt. quoad illas, quæ matrimonio sunt junctæ, illarum maritis indicare poterunt (cum difficillime separandæ sint) & postea sub inevitabili certa pœna tales professiones mulierum interdicant, & in specie postillas legere, invicem disputare omnino prohibeant. *Sectariæ mulieres.*

Nono, Nostri Commissarii diligentiam adhibeant, ut in quadragesima, & aliis a Sancta Ecclesia institutis jejuniis, omnes, & singuli venditione, & comestione carnium abstineant, præsertim hac in re exercitatos abusus interdicant, ac inobedientias cum omni severitate castigent, in hospitiis particulariter attendant, & inspiciant, ut in eisdem, prohibitis jejuniorum, & abstinentiarum diebus, nemo sive nobilis, sive ignobilis externus, sive incola, cujuscunque tandem Religionis, carnibus vescatur, exceptis illis, qui à suis superioribus, qui præstare possunt, licentiam habent. *Comestio carnium.*

Iuxta mandent Dominicos, ac festos dies, plusquam hactenus factum, observare, Sacrum, Cōciones audire, Vesperis devote interesse aliisq; Sanctæ Romanæ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ legibus fidelissime obedire. In Ecclesia Senatores, ad aliorum bonū exemplum, mature, in cōsuetis suis *Observatio festorum.*

locis

locis se præsentent, harum rerum diligentem curam Parochi, vel alii Ecclesiastici habebunt.

Nundinas festivis diebus non agere.

Cæterum cum insuper accipiamus, tam in Principatu Carinthiæ, quam alibi perniciosum hunc abusum increbuisse, quod in urbibus, & pagis, qui magnis gaudent privilegiis, nundinas semper fere prohibitis festis diebus, ac Dominicis instituant, durante adhuc officio divino merces exponant, vendantque, quibus, & similibus, non minima pars plebis in hospitiis, commedendo, bibendo, citharœdis, lusoribus, aliisque indecentibus rebus tempus inutiliter terit: Ideo nostri Commissarii sub severissima pœna prohibeant, ut festis ac Dominicis diebus celebrandarum nundinarum res ante finem divini officii non solum non exponantur, aut vendantur, sed etiam omnia alia exercitia, & actiones, divino officio adversantes, & impedientes sub hoc tempore prorsus inhibeantur, & interdicantur, ut nos per generales patentas in omnibus nostris hæreditariis provinciis promulgari curabimus.

Libros sectarios non concedere.

Decimo, Cum notorium sit, sub istis hactenus exercitatis inobedientiis multos prohibitos sectarumque scatentes libros latere, damus nostris Cōmissariis potestatem, ac simul volumus, ut sub expressa gravi pœna (quam judicio, ac discretioni nostrorum Commissariorum relinquimus) hujus farinæ libros deposcant: quos si forsitan aliquis promere benevole denegaret, potestate suæ commissionis, ac nostri injuncti, ac traditi mandati, abreptos publice igne comburi faciant. Quia vero libri historici à sectariis scriptoribus compositi, permultas sæpenumero excogitatas narrationes contra nostram Catholicam, & Apostolicam Religionem, illique addictos Theologos, ac superiores, in lucem depromunt, ac ea de causa legendos suprema

prema

prema Ecclesiastica authoritas interdicit: nostri Commissarii tales libros in Concilio Tridentino ejusdemque Catalogo annotatos, prohibitos sectarios, vel alios pessimos contra bonos mores, nullo modo permittant: sed contra illos, qui vel ipsi habent, vel ab aliis haberi sciunt nec patefaciunt, severius tamen contra illos, qui similes in provincias portare, vendere, vel aliter negotiari cum illis contumaci modo conarentur, severissimis pœnis omnino procedant. Cæterum in combustione librorum animadvertent, ne ante transmissum ad Clangefurtense Patrum Societatis Iesu Collegium illorum catalogum, comburantur.

Artificū tribus

Vndecimo, Nostris Commissariis injunctum volumus, ut in tribus artificum suam habeant singularem attentionem, ac curent, ut illæ à nobis confirmatæ ordinationes, in observandis divinis officiis, extruendis Ecclesiæ picturis, ac vexillis, iterum instituantur, ut in festo venerabilissimi Sacramenti, ad majorem Dei omnipotentis gloriam, illis ipsis ad feliciorem rerum successum, omnis tribus cum suo vexillo compareat, & se præsentet.

Ædificia ecclesiarum.

Duodecimo, quamvis bonum, & forsitan necessarium ob potentiam hæreticorum esset, ut nostri Commissarii in omnia Ecclesiarum ædificia suam haberent quoque singularem curam, quomodo, hinc & inde constituta, an renovatione meliorationeve indigerent, quales ornatus, vel Ecclesiastica suppellex reperiretur, & si in uno, aut alio defectum notarent, percunctarentur, cujus intersit, vel quis reficere deberet, percunctatis dein admonendo injungere, ut omnibus necessariis provisis, ac cœptis refectionem, meliorationemque absque ulteriori dilatione in opus dirigerent, curarent insuper, quomodo in uno, vel alio loco cum Ecclesiarum urbario, earumque redditibus, ac decimis

ſe res haberent, an videlicet ſecundum neceſſitatẽ forẽt proviſa; ſin minus, quo modo, vel ubi ſuccurrendum, atque auxiliandum eſſet: quia vero ad iſta particuleria omnibus in locis attendere noſtris delegatis Commiſſariis, tam publicis quam privatis negotiis occupatis, difficillimum eſſet, & cum alioquin hujuſmodi res loci ordinariis, eorundemque Viſitatoribus, Eccleſiaſtico jure incumbat, ac conveniat: admonere fecimus, ut omnes loci Ordinarii apud ſuos commiſſos clericos, aut Beneficiatos curent, ut quiſq; illorum ſignificet, quomodo cum urbario, redditibus, vel bonis ad Parochiatum ſuũ pertinentibus ſe res habeat, quid, qualia, aut quanta ſint alienata, quis alienator, quis impediat recuperationem, & ſimilia ſignificavimus quoq; ut dicti ordinarii ſimiles de ſuis fideicommiſſis annotationes declarationesq; noſtris Religionis Commiſſariis benevole communicent, ut una cum ipſis loci ordinariis, remotis impedimentis omnibus, illatis damnis, quantum poſſibile, mederi procurẽt. Si vero in aliquibus occurrentiis magis difficilibus majori poteſtate opus haberent, nobis, vel ſuperioris Auſtriæ Regimini indicent, ut eo facilius, magiſq; efficacius res ſuccedat, cum aliqui provinciales adeo ſint avidi, ut ſub ſpecie ſuæ Præfecturæ: (uti à fide dignis habemus) in Eccleſiaſtica bona ſe immiſcentes ſuæ ditionis faciant.

Hoſpitalia. Rurſus Commiſſarii noſtri commendata habeant hoſpitalia, Lazaretha, ut ſimili modo in bonum directa ordinem, tam eccleſiaſtica, quam ſecularia bona, & redditus diligenter habeant. ubi ſedulo attendant, num pauperes, conformiter fundationi, ſuam accipiant ſuſtentationem, aut redditus alio modo inutiliter impendantur, aut commodo Magiſtratus, civiumque adhibeantur.

Decimotertio, Cum hactenus mos tulerit, ut omni-

mnianno, quando Clangifurti novus electus consul, tam ille, quam omnes inter annum suscepti cives, particulare juramentum, vel homagium præstent imperanti Domino, ac provinciæ Principi se submittendos agnoscant, quod cum aliquibus j. m. annis sit omissum, nostri Commissarii summo studio, ac serio provideant, ut denuo introductum nunquam imposterum intermittatur. *Cran Labaci. Juramentum consulis.*

Decimoquarto, Et quia percepimus, quod subordinati officiales in Carinthia, ante hac Magistratui inhibuerint, interdixerintque, ut à nobis vel à nostris Reformationis Commissariis, litteras vel mandata in rebus religionis ipsi magistratui transmissa non aperirent, sed occlusa ipsis subordinatis Officialibus transportarent; quod cum nostra voluntas nunquam extiterit, ideo mandamus nostris Commissariis, ut dictos subordinatos de facta antehac Magistratui Clangefurtensi inhibitione nostro nomine oretenus reprehendant, tale imposterum prohibentes sub comminatione severissimæ pœnæ: Clangefurtensibus vero significent, quod aperire litteras possunt ad nutum, tamen absque ulla oppositione obsecundare mandatis nostris debeant, sub comminatione ejusdem pœnæ. *Litera Magistratui trāsmissa.*

Decimoquinto, Præterea nostrorum Commissariorum munus erit, sciscitari, quales & quanti redditus, vel decimæ Parochiæ Labacensis sint alienati, quis hoc tempore possideat, & quando alienatio facta fuit, item quales, ratione istarum, lites inter Parochum & Magistratum Labacensem exortę sint, in quibus terminis reperiantur, & ultimo, quæ sit dispositio fundationis Parochiæ, & quo modo observetur. *Alienata bona Ecclesiastica.*

Decimosexto, Quoniā à Fide dignissimis habuimus, multis abhinc annis quendam VVelzerum fundationem decem millium florenorū, ad sustentandos *Welzerorum stipendium.*

tandos aliquos studiosos, reliquisse, eamque pecuniarum summam deinde existentes VVelzeros in suis manibus retinuisse, ac singulis annis ad provinciæ Cameram sexcentos florenos pro interesse solvere solitos esse, de quibus non studiosi, sed alii non nostræ Religionis Dominorum, & Provincialium famuli venatores, & ipsi stabuiarii pro eorum salario persolvebantur: immo de novo habuimus, præsentes VVelzeros istam *capitalem pecuniarum* summam consensu sectariorum subordinatorum, ad præfatam fundationem determinatam, ad se omnino traxisse, & decem millia florenos in longa moneta ad provinciæ cameram persolvisse, pro quibus ex provinciali Carinthiæ Cassa deinceps in bono semper valore sexcentos florenos singulis annis impendendos fore; quæ omnia non solum voluntati, ac intentioni fundatoris adversantur, sed etiam in longa moneta pro re capitali (præsertim cum stipendium in bona moneta institutum sit) magnum damnum patiatur, nec Catholici harum pecuniarum, sed nostræ Religionis adversarii participes existant.

Ideo jubemus, ut nostri Commissarii litteras fundatoris exquirant in originali, aut earundem fide dignissimam copiam, & cum omnibus circumstantiis, qualiter, quomodo, quare fuerint detractæ istæ pecuniæ una cum eorum voto, ad nostrum superioris Austriæ regimen transmittant.

Civium liberi ac pupilli hinc & inde trās mittendi.

Decimoseptimo, Nostri Commissarii statim mandent, ut à Magistratu Clangefurtensi omnium liberorum, seu pupillorum Catalogus, ubi sint, quid agant, qua vita vivant, exaretur, & si aliquos in sectariis locis viventes reperirent, subito revocatos ad Catholicos locos, scholasque transmittant. Similis ordinatio poterit etiam in aliis Carinthiæ urbibus institui, ubi non minus quoque, sive civis, sive

sive nobilis, sive ignobilis sectarium pro instruendis ipsorum liberis preceptorem in sua domo, vel alibi teneret, statim mandetur, ut expellatur.

Decimooctavo, Nostri Commissarii in urbibus percunctabuntur, an stipendia, vel aliquę fundationes ad sustentandos pauperes studiosos, & si repererint fide dignas de fundatorum litteris copias, accipiant, diligenterque considerent, an ad nutum exequantur, & si minimum defectum notarint, serio remedium adhibeant, præsertim videant, ut semper in Catholicos talia stipendia erogentur. *Stipendia in urbibus.*

Vltimo, nostris Commissariis dicimus, ut ab omnibus Parochis, singulis annis, annotationem illorum, qui legibus Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ, ad festum Paschatis non obediverunt, ac se Communione, & Confessione participes non fecerunt, exposcant, ac in similes inobedientes, quandoque hæretici de superioribus Ecclesiasticis non curarent, severe animadvertant. *Communiones. Confessiones.*

Et cum non omnia particularia, ac in ista Reformatione durante occurrentes casus, provideri queant, opusque ipsum, quid fieri debeat, in specie sit declaraturum, volumus omnia ad hunc finem fructuosa, & efficacia, nostrorum Commissariorum, ac Reformationis directorum, prudentissimo arbitrio, ac judicio, diligenti studio, cognito fervori, & sedulæ providentiæ commissa relinquere, sin vero contra spem nostram in uno, & altero aliquid occurret, ex quo rei amplificatio oriri possit, vel ratione qualitatis negotii ad nos tanquam provinciæ Principem pervenire necesse videretur, nostri Commissarii, cum omni circumstantia, annexaque sua diligenti, deliberataque opinione, absque mora transmittere festinabunt. *Generalis potestas ad Commissarios*

Cæterum licet clementissime non dubitandum quoq; teneamus, istud de novo inceptum, ac reassumptum,

ſumptum, ſalutiferæ Reformationis opūs, nihil rigoris, vel ſeveritatis neceſſe habiturum, ſed omnia tranquillo plane modo ſucceſſura, cum tamen dubitādum ſit, ne ratione diverſarum jurisdictionum, difficultates ſurrecturæ ſint, eaque de cauſa brachium ſęculare ordinarium in caſu neceſſitatis ſufficiens non erit, noſtriſque Commiſſariis debitam aſſiſtentiam præſtare non poterit: nos ad evitanda ſimilia, ac facilitandam hanc commiſſionem, ſingularia quædā generalia expediri curavimus, quarum poteſtate noſtri Commiſſarii in omnibus occurrentibus punctis plenariam habentes facultatem, abſque omni ſuperiorum ſcitu procedere, ſervatis tamen ſervandis, poſſint, ac valeant.

Vt vero noſtri Commiſſarii, totumque opus majorem habeat auctoritatem, in illorum arbitrio erit, pro rei nutu, & loci, ac perſonarum qualitate, hiſce generalibus (quas præſentes hic habent) poſcente neceſſitate, uti, vel omittere. noſtra ſemel pro ſemper clementiſſima voluntas, & omnino ſerium mandatum eſt, ut iſtud negotium bona cum deliberatione, & authoritate ſtatim, quantum poſſibile erit, incipiatur, & non ceſſanter, vel ſomnolenter cum illo procedatur.

De illis qui huic reformationi ſunt ſubjecti.

Huic demum ita conſtitutæ Reformationis Cōmiſſioni, omnes (exceptis ſenioribus principalibus, qui à noſtra Generali Religionis Reformatione, pro Provincialibus ſunt ſuſcepti, prout ſunt nobiles) cujuſcunque dignitatis, plenarie ſint ſubjecti, niſi forte unus, vel alter cum aliquo noſtro clementiſſimo mandato in contrarium ſe muniret.

Noſtri præterea Commiſſarii talibus Reformationi ſubjectis perſonis, conformiter factæ antehac ordinationi, certum terminum præſcribant, ante cujus lapſum, adhuc reperta ipſorum pertinacia,

emigra-

emigrationem provinciæ, solutionemque decimi nummi infallibiliter indicent, nec sibi ulla supplicatione, excusatione, minus muneribus, promissionibus, persuadere permittant, nec conniveant, nisi sincerissimum, absque ullo dolo, fervorem, ac voluntatem ad Catholicam Fidem monstrarent. in quo etiam diligentissime attendent. nos de cætero determinati sumus, quod si forte aliquis dilationē termini, aut gratiam sollicitare apud nos conaretur, nostrorum Commissariorum, ad securiorem nostram determinationem, votum audire: quod illi statim transmittent, nihil aliud nisi solius Dei omnipotentis gloriam, ac incrementum Catholicæ Religionis promovere curantes.

De antiquis Dominis, & provincialibus.

Et pro rei conclusione, cum, uti superius mādavimus, certis quibusdam de causis concluserimus, ut huic Reformationi seniores Domini, ac Provinciales non sint subjecti, sed cum illis, in hactenus usitata conniventia, ac tolerantia (absque certo tamen concesso privilegio) continuetur; volumus tamen, ut ista tolerantia si de die in diem hæreticorū more in abusum, & majorē licentiā traheretur; tollatur, & istius Reformationis processus cum istis Dominis, ac Provincialibus per nostros Commissarios instituatur. & ita quidem, ut neq; privatas, neque apertas in propriis domibus conciones, copulationes, sumptiones suorum æstimatorum Sacramentorum, comestiones carnium, ac in itinere, prohibitis jejuniorum diebus, hospites ad eas coquendas invitent, nec urgeant, cogātve. omnes insuper prohibitiones nobis, nostræq; Catholicæ, & avitæ Religioni cōtrarias, in nostris supra expeditis Generalibus fusius declaratas, observent. Qui vero inter nominatos Provinciales opinaretur suæ conscientiæ difficillimum futurum, suis superioribus hoc in negotio accommodandi; talis sciat, sibi,

uti

uti reliquis, concedentibus Imperii constitutionibus, ac pace Religionis, emigrationem è provinciis liberrime patre. Quapropter si imposterum in sæpe dicto nostro Principatu Carinthiæ ullus cujuscunque dignitatis, Nobilis, vel Provincialis, nostris legibus, bonique existimatis opinionibus, præsũptuose se opponeret, hinc & inde scandalizaret, debitamque obedientiam præstare nollet; talis jure merito nostra in hoc conniventia frui non poterit, sed contra illum, tanquam violatorem, & turbatorem quietis publicæ, constitutis pœnis, & emigratione è provincia procedatur. Quibus omnibus ita ordinatis, de nostris delegatis, ac constitutis Reformationis Commissariis, clementissime confidimus, illos in cunctis nostræ finali intentioni, Sanctæque Catholicæ, & Apostolicæ Religionis incremento servientibus, in minimo non defuturos: sed cognito ipsorum laudabili fervore, adhibitam, ac in isto negotio inceptam ferventem diligentiam continuaturos, poscente negotii gravitate, communi consilio, una cum Ordinariis, aliisque Catholicis, & Ecclesiasticis theologis officia mutuo habituros, & alterum alteri efficacem assistentiam præstituros. Cæterum si casus singulares multi momenti occurrerent, nostrisque Reformationis Commissariis difficillimum videretur, in tales se immiscere, ad illorum factam declarationem, nostram Cæsaream assistentiam, una cum bona rei instructione, ac ordinatione expectabunt, de quibus omnibus nos de uno, & altero, obsequentissimæ executionis felix initium, felicius medium, felicissimum finem, juxta fusam cum omni circumstantia relationem clementissime præstolabimur, in quo Omnipotenti Deo gratissimum exhibebunt opus, & nos in Cæsarea Majestate, ac gratia, qua bene inclinati sumus, agnoscemus. Datæ in nostra civitate

Neostadii 19. Augusti, an. 1625. In Cran. In monasterio Lingenfeldt, 15. Iunii, 1627. Nostrorũ regnorum, &c.

civitate Viennæ, vigesimo sexto Aprilis, à Christi nostri redemptoris Nativitate, millesimo sexcentesimo vigesimo quinto, Imperii Romani sexto, Hungarici septimo, & Bohemici octavo anno.

Domino Episcopo de Gurge tanquam ordinario In simili mutato stylo. Omnibus Archisacerdotibus & Ecclesiasticis superioribus in Carinthia. Horum sexaginta expediantur.

NOs Ferdinandus, &c. Omnibus, & singulis, nostris fidelibus subditis Provincialibus, vasallis, aliisque provinciæ inhabitatoribus, cunctisque Gubernatoribus, & Rectoribus, istarum nostrarum hæreditariarum, ac Principatuum, Styriæ, Carinthiæ, Cranæ ad quos nostrum Generale peruenerit mandatum, nostram Cæsaream gratiam, & omnia bona. Clementissime vobis significamus, longo admodum ab hinc tempore, & hactenus quasi quotidie relatum esse, juventutem ex nostris ipsis provinciis ad locos sectarios, externasq; universitatis cumulatim transmitti; cum tamen quotidiana doceamur experientia, juventutem in aliquibus sectariis locis, nec in litteris proficere, nec moribus aliud discere, quam quæ ad vitia serviunt, & ad pejora inuitant. Quare nos tamquam loci supremus Princeps talia indecentia fieri prohibere, illisque mederi omni ex parte determinavimus. Omnibus itaque potestate nostri Generalis mandati, tantum clementissime, quantum serio mandamus ac stricte volumus, ne in posterum, nec Provincialium, nec nobilium, seu ignobilium liberi, minus pupilli, ex provincia, ad alios hæreticorum locos, aut provincias, sive uniuersitate, absque singulari, & speciali nostro consensu, ullo modo transmittantur, verum pupillorum provisis Catholicis tutoribus serio injungatur, absque nostra clementissima licentia, & præscitu nullos ad alios hæreticorum locos prorsus ablegare, sed à nostris Vice-Gubernatoribus, hac de re edoctis, nostram clementissimam ordinationem, ulterioremque expectare resolutionem. quare si quis contra egerit,

nostro-

nostroque generali mandato se opposuerit; talis se non evasurum severam punitionem sciat. Ideo omnes, se disponere, cavere, suoque providere commodo procurent. Hoc volumus, jubemus, & stricte mandamus. Viennæ, vigesimo sexto Aprilis, anno 1625

Generale mãdatum ne durãte officio divino aliquid vendatur.

NOs Ferdinandus, &c. Omnibus, & singulis nostris urbibus, oppidis, & aliis nobis fidelibus subditis, nostrorum hæreditariorum Principatuum, cujusvis dignitatis, status, vel conditionis, nostram Cæsaream gratiam, & omnia bona. Vobis clementissime significamus, nos cum maximo nostro dolore audire, in nostris hæreditariis provinciis pessimum hunc abusum increbuisse, ut in civitatibus, & oppidis, Cæsareis privilegiis provisis, nundinæ statutis semper Dominicis diebus, ac festis instituantur, ac mane sub officio divino res expositæ vendantur, & iis plebem occurrentem de Ecclesia, ac auditione sacræ Missæ detineri, non minimam partem iu hospitiis potando, ludendo, saltando, tempus inutiliter transigendo. Quod cum minime sit tolerandum, mandamus vobis nostris Viceregentibus, quatenus curare velitis, ut in posterum Dominicis, ac festis diebus non solum Nundinæ, sed etiam omnes aliæ actiones divinum officium impedientes, contrariantes, vel alio modo scandalum præbentes, ante finem Divini officii prorsus cohibeantur, interdicanturque, contra facientes, nostrumque generale mandatum temerarie transgredientes, in corpore, vel bonis, secundum qualitatem personæ, vel delicti, puniantur. Quod si vero nostri subordinati Viceregentes in hoc conniverint, suumque non administraverint officium, non statim ut sciverimus, æquali pœna contra illos certissime procedi ordinabimus, prout

modo

modo clementissime, ac stricte jubemus & mandamus. Datum Viennę, 26. Aprilis, anno 1625.

NOs Ferdinandus, &c. Omnibus N.N. Nostris subditis sub nostris Principatibus, & provinciis jura patronatus, & beneficia habentibus, cujuscunque dignitatis, status, conditionis, ad quos hoc generale Mandatum pervenerit, nemine excepto, nostram gratiam & omnia bona. Quamvis nos sciamus anno 1574. & postea 1598, & 1599, nostrum venerandum patrem Archiducem Carolum felicissimæ memoriæ, publica generalia ratione concedendarum vacantium de jurepatronatus Parochiarum, & beneficiorum imprimi, illaque observari mandasse, ejusque tenoris fuisse, ut quoties Parochus, aut animarum curam habens, in alterius Domini, aut Provincialis, Ecclesiastici, seu secularis dominio, vel jurisdictione moreretur, loci Dominus nec bona mortui relicta invadere, nec parum, aut multum demere, suæque ditionis facere deberet, sed defuncto Parocho, vicario, aut quolibet altero beneficiato, inventarium instituere, beneque id conservare teneretur, isto modo, ut omnibus, & singulis ad ea justas, & æquivalentes causas habentibus usque ad illorum plenariam contentationem, integra, & intacta manerent, quibus solutis demum veri hæredes, si forent, aut alii per testamentum nominati suas dividere, & accipere partes jus haberent: insuper talium Parochiarum, ac beneficiorum domini, vel patroni, recognita Parochi morte, intra duos menses, alium aptum, & idoneum Parochum nominarent, repertumque ac provisum loci Ordinario ad confirmandum, ac instituendum præsentarent, ac denominarent: interea vero vacantium beneficiorum bona, subditos, redditus bonaque mobilia ad ipsorum quasi propria, & de jure pertinentia manus trahe-

Mandatū Generale Præfectuтas concernens

150. Exemplaria.

re, sibique vindicare prorsus intermitterent.

Tamen quia certiores facti sumus, ob decursum longi temporis has bonas ordinationes, ac leges oblitas in abusum venisse, immo multipliciter violatas, ac parum fuisse observatas, ad summum Ecclesiarum Parochiarum, ac beneficiorum damnum; ideo nos incumbente officio, nostroque ex debito bene facturos existimamus, si ad avertendos indecentes, & erga Divinam omnipotentiam non defendendos abusus, novas ordinationes, antiquis haud dissimiles expediri, & ad cunctorum notitiam, melioremque observantiam imprimi curaremus: quare omnibus stricte mandamus, ut in futurum nullus in ecclesias, beneficia, Parochias, quarum juspatronatus sive ex hęreditate, aut emptione cum universitate bonorum, aut aliis concessis modis, ac bono titulo acquisivit, defuncto Parocho, animarum curatore, aut Beneficiato, ejusdem relicta mobilia & immobilia, aut redditus occupet, nec ab aliis occupari mandet: sed succedente vacatione beneficii, loci Dominus patronus subito cum præscitu, subsidio, ac præsentia ordinarii, vel ejus Vicarii, sub cujus diœcesi beneficium erit, inventarium instituat, inventata, seu pauca, sive multa, secure servari mandet, videatque ut defuncti Parochi familia quamprimum debite & absque ulla querela soluta dimittatur. Dimissa familia, usque ad ulterius Parochi adventum, omnes non necessarii sumptus caveantur, bonaque defuncti relicta intacta prorsus relinquantur, nisi adforent, qui justas ad ea petenda causas haberent.

Quia etiam nobis relatum fuit, aliquos Præfectos suis coemptis, vel ex hæreditate obtentis Præfecturis nimium abuti, ita, ut sibi ipsis jura patro-

natus,

natus, bona ecclesiastica, imo Parochias, & beneficia approprient, suo placito disponant, insuper rationes ecclesiarum suo arbitrio, absque scitu loci Ordinarii, aut ejusdem potestate fungentis, suscipiant, residuum ad suas manus accipientes, suis subditis pro nimio censu mutuum concedant, & è contra quando aliquid ob summam necessitatem in ecclesiarum ornatus, fenestras, altaria expendendum foret, se excusando differant, aut omnino negligant, vel saltem suo placito id facere, ac mandare non erubescant: Ideo cum hæc, & illa ornandis, decorandisque ecclesiis obstantia, administrationem sacramentorum impedientia, ipsisque ecclesiis ac beneficiis damnum inferentia tollenda interdicendaque judicemus; volumus, ut nullus superior, vel Præfectus plus sibi attribuat, quam quod de jure bona conscientia sibi attribuendum sciat, & cognoscat, etiam nos ipsos tamquam supremum Præfectum in locis, & finibus, in quantum jus nostrum se extendit, non aliter facturos esse compertum habeat.

Si etiam Parochia, aut beneficium ob mortem Parochi, aut Beneficiati, vacaret: Dominus, ad quem juspatronatus de jure spectat, intra constitutum de Ecclesiastico jure tempus, loci Ordinario alium denominans præsentet; nisi serio cavebit, ne munera, aut corruptiones admittat, aut crimine Simoniæ conscientiam suam oneret. Si vero talis præsentatio ad constitutum tempus non fiet, nostrumque mandatum transgredietur, jurispatronatus dominus á suo cadet jure, quod devolvetur ad loci Ordinarium; ita ut impositio Parochi, una cum confirmatione, ac institutione in suo erit arbitrio. Quare omnes ecclesiasticos Ordinarios, qui in hujusmodi beneficiis jus confirmandi habent, admonemus, ac petimus, ut ad nostri mandati ob-

ſervationem diligentiſſime attendant, & ſi apud quoſdam nullam apparere obſequentiam notarint, nobis abſque ulla perſonarum æſtimatione mature inſinuent, quia ulterius ſeverum remedium adhibebimus. Cæterum renovatione horum mandatorum antiqua in reliquis ſuis punctis huc non pertinentibus, maneant incorrecta, ac valida, quorum omnium de ſingulis futura ſatisfactionem, noſtræque clementiſſimæ intentionis ſperamus executionem.

Generale Contra alienationes Ecclesiasticorum bonorum 1650. Exemplaria.

NOs Ferdinandus, &c. Omnibus, & ſingulis noſtris Viceregentibus, ſubditis fidelibus, cujuſcunque dignitatis, aut conditionis, in cunctis noſtris hæreditariis provinciis, ad quos hoc noſtrum pervenerit mandatum, noſtram gratiam, & omnia bona. Vobis in memoriam reducendum, quam ſumme neceſſarium judicamus, quod etſi noſter Venerandus Dominus, & proavus, Cæſar Ferdinandus Primus, ſuo ſub Imperio, diverſis vicibus, & peculiariter anno 1563. ſicut etiam noſter Venerabilis Pater Archidux Carolus amborum feliciſſimæ memoriæ, 1574. anno ſeria generalia publicari curarint, prohibendo quam maxime, ne ulla Eccleſiaſtica bona: abſque peculiari habito conſenſu, alienari, aut alio quovis modo tranſmutari deberent, & nos credidimus, cunctos nobis dilectos Provinciales, Dominos, & ſubditos talibus conſtitutionibus, ac mandatis debito modo debitam præſtitiſſe obedientiam: tamen qui percepimus contra noſtra generalia, multa ad eccleſias monaſteria, pertinentes ſubditos, & bona immobilia ad aliorum perveniſſe manus: & cum nos noſtro incumbente officio, tanquam eccleſiarum, ac monaſteriorum ſupremum defenſorem, obligatos agnoſcamus, omnes hac in re illicitos exercitatos actus plane interdicere, ac dicta monaſteria, & eccleſias

da

ad ſuum jus,& ſtatum reſtituere: Ideo pro aliorum meliori notitia, & pro ſingulari neceſſitate, antiquas leges, & ſtatuta renovanda, ac fuſioribus iſto tempore occurrentibus caſibus amplificare exiſtimavimus quare clementiſſime, & pro primo volumus, ut omnes in noſtris hæreditariis provinciis Epiſcopi, Prælati, Abbates, Abbatiſſæ, Præpoſiti, Priores, Prioriſſæ, Decani, Conventus, Capitula, Parochi, Beneficiati, ſive ſint regulares, ſive ſeculares, de ſuis diœceſibus, Monaſteriis, Prælaturis, aut aliis bonis Eccleſiaſticis nulla immobilia bona, ſubditos, redditus, alienent, minus duplicibus cenſibus aggravent, aut longius tempus, quam jura Eccleſiaſtica concedunt, poſſidenda aliis committant, niſi fieret cum uniuscujuſque ſupremi Eccleſiaſtici ſuperioris, etiam noſtro tamquam provinciæ Principis, expreſſo præſcitu, & conſenſu, etiam requiſitis, ac ſtatutis in ſacris Canonibus præſcriptis. Cæterum ſi aliqui ob Eccleſiaſtica bona contractus per ullum (quisquis eſſet) inſtituerentur, tales hic invalidos declaramus, ac edicimus iſto ultro annexo mandato, in nullo judicio, ſeu jure, nec petitorie, nec poſſeſſorie procedi, vel judicari, aut cognoſci poſſe, & bona illa contra jus vendita, vel dicto modo alienata quamprimum abſque ullo judiciali proceſſu ſuæ Prælaturæ, eccleſiæ, monaſterio, Parochiæ, vel beneficio cum omnibus appertinentiis ex omni cauſa reſtitui debere, & impoſterum intacta relinqui: venditori vero incumbere acceptas fore ob mutuata bona pecunias iterum reddere, & abſque ullo Eccleſiæ, vel loci damno reſtituere.

Et quia contra dicta generalia plura Eccleſiaſtica bona ſunt alienata, atque in alias manus venerunt; omnibus præſentibus, & futuris Prælatis, Præſidentibus, Parochis, ac Beneficiatis, virtute, ac *Monaſterii, 19. Auguſti, 1625.*

 poteſtate

Monasterii, Lillingfeldt, 15. Iunii, 1627.

Decretum S. C. M. ut in Archiducatu Austriæ supra Onasum omnes ex statibus Dominorum, & equitum Augustanæ confessioni addicti intra tres menses, vel ad conversionem ad veram fidem, vel ad emigrationem à provincia se disponant venditis bonis vel

potestate istius novi mandati, talia abalienata bona Ecclesiastica, de inhabitatoribus possessoribusque absque censu persolvendo repetere, & illis tradere, ac reddere nobis præservamus, ipsis suisq; successoribus serio mandantes, ut ad tales prohibitas alienationes diligenter intendant, & de successa alienatione cognitionem, & recuperationem amice vel per jus sollicitent apud nostræ Cameræ Consilium.

Omnibus igitur, & singulis præfatis nostris fidelibus subditis clementissime mandamus, ut istam hujus mandati renovationem firmiter observent, nec contrarium agant, nec ab aliis sibi subjectis contra agere mandent. in quo exequemini nostram clementissimam & simul severam voluntatem Datum in nostra civitate Viennæ, 26. Aprilis, Anno 1625.

SVA Sacra Cæsarea, etiam Hungariæ, & Bohemiæ Regia Majestas, Dominus Ferdinandus Secundus, Archidux Austriæ, &c. Noster Imperator clementissimus, Rex, Dominus hæreditarius, & loci Princeps, &c Omnibus, & singulis Prælatis, Dominis, Equitibus, & civitatibus quatuor statuum omnia optando bona, suam Cæsaream adjungit gratiam.

Reverendi in Christo, Illustres Domini, Domini Nobiles, strenui Domini Magnifici, prudentes.

Sua Cæsarea Majestas pro paterna, & plane Ducali cura, & alte perpensa intentione, qua conservationem, & prosperitatem suorum hæreditariorum regnorum, provinciarum, subditorumque quammaxime desiderat, & extremis viribus promovere conatur, ante oculos habens miserabilem & prorsus devastatum tam bellis, quam aliis variis modis sui Archiducatus Austriæ supra Onasum statum, in quem incidit sub moderna hominum

adhuc

adhuc memoria, diversis vicibus hostium externorum vi,) quod ferendum adhuc fuisset, nisi perniciosæ seditiones, totique provinciæ obnoxiæ rebelliones moventibus ipsis, & ultra urgentibus inhabitatoribus sese associassent, per quos etiam tumultus, non solum loci Principi debitus respectus, & obedientia, contra jura divina, & humana, & leges sublata, sed etiam fideles, & obsequentes status, ac inhabitatores, absque ulla habita causa, ad injustas & non ferendas contributiones coacti, suis privati, & spoliati bonis, incendiis, devastationibus ad extremum redacti sunt imo suæ Majestati fideles Electores, & Principes, ad gravissimas bellorum expensas inducti, venerabilis patria in tale nunquam recompensandum, ac restaurandum damnum præcipitata est, ut extra ulteriorem providentiam, aliud nihil, quam totalis hujus ruina, interitus, devastatio, ac omnium rerum extrema desolatio, oculis videnda, ac ore pronuncianda attestandaque se objiciat. *tutoribus Catholicis relictis.*

Consideravit proinde (Deo tam pro bono, quam pro malo statu omnium provinciarum rationem redditura) tantarum exortarum rebellionum, solam, & unicam extitisse causam, disparitatem Religionum, uti ipsa præterita exempla, imo ipsorum auctorum confessiones manifeste satis approbarunt, ex ista enim disparitate tanquam ex quadam origine, omnes diffidentiæ, seditiones, ac reliquæ rebelliones, provenerunt, & confluxerunt, ita ut extra unicam uniformitatem Religionis, nulla vera, pacifica, & constans animorum sinceritas, & sincera fides inter status, & inhabitatores unquam erit speranda, minus promittenda.

Idcirco, ut inposterum iste tam fertilis Austriæ Archiducatus una cum incolis in vera & constanti pace, ac bona fide permaneat, & econtra pernicio-

læ diffidentiæ funditus evulsæ posthac præcaveri possint; Sua Majestas, quatenus Dominus hæreditarius, clementissime eo se determinat, & jubet, ut illi, ex ambobus dominorum, & Equitum statibus Augustanæ confessioni addictis, sive sint intra, vel extra provinciæ partes, spatio trium mensium, aut ad Catholicam Religionem, aut ad provinciæ emigrationem se disponant, suaque domicilia alibi ponere prospiciant.

Et quia suæ Sacræ Cæsareæ Majestati nihil carius, optatiusque accidere posset, nisi tam antiqua nobilissima Provincialium stemmata, quorum majores sub pacifico Austriæ regimine, & protectione, in unitate Religionis tot annis vixerunt, in provincia conservare, cum illis davastatum, destructum fere Austriæ Archiducatum erigere, & sub paterna tutela, unanimique religionis conformitate conservare; ideo omnes ex ambobus statibus, Augustanæ confessioni adscriptis clementissime vult admonitos, ut rem serio perpendant, omnem humanum respectum seponant, ne ob assumptam malam fidei opinionem tam æterna, quam temporalia amittendo, sero nimis postea sapiant.

Quod si vero, contra spem, aliqui se non accommodaverint, sed potius emigrare cogitaverint, talibus Sua Majestas (ut omnibus pateat illam non amore pecuniarum, sed solo amore conservandæ unionis in Austriæ Archiducatu, reformationem Religionis instituere) omnem persolvendum censum ex sola Cæsarea gratia donat, atque etiam clementissime concedit, ut illi provinciales, qui bona in inferiori Austria possident, ibidem omni cum respectu erga superiores, absque ullo tamen ipsorum exercitio, habitare possint; ita etiam, ne ullus juste conqueri queat: Sua Majestas emigraturis, ad vendenda bona, tempus, hac tamen conditione, clemen-

clementissime concedit, ut talia bona Catholicis tutoribus comendata, ab iisdem administrentur.

Hæc juxta traditas credentiales Sua Cæsarea Majestas statibus denuncianda clementissime nobis commisit, ea clementissima spe, & confidentia, omnes Augustanæ confessioni adscriptos, ex ambobus statibus talem deliberationem capturos, ad summam Suæ Maiestatis consolationem, ipsorumque tam temporalem, quam æternam, qualem sua Majestas unice, & ex corde desiderat, & intendit, prosperitatem. De cætero Sua Majestas ambobus statibus bene manet affecta. Nos vero ad exhibenda obsequia illos adhortamur.

d

FERDINANDVS SECVNDVS

INstructio, & mandatum, quid Reverend. etiam illustres nobis dilecti fideles, Antonius Abbas in Cremsmunster Sacrosanctæ Theologiæ Doctor, noster à secretis Consiliarius, &c. & Georgius Teuffel Baro in Gunderstorff, noster Camerarius, vel urbis Viceprafectus, &c. Nostro nomine provincialibus. Dominorum, & Equitum Status, Augustanæ confessionis, in nostro Archiducatu Austriæ supra Onasum oretenus intimare, & declarare debeant.

Instructio pro Reformatione in Archiducatu Austria supra Onasũ.

Cum hactenus manifesta experientia nimium probaverit, multas & magnas in præfato nostro Archiducatu Austriæ supra Onasum, diversis vicibus toti provinciæ perniciosissimas seditiones, ac rebelliones fuisse auditas, per quas nobis, tanquam vero Domino hæreditario, & loci Principi debita obedientia, per fas, & nefas ablata, nostra Ducalis, & summa jurisdictio corrupta, status fideles, & obsequentes inhabitatores ad gravissimas, & minime durabiles contributiones coacti, à rebellibus, suis privati, & spoliati bonis; sicut etiam

non minus noſtri Electores, & Principes per ſimiles tumultus, in maximos ſumptus, & belli expenſas inducti, totaque provincia in tantam rerum ruinam, lamentantibus, & gementibus ſubditis, præcipitata fuit. Quorum omnium, prout notavimus, non minima cauſa fuit differentia, & diſparitas Religionis in provincia, ex qua juxta ſupra narrata gravamina, magnæ, & pernicioſæ diffidentiæ ſunt exortæ, quare ut in poſterum hujuſmodi rebelliones, & controverſiæ caveantur, &, verſa vice, vera, & pacifica unio, etiam ſincera invicem fides replantetur, & noſter Archiducatus, una cum ipſius incolis, in conſtanti pace permanere, ac perſeverare poſſit: nobis ex ſola paterna, & clementiſſima intentione, qua ſemper noſtris à Deo nobis commiſſis ſubditis favemus, optimum factu viſum fuit, in præfatis Auguſtanæ Confeſſionis adſcriptis ſtatibus, in Archiducatu Auſtriæ ſupra Onaſum, graviſſimis urgentibus motivis, Reformationis religionis opus quamprimum incepere, & promovere.

Ideo cum iſtud opus totam concernat provinciam, & commodiſſime ſupra Onaſum tractandum, Abbas à ſecretis Conſiliarius, & Vicepræfectus urbis, noſtri ad hoc deputati Commiſſarii, abſque temporis dilatione Lyncium proficiſcantur, omnes ſectarios provinciales ad certum determinatum diem per litteras in domo provinciali citent, præſentibus bona forma, & blando ſermone noſtram clementiſſimam intentionem, & deliberationem oretenus inſinuent, juxta quoque notificando, ut ſub dato factæ intimationis inter ſex menſes, Catholicæ Romanæ ſolum ſalutari Religioni, uti optamus, & ad eam omnes una clementiſſime admonitos volumus, præſertim antiquiores, ſub noſtra protectione conſervare tantum paterne, quantum

tum clementissime optaremus; certo, & infallibiliter se concordent, vel si contra spem nostram id facere recusarent, è provincia elapso termino emigrent, venditis omnibus bonis, absque ullo censu, ex mera gratia donato, alibi domicilia sua figere quærant, & solis illis provincialibus, in Austriæ Archiducatum infra Onasum migrantibus, inibi habitare, (absque ullo tamen exercitio sectario) concedendum erit, qui bona provincialia ibi possident; aliis vero omnibus nulla inibi bona habentibus, licet sint provinciales, nullum prorsus domicilium permittendum mandamus, ut autem sua bona supra Onasum commode vendere valeant, illis assignamus annum, & diem pro termino: hac tamen conditione, ut jam statim bona Catholicis hominibus provisa, ab iisdem administrent, prout in uno, & altero, ad exequendam nostram clementissimam voluntatem, uterque status obsequentem se monstrabit, nostrique Commissarii executa commissione ad nos absque mora, uniuscujusque provincialis, aut ad emigrationem, aut ad conversionem inclinatum animum relaturi, conferant. quibus de cætero omni tam Cæsarea, quam Regia gratia innixe favemus. Datum in nostra civitate Viennæ, 29. Martii, anno 1627. nostrorum regnorum, Romani octavo, Hungarici nono, Bohemici decimo.

Generale mandatū in Cranā, Stiriā, Carinthiam, pupillos, excursiones, & pupillorum tutores cōcernens.

NOs Ferdinandus, &c. Cunctis, & singulis nostris fidelibus subditis provincialibus, vasallis, aliisque provinciæ inhabitatoribus, sicut universaliter omnibus quoque superioribus interioris Austriæ hæreditariorum Principatuum, & provinciarum Stiriæ, & Carinthiæ, & Cranæ, ad quos hoc nostrum pervenerit mandatum, nostram Cæsaream gratiam, omniaque optando bona, clementissime vobis denunciamus, nobis maximo cum nostro

dolore, & displicentia satis certo relatum esse, quod aliqui, licet sub dato vigesimo sexto Aprilis, anni millesimi sexcentesimi vigesimi quinti, hac ipsa de causa edita, & ad universalem cunctorum notitiam, generalia mandata publicata, ac promulgata fuerint, nihilominus contra facere, suosque liberos, sicut & ipsorum fidei commissos pupillos ex istis nostris interioris Austriæ hæreditariis Principatibus, ac provinciis, uti antehac exercitatum, ad externas non nostræ religionis universitates, atque provincias transmittere audent, quibus tamen in locis nihil, nisi sectaria dogmata, totique patriæ periculosissima; atque ad damnosos excessus incitantia facta discunt, atque inbibunt. Pariter quoque accepimus, & ipsi advertimus, ex istis hactenus actis excursionibus ad alias confines sectarias terras, pro Baptismo infantum, copulatione desponsatarum personarum, tam nobilium, quam ipsorum provincialium, aliisque sectariis exercitiis de die in diem in pejus ire, nostrisque in mandatis nullam prorsus obsequentiam apparere: quinimo tam per hæc, quam per prædictas transmissiones pupillorum, salutiferam ad nostram solum salutarem sanctam Catholicam, & Apostolicam religionem, conversionem notabiliter impediri, & econtra nostros subditos in fidei, aliisque rebus, ad ipsorum animarum perditionem quotidie seduci, tam in rebus Ecclesiasticis, quam secularibus, prout quotidiana hactenus, proh dolor, experientia in nostris hæreditariis regnis, ac provinciis satis manifeste docuit, ostenditque istas perversissimas rebelliones, & alia nostris provinciis summa, & gravissima inferre damna.

Nos ex clementissima, & plane paterna cura, & amore erga nostros subditos universaliter, non minus pro Ducali officio, & à Divina clementia accepto

cepto magistratus munere, hujusmodi perversas, ac toti patriæ periculosas actiones, opera, & exercitia avertere, & è contra illud, quod ad animarum salutem, & ad omnium provinciarum meliorem constantioremque pacem, ac unionem profuturum inserere, sufficientem causam habemus. Quare in hunc finem, non solum antedictum mandatum volumus renovari, sed etiam insuper ultra expresse addere, ac statuere tantum clementissime quantum severe, ne in posterum, nec Provincialium, neque aliorum nobilium liberi, & pupilli, & innocens juventus ex nostris interioris Austriç hçreditariis Principatibus, atque provinciis, ad sectarias externas non nostræ religionis provincias, vel universitates sine nostro præscitu, & speciali consensu transmittantur, verum liberi, pupilli, ac juventus, quantum possibile, à Catholicis tutoribus provisi, tales habeant, qui sine nostro, vel nostrorum Viceregentum, habito speciali consensu, nullum pupillum in externas regiones mittant, sed vel nos, aut nostros Viceregentes debito modo antea certiores faciant, nostramque ulteriorem determinationem, & ordinationem habeant expectandam, ad hoc constituimus, ponimus, ac ordinamus similiter clementissime, & stricte, ut omnes, & singuli Provinciales, universaliter omnes nostri fideles subditi, & provinciarum inhabitatores in nostris interioris Austriæ terris hæreditariis utriusq; sexus, juvenes, & senes, Comites, domini, Equites, vel inferioris status, magnæ, sive parvæ dignitatis officii, quomodocunque tandem nominari, sive nuncupari poterint, nemine prorsus excepto, omnibus imposterum infantum baptismis, desponsationibus, copulationibus, aliisque exercitiis sectariis in locis prorsus abstineant, nec sectarios prædicantes ad Catholicos locos eos ad ea perfi-

ciendum conſcribant, vel venire faciant, & ſic omnia Eccleſiaſtica exercitia in nullo alio, niſi Catholico loco, & Eccleſiis adminiſtrentur, & perficiantur Præſertim tamen, quod attinet ad infantum baptiſmum, deſponſatarum perſonarum copulationes unuſquiſque in ſua convenienti Parochia, cui eſt adſcriptus, vel cum licentia Parochi, vel aliorum Eccleſiaſticorum Superiorum licentia illorumque conſenſu, in aliis Catholicis locis, per Catholicos Parochus, vel Sacerdotes more *Eccleſiæ* Catholico exequi curabit.

Si quis contra aget, noſtroque generali mandato non obſecundabit, talis noſtræ majeſtatis læſionem, quam nobis pro conſtitutione perſonæ, & delicti circumſtantia præſervatam tenemus, ſe incidiſſe ſciat, quatenus contra talem ſubito ipſa cum effectuali demonſtratione, ac ſevero impetu, ita procedemus, ut alii majus certo exemplum habere, atque accipere, ſibique cavere queant.

Hinc mandamus Illuſtriſſimo, & dilecto fideli Ioanni Vldarico, Duci in Cromavv, & Principi in Egeberg noſtro Conſiliario à ſecretis, Camerario, & tamquam plenipotentiario noſtrorum interioris Auſtriæ Principatuum, & provinciarum, uti in ejuſdem abſentia, noſtris Grecii relictis Conſiliariis à ſecretis, ſimili modo interioris Auſtriæ noſtro regimini, & omnibus aliis noſtris Officialibus, ut hujus noſtri generalis mandati obſervantiam omni ſerio ſtudio, & fervore urgeant, & utrum eidem omnibus in partibus obtemperatum erit, diligenter attendant, & ſi unus, vel alter, nobilis, ſive ignobilis, ſummi, vel infimi ſtatus id negliget, tales inobedientes, & reluctantes perſonas ſtatim abſque ullo habito reſpectu, in effectu ſevere puniant, ut quid faciendum omnes noverint, & ſibi ante propria damna præcavere poſſint, & ſic in hoc

exeque-

exequetur nostra clementissima voluntas, & finalis determinatio. Datum in nostra civitate Viennæ, ultimo Aprilis, anno millesimo sexcentesimo vigesimo septimo, Nostrorum Regnorum, Romani nono, Hungarici decimo, Bohemici undecimo.

NOs Ferdinandus Secundus, &c. Declaramus omnibus, & singulis in nostris Austriæ interioris hæreditariis Principatibus, & provinciis degentibus secularibus provincialibus, aliisque incolis, cujusvis dignitatis status, vel conditionis: Clementissime nobis relatum esse, qualiter subditi à suis superioribus ea de causa particulariter à Divinis officiis removentur, quia ipsi superiores provinciales Dominicis, ac festis diebus venationes, piscationes aliasque recreationes instituere solent: & licet sæpius à prandio primum agitentur, tamen subditi eo die ecclesias, vel conciones visitare non possunt, cum ut plurimum longe à locis, in quibus similia sunt exercenda, distent; eaque de causa mane ante diem viam arripere debeant, ut locum destinatum attingere, pœnamque evitare queant. Secundo, pariter aliquos Barones, & provinciales, Dominicis, & festis diebus varias actiones incipere, quibus subditi, ad hujusmodi citati, necessaria dina officia relinquere, atque negligere cogantur. Tertio, Dominicis, ac festis diebus subditos ad transportanda hinc & inde bona mandari, & ablegari. Quare cum necessitas ad promovendam Catholicam religionem exposcat, talibus mederi; considerantes nos ista omnia, non solum Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ statutis, & legibus adversari; verum etiam cæteris Catholicæ religioni adscriptis maximum scandalum inde provenire; pro his evitandis ad universalem notitiam per publica mandata sub gravi pœna prorsus prohibere voluimus, ideo mandamus, ne Dominicis, ac festis diebus

Mandatū generale ob non impediēdos de Divino officio subditos.

diebus aliquid ſimile impoſterum, quod ſubditos de eorum devotione, & Eccleſia detinere valeat, à ſupradictis Baronibus, & provincialibus mandetur, ſed iiſdem diebus in futurum viſitando Eccleſias, audire Miſſas, & ſimilia colere permittantur. Quare omnibus mandamus, ut, ad majorem Dei gloriam quotidie magis promovendam, omnes huic noſtro decreto parere ſine aliqua repugnantia conentur, & vos ſuperioris, vel inferioris ſtatus diligenter attendere velitis, ut contra illos cum debita pœna ſecundum unicujuſque delictum procedere valeamus. Iſta eſt noſtra clementiſſima voluntas. Datum in noſtra civitate Viennenſi, 10. Iulii, anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſeptimo, &c. Noſtrorum regnorum, Romani octavo, Hungarici nono, & Bohemici decimo.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Mandatũ contra prædicantes, & illorum fautores in Archiducatu Auſtriæ infra Onaſum.

SAtis clarum, & manifeſtum eſt, ſectarios illos prædicantes, qui ſe in noſtro Auſtriæ Archiducatu, infra Onaſum Auguſtanæ confeſſioni addictos nuncupant, ſub ſpecie, & prætextu Auguſtanæ confeſſionis exercitii, (quod à nobis, duobus ſuperioribus politicis ſtatibus Auguſtanæ confeſſionis tempore rebellionis, & fervente bello, ad illorum humillimam, & ferventiſſimam ſollicitationem conceſſum fuit) in ſuis concionibus, adhortionibus, etiam cæremoniis, damnoſum Calvini dogma adeo ſpargere, ſibique de populo in communi tantum concurſum ciere; ut illi, qui ingenue ſe Calvinos profitentur, libentiſſime ad illorum prædicantium conciones vadant, aperte abſque horrore auſcultent, ipſorum putativa ſacramenta, vel quaſi, ab illis ſumant, ſeque illis maxime contentos declarent, per quæ ſubditi, ex tantis fidei controverſiis, quas ſectarii prædicantes ſub prætextu

textu Auguſtanæ confeſſionis introducunt, adhuc in majores errores allecti, ipſam Divinam Majeſtatem, ac ſuos ſuperiores, atque præpoſitos Magiſtratus negent, perjurent, atque in perpetuam ſuæ animæ perditionem ducti pereant; prout ipſi ſupranominati prædicantes in præfatis ſuis concionibus, adhortationibus, ſcriptis, & aperte in typis editis libris, & tractatibus contra noſtram ſolum ſalutarem Catholicam religionem, & nos ipſos, alioſque tam Eccleſiaſticos, quam ſeculares, ſummi, & inferioris ſtatus, audaciſſime, nullo prorſus habito reſpectu, peſſimis calumniis, pejoribus adhuc illuſionibus utentes, noſtros à Deo ſubjectos, & commiſſos ſubditos, ad nullam noſtris mandatis, & legibus obedientiam obligatos eſſe adhortantur, pernicioſisque toti patriæ confœderationibus, prohibitis conventiculis, malis correſponſionibus, & rebellionibus, cauſam præbentes, illas ipſas pro illorum poſſe urgeant, & promoveant, inſuper tam aperte, quam occulte, omni hoſtili vi, nobis exitium minantur, ſuos fidei aſſeclas, ad invocandum à noſtris hoſtibus auxilium, impellant, nobis debitam obedientiam, & reſpectum demere conantur; idololatriam nos exercere, & idololatras nuncupare abſque ullo terrore etiam publice non erubeſcunt, ſubditos illorum Parochiis non adſcriptos, tam in urbibus, quam ruri, nulla prorſus habita licentia, ſed contra noſtram, noſtrorumque anteceſſorum expreſſiſſimam prohibitionem, & ad Ordinariorum maximum gravamen, & præjudicium, ad ipſorum exercitia alliciunt, invitant, ipſoſque nullum ſacramentum facere poſſe, nec velle, continuo clamitant, concionantur, publiceque orant, vulgum adhortantes, ut Sua Divina Majeſtas noſtris hoſtibus victoriam impertiri velit, imagines SS. Petri, & Pauli per ipſorum ludi-

magiſtrum

magistrum comburere fecerunt; denique de Augustana confessione nihil aliud observant, quam quod ipsorum vagabundo spiritui placet, & acceptabile existit, maximas animorum pertinacias contra nos tamquam Dominum, & Ducalem Principem causantes, Catholicosque omnibus in locis pessime, & injuriose persequentes.

Quare nos clementissima & paterna providentia, præsertim pro Ducali nostro officio, & accepto à Deo Magistratus munere, nostrum à Deo nobis commissum hæreditarium Austriæ Archiducatum in tranquilla unione, vera, & sincera confidentia servare clementissime cupientes, ex supra narratis, & aliis de causis, clementissime decrevimus, ut omnibus, & singulis in nostro Austriæ Archiducatu, infra Onasum degentibus sectariis prædicantibus, illisque addictis ludimagistris, à dato hujus nostri publici mandati, ne in arcibus, oppidis, pagis, villis, molendinis, aliisve in locis ubicunque consitis, sua putativa sacramenta administrent, juventutem instruant, vel alia suæ sectæ exercitia faciant, quamprimum serio sub severissima pœna interdicatur, prohibeaturque: pariterque ut supradicti omnes prædicantes à dicto dato nostri Generalis mandati usque ad 24. Septembris ex memorato nostro Archiducatu infallibiliter sub severissimis pœnis arbitrio nostro infligendis discedere debeant, & ubicunque illis placuerit (exceptis omnibus nostris regnis, & hæreditariis provinciis,) domicilia sua figere imposterum. & ideo, ut securi emigrare valeant, ex singulari clementissima, & Ducali justa gratia concessum volumus, ut illis sectariis prædicantibus, & ludimagistris, qui in partibus sylvæ Viennensis inferioribus degunt à N. Magistratu & judice nostræ civitatis Neostadii, qui in superioribus sylvæ Viennensis partibus, à Magi-

stratu

ſtratu,& judice noſtræ civitatis S. Poldten,aliis vero, qui in inferioribus montis Mainhartenſis partibus à civitate noſtra Cornenburgo, & qui in partibus Mainhartenſis montis, à Senatu noſtrarum civitatum Krembs, & Stain legitimæ litteræ noſtro nomine dentur, & conſignentur, prout jam omnibus dictis Magiſtratibus mandavimus. Quare omnibus, & ſingulis noſtris provincialibus, & unicuique in ſpecie, apud quos hactenus hujuſmodi prædicantes ſe continent, tantum ſerio, quantum clementiſſime, ſtricte jubemus, ut ipſi, vel quilibet alius tam maſculini, vel fœminini ſexus ſub noſtra gratiæ amiſſione, & ſeveriſſimis pœnis præfatis prædicantibus nullum prorſus exercitium ſuæ ſectæ exercere, & adminiſtrare concedant, nec ultra conſtitutum tempus, ſive aperte, ſive occulte, nec unica quidem nocte manere conſentiant. quod ſi aliquis deprehendetur, qui ultra poſitum terminum aliquem ejuſdem conditionis hominem prædicantem, vel ludimagiſtrum publice, vel privatim detinuerit, aut aliquid ob expulſionem ſectatiorum prædicantium attentaverit, poſt cauſæ cognitionem mobili, & immobili bono, ad aliorum exemplum, privandus erit.

Et quia nobis peculiariter quoque relatum eſt, in ipſa noſtra Viennenſi civitate, & in aliis limitaneis locis periculoſa noſtris hæreditariis ſubditis, omnino non decentia conventicula, ſub prætextu, & ſpecie alicujus actionis ſupradictæ ſectæ inſtituta, ac celebrata fuiſſe, quæ non ſolum nobis tanquam ipſorum Duci, & Principi adverſantur, ſed etiam totius Germanicæ nationis extremum periculum, ruinam, & damnum infallibiliter gignere poſſunt: Ideo ſimilia ſumme noxia conventicula, & confœderationes, ſub quovis prætextu inſtituenda, totaliter volumus prohibita, omnibusque

busque cujusvis dignitatis, & conditionis in nostro Austriæ Archiducatu infra Onasum degentibus insinuamus, & serio mandamus, ut inposterum sub pœna amittendorum omnium bonorum, aliarumque pœnarum à talibus abstineant. Datum in nostra civitate Viennensi, 14. Septembris, anno 1627. Nostrorum Regnorum, Romani nono, Hungarici decimo, Bohemici undecimo anno.

Mandatū ut in Parochiis, ejectis prædicātibus, Sacerdotes fideles instituantur.

Nos Ferdinandus Secundus, Omnibus & singulis Augustanæ Confessioni adscriptis, & incunctis quatuor partibus nostri Archiducatus Austriæ infra Onasum existentibus provincialibus, qui juspatonatus ecclesiarum filialium, & beneficiorum proxime suis bonis adjacentium habent, nostram gratiam, & omnia bona.

Non dubitandum tenemus, vobis constare, qualiter gravissimis de causis sub dato decimo quarto hujus, per publica nostra Cæsarea, & Ducalia generalia mandata clementissime ordinaverimus, mandaverimusque, ut omnes, & singuli sectarii prædicantes, atque ludimagistri ad vigesimum octavum hujus (quem terminum ob tantas pluviarum inundationes usque ad sextum proxime instantem Octobris distulimus) ex præfato nostro Archiducatu Austriæ infra Onasum discedant, & ubicunque illis placuerit (exceptis omnibus nostris regnis, & hæreditariis provinciis) domicilia sua figere possint.

Cum igitur necessitas requirat, ut apud omnes Parochias, & earum filiales Ecclesias, in quibus prædicti prædicantes erant, ipsorum loco alii bonæ conditionis Ecclesiastici, & Catholici Sacerdotes, qui vulgus in vera doctrina instruere, & docere possunt, imponantur, & sic ad animarum salutem, & bonum, vera sacrosancta Dei officia debito modo iterum introducantur, atque instituantur.

Vobis

Vobis ſupramemoratis, & unicuique in ſpecie clementiſſime, & ſerio mandamus, ut in omnibus Parochiis, & earum Eccleſias filialibus, aliiſque Eccleſiaſticis beneficiis, in quibuſcunque provinciæ locis ſitis, nullo excepto, poſt elapſum ſexti proxime venturi menſis Octobris, prædicantibus, & ludimagiſtris ad emigrandum poſitum terminum, intra ſex ſequentes hebdomadas, loci ordinariis idoneos Catholicos Sacerdotes, antiquo Archiducatus Auſtriæ more debite præſentetis, vel ſi plane in tanto brevi temporis ſpatio Catholicos Sacerdotes habere non poteritis, pro aſſiſtentia, & auxilio intra dictum tempus inſinuetis, & ſi in conſtituto termino non præſentaveritis, aut ſupramemorato modo inſinuaveritis, nos tamquam cunctarum Eccleſiaſticarum fundationum ſupremus patronus, & defenſor ex noſtro officio Ordinariis locorum Catholicos Sacerdotes præſentare non omittemus. Datum in noſtra civitate Viennenſi, 24. Septembris anno 1627. Noſtrorum Regnorum, Romani nono, Hungarici decimo, & Bohemici undecimo.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Rackerſpurgenſibus, ne ſectarios Prædicantes ita irrepere ſinant.

Fideles dilecti, &c. Notum vobis eſt, nos ſub dato primo Martii elapſo 1610. per publica edicta, omnes ſectarios prædicantes ex noſtro interioris Auſtriæ Principatu, & provinciis ita expuliſſe, ut ſi ultra iſtam expulſionem rurſus in noſtris Principatibus, & provinciis deprehenderentur, non ſolum ad carceres ducti, verum etiam in corpore, & amiſſione bonorum abſque ullo habito reſpectu acerrime punirentur, quod vobis ſimiliter, & ſingulariter de dato 28. Ianuarii 1613. anno, quando prædicantes ex Hungaria, viſitando hebdomodarias nundinas ſub prætextu aliquid emendi, ſubdole ſe immiſerunt, ſcriptum, atque mandatum fuit.

Quando-

Quandoquidem vero à fide dignis nobis relatum eſt, tales iterum iſto tempore toti provinciæ pernicioſas ſectarias perſonas, de circumjacentibus Hungaricis locis, utpote Olmitz St. Martino, & de Battianis cumulatim ad vos Rackerſpurgenſes ſe conferre, & ſuo non ſolum placito inibi vendere, emere, ſed etiam apud Hungaros hinc inde diſputare, ſanctæque Catholicæ Religioni illudere.

Cui rei indulgere ob exoriunda hinc non minima pericula, & connivere minime volumus, præſertim cum vobis quammaxime, tam ratione tranſmiſſi mandati, quam veſtro ex debito, ad hoc attendere decuiſſet: Ideo vobis ſtricte mandamus, ut ad exequendum præfatum jam tranſmiſſum, & nunc repertum mandatum, in tales irrepentes ſectarios prædicantes, omni ſummo ſtudio, & cura intendatis, illoſque forſan repertos abſque ullo habito reſpectu, quamvis cuicunque Hungarico Provinciali inſervirent, quamprimum apprehendi, incarcerari, & nobis ſine ulla mora, ad ulteriorem clementiſſimam determinationem ſignificare velitis; ad quem effectum nos per noſtrum Hungariæ Palatinum apud circumjacentes Hungariæ Provinciales ordinari fecimus, ut ſectariis prædicantibus eorum ſectæ exercitia, tam apud vos, quam apud alia interioris Auſtriæ loca ſerio interdicantur: & ſi aliquis illorum impoſterum deprehendetur, ut ſeveriſſime caſtigetur. Datum in Regia noſtra arce Pragenſi, decimo octavo Ianuarii, à Chriſti noſtri Redemptoris nativitate anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo octavo, noſtrorum Regnorum, Romani octavo, Hungarici nono, & Bohemici decimo anno.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Cõſiliariis à ſecretis Grecii, ob expellẽdos è Carinthia certos Lutheranos.

Reverende Princeps, illuſtres, dilecti, devoti, & fideles, &c. Ex litteris duodecimo hujus ad nos

datis,

datis, Clangefurtensis Parochi redditus, ac annuas decimas, sicut etiam sectariorum in nostro Ducatu Carinthiæ, particulariter vero in præfata Clangefurtensi civitate, nimium invalescentem reluctantiam, atque inobedientiam, probe accepimus, perspectamque habuimus.

Ideo mandamus stricte, & vestræ prudentissimæ opinioni, & nostræ institutæ reformationi conformiter, ut tam denominatum sectarium ludimagistrum, & Hospitalis Præfectum Clangefurti, quam etiam provinciæ Officiales, & advocatos una cum omnibus illis civibus ibidem, qui Catholicæ Religioni non sunt adscripti (nisi inter sex hebdomadas, & tres dies ad Catholicam Religionem se converterint) provinciam relinquere, & decimo pro censu nummo soluto discedere faciatis. In quo exequemini nostram Cæsaream voluntatem, & intentionem. Datum Viennæ, 24. Aprilis, 1622, nostrorum regnorum Romani tertio, Vugarici quarto, Bohemici quinto anno.

Mandatū de observantia dierū festorū, & aliorū, & de aliis ad reformationem religionis spectantibus.

NOs Ferdinandus Secundus, &c. Omnibus & singulis nostris fidelibus provincialibus, vassallis, subditis, & aliis provinciæ inhabitatoribus nostri Archiducatus Austriæ infra Onasum Augustanæ Confessioni addictis, nostrum hoc generale mandatum lecturis, vel legi audituris, nostram Cæsaream gratiam, & omnia bona. vobis denunciandum duximus, nobis à fide dignissimis relatum esse, quod aliqui post nostram decimoquarto Septembris proxime elapsi 1627. anni, ordinatam sectariorum prædicantium, & ludimagistrorum ex nostro Austriæ Archiducatu infra Onasum expulsionem, partim præfatæ Augustanæ Confessioni adscripti provinciales, atque ipsorum Officiales, & famuli, sectarios prohibitos libros lectitare attentent, suos subditos, ad eos audiendum convocent,

&non

& non minus ipsi provinciales, atque ipsorum subditi ad alios confines sectarios locos se conferentes Baptismo infantum, copulatione desponsatarum personarum, aliisque exercitiis, sectario more uti non erubescant: immo ipsi provinciales suos subditos, ad hujusmodi impietates cogant, ex quibus miserrimi subditi à sancta Catholica, & Apostolica religione non solum notabiliter removentur, verum etiam in rebus fidei ad ipsorum animarum certissimam perditionem pessime seducuntur, quin ultra tam ecclesiasticis quam secularibus rebus (uti proh dolor manifesta plus nimio, tantarum nuper in nostris hæreditariis regnis, & provinciis gementibus, & lamentantibus piis, & innocentibus, exortarum rebellionum devastationum, ipsi aspectui miserabilium, ad summum nostrarum ditionum damnum experientia docuit) damna, & calamitates omnes toti patriæ perniciosissimæ hac de causa introductæ sunt. Ideo cum ex clementissima paterna cura, qua omnibus nostris subditis affecti sumus, & ex accepto à Deo Magistratus munere, & Ducali officio, similes damnosas, & periculosas actiones, & exercitia extirpare, & è contra ea omnia, quæ tam ad animæ salutem, quam ad constantiorem altioremque patriæ unionem, pacem, & prosperitatem promovere, & urgere possunt, inducere debeamus; omnibus præfatis provincialibus, vassallis, subditis, & inhabitatoribus, memorati nostri Austriæ Archiducatus infra Onasum utriusque sexus, senibus, juvenibus, sive Comitibus, Equitibus, vel minoris status, in quibuscunque officiis, dignitatibus, conditionibus existant, nemine prorsus excepto, mandamus, & stricte jubemus, ut in futurum à legendis sectariis libris, & concionibus, in arcibus, domibus, molendinis, villis, cunctisque aliis locis omnino abstineant, Baptismis infantum,

fantum, ſponſionibus,copulationibus, aliorumq; more ſectario exercitiorum cæremoniis, non ſolum intra,verum etiam extra Provinciam ſectariis in locis,vel ſectariorum Prædicantium,aliarumque hujuſmodi perſonarum Parochia non amplius utantur,ſed omnia Eccleſiaſtica exercitia Catholicis in locis, & Eccleſiis faciant, provinciales ſuos ſubditos ad Catholicas Eccleſias ad audiendas conciones mittant, & quilibet Baptiſmata infantum, ſponſiones,copulationes deſponſatarum perſonarum in ſua convenienti Parochia quærat, & accipiat,vel ad minus cum licentia Parochorum, vel aliorum ſuperiorum conſenſu, & antegreſſa ſalutatione, aliis in Catholicis locis per Sacerdotes ritu Romano legitime ordinatos debito Catholico more id faciat. Pariter Dominicos, & feſtos dies, ut decet,omnes celebrent,&venerentur,in diebus à Catholica Romana Eccleſia prohibitis carnes non comedant, nec coquant, ſimiliter Dominicis, & feſtis diebus venditionibus ante divinum officium in hebdomadariis, ſive annuis nundinis prorſus abſtineant, ſuoſque ſubditos Domini, & Provinciales illis præfatis diebus, ad venationes, piſcationes,aliaſque hujuſmodi actiones,&recreationes cogere,vel aſtringere omittant, ſub noſtræ gratiæ amiſſione,& aliis pœnis,quas pro unicujuſque qualitate, & conditione, aut delicti culpa nobis reſervamus.) & quia ad vulgus pertinaciam ſectarii libri non minima exiſtunt cauſa, cum contra noſtram Catholicam,& Apoſtolicam Religionem, illique addictos,multa mala, & falſiſſima in illis iſis proferantur; ideo omnes ſectarias conciones, poſtillas,alioſque à ſancta Catholica,& Apoſtolica Eccleſia proſcriptos libros,& tractatus,in dicto noſtro Auſtriæ Archiducatu, ſub ſeveriſſimis pœnis omnino volumus eſſe interdictos: omneſque ſe-

rio admonemus, ne ullus imposterum similibus libris utatur, immo quilibet statim tradat ad petitionem illius, quem loci Ordinarius ad hoc elegerit, & constituerit. Quare omnes cavere, suumque damnum evitare studebunt. Datum in nostra Regia arce Pragensi, 10. Aprilis, 1628, nostrorum regnorum, Romani nono, Hungarici decimo, & Bohemici undecimo anno.

Mandatũ de dimittẽdis quoq; provincialibus.

NOs Ferdinandus Secundus, &c. Omnibus, & singulis provincialibus Equitum, & Dominorum status, in nostris Interioris Austriæ hæreditariis provinciis, Stiriæ, Cranæ, nostrum hoc generale mandatum percepturis, nostram Cæsaream gratiam, & omnia bona. Notum, & manifestum est vobis omnibus fere, & singulis, quali debito Christiano zelo, & pro ducali officio, etiam à Deo accepto Magistratus munere, post acceptum nostrarum interioris Austriæ hæreditariarum provinciarum regimen, in nihil aliud curam nostram potius intenderimus, quam ut increbescentibus, & invalescentibus nimium perniciosis Fidei discordiis, & seditionibus mederemur, & omnes nobis à Divina Omnipotentia subjectos, & commissos subditos ab errore averteremus, & ad veram viam salutis reduceremus, prout in hunc finem in nostris hinc inde civitatibus expulsionem sectariorum prædicantium, & ludimagistrorum, per quos vulgus notabiliter seductum, & in errorem immersum fuit, & paulo post tam inter nobiles personas, quam inter cives salutiferum reformationis opus institui, & paulatim salutifera generalia, ac specialia diversa mandata, ne aliquis ad sectarias vel quasi, confessiones, Communiones, baptizandi causa infantes, copulandarum desponsatarum personarum gratia, rus se conferret, & denique nostris provincialibus, vel aliarum personarum pupillis Catholi-

ci tutores constituerentur, nec juventus ad locos sectarios, vel ejusmodi universitates hac, & illac transmitteretur, publicari imo recenter renovari, augerique fecimus omnia, cum summa erga nostros provinciales Equitum, & Dominorum status solita mansuetudine, & tali quidem, ut præfatam Reformationem inter ipsos instituendam clementissime intermiserimus, hac sola certissima, ac clementissima spe freti, illos, & ex supra narratis, & ex aliis nostram ex corde bene existimatam intentionem altius apprehensuros, suam tam temporalem, quam perpetuam fœlicitatem omni studio, maximoque cum fervore sedulos perpensuros, suorumque majorum, ac præcessorum antiquissimorum vestigia secuturos, ut in nostris interioris Austriæ hæreditariis provinciis, unio Fidei animorumque concordia, iterum introduceretur, & omni in parte melior confidentia, ac sinceritas plantari, conservarique posset. Iam vero, quanquam hæc nostra ad majorem Dei gloriam, nostrorumq; provincialium commodum, & ad felicitatem, tam temporalem, quam perpetuam clementissima intentio, & plane paterna providentia ita successerit, ut ad nostrum singulare solamen magna pars nostrarum civitatum, & oppidorum, civium, & incolarum, ad avitam, veram, & solam salvificam Romanam Catholicam, & Apostolicam Religionem se converterit: tamen cum aliquorum adhuc numerus remaneat, apud quos huic nostræ clementissimæ, illisque optime existimatæ sollicitudini nulla prorsus appareat obsequentia, nec se ad conversionem, minus ad veram Fidei cognitionem, post tantam tamen, ac tam longam habitam tolerantiam, ac conniventiam, disponant; & cum tam pro Ducali à Deo accepto officio, quam pro nostro debito, ac nostra conscientia (tam pro ipsis, quam pro aliis à

Deo nobis concessis, & commissis subditis) rationem reddere, nos teneri agnoscamus, ut omnes ex nostris hæreditariis provinciis sectarias fides abdicemus, & expellamus, nostramque è contra antiquissimam solum salvificam Catholicam Religionem promoveamus; præsertim etiam, cum ex clementissima, & plane paterna charitate, qua semper, & peculiariter istis provinciis, in quibus, volente Divino numine, nati, majorem quoque vitæ partem transegimus, affecti exstitimus; non libenter videremus, ut illa nobilissima stemmata, quæ pro patria, majoribusque nostris, tantis præclaris, cum maximo sui corporis discrimine, multiplicibusque memoriæ inculcandis factis, plus nimio stupenda, ac eximia se probarunt, quin imo singulariter in istis præteritis aliorum nostrorum regnorum, ac provinciarum exortis rebellionibus, exercitatis inobedientiis, rebusque extreme hinc inde fluctuantibus, (quantum nobis constat) ubique se fideli ac sincera constantia exhibuerint, in isto periculosissimo, sub nostro moderno Imperio, & post etiam, statu, ad suæ certissimam animæ perditionem perseverare permitterentur: verum illis præter temporalem in hoc mundo laudem, etiam in illo æternam mercedem ante omnia clementissime non invideremus. Quare ad hoc melius assequendum, tam ex his, quam ex diversis magnis causis, jure cogimur nostros sectarios provinciales, Equitum, & Dominorum status, masculini, & fœminini generis, qui adhuc sectariæ Religioni sunt adscripti, potestate nostri generalis in specie in illos directi mandati, ante aliquod jam tempus institutæ, ac publicatæ Reformationi simili modo submittere, prout omnes in communi, tali Reformationi Religionis totaliter subjectos; clementissime volumus, siquidem nos toti patriæ, & singulariter

his

his nobilissimis stemmatibus, ratione dictorum praeclarissimorum gestorum, nullum majus, utilius memoriae signum, testimoniumque antedictae paternae erga illos affectionis, ac gratitudinis tradere, ac relinquere possumus, quam ut eis securam suae aeternae salutis demonstremus viam. Quapropter nos, nihil libentius, nihil charius cerneremus, optaremusque, quam ut se suis majoribus in istis nostris interioris Austriae haereditariis Principatibus, ac provinciis longo admodum tempore, antequam isti errores sunt auditi, in unione Catholicae Religionis, inprimis optime versatis, ac constitutis, aequales gererent, & ad suam tam temporalem, & perpetuam felicitatem, quam etiam in provincia ulteriorem permansionem, se intra unius anni spatium (quod illis ab hoc dato ad sufficientem satis longum, & peremptorium terminum ponimus, ac declaramus) ferventi corde, magna animi cupiditate, suae quaerendae saluti se accommodarent, ac in sancta solum salutari Catholica Fide nobiscum, & cum sancta Apostolica Romana Ecclesia conformes praesentarent, seque hac ipsa de causa nostro Consiliario, intimo Camerario, ac Plenipotentiario dictorum nostrorum interioris Austriae Principatuum, ac provinciarum Gubernatori, Duci in Cromavv, & Principi in Eggenberg DD. & in ejusdem absentia nostris Grecii delectis intimis Consiliariis sisterent; ipsamque conversionem declararent: ne si aliquis ad determinatum; & praescriptum terminum contra nostram clementissimam spem, se nobis, sanctaeque Catholicae, & Apostolicae Religioni conformare renueret; alia, & severiora media attentare cogeremur: Ideo declaramus hujusmodi homines contumaces elapso unius anni spatio in nostris interioris Austriae haereditariis principatibus, ac provinciis habitare, bona

ſua poſſidere, nos paſſuros non eſſe, nec conceſſuros; eorumque bona ibidem exiſtentia pro poſſibili, ac convenienti pretio coacturos vendere, quæ ſi tanto, ac conſtituto in tempore vendere non poterunt, talium alienationem, poſt elapſos inſuper ſex menſes ſuis in provincia manentibus amicis, vel aliis Catholicis provinciæ inhabitatoribus (arbitrio ſuo) derelinquerent, iſta conditione, quod ſi bona etiam in conceſſis iſtis ſex menſibus, poſt diſceſſum per ſuos in provincia permanentes conſanguineos, vel alios ibidem conſiſtentes Catholicos non erunt vendita talium venditio per noſtros Viceregentes ex officio ordinari debeat, inter quæ tamen fideicommiſſa nullo modo erunt vendenda, ſed volumus, ac ordinamus clementiſſime, ut ea in ſuo eſſe permaneant, illiſque ex provincia emigrantibus uſusfructus concedatur.

Etſi vero ab emigraturis plenariam haberemus poteſtatem decimum ſuorum bonorum nummum exigendi, tamen in clementiſſimam traximus conſiderationem, omnes in ſæpius dictis interioris Auſtriæ hæreditariis noſtris provinciis, erga nos, noſtramque Auſtriacam Domum fideles, ac ſervidos ſe monſtraſſe, nec quicquam contra nos (quod conſtat) vel præfatam Domum Auſtriacam unquam attentaſſe. Ideo ob tantam nobis probatam ſatis fidelitatem, & ex ſingulari gratia, clementiſſime inſuper nos declaramus, noſtros prædictos ſectarios provinciales, non ſolum abſque perſolvendo decimo nummo poſſe emigrare, ſed etiam ad conſequenda ſua in provinciis debita, ſicut etiam adminiſtrationem fidei commiſſorum bonorum, ac proſecutionem ſuorum in judiciis hinc inde proceſſum ſupra inſinuatis amicis, vel quibuslibet aliis Catholicæ Religionis perſonis ordinanda, ac regenda omnia, tradere poſſe, ac licere, qua-

propter

propter nos clementissime ordinabimus, ac providebimus, ut expeditionem difficilium processuum, ad talia illorum debita consequenda, aliasque citius illorum lites exequendas active, & passive quamprimum venire valeant.

Verum enim vero cum tam pupillorum, quam etiam ecclesiarum, monasteriorumque cura, ipsorumque constitutio pro nostro posse consideranda nobis incumbat, & cum certo sciamus, aliquos, non nostro religionis provinciales, pupillorum tutelis esse provisos, & nonnullos Ecclesiasticis præfecturis, unde facile conjiciendum, illos fundationis, vel alias Ecclesiæ litteras, sicuti quoque aliquid de redditibus ecclesiastic s in ipsornm potestate habere.

Ideo mandamus, ut non solum aliquis suæ fidei commissos pupillos (ubi in specie innocentiores, quorum pater mortuus, licet victitet mater, intelligimus) secum extra provincias conducere, attentet, verum etiam illi ipsi sectarii provinciales similibus prospecti, tutelas quamprimum resignent, & ante eorum ex provincia discessum rationem reddant, residuumque plenarie persolvant, non minus sub sua ex stentes potestate ecclesiarum litteras reddant, si alia severiora media effugere, suaque bona non sequestrari ament. Sicut etiam potestate hujus nostri publicati mandati ulterius, & in particulari ordinatum ac mandatum volumus, ut omnes illi utriusque sexus, sive Barones, Equites vel alii nobiles aut ignobiles, cujuscunque tandem dignitatis, ex istis nostris interioris Austriæ Principatibus, ac provinciis, post elapsum illis constitutum terminum, ob insperatam ipsorum pertinaciam, & sic ordinatam Reformationem, si se ad Catholicam Religionem non converterint, nullam mansionem habeant, minus sua agere, aut do-

 micilia

micilia figere possint: immo illis omnes hic, & illic in nostris hæreditariis regnis, Principatibus, Provinciis, præfectiones, absque nostro nostrorumque Viceregentum habito speciali consensu, totaliter interdicantur.

Quare omnes, ac singulos religionis causa ex nostris provinciis discessuros, serio & clementissime admonitos volumus, ut tam in vendendis bonis quam in omnibus aliis nostris positis legibus: omnibus sub pallio collusionibus, vel aliis falsis sub prætextu verisimilibus actionibus, quocunque tandem modo fieri possent, ita abstineant, ne certa nos in contrarium severa punitione usuros sentiant, mandamus ideo præfato nostro plenipotentiario Gubernatori Duci in Cromavv, ac Principi in Eggenberg DD. & in ejus absentia nostris Grecii relictis Consiliariis intimis, ut T. D. D. & vos non solum in nostrum hoc generale mandatum, nostro nomine diligentissimam intendatis curam, verum etiam ad omnem possibilem hujus observantiam, ac executionem cunctos adstringatis, nec contra opinionem, ac clementissimam confidentiam nostram secus agatis, aut conniveatis, vel statuatis, sed contra illos, vel illas, sicuti etiam contra illorum bona, ipso facto stricte procedatis, & exequamini. Et ita quid faciendum ad nostram tam paternam admonitionem omnes mature consideretis, idque eo minus vos intermissuros speramus, quo minus illis ad ipsorum deliberationem, ac rei profundam perpensionem non brevem concessserimus terminum, ac simul ad omnem necessariam ipsorum instructionem, & informationem, optima commoditas apud omnes hinc, & inde ruri ecclesiasticæ personæ, & Catholici Parochi, & monasteria non sint defutura, in quo exequetur nostra clementissima voluntas, & finalis determinatio. Datum

ſum in noſtra civitate Viennæ, 1. Auguſti, anno 1628. noſtrorum regnorum, Romani nono, Hungarici undecimo, Bohemici duodecimo.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Cõſiliariis à ſecretis Grecii ad præbendũ Suæ Sanctitatis Nuncio brachium ſeculare pro viſitatione Monaſterii Ciſtercienſium.

REverende Princeps, Illuſtris, nobiles, perdocti, dilecti, & fideles. Cum Suæ Sanctitatis in noſtra hac curia exiſtens Nuntius, ad propoſitam in Auſtriæ interioris Principatibus Ciſtercienſium Monaſteriorum Viſitationem, brachii ſecularis auxilium petierit, atque nos hac in parte in noſtra ante octavo Maji expedita, vobiſque tranſmiſſa determinatione maneamus; vobis clementiſſime inſinuare voluimus; ut vos ad electi Viſitatoris intimationem, ulteriorem neceſſitatem ordinare, & bene conformare velitis; in quo exequemini noſtram clementiſſimam voluntatem, & intentionem; vobiſque juxta cum Cæſarea gratia affecti perſiſtimus. Datæ in noſtra civitate Viennenſi, tertio Auguſti, à Chriſti nativitate 1628, noſtrorum regnorum Romani nono, Hungarici undecimo, Bohemici duodecimo anno.

FERDINANDVS SECVNDVS.

Sclavonienſi Capitaneo de Trautmãſdorff. In ſimili, Croatenſi Capitaneo Ut Methodio Terleki Ordinis S. Blaſii

ILluſtriſſime, dilecte, fidelis, &c. A noſtro devoto dilecto Methodio Terlecki Ordinis Sancti Blaſii oretenus fuſius percipies, qualiter de Eccleſiaſticis ſuperioribus in Croatenſium, & Sclavonienſium fines dimiſſus, ibidem magis idonea, efficacioraq; media circumſpecturus, quibus ſchiſmatenſes VVallones de ſuo errore ad noſtram ſolam ſalutiferam Catholicam religionem magis blandiori, ſecuriorique modo allici, ac commoveri valeant.

Quod cum inprimis ſanctum, Deoque plane gratiſſimum exiſtat opus; noſque noſtra ex parte in

in sua cõmissione omnem possibilem assistentiã praestent.

nullo defuturos prorsus simus deliberati; clementissime id tibi significare cogitavimus, ut tu praefato Methodio Terlecki Sacerdoti, Ordinis Sancti Blasii, in exequendo, quod illi commissum est, nostro diplomate, omni prorsus possibili modo, ac via pro rei necessitate, tuam actualem assistentiam, auxilium, defensionem, & promotionem praestare non dedigneris: & ita quid dictante tuo cognito Christiano zelo faciendum scies. in quo exequeris nostram clementissimam voluntatem, & intentionem Tibi de reliquo cum omni Caesarea gratia optime affecti manemus. Datae in civitate Enzerstorff, 19. Septembris, à Christi nativitate 1628. nostrorum Regnorum, Romani decimo, Hungarici, undecimo, ac Bohemici duodecimo anno.

INDEX.

Reformationis Mandatorum, atque decretorum, qua in Austria infra Onasum de annis 1621, 22, 23. 24, 25, 26, 27, usque 28 sunt expedita, & sunt sequentia, &c.

Domino

Domino Doctori Schaffler, ut sectariis civibus Eisenstat jus civile non concedatur, 10. Februarii, anno 1622.

Domino Ioanni Baptistæ, & Domino Petro Berda, ad sectarium prædicantem in Parochia Vunckendorff, Vunckel, & Straſt dimittendum, 23. Octob. anno 1622.

Domino Melchiori Præposito in Turstain, & Danieli Zenoni comm. ob restaurationem ambarum Filialium VVeissenkurchen, & VVestendorff, 18. Maji, anno 1623.

Christophoro Perckhaimer, ob renovationem ad officium clavium pertinentium ad subditos, 14. Iulii, 1623.

Ioanni Andreæ de Stadel, ratione dimittendi prædicantem, ac sectaria exercitia intra arcis Capellam in Gravenvvorth 18. Aprilis, anno 1623.

Paulo Iacobo de Starnberg, ut prædicantem in Truebels VVunckell expellat, violatamq; in Baden jurisdictionem integram restituat, 24. August. 1622.

Domino Ioanni VVilhelmo de Zelcking, ob restitutionem ambarum Filialium VVeissenkurchen, & VVessendorff, 18. Maji, anno 1623.

Paulo Ioanni Bairn, ut sectarium prædicantem in VVeslau, & per Parochum in Baden accusatum non differat dimittere, 24. Augusti, 1623.

Domino Præposito in Turnstain, ac Decano in Krembscff, ut effectualem restitutionem ambarum Filialium VVeissenkurchen, & VVessendorff D. Prælato ad Sanctum Florianum statim procuret, 5. Decemb. 1622.

Ioanni Ioachimo Aspann Baroni, ut sectaria, in Fordtscoph instituta exercitia intermittat, 25. Iunii, 1623.

Ad belli curiam Viennæ, ob illius opinionem, quali, & quo modo Reformatio in civitate Raab

in Hungaria foret instituenda , 19. Iulii, anno 1623.

Ioanni Ioachimo de Aspann , ob dimittendum sectarium prædicantem ex Fortschoph, ac interdicenda inibi instituta sectaria exercitia , sicut etiam ob reversum, quod in perpetuos annos nulla velit amplius instituere, 21. Iunii, 1623.

Domino Doctori Schaffler, ob Religionis Reformationem oppidi Langenvveiss, 18. Augusti, 1625.

In simili , P. Rectori Societatis Iesu in Krembs, ut duos Patres in Langenvveiss ableget, 18. Augusti, 1625.

Casparo de Neuhauss, ob expellendum sectarium prædicantem ex oppido Langenvveiss. 18. Augusti, 1625.

Principi Carolo de Liechtenstain , ob expellendos ex Veldtsperg , aliisque locis degentes schismaticos, 27. Martii, anno 1624.

In simili, Domino Cardinali de Dietrichstain.

Domino supremo Hoffmarschalko, mandatum inhibitionis, ob excursiones ad alias conciones, 8. Decembris, anno 1624.

Domino Berchtoldo, & D. Hildenbrando, ambobus Iuris Doctoribus , mandatum commissionis ob accipiendas de aliquibus civibus ex Baden præter Religionis informationem, inquisitiones, 12. April. 1625.

Archiduci Leopoldo, ob Reformationem Religionis in provincia supra Onasum , item consecrationem prophanarum Ecclesiarum Filialium, aliarumque capellarum , uti etiam altarium , cæterorumque ecclesiasticorum paramentorum promotionem, 9. Decemb. 1626.

VVolffgango Georgio de Botting, ut Reformationem apud subditos Dominii Hackenburgg instituat, 29. Decemb, anno 1626.

Domino

Domino N. Rectori, ac Vniversitati Viennensi, ut supplicationes pro civibus sectariis relinquant, & Reformationem Religionis apud eosdem incipiant, 26. Decemb. 1626.

Domino Christiano Schaffler Doctori, ob convertendum oppidum Langenvveiss, 15. Decemb. 1626.

Patri N. Guardino, ac conventui monasterii Franciscanorum in Langenvveiss. Item ob conversionem certarum mulierum, 25. Februarii, 1626.

Magistratui in Langenvveiss, ob continuationem in Catholica fide, 15. Decemb. 1626.

Casparo de Neuhaus, ut susceptionem discedentium sectariorum civium totaliter intermittat, 15. Febr. 1626.

Domino Christiano Schaffler, & D. Martino Naffner Reformationis Commissariis in Prunn, Enserstorff, Nelzendorff, Erckerstorff, Laniz, Gissibel, & in Prielin, ut in Reformatione procedant, nec quidquam se impedire permittant, 11. Maji, 1626.

Credentiales litteræ pro Domino Schaffler, & Haffner, 11. Maji, 1626.

Patri Rectori in Krembs, ut Domino Præposito Hagenburg, ad informandos in sancta religione subditos, duo Patres adjungantur, 26. April. 1626.

Duobus Pollitiensibus supra Onasum statibus Augustanæ confessionis, ob replicatam Reformationis patentam, ut S. M. præcedenti inhæreant deliberationi, ad prosequendum hujus Reformationis opus, 9. Febr. 1626.

P. Rectori Viennæ civitatis, ad petitionem Ordinarii, ut ad reponendas Filiales omnem assistentiam præstet, 19. Octobris, anno 1627.

In simili, Dominicanorum Ordini ibidem.

Supremo Regiminis satelliti, ut sectarium præcepto-

ceptorem in Sinzendorff ipso effectu incarceret, 2[?] Octobris anno 1627.

Dominæ Kevenhillerin, ut ab hactenus exercitatis inconvenientiis in Prun, & aliis in locis suæ jurisdictionis prorsus abstineat, 30. Octobr. 1627.

Christophoro Arnoldo, Ioanni Eberhardo, ac Tobiæ Lundern, an sectarii Ludimagistri Suæ Majestatis determinationem ad plenariam emigrationem perceperint, percunctatio, 30. Octobr. 1627.

Domino Palatino in Hungaria, ut prædicantes in Forchtenavv commorantes expellat, 1. Octobr. 1627.

Officiali VVainerensi, ut idoneos, ac qualificatos Sacerdotes ad petitionem sectariorum Provincialium procuret, 4. Octobris, 1627.

Interioris Austriæ Regimini, ut non nostræ Religionis pupillis tutores Catholicos constituat, & de sectariis locis in Catholicos locos transferat, 28. Febr. 1627.

Andreæ Kaindl Postilioni, &c. ut inquirat an in Prælenkurchen sectarii Iudimagistri reperiantur, 28. Decembris, anno 1627.

Interioris Austriæ Regimini, &c. ut Bibliopolæ sectarii, qui de Lunz Presburgum iter constituere cogitant, transire prohibeantur, sed cum omnibus impressis suis operibus in Arresto ponantur, 28. Decemb. 1627.

Domino Palatino Hungariæ, &c. ut in memoria servet, quod sectarii in Hungaria degentes homines, unum Bibliopolam de Lünz ad se venire curarint, qui etiam viam suam illuc tendere cogitet, 28. Decemb. 1627.

In simili, Domino Vrbis Præfecto in Lünz.

Viennensibus intimis, atque deputatis Dominis Consiliariis, &c. ut scribant opinionem suam, quomodo, & qua forma Reformatio in Hungaria

ria Altenburgi ſit inſtituenda, 15. Ianuarii anno 1628.

Viceregentibus, &c. ut ſuis commiſſis Canzeliſtis brevem, ac peremptorium terminum dent, iſta cum annexione, ut inter talem ſe ad Catholicam Religionem convertant, aut licentiati, ſuiſque officiis ſint privati, 19. Iulii, 1628.

In ſimili, curiæ belli, &c.

In ſimili, Magiſtratui Viennenſi, &c.

In ſimili, inferioris Auſtriæ Regimini, &c.

Domino Hoffmarſchalcko adminiſtratori Viennenſi, &c. ut in præſenti annotatione nominatas perſonas ad ſe citet, & quæ Catholicæ Religionis acceptationem renuerint, ſua negotia occludat, libertateſque ipſorum expoſcat, 6. Maji, anno 1628.

Viennenſibus à ſecretis, ac deputatis Conſiliariis, &c. ut opinionem ſuam declarent, quomodo, & qua ratione Sua Majeſtas ob diſcedentes in Hungariam Lutheranos, talium emigrationem ibidem quoque inſtituere poſſit, 20. Maji, an. 1628.

In memoriam reductio Domino urbis Præfecto in Lunz, Suam Majeſtatem ſtatibus ſupra Onaſum ipſorum terminum uſque ad Dominicam Iudica prolongaſſe, & pro vendendis bonis ſex menſes conceſſiſſe, 15. Febr. 1628.

Inferioris Auſtriæ Regimini, &c. ut conſilium det, quomodo magis commode de Catholica rereligione prohibitos libros, & tractatus accipere poſſimus, pro primo, pro ſecundo, ut Conſul in hac urbe ſe immiſceat. Tertio ut ordinetur apud bibliopolas, ne libellos precatorios jaculatorios prohibitos vendant, 3. Maji, 1628.

Doctori Iacobo VVaſſerman, & Andreæ Kaindl, ut ſectarium ludimagiſtrum in VValdthauſſen una cum ſua muliere cum ſatellitibus comprehendat, 24. Maji, 1628.

Infe-

Inferioris Austriæ Regimini, propter visitationem librorum, 6. Maji, 1628.

Inferioris Austriæ Regimini, propter excursiones ad alias sectarias animarum curas, 20. Maji, 1628.

Gubernatori in territorio Seefeldt, ut quamprimum Ecclesiæ claves Parocho in Hoders reddat, 20. Maji, 1628.

Domino Ioanni Iacobo de Kuffstain, quod Domini à secretis, atque deputati Consiliarii Iacobum VVasserman, & Andream Kaindl in VValdthausen ob ibi existentem prædicantem miserint, utq; Dominus de Kueffstain omnem assistentiam, si indigerent, præstet, 24. Maji, 1628.

Georgio Bickel Satelliti, ut ad dictum VVasserman proficiscatur, atque ibi existentem prædicantem in Arresto accipiat, 24. Maji, 1628.

Domino Georgio Teuffel, D. Ioanni Ernesto de Rueffstain, Christiano Schaffler, & Doctori Pacher, ut consultent an iis Hungariam, quia adhuc nulla Reformatio incepta, proficiscentibus habitatio concedenda, an magis prohibenda, 27. Maji, 1628.

Andreæ Kaindl, propter affigenda S. Majest generalia, 27. Aprilis, 1628.

In simili, Christophoro Arnoldt, Ioanni Egghardt, & Tobiæ Lundinern, &c.

D. Rodorico de Sontelier Baroni & Canonico Passaviensi, ut Parochiæ in Trautmandorff de aliquo docto Sacerdote provideat, 17. Ianuarii, 1627.

Consuli Viennæ civitatis, ut inquirat, quis iste Tranberger in Hungaria modo captus, cujus artis, aut conditionis sit, 26. Ianuarii, 1628.

D. Georgio Teuffel Baroni, D. Henrico de Salburg, D. Ioanni Paulo Spinellern, Doctori Haffnern, & D. Pacher, &c. ut consultent quomodo Reformatio in Hungaria aggredienda sit, 20. Ianuarii, 1628.

Christia-

Christiano Schaffler, & Martino Haffner, propter reformandam Prunn in Priel, 19. Iulii, 1623.

R. P. Rectori Societatis Iesu Viennæ, ut duos exemplares Sacerdotes Doctoribus Schaffler, & Haffner ad reformandam Prun in Priel ordinet, 8. Octob. 1625.

In simili, D. Guardiano S. Hieronymi Viennæ, &c. Credentiale pro D. Commissariis missum est 28. Iulii, 1627.

D. Præposito in Herzoburg, ac Iudici apud S. Boldtin, ob reformanda Dominia Zacking, Prottebrun, & Haulmeck, 13. Iulii, 1627.

VVolffgango VVilhelmo Pavvicher, ut sectarium in pago ludimagistrum quamprimum dimittat, nec imposterum exercitia sectaria ulla constituat, 9. Iulii, 1627.

VVolffgango VVilhelmo Pannicher, ut suo in pago existentem prædicantem nobis sistat, interim tamen sua bona conservet, April. 1626.

Maximiliano Burlacher sectarii prædicantis filio, ut libros, ac scripta, sicut etiam scriptas conciones occlusas huc transportet, 20. Maji, 1626.

Domino Georgio Teuffel, & D. Christiano Schaffler, ut VVolffgangum Pavviger, ob suum prædicantem, audiant, narrata notent, illique injungant, ut dictum prædicantem huc portet, seque hic contineat, exercitiaque sectaria interim inhibeat, 4. Maji, 1626.

Doctori Berchtoldo, ob pœnam Berchtoldstorffensis supremi auctoris, 28. Maji, 1623.

Petterstorffensibus, ut Iacobo Berchtoldo, & Ioanni Hittendorffer contra inibi rebelles cives benevolam monstrent assistentiam, 23. April 1623.

Viennensibus D.D. à secretis, & Deputatis Consiliariis contra rebelles cives in Petterstorff, quod si se impositæ pœnæ non traderent, ut in destinato processu

processu procedant, ac sententiam ad ulteriorem resolutionem suæ Majestati transmittant, 6. Maji, 1626.

D. Doctor Panzman, ut declaret, qualis constitutio cum rebellibus civibus in Petterstorff sit, 19. Febr. 1623.

Suæ Majestati constitutio rebellium in Petterstorff declaratur.

D. Iacobo Berchtoldo, & Ioanni Hittendorffer, ut resolvant de rebellione Petterstorffensium, & quid conveniat in specie contra Valentinũ Schenckerl tanquam rei auctorem, 23. Iulii, 1623.

Cæsarea determinatio ad factam Commissariorum relationem in causa rebellium civium in Petterstorff, 22. Septembris, anno 1623.

Ad S. Boldten credentialia pro D. Præposito in Herzoburg, & D. Doctore Schafflern missa 12. Decemb. 1622.

D. Præposito in Herzoburg, & D. Christiano Schaffler, ut deliberatam Reformationem apud S. Boldten promoveant, 12. Decembr. 1622.

Præposito ad S. Boldten, ut propter informandos sectarios ibidem cives in Fidei articulis, duos Patres Societatis Iesu, de hypocausto, ac cistis provideat, 12. Decemb.

Ad Boldtenses, ob excursiones ad alias conciones, uti etiam ad notificandum illos, qui huic inhibitioni non obsequuntur, 16. Febr. 1622.

Iterum ad eosdem, ad exhortandum illos, qui Catholicam assumpsere Religionem, ad majus incrementum, & continuationem, 14. Septemb. 1623.

D. Præposito de Herzoburg, & D. Doctori Schaffler, ut cum dimissione Faschingeri civis in S. Boldten procedant. 21. Maji, 1623.

D. Præposito in Herzoburg, & Doctori Schaffler, ut cum Reformatione in S. Boldten progrediantur,

& tres

& tres Senatores instruant, vel in contrarium de Senatus sessionibus suspensis, illorum negotia inhibeantur, 9. Febr. 1623.

Præposito ad S. Boldten, &c ut Iesuitis, ut decet, omnem sustentationem reddat, illosque ad necessaria petenda alloquatur.

Præposito in Herzogburg, & Christiano Schaffer, propter reformandam civitatem S. Boldten. 2. Martii, 1623.

Præposito in Herzogburg, & Doctori Schaffler, ut Doctorem Hoffer ad S. Boldten admoneant, ne ullum à Catholica Religione detineat, 4. Febr. 1623.

Ad Boldtenses, &c. ut excursiones ad sectarios locos, & animarum curas interdicant, etiam nulli hæretico jura civilia concedant, 14. Maji, 1623.

In simili, ad Berchtoldtstorfenses, & Bruckenses juxta Leutha, &c.

Domino Georgio Teuffel, Domino Henrico de Salburg, D. Heggenmiller, & Domino Doctori Schafflern, &c. ut consulant, ob factam VVainerensis Officialis, contra Harnalserensem sectarium prædicantem, mentionem, 6. Martii, anno 1624.

Viennensibus, ut prædicanti hæretico suum exercitium in civitate inhibeant, 16. Martii, 1624.

Domino Casparo de Stadion, Capitaneo urbis militum, &c. ut ordinet apud suæ fidei commissos ut sub urbis portis advenientes sectarios prædicantes discedere faciant, 16. Maji, 1624.

Domino Præposito in Ardenkehr, & Parocho in Ibbs, propter refomationem civitatis Ibbs, 29. Maji, 1624.

Ad Magistratum ibidem, ob prohibendas excursio-

cursiones ad alias civitates sectarias, etiam reddendos Parochiales redditus, 22. Febr. 1622.

VVolffgango Ernesto Facci, ut apud illos in H. excursiones severe inhibeat, 11. Iunii, 1622.

INDEX

Expeditorum Reformationis Mandatorum, & Decretorum in Archiducatu Austriæ supra Onasum, de annis 1624, 25, 26, 27, usque 28, & sunt sequentia.

Reformationis diploma, ad datam Commissariis instructionem, 20. Augusti, 1625.

Litteræ urbis Præfecto in Lunz, propter renovandum Magistratum ibidem ex Catholicis approbatis hominibus, & expellendos sectarios, 25. Febr. 1625.

Vrbis Præfecto Lunzii, & suo Consilio committitur quibus inter Officiales, & servos prolongarionem termini concedere velit.

Domino Prælato in Gotting, &c. ut quamprimum se in Austriam super Onasum ad exequendam Reformationem conferat, 1. Septemb. 1625.

Archiduci Leopoldo, &c. ut denominet eos, qui sparserunt, Suam Majestatem statibus supra Onasum liberum exercitium concessuram, vel ipse puniat, 25. Martii, 1625.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut in reponendis Ecclesiasticis Parochiis, & beneficiis de Passaviensi fundatione nihil præjudiciale immisceri permittat, sed omnes vacantes Parochias juxta proponendum aptum subjectum, Suæ Majestati declaret, 14. Martii, 1626.

Eidem urbis præfecto, &c. nunciatur, non nostræ Religionis status pro prolongatione termini se insinuasse, eamque Suam Majestatem totaliter denegasse Suamque Majestatem de reliquo instructione manere, 6. Martii, 1626.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. denunciatur, Suam Majestatem antiquioribus supra Onasum Provincialibus, & provinciæ statibus, absque instituendo ulla tamen exercitia. dilationem termini concessisse sicuti etiam civibus, si se sub Catholicas provincias sint collocaturi, de cætero provinciales ob reddendum censum ad Suam Majestatem mittat, & ad vendenda illorum bona duos annos constituisse declaret, hac tamen semper conditione, ut ante dis-

sessum

ſum & adventum, apud ſuos ſuperiores ſe *inſi-nuent*, 30 Martii, 1626.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut declaret, quomodo Reformatio ſuccedat, 20. Decemb 1626.

Diploma, quod ſub urbis Præfecto in Lunz eſt promulgatum, cui duodecim diverſa puncta ſunt inſerta, 23. Martii. anno 1626.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut ſuæ Majeſtati intimet, quid, & quomodo propter petitam Reformationis termini prolongationem de Antonio Eckhardten ſit determinandum, 6. April 1626.

Adminiſtratori Paſſavienſi, &c. ut ordinet, ne Altaria, & Eccleſiaſtica paramenta diutius non benedicta, reconciliata maneant, ſed Decanis, & Parochis ſolitæ licentiæ dentur, 6. Aprilis, 1626.

Vrbis Præfecto in Lunz, ut cum militum, apud (ut dicitur) novum ferrum, Capitaneis pro commoditate Reformationis Religionis diſponat, 18. April. 1626.

Godefrido de Salmburg, &c. ut expellat prædicantes in VValſen, apud S. Petrum, & ad Pagum, 28. Iulii, 1627.

D. Georgio Acatio Comiti in Loſſenſtain, ut apud ſuum ſectarium prædicantem ordinet, ne ullus ad ipſius conciones admittatur, 26. Novemb. 1624

Vrbis Præfecto in Lunz, ut omnes perſonas, conciones ſectariorum prædicantium tam acriter defendentes, Viennam intra quatuor hebdomadas ad ſupremam Auſtriæ Cancellariam tranſmittat.

Vrbis Præfecto in Lunz, ut cum Reformatione Religionis ſummo cum fervore procedat, & ſi ſectarii inhabitatores ſe non converterent, intra quatuor hebdomadas de provincia diſcedere faciat, 4. Febr. 1627.

Georgio Gundi Acker ſcribæ, &c. ut ableget, & prorſus

prorſus dimittat apud ſe in Hidervvalſer exiſtentem ſectarium prædicantem, 28. Iulii, 1627.

Vrbis Præfecto in Lunz, ut dimiſſionem ſectariorum prædicantium, ſcribarum, Præfectuum, Officialium ſuo nomine, ſolummodo tamen in Lunz, inſtituat, 8. Martii, 1627.

Commiſſariis ſupra Onaſum, &c. ut de Ioanne Chriſtophoro Deutlein pro debito cenſu ſufficientem accipiant cautionem, 2 Auguſti, 1627.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut Paulo Geyrman Suæ Majeſtatis determinationem inſinuet, 15. Septembris, 1627.

Diploma ratione dimittendorum omnium ſectariorum præfectuum, ſcribarum, civium, ſervorum, qui ſe, durante rebellione, in provincia Onaſi continuerunt, 26. Martii, anno 1627.

Delegatis Confeſſionis Auguſtanæ declaratur, Suam Majeſtatē in incepta, & deliberata ſemel Reformatione perſiſtere, 5. Auguſti 1627.

Inſtructio pro Domino Abbate in Krembſmunſter, & D. Georgio Teuffel, quid apud Comiſſarios Auguſtanæ Confeſſionis illis ſit peragendum, 29. Martii, 1627.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut ordinet, in litteris patentibus ſectariorum poni, illos ob Religionem diſcedere, Provinciales vero abſque ullo dando cenſu liberrimi permittantur, 30. Martii, 1628.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut in Reformationis diplomata diligentiſſime attendat, illaque obſervanda ſerio præcipiat, & ſi fortaſſe accideret, ut quis aliquid ignominioſum contra loqueretur, ſimiles bilingues acriter puniat, atque provinciales qui dilationem termini expoſcunt, ſuæ Majeſtati inſinuet, 27. Iulii, 1627.

Intimationis decretum D. urbis Præfecto Lunzii,

rzii, concessi non nostræ Religionis statibus usque ad primum diem Martii, termini, 17. Ianuar, 1628.

Statui Prælatorum supra Onasum declaratur, ut in suis conventibus idoneos Sacerdotes eligant, ut in finibus, & locis ubi necesse erit succurrere, atque auxiliari possint, 1. Febr. 1628.

Vrbis Præfecto in Lunz, &c. ut Catharinam Reichlern sine censu discedere permittat, 15. April. 1628.

Decretum concernens dilationem termini Provincialium supra Onasum, usque ad Dominicam Judica, 12. Februarii, anno 1628.

Delegatis supra Onasum denunciatur, Suam Majestatem Augustanis in communi, terminum usque ad Dominicam Iudica prolongasse, 12. *Febr.* 1628.

Decretum pro Commissariis Augustanæ Confessionis, Suam Majestatem in ante concesso termino, sicut etiam huc illucque proficiscendo, demum de vendendis bonis totaliter persistere, 18. Martii, 1628.

EX CANCELLARIA

Cameræ Aulicæ.

Fl. Ct n.

MAlii, Boſtii, antea Houchhauſer nominatos ex conceſſione Cæſarea tenent. 10474.43.2.

R. R. Patres Dominicani ad Sanctam Mariam Magdalenam.

Commorzanzkii antea Sturmb ſpectantia tenet.

D. Abbas in Koningſaal, qui ſolvit ſupra ea. 2333. tal.

Milcko antea ad Germanos de Hodiegovva ſpectantia tenet. 20. cr

D. Abbas de Strohoff, vel monte Sion.

Zicloro antea ad Carol. Iorger ſpectantia tenet.

Dominus Abbas de Strohoff, ſupra quæ ſolvit 10000.

Zittenirn antea à VVilhelmo de Rupavv poſſeſſa tenet.

Dominus Præpoſitus de VViſcherhadt.

Rareroko antea ad Ioannem Griesbeckin ſpectantia tenet.

Dominus Abbas de Plas.

Karlovvitten antea ad Ioannem Griesbeckin ſpectantia tenet.

Dominus Abbas de Plas.

Chotez & Ibriſani antea ad Georgium Magel ſpectantia jam tenet.

Pragenſe Capitulum ad omnes Sanctos in Pragenſi arce propria.

Rochovvez Trezeniovves, mediam partem Auſch. & Liebeſchiz antea ad Fratres de Auſch pertinentia.

Dominis Reverendis Patribus Societatis Iesu Pragæ à Sua Cæsarea Romana Majestate ad 400000. taleri donatæ fūdationis relicti per N.

Civitas Theim, quæ antea una Regia civitas fuit.

Ezervvne (quæ ante hac Ioanni de Neu Reichenavv) Krezvvian.

Rosenthal, antea ad Florianum Griesbeckiū spectantia tenet.

Ista bona omnia Dominus Archiepiscopus Pragensis.

Hollostrzevvii, & Beneshavv, ante hac ad Joannem Bartholomæum Schmudunger spectantia tenet.

Abbas de Kladravv, propter aliquos pāgos ad Dominium Episcopi Teiniz, tāxata. 11206.tal. 20.c.

Quæ, & quantæ pecuniæ Ecclesiasticis, & Religiosis Pragæ ad meliorem sui sustentationem elargiri concessæ sint.

Monasterio Sancti Iacobi, singulis septimanis concessi sunt 20. flor. facit per annum 1040.

Item singulis hebdomadibus unum dolium albæ cerevisiæ, unus saccus tritici per annum, facit 900.

Porro pro alendis duodecim Franciscanis juvenibus, per annum facit 1400.

Monasterio S. Annæ singulis annis gratis 116.40.

Monasterio Sancti Thomæ pro sustentando certo numero Religiosorum, singulis annis 1750.

S. Mariæ ad Nives, ex gratia singulis annis 944.40.

Reverendis D. Capucinis singulis annis 305.20.

S. Mariæ Magdal. nova additio singulis annis 3500.

R. R. Dominis Iesuitis per singulos menses 500

Fl. Cr. n.

500 taleri pro ædificiorum neceſſitatê, per annum facit. 7000.

Porro propter educandam, & inſtruendam juventutem ſingulis menſibus 200 taleri; per annum facit. 2800.

Item illis ipſis Patribus, qui antea ex Dominio Chemez fuerunt ſoluti, jam vero per ſingulos annos conceſſi ſunt. 2333.20.

Porro Perſonis ſervientibus apud Pragenſem arcem, utpote Sacriſtano, Vicario, ſex Muſicis, Præceptoribus, 2. Cappellanis, duobus Capellæ ſervis, Organiſtæ, ipſique addictis, item pulſatori, Diſcantiſtis, & duobus ceras portantibus, ex gratia conceſſi, ſingulis annis 858 flor. qui antea nunquam fuerunt expenſi, id eſt, 858.

D. Prælato, & Capitulo Pragenſis Arcis Eccleſiæ per an. anteà ab urbe ſoluti, nempe, 350.

Pauperibus in Hoſpitalibus ſupra Rothſchin ultra annum deputatum ſingulis annis ſunt conceſſi. 1274.

RR. Dominis Patribus Societatis Ieſu Pragæ relicti à Domino Stephano Fabio Imperiali Quæſtore 3000 flor. cum cenſu. 4035.

Reverendis patribus Capucinis Viennæ, ab aliis in teſtamento deputati 1400.

Beatiſſimæ Virgini in Eull, ratione antiquorum redituum 1201.

Dominis Ieſuitis Pragæ, loco ſalarii 2121.

Pro ſuſtentatione Eccleſiaſticorum, & ſolutione fundationum.

In Eccleſiaſticos, & fundationes apud Pragenſem arcis Eccleſiam Cathedralem dati ſunt 8301.49.1.
Item 899.6.4.

	Fl. Ct. n.
D.Franciscanis apud S.Iacobum in antiqua urbe Pragæ	2617.23.3.
Item	1609.29.
Virginum Monasterio apud S.Annam Pragæ, in antiqua ibidem civitate	165.6.4.
Dominis Franciscanis ad S.Mariam ad Nives Pragæ in urbe antiqua	8819.17.4.
Item	1707.30.
Dominis Capucinis	1521.56.1
Item	1040.19.2.
Religiosis ad quatuordecim Auxiliatores in Kaadan.	1231.54.1.
Religiosis ad S. Agnetem in antiqua urbe Pragæ	180.50.
Item	35.
Parocho, Cantori, & Scholaribus in Cometavv	651.7.
Item	968.22.2.
Reverendis Dominicanis apud S. Mariam Magdalenam Pragæ in parva civitate	1899 20.
Item	3996.20.
Reverendis Patribus Iesuitis ibidem	19366.40.
Reverendis Patribus Iesuitis in Cometavv	11191.34.3.
Hospitali in Ratschin	365.32.
Item	2198.
Dominis Augustinianis in parva urbe Pragæ	291.40.
Item	11.40.
Eleemosinario	1246.40.
Item	600.
Item servientibus personis apud Cathedralem Pragensem Ecclesiam	2347.40.

Variæ Expensæ.

D.Præposito in VVischerad, ratione acceptarum ad fortificandam urbem vindemiarum	1166.40.45.

	Fl. Cr. n.
Ad ædificium Ecclesiæ S. Mariæ ad Nives	1934.20.1.
Religiosis S. Francisci strictioris observantię, ad Ecclesiæ ædificium in Pilsen.	116.40.
Cappellano ad Divam Virginem in Altenpurzel	116i40.
Ordinatis Vicariis, Sacristanis, Organis, atq; hujusmodi officialibus apud Pragensem Cathedralem Arcis Ecclesiam, quædam donatio ob eorum parvum solarium	593.20.
RR. PP. Iesuitis Pragensibus	583,20.
Pro Hospitalibus, & pauperibus, diversis vicibus	233.20.
Pro vestiendis aliquibus novitiis apud S. Iacobum in antiqua urbe Pragæ	116.40.
Patribus Cappucinis, pro ędificio Monasterii	175.
D. Patri Provinciali ad S. Mariam ad Nives, propter necessario adhibendam medicinam	100.
Monasterio S. Iacobi, donationis ergo	150.
Monasterio S. Agnetis	60.
Monasterio S. Thomæ	100.
DD. Capucinis in Prux, pro ædificanda Ecclesia, solutioneque unius parvæ domus	490.
Monasterio S. Annæ Pragæ	128.50.
Dominicani in Pilsen.	200.
RR. PP. Franciscanis apud S. Mariam ad Nives Pragæ, pro quadam donatione	200.
Ad ædificium Monasterii Capucinorum Viennæ	12000.
Abbati in Emaus novæ civitatis Pragæ	4233.20.
Decano & Capitulo arcis Pragensis Ecclesiæ	350.
Conventui apud S. Agnetem Pragæ, pro rogata per hebdomadam sustentatione	350.
Religiosis apud S. Iacobū pro emendis lignis	300.
Fr. Ioanni Baptistæ Savotanti Hospitalium Commissario in Bohemia, pro quadā additione	475.

Fl. Cr. n.

RR. PP. Iesuitis profecturis in Thabor civitatem, pro viatico 140.

Magistro Andreæ Clementis Canonico S. Michaelis ad eandem Thabor civitatem proficiscenti, loco viatici

Domino Patri Capucino Hiacintho nomine, pro aliquo faciendo itinere 270.

Reverendo Patri Alesio, pro infirmitate sua 240.

Ioanni Christophoro, pro ædificiis Ecclesiarum in Alten Punzel 385.20.

RR. PP. Iesuitis, pro prætensionibus Stemmatis Fabrorum Pragæ 3000.

RR. PP. Capucinis Viennæ, traditi, & assignati sunt de Francisco Manzage 3000.

Abbati de Koningsaal, loco præstiti, & hactenus anni census 5000. flor. 1389.40.

D. Io Hernest Plateisen Canonico in Olmiz, ratione perpessæ persecutionis, ex gratia 97222.17 1.

Pro sustentanda Cleresia, & fundationis Cathedralis Ecclesiæ arcis Pragæ additione, aliis jam 1800. flor. habentibus, puta 12000.

Item 9200.55 5.

Ordinatis Vicariis, Sacristanis, Organistis, similibusque Officialibus apud Pragensem Cathedralem arcis Ecclesiam, additio ob nimis leve salarium 700.

Item 1166.40.

RR. PP. Societatis Iesu Pragæ, ratione deputatorum annuorum 2000. fl. de Dominio Clumez, ante hac in illos collatorum, utpote 350.

Pro solvendis illis testamento relictis à stirpe Fabrorum debitis 19366.40.

Varia illis assignata salaria 4055.

Pro diversis interesse ratione summæ capitalis 2121

2711.20.

Pro

	Fl. Cr. n.
Pro restantium capitalium interesse, ad pios usus	1423.54.4.
Interesse illorum 15. m. imperialium taler. à defuncta Imperatrice Anna venerandæ memoriæ, pro alendis aliquibus alumnis, fundatorum	1575.
Item apud suam Majestatem habiti capitalis, illiusque interesse	14418.50.
Ratione Dominæ Salomenæ Gerstorffin	1916.40.
Munera	583.20.
Itinerum versus Thabor expensiones	140.
Pro faciendo Ecclesiæ vexillo	642.10.5.
Pro impressis quibusdam tractatibus	100.
RR.PP. Societatis Iesu in Cometavv, pro annuo deputato 1936. flor. 45. Crucig. 3. num. interesse	11191.34.3.
Ob persoluta capitalia, & interesse	1551.40.
Interesse 20. m. Talerorum capitalis summæ	16300.
Reverendis DD. Franciscanis apud Iacobum in antiqua urbe Pragæ, pro solvendo illorum deputato annuorum 60. flor. & 40. Crucig. & gratiis in septimana præstandis 20. floreni, una cum uno sacco tritici, & uno dolio cerevisiæ, uti etiam pro sustentandis 12. juvenibus Franciscanis, singulis mensibus solvenda summa 116. flor. 40. Crucig.	6226.52.3.
Capitalia, & interesse ad pios usus	523.30.1.
Religiosis D. Franciscanis apud S. Mariam ad Nives, novæ civitatis in Praga, pro sustentatione illorum hebdomadali, 18. flor.	5293.24.
Reverendo Patri Provinciali, ibidem pro recuperanda sanitate	252.20.
Capitalia, & interesse ad pios usus	1836.27.5.
De Andrea Hueber, cive, & mercatore in Ratschin illis Legatis, & ratione civitatis Glattavv solutis	5366.40.

	Fl. Cr. n.
Ad templi structuram	1934.
RR PP. Cappucinis Pragæ, pro hebdomadali illorum sustentatione, summa 11 florenorum, & 40. Crucig.	2562.15.3.
Ædificiorum succursui	1400.
Dominis Cappucinis Viennæ, ob ipsorum Monasterium	1400.
Item	12000.
RR. D. Cappucinis in Prux, pro solutione unius domunculæ ad ipsorum Ecclesiam	1934.20.1.
Dominis Dominicanis Pragę ad S. Agnetem, & Mariam Magdalenam, pro annuo 35. flor. deputato	215.10.
Pro censu Tabulę provincialis singulis annis, 16 R. 20 Crucig:	40.50.
Eleemosynæ	60.
Gratis loco petitæ hebdomadalis sustentationis	350.
Item	58.20.
Ratione illius, ad Cæsarea ipsi Bohemiæ Cameræ transmissa mandata, concessæ fundationis, sub dato Ianuarii 1623, pro summa annuorum 3000 Imperialium tal. singula enim hebdomada dati sunt 7. floreni pro deputato	5895.40.
Pro repertis Restibus	750.
Dominis Dominicanis in Pilsen, pro tenendis quibusdam Imperii personis, ex gratia	200.
RR. PP. Augustinianis apud S. Thomam Pragæ, pro sustentandis certis nonnullis juvenibus Religiosis, annui deputati 1500 flor.	303.20.
Interesse 200 talerorum ad tenendos certos pueros comitantes Venerabilissimum Sacramentum	70.
Item pro censu	34.
Census tabulæ Provincialis annuorum 34 flor. 36, Crucig. 4. num.	52.20.

Mo-

	Fl. Cr. n.
Monasterio Virginum Sanctæ Annæ antiquæ urbis in Praga, 23 floreni, 20 Crucigeri, tanquam annui deputati	328.26.4.
Provincialis Tabulæ census annuorum 11 florenorum, 40 Crucigerorum	17.30.
Item	17.30.
Religiosis 14. ad necessitatis succursum annui 246 flor. 27. Cruc. & 3 num. insuper pro deputato oleo, vino, & tritico	1231.54.
Monasterio Carlshoff nuncupato, in nova civitate Pragæ interesse 1400. talerorum summæ capitalis	441.
Monasterio S. Michaelis in Leitmariz, pro annuo censu 50. flor.	150.
Fundationum S. Petri, & Pauli in Ideras novæ civitatis Pragensis, pro censu tabulæ provincialis, annuorum 23 flor. 20 Crucig.	70.
Religiosis S Francisci strictioris observantiæ in Pulsen ad ipsorum templi ædificium	116.40.
D. Patri Dominico de Mantua, Ordinis S. Dominici Viennæ	100.
Abbati in Emaus novæ civitatis in Praga	4233.20.
Pro reparanda devastata Beatissimæ Virginis Capella in Eiil	116.40.
D. Parocho, Cantori, scholaribus, Organistis, cerę, pro deputato annuorum 434. flor. 4 Cruc. 4. nummorum,	1619.29.2.
Pro D. Cardinale de Dietrichstein, ratione solvendæ ipsi donatæ domus Hencklensis	123333.20.
Domino Ernesto Plateisen de Plattenstain Canonico in Olmuz, ob expensas pensiones	1000.
Item ob illos de Lundtenburg ablatos	2000.
Propter constantem devotionem aliqua recompensatio, & satisfactio	12000.
Ad templum Beatissimæ Virginis in Altenpunzel	3000

	Fl. Cr.. R,
Item	116.40.
Ad Templum Sanctorum Petri, & Pauli, in VVischradt, novæ civitatis in Praga, interesse 2000.talerorum Imper summæ capitalis	210.
Pro accepto ad fortificandam civitatẽ, Horto	1166.40.
Pro ædificio Ecclesiæ arcis Pragensis	12263.
Pro solvendis Archiepiscopi Pragensis, felicis memoriæ, derelictis famulis	107.20.
Triginta pauperibus personis in Hospitali supra Ratschin Pragæ, unicuique singulis hebdomatibus 1.cum dimidio Cruc. & pró aliis inibi factis Eleemosynis	2920 50.
Abbati in Koningsaal, loco præstiti hactenus annui census 5000.taler.	197222.17.L
Domino Eleemosynario ad hebdomadalem distribuendam in pauperes Eleemosynam, 10 fl.	1846.
Domino Decano, totique capitulo Ecclesiæ arcis Pragensis	700.
Item	583.
Choralistis ibidem	28.
Monasterio S. Iacobi, pro emendis lignis	300.
D. Abbati in Emaus Adamo Benedicto Barvvroski in coempta villa loco eleemosynę 4000 taleri donantur, id est,	4666.40.

Sequuntur ea quæ Religiosis, & Ecclesiasticis ad Cæsareas diversas Resolutiones fuerunt elargita.

Iubente Cæsarea resolutione de dato 5. Iulii, 1621. PP. Societatis Iesu ad reparandam Divæ Virginis Congregationis Capellam Viennæ, ex apprehensis rebellium bonis, 2000. flor bonæ monetæ sunt concessi, id est,	2000.

Volente Romana Cæsarea Majestate sub dato 5. Iulii, anno 1621, ex diversis Austriæ

ter.

Fl. Cr. n.

territoriis, àd templi Badensis structuram, 4000.flor.bonæ monetæ sunt expensi,id est, 4000.

Cæsarea resolutione mandante 26 Iulii,anno 1621,Ioanni Vgroczii,Præposito,& Canonico in Erlavv,pro summe necessaria sui sustentatione, ex suæ Majestatis Camera in Hedeliz fuerunt soluti 400.

Iubente Cæsarea resolutione, 31 Iulii, 1621, ad Monasterium Cappucinorum Viennæ,Hortus à Domino Ioanne Iacobo de Kuefferstain pro 2000 florenis fuit coemptus, & ex rebellium apprehensis bonis solutus,id est, 2000.

Ad resolutionem, & mandatum Cæsareum de dato 26 Novembris, anno 1621, Fratribus Misericordiæ Viennæ, ad ædificium ipsorum Hospitalis, hortus ex altera parte pontis Danubii, pro mille florenis fuit coemptus, & ex rebellium confiscatis bonis solutus,id est, 1000.

Mandante Cæsarea resolutione de dato 26 Novembr. anno 1621, Virginum Monasterio S. Claræ Viennæ pro complenda pecuniarum summa ad emendam domum, ex quæstoratu Viennensi elargiti sunt 300.

Ad mandatum Cæsareum 20.Decemb.1621, Fratribus Misericordiæ ad partem Danubii pontis Viennæ, ob ipsorum beneficia in ægrotos,ad perficiendum ipsorum inceptum hospitale,partim ex territorio Harmestorff,partim ex futuris confiscationibus 2000 fl.sunt soluti, id est, 2000.

Poscente Cæsareæ Aulicæ Cameræ decreto, & jubente,sub dato 28 Decemb.1621.Patribus Societatis Iesu Parochiam in Horn,una cum omnibus Ecclesiæ ornatibus, aliisque appertinentibus tradi ordinatum fuit, ad minimum taxatam 1009.

Resolutione Cæsareæ Aulicæ Cameræ jubente, de dato 15 Ianuarii, 1622, Virginum monasterio Presburgi, loco eleemosynæ ex Cæsareo Quæstoratu ibidem, 30 minora dolia vino repleta fuere elargita, taxata per 90.

Sua Sacra Cæsarea Majestas, jubente ipsius resolutione 21 April. 1622, clementissime concessit, ut Parocho in Droskirchen Ioanni Reinhardtin, ad reparandum à rebellibus ablatum Ecclesiæ ornatum, ex ipsorum rebellium apprehensis bonis 400 floreni accipiantur, id est, 400.

Annuente Sacra Cæsarea Majestate, D. Abbati in Molck, sub dato 29. April. 1622, bona Starnbergensia Pilach pro 30282 flor. concessa fuere 30282.

Item jubente Sua Majestate, illi ipsi Prælato Dominium Albrechtsberg possidere tamdiu concessum fuit, quamdiu non fuerit, ob 8450. florenos plus ultro solutos, contentatus 8450.

Poscente, & jubente Cæsarea resolutione 14 Iunii, 1622. Episcopo de Neutra D. Ioanni Thelegdino possessio defuncti Francisci Seres nobilis in Vngaria fuit tradita, taxata 5000.

Virtute Cæsareæ resolutionis, datæ 21 Iunii, 1622, D. Christiano Lorenzo decano apud S. Stephanum Viennæ pro ædificanda quadam Sacristia ad Divam Virginem in Bronn, ex venturis punitionibus à 6, usque in 800, floreni concessi fuerunt, id est, 800.

Aliisque jubentibus Cæsareis resolutionibus, 23 Iulii, 1622, pro continuandis ab Archiduce Maximiliano felicissimæ memoriæ fundatis Neostadii divinis servitiis, singulis annis ex Quæstoratu Neostadiensi, usquedum commodiora remedia se præsentaverint, sunt deputati 700.

Volente

Fl. Cr. n.

Volente sua Majestate, sub dato 7. Augusti, 1622, Capitulo in Erlavv, ad facienda Ecclesiæ ornamenta, ex Hungariæ Camera expensi sunt 300.

Ad Cæsareæ Aulicæ Cameræ mandatum Monialibus Presburgi, 25 Augusti, 1622, pro ipsarum monasterii necessitate, singulis diebus unum pondus salis concessum fuit 60.

Iubente Cæsarea resolutione 9. Sept. 1622, P. Matthiæ Beruth, Guardiano apud Stanislaum in Grossenglogavv, ad reparandum suum igne consumptum monasterium, ex futuris confiscationibus 500. tal. una cum 60. arboribus hic non taxatis, sunt concessi 500.

Item à sua Majestate illis ipsis monialibus 20 Septemb. 1622, centum currus lignorum, detrahendo ipsarum deputato, concessi, & taxati pro 200.

Porro sua Majestas virtute Cæsareæ resolutionis de dato 13. Octobris, 1622, Patribus Capucinis in Marchionatu Moraviæ, ad recuperanda ipsorum Monasteria, & faciendos Ecclesiæ ornatus, ex rebellium apprehensis bonis 5000. flor. bonæ monetæ, concessi sunt, id est, 5000.

Iubente Cęsarea resolutione 14 Octob. 1622, D. Abbati in Strohoff Pragæ monasterium Milisko, quod ante aliquos annos Præmonstratenses possederant, traditum fuit, & ad minimum taxatum ad 20000.

RR. PP. S. Augustini Viennæ, virtute Cæsareæ resolutionis 24. Octobr. 1622, pro necessariis vestibus, & sustentatione, ex variis Suæ Majestatis territoriis 400. fl. bonæ monetæ fuere soluti, id est, 400.

Resolutione Cęsar. mandante 15. Decem. 1622

Patribus Societatis Iesu Pragæ, defuncti Capitanei in Melvile Iacobi de Levenez bona concessa fuere, taxata ad 4000.

Virtute Cæsareæ resolutionis Sua Majestas Patribus Societatis Iesu in Lunz, 12. Febr. 1623. præter illos, ad emendas pro scholis domus cessos 900. flor. etiam alios 600. fl. donavit, faciunt simul 1500.

Iubente Cęsarea resolutione 17. Martii, 1623, Dominis Franciscanis ad S. Hieronymum Viennæ ratione Molartensis legationis ex Imperiali bellico quæstoratu soluti sunt 5000.

RR. PP. S. Francisci Ordin. Minorum de Observantia Viennæ, S. Majestas 1. Decembr. 1628, ad perficiendum ipsorum monasterium, ex Austriæ territoriis 15000. flor. solvi permisit 15000

Virtute Cæsarei decreti 3. Maji, 1623. Patribus Soc. Iesu Pragæ media pars bonorum Pechinensium nomine Bernhardiz concessa fuit, taxata 8000.

Volente Cæsarea resolutione 8. Maji, 1623, Conventualibus apud S. Iacobum Pragæ ad alios concessos 1200. flor. adhuc alii 800. flor. & 2000. flor. fuerunt concessi, & soluti, id est, 2000.

Item ad Cæsaream resolutionem, & mandatum 13. Maji, 1623. VVenzelkinzki injunctum fuit, PP. Societatis Iesu Pragę, illos à S. Majestate supra dominium Elumez ante hac deputatos 2000. tal. diligenter persolvere, id est, 2000. tal.

Iubente Cęsarea resolutione, 30. Maji, 1623, DD. Iesuitis in Brünn in Moravia, bona Rezkovviz tradita fuere, taxata 8000.

Volente Cęsareo mandato 23. Iunii, 1623, Patribus Iesuitis Viennę, territorium, & arcem Eggenburg, de moderno possessore accipere, & illis

Fl. Cr. n.

illis ad perpetuos annos tradere concessum fuit, taxata 10000.

DD Franciscanis, & Monialibus Presburgi 10000. flor. de Archiepiscopo Colocensi deputati pro quoque ordine 500. jubente Cęsareo velle 10 Iulii, 1623, elargiti fuere, ideſt, 1000.

In ſimili, Franciſcanis in Raab 1000. flor. à pręfato Archiepiſcopo una cum uno dolio vini deputati, & ad mandatum Cęſareum 10. Iulii, 1623, ſoluti 1000.

Et dolium vini taxatum 60.

Sua Cęſarea Majeſtas 11. Iulii, 1623, virtute Cęſareę reſolutionis Fratribus Miſericordię ad alteram Danubii partem Viennę, ad perficiendum ipſorum inceptum ędificium, & meliorem ſuſtentationem inibi cumulatim jacentium ęgrotorum ex confiſcationibus 5000 flor. clementiſſime concedendos ordinavit 5000.

Volente Cęſarea reſolutione 21. Iulii, 1623, monaſterio S. Thomę in Brunn loco eleemoſynę 1000. flor. ex confiſcationibus *Moravię* ſoluti 1000.

Iubente Cęſarea reſolutione de dato 31. Iulii, 1623, Patribus Societatis Ieſu Presburgi, ad illorum ſuſtentationem ſingulis annis 300. flor. ad arbitrium, & Placitum tamen perſolvendi, conceſſi ſunt 300.

In ſimili Patribus Societ Ieſu 31. Iulii, 1623, à Sua Majeſtate ad ipſius reſolutionem, ex defuncti Archiepiſcopi Colocenſis bonis 300. fl. conceſſi fuerunt 300.

Non minus diverſis ex reſolutionibus de dato ejuſdem Patribus Societatis Ieſu in Tyrnavv, ex pręfatis Epiſcopi derelictis bonis 300.

Iubente Cęſarea reſolutione 7. Auguſt. 1623, Fratri-

Fratribus Minoris Observantiæ in Brunn, de tritico, in ipsorum monasterio pro militibus reservato, 2. sacci clementissime concessi, taxati 26.

Patribus Societatis Iesu in Agram, virtute Cæsareæ resolutionis 14. Septemb. 1623, ad consequendum ipsorum inibi collegium singulis annis & donec magis idonea media se præsentarint, ex Quæstoratu Nedeliz 2000. flor. [optimæ] monetæ clementissime concessi, id est, 2000.

Mandante Cæsareæ resolutione 15 Septemb. 1623, Sua Cæsarea Majestate Priori, & Conventui S. Augustini Viennę ad meliorem sui sustentationem & summa necessitate urgente, 1000. flor. bonæ monetæ ex bellico Quæstoratu clementissime concessos voluit, id est, 1000.

Iubente Cæsarea resolutione 19. Sept. 1623. Religiosis S. Dominici Pragæ ad S. Mariam Magdalenam, ad perficiendum monasterium, 750. fl. quos ad Quæstoratum Aulicum suis manibus se debere subscripserant, ex Quæstoratu Bohemico soluti fuere, id est, 750.

D. Guardiano apud S. Dorotheam in Bresslavv, ex jussu Cæsareæ resolutionis 5. Octob. 1623, annui 100 taleri, quos quinque annis non acceperat, soluti sunt, id est, 500. tal.

Decimoquarto Octobr. 1623, Viennæ Sua S. Cæsarea Majestas Patribus Societatis Iesu Pragæ pro mutuis datis 50. m. flor. Cæsaream obligationem expediri ordinavit 50000.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ resolutionis 2. Novembr. 1623, D. Abbatissæ ad S. Georgium in Pragensi arce territorium Barzanovviz pro 9219. tal. 55. crucig. & 5. num. tradi ordinatum est 9219. 55. 5.

Iubente Cæsarea resolutione 10. Novembr. 1623,

Fl. Cr. n.

1623. Sua Majeſtas Patribus Societatis Ieſu Viennæ, pro finiendo Collegio, & univerſitate, Templo, & Scholis, ad placitum ſingulis annis 12. mil. flor. mediam partem ex Quæſtoratu Hungarico Altenburgico, mediam ex Viennenſi ſalis officio, per hebdomadam proportionaliter ſolvi ordinavit per annum 2000.

Item ordinante Cæſarea reſolutione 27. Novembris ad S. Crucem Viennæ certus numerus tritici, utpote media pars territorii Schvvarzenavv, per Præfectum ibidem, conceſſa fuit, taxata per 200.

Ex mandato Cæſareo 2. Ianuarii, 1624. Adamo Benedicto Barboroſski Abbati monaſterii Emaus Pragæ, bona Miſcovviz per 9005. tal. 45. cruc. clementiſſime fuere conceſſa, id eſt, 9005. tal. 45. cr.

Monialibus ad S. Stephanum, & Ioſephum in Brunn, virtute Cæſareæ reſolutionis de dato 8. Februarii 1624. 4000. flor. ex gratia ſoluti ſunt 4000.

Conventualibus Ordinis S. Dominici Pragæ ad S. Mariam Magdalenam à Sua Cæſarea Majeſtate 24. Febr. 1624. annui 3000. taleri pro meliori ſui ſuſtentatione clementiſſime ad perpetuum conceſſi, id eſt, 3000. tal

Iuſſu Cæſareæ reſolutionis 15. Martii, 1624, minoribus Conventualibus ad S. Iacobum Pragæ, ad ſui meliorem ſuſtentationem, ſingulis annis 2000. taleri ex Majeſtatis propriis Bohemiæ territoriis ſolvi ordinati ſunt, id eſt, 2000. tal.

Volente Sacræ Majeſtatis reſolutione de dato 30. Martii, 1624. D. Prælato in Crembſmunſter Iorgerentia bona Schornſtainamenda clementiſſime conceſſa fuere, taxata per - - -

Dominis Cappucinis Viennæ, juſſu Cæſareæ

reſolu-

Fl. Cr. n.

resolutionis de dato 17. April.1624. pro prosequendo incepto ipsorum ædificio, 4000. flor. ex Bohemicis confiscationibus ordinati sunt 4000.

Virtute Cæsareæ resolutionis 19. Iunii,1624. S. Cæsarea Majestas Dominis Franciscanis Presburgi, singulis annis pro eleemosyna, ultra 100, adhuc alios 100. fl. clementissime concessit, id est, 200.

Episcopo, & capitulo in Agram S.C.M.13. Iulii, 1624. ad restaurandum combustum templum, 1000. fl. clementissime ordinavit, id est. 1000.

Rursus jussu Cæs. resolutionis 18. Iulii, 1624. D. Abbati Monasterii Emaus Pragę 4000. taleri, quos ob coemptam quandam villam debebat, eleemosynę loco clementissime donati fuere, id est, 4000. tal.

Iubente Cæsarea resolutione 13. Septembr. 1614. Monasterio Monialium Presburgi, pro magna sui monasterii necessitate, sal ex gratia donari concessum fuit, taxatus 60.

Virtute Cęsareę resolutionis 1. Octob. 1624. Decano, & Capitulo S. Stephani Viennæ, pro meliori sui sustentatione, 2000. flor. ex Comitatibus, & Dominiis Forchtenstain, & Eiserstatt clementissime concessi 2000.

Volente resolutione 8 Febr. 1625. S Cæsarea Majestas Dominis Franciscanis, & Iesuitis in Neuss, convenientem sustentationem ex Episcopatu ibidem clementissime ordinavit.

Porro Sua Majestas potestate Cæsareæ resolutionis de dato 20. Febr. 1625, PP. S. Francisci Cappucinorum Neostadii, pro finiendo ipsorum ibi monasterio 2000. flor. ex tributis, & censibus Viennensibus clementissime solvi ordinavit 2000.

Iuben-

Fl. Cr. n.

Iubente Cęsarea resolutione 12. Martii, 1625, Romanę Cęsar. Imperatricis à Camera famulę Leonorę, ad monasterium Monialium cœli portę Viennę susceptę. pro Ecclesiastica dote 500. flor. ex Cęsareo quęstoratu sunt soluti 500.

Ad Cęsar. resolutionem 13. Martii, 1625. D. Antonio Abbati in Crembsmunster & suo monasterio annuis sexaginta curribus salis, adhuc aliis 60 fuere adjuncti, taxati per - - - -

Porro ad Cęsar. resolutionem 15. Martii, 1625, Dominis Franciscanis in Raab 1000. flor. ex ibidem quęstoratu, qui ab aliis loco restuum donati fuere, solvi ordinatum fuit 1000.

Potestate litterarum Cęsarearum, 26. April. 1625. ordinatum fuit, ut Regię fundationi Viennę à defuncta Imperatrice Anna deputati annui 500. flor. ad magis certiorem solutionem supra quoddam confiscatum bonum ponantur, hoc est, 500.

Mandante Cęsarea resolutione 30. April. 1625, D. Abbati de Crembsmunster donatam à Sua Majestate Helmhardti Iorgerensis domum ipso facto consignari concessum fuit.

Dominis Cappucinis Viennę jubente Cęsarea resolutione 3. Maji 1624, ad totalem sui monasterii perfectionem, 4000. flor. ab Imperatrice Anna deputati ex Camera Bohemica soluti fuere, id est, 4000.

Iussu Cęsareę resolutionis 14. Maji, 1625, Religiosis Prioratus S. Ioannis Hierosolymitani ad B. Virginem ex parva parte Pragę, duę, utpote de Christophoro Rodern, & Casparo Luncken confiscatę domus, pro extruendo alumnatu, ex gratia concessę, & taxatę per - - -

Virtute

Virtute Cæsareæ resolutionis 2. Iunii, 1625. Sua Cæsar. Majestas D. Præposito Elvvacensi, summam debitæ ad circulum Sueviæ per 20. menses pecuniæ condonari ordinavit.

Iussu Cæsarei decreti 13. Iunii, 1625. RR PP. S. Augustini Viennæ, certis de causis, & rationibus, 1000. fl. ex inferioris, Austriæ dietæ consensu solvi ordinatum fuit 1000.

Volente Cæsarea resolutione 27. Iunii, 1625. Decano, & Capitulo Viennensi ad S. Stephanum de Helhardt Iorgerentum in Hemaldts jacentibus vinis 200. amphoræ fuere concessæ unaquaque amphora taxata per 5. flor. facit 1000.

Iubente Cæsarea resolutione de dato 28. Iunii, 1625. Monialibus ad S. Nicolaum Viennæ fundatæ annuæ 40. avectiones salis ex officio salis concessæ fuerunt, una avectione taxata per 2. & dimidium flor. facit 100.

Non minus ad Cæsareum mandatum 1. Iulii, 1625. Fratribus Misericordiæ Viennæ ex altera Danubii parte de vinis Helmharditi Iorgerensis 100. minora dolia fuerunt concessa, & fuit unumquodque dolium per 5. fl. taxatum, facit 500.

Virtute Cæsareæ resolutionis, 17. Augusti, 1625. Religiosis S. Dominici ad S. Iacobum in in Leutmariz, juxta triticum, vinum, lignum, adhuc 2000. tal. assignati fuere 5000. tal.

Patribus Carmelitensibus Pragæ, volente resolutione Cæsarea 24. Augusti, 1625. ad inceptum ipsorum ædificium, 2000. floreni soluti, & eleemosynæ aliis Religiosis coæquales datæ fuere, id est, 2000.

Patribus Societatis Iesu Lunzii bona, & arx Ottenshaimb in provincia supra Onasum, quæ apprehen-

Fl. Cr. a.

apprehenſa de ſuperioribus duobus politicis ſtatibus, tradita fuit, taxata per - - - -

Volente Cæſarea reſolutione 4. Octobr. 1625. monaſterio Gottvvaii ad fundatum, & antea deputatum vinum, adhuc 40. currus, tantumque ſalis donatum fuit unoquoque curru taxato per 2 & dimidium flor facit 100.

Iubente Cæſarea reſolutione 8. Octob. 1625. S. Majeſtas Domino abbati in Strohoff in Praga ad ædificandum templum Sancti Rocchi ibidem, flor. 2916.40. Crucig. ſolvi ordinavit 2916.40.

Cæſarea reſolutione ordinante, de dato 17. Octobr. 1625, Patribus Ieſuitis, ad ædificandum Collegium in Principatu Sileſiæ, Schonaichenſis punitio clementiſſime conceſſa fuit, quæ ſi ſuam executionem non haberet, Calvinianas ſcholas, de Schonaichenſibus fundatas, illis conſignare coacti ſunt.

Volente Cæſarea reſolutione 18. Oct. 1625. PP. Franciſcanis in Eldenburg, ad inceptum monaſterium 400. floreni ex Quæſtoratu ibidem conceſſi fuere 400.

Mandante Cæſar. reſolutione 5. Novembr. 1625. D. Archiepiſcopo Pragenſi, à ſuo prædeceſſore ibidem relicta debita, & contributiones clementiſſime donata fuerunt.

Virtute reſolutionis Cæſareæ de dato 12. Nov. 1625. ordinatum fuit, PP. Carmelitanis Viennæ ad promovendum ipſorum monaſterium, ligna neceſſaria, materialia ex ſuæ Majeſtatis officio ſtructuræ dati

Virtute ejuſdem reſolutionis 22. Novembr. 1625, pro amplificandis, & conſervandis SS. Petri & Pauli ſcholis in Groſglogavv, de venditis bonis Thepla, 1000. tal. illuc adhiberi conceſſum fuit, id eſt, 1000. tal.

Volen-

Volente Cęſarea reſolutione 5. Decemb. 1625. monaſterio Steirgarſten, ex Tanbergenſi ſylva ad antehac conceſſas adhuc 42. arbores clementiſſime conceſſæ fuere.

Cęſarea reſolutione jubente 28. Ianuarii, anno 1626. ordinatum fuit, ut patribus Societatis Ieſu Viennæ ſumma 1000. florenorum à Breuneris relicta ex trigentario Hungarico Altenburgi ſolverentur 1000

Ex juſſu Cæſareæ reſolutionis de dato 31. Ianuarii, 1626. Fratribus Miſericordiæ ex altera Danubii parte pro tenendo ægrotis medico, ſingulis annis 150. flor. ordinati fuerunt ex Vicedominio Viennenſi, id eſt, 150.

Virtute Cæſareæ reſolutionis 8. Febr. 1626, Hieronymo Keck Decano in Glaz bona Eiſerndorff donata fuerunt, taxata per 1000.

Reſolutione Cæſarea volente, Dominis Franciſcanis Presburgi, 5. Martii, 626. conſuetum triticum, & vinum ex bonis S. Georgii, & Poſſing in numero hactenus ſingulis annis ordinatum fuit

Ex juſſu Cæſareæ reſolutionis 17. Martii, 1626. VVenceſlao Kulishock Decano in Radiſch, aliquæ illi propriæ, & ad 2142. flor. taxatæ domus hac conditione clementiſſime collatæ, & conceſſæ, ut ſimiles ad Eccleſiaſticam fundationem applicare vellet 2142.

Volente Cæſarea reſolutione de dato 24. Martii, 1626, Patribus Societatis Ieſu in Glaz, commenda ibidem tradita, & conceſſa.

Virtute dictæ Cæſareæ reſolutionis, illis ipſis Patribus, ad complendum ipſorum ædificium, ſupra aliam acceptam ſatis magnam pecuniarum ſummam, 12000 taleri ex variis confiſcationibus conceſſi fuerunt, id eſt, 14400.

Iubente Cæsarea resolutione, de dato 25. Martii, 1626. D. Cardinali de Harrach Archiepiscopo Pragensi, Bibliothecam in Honiggras concedi ordinatum fuit.

Ex jussu decreti 26. Martii, 1626. Patribus Societatis Iesu Viennæ, ad propositum, & inceptum Templi ædificium, ex Suæ Majestatis sylva prope Hurteldorff, usque in 50. robora concessa fuerunt.

Ex mandato Cæsareo 7. Aprilis, 1626 Patribus Societatis Carmelitanæ Discalceatorum Pragæ tam illos ad ipsorum ædificio deputatos 5000 flor. loco eleemosynæ, & pro sustentatione, 2000. flor. assignatos, quam alios de Comite de Alchaimb consignatos 2000 florenos, ex Cæsaeeæ Majestatis tributo Pragæ, solvi ordinatum fuit, facit 9000.

Patribus Societatis Iesu Viennæ Sua Sacra Cæsarea Majestas 20 April. 1626. ad incepta ædificia novi Collegii ex tributo Bohemiæ 6000 flor. clementissime solvi ordinavit, id est, 6000.

Porro Sua Cæsarea Majestas, virtute Cęsareę resolutionis 30. April. 1626. Religiosis Franciscanis Viennę apud S. Hieronimum, pro incepto ipsorum ędificio, 5000. flor. deputatis Moraltensibus ex bellica Curia solvi ordinavit, 5000.

Virtute decreti de anno 1626. 11. Maji, illis ipsis Franciscanis apud S. Hieronymum, loco deputatorum per mensem 40. majorum panum, singulis annis unum saccum tritici dari concessum est, taxatum 15.

Iubente Cęsarea resolutione, de dato 26. Maji, 1626, Patribus Societatis Iesu, pro finiendo incepto novi Collegii ędificio, ex quęstoratu Silesię 6000. flor, soluti fuere, id ęst, 6000

Sua

Sua Sacra Cæſarea Majeſtas 27. Maji,1626. Dominis duobus Abbatibus in Henrichlavv, & Camenz,reſtantes reditus 18000. flor. à ſua Celſitudine Archiduce Carolo venerandæ memoriæ ſibi legatorum, condonari clementiſſime ordinavit,id eſt, 18000.

In ſimili,SuaMajeſtas de dato28.Maji,1626, Dominis Abbatibus, utpote Pruckenſi prope Znamib. 5000. & Obravviz,640.flor.reſtantes reditus clementiſſime condonavit,id eſt, 5640.

Virtute decreti 30. Iunii, 1626,Patribus Carmelitanis Viennæ ad alteram Danubii partem ex ſuæMajeſtatis propriis ſylvis,ſingulis annis, 30.currus concedi ordinatum fuit.

Volente Cæſarea reſolutione de dato 1. Iulii,1626, Monialibus in Regia Viennenſi fundatione,deputati à defuncta Imperatrice Anna 500. flor. ex rebellium confiſcatis bonis ſoluti fuerunt 500.

Iubente Cæſarea reſolutione 4. Iulii, 626, Cappucinis in Olmuz, neceſſitas pro duobus equis in ædificando, & reſtaurando ipſorum monaſterio conceſſa fuit.

Patribus Societatis Ieſu in Groſglogavv, à ſua Majeſtate aſſignati ſunt ill. 70. m. taleri ex Schonaichenſi punitione accepti,id eſt, 70000.tal.

Volente Cæſarea reſolutione,data 7. Auguſti,1626. Choraliſtis capituli Pragenſis ſingulis hebdomadibus 16. flor. 30. conceſſi ſunt, id eſt, 16.30.

Cæſarea volente reſolutione de dato 11.Auguſti 1626,Dominis Auguſtinianis diſcalceatis Pragæ 2000. flor. Modernenſis ceſſionis, pro ſumma neceſſitate reſtaurandi ſui monaſterii, una cum aliquibus lapidibus in Regia Pragenſi ar-

Fl. Cr. n.

& arce inveniendis, concedi ordinatum fuit, id est, 2000.

Sua Cæsarea Majestas, jussu Cæsareæ resolutionis, 22. Septemb. 162 , Patribus Societatis Iesu in Znamib, & Iglavv. pro bono ipsorum Collegiorum, aliquas domus, & bona concessit.

Fratribus Misericordiæ ex altera Danubii parte Viennæ, virtute decreti 22. Octobr. 1626, pro ipsorum necessitate, 50. mensuræ ligni ex Suæ Majestatis sylvis ordinatæ sunt, taxatæ 150.

Iubente Cæsarea resolutione 17. Novemb. 1626. Sua Sacra Cæsarea Majestas Dominis Franciscanis ad S Iacobum Pragæ, singulis hebdomadibus 20. flor saccum tritici, dolium cerevisię, uti pro fundato ibidem Cæsareo Collegio, per annum 2000. flor. dati consensit, facit per annos singulos 3040.

Insuper Sua Cæsarea Majestas Virginum monasterio ad Cæli portam Viennæ, Cæsaream obligationem expediri curavit sub dato 17. Decembris, 1626, concernentem 10350.

Ex jussu decreti, 5. Ianuarii, 1627, pro reparanda turri S. Petri Viennæ ad concessos 100. flor. adhuc 50. sunt soluti, facit 150.

Mandante Cæsarea resolutione, de dato 12. Ianuarii, 1627. collegio Ferdinandeo in Piegg, in punitionem Idizla Herzau, 4000. tal. tradi, ordinatum fuit, facit 4666.

Dominis Franciscanis Presburgi, virtute Cæsarei decreti, quinto Ianuarii, 1627, unum pondus salis singulis diebus concessum fuit, facit per annum 60.

Porro volente Cæsarea resolutione, de dato 2, Febr. 1627. de Sua Majestate, Fratribus Ordi-

nis S. Francisci de Paula necessitas lignorum ordinata fuit.

Mandato Cæsareæ resolutionis de dato 13. Febr. 1627. Franciscanis ad S. Hieronymum Viennæ, pro vestitu, & emendo panno, ex Cæsareo Vicedominio Viennæ 110. flor. soluti sunt. 110.

Volente Cæsarea resolutione, de dato 15. Martii, 1627. Sua Majestas Dominis Iesuitis in Kuttenberg, pro incepto ipsorum collegio aliquas confiscatas domus donavit, & assignandas curavit, taxatas - - -

Patribus Carmelitanis discalceatis, ex altera Danubii parte Viennæ, jussu decreti 9. Apr. 1627. ad inceptum ipsorum ædificium, & plantandum hortum, ex Viennensi porticu naves concessæ fuere taxatæ - - -

Ex jussu decreti 14. Aprilis, 1627. Virginum monasterio ad S. Claram Presburgi, pro ipsarum monasterio, unum pondus salis singulis concessum fuit, taxatum 160.

Iubente decreto, de dato 14. Aprilis, 1627. Fraternitati Beatissimæ Virginis apud Iesuitas, 100. taleros pro legato D. Matthiæ, ex trigentario in Hungaria Altenburgi solvi ordinatum fuit, id est, 150.

Virtute ejusdem decreti, de dato 4. Maji, 1627. Patribus Dominicanis Viennæ, ex Moserensi cessione 250. tal. Sua Cæsarea Majestas ex tributo Viennensi, & ex tributo Thabor solvi ordinavit, id est, 375.

Ex jussu decreti, dato 17. Maji, 1627 Dominis Cappucinis Viennæ, 150. arbores, ex Viennensibus Suæ Majestatis sylvis concessæ fuere, taxatę per - -

Mandante Cæsarea resolutione, de dato 20. Maji,

Maji,1627. D. Abbati Schattensi Viennæ, deputatas à Regina Elizabetha triginta mensuras salis à quatuor annis neglectas, solvi, & imposterum singulis annis concedi ordinatum fuit, taxatas per annum - - -

Ex jussu decreti 21. Maji,1627. Sua Cæsarea Majestas DD. Cappucinis Viennæ, loco eleemosynæ,400. flor ex Provincialium Quæstoratu ibidem clementissime ordinavit. 400.

Ex jussu decreti, de dato 29. Maji, 1627. de Sua Majestate Patribus Societatis Iesu Viennę, pro finiendo ipsorum Collegio ibidem, ex trigentario Hungarico Altenburgi,2000. flor solvi ordinatum fuit, id est, 2000.

Item jussu decreti 31. Martii.1627. Sua Cæsarea Majestas Patribus Carmelitanis discalceatis Viennæ, singulis annis ex sylvarum Quæstoratu.55 mensuras ligni concessit, taxatas 165.

Etiam pro restaurando, & amplificando Carmelitanorum monasterio Pra æ in Parva urbe, de Sua majestate aliquas domus coemi, & ex proprio Quæstoratu solvi ordinavit, ad summam circiter - - -

Dominis Patribus Cappucinis Viennæ, ex mandato Cæsareo 17. Iunii,1627, loco deputati ligni,55. floreni ex Suæ Majestatis Vicedominio soluti sunt, id est, 55.

Virtute Cæsareæ resolutionis 1. Iulii, 1627, Sua Majestas PP. Dominicanis in Breslavv, annum deputatum adhuc in tres annos clementissime extendi concessit, per unum annum 100. flor. facit per tres annos 300.

Potestate Cæsarei privilegii, de dato 2. Augusti, 1627, sua Cæsarea Majestas Seminario Societatis Iesu Viennæ, domum in foro Himber-

gensi (vulgo domum Rimpelensem dictam) una cum omnibus appertinentiis debitorum, censuum, tributuum, contributionum, aliarumq; postulationum, totaliter liberam, quamdiu præfatum Seminarium possederint, pronunciari jussit.

Volente, & jubente Cæsareo decreto 11. Augusti, 1627. PP. Carmelitanis, & Cappucinis Viennæ, ex certis confiscationibus 36. dolia minora, pro unaquaque parte 18. elargita fuere, taxata 432.-

Volente Cæsarea resolutione, de dato 28. Augusti, 1627. pauperibus hospitalibus supra Ratschin Pragæ pro sustentanda vita, singulis hebdomadibus 21. taleri concessi, & soluti fuere, id est, 24.30-

Patribus Carmelitanis discalceatis Viennæ, virtute decreti de 16. Septembris, anno 1627. pro monasterii necessitate singulis annis ex mandato Cæsareo 35. mensuræ salis concessæ, solutæ, taxatæ 10.30-

Iubente Cæsareo decreto, de dato 16. Septembris, 1627 Dominis Cappucinis Viennæ, pro monasterii necessitate, ex Cæsareo Vicedominio ibidem aliquis numerus lapidum concessus, & taxatus per - - -

Sua Cæsarea Majestas de dato 25. Septembr. 1627. pro finita, & fundata fundatione Matrum de Iesu Viennæ, pro meliori sui sustentatione per annum, & ad perpetuum, ex Imperiali quæstoratu ibidem, 600. flor. singulis tribus mensibus 150. solvi ordinavit, facit per annum 600.-

Resolutione Cæsarea mandante, de dato 16. Octobr. 1627. Patribus Franciscanis, & Carmelitanis

	Fl. Cr. m.
litanis Viennæ, ex confiscationibus, unicuique parti 200. flor. loco eleemosynæ concessi	400.
De dato Cæsareæ resolutionis 4. Ianuarii 1628. Patribus Franciscanis ad Cœli portam in Pulsin, ad erigendum & restaurandum funditus in rebellione devastatum monasterium, loco eleemosynæ dati sunt	1000.
Resolutione Cæsarea, de dato 19. Ianuar. 1628. Patribus servorum Beatissimæ Virginis Pragæ, pro incepto, & finiendo monasterio, 1000. flor. ex Bohemicis territoriis solvi concessum fuit intra spacium quinque annorum	10000.
Cæsarea volente resolutione, de dato 21. Ianuarii, 1628. Patribus Eremitanis Camoldolensibus, pro suo in monte Kalemberg incepto ædificio, ex inferioribus Austriæ dominiis 1000. flor. clementissime fuere concessi, id est,	1000.
Administratori, Decano, Seniori, Scholastico, aliisque capitularibus Cathedralis Ecclesiæ Budissin, virtute decreti 9. Febr. 1628. pro confiscatis, & impignoratis ejusdem fundationis recuperandis bonis, 12000. flor. ex superiori Marchionatu Lusatiæ ex gratia concessi fuere, id est,	12000.
Ex jussu Cæsareæ resolutionis, de dato 10. Feb. 1628, Religiosis Dominicanis Sancti Ægidii Pragæ, ratione defuncti Francisci Commengha da Saubole, 8900. flor, ex Bohemicis quæstoratibus solvendos de tempore in tempus, donec finitus numerus, ordinatum fuit, id est,	8900.
Virtute Cæsareæ resolutionis, de dato 12. Febr. 1628. Patribus Societatis Iesu Viennæ, ad ipsorum Collegium, Templum, & scholas, una & altera vice, 6000. flor. ex Bohemicis, & 6000.	

Fl. Cr. n.

flor. ex Silesiensibus redditibus, ex gratia solvendos jussit, & ordinavit 12000.

Volente Cæsarea resolutione, de dato 16. Februarii, 1627. Capitularibus, & Ministris arcis Ecclesiæ Pragæ, pro ipsorum sustentatione, 2225. tal. concessi, id est, 2595.50.

Ex mandato Cæsareo, 1. Martii, 1628. ad reparandas campanas in Fridersbach, ex tributu Stainensi, loco auxilii, 300. flor. solvi concessum fuit 300.

Cæsarea resolutione, de dato 1. Martii, 1628. Patribus Eremitanis Camaldolensibus, pro ipsorum sustentatione, singulis septimanis 18. floreni ex Austriç territoriis ordinati, id est per annum, 936.

Item ipsa volente Resolutione, iisdem Patribus Eremitanis in monte Kalemberg, necessitas lapidum ex ipsis Suç Majestatis dominiis, etiam inhabitatio ad interim unius loci concessa fuit.

Porro virtute primum dictç Cæsareæ resolutionis, Dominis Iesuitis, ad ædificandum Collegium, & scholas in nova civitate Pragæ, Templum Corporis Christi ibidem, una cum vicinis domibus, consignatum fuit, taxatum ad minimum - - -

D. Archiepiscopo, & Cardinali de Harrach, virtute Cæsarei decreti de dato 11. Martii, 1628, pro meliori sui sustentatione, 2000. fl. ex confinibus, & territoriis Bohemiç soluti fuere, id est, 2000.

Volente Cæsar. resolutione, de dato 13. Martii, 1628. Domino Ioanni CztiborkowaCanonico Pragæ, & Pręposito in Altenpurozel, ex Suç Majestatis Bohemiæ redditibus, pro meliori sui sustentatione, 1000. taleri ex gratia ordinati, id est,

Resolu- 1166.40.

Fl. Cr. n.

Resolutione Cæsarea de dato 24. Martii, 1628. Sua Majestas ad restaurandam fraternitatem corporis Christi Pragæ, in parvo oppido ad S. Thomam, per annum 400. flor. partem mediam ex salis Viennæ, & partem aliam ex Bohemiæ redditibus solvendos ordinavit 400.

Resolutione jubente Cæsarea, de dato 31. Martii, 1628 Religiosis Reverendissimæ Virginis in monte albo Pragæ, ad inceptum ipsorum Templi, & monasterii ædificium, necessitas lignorum ex suæ Majestatis propriis sylvis concessa fuit.

Religiosis S. Francisci de Paula Pragæ, virtute Cæsareæ resolutionis, de dato 8, Aprilis, 1628, ex Suæ Majestatis tributis in Bohemia, loco eleemosynæ, 3000. flor. solvi ordinavit 3000.

Ex mandato Cæsareo; de dato 14. April. 1628, PP. Soc. Iesu Pragæ, pro sustentandis aliquibus alumnis, ex vini, & cerevisiæ redditibus in terris Podibroth, & Partovviz, singulis annis 900. taleri fuerunt concessi, facit per annum 1050.

Collegio Ferdinandeo ad S. Iacobum Pragæ, virtute Cæsareæ resolutionis, de dato 17. April. 1628. ex futura quadam confiscatione; 5000. solvendos ordinatum fuit, hoc est, 5833.20.

Ex Cæsarea resolutione, de dato 22. April. 1628 reformatis Dominis Auguſtinianis Pragę, ex futuris punitionibus, loco eleemosynæ, 1000. tal. solvendos ordinatum fuit, id est, 1166.40.

Resolutione Cæsarea volente, de dato 23, Maji, 1628. Congregationi cunctarum animarum fidelium in templo S. Spiritus Pragæ, ad amplificandam eandem congregationem; ex Bohemico Quæstoratu 500 flor. expensi. 500.

Resolutione Cæsarea volente, 23 Majii, 1628.

Fl. Cr. R.

Congregationi Flagellantium Pragæ, pro emendo, & providendo commodo loco ad propositæ Cappellæ ædificium, & melius perficiendum suum exercitium, ex Bohemicis Quæstoratibus 600. flor. fuere concessi, id est, 600.

De sua de n Majestate, quædam domus Viennę coempta, & Matribus de Iesu ibidem donata fuit, quam antea D. Hoggen Miller possederat, taxata per - -

Virtute Cæsareæ Resolutionis, de dato 24. Maji, 1628, Augustinianis ad S. Thomam in parva civitate Pragæ, ex Bohemicis Quæstoratibus 4000. flor, soluti fuere. 4000.

Ex dono Cæsareo, de dato 13. Iunii. 1628. Ecclesiasticis in Bohemia, pro meliori sui auxilio, ad aliam salis cariorem venditionem concessorum, nempe 45. Crucig. adhuc supra quodvis dolium 15. Crucigeros addere, & Archiepiscopo, & Cardinali Pragensi concedere ordinatum fuit, & concessum.

Virtute decreti de 18. Iulii, 1628. Sua Cæsarea Majestas Dominis Franciscanis in Znamib Moravię, ad ipsorum monasterium ibidem pro auxilio 500 flor. ex Moravię contributionibus concessit, id est, 500.

Cæsarea volente resolutione, de dato 26. Iulii, 1628. Sua Majestas DD. Franciscanis in civitate Moguntina, ad inceptum templi ædificium, 100 tal. Imp. ex Bohemiæ redditibus solvendos ordinavit, id est, 150.

Ex Decreto Cæsareo 4. Augusti, 1628. PP. Eremitanis Camaldolensibus, pro ædificando ipsorum monasterio, Suæ Majestatis propria terra, vulgo Dhienberg dicta, concessa fuit.

Resolutione Cęsarea volente, de dato 7. Augusti,

Fl. Cr. n.

gusti, 1628. ad emendum Ecclesiæ ornatum ad S. Rocchum Pragæ, ex Bohemiæ Quæstoratu 1500. taleros ex gratia solvendos ordinatum fuit, id est, 1750.

Ex Cæsareo mandato, de anno 1628. 14. Augusti, Matribus de Iesu Presburgi, ex Hungarica Camera, 400. floreni clementissime solvendi fuere. 400.

Cæsarea jubente resolutione, de dato 17. Aprilis, 1628, monasterio S. Annæ in Praga, ex redditibus Bohemiæ salis, 500 flor. solvi ordinatum fuit 500.

Iussu Cæsareæ resolutionis, de dato 18. Augusti 1628. Typographo in Neuss, pro præstito Patribus Iesuitis labore, 571. tal. 20. Crucig. 6. nummi ordinati fuerunt, hoc est, 685.32.6.

Resolutione mandante Cæsarea, de dato 25. Aug. 1628. DD. Iesuitis Pragæ in domo professionis, singulis septimanis 8. taleri concessi, facit per annum 416. tal. id est, 624.

Item Sua Sacra Cæsarea Majestas illis ipsis Patribus, ex unoquoque Bohemiæ Dominio, singulis annis 2. saccos tritici, & 2. farinæ assignandos ordinavit.

Iubente porro Cæsarea resolutione, de dato 30. Augusti, 1628. D. Episcopo in Erla Ioanni Biber 2000. flor. fuere ordinati, id est, 2000.

Item illi ipsi annue, pro prætensis quibusdam decimis, quas Princeps Bethlehem Gabor in Sibenburga possidet, solvi 1500 flor. ordinatum fuit, & ad vitam ejusdem Episcopi annue 500. flor. ex Vngarica Camera tradi, hoc est, 2000.

Porro Cæsarea volente resolut. de dat. 12. Septembris, 1628. de S. Majestate Patribus S. Francisci Ordinis Minorum 1500. flor. & Patri-

 bus

Fl. Cr.

bus Camaldulenzibus 10500. flor. ſolvi ordinatum fuit, id eſt, 12000,

Iubente Cæſarea reſolutione, de dato 16. Septembris, 1628, Sua Sacra Cæſarea Majeſtas Patribus Societatis Ieſu Viennæ, pro meliori ſui ſuſtentatione, ex diverſis Auſtriæ territoriis, annue, & unoquoque in particulari anno, 1200. flor. ſolvendos ordinavit, id eſt, 1200.

F I N I S.